

R. 2538

COMMENTARIII
IN TRES LIBROS
ARISTOTELIS DE ANIMA,
IVXTA SVBTILIS DOCTORIS IOANNIS
DVNS SCOTI MENTEM, VNA CVM DISPV-
TATIONIBVS, ET QVÆSTIONIBVS, HOC
TEMPORE AGITARI
SOLITIS.

AD VNIVERSVM ORDINEM
FRATRV M MINORVM.

del Colegio de la Compañia de Jesus de Granada

AUCTORE

ILLVSTRISSIMO, ET REVEREN-
diss. Domino D. Fratre Ioanne Merinero,
Matritensi: olim in Conuentu Complutensi
Sanctæ Mariæ à Iesu, Lectore Theologo In-
bilato: in alma Castella Prouincia Ministro
Prouinciali: postea totius Ordinis Fratrum
Minorum Generali Ministro. Nunc San-
ctæ Ecclesiæ Vallis Oletana
Episcopo.

CVM PRIVILEGIO.

Matriti apud Matthæum Fernandez Typographū Regium.
Anno M. DC. LIX.

COMMENTARIUM
 IN TRES LIBROS
 ARISTOTELIS DE ANIMA,
 IVXTA SVBTLIS DOCTORIS IOANNIS
 DVNS SCOTI MENTEM, VNA CVM DISPV-
 TATIONIBVS, ET QVÆSTIONIBVS, HOC
 TEMPORE AGITARI
 SOLITIS.

AD VNIVERSVM ORDINEM
 FRATRVM MINORVM.

del Colegio de la Compañia de Jesus de Granada

AUCTORE

ILLVSTRISSIMO, ET REVEREN-
 diss. Domino D. Fratre Ioanne Merinero,
 Matritensi: olim in Conuentu Complutensi
 Sancte Maria à Iesu, Lectore Theologo In-
 bilato: in alma Castelle Prouincia Ministro
 Prouinciali: postea totius Ordinis Fratrum
 Minorum Generali Ministro. Nunc San-
 cte Ecclesie Vallis Oletana
 Episcopo.

CVM PRIVILEGIO.

Matriti apud Matthæum Fernandez Typographū Regium.
 Anno M. DC. LIX.

FEE DE ERRATAS.

P Ag. 65 col. 2 lin. 14 pendeat, dig. pendeant. Pag. 171. col. 1.
lin. 14. contrariam, dig. contrarium. Pag. 225. col. 1. lin. 6.
collusione, dig. collisione. Pag. 406. col. 1. lin. 38. habitudo, diga
habitudo.

Hic liber inscriptus *Cursus Philosophicus in quinque tomis, ex Lo-
gica, Physica, Generatione, & de anima, demptis his mendis*, suis ex-
plaribus respondet. Dat. Matriti die 5. mens. Martij anno 1659.

Lic. D. Carolus Murcia
de la Llana.

Suma de la Tassa.

Este Curso Filosofico tassaron los señores del
Consejo à cinco maravedis cada pliego, en
quinze de Março de mil, y seiscientos, y cinquenta,
y nueue, en el Oficio de Miguel Fernandez de No-
riega.

Està aprobado este Curso Filosofico por el
Ilustrissimo y Reuerendissimo señor D. Fray
Francisco de Araujo, Obispo de Segouia; y por los
Reuerendissimos Padres Fray Alonso de Herrera,
y Fray Diego Ramirez.

INDEX LIBRORVM, DISPVTATIONVM, QUESTIONVM, SECTIONVM, & dubiorum, quæ in hoc opere de anima continentur.

Proæmium in tres libros de anima pag. 1.
 An de anima possit esse scientia, & qualis illa sit? pagina. 1.
 An ad physicum spectet agere de anima? pag. 3.
 De obiecto horum librorum. pag. 7.
 Quem ordinem seruet hic tractatus inter partes Philosophiæ? pag. 9.
 Quo pacto hic tractatus ab Aristotele sit diuisus? pagina. 12.
 Quæ sint propositiones de fide tenendæ circa doctrinam de anima? pag. 12.
Summa textus primi libri. pagina. 14.
Disput. unica de his, quæ docet Aristoteles in hoc primo libro. pagina. 14.
Quest. 1. An scientia de anima sit nobilior, & certior alijs scientijs? pag. 15.
Quest. 2. Quibus rebus sit utilis scientia de anima? pagina. 16.
Quest. 3. An accidentia conducant ad cognitionem substantiæ? pag. 17.
Quest. 4. An dialecticus definiat

per formam; physicus autem per materiam? pag. 20.
Summa textus secundi libri. p. 21.
Annotationes circa literam huius secundi libri. pag. 32.
Disput. 1. De essentia, & quidditate animæ in communi sumptæ pag. 33.
Quest. 1. Quæ, & qualis sit prima definitio animæ tradita ab Aristot. pag. 33.
Quest. 2. Quæ, & qualis sit secunda definitio animæ tradita ab Arist. ? pag. 50.
Disp. 2. De pluralitate animarum, & de modo, quo informant corpus. pag. 62.
Quest. 1. De numero animarum, animatorum, & potentiarum. pag. 62.
Quest. 2. Vtrum in eodem viuento sint plures animæ? pagina. 65.
Quest. 3. An anima rationalis sit formaliter vegetatiua, & sensitiua? pag. 74.
Quest. 4. Vtrum omnes animæ sint æqualis perfectionis? pagina. 77.
Quest. 5. Vtrum omnes animæ sint indiuisibiles? pagina. 81.
Quest. 6. Vtrum anima informet

met omnes, & singulas partes corporis? pag. 88.
Sect. 1. De partibus solidis. pagina. 89.
Sect. 2. De partibus fluidis. pagina. 90.
Sect. 3. De capillis, & vnguibus. pag. 95.
Disput. 3. De potentijs anima in communi consideratis. pag. 96.
Quest. 1. Quomodo potentiæ animæ ab ipsa anima, vel ab organis substantialibus, in quibus resident, distinguantur? pag. 96.
Quest. 2. Vtrum potentiæ specificentur ab actibus, & actus ab obiectis? pag. 106.
Disp. 4. De potentijs anime vegetatiue, & de actibus eius. pag. 111.
Quest. 1. Quid sit potentia nutritiua? pag. 112.
Quest. 2. Vtrum potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua realiter, & essentialiter distinguantur? pagina. 117.
Quest. 3. Quod nam sit subiectum nutritiue, augmentatiue, & generatiue potetie? pag. 126.
Quest. 4. Quid sit generatio viuentis? pag. 130.
Quest. 5. In quo sensu generare sibi simile sit naturalissimum opus viuentium? pag. 135.
Disput. 5. De speciebus sensibilibus. pag. 137.

Quest. 1. An sint ponendæ species sensibiles? pag. 137.
Quest. 2. Quomodo species sensibiles concurrant cum potentia sensitiua ad sensationem? p. 140.
Quest. 3. Quid sint species sensibiles? pag. 146.
Quest. 4. De extensione, & intensione speciei sensibiles. pag. 157.
Quest. 5. A quo, & quomodo producat species impressa sensibiles? pag. 165.
Disp. 6. De obiecto sensibili in communi. pag. 173.
Questio. 1. Quid, & quotuplex sit obiectum sensibile sensuum externorum? pagina. 174.
Quest. 2. Vtrum ad sensationem sit necessaria realis præsentia obiecti? pag. 177.
Quest. 3. Quo pacto sensibile commune immutet sensum? pag. 182.
Quest. 4. Vtrum sensibile proprium indiuisibiliter existens possit à sensu percipi? pag. 186.
Quest. 5. Vtrum sensus possit falli circa sensibile proprium? pag. 192.
Disp. 7. De visu. pag. 193.
Quest. 1. Quid sit color? pagina. 193.
Quest. 2. Quid sit lumen? pag. 197.
Quest. 3. Quo pacto requiratur lumen ad visionem

INDEX.

- coloris? pag. 205.
Quest. 4. Quomodo fiat visio? pag. 213.
Quest. 5. Quid sit organum potentiae visuæ? pag. 218.
Disp. 8. De auditu. pag. 221.
Quest. 1. Quid sit sonus, & quomodo, & in quo subiecto fiat? pag. 221.
Quest. 2. De diuisione soni, & specialiter de voce, & echo. pag. 228.
Quest. 3. Quomodo, & per quod medium sonus immutet auditum? pag. 233.
Quest. 4. Quod nam sit organum auditus? pag. 239.
Disp. 9. De olfactu. pag. 240.
Quest. 1. Quid sit odor? p. 241.
Quest. 2. Quomodo, & per quod medium odor olfactum immutet? pag. 244.
Quest. 3. Quod sit organum olfactus? pag. 247.
Disp. 10. De gustu. pag. 251.
Quest. 1. Quid sit sapor, & quomodo immutet gustum? pagin. 251.
Quest. 2. Vtrum gustus differat specie à tactu? pag. 253.
Quest. 3. Quid sit organum gustus? pag. 255.
Disp. 11. De tactu. pag. 255.
Quest. 1. Quod sit organum tactus? pag. 256.
Quest. 2. Quod sit medium, per quod tactus immutetur à suis obiectis? pag. 259.
Quest. 3. Quo pacto tactus à suis obiectis immutetur? pagin. 264.
Quest. 4. Vtrum tactus solum percipiat excellentes qualitates? pag. 265.
Quest. 5. Vtrum sint plures species tactus? pag. 268.
Disp. 12. De communibus omnibus sensibus. pag. 271.
Quest. 1. Vtrum sensibile positum supra sensum causet sensationem? pag. 272.
Quest. 2. Quomodo excellens sensibile iadat sensum? pag. 280.
Summa textus tertij libri. p. 284.
Annotationes circa literam tertij libri. pag. 295.
Disp. 1. De numero sensuum exteriorum. pag. 296.
Quest. 1. An sensus externi sint tantum quinque? pag. 296.
Quest. 2. Quo pacto quinque sensus externi, tam inter se, quam in ordine ad subiecta, in quibus insunt, comparantur? pagin. 299.
Disp. 2. De natura, numero, & modo operandi interiorum sensuum. pag. 303.
Quest. 1. An detur aliquis sensus internus distinctus à sensibus externis? pag. 303.
Quest. 2. Quæ sit natura, & qui numerus sensuum interiorum? pag. 307.
Quest. 3. Quid sit obiectum qui sint actus, quid organum interioris sensus? pag. 320.
Sect. 1. Explicatur, quid sit obiectum sensus interni? pagin. 320.
Sect. 2. Quos actus exercere possit

INDEX.

- sit sensus internus? pag. 328.
Sect. 3. Explicatur, quid sit organum sensus interni? pag. 334.
Disp. 3. De natura, & officio intellectus agentis. pag. 339.
Quest. 1. An detur intellectus agens? et si datur, an intra animam resideat? pag. 340.
Quest. 2. Quo pacto intellectus agens à possibili discernatur? pag. 346.
Quest. 3. Quæ sint munera intellectus agentis? pag. 350.
Disp. 4. De natura, & obiecto intellectus possibilis. 357.
Quest. 1. Quid sit intellectus possibilis? pag. 357.
Quest. 2. Quid sit obiectum adæquatum intellectus possibilis? pag. 370.
Quest. 3. Quæ obiecta ex inadæquatis cognoscere possit intellectus noster pro hoc statu, & quomodo illa cognoscat? pag. 380.
Quest. 4. An in parte intellectiva sit memoria, & an hæc distinguatur realiter ab intellectu possibili? pag. 396.
Disp. 5. De intellectione. pag. 403.
Quest. 1. In quo formaliter consistat intellectio nostra? pagin. 404.
Quest. 2. Vtrum intellectio nostra sit verbum mentis? pag. 415.
Quest. 3. Vtrum intellectio, qua formaliter intelligimus, possit produci à Deo in nostro intellectu sine concursu effectiui illius? pag. 424.
Quest. 4. In quo differant cognitio intuitiua, & abstractiua? pag. 432.
Disp. 6. De potentia appetitiua, tam in communi, quam in speciali; & de potentia loco motiua. pagin. 435.
Quest. 1. De appetitu in communi. pag. 436.
Quest. 2. De appetitu sensitiuo in speciali. pag. 438.
Quest. 3. De appetitu rationali, scilicet, de voluntate in speciali. pag. 447.
Sect. 1. Explicatur, quid sit obiectum motiuum, seu formale voluntatis? pag. 447.
Sect. 2. Explicatur, quo pacto voluntas in suis operationibus pendeat ab operatione intellectus? pag. 459.
Sect. 3. Explicatur, an & quomodo voluntas potentia libera sit? pag. 468.
Sect. 4. Explicatur, an & quomodo voluntas moueat alias potentias animæ? pag. 487.
Sect. 5. Explicatur, an voluntas sit perfectior potentia, quam intellectus? pag. 491.
Quest. 4. De potentia loco motiua. pag. 500.
Disp. 7. De ultima de anima rationali in statu separationis à corpore. pag. 510.
Quest. 1. An status separationis sit animæ rationali naturalis, an violentus? pag. 511.
Quest. 2. An species, atque habitus in intellectu, & voluntate

rate animæ conjunctæ resi-
dentes, eandem à corpore se-
paratam concomitentur? p.
519.
Quest. 3. An anima in statu se-
parationis novas species re-
cipiat? pag. 521.
Quest. 4. De modo actualiter
cognoscendi animæ separa-
tæ. pag. 530
Quest. 5. De obiectis cognitio-
nis animæ separatæ. pagin.
533.
Quest. 6. & vltima de loco, &
motu locali animæ separa-
tæ. pag. 559.

C O M M E N T A R I I
I N T R E S L I B R O S A R I S T O T E L I S
de Anima, iuxta subtilis Doctoris Ioannis Duns
Scoti mentem, vnà cum disputationibus,
& quæstionibus hoc tempore
agitari solitis.

P R O O E M I V M.

In tres libros Aristotelis de Anima.

C V M in principio cuiuscumque scientiæ aliqua præ-
mitti soleant ad intelligentiam rei tractandæ maximè
necessaria, quæ dici solent quæstiones præcæmiales,
multo potiori ratione hæc præmittenda veniunt in
principio scientiæ de anima; nam, vt docuit Aristoteles cap. 1. li-
bri primi huius operis, & nos ex professo ibidè demonstrabimus,
scientia de anima cæteras partes Philosophiæ, tam certitudine, &
nobilitate, quàm vtilitate antecellit. Hæ autem numero erūt sex;
prima, *an possit dari scientia de anima, & qualis illa sit?* Secunda, *an*
ad Physicum spectet agere de anima? Tertia, *quid sit obiectum horum li-*
brorum? Quarta, *quem locum seruet hic tractatus inter partes Philoso-*
phiæ? Quinta, *quo pacto libri isti diuidantur?* Sexta, *quæ sint propositio-*
nes de fide tenendæ circa doctrinam de Anima?

*An de anima possit esse scientia, & qualis
illa sit?*

COM-

C Irca primum rationes dubitandi pro parte negativa sunt.
Prima; scientia est de aliquo toto; sed anima non est to-
tum, sed pars; ergo non potest dari scientia de anima. Secunda;
anima, præcipuè rationalis, non est sensibilis per se, cum sit
substantia; neque etiam per sua accidentia; nam accidentia,
qui;

quibus subiacet anima rationalis, spiritualia sunt; non secus, ac est ipsa anima rationalis, & sensus non percipiunt entia spiritualia; sed id, quod neque per se, neque per sua accidentia est sensibile, non potest ab intellectu percipi, ut dicitur primo posteriorum, cap. 4. ergo anima non potest ab intellectu percipi, & consequenter nec poterit dari scientia de illa.

3 Sed indubitanter dicendum est, de anima dari posse scientiam illam, scilicet, quam tradidit Aristoteles in his libris: cuius ratio est, quia in anima reperiuntur tres conditiones, quas enumeravit Aristoteles primo posteriorum cap. 1. & alibi sapè, ut necessarias ad hoc, ut de aliquo obiecto possit dari scientia à priori. Nam in primis anima est possibilis in rerum natura, quæ est prima conditio; nam non solum esse possibilem, sed etiam actu esse in rerum natura probant experientiæ, quibus experimar effectus eius, qui sunt nutrire, sentire, intelligere, &c. Secundo in anima sunt proprietates, seu propriae passionis de ipsa demonstrabiles, ut sunt potentia nutritiva, sensitiva, vegetativa, intellectiva, &c. cum ipsis viventibus convertibiles, & ab anima vegetativa, sensitiva, & intellectiva dimanantes, quæ est secunda conditio. Et denique tertio in anima sunt causæ, seu principia, per quæ possint prædictæ propriae passionis de ipsa, tanquam de subiecto scientiæ demonstrari, quæ est tertia conditio ad subiectum scientiæ requisita; nam istæ causæ, & principia in scientia à priori sunt subiecti definitiones: constat autem ex his, quæ docet Aristoteles in principio secundi libri huius operis, animam dupliciter defini posse.

4. Ad primam rationem dubitandi respondemus, etsi anima in ordine physico sit quædam pars simul cum corpore componens vivens; tamen in ordine metaphisico (qui est, qui attenditur, sicut in definitionibus quidam dicitur, quæ constant vero genere, & differentia; ita & in scientiis à priori) esse quoddam totum potentiale, cum sit, quoddam genus substantiarum partialium, incompletarum continens sub se plures species animatum, scilicet, vegetativam, sensitivam, & rationalem.

5. Ad secundam dicimus ad hoc, ut aliquid cognoscatur, seu percipiatur ab intellectu cognitione abstractiva, & per alienas species, quæ insufficientis cognitio est ad scientias de illo comparandas, non esse simpliciter requisitum, quod per se, vel per sua accidentia sit sensibile; aliàs Deus non posset cognosci ab intellectu nostro pro hoc statu cognitione abstractiva, & consequenter neque de ipso possemus habere scientiam, quod est falsum, cum Theologia sit scientia de Deo, sed sufficere, quod aliquis effectus eius

eius sit sensibilis, quod satis manifestum est, contingere in anima. Quibus adde, animam, pro ut in corpore, habere accidentia sibi, & corpori communia, sensibilia, & corporalia, ut sunt vegetare, nutrire, sentire, quæ subiectantur in aliqua parte corporis viventis.

6 Circa secundum: primo dicendum est, scientiam habitualement animæ secundum extensionem obiectivam non esse unam simplicem qualitatem, sed potius in aggregatione plurium qualitatum consistere; esse nihilominus unam in esse sensibilis, seu scientiæ, eo quod habeat unicum tantum obiectum formale, primum, totale, & adæquatum, ad quod omnia, quæ in ipsa tractantur, tanquam in finem, & scopum diriguntur. Hoc patet ex discussis in prooemialibus Logicæ, quæst. 5. Recolantur ibi dicta.

7 Secundo dicendum est, scientiam de anima esse inter pure speculativas numerandam; nam etiam si inter alia agat de operationibus voluntatis, quæ in omnium sententia sunt praxes; sed non agit de illis ipsas regulando, ne errent; sicut agit moralis philosophia; seu potius earum naturas speculando, & sic finis eius in omnibus, de quibus disputat, non est opus, sed veritas; sicuti est in omnibus, quæ à physica, seu philosophia naturali discutuntur, cuius pars quædam est scientia de anima.

An ad Physicum spectet agere de anima?

8 **P**ræfens difficultas non procedit de anima vegetativa plantarum, neque de sensitiva aliorum animalium ab homine; nam de his disputare, affirmant omnes, ad Physicum naturalem spectare, quod expressè docuit Aristot. 6. Metaph. cap. 1. tex. 2. his verbis, *De quadam anima speculari naturalis est, quacumque, non sine materia.* Constat autem, tam animam vegetativam plantarum, quam sensitivam aliorum animalium ab homine, non solum in suis operationibus, sed etiam in suo esse, fieri & conservari à materia dependere, cum non creentur, sed ex potentia materiæ, seu corporis educantur. Et confirmatur, quia ad Physicum spectat agere de principiis intrinsicis entis naturalis, sed anima, tam vegetativa plantarum, quam sensitiva aliorum animalium ab homine, est unum ex principiis intrinsicis entis naturalis, quod est planta, vel animal; ergo agere de ea ad Philosophum naturalem spectabit.

9 Neque etiam procedit præfens difficultas de anima rationali, ut vegetativa, & sensitiva considerata; nam etiam est certum, non solum apud Aristotelem loco citato, sed etiam apud omnes, ad

Physicum spectare, agere de anima rationali, ut vegetatiua, & sensitua est considerata; quia etiam si non educatur de potentia materiae, & consequenter non pendeat ab ea in suo esse, fieri, & conseruari, ut pendent anima vegetatiua plantarum, & anima sensitua aliorum animalium ab homine; pendet tamen a materia, seu a corpore, tam in sua informatione, quam in suis operationibus vegetandi, & sentiendi, non secus, ac animae ceterorum animalium: & insuper non est minus intrinsecum principium entis naturalis, & materialis, qualis est homo, ac ceterae animae respectu suorum compositorum materialium.

10. Procedit ergo praetens difficultas de sola anima rationali, formaliter, & in quantum rationalis est considerata. Et ratio dubitandi est, quia etiam si anima, ut rationalis est considerata, informet corpus, & in sua intellectione pendeat a sensibus materialibus, & ut sic videatur eius consideratio ad Physicum spectare; tamen quando est separata a corpore, neque informat corpus, neque in sua intellectione pendet a sensibus materialibus, & ut sic eius consideratio non ad Physicum, sed potius ad Metaphysicum videtur pertinere. Neque audiendi sunt auctores aliqui antiqui, quos citant Conimbricenses hic quae est unica prooemiali articulo 1. qui, ut fugerent difficultatem propositam, affirmarunt, tractationem de anima rationali, neque spectare ad Physicam, neque ad Metaphysicam, sed ad aliam scientiam mediam inter Physicam, & Metaphysicam; nam cum Aristoteles adaequatè scientiam speculatiuam in communi diuiserit, iuxta triplicem abstractionem a materia, in Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam; & insuper scientia de anima rationali speculatiua sit, necessariò ad aliquam ex his tribus scientijs spectare debet; sed non ad Mathematicam, ut compertum est; ergo vel ad Physicam, vel ad Metaphysicam.

11. Ut propositae difficultatis respondeamus, aliqua notanda sunt. Primum est, animam rationalem, etsi secundum suam entitatem sit spiritualis, & independens a corpore; nihilominus, cum sit forma, & actus corporis physici, & organici, pendere in sua informatione a corpore in genere causae materialis, & hoc non solum secundum gradum vegetandi, & sentiendi; sed etiam secundum gradum rationalitatis; ita enim per informationem tribuit corpori physico, & organico esse rationale, sicut & esse vegetatiuum, & sensituum.

12. Secundum est, animam rationalem naturaliter duplicem posse habere statum, scilicet, in corpore, & extra corpus; nam

cum naturaliter ita nata sit informare corpus corruptibile, & in sua natura sit spiritualis, & consequenter in suo esse, fieri, & conseruari non dependens ab illo; hinc etiam fit, ut corrupto corpore in quo naturaliter est, maneat etiam, & existat naturaliter extra illud.

13. Tertium est, animam, ut rationalem plura habere propria utriusque status; nam intelligere dependenter a phantasmate materiali, videre, flere, admirari, esse in loco circumscriptiuè, &c. conueniunt illi ratione status cõiunctionis cum corpore. At verò intelligere sine conuersione ad phantasma, sed per species ei immediatè impressas, esse in loco definitiuè, & plura alia operari conueniunt ei ratione status separationis a corpore, & absque ulla dependentia ab illa.

14. His notatis, dico primò: scientia de anima rationali, ut rationalis est, in statu conuersionis cum corpore considerata, pertinet ad Physicum, seu Philosophum naturalem. Itaque assero ad Physicum spectare, agere de anima rationali, in quantum est actus corporis, & de omnibus operationibus illius, quae conueniunt ei, etiam ut rationalis est, cum dependentia a corpore physico, & organico, ut sunt intelligere cum conuersione ad phantasma, flere, ridere, admirari, &c. Est sententia Aristotelis loco numero 8. citato, & communis inter auctores, qui cum Aristotele in his libris, qui absque dubio quaedam pars Philosophiae sunt, de anima rationali disputant.

15. Ratio huius asserti est, quia ad Physicum spectat agere de formis in materia existentibus, & de operationibus earum; sed anima rationalis, ut rationalis, & intellectiua est considerata, dum est in corpore, est forma existens in materia: ergo consideratio eius, & operationum illius ad Physicum spectabit. Et confirmatur, & declaratur amplius. Anima rationalis, ut rationalis, & intellectiua est considerata, est pars entis naturalis, cum ex ipsa, & corpore componatur homo, qui est ens naturale; & similiter est natura, cum sit principium intrinsecum, primò, & per se tribuens homini inclinationem passiuam ad recipiendum aliquos motus verè physicos, ut sunt intelligere cum conuersione ad phantasma, admirari, ridere, flere, &c. ergo ut sic nihil ei deficit ad hoc, ut eius consideratio, seu scientia ad Physicum spectet.

16. Dico secundo: scientia de anima rationali, ut rationalis est, in statu separationis, si consideretur, ut apta est informare corpus, & cum dependentia ab eo aliquas operationes exercere,

pertinet etiam ad Physicum. Hoc assertum est ita certum, ac receptum ab auctoribus, sicut & præcedens. Et ratio est, quia obiectum in potentia existens, eiusdem considerationis est, ac actu existens; sed animæ rationalis, vt rationalis est, consideratio, dum actu existit in corpore, & dependenter ab eo, aliquas operationes exercet, spectat ad physicum, vt numero præcedenti ostentum est: ergo etiam consideratio animæ rationalis in statu separationis à corpore, si vt est apta nata, seu in potentia ad informandum corpus, & exercendum aliquas operationes cum dependentia ab illo, attendatur, ad Physicum spectabit.

17 Dico tertio: si anima rationalis præcisè consideretur secundum ea, quæ illi conueniunt, seu conuenire possunt in statu separationis à corpore, & independenter ab illo, vt intelligere sine conuersione ad phantasmata, esse in loco definitiue: &c. eius consideratio, seu scientia non spectat ad Physicum, sed potius ad Metaphysicum. Hoc assertum recipitur à recentioribus contra Toletum, qui quæstione 2. prooemiali. oppositum affirmat; inò est expressa Aristotelis, non solum loco Metaphysicæ, num. 8. citato, vbi ita tribuit Philosopho naturali agere de quacunque anima, vt etiam simul requirar, quòd non sit eius consideratio à materia separata; sed etiam primò de partibus animalium, capite 1. vbi ex professo, non solum affirmat, sed etiam probat, non esse Philosophi naturalis agere de intellectu, intelligens nomine intellectus animam rationalem in statu separationis ab omni materia.

18 Ratio huius asserti est, quàm loco citato adduxit Aristoteles, quæ sic efformari potest. Philosophus naturalis non agit de rebus separatis à materia sensibili, & intelligibili; sed hoc spectat ad Metaphysicum: ergo ad Metaphysicum, & non ad Physicum. spectabit agere de anima rationali, non solum separata à corpore, sed etiam considerata secundum ea, quæ ei conueniunt in statu separationis, & omninò independenter à corpore, seu materia. Et confirmatur, quia animæ rationali, ratione status separationis, non competit, quòd sit natura, neque pars compositi naturalis, sed potius oppositum: ergo consideratio, seu scientia de anima rationali secundum ea, quæ ei conueniunt ratione status separationis, non poterit ad Physicum, seu Philosophum naturalem spectare.

De

De obiecto horum librorum.

19 **D**E obiecto, seu subiecto formali, primario, totali, & adæquato horum librorum dubium est apud auctores, an sit anima in communi, id est, vt abstrahit à vegetatiua, sensitua, & rationali? An verò corpus animatum? & solum procedit hæc difficultas in sententia magis communi, & recepta, quæ sustinet, hos libros de anima, & libros sequentes de sensu, & sensato, de paruis naturalibus, & de animalibus, & plantis, esse vnius scientiæ, seu tractationis: & consequenter assignandum esse omnibus his libris vniuem obiectum, seu subiectum formale, primarium, totale, & adæquatum, ad quod omnia, quæ tractantur per se in omnibus his libris, tanquam in finem, & scopum tendant, seu dirigantur. Et omisis varijs sententijs, quæ esse solent de hac re, meam sententiam duabus conclusionibus aperiam.

20 Prima conclusio: quamuis Aristoteles in his tribus libris, qui appellantur de anima, per se solum disputet de anima, tam in communi, quàm in speciali, & de potentijs, & operationibus earum; nihilominus anima in communi non est dicenda obiectum, seu subiectum formale, quod, primarium, totale, & adæquatum huius tractatus, sed potius inter obiecta quæ, materialia, secundaria, partialia, & inadæquata est numeranda.

21 Prior pars huius conclusionis recepta est apud omnes, & eam tantum intendunt auctores, quos citat Rubius quæstione 2. prooemiali, §. Tercia opinio, & manifestè eam conuincunt auctoritates Aristotelis, quas ibi Rubius adducit; nam in eis non solum Aristoteles appellat hos libros historiam de anima; sed etiam docet, intentum, seu finem ipsorum esse contemplari naturam animæ, probareque passiones eius, quod re vera præstitit, non solum definiendo in principio secundi libri animam in communi; sed etiam in discursu illius diuidendo illam in vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, & ostendendo, tam in secundo libro, quàm in tertio potentias, & operationes ipsarum, vt constabit cuilibet contextum intuenti.

22 Posterior verò pars est contra Rubium loco citato, & contra Toletum, quæst. 4. prooemiali, & recepta ab auctoribus, quos pro secunda conclusione citabimus num. 23. Et ratio à priori est, quia ad hoc, vt aliquid sit subiectum, seu obiectum formale quod, primarium, totale, & adæquatum alicuius scientiæ, non suf-

ficit, quòd in aliqua parte illius scientiæ, de ipso solo per se agatur; (aliàs, principia entis naturalis, vt sunt materia, forma, & priuatio essent obiectum, seu subiectum formale, quod primum, totale, & adæquatum octo librorum Physicorum; nam in primo ipsorum solum per se agitur de materia, forma, & priuatione) sed etiam simpliciter necessariū est, quòd omnia, quæ tractantur in illa scientia, gratia illius disputentur, & in ipsum tanquam in finem, & scopum dirigantur: constat autem in scientia, quæ simul agit de anima, de sensu, & sensato, de paruis naturalibus, & de animalibus, & plantis, etsi in aliqua parte illius, scilicet, in his tribus libris, qui inscribuntur de anima, solum per se agatur de anima; nihilominus omnia, quæ tractantur in prædicta scientia, non in gratiam animæ disputari, neque in ipsam, tanquam in finem, & scopum dirigi: ergo fatendum est, non obstante, quòd in his libris, qui inscribuntur de anima, solum disputet per se Aristoteles de anima; nihilominus animam non esse obiectum formale quod, primum, totale, & adæquatum scientiæ, quæ agit simul, & per modum vnius, de anima, de sensu, & sensato, de paruis naturalibus, & animalibus, & plantis; sed potius esse inter obiecta materialia, secundaria, partialia, & inadæquata illius numerandam.

23. Secunda conclusio: huius tractatus (qui, vt dictum est, sub se comprehendit, non solum libros de anima, sed etiam libros de sensu, & sensato, de paruis naturalibus, de animalibus, & plantis) obiectum, seu subiectum formale quod, primum, totale, & adæquatum est corpus animatum, seu quod idem est, ens naturale, vt habet in se principium vitæ, quod est anima; & consequenter obiectum formale quo, seu ratio sub qua in hoc tractatu de ipso agitur, est anima in communi, & prout abstrahit à vegetatiua, sensitiua, & rationali. Hæc conclusio est etiam contra Rubium, & Toletum locis supra citatis. Eam tamen defendunt Paulus Venetus in præsentis, & Apollinaris quæstione 3. cursus Carmelitanus disputat. 1. prooemiali, quæstione 1. Ioannes à Sancto Thoma in prooemio horum librorum, qui citant pro ea Diuum Thomam in prooemio huius operis, & 1. Physicorum lect. 1. Neque amplius intendunt Alexander, Philoponus, Simplicius, Themistius, & alij, quos immerito Rubius citat pro opposita sententia.

24. Ratio a priori est, quia illud dicitur obiectum, seu subiectum formale quod, primum, totale, & adæquatum alicuius scientiæ, cuius gratia omnia, quæ per se tractantur in scientia, disputantur, & in quod, tanquam in finem, & scopum diriguntur.

Illud

Illud verò dicitur obiectum formale quo, quod est ratio, sub qua obiectum formale quod attingitur à scientia, sed omnia, quæ tractantur per se in tractatu, qui sub se comprehendit libros de anima, de sensu, & sensato, de paruis naturalibus, de animalibus, & plantis, gratia corporis animati, seu entis naturalis habentis in se principium vitæ, disputantur, & in ipsum, tanquam in finem, & scopum prædicti tractatus diriguntur. Et insuper ratio, sub qua corpus animatum, seu ens naturale habens in se principium vitæ, attingitur per se in prædicto tractatu, est anima in communi, & prout sub se comprehendit, tam vegetatiuam, & sensitiuam, quam rationalem: ergo fatendum est, obiectum formale quod, primum, totale, & adæquatum supradicti tractatus esse corpus animatum, seu ens naturale, habens in se principium vitæ; obiectum verò formale quo esse animam in communi, & prout sub se comprehendit, tam vegetatiuam, & sensitiuam, & rationalem.

25. Discursus est optimus; maior ab omnibus recepta; minor probatur inductione; nam in libris istis, qui inscribuntur de anima, agitur de anima in communi, & vt sub se continet vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, eo quòd anima est forma corporis animati, seu entis naturalis, habentis in se principium vitæ: in libris de sensu, & sensato, & de paruis naturalibus agitur de aliquibus rebus, quæ sunt accidentia propria, & solum conuenientia corporibus animatis, seu entibus naturalibus, habentibus in se principium vitæ, & denique in libris de animalibus, & plantis agitur de animalibus, & plantis, eo quòd animalia sunt species corporis animati; anima sensitiua, & plantæ sunt species corporis animati anima vegetatiua.

Quem ordinem seruet hic tractatus inter partes
Philosophiæ?

26. C Onueniunt omnes, ordine doctrinæ inter partes philosophiæ primum locum obtinere libros de physico auditu, & interitu; quartum libros meteorologicorum: & solum vertitur in dubium, An ad libros Meteorologicorum immediatè sequi debeant libri isti, qui inscribuntur de anima, & consequenter debeant antecedere totam disciplinam ad res animatas pertinentem, an non?

27 Prima sententia affirmat, in scientia de corpore animato, quæ, vt ex supradictis patet, comprehendit sub se libros de anima, de sensu, & sensato, de paruis naturalibus, de animalibus, & plantis, incipiendum esse immediatè, post libros Meteorologicorum, à libris de animalibus, & plantis, & non à libris de anima: ita Auerroes i. Meteorologicorum commento primo: Philoponus in prooemio huius operis, Alexander i. libro de anima cap. 1.

28 Probari solet hæc sententia; primò, quia in doctrinis incipiendum est à notioribus, teste Aristotele 5. Metaph. cap. 1. & 7. Metaph. tex. 10. & 1. Physicorum tex. 2. vbi hanc viam non solum vt certam, sed etiam, vt nobis naturaliter insitam statuit; sed totum, seu compositum est nobis notius suis partibus, id est, prius notum, quàm partes eius, vt non solum docuit Aristoteles 1. Physicorum tex. 3. sed etiam probauit tex. 4. & 5. triplici instantia; prima totius, sensibilis, quod prius cadit sub sensum quàm singulæ eius partes; secunda totius, quod definitur, quod in definitione prius à nobis concipitur, quàm eius singulæ partes; tertia ex progressu puerorum, qui in principio omnes viros appellant patres, & foeminas matres, & postea horum vtrumque discernunt: ergo in doctrina entium naturalium animatorum prius agendum erit de animalibus, & plantis, quæ sunt quædam tota ex anima, & corpore coalescentia, quàm de ipsa anima, quæ est quædam ipsorum pars.

29 Secundò probari solet hac ratione; anima definitur per corpus physicum, & organicum: ergo eius cognitio distincta dependet ex cognitione distincta corporis physici, & organici; & consequenter traditio de animalibus, & plantis, in qua traditur notitia corporis physici, & organici, ei necessario antecedere debet ordine doctrinæ, tractatum istum, in quo agitur de anima.

30 Secunda sententia docet, in scientia de corpore, seu de ente naturali animato non esse incipiendum à libris de animalibus, & plantis, sed potius à libris istis de anima; & consequenter, hos libros de anima inter partes Philosophiæ habere locum immediatè post libros meteorologicorum, quæ sententia verior est, & vt talis ferè ab omnibus interpretibus Aristotelis recepta, in prooemio huius operis. Et probari potest efficaciter ratione desumpta ex doctrina, quam tradidit Aristoteles 1. Physicorum tex. 1. quæ sic efformari potest.

31 In omnibus doctrinis, quarum sunt principia, aut causa, aut elementa, incipiendum est in cognitione scientifica à cognitione principiorum, causarum, aut elementorum, eo quòd cognitio

scientifica (inquit Aristoteles) oritur ex cognitione talium principiorum, causarum, aut elementorum. Sed in doctrina de corpore, seu ente naturali animato anima in communi, & prout comprehendit sub se vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, est principium intrinsecum, causa formalis, & elementum entis naturalis animati: animalia verò, & plantæ, cum sint species illius, sunt quædam tota actualia, ex corpore physico, organico, & anima coalescentia: ergo in prædicta doctrina, si cognitio sit scientifica (vt in præsentis contingit) non erit incipiendū à cognitione scientifica, seu distincta animalium, & plantarum; sed potius à cognitione scientifica, & distincta animæ in communi, & prout sub se comprehendit vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem; & consequenter tractatus iste, qui inscribitur de anima inter partes philosophiæ, habebit locum immediatū post libros meteorologicorum, & antecedentem ad libros de animalibus, & plantis.

32 Ad primum ex adductis in contrarium respondemus, tota, seu composita esse quidem notiora nobis, seu prius nota cognitione confusa suis partibus, & hoc est, quod docuit Aristoteles locis citatis, & quod probant instantiæ ab ipso adductæ, non verò cognitione scientifica, & distincta, quæ est, de qua nō loquimur, cū potius contingat e contra, & docuit expressè Aristoteles loco primi physicorum in probationem nostræ sententiæ adducto.

33 Ad secundum (quod si quid valeret, aqua vi in aduersarios retorqueri posset; nam sicut anima definitur per corpus physicum, & organicum; ita è conuerso corpus physicum, & organicum definitur per animam, est enim corpus physicum, & organicum, id, quod affectum est organis, ad animæ functiones obeundas accommodatis) respondemus, corpus physicum, & organicum non intrare in definitione animæ, vt partem essentialem illius, sed vt connotatum, & additamentum, iuxta ordine ad quod non potest essentia animæ explicari: vnde non erit propter hoc necessarium, quòd cognitio scientifica, & distincta corporis organici, qualis est, quæ traditur in libris de animalibus, & plantis, antecedit cognitionem scientificam, & distinctam de anima, quæ traditur in his libris; sed sufficit, quòd antecedit cognitio corporis organici confusa, & qualiscumque.

34 Recolantur, si libet, ad clariorem huius difficultatis intelligentiam; ea, quæ attigimus 1. Physicorum, disput. 1. quæst. 2. vbi plures auctoritates Aristotelis de hac re, quæ primo aspectu

videntur oppositæ, explicuimus, & in concordiam reduximus.

Quo pacto hic tractatus ab Aristotele sit divisus?

35 **A**ristoteles hunc tractatum de anima in tres libros diuisit. In primo retulit, & impugnauit varias opiniones veterum Philosophorum circa naturam animæ. In secundo suam sententiã explicauit circa eandem naturã animæ, tam in cõmuni, quàm quoad animam vegetatiuam, & sensitiuam, earũque potentias. In tertio principaliter agit de anima intellectiua, tũ quoad potentias immediatẽ intellectui administrãtes, vt sunt sensus interni; tum quoad ipsam vim intelligẽdi; tum denique quoad potentias consequentes intellectum, vt sunt appetitiua, & loco motiua.

Quæ sint propositiones de fide tenendæ circa doctrinam de anima?

36 **Q**uoniam multa de anima disputanda sunt, in quibus nõ licet viro catholico dubitare: disputantur tamen, vt Philosophorum errores, & sophismata vitentur, & reiciantur, & sic vera Philosophia de anima constare possit: ideo placet ea summam in hoc prooemio proponere, vt postea securiùs, & expeditiùs procedamus.

37 Prima propositio de fide, *anima rationalis non est vna numero in omnibus hominibus; sed tot sunt animæ rationales numero distinctæ, quot sunt homines numero distincti.* Definita est in Concilio Lateranensi 3. sect. 8. oppositum affirmauit Auerroes, qui vnicum intellectum numero assistentem in omnibus hominibus posuit: contra quem errorem, traxerunt plures viri docti, præsertim Albertus in libello de vnitãte intellectus, vbi soluit triginta argumenta huius erroris, & totidem pro veritate ponit.

38 Secunda propositio, *in vnoquoque homine vna numero est anima, non plures.* Definita est hæc propositio in 8. synodo generali actiõne 10. canone 11. contra Manichæos, qui, vt refert Diuus Augustinus 10. super Genesim ad litteram cap. 14. ponebant duas animas in quolibet homine, vnã sensitiuam, & alterã intellectiua, quem errorem ipse Augustinus refutat libro de Ecclesiasticis dogmatibus capit. 15. & Damascenus 2. de fide orthodoxa cap. 12.

39 Tertia propositio, *anima rationalis informat corpus, & vnum per se cum illo conicitur.* Definita est hæc propositio in Concilio Viennensi, & in Lateranensi sectione 8. oppositum tenuit Plato, nam vt refert Aristoteles 2. de anima, existimauit, animam existere in corpore, sicut naua in naui.

40 Quarta propositio, *anima rationalis non educitur de potentia corporis, seu materia, sed à Deo creatur.* Ita sancitum est à Leone 1. epistola 19. contra duos errores, vnus fuit Tertulliani, qui vt refert Augustinus libro de hæresibus, affirmabat, animas filiorum produci, seu generari ab animabus parentum. Alter fuit cuiusdam Hieremie, & Seleuci, & Galatarum, qui docebant, animas creari ab Angelis; & hinc orta fuit hæresis Masilianorum, vt dicitur lib. 7. historię tripartitæ, cap. 11.

41 Quinta propositio, *anima rationalis non est corporea, vt existimauit Plato, teste Aristotele, 1. de anima, tex. 45. & similiter Creantus, & Crisippus, quos referunt Gregorius, & Tertullianus, in libris de anima; sed est purus spiritus; ita habetur expressè in Scriptura Luca 23. In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, & ad Galatas 5. Caro concupiscit aduersus spiritum.*

42 Sexta propositio, *anima rationalis non est Dei substantia, vel ex Dei substantia.* Definita est hæc propositio in Concilio Bracarenfi 1. capite 5. contra Manichæos, & alios priores hæreticos dictos Gnosticos.

43 Septima propositio, *animæ non sunt creatæ extra corpus; sed simul à Deo creantur & corporibus infunduntur.* Ita sancitum est à Leone 1. epistola 71. contra errores Priscilianistarum, & contra Originem, qui lib. 1. Periarchon, capite 7. credit, animas fuisse ante corpora creatas.

44 Octaua propositio, *anima rationalis non corrumpitur; corrupto corpore; sed manet in æternum duratura.* Hæc propositio est contra hæresim Saducæorum, quos impugnat Christus Dominus Matthæi 22. & habetur in pluribus locis Scripturæ, Matthæi loco citato, *Nolite timere eos, qui occidunt corpus; animam autem occidere non possunt; & Sapientiæ 3. Iustorum animæ in manu Dei sunt; visi sunt oculis insipientium mortui; illi autem sunt in pace;* & definita est in Concilio Lateranensi 3. sect. 8.

45 Nona propositio, *animæ manentes post corruptionem corporum; non subintrant alia corpora, nec transmigrant ex vno in aliud, vt docuerunt hæretici Albigenes, & Albanenses, contra quos disputat Athanasius libro 6. de Beautudine Filij Dei; vbi affirmat hoc esse contra fidem.*

46 Ultima propositio, omnes rationes, quæ contra animæ iamortalitatem à Philosophis factæ sunt, sunt sophisticæ, & vana, & solui possunt ratione naturali. Ita docet Concilium Lateranense, sect. 3. Hæc sunt, quæ de fide sunt certa, & maximè præ oculis habenda.

LIBER PRIMVS DE ANIMA.

TEXTVS. *Cum omnem scientiam rem esse bonam arbitremur, &c.*

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.

IN hoc libro, qui quinque continet capita, duo præstat Aristoteles, in primo capite, quod exordiū est, & quasi proœmium totius operis, reddit (more oratorum) auditores, beneuolos, dociles, & attentos. Reddit beneuolos ostendendo honorabilitatem, & utilitatem maximam huius scientiæ de anima. Reddit dociles proponendo modum, atque ordinem procedendi, quæ obseruaturus est in tradenda ista scientia. Reddit attentos proponendo difficultates eius, ob quas attentionem animæ, assiduamque applicationem intellectus ad res capeffendas postulat. In reliquis vero quatuor capitibus enumerat varias opiniones antiquorum Philosophorum circa naturam animæ, easque reijcit, & impugnat, vt sic facilius in secundo libro propriam de hac re sententiam proferat. Et hæc in littera Aristotelis.

DISPUTATIO VNICA.

De his, quæ docet Aristoteles in hoc primo libro.

EX his, quæ Aristoteles tetigit in primo capite huius libri, quatuor à nobis discutienda sunt. Primum, *An scientia de anima sit nobilior, & certior alijs scientijs?* Secundum, *(Quibus rebus sit utilis scientia de anima?* Tertium, *An accidentia cõ-*

ducant ad cognitionem substantiæ? Quartum, an dialecticus definiat per formam; Physicus autem per materiam?

QVÆSTIO PRIMA.

An scientia de anima sit nobilior, & certior alijs scientijs?

ET si Aristoteles textu 1. huius libri non præferat scientiã de anima reliquis scientijs in nobilitate, & certitudine; sed solum statuat, scientiam de anima, inter nobiliores, & certiores scientias esse collocandam; nihilominus ansam relinquit interpretibus, ad exagitantum, an ita scientia de anima sit inter nobiliores, & certiores scientias collocanda, vt in perfectione, & certitudine omnes exuperet; an verò ab aliquibus exuperetur? Et ommissis controuersijs, quæ de hac re ex æquiuocatione oriri solent, quid tenendum sit, duobus assertis apperiam.

2. Primum assertum: *Scientia de anima nobilior est cæteris scientijs naturalibus, excepta Metaphysica, & nobilior est scientia de anima.* Ratio vtriusque est, quia vt docet Aristoteles textu 1. huius libri citato, scientia sumunt nobilitatem ex obiectis, de quibus per se agunt; sed in his tribus libris, qui scribuntur de anima, per se agitur de anima, quæ est perfectior omnibus

obiectis aliarum scientiarum naturalium, excepto obiecto Metaphysicæ, quæ per se agit de substantijs omninò separatis à materia, vt sunt Deus, & Angeli: ergo scientia de anima (& idem est iudicium de scientia corporis, seu entis naturalis animati) perfectior, & nobilior est cæteris scientijs naturalibus, excepta Metaphysica.

3. Et si obijcias in 8. lib. Physicorum agitur de primo motore, qui cum sit Deus, erit obiectum perfectius, quàm anima. Respondetur in 8. libro Physicorum, etsi agatur de primo motore; sed non per se, sed per accidens, scilicet, in quantum ad cognitionem perfectiã entis naturalis, & habentis in se principium motus, & quietis, necessarium fuit cognoscere primum principium, à quo mouetur, & attributa, quæ ei conueniunt, vel aliquo modo conducunt ad esse primi motoris.

4. Secundum assertum: *in certitudine scientia de anima exceditur à Metaphysica, & à Mathe-*

maticis; ipsa tamē ex cedit omnes alias partes Philosophiæ. Ad probandum istud assertum tria supponenda sunt.

5 Primum est, certitudinem scientiæ non esse venandam ex certitudine obiecti; sed ex certitudine demonstrationis, qua acquiritur. Secundum est, demonstrationem factam à priori, & per causas esse certio- rem, quàm demonstrationem factam à posteriori, & per effectus: cuius ratio est, quia certitudo demonstrationis à posteriori, & per effectus nititur cognitione sensitua, quæ fallibilis est, certitudo vero demonstrationis à priori, & per causas, licet præsupponat cognitionem sensuum; non tamen nititur illa, tam quàm medio assentiendi; sed naturali cõnexionem causæ cum suo effectu, quæ infallibilis est. Tertium est, inter demonstrationes à posteriori, illam esse certio- rem, quæ fit per effectus, nobis per experientiam sensuum no- riores; cuius ratio est, quia, ut modò dicebamus, certitudo harum demonstrationum nititur cognitione sensitua, seu experimentalis sensuum.

6 Ex his prænotatis perspicua manet veritas nostri asserti. Nā si certitudo scientiæ venanda est ex certitudine demonstra- tionis, qua acquiritur; & insu- per inter demonstrationes cer- tiores sunt, quæ fiunt à priori, & per causas, quàm quæ fiunt à posteriori, & per effectus; eui-

denter colligitur, scientiam de anima (& idem est iudicium de scientia corporis, seu entis naturalis animati) vinci, & superari in certitudine à Meta- physica, & à Mathematicis; si- quidem scientia de anima ac- quiritur per demonstrationes à posteriori, & per effectus; sicuti & omnes aliæ partes Philoso- phiæ naturalis; Metaphysica vero, & Mathematicæ ac- quiruntur per demonstrationes à priori, & per causas: & simili- ter, si inter demonstrationes à posteriori, & per effectus, illa est certior, quæ fit per effectus nobis notiores experientia sen- suum; etiam euidenter colligi- tur, demonstrationes à poste- riori, quibus acquiritur scien- tia de anima, certiores esse, & consequenter scientiam ipsam demonstrationibus à postero- ri, quibus aliæ partes Philoso- phiæ naturalis acquiritur; si- quidem effectus animæ magis nobis noti sunt experientia sen- suum, quàm effectus aliarum rerum, de quibus agunt reliquæ partes Philosophiæ.

QVÆSTIO II.

Quibus rebus sit utilis scientia de anima?

1 IN hac questione refe- rendum, & stabilendū est id, quod Aristoteles textu 2. huius libri docuit de utilitate scientiæ de anima: docet enim,

scientiam de anima vtilem esse ad omnes scientias, maxime ad scientiam naturalem; quod in communi probat, quia ab anima proficiuntur scientiæ omnes, tãquam à principio, & in ipsa recipiuntur tanquam in subiecto: in particulari vero probati potest, facta inductio- ne per omnes scientias; habet enim scientia de anima cum omnibus alijs scientijs specia- lem affinitatem.

2 Est enim utilis ad Metaphy- sicam propter magnam simili- tudinem, quam habet anima cum substantijs separatis, de quibus per se agit Metaphysica. Est utilis ad Mathematicas, quia cū Mathematicæ agant de re- bus abstractis à materia sensibi- li, vtile erit Mathematico cog- noscere, quo pacto fiat abstra- ctio, quod docet scientia de ani- ma. Est utilis ad Logicam, quia scientia de anima docet, in quo consistant operationes intelle- ctus, quas Logicus dirigit in ordine ad instrumenta sciendi ritè fabricanda. Est utilis ad mor- alē Philosophiam, quia Phi- losophia moralis dirigit opera- tiones voluntatis, & scientia de anima docet, quid sint volūtas, & operationes eius? Est utilis ad Theologiam, quia Theolo- gia agit de beatitudine, & de medijs requisitis ad ipsam con- sequendam, ut sunt gratia, & cætera supernaturalia dona; constat autem ad cognitionem beatitudinis vtile esse cognos-

cere naturam intellectiōis, & volitionis, in quibus formalis beatitudo consistit, & ad cog- nitionem gratiæ, & cæterorum supernaturalium donorum vti- le esse cognoscere potentias animæ; quæ sunt ipsorum sub- iecta, de quibus tractat scientia de anima. Et demum est maxi- mē utilis ad alias partes scien- tiæ naturalis, præsertim ad eas, quæ agunt de entibus naturali- bus animatis, quorum forma est ipsa anima, & quarum ope- rationum est principium.

QVÆSTIO III.

An accidentia conducant ad cog- nitionem substantiæ?

1 HVIC quæstioni ansam dedit Aristoteles tex- tu 1. huius libri, vbi docens, opti- mam viam inuestigandi ani- mæ definitionem esse ab effe- ctibus, & accidentibus, animæ proprijs, subdit hanc causalem, *Quia accidentia multum conferre solent ad cognoscendum quidquid est, id est, ad cognoscendam substan- tiam, ut interpretes exponunt.*

2 Rationes dubitandi pro parte negatiua sunt. Prima, quia ex eodem Aristotele 7. Metaphys. textu 4. substantia est prior cognitione ipsis ac- cidentibus: ergo cognitio ac- cidentium non poterit con- ducere ad cognitionem sub- stantiæ.

3 Secunda, quia cum dicit Aristoteles, cognitionem accidentium conducere ad cognitionem substantiæ, vel loquitur de cognitione *quid est* accidentium, vel de cognitione, *si est*; non potest loqui de cognitione *quid est*; quia cum substantia intret in definitione accidentium, potius substantia conducet ad cognitionem *quid est* accidentium, quam e contra. Neque etiam potest loqui de cognitione *si est* accidentium; quia experimur multoties, accidentia inesse aliquibus subiectis, & nihilominus substantias eorum ignoramus.

4 Tertia, magis distat accidens a substantia, quam una substantia ab alia; sed cognitio unius substantiæ, scilicet, equi, non conducit ad cognitionem alterius, scilicet, lapidis: ergo multo minus conducet cognitio unius accidentis ad cognitionem substantiæ.

5 Pro decisione questionis nota primò, quòd cum inquirimus, an cognitio accidentis conducat ad cognitionem substantiæ, nomen *substantiæ* sumi posse dupliciter: primò pro essentia cuiuscumque rei, qua ratione omne illud, quòd non est de quidditate rei, etiam si sit propria illius passio, dicitur, accidens illius, ut diximus in Logica parua, explicando fallaciam accidentis: & sic sensus questionis erit, an cognitio accidentium propriorum ali-

cuius rei conducat ad cognitionem essentia rei? Secundò pro eo, quòd habet esse per se, qua ratione substantia constituit primum prædicamentum, & distinguitur contra accidens prædicamentale, quòd est illud, quòd habet esse in alio; & sic sensus questionis erit, an cognitio accidentium prædicamentarium, ut sunt quantitas, qualitas, &c. conducat ad cognitionem substantiæ, in qua inhaerent?

6 Secundò nota, nos loqui de cognitione substantiæ, quam habere possumus in statu coniunctionis, quam in hac vita habet anima cum corpore; nã si sermo sit de cognitione substantiæ, quam habet anima in statu separationis à corpore, nimirum, sine dependentia à sensibus, & à phantasmatibus, conveniunt omnes, ad cognitionem definitivam substantiæ, in utraque acceptione sumptæ nihil conducere cognitionem accidentium.

7 His prænotatis, dico primò: cognitio propriorum accidentium alicuius rei multum conducit ad cognitionem substantiæ illius, sumpta substantia pro essentia, seu quidditate. Hanc conclusionem intendit Aristoteles textu 11. præallegato: & ratio est, quia per cognitionem passionum, seu propriorum accidentium, alicuius rei devenimus sæpè in cognitionem essentia rei, quæ nos latebat: ergo

ergo cognitio passionum, seu accidentium propriorum iuvat ad cognitionem substantiæ, sumpta substantia pro essentia, seu quidditate rei.

8 Dico secundo: cognitio accidentium prædicamentarium multum conducit ad cognitionem substantiæ, sumpta substantia pro eo, quòd habet esse per se, & constituit primum prædicamentum. Ita colligitur ex doctrina, quã tradidit Scotus noster primò sententiarum, distinct. 3. quæstione 3. & alibi sæpè, videlicet, pro hoc statu viæ, & coniunctionis animæ, & corporis non dari conceptum quidditativum substantiæ immediatè causatum à substantia, vel ab specie propria eius; sed omnem conceptum substantiæ causari ab intellectu media cognitione accidentium, & medijs eorum speciebus.

9 Ratio à priori est, quia cognitio nostra, pro hoc statu coniunctionis animæ ad corpus, pendet à sensibus, ita ut nihil possit percipere intellectus, quòd non fuerit prius cognitum a sensibus; sed sensus non percipiunt per se substantiam, aliàs perciperent per se absentiam substantiæ panis, & vini in sacramento Eucharistiæ; sed illam percipiunt medijs accidentibus, quæ sunt obiecta per se sensuum: ergo, similiter intellectus non cognoscat per se substantiam, sed media cogni-

tione accidentium: & consequenter cognitio accidentium prædicamentarium in hoc statu viæ, & coniunctionis animæ ad corpus, multum conducet ad cognitionem substantiæ, sumpta substantia pro eo, quòd habet esse per se.

10 Ad primam rationem dubitandi dicimus, quòd cum loco citato docet Aristoteles, cognitionem substantiæ esse priorem cognitione accidentium, loquitur Aristoteles, tam de cognitione substantiæ, quam accidentis distincta, non de confusa, quæ est, de qua nos loquimur, cum dicimus, cognitionem accidentium conducere ad cognitionem substantiæ; hæc enim semper est prior cognitione confusa substantiæ.

11 Ad secundam respondemus, Aristotelem loqui de cognitione, *quid est* accidentis, non distincta, qualis est illa, quæ habetur per definitionem; quia hæc pendet à cognitione substantiæ, ut argumentum obijcit, sed confusa, quæ à cognitione substantiæ non pendet, sed potius est prior illa.

12 Ad tertiam dicimus, quòd cum accidens, & propria passio habeant aliquam dependentiam à substantia, in qua inhaeret accidens, vel emanat propria passio, quam non habet una substantia ab alia substantia, non mirum, quòd cognitio accidentis, & propriæ passionis

conducat ad cognitionē substantiæ; secus verò cognitio vnius substantiæ respectu cognitionis alterius, non obstante, quòd duæ substantiæ minus distant inter se, quàm accidentis, & substantiæ.

QVÆSTIO IV.

*An Dialecticus definiat per formam;
Physicus autem per materiam?*

EXplicans Aristoteles text. 11. huius libri, quò modo passiones animæ, quas habet cum corpore communes, vt est, exempli gratia, irascibilis, definiantur à naturali Philosopho; ait, defini per materiam, vel simul per materiam, & formam; nam per solam formam defini perinet ad Dialecticum. Circa quæ verba dubitant interpretes, quid sibi voluerit Aristoteles, cum dicit, Physicum defini per materiam; Dialecticum verò per formam. Nam hoc intelligere, vt verba sonant, scilicet, Physicum per suas definitiones solum explicare materiam, quæ est altera pars compositi naturalis; Dialecticum verò, solum explicare formam, sustineri non potest; nam cum neque sola materia, neque sola forma sint tota essentia entis naturalis, si Dialecticus in suis definitionibus solum explicaret

formam, & Physicus solum explicaret materiam, nullus per suas definitiones explicaret totam essentiam entis naturalis, & consequenter amborum definitiones essent inuiles, & vanæ.

2. Sunt, qui dicant, ideò dixisse Aristotelem, Dialecticum defini per formam; quia Dialecticus defini per prædicata superiora, & essentialia, vt sunt genera, & differentiæ, quæ dici solent forma metaphysica speciei, quam constituent, vt cum homo definitur à Dialectico, quòd sit substantia corporea, animata, sensibilis, & rationalis: ita Albertus Magnus tractatu 1. cap. 7. super hunc primum librum, & alij, quos refert Rubius hic quæst. vnica. Sed hæc expositio non quadrat còtextui, cum Aristoteles ibidem definitiones, quæ dantur à Dialectico per formam, appellet vanas, & manifestum sit definitiones, quæ dantur per prædicata superiora, & essentialia, vt sunt genera, & differentiæ, non esse vanas, sed optimas.

3. Sed dicendum est primò, cum Aristoteles docet, Dialecticum defini per formam, non sumere Dialecticam pro tota Logica docentes; sed solum pro parte topica, & quæ differit ex probabilibus; quæ acceptio Dialecticæ communis est apud Aristotelem; &

Et quia Dialecticus, id est, ex probabilibus differens, sæpè defini per rationes vniuersaliores, & quæ remotiores sunt à ratione particulari, & propria subiecti, ideò Aristoteles de Dialectico duo affirmasse: primum sæpè defini per formam, quia rationes vniuersaliores, per quas sæpè defini, modum formæ habent respectu subiecti. Secundum, definitiones eius sæpè esse vanas; quia rationes vniuersaliores, & communiore, per quas sæpè defini, non attingunt proprietates subiecti; & ideò ex eis non potest certo cognosci essentia subiecti, sed solum verisimilis fieri.

4. Dicendum est secundò, quòd cum Aristoteles docet, Physicum defini per materiam, non intendere excludere, quin etiam definiat per formam, & alia genera causarum; imò neque quòd aliquando definiat per genus, & differentiam; sed sensus eius est, quòd Philosophus naturalis, sicut ex suo modo procedendi non abstrahit à materia sensibili, sed eam respicit: sic ex proprio modo definiendi, siue per formam definiat, siue per finem, vel causam efficientem, siue quouis alio modo, semper in suis definitionibus exprimere materiam sensibilem. Et hæc circa primum librum de Anima.

LIBER SECVNDVS DE ANIMA.

TEXTVS. *Diclis hisce, quæ à maioribus de anima nobis tradita sunt,*
C. c.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.

Prossigatis in præcedenti libro veterum Philosophorum de anima sententijs, aggreditur iam Aristoteles in hoc secundo libro, qui duodecim continet capita, explicare, quid ipse de hac re sentiat: & in tribus prioribus capitulis docet, quid sit anima in communi, & quæ eius communes facultates; in reliquis verò, ex tribus animæ speciebus

duas priores explicat, nempe vegetatiuam, & sensitiuam cum suis facultatibus, seu potentijs, relinquendo tertio libro explanationem animæ rationalis, & potentiæ eius. Et hæc in generali; in speciali verò.

2 In 1. capite, vt nobis tradat definitionem animæ in communi, præmittit quatuor diuisiones. Prima; ens aliud substantia, aliud accidens. Secunda; substantia physica est triplex, materia, quæ est potētia; forma, quæ est actus, & compositum ex vtraque. Tertia; substantia corporea, alia est animata, alia inanimata. Quarta; actus, alius primus est, vt scientia, alius secundus, vt actualis contemplatio. Rursus affirmat, animam esse actum, non qualemcumque, sed primum, & hoc respectu corporis physici, & organici. Primum probat, quia anima est substantia, & pars intrinseca viuētis: sed non est corpus, quia corpus non est in alio, tanquam in subiecto informationis; anima verò sic; ergo anima est actus, & forma corporis. Probat secundum, quia anima aliquando cessat ab operatione, vt in somno; ergo anima non est actus secundus, seu operatio, sed primus. Tertium demonstrat, quia imperfectior anima, qualis est vegetatiua, est actus corporis physici, & organici, vt apparet in arbore, vbi sunt diuersa organa, vt radices, fibræ, rami, folia, &c. ergo à fortiori aliæ animæ, quæ perfectiores sunt, erunt etiam actus primi corporis physici, & organici. Ex quibus colligit, animam sic esse definiendam, *anima est actus primus corporis physici, & organici, in potentia vitam habentis.*

3 In secundo capite aliam definitionem animæ nobis notio-riorem assignat, vt per ipsam definitionem animæ, capite præcedenti traditam demonstrat esse exactam: ad quod supponit, corpus animatum differre ab inanimato per vitam, & insuper quatuor esse gradus animatorum, seu viuētiū: primus eorum, quæ solum nutriuntur, & augentur per intus sumptionem, vt plantæ, quæ ideo viuētia vegetatiua dicuntur. Secundus eorum, quæ non solum vegetantur, sed etiam sensu prædita sunt, vt omnia bruta animalia. Tertius eorum, quæ non solum vegetantur, & sentiunt, sed etiam motum progressiuum habent, vt perfectiora animalia. Quartus eorum, quæ præter gradus vitæ prædictos, habent alium longè perfectiorem, scilicet, ratiocinari, vt homines: ex quibus hanc definitionem animæ nobis notio-riorem assignat, *anima est principium, quo primò viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus.* Et præpositis, & solutis duobus dubijs, quibus magis explicat hanc definitionem, transit ad demonstrandum per hanc definitionem, quæ nobis notior est, definitionem animæ, quam tradiderat præcedenti capite, esse exactam, ad quod duosupponit:

nit: primum, quòd sicut duobus dicimur scire, nempe scientia, tanquam forma, & anima, tanquam subiecto; & duobus dicimur sanari, sanitate, vt forma, & corpore, tanquam subiecto: ita duobus dicimur viuere, anima, tanquam forma, & corpore, tanquam subiecto. Secundum, formam, & actum recipi in proprijs subiectis, & ideo id, quo viuimus, tanquam forma, debere esse in proprio subiecto. His præsuppositis, facit hanc demonstrationē, quæ est præcipuum intentum huius capitis: id, quo primò viuimus, sentimus, & mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici; sed anima est id, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; ergo anima est actus primus corporis physici, & organici: maiorem sic probat, tria sunt in viuente, corpus, anima, & compositum; sed compositum non est id, quo viuimus, sed id, quod uiuit; neque etiam corpus est id, quo viuimus; quia per corpus non distinguitur viuens à non viuente; ergo anima, seu actus corporis physici, & organici est, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; & per conuersionem simplicem, id, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici.

4 In tertio capite enumerat Aristoteles, tam potentias animæ in communi sumpta, quam gradus animatorum, seu viuētiū, dicens, potentias animæ esse quinque, scilicet, vegetatiuam, sensitiuam, loco motiuam, appetitiuam, & intellectuam: gradus verò animatorum esse solum quatuor, eo quòd potentia appetitiua, & sensitiua non separantur, sed necessariò sunt in eodem. Primus est vegetantium, vt sunt plantæ: secundus vegetantium, & sentientium, quæ loco non mouentur, vt conchylia: tertius eorum, quæ non solum vegetantur, & sentiunt; sed etiam loco mouentur, vt bruta animalia: quartus eorum, quæ præter omnia prædicta ratiocinantur, vt sunt homines. Et probat duabus rationibus, potentiam appetitiuam nunquam separari à sensitiua; & ideo non constitucere diuersum gradum animatorum. Deinde explicat ordinem, perfectionem, & quo pacto vna anima contineatur in alia ex exemplo figurarum, dicens, quòd sicut triangulus est prior quadrangulo, & imperfectior illo, ita inter animas vegetatiua est prior, & imperfectior sensitiua, & sensitiua est prior, & imperfectior intellectuua: & sicut triangulus continetur in quadrangulo; ita inter animas vegetatiua continetur in sensitiua, & vegetatiua, & sensitiua in rationali.

5 In quarto capite agit de potentijs animæ vegetatiuæ, & quatuor præstat, primò reddit rationem, cur prius agat de potentijs animæ vegetatiuæ, quam de potentijs aliarum animarum, dicēs,

rationem esse, quia anima vegetatiua est vniuersalior cæteris animabus, cum in pluribus subiectis, quàm aliæ animæ reperiatur. Secundò docet, animam vegetatiuam habere duplicem actum, scilicet, nutrire, & generare sibi simile: & quòd generare sibi simile sit actus viuētis, probat, quia naturalissimum est viuētibus generare sibi simile; quia per hoc acquirunt quandam perpetuitatem, quamvis non in omnibus viuētibus hoc reperiatur; sed in illis, quæ habent hæ tres conditiones: prima, quòd sint perfectæ ætatis. Secunda, quòd non sint mutila, vel habentia aliam ineptitudinem. Tertia, quòd non sint ex putrefactione facta. Et similiter docet, animam triplex genus causæ exercere, scilicet, formale, quia est forma viuētis; finale, cum eius gratia tot organa, & potentia sint in viuētibus; efficiens, quia est principium actionum vitalium. Tertio ex dictis occasione sumit coarguendi veteres Philosophos, & imprimis Empedoclem, qui causam accrementi plantarum aiebat esse elementa, terram insidã in radicibus; ignem supra in ramis, in quo dupliciter errabat: primò, quia superiorem, & inferiorem locum in plantis non rectè assignabat; nam cum in viuētibus pars superior dicatur illa, per quam sumunt alimentum in plantis radices, quæ sunt, per quas plantæ sumunt alimentum; potius pars superior, quàm inferior, debent appellari. Secundò, quia viuētium accretionem non in animam, sed in elementa, vt in causam effectricem perperam referebat. Deindè Democritum, & Leucipum, qui existimabant, ignem nutritionis viuētium causam esse: licet enim, inquit Aristoteles, calor sit instrumentum, quo vtitur anima ad decoctionem, & præparationem alimenti; non tamen ignis est causa principalis nutritionis, quod inde probat, quia cum ignis ex se nulla incrementi lege teneatur; sed semper increseat, dum ei subest, quod comburat; sequeretur, res anima constantes in infinitum augeri posse, ita vt nullum terminum magnitudinis vindicarent, quod falsum est. Idem in hunc modum confirmat: terminatio quantitatis rerum viuētium non ad materiam pertinet, sed ad formam; sed anima est forma, ignis verò, & cætera elementa in multis rationem materiae obtinent; ergo non ignis, aut alia elementa, sed anima ipsa nutritionis, & accretionis causa est. Quartò, & vltimò disputat de alimento, eo quòd alimentum secundum diuersas considerationes obiectum est, tam potentia nutritiua, quàm augmentatiua, & generatiua; & in primis in quaestionem reuocat, an alimentum debeat esse simile alito, an dissimile? & propositis rationibus dubitandi pro vtraque parte, resolvit, alimentum in principio debere esse dissimile, seu contrarium alito; quia nihil, nisi à dissimili,

mili, & contrario patitur; simile verò in fine, seu postquam concoctum, & digestum est; quia eisdem augemur, & nutrimur. Docet præterea, alimentum tripliciter considerari posse: primò quoad substantiam, & prout sic esse obiectum nutritionis. Secundò quoad quantitatem, & prout sic esse obiectum accretionis. Tertio quatenus est quid superfluum ex nutritione, & augmento, & prout sic præbet materiam generationis faciendo semen. Ex quibus colligit definitiones, tam potentia nutritiua, quàm animæ vegetatiua, dicens, *potentia nutritiua est virtus animæ vegetatiua, per quam viuens in quantum viuens se conseruat: anima verò vegetatiua perfecti viuētis, est principium generandi tale quale ipsa habet.*

8 Capite 5. explicatis, quæ ad potentias animæ vegetatiuae pertinent, gradum facit Aristoteles ad explicandas potentias animæ sensituae, tam in communi, quàm in particulari: & in hoc 5. capite duo intendit; primum, quòd sensus sit potentia passiva: secundum, quòd excitetur, & reducatur ad actum à suo obiecto. Primum demonstrat, tum ex actu, tum ex obiecto. Ex actu, quia ad hoc, vt potentia sensitua sentiant, necesse est, quòd alterentur, id est, quòd aliter se habeant, ac antea se habebant, quòd non potest fieri sine passione, seu receptione alicuius, nimirum, actus sentiendi. Ex obiecto, proponendo quoddam dubium, scilicet, cur sensus non sentiat se ipsum, cui respondet; idè sensum non sentire se ipsum, quia ex propria natura habet, quòd ad sentiendum ab alio debeat immutari, & hoc est esse potentiam passiuam. Vt secundum ostendat, exponit, quot modis aliquid dicatur esse in actu, vel potentia, dicens, bifariam dici aliquid esse in potentia, remotè, & proximè, verbi gratia, sciens dicitur esse in potentia remota ad sciendum, dum caret habitu scientia, quem tamen potest acquirere: in potentia verò proxima, cum iam obtinuit habitum scientia; non tamen per eam agit, quia pro tunc scientia actum non exercet. Similiter sensitivum dicitur in potentia remota ad sentiendum, quando caret anima, atque adè & sensu, & tamen recipere hæc potest, vt semen: in potentia verò proxima, quando actu anima, & potentia sensitua præditum est, non tamen per eam agit, quia pro tunc sensationis actum non exercet. Ad rem ergo, id, quòd reducit sensitivum de potentia remota ad actum, est (inquit Aristoteles) generans, seu producens animal; id enim simul attribuit genito potentias ad functiones obeundas, quemadmodum is, qui docet, confert suo modo habitum scientia in mentem discipuli; est enim sensus similis habitui scientia, quemadmodum actus sentiendi actui sciendi. Id verò, quòd sensum ad actum sentiendi mouet, est obiectum sensibile;

visibile, non secus, ac id, quod intellectum mouet ad actualē cognitionem, est obiectum intelligibile: differunt autem obiectum intellectus, & obiectum sensus (inquit Aristoteles) quod obiectum intellectus est natura, quæ denominatur ab intellectu vniuersalis, & ideo intra animam existit; obiectum verò sensus exterioris est natura singularis, & existens extra animam: & hinc est, quod intellectus ad intelligendum non requirit actualem existentiam, & realem præsentiam sui obiecti; sicut requirunt sensus exteriores. Ex quo colligitur aliam differentiam inter intellectum, & sensus exteriores, quod per intellectum intelligimus, cum volumus, etiam si obiectum sit absens; & per sensus externos non sentimus, cum volumus, sed cum est præsens eorum obiectum.

7 In sexto capite explicat rationem communem obiecti sensibilis, via diuisionis, hoc pacto obiectum sensibile, aliud est sensibile per se; aliud sensibile per accidens. Sensibile per se dicitur illud, quod ratione sui immutat sensum, vt color respectu visus, sonus respectu auditus, odor respectu olfactus, sapor respectu gustus, calor, & frigus respectu tactus: sensibile verò per accidens, quod non ratione sui, sed alicuius per se sensibilis immutat sensum, vt substantia, quæ non ratione sui, sed ratione coloris immutat, seu percipitur visu. Rursus sensibile per se, aliud est proprium, aliud commune: proprium dicitur, quod tantum ab vno sensu percipitur, vt color, & sonus, &c. commune, quod à pluribus sensibus potest percipi, & hæc sensibilia communia docet esse quinque, scilicet, motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Et concludit, dicens, hoc esse discrimen inter sensibile proprium, & commune in ordine ad sensum, quod sensus (nisi sit læsus) non fallitur circa sensibile proprium; potest tamen falli circa sensibile commune.

8 A capite 7. incipit Aristoteles agere in particulari de singulis sensibus externis; exorditur à visu, quia visus cæteris in dignitate præcellit; & in isto capite 7. primò agit de obiecto visus. Secundò de medio, rationeque videndi; obiectum adæquatum, visus, inquit, esse visibile, vt sic, sub quo non solum colores, sed etiam lumen, & quæ lucem aliquam participant, continentur: & definit colorem sic, *color est motiuus perspicui in actu*: appellat autem perspicuum in actu corpus diaphanum illuminatū, per quod cum color species sensibiles sui emittat, meritò dicitur motiuus perspicui in actu. Perspicuum autem sic definit, *perspicuum est, quod est visibile non secundum se, & simpliciter, sed per externum colorem*, id est, per externum lumen, vt aer, & aqua illuminata. Demum definit lumen sic, *lumen est actus perspicui, vt perspicuum est*; quæ verba po-

potius continent quandam explicationem luminis; quàm veram definitionem; est enim similis huic, albedo est actus albi, vt album est; sicut enim albedo constituit corpus actu, & formaliter album; ita lumen, in quo recipitur actu, & formaliter perspicuum, hoc est, illustratum, & resplendens. Ex quibus infert falsam esse sententiam Empedoclis, & aliorum asserentium, lumen esse corpus; primò, quia, cum lumen sit penetratum cum corpore diaphano, si lumen esset corpus, daretur penetratio dimensionum. Secundò, quia tenebræ sunt priuatio luminis; ergo lumen quædam forma accidentalis est. Tertiò, quia si lumen esset corpus, moueretur localiter; & consequenter non in instanti fieret illuminatio, quod experientia repugnat, cum videamus, subito; & absque vlla mora lumen ab vna parte ad aliam diffundi. Nec satisfacit Empedocles, dum ad hoc vltimum respondet, illuminationem videri momento spatium transcurrere, & quod breuissimo fiat tempore; quia etiam silatio, quæ exiguum spatium decurritur, videri possit in instanti confici, licet tempus consumat; tamen ea, quæ tantum intervallum, ab oriente, scilicet, vsque ad occidentem pertransit, vt cum primum sol se supra Horizontem exerens; lucem spargit, non possit moram occultare; si re vera fieret in tempore. Accedit ad explicandum vltimum, quod proposuerat, scilicet, quod medium requiratur ad visionem, & supponens, vt certum, medium aliquod requiri inter sensibile, & sensatum ad sensationem; quia experientia constat, sensibile positum immediatè supra sensum non causare sensationem; docet colores, vt videantur, requirere medium ab aliquo alio corpore illuminatum, secus vero lumen, & aliqua corpora natura sua tenui luce prædita, vt sunt nocticulæ, scammæ aliquorum piscium, oculi cati, &c. quæ noctu, & in tenebris videntur. Vnde reprehendit Democritum asserentem, quod si spatium hoc interceptum inter nos, & cælum, vacuum esset, possemus nos videre formicam existentem in cælo; quod si nunc videre non possumus, dicebat rationem esse medium, quod quantumvis diaphanum, & lucidum impedimentum nobis est ad videndum; hanc ergo sententiam Democriti reiicit, quia oculus, & alij sensus non patiuntur immediatè ab obiectis, sed medijs speciebus, quas emittunt per medium, quod in prædicto casu non esset.

9 In 8. capite explicat Aristoteles naturam auditus, qui inter sensus externos in dignitate secundum locum obtinet, ad quod tria præstat: primò agit de eius obiecto, scilicet, de sono, dicens, ad sonum directum causandum tria corpora concurrere, nimirum, corpus percutiens, corpus percussum, & corpus medium, sci-

scilicet, aërem, quod intercipitur, seu resilit, quod ita probat. Sonus resultat ex ictu, seu percussione, hæc autem non datur, nisi adsint duo corpora, vnum, quod percutiat, & alterum, quod plagam excipiat. Rursus percussio non fit, nisi vnum corpus ad alterum localiter moueatur; hæc autem motio indiget corpus medium, cum latio non fiat per vacuum: ergo ad causandum sonum tria corpora concurrunt, duo extrema, & vnum medium. Deinde ponit condiciones requisitas ad causandum sonum in corporibus, quæ se percutiunt: prima, quod sint dura: secunda, quod sint plana: tertia, quod vnum sit concavum, vt apparet in cymbalis: duæ vltimæ condiciones non sunt simpliciter necessariae ad causandum sonum, sed ad hoc, vt perfectior euadat. Agit præterea de sono reflexo, qui dicitur Echo, quem ait fieri, cum sonus ex sono resultat, id est, cum aër resiliens, in quo subiectatur sonus, in corpus, quod ei renitur, incurrit, cumque vterius progredi non possit, retrocedit, vt facit pila, cum resilit; docetque semper huiusmodi sonos reflexos fieri, licet pro sua exilitate sonum effugiant. Secundò explanat, quo pacto instrumentum, in quo residet potentia auditiva, à sono immutatur, & supponens medium, per quod debet immutari, esse aërem, vel aquam; docet intra auditum nostrum esse aërem quendam immobilem, sub quadam tunica, quæ dicitur *mirynga*, cui debet contiguari aër externus, in quo recipitur sonus, & à sono in aère externo recepto mouetur notionaliter, id est, per species intentionales, aër ille internus, qui est instrumentum, in quo residet potentia auditiva; idèoque non omnia animantium membra audiendi vi pollere; quia non in omnibus supra dictus aër internus immobilis residet, sed tantum modo in auribus. Tertiò, & vltimò agit de speciebus, & differentijs sonorum, dicens, inter sonos dari sonum grauem, & acutum, & similiter dari vocem. Sonum grauem appellat, qui in multo tempore parum mouet auditum: acutum verò, qui in breui tempore multum auditum mouet. Vocem autem dicit esse sonum factum ab animali media respiratione, causata à pulmone cum intentione aliquid significandi. Vndè, inquit, pilees non formant voces; quia sicut carent pulmone, ita, & respiratione.

10 In 9. capite intendit Aristoteles explicare naturam olfactus, & tria præstat: primò declarat, quid sit obiectum olfactus, id est, quid sit odor, dicens, quod cum homo habeat olfactum imperfectiorem omnibus animalibus, difficile nobis esse de obiecto olfactus iudicare; & idè iudicandum nobis esse de odoribus per analogiam ad sapores, & de olfactu per analogiam ad gustum;

gustum; nam odores, & sapores magnam similitudinem habent. Vndè sicut natura dedit animalibus, eo quod habeant sensum gustus imperfectum, perfectissimum olfactum, vt sic per olfactum iudicent, quæ alimenta sint eis conuenientia; ita nobis, qui olfactum imperfectum habemus, concessit perfectissimum sensum gustus præ omnibus animalibus, vt sic per analogiam ad gustum, & ad eius obiectum, de olfactu, & de eius obiecto iudicium feramus. Et sic explicans per analogiam ad sapores, odores, docet, quod sicut in saporibus dantur duæ species extremæ contrariæ, scilicet, dulces, & amarum, sub quibus continentur sapores medij; ita in odoribus assignandas esse duas species extremè contrarias eisdem nominibus significatas, sub quibus contineantur odores medij. At addit, per odoratum non solum nos percipere odorabile, sed etiam inodorabile, & subdit, tribus modis aliquid dici inodorabile: primò, quia omnino caret odore: secundò, quia odorem debilissimum habet: tertiò, quia habet odorem pessimum, & nocivum. Secundò explicat, quid sit medium olfactus, asserens, esse aërem, & aquam; & quia solum de aqua poterat esse difficultas, hoc probat instantia piscium, qui in aqua olfaciunt cibos, & ita longa distantia ventunt ad illos capiendos. Ex quo infert, omnia ferè animalia olfacere, tam terrestria, quàm aquatilia, tam sanguine prædita, quàm exanguia, tam pulmonem habentia, & idè respirantia, quàm pulmone carentia, & non respirantia: sed diuersa, inquit, ratione odorantur ea, quæ pulmonem habent, & illa, quæ carent pulmone; nam illa inspiratione, ista sine inspiratione. Ex quo discrimine, ait, posse oriri dubium, an, scilicet, odoratus sit eiusdem speciei in animalibus habentibus pulmonem, & pulmone carentibus? Cui respondet affirmatiuè, & probat, quia habent idem obiectum, scilicet, odorem: & ad rationem dubitandi dicit, discrimen odorandi per inspirationem, aut sine illa non provenire ex parte potentia, sed ex eo, quod animalia respirantia organum olfactus coopertum habent, & idè non odorantur, nisi per inspirationem, quæ viam odoribus apperiat perveniendi ad organum, qua inspiratione non indigent cætera, quorum organum patet. Et ex hoc provenit etiam, quod sub aqua illa non odorantur, sed bene hæc. Tertiò, & vltimò breuiter exponit, quale esse debeat organum olfactus, dicens, quod sicut sapores humiditate abundant: ita odores siccitate, & cum organum potentia debeat esse aliquo modo simile obiecto; organum olfactus talem esse debere, vt siccitas in eo prædominetur.

11 In 10. cap. explicare nititur naturam gustus, qui est quartus in ordine sensus exterior; & quatuor præstat: primo docet, gustabile, quod est obiectum gustus, esse quid tangibile, id est, in tantum aliquid gustari, in quantum tangitur, quod duplici ratione probat: prima, gustus non fit per medium externum, sicut fit visus: ergo per medium internum, & consequenter per contactum. Secunda, sapor non percipitur à gustu, nisi media humiditate quam pro materia habet sapor; sed humiditas, cū sit qualitas tangibilis, non sentitur, nisi per tactum; ergo neque gustabile, siue sapor. Quod si aliquis obijciat, dantur gustabilia sine humiditate, vt sal, & saccharum; ergo falsò supponitur in hac secunda ratione, quòd sapor non percipiatur à gustu, nisi media humiditate. Respondet, gustabile esse humidū, vel actu, vel potētia, quæ potentia ad actū reducitur per saluā, qua afficiuntur sal, & saccharum prius, quàm gustum immutare valeant. Secūdo dicit, quòd sicut visus est visibilis, & inuisibilis; tam enim percipit lucem, quàm tenebras: ita gustus est gustabilis, & ingustabilis: sed tripliciter, ait, dici posse aliquid ingustabile: primo per priuationem, quia non habet saporem, vel si habet, est ita parum, vt sentiri non possit. Secūdo, quia habet illum vehementem, & excessiuum. Tertio quid prauum. Sub gustabili autem dicit etiam cōprehendi potabile, quod aliquid saporis participat. Tertio agit de organo gustus, dicens debere esse humidum non actu, sed potentia, quod de humido saporifero intelligit, id est, de humido habente saporem admistum, non de humido elementalī. Vnde, quando lingua infirmi amarī humoribus est affecta, non percipit vllum alium saporem. Quarto, & vltimo enumerat species saporis, dicens, duas esse extremas, scilicet, dulce, & amarum, & iuxta has esse alias duas, non ita extremas, scilicet, pingue, & salsum, & inter istas extremas esse alias medias, scilicet, acre, austerrum, acerbum, & acidum, & ita omnes species saporum esse octo.

12 In cap. 11. agit de sensu tactus, qui est quintus, & vltimus externorum. Et ad eius explicationem excitat quatuor dubia: primum, an sint plures sensus tactus, an tantum vnus? Quod dubium non plenè soluit, licet inclinet in eam partem, quod sint plures, eo quòd vnus sensus est vnus contrarietatis, ad quam ceteræ illius sensus reducuntur, sicut visus est albi, & nigri, gustus dulcis, & amari: in tactu autem sunt plures contrarietates primæ, quarum vna non reducitur ad aliam, vt calidum, & frigidum; humidū, & siccum, &c. Ex alia verò parte, cum sit in toto corpore vna caro, per quam sentimus tangibilia, videtur nobis vnicum tantum esse

esse sensum tactus; quod tamen, inquit, non sufficit, quia caro est medium sensus tactus, quod etiam si sit vnus, possunt sensus esse distincti, sicuti sensus visus, & auditus distincti sunt, non obstante, quòd medium ipsorum idem sit, scilicet, aër. Secundum, an sit aliquod medium externum in tactu, sicut est in visu, & auditu, id est, aliquod corpus, quod non sit continuum, sed contiguum, tam tactui, quàm tangibili? Et magis disputatiuè, quàm resolutiuè respondet, dari tale medium, licet sit imperceptibile, quod suaderi potest, ait, quia cum corpus tangibile, & caro nostra tanguntur in aqua, re vera humidantur, illa autem humiditas est in aliquo corpore, scilicet, in aqua, quæ licet imperceptibilis sit, re vera mediat inter carnem, & tangibile. Et eodem modo mediat aër imperceptibilis inter tangibile, & nostram carnem, cum tanguntur in aère. Tertium, an omnes sensus externi conueniant in hoc, quòd sentiant per medium externum? Cui dubio respondet conuenire, cum duplici tamen differentia. Prima, quòd in tribus prioribus, scilicet, visu, auditu, & olfactu obiectum percipitur per medium externum magnum; in gustu autem, & tactu per medium externum paruum, & imperceptibile. Secunda, quòd obiecta trium priorum sensuum prius afficiunt medium, quàm sensum, & obiecta duorum posteriorum simul medium, & sensum afficiunt, vt cum quis percutitur super arma, simul patiuntur arma, & potentia. Quartum, & vltimum, an organum, & sensorium tactus sit ipsa caro, an aliquid sub ea latens, vt nervus, vel aliquid simile? Cui respondet, carnem non esse organum, & sensorium tactus, sed medium, sed non externum, sed internum, & continuum cum organo, & sensorio tactus; & rationem assignat, nimirum, quia sensibile positum supra sensum non sentitur; constat autem tangibile sentiri positum supra carnem. Numerat deindè obiecta tangibilia, scilicet, calidum, & frigidum; siccum, & humidum; durum, & molle; asperum, & lenē; dolorem, & voluptatem, &c. à quibus qualitatibus organum, seu sensorium tactus debet esse nudum, non quidem omnino, sed ita, vt sint saltem remissiores in illo, quàm in obiecto; quia obiectum agit in potentiam, & simile non agit in omnino sibi simile.

13 In 12. & vltimo capite intentum Aristotelis est agere de aliquibus communibus omnibus sensibus, & duo præstat: primo explicat, quæ sint communia omnibus sensibus, dicens, duo esse omnibus sensibus communia: primum recipere formas sine materia, id est, species, seu similitudines suorum obiectorum sine materialitate ipsorum; non secus, inquit, ac cera recipit formam, seu figuram sigilli aurei, aut ferrei, sine auro, aut ferro, sed etiam sine

sine materialitate illa, quam habet figura eius in auro, aut ferro. Neque obstat, quod tactus, & gustus non solum imaginestangibilium, & gustabilium recipiant, sed etiam qualitates ipsas; nam mens Aristotelis solum est asserere, ut potentias sensuum exteriorum suas functiones obeant, non oportere vniuersim qualitates sensibiles recipi in ipsarum organis; oportere tamen, ut similitudines suorum obiectorum sine materia, quas species intentionales vocamus, in se recipere, secundum quod in subiectis materialibus subiectentur, quæ subiecta eorum organa, seu sensoria dicuntur. Et diuidit sensorium, seu organum in proximum, seu immediatum, & in remotum, seu mediatum, exempli gratia sensorium, seu organum visus remotum, seu mediatum est oculus; sensorium, seu organum proximum, & immediatum est pupilla, in qua immediate residet potentia visiva; inter quæ est aliud discrimen, ut docet ipse Aristoteles 2. lib. de partibus animalium cap. 1. quod sensorium proximum semper est homogeneum, remotum vero heterogenium. Secundò proponit, & soluit duo problemata: primum est, quare vehemens sensibile lædat sensum? Cui respondet, quia sensorium, seu organum sensus consistit in quodam temperamento primarum, vel secundarum qualitatum, quod destruitur à vehemente sensibili. Secundum est, quare plântæ non sentiant, cum habeant animam, & patiatur à sensibilibus qualitatibus, non frigescunt, calefiunt, &c? Cui respondet, quia carent organis, seu sensorijs debite dispositis. Et tandem concludit dicens, species sensibiles, quæ emittuntur ab obiectis in sensus, etiam recipi in medio externo, sed non permanentes, sed transeunt, & ut per ipsum diffundantur vsque ad potentiam sensitivam, & illam constituent in actu primo ad sensationem elicendam.

ANNOTATIONES CIRCA LITERAM huius secundi libri.

Litera huius secundi libri graues difficultates continet, quarum intelligentia plus disputatione, quam commẽto indiget: vnde, ut ipsas explicemus, seruato ordine, quem obseruat Aristoteles in litera, duodecim à nobis disputanda sunt. Prima disputatio erit de *essentia animæ in communi*; secunda *De pluralitate animarum, & de modo, quo informant corpus*. Tercia *de potentijs animæ in communi consideratis*. Quarta *de potentijs animæ vegetatiuæ, & actibus eius*. Quinta *de speciebus sensibilibus*. Sexta *de ob-*

iecto

iecto sensibili. Septima *de visu*. Octaua *de auditu*. Nona *de olfactu*. Decima *de gustu*. Vndecima *de tactu*. Duodecima *de communibus organibus sensibus*.

DISPUTATIO PRIMA.

De essentia, & quidditate animæ in communi sumptæ.

CVM quidditas, & essentia cuiuscumque rei per definitionem explicetur, nulla via clarior ad assequendum, quid sit quidditas, & essentia animæ in communi sumptæ, quam expendere, & euodare duas definitiones animæ in communi sumptæ, quas nobis tradidit Aristoteles 1. & 2. capite huius libri, quod duabus quæstionibus præstabimus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quæ, & qualis sit prima definitio animæ tradita ab Aristotele.

Postquam Aristoteles in 1. libro huius tractatus refutauit pluram antiquorum Philosophorum placita de natura, & essentia animæ, in 1. capite huius secundi libri ex propria sententia animam in communi, id est, prout abstrahit à vegetatiua, sensitiua, & rationali his verbis definiuit, *anima est actus primus corporis physici, & organici, potentia vitam habentis, quæ definitio* (præmissis aliquibus dubitationibus, quæ circa singulas particulas eius oriri solent) in hac quæstione examinanda est.

2. Prima dubitatio est, an anima sit *actus*, ut dicitur in primo verbo definitionis? Cui dubitationi respondendum est, animam esse actum, & formam substantialem. Hanc veritatem probauit Aristoteles (ut vidimus in litera primi capitis) hoc discursu, anima est substantia, & pars intrinseca viuentis; sed non est corpus, quia corpus non est in alio, tãquam in subiecto informationis; anima verò sic; ergo anima est actus, & forma corporis. Et confirmatur à nobis alio non minus efficaci discursu. Illud, per quod aliquid constituitur in

†

C esse

esse substantiali distincto ab esse substantiali aliorum, est actus, & forma substantialis: sed anima constituit viuens in esse substantiali viuens, quod est esse substantiale distinctum ab esse inanimatorum; ergo anima est actus, & forma substantialis.

3. Secundo dubitatur, an anima sit actus *primus*, ut dicitur in secundo verbo definitionis, an verò sit actus *secundus*, sumpto actu primo pro principio operandi, ut est, verbi gratia, *scientia*, & actu secundo pro actuali operatione, ut est, verbi gratia, *contemplatio*, quæ sunt exempla, quibus in litera Aristotelis actum primum, & actum secundum declarauit? Cui dubitationi respondendum est, animam non esse actum secundum, sed primum, ut in definitione ponitur, quod sic probauit Aristoteles in litera primi capitis; anima aliquando cessat ab operatione, ut in somno; ergo anima non est actus secundus, seu operatio, sed primus, seu principium operandi.

4. Tertio dubitari solet, an sicut anima dicitur actus primus prioritate naturæ respectu suæ operationis; ita etiam dici debeat actus primus prioritate perfectionis? Caietanus questione 3. de anima dicit, actum dupliciter posse considerari, scilicet, materialiter, & in ratione entis, & formaliter,

& in ratione actus: si materialiter, & in ratione entis consideretur, docet, animam esse quidem actum primum respectu suæ operationis prioritate perfectionis, cum sit substantia, & operatio eius accidens; tamen si consideretur formaliter, & in esse actus, affirmat prioritate perfectionis non esse animam respectu suæ operationis actum primum; ac per consequens non fuisse loquutum Aristotelem de prioritate perfectionis, sed solum de prioritate naturæ, cum dixit in definitione animæ, animam esse actum primum.

5. Vltimum assumptum probat Caietanus, primo, quia ille actus in ratione actus dicitur perfectior, & in perfectione primus, qui nihil habet admistum potentialitatis; sed anima plus habet admistum potentialitatis, quàm eius operatio; siquidem anima est in potentia ad suam operationem, quam potentialitatem non includit eius operatio; ergo anima in ratione actus non est ita perfecta, sicut eius operatio, & consequenter in ratione perfectionis respectu illius non poterit appellari actus primus.

6. Secundo probat; finis nobilior est his, quæ ordinantur ad finem; sed anima, & quæcumque alia forma substantialis ordinatur ad suam operationem, tanquam ad finem; quia, ut docet

et Aristoteles 2. libro de celo, tex. 15. vnum quodque est propter suam operationem: ergo operatio animæ, saltem in ratione actus, erit perfectior ipsa anima; & consequenter anima respectu suæ operationis non debet appellari in ratione perfectionis actus primus.

7. Tamen hæc sententia Caietani merito rejicitur ab alijs; quia cum anima, & eius operatio non aliter actuent subiectum, in quo recipiuntur, quàm tribuendo illi suum esse (actuans enim illud in genere causæ formalis) manifeste inferitur, quod si actus animæ materialiter, & in esse entis est prior in perfectione sua operatione, sit etiam in perfectione prior illa formaliter, & in esse actus. Et confirmatur, quia propria, & formalis ratio actus est actuare, & perficere subiectum; ergo ille actus in ratione formalis actus erit perfectior, qui perfectius actuat, & perficit subiectum; sed anima perfectius actuat, & perficit suum subiectum, cum tribuat illi esse substantiale, quàm operatio animæ, quæ solum tribuit suo subiecto esse accidentale: ergo anima in ratione actus perfectior est sua operatione; & consequenter respectu illius appellabitur actus primus, non solum prioritate naturæ, sed etiam perfectionis.

8. Neque rationes Caietani aliquid vident. Ad primam ref-

pondemus, operationem minus potentialitatis relinquere in subiecto, in quo est, eo quod naturaliter presupponit illud iam actuatum per formam, quæ est principium eius; non verò quia quantum est ex se, magis, & perfectius illud actuet, quàm actuat forma substantialis. Unde si per possibile, vel impossibile daretur subiectum affectum operatione, & non forma substantiali absque dubio plus potentialitatis haberet, ac habet, cum est informatum forma substantiali, & nondum prorupit in operationem.

9. Ad secundam, cõcessa maiori, negamus minorem, scilicet, animam, aut quamcumque aliam formam ordinari ad suam operationem, tanquam ad finem *qui*; quia solum ordinatur ad suam operationem, tanquam ad medium, quo acquiritur finis, *qui*, scilicet, obiectum operationis, in cuius affectione consistit vltima perfectio formæ.

10. Quartum dubium est, quid intelligat Aristoteles per illas particulas *corporis physici*, quæ tertio loco ponuntur in dicta definitione? Auctores, qui contra Scotum sustinebant (ut ex professo attigimus 1. libro de generatione, disput. 2. questione 4.) in viuens non dari simul cum anima formam, seu formas substantiales corporeitatis, ab ipsa anima distinctas; dum explicare intentant, quid

per prædictas particulas intellexit Aristoteles, non parum premuntur, neque omnes eadem via procedunt.

11. Quidam ex eis dicunt, nomine *corporis* nihil aliud intellexisse Aristotelem præter materiam primam, quæ cum habeat inseparabilem quantitatem, & per illam extensionem, & mollem corpoream, non incongruè Aristoteles illam appellavit corpus; sicuti vice versa corpus appellat materiam, tam textu 4. huius libri, quam 7. Metaphysices, capite 11. textu 3.9. Hunc modum declarandi particulam corporis valde probabilem reputat Suarez libro 1. de anima cap. 2. ipsumque attribuit Diuino Thomæ, Gregorio, Argentina, & Fonseca locis ab ipso citatis, ipsumque amplectuntur Conimbricenses hic quæst. 1. artic. 1.

12. Sed hic modus explicandi particulam *corporis* non placet; primò, quia si foret legitimum, non esset peculiū animæ, esse actum primum corporis, ut contendit Aristoteles in dicta definitione; nam esse actum primum materiæ primæ etiam competit omnibus formis substantialibus inanimatarum.

13. Secundò, quia extensio, & molles corporea, quæ conuenit materiæ primæ ratione quantitatis, et si constituat cor-

pus, sed non corpus physicum, & naturale (hoc enim ex materia prima, & aliqua forma substantiali debet consistere) sed potius corpus mathematicum, quod in trina dimensione quantitativa consistit: ergo cum ex Aristotele anima sit actus primus corporis, non mathematici, sed physici, seu naturalis, nomine corporis non poterit sola materia affecta quantitate intelligi, sed aliquid ex materia, & aliqua forma substantiali coalescens.

14. Neque obstat, quòd Aristoteles locis in contrarium adductis corpus physicum comparatum ad animam, materiam, & subiectum appellet, hoc enim non præstat, quia existimet, corpus physicum esse materiam primam; sed quia comparatum ad animam se habet, ut potentia subiectiua; non secus, ac se habet materia respectu formarum substantialium rerum inanimatarum; quo etiam patet totum compositum substantiale comparatum ad formas accidentales sæpè materiam, & subiectum appellare solet.

15. Præter hæc alij ex prædictis auctoribus affirmant, nomine *corporis physici* intelligere Aristotelem non solam materiam primam, affectam quantitate, seu extensione mollis, & corporea; sed etiam infor-

ma-

matam ipsa anima viuentis, non quidem secundum omnes suos gradus, sed solum secundum gradum corporeitatis; & sic de anima secundum vltimum gradum viuentis optimè verificari, quòd sit actus corporis, imò & sui ipsius secundum diuersas rationes, seu gradus. Hunc modum explicandi particulam *corporis physici*, etiam approbat Suarez in Metaphysica, disputat. 15. sect. 10. numero 15. & libro 1. de anima, capite 2. numero 2. & Conimbricenses hic quæstione 1. artic. 1. ipsum attribuunt Diuino Thomæ, Caietano, Capreolo, Ferrariensi locis ab ipsis citatis, sed illum non approbant.

16. Sed etiam hic modus explicandi, quid nomine corporis intellexit Aristoteles in dicta definitione animæ, non potest admitti; primò, quia etiam ex eo sequitur, non esse peculiarem animæ effectum primum corporis physici, ut in prædicta definitione contendit Aristoteles; sed etiam esse quid commune omnibus formis substantialibus inanimatarum. Sequela patet, nam sicut hi auctores in anima distinguunt duos gradus, vnum communem, quem appellant corporeitatis, per quem materia prima contrahitur, seu determinatur ad esse corporis; & alium specialem, scilicet, viuentis, & secundum

istum dicunt, animam esse actum corporis, imò & sui ipsius: ita consequenter in qualibet forma substantiali inanimatarum, puta ignis, vel ligni, distinguere etiam debent duos gradus, vnum communem, scilicet, corporeitatis, per quem materia prima contrahatur, seu determinetur ad esse corporis, & alium specialem, scilicet, ignis, vel ligni, & secundum istum gradum specialem affirmare tenentur, formam ignis, vel ligni esse actum corporis, imò & sui ipsius, non secus, ac de anima affirmant.

17. Secundò, quia Aristoteles nomine corporis non intelligit in dicta definitione corpus metaphysicum, quale est illud genus, seu species subalterna, quæ ponitur in recta linea prædicamenti substantiæ; si enim de hoc corpore metaphysico loqueretur Aristoteles, optimè de ipso verificaretur, quòd constituatur in esse corporis per gradum, seu differentiam corporeitatis, & quòd contrahatur ad esse viuentis per gradum, seu differentiam animati. Quis hoc dubitat? sed intelligit (ut expressis verbis declarauit) corpus physicum, & naturale, quale est illud, ex quo tanquam ex parte potenciali, & subiectiua, & ex anima, tanquam ex parte actuali, & formali (quæ eo ipso implicatione involvunt,

& vnum in esse talis per aliud essentialiter constituatur) totum compositum physicum, quod dicitur viuens à parte rei, & seclusa quacumque operatione intellectus præscindente gradum corporeitatis à gradu animati coalescit. Ex quibus patet paralogismus horum auctorum; philosophati enim sunt de corpore physico, & naturali ad modum, quo omnes philosophamur de corpore metaphysico, quod paralogismus est, & fallacia accidentis; nam corpus metaphysicū est quoddam totum, non ex materia, & forma, sed ex genere, & differentia per intellectum conflatum; corpus verò physicum est quædam pars, ex qua, tanquam ex potentia subiectiua, seu materia, & ex anima, tanquam ex actu formali compositum substantiale physicum, quod appellatur viuens, à parte rei, & seclusa operatione intellectus præscindente inter formalitates, seu gradus corporei, & animati, coalescit.

18. Tertio denique non potest admitti; quia ex hoc modo explicandi particulam *corporis physici*, non leue sequitur inconueniens in vera Theologia, nimirum, quod in venerabili Eucharistiæ sacramento, ex vi illorum verborum, *Hoc est corpus meum*, poneretur sub speciebus panis anima Christi Domini, cuius oppositum expressè docet Tridenti-

num sessione 13. cap. 3. Sequela patet, nam in istorum sententia ly corpus, quod ponitur sub speciebus panis ex vi prædictorum verborū, constituitur in esse corporis per animam, tanquam per formam. Nec refert, si respondeant in istorum sententia, etsi corpus constituatur in esse corporis per animam, tanquam per formam; sed non secundum formalitatem viuentis, seu animati, sed sub formalitate corporeitatis; nam præter paralogismum, qui committitur in ista responsione iam explicatus, contra hoc est, Concilium non dicere ex vi prædictorum verborum non poni animam sub speciebus panis secundum formalitatem viuentis, seu animati; sed absolute non poni animam, & secundum istos auctores, etsi non ponatur anima sub ratione viuentis, seu animati; tamen re vera anima ponitur ex vi prædictorū verborum contra modum loquendi Concilij.

19. En quantis difficultatibus premuntur auctores, qui contra Scotum defendere conantur, in viuentibus, non dari simul cum anima formam, seu formas substantiales corporeitatis, ab ipsa anima distinctas, dum explicare intendunt, quid per particulam *corporis* positā in definitione animæ intellexerit Aristoteles. Nos autem, qui cum ipso Sco-

to.

to libro I. de generatione citato, disputat. 2. quæstione 4. oppositum firmiter statumus, in explicando, quid nomine *corporis* intellexerit Aristoteles in dicta definitione, nulla difficultate premimur: dicimus enim nomine *corporis physici* nō intelligere Aristotelem solam materiam primam, quantacūque quantitate, seu extensione molis, & corporea adornata excogitetur, neque etiam intelligere ipsam materiā primam informatam anima, non secundum omnes suos gradus, sed solam secundum gradum corporeitatis, sed intelligere materiam primam informatam formam substantiali corporeitatis, distincta ab ipsa anima, quæ forma substantialis corporeitatis, etsi respectu materiæ primæ, quam contrahit ad esse corporis physici, & naturalis, induat rationem actus formalis; tamen respectu animæ induit rationem potentiæ subiectiue, *ut quo*; non secus, ac corpus physicum, & naturale, quod formaliter constituit, induit rationem potentiæ subiectiue, *ut quod*; & ideo Aristoteles optimo iure animam actum primum huius corporis physici, seu naturalis appellauit.

20. Quintū dubium est, quidnam intellexerit Aristoteles per particulam *organici*, quarto loco positam in definitione animæ? Et ratio dubitandi est,

quia cum in corpore physico, seu naturali, cuius anima dicitur actus primus, duplicem organizationem nos considerare possimus, vnam accidentalem, quæ secundum Aristotelem libro 2. de partibus animalium capite 1. consistit in varijs dispositionibus accidentalibus partium heterogeniarum prædicti corporis, verbi gratia, quod hæc pars sit mollis, illa dura, quædam humida, alia sicca, quædam lenta, alia rigida, & ferè omnes multiformi figura: alteram substantialem, quæ in variatione substantiali partium heterogeniarum prædicti corporis sita est, verbi gratia, quod hæc pars sit caro, illa os, hæc nervus, illa vena, hæc cor, illa cerebrum, hæc oculus, illa auris, &c. non incōgruè dubitari potest, an per particulam *organici* intellexerit Aristoteles organizationem accidentalem, an substantialem?

21. Auctores, qui contra Scotum sustinent, in viuentibus non dari simul cum anima formam, seu formas substantiales corporeitatis, ab ipsa anima distinctas, dum explicare intendunt, quid nomine *organici* intelligat Aristoteles, non minus premuntur, ac pressos vidimus dubio præcedenti in explicandā particulam *corporis physici*; neque etiam eadem via procedunt.

22. Qui dicebant, nomine

corporis non intellexisse Aristotelem aliquid ex materia prima, & aliqua forma substantiali coalescens, sed solam materiam primam affectam quantitate, seu extensione molle corporea; consequenter docent, nomine *organici* intelligere Aristotelem, organizationem accidentalem, non qualemcumque, sed illam tantum, quæ cõcomitatur quantitatem, seu extensionem mollem, corporeã, qualis est diuersa figuratio partium.

23. Sed sicut expositio particulæ *corporis*, tradita ab his auctoribus dubio præcedenti, nobis non placuit, eo quod (vt ibi numero 13, dicebamus) etsi molles corporea, quæ conuenit materiæ primæ ratione quantitatis, constituat corpus, sed non corpus physicum, & naturale, quod est, de quo in dicta definitione loquitur Aristoteles (hoc enim constare debet ex materia prima, & aliqua forma substantiali) sed corpus mathematicum, quod in trina dimensione quantitativa consistit: ita modo dicimus, nomine *organici* non potuisse Aristotelem intelligere organizationem accidentalem, quæ consequitur ad quantitatem, & consistit in diuersa figuratio partium illius; quia hæc organizatio non est organizatio corporis physici, & naturalis, quæ est, de qua ibi loquitur Aristoteles, sed solum

corporis mathematici.

24. Qui affirmabant nomine *corporis physici* intelligere Aristotelem, non solum materiam primam, affectam quantitate, seu extensione molli, & corporea, sed etiam informatam ipsa anima uiuentis solum secundum gradum corporeitatis; communiter dicunt nomine *organici* intelligere Aristotelem organizationem substantialem, quæ per informationem animæ secundum illum gradum corporeitatis causatur in partibus corporis, quod ex ipsa anima, & materia prima conflatur.

25. Sed præter paralogismũ, quem supra numero 17. ostendimus committi ab his auctoribus in illa distinctione informationis animæ secundum gradum corporeitatis, & non secundum gradum animati, seu uiuentis; ego non capio, quo pacto anima rationalis, quæ indiuisibilis est, & eiusdem rationis in omnibus partibus integralibus materiæ primæ, quas in istorum sententia immediate informat, possit constituere partes organicas substantialiter, & specificè diuersas, vt sunt caro, os, nervus, &c. nam si forma, v. gr. ignis, etsi diuisibilis in partes integrales sit, nihilominus in partibus integralibus materiæ primæ, quas immediate informat, non cõstituit partes organicas substantialiter, & specificè diuersas, non

non alia ratione, nisi quia partes integrales eius sunt eiusdem rationis; cur oppositum tribuitur animæ rationali, quæ, cum indiuisibilis sit, non solum est eiusdem rationis in omnibus partibus materiæ, sed tota in tota materia, & tota in qualibet parte. Quod enim anima rationalis sit forma perfectior omnibus alijs, nihil ad rem; nam cum suum effectum formalem tribuat, sicut & alia formæ, se ipsam communicando, ex eo quod sit forma perfectior omnibus alijs, quod infertur, est, quod effectus formalis, quem præstat, sit perfectior omnibus effectibus formalibus aliarum formarum; non verò quod in vna parte materiæ tribuat effectum formalem substantialiter, & specificè diuersum ab illo, quem præstat in alia parte materiæ.

26. Idem argumentum fieri potest de animabus diuisibilibus in partes integrâtes, quales in omnium sententia sunt animæ plantarum, & animalium imperfectorum; nam vel partes istæ integrales, in quas diuiduntur, sunt heterogeniæ, & diuersæ speciei, vel homogeneæ, & eiusdem speciei; primum dici non potest, quia cū ex Aristotele 3. Physicorum, cap. 4. ea, quæ specie differunt, non possint continuari, si partes integrales harum animarum essent heterogeniæ, & di-

uersæ speciei, non possent cõtinuari ad faciendam vnã animam, & ita in qualibet planta, & in quolibet animali ex imperfectis essent tot animæ, quot partes integrales specie differentes, quod est ridiculum: ergo dicendum est secundum, scilicet, esse homogeneas, & eiusdem speciei; & consequenter non valentes per informationem diuersarũ partium materiæ constituere partes corporis substantialiter organicas, & essentialiter diuersas, vt sunt, v. gr. in animalibus, caro, os, nervus, &c. sed hoc ex alijs formis substantialibus prouenire, nimirum, vt statim dicam, ex formis corporeitatis substantialibus, distinctis ab ipsa anima, vt sunt forma carnis, forma ossis, forma nervi, &c. quas auctores isti in uiuentibus simul cum ipsa anima nolunt admittere, vt admittit Scotus, & sic non mirum, quod tot difficultatibus opprimantur.

27. Non me later, aliquos ex supradictis auctoribus, inter quos sunt Conimbricenses, & Fonseca, difficultatibus tactis oppressos, coactos fuisse asserere, organizationem, quam requirit Aristoteles in corpore physico ad hoc, vt anima sit actus primus illius, nõ esse substantialem, sed solum accidentalem, quæ non solum in diuersa figura consistit, vt auctores

in numero 22. citati dicebāt, sed etiam & precipuē in varijs dispositionibus, & temperamentis qualitatum, vt quod caro sit mollis, os durum, cor calidum, cerebrum frigidum, &c.

28 Sed auctores isti, vt dici solet, inciderunt in Scyllam, cupientes vitare Carybdim. Nam qua ratione, quāto, suadere poterunt, quod in eodem viuente caro non differat substantialiter, & specificē ab osse, caro à cerebro, &c. cuius oppositum nō solum docuit Scotus, sed etiam Diuus Thomas quāstione vnica de spiritalibus creaturis artic. 4. ad 14. his verbis, *Secundum rationē speciei magis conuenit caro mea cum carne tua, quā ossa mea cum carne mea*: & ratio est clara, quia diuersa in specie dispositiones arguūt in specie diuersam formam substantialem in his, quorum sunt dispositiones; sed in eodem viuente (etiam per aduersarios) caro requirit diuersas in specie dispositiones ab his, quas requirit os, & cor requirit diuersas dispositiones in specie ab his, quas requirit cerebrum, &c. ergo signum euidentis est, quod forma substantialis carnis sit diuersa in specie à forma substantiali ossis, & forma substantialis cordis à forma substantiali cerebri, &c. Falluntur ergo auctores isti, dū affirmant, animam esse actum primum corporis physici non substantialiter organici, sed

solum accidentaliter.

29 En (iterum dico) quantis difficultatibus premuntur auctores, qui contra Scotum sustinent in viuentibus non dari simul cum anima formam, vel formas parciales corporeitatis, ab ipsa anima distinctas, dum etiam explicare conantur, quid per particulam *organici* positam in definitione animæ intellexit Aristoteles.

30 Nos autem, qui cum Scoto loco num. 19. citato oppositum stabiliuimus, in quā facile propositæ dubitationi satisfacimus. Dicimus enim per particulam *organici* positam in definitione animæ intelligere Aristotelem primò, & per se organizationem substantialem, & consequenter, etiam organizationem accidentalem, quæ est dispositio ad organizationem substantialem necessariò requisita. Organizationem verò substantialem non fieri per animam, vt auctores oppositæ sententiæ sustinebant, vt rationes contra ipsos factæ ad oculum ostendunt, sed per formas substantiales parciales corporeitatis, distinctas ab anima, sicut carnem per formam substantialem carnis; os per formam substantialem ossis, neruum per formam substantialem nerui, & sic de reliquis.

31 Nec video (imò neque aduersarij vident) quid possit obijci contra hoc, si semel admittatur in viuentibus simul cum

cum anima non solum formam substantialem corporeitatis distinctam ab anima; sed tot formas parciales corporeitatis, quot sunt partes corporeæ substantiales heterogeniæ, & diuersæ speciei in vnoquoque viuente. Hoc autem admittendum esse, ni. fallor, firmiter statuimus cum Scotolib. 1. de generatione citato, disp. 2. q. 4. & nunc non parum corroborari potest à posteriori; ex difficultatibus, scilicet, quæ in opposita sententia occurrunt explicandi, quo pacto intelligi debeant tam particula *corporis*, quàm particula *organici* positæ in definitione animæ, supra adductis, quæ in sententia nostra ita facile explicatæ sunt.

32 Sextum, & vltimum dubium est; quidnam intellexerit Aristoteles per illas particulas, *potentia vitam habentis*, quæ vltimo loco ponuntur in definitione animæ? Cum enim vita dupliciter sumi possit; primò substantialiter, qua ratione nihil aliud est, quàm effectus formalis animæ, in quo sensu sumitur, quoties vita morti opponitur, & sic sumpsit illam Aristoteles libro, quem de *vita*, & *obitu* inscripsit; & similiter cum vita breuis, aut longa appellatur; & cum in scriptura numerantur anni vitæ aliquorum. Secundò accidentaliter, qua ratione nihil aliud est, quàm ipsa operatio viuentis, & quasi exercitium vitæ substan-

tialis; in quo sensu sumpsit vitæ Aristoteles libro ethicorum cap. 4. dum ait, *vita quedam est operatio*, & libro 7. Politicorum cap. 2. cum vitam diuidit in actiuam, & contemplatiuam, & in eodem sensu sumitur in scriptura, cum beatitudo, quæ in operatione consistit, appellatur vita æterna, Ioan. 1. 7. *Hæc est vita æterna*, vt cognoscant te. Hinc est, vt non incongruè indubium reuocetur, de qua vita loquutus sit Aristoteles in vltimis illis verbis *potentia vitam habentis*, an de substantiali, an verò de accidentali vita?

33 Auctores, qui (vt supra vidimus) non admittentes in viuentibus aliam formam substantialem præter animam, asserēbant; per particulam *corporis*, & per particulam *organici* nihil aliud intellexisse Aristotelem, quàm materiam primam informatam anima; dum ad explicandum accedunt, quid nomine *vita* intelligat Aristoteles verbis illis, *potentia vitam habentis*, coguntur asserere, non intelligere vitam substantialem; quia respectu huius in ipsorum principijs corpus physicum, & organicum non est in potentia, sed potius in actu, cum tam esse *corporis*, quàm esse *organici* sit effectus formalis animæ, & vix numero præcedenti dicebamus, vita substantialis nihil aliud est, quàm effectus formalis animæ; sed intelligere vitæ accidentalem; nam respectu

huius corpus physicum, & organicum in ipsorum principis est in potentia actiua; nam compositum substantiale ex materia, & anima coalescens, potens est elicere operationes vitales, in quibus, vt numero præcedenti dictum est, vita accidentalis consistit.

34 Nos verò, qui cum Scoto sustinemus, in viuentibus præter animam dari alias formas substantiales, distinctas ab ipsa anima, quas appellamus corporeitatis, quia per ipsas & non per animam corpus physicum substantialiter, tam in esse corporis, quam in esse organici constituitur; consequenter (& sanè magis ad mentem Aristotelis) dicimus, in supra dictis verbis nomine vitæ intelligere Aristotelem vitam substantialem; nam sicut corpus vltimatè constitutū, tã in esse corporis, quam in esse organici per formas corporeitatis est in potentia proxima, & vltimatè expedita ad hoc, vt in eodem instanti informetur anima; ita etiam est in potentia proxima vitæ substantialis, quæ in actuali informatione animæ, vt dictū est, essentialiter consistit.

35 Sed dubitant auctores, an ista verba *potentia vitam habentis* præsertim in definitione animæ aliquid addant supra illa *corporis physici, & organici*. Communis resolutio est, nihil addere, sed esse verba synonyma; quia omne corpus (inquiunt) habes in po-

tentia passiuâ vitam substantialem est physicum, & organicum; & e contra omne corpus physicum, & organicum, eo ipso, quod tale est, habet in potentia passiuâ vitam essentialem.

36 Sed resolutio ista, etsi cõmunior sit; nihilominus non placet; primò, quia si prædicta verba nihil addunt supra illa *corporis physici, & organici*, sed synonyma sunt, superflue addita essent in definitione animæ; & consequenter prædicta definitio esset nugatoria, quod de definitionibus, quas ita acuratè tradidit Aristoteles, dici non licet.

37 Secundò, quia de foetu prius tempore, quam anime tur, & similiter de caduere negari non potest, quod sint corpora physica, & substantialiter organica, cum constet partibus substantialibus heterogenijs, & diuersæ rationis, & tamè Aristoteles 1. cap. huius libri (contra id, quod assumit communior resolutio in sua probatione) expressis verbis excludit tam foetum, antequam anime tur, quam cadaver à ratione habendi vitam in potentia, verba Aristotelis sunt, *non est in potentia viuens, quod abiicit animam, eaque vacat; sed quod ipsam habet, vbi per illa verba, quod abiicit animam, intelligit cadaver, & per illa eaque vacat intelligit embryonem, seu foetum prius tẽpore, quam informetur anima.* & ibidem subdit, *deficiente ani-*

ma; oculum iam non esse oculum, nisi equiuocè, sicut est oculus lapideus: ergo sentit Aristoteles. nõ qualecumque corpus physicum, & substantialiter organicum esse in potentia passiuâ habens vitam; sed tantum illud, quod in sua substantiali organizatione, ita est completum, & vltimatè dispositum, vt ipsum necessariò comitetur actualis informatio animæ, & consequenter vita substantialis.

38 Dicendum igitur nobis est cum Simplicio, & alijs, verba illa, *potentia vitam habentis*, aliquid addere supra illa, *corporis physici, & organici*, nimirum, cõtractionem corporis physici, & organici (quod latius patet, quam corpus in potentia vitæ habens, cum sub se etiam comprehendat foetum prius tẽpore, quam anime tur, & similiter cadaver) ad corpus physicum, ita in sua organizatione substantiali completum, & vltimatè dispositum, vt ipsum necessariò cõcomitetur actualis informatio animæ, & consequenter vita substantialis: de hoc enim solùm iuxta sententiam Aristotelis adductam, & non de alio verificari potest, quod sit in potentia passiuâ vitam habens.

39 Discussis iam, & determinatis dubijs, quæ circa singulas particulas positas in definitione animæ oriri, & discuti solent; nõ erit difficile ad propositam quæstionem respondere: dicimus enim, definitionem animæ,

traditã ab Aristotele in primo capite huius libri, optimam, & exactam esse; quia non solùm per ipsam explicatur natura animæ in communi sumptæ, & prout abstrahit à vegetatiua, sensitua, & rationali; sed etiam distinguitur à quocũque nõ tali. Est cõmunis inter interpretes sententia, & probari potest per omnes, & singulas partes eius discurrendo.

40 In primis, particula *actus* ponitur in ea loco generis, in quo conuenit eũ omnibus formis, tam assistentibus, quam informantibus; tam substantialibus, quã accidentalibus: reliquæ particule ponuntur loco differentiæ, & per particulam *primis* excluduntur omnes operationes, quæ non sunt actus primi, sed secundi; imò excluduntur omnes formæ accidentales physice; quæ cum nõ tribuant esse substantiale, sed illud præsupponant, non possunt appellari actus primi, neque prioritate naturæ, neque prioritate perfectionis. Per particulam *corporis* excluduntur formæ assistentes, vt sunt Angeli, seu intelligentiæ mouentes celos, quicũ non informant celos, quos mouent, non possunt dici actus corporum celorum; imò excluduntur omnes formæ substantiales, quæ nõ sunt animæ, quæ etiam si sint actus primi, & informantes, & actuantes, sed non corpus, sed materiam primam. Per particulam *physici* ex-

cluduntur formæ artificiales, quæ etiam si sint actus corporis, sed non corporis *physici*, sed *mathematici*; imò etiam excluditur differentia animati, per quam corpus, quod ponitur, ut quoddam genus in recta linea prædicamenti substantiæ, contrahitur ad esse viuentis; quia etiam si sit actus primus, & substantialis corporis, sed non corporis *physici*, sed *metaphysici*. Per particulam *organici* excluduntur omnes formæ substantiales inanimatorum, quæ cum non sint præditæ potentijs actiuis vitalibus, sicut præditæ sunt animæ, non requirunt necessariò in subiecto, quod informant, diuersa organa, per quæ suas operationes exercent; sicut requirunt animæ. Denique per illa vltima verba, *potentia vitam habentis*, denotatur, non sufficere in corpore *physico* ad hoc, ut anima sit actus eius, quamcumque organizationem, sed necessariò requiri, quòd taliter sit organizatum, & vltimatè sit dispositum ad hoc, ut informetur anima; & consequenter habeat in potentia proxima esse viuens, defectu cuius conditionis excludit Aristoteles verbis num. 37. citatis, à corporibus organicis potentia vitam habentibus, tam cadaver, quam embryonem.

41 Sed adhuc supersunt explicanda duo dubia; primum, an prædicta definitio sit inter

quidditatiuas; an inter descriptiuas numeranda? Et conueniunt omnes nõ posse inter purè quidditatiuas numerari, cum detur per additamentum, scilicet, per corpus *physicum*, & *organicum* in potentia vitam habes, quòd, etsi sit intrinsecum connatum animæ; non tamen est pars quidditiua eius.

42 Thomistæ, & alij, qui sustinent, aptitudinem ad actuandum, seu informandum corpus, vel materiam primam esse de quidditate formarum substantialium, & quid conueniens eis in primo modo dicendi per se; non secus, ac est, in ipsorum sententia, de quidditate rerum, quæ denominantur accidentia, in hærentia, aptitudinalis, & de quidditate materiæ primæ aptitudo ad sustentandum formas substantiales, seu esse potentiam subiectiuam; consequenter affirmare debent, sicut de facto affirmant, hanc definitionem datam fuisse per verum genus, & consequenter esse inter definitiones quidditatiuas numerandam.

43 Probant ex Aristotele, qui primo capite huius libri proponens intentum suum, dixit, duo esse in prædicto capite determinanda, videlicet, quid sit anima, & quæ sit communissima ratio eius? Post assignatam supra dictam definitionem, subdit, se vtrumque explicuisse, quòd non esset verum, si præ-

præ-

prædicta definitio ab ipso tradita quidditiua non esset.

44 Nos verò, qui cum Scoto sustinemus; aptitudinem ad actuandum, seu informandum corpus, vel materiam primam, non esse de quidditate formarum substantialium; sed propriam illarum passionem, & quid re vera intrinsecum, & essentialè, sed non in primo, sed in secundo modo dicendi per se; non secus, ac non est de ratione quidditatiua accidentium absolutorum, puta quantitatum, aut qualitarum, in hærentia aptitudinalis, sed sola propria ipsorum passio, eo quòd non valeamus percipere, quo pacto relatio secundum esse, siue prædicamentalis, siue transcendentalis sit, de conceptu quidditatiuo absoluti, ut latè expendimus in Logica capite de accidenti quinto prædicabili quæstione vltima, & latius idem docuimus de potentia subiectiua respectu materiæ primæ libro 1. *Physicorum*, disput. 3. quæst. 3. cõtequenter dicimus, & sustinemus, quòd etiã, hæc definitio sit essentialis; non tamen esse quidditatiua, sed descriptiuam appellandam, eo quòd non sit data per verum genus, sed per passionem propriam, communem, tam animæ, quam alijs formis, loco generis, vresse actum, siue habere aptitudinem ad actuandum, seu informandum.

45 Neque obstat, quòd Sco-

tus in 2. distinct. 16. quæst. vni. ca concedat animæ essentialiter conuenire esse actum; nam propriæ passionem, etiam dicuntur essentialiter conuenire subiectis, ex quorum essentia profluunt, seu dimanant, licet non primo, saltem secundo modo dicendi per se. Et ex hac doctrina facile respondetur ad auctoritatem Aristotelis in contrarium adductam num. 43. nam dicimus, ex eo quòd Aristoteles affirmet per hanc definitionem se explicuisse, quid sit anima, non rectè inferri, prædictam definitionem esse quidditatiuam appellandam; nam etiam per proprias passionem, & consequenter per definitiones descriptiuas, essentias, & quidditates rerum nos latent; & hoc est, quòd Aristoteles profitetur se fecisse per istam definitionem animam.

46 Secundum dubium est, an hæc definitio vniocè omnibus animabus conueniat? Fuit sententia aliquorum, animam rationalem, ut rationalis, & intellectiua est, non esse actum informantem corpus *physicum*, & *organicum*; sed hoc solum ei competere per analogiam, & similitudinem ad animam sensitiuam; & vegetatiuam; & consequenter hanc definitionem Aristotelis, in qua anima dicitur actus primus corporis *physici*, & *organici*, non conuenire:

tu enite vniuoce omnibus animabus, sed solam vegetatiuam, & sensitiuam: ita sensit Plato (vt refert Diuus Thomas. contra gentes cap. 57.) in Alcibiade, & Phædone, vbi expressè asserit, animam rationalem non esse actum informantem corpus, neque vnum per se cum illo constituentem; sed esse actum ei assistentem, non secus, ac nauta assistit in naui, & intelligentia in celo. Platonē sequuti sunt aliqui ex Philosophis antiquis, Simplicius ad textum 7. huius libri, Philoponus ad textum 11. Alexander in principio libri de sensu, & sensibili. 47. Fundamentum istorum erat, quia actus, & potentia debent proportionari: sed anima rationalis, & corpus non proportionantur; nam anima rationalis est spiritualis; corpus verò est quid materiale: ergo nequeunt se habere, vt actus, & potentia. Et confirmatur, quia intellectus operatio non exercetur per corpus, neque in aliquo eius organo recipitur: ergo signum est, animam, vt intellectiuam non esse formam corporis, neque actum eius. 48. Nobis autem dicendum est cum Scoto in 4. dist. 43. & est communis sententia, animam rationalem, non solum, vt est vegetatiua, & sensitiua; sed etiam, vt est rationalis, & intellectiua, esse actum informantem corpus physicum, & organicum: & consequenter

definitionem animæ traditam ab Aristotele vniuoce competere omnibus animabus. Et quidem animam rationalem, etiam, vt rationalis, & intellectiua est, esse actum informantem corpus physicum, & organicum, est veritas iam de fide definita in Clemēt. 1. de Summa Trinitate, & fide Catholica, edita Concilio Vniuersali à Clemente V. quam definitionem repetit, & approbat Concilium Lateranense 3. sess. 8.

49. Est præterea hæc veritas lumine naturali nota, & vt talem illam amplexus est Aristoteles pluribus in locis; sed præcipuè hoc in libro capit. 2. textu 24. vbi docet, animam esse, qua primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; non posset autem anima esse principium, quo primò intelligimus, si in quantum rationalis, & intellectiua, non esset actus informans corpus, & vnum per se cum illo constituens. Et 12. Meta physicestext. 16. & 17. postquam posuit discrimen inter causas efficientes, & formales in hoc, quòd efficientes possunt tempore antecedere suos effectus, non verò formales, dubitat, an possint causæ formales permanere post suos effectus? Cui dubio respondet, plures non posse permanere; dari tamen aliquam, quæ permanet, scilicet, intellectualem, seu rationalem.

50. Potest præterea hæc veritas

tas rationibus naturalibus demonstrari: prima; homo dicitur intelligens, & volens; ergo anima rationalis, quæ est, ratione cuius istæ operationes conueniunt homini, est actus informans, & constituens hominē; nam si solum esset forma assistens, sicut nauta in naui, non diceretur homo intelligens, & volens, sicuti cum nauta intelligit, & vult, non dicitur nauis intelligere, & velle.

51. Secunda; homo essentialiter distinguitur à brutis; sed non per corpus, quia corpus commune quid est hominibus; & brutis; ergo per animam; sed non per animam vegetatiuam, vel sensitiuam, quia bruta etiā vegetantur, & sentiunt; ergo per animam intellectuam, seu rationalem; & consequenter anima, vt rationalis, & intellectiua, erit actus actuans, & informans; nam actus, seu forma solum assistens non pertinet ad essentiam eius, in quo assistit, neque vnitur illi essentialiter, sed solum accidentaliter, & quoad motum; ac per consequens non poterit illi tribuere, quòd essentialiter distinguatur ab alijs.

52. Ad fundamentum Platonis, & aliorum responderetur, actum, & potentiam non debere proportionari in entitate; alias accidens non posset esse actus substantialis, sed solum in hoc, quòd vnum sit contrahibile, seu actuabile per aliud,

& hanc proportionem reperiri inter animam rationalem, & corpus, non obstante, quòd anima rationalis sit spiritualis, & corpus quid materiale, est manifestum; nam anima rationalis est substantia incompleta, ac per consequens nata simul cum alio per modum actus vnum per se constituere, & corpus etiam sit substantia incompleta, & in potetia ad recipiendum aliquem actum, cum quo simul vnum per se constituat. Neque excogitari potest alia potentia magis proportionata animæ rationali, quam corpus physicum, & organicum; nam si alia esset excogitabilis, maxime aliqua substantia spiritualis, sicut est, & ipsa anima rationalis; & manifestum est, nullam substantiam spiritualem posse esse aptam potentiam animæ, eo quòd anima rationalis ex intrinseca natura sua petit intelligere cum discursu (per hoc enim distinguitur ab Angelis) & sic substantia, quam vt potentiam debet actuare, non debet esse spiritualis; nam si esset spiritualis, non acciperet species intelligibiles per sensus, quæ est ratio intelligendi per discursum.

53. Ad confirmationem dicimus, ex eo quòd operationes intellectus animæ rationalis non exerceantur per corpus, neque in illo immediatè recipiantur, non sequi animam rationalem, vt rationalem,

nō informare; seu actuare corpus; sed quod inde sequitur, est, potentiam intellectiuam animæ in ipsa immediatè reside- re, & non in aliquo organo corporeo, vt resident potentiæ sensitivæ, & vegetatiuæ animæ.

QVÆSTIO II.

Quæ, & qualis sit secunda definitio animæ tradita ab Aristotele?

I. Volens Aristoteles demonstrare, optimam esse definitionem animæ, quam ipse 1. capite huius libri tradiderat (& nos fusè quæstione præcedenti explicauimus) per aliam definitionem nobis notio- rem sic animam in 2. capite iterum definiuit, *anima est principium, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*; de qua definitione in præsentī quæstione inquirimus, quæ, & qualis sit? quod quatuor dubitationibus resolvemus.

2. Prima dubitatio est, *an hæc definitio sit exacta?* Rationes dubitandi sunt; prima, quia hæc definitio, etiam intelligentiæ mouenti cælum potest adaptari; nam est principium, quo primò cælum mouetur. Secunda, quia prædicta definitio soli animæ rationali conuenire videtur; siquidem nulla alia est principium primum viuendi, sentiendi, mouendi; & intelligendi coniunctim, seu copulatiuè, prout Aristoteles illa

enumerat. Quod si prædicta verba non copulatiuè, sed disiunctiuè sint accipienda, ita vt particula *et* idem valeat, ac particula *vel* (quod sæpè apud Aristotelem usurpari solet) erit illa potius diuisio animæ in communi in suas species, quàm definitio, & genus definiatur per differentias diuidentes illud, quod absurdum est, & insuper si prædicta definitio per diuisionem, & enumerationem specierum detur, superflue quatuor membra numerantur, cum animarum species tres tantum sint; nam principium vitalis motus localis non est aliud à principio sentiendi; nec ab illo separatur; quia localis motus non est actio vitalis, nisi quatenus à sensu, & appetitu dimanat. Tertia, quia cum omne, quod sentit, viuat, suffiebat dicere, anima est principium, quo primò sentimus, &c. & sic illa particula, *quo primò viuimus*, in principio posita superflua iudicanda est.

3. Histamen non obstantibus tenendum est cum communi sententia, supra dictam definitionem animæ optimam, & exactam esse. Nam per ipsam explicat Aristoteles naturam animæ in communi per diuersas, & varias operationes, quas animæ exercere possunt; quod non melius explicari, & probari potest; quàm per eius particulas discurrendo, & simul satisfaciendo rationibus du-

dubitandi in contrarium adductis.

4. Nam in primis in prædicta definitione ponitur particula *principium* loco generis, in quo conuenit anima cum omnibus causis efficientibus. Reliquæ particulae ponuntur loco differentia. Et per particulam *quo*, qua denotatur animam non esse principium, quod viuat, sentit, &c. sed principium, quo viuētia, sentientia, &c. constituuntur formaliter, & intrinsecè potentia elicere operationes viuēdi, sentiendi, &c. differt anima ab ipsis viuētibus, quæ etiā sunt principium viuendi, sentiendi, &c. sed non principium *quo*; sicut est anima, sed potius principium *quod*. Et multò magis differt ab intelligentia, quæ non est principium, *quo* motus cælorum, sed potius principium *quod*; & insuper motus, quo mouētur cæli non sint vitales. Et per hoc patet ad primam rationem dubitandi.

5. Per particulam *primò* distinguitur anima à suis potentijs; quia etiam si sint in viuētibus principium, quo formaliter, & intrinsecè constituuntur proxime potentia elicere operationes viuēdi, sentiendi, &c. sed nō primum, cum prædictæ potentiae cōueniant viuēti ratione animæ, à cuius essentia profluunt, seu dimanant, & sic non ipsæ, sed essentia animæ est primum, & radicale principium, à quo viuētia formaliter, & intrinsecè constituuntur potē-

tia elicere operationes viuēdi, sentiendi, &c.

6. Adduntur in definitione illæ particulae, *uiuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*; quia etiam si illæ operationes nō sint de essentia animæ; sunt tamen connotata illius intrinsecè, per quæ essentia animæ, quæ nos latet, non solum optime declaratur, sed etiam ab omnibus alijs formis substantialibus in animatorum distinguitur; quia etiam si non conueniant semper animatis, conueniunt tamen distributione accommodata omnibus, & solis, & sic sunt propria ipsorum; saltē tertio modo ex quatuor modis proprijs à Porphyrio capite de proprio enumeratis, qualis est, quod conuenit, omni, soli, sed non semper.

7. Ex quibus facile solui possunt secunda, & tertia ratio dubitandi. Nam ad secundam dicimus, prædictas particulas nō esse copulatiuè, sed disiunctiuè distributione accommodata intelligenda, ita vt sensus ipsorum sit, anima est principium, quo primò viuunt omnia, quæ habent vitam vegetatiuam; quo primò viuunt, & sentiunt, quæ habent vitam vegetatiuam, & sensitiuam; quo primò viuunt, sentiunt, & mouentur, quæ habent vitam vegetatiuam, sensitiuam, & loco motiuam; quo primò viuunt, sentiunt, mouentur, & intelligunt, quæ habent vegetatiuam, sensitiuam, loco

motiuam, & intellectiuam.
 8 Neque ex hoc infertur id, quod prædicta secunda ratio dubitandi in contrarium obijciebat, videlicet, quod prædicta verba potius continerent diuisionem animæ in communi in suas species, quàm eius definitionem; sicuti nec etiam infertur id, quod super hunc locum intulit Ægidius, scilicet, hanc non esse vnicam definitionem, sed quadruplicem, vnamquamque pro sua anima, sanè contra Aristotelem, qui hoc capite 2. asserit, se velle assignare aliam definitionem animæ notiore primam, & per quã prima melius cognoscatur, & aliquo modo reddat causam eius: quod nullo modo præstitisset, si hæc secunda definitio non proportionaretur cū prima, tam in definito, quàm in vnitatem; sed quod debet inferri, est id, quod num. 6. statuimus, scilicet, hanc definitionem esse datam per varias, & diuersas operationes, quas experimur in viuentibus; quæ operationes, etsi non sint de essentia animæ; sunt tamen connotata illius intrinseca, per quæ essentia animæ, quæ nos latet, non solum optimè declaratur; sed etiam ab omnibus alijs formis substantialibus in animatorum distinguitur.
 9 Ad tertiam dicimus, *viuere* dupliciter sumi posse, vno modo abstractè, & in communi; alio modo pro eo, quod est pri-

um in genere viuendi, & ipso communi nomine vitæ nominatur; quia est fundamentum ad reliquas omnes vitas; in qua acceptione iuxta mentem Aristotelis principium, quo viuimus, idem est, ac principium, quo vegetamur. Vnde non superflue posita est in definitione, illa particula, *quo primò viuimus*; nam per illam non intelligit Aristoteles quodlibet opus vitæ (vt non rectè sensit Caietanus) sed operationes animæ vegetatiuæ, vt optimè annotauit Diuus Thomas hic textu 24. lectione 4. quo pacto diuersum est viuere, & sentire, licet vnum aliud præsupponat.

10 Secundum dubium est, an hæc definitio sit essentialis, an accidentalis? Etsi est essentialis, an sit quidditatiua, an descriptiua? Et pro clara resolutione eius præsuppono, verba huius definitionis, scilicet, *anima est principium, quo primò viuimus, sentimus, &c.* dupliciter sumi posse; primò pro actuali principio; secundo pro principio aptitudinali; & hoc adhuc dupliciter, scilicet, pro principio aptitudinali proximo, & quod dici solet potentia formalis; vel pro principio aptitudinali remoto, quod dici solet potentia radicalis.

11 Hoc præsupposito dico primo; si verba huius definitionis sumantur pro principio actuali, prædicta definitio non est essentialis,

lis, sed accidentalis: est communis sententia, & ratio est clara, quia illa definitio non est essentialis, sed potius accidentalis, quæ explicat id, quod accidit definito; sed esse principium actuale; quo primò viuimus, sentimus, &c. accidit animæ; ergo si verba huius definitionis sumantur pro principio non aptitudinali, sed actuali, prædicta definitio non erit essentialis, sed potius accidentalis; non secus, ac esset accidentalis definitio hominis, *homo est animal actualiter ratiocinans.*
 12 Dico secundo; si verba huius definitionis sumantur pro principio aptitudinali proximo, quod dici solet potentia formalis; Thomistæ, & alij, qui affirmant, potètiã animæ esse accidentia, spectantia ad secundam speciẽ qualitatis, consequenter debent dicere, hanc definitionem esse accidentalem, & non essentialem, cum in ipsorum principijs, etsi explicet quid proprium animæ; sed non ei essentialis, sed accidentale. Nos verò, qui cum Scoto iustinemus (vt ex infra dicendis constabit) potètiã animæ non esse accidentia prædicamentalia, spectantia ad secundam speciẽ qualitatis, distinctas realiter ab anima; sed esse proprias passiones animæ; non secus, ac risibilitas est propria passio hominis; & consequenter non solum esse idẽ realiter cum anima, & reductiuè poni in prædicamento substā-

tiæ, sicuti ponitur ipsa anima, sed etiam, etsi non sint de conceptu quidditatiuo animæ, esse tamen illi intrinsecas, & essentialiter convenientes, licet non in primo, sed in secundo modo dicendi per se; consequenter dicimus, quod si verba huius definitionis sumantur pro principio aptitudinali proximo, quod dici solet potètiã formalis; hanc definitionem, etsi non sit quidditatiua, sed descriptiua; non tamen esse accidentalem, sed potius intrinsecam, & essentialem; non secus, ac est ista definitio hominis, *homo est animal aptum ad ridendum.*

13 Dico tertio; si verba huius definitionis sumantur pro principio aptitudinali remoto, quod dici solet potentia radicalis, omnes admittere tenemur, hanc definitionem non esse accidentalem; sed intrinsecam, & essentialem, cum aptitudo radicalis, quæ conuenit animæ essendi principium, quo primò viuimus, sentimus, &c. in omnium sententia non sit accidens, sed quid intrinsecum, & essentialis animæ; & solum esse potest cõtrouersia inter auctores in explicando, an ratio primi principij aptitudinalis, & radicalis sit de conceptu quidditatiuo animæ; & consequenter definitio sit appellanda quidditatiua, & data per verum genus? An verò solum sit propria illius passio, & consequenter prædicta definitio non inter-

quidditatiuā; sed inter descriptiuas, & datas per passionem communem loco generis numeranda?

14. Thomistæ, & alij, qui (vt vidimus quæstione præcedenti num. 42.) loquendo de prima definitione animæ affirmabant, aptitudinem radicalem ad actuandum, seu informandum corpus, vel materiam primam esse de conceptu quidditatiuo formatum substantialiū, & quid conueniens eis in primo modo dicendi per se, & consequenter primam definitionem animæ, traditam ab Aristotele in 1. capite huius libri, esse quidditatiuam, & datam per verum genus, dum ad explicandam istam secundam definitionem accedunt, plures sustinēt, rationem principij aptitudinalis, & radicalis, quo primo viuimus, sentimus, &c. esse de conceptu quidditatiuo animæ; & consequenter, si verba huius definitionis intelligātur de hoc principio, prædictā definitionem esse quidditatiuam; quia datur per verum genus; ita Rubius tractatu de substantia animæ, quæst. 9. & alij, quos ipse citat.

15. Nos autem, qui loco citato num. 44. ex doctrina Scoti statuimus, aptitudinē ad actuandum, seu informandum corpus, vel materiam primam non esse de conceptu quidditatiuo formarum substantialium; sed propriam ipsarum passionem, &

quid re vera intrinsecum, & essentialē, sed nō in primo, sed in secundo modo dicendi per se; & consequenter primā definitionē animæ, etsi sit intrinseca, & essentialis; sed nō quidditatiuam, sed descriptiuam appellandam esse; quia non est data per verum genus, sed per propriam passionem communē, tam animæ, quàm alijs formis loco generis; ita modo dicimus, rationem formalē principij aptitudinalis, & remoti, quo primo viuimus, sentimus, &c. quæ in relatione secundum esse consistit, non posse esse de conceptu quidditatiuo animæ, quæ quid absolutum est; quia implicationem involvit, quod relatio secundum esse, siue prædicamentalis, siue transcendēntalis sit de conceptu quidditatiuo rei absolutæ: sed esse propriam passionem animæ, quæ, etsi intrinsecē, & essentialiter animæ conueniat; sed non in primo, sed in secundo modo dicendi per se; & consequenter, si verba huius secundæ definitionis intelligantur de principio aptitudinali, & radicali, etsi sit intrinseca, & essentialis appellanda; sed non inter quidditatiuas numerandam, sed potius inter descriptiuas; quia nō datur per verum genus, sed per propriam passionem in communi, loco generis.

16. Sed dubitabis, in quonam ex prædictis sensibus sumpserit Aristoteles verba huius definitionis?

tionis? Plures affirmant, sumpserit illa in primo sensu, scilicet, pro principio actuali, quo primo viuimus, sentimus, &c. vnde consequenter dicunt, hanc definitionem, vt de facto tradita est ab Aristotele, esse accidentalem. Fundamentum ipsorum est, quia Aristoteles 2. capite huius libri ait, se definiisse primam definitionem animam ex nobis obscuris; & idē velle iterum illā definire ex nobis manifestioribus; sed nobis manifestioribus sunt operationes actuales animæ; ergo definiuit Aristoteles animam in hac secunda definitione, in quantum est actuale principium, quo primo viuimus, sentimus, &c.

17. Sed hæc expositio menti Aristotelis repugnat, eius auctoritati derogat, & leui nititur fundamento. Repugnat menti Aristotelis; quia per hanc secundam definitionem fatetur Aristoteles in dicto 2. capite huius libri demonstrari primā, quam 1. capite tradiderat: ergo ex mente Aristotelis hæc secunda definitio non potest esse accidentalis, & contingens animæ, vt re vera esset (ipsis aduersarijs consentientibus) si prædicta verba sumantur in primo sensu, scilicet, pro principio actuali: sequela patet, nam ex vna propositione contingenti non potest inferri conclusio necessaria, quæ semper debeat in demonstratione concludi; nam conclusio (vt Dialectici docēt)

semper sequitur debiliorē partem; & ita si aliqua ex præmissis fuerit contingens, non poterit demonstratiuē, & necessarium aliquid concludi.

18. Derogat auctoritati Aristotelis, quia ei attribuitur, non ex actē naturam animæ per hanc secundam definitionem declarasse; nam definitiones, quæ dantur per accidentia, nō sunt omnino exactæ, vt patet in hac prædicta definitione, in qua, si verbum *principium*, quo primo viuimus, sentimus, &c. intelligeretur de principio actuali, quod quid accidentale est respectu animæ; prædicta definitio non conueniret animæ rationali in statu separationis à corpore.

19. Nititur leui fundamento; nam etiam si connotatum, per quod datur hæc secunda definitio, sint vitales operationes viuēdi, sentiendi, &c. quæ nobis notiores sunt, quàm corpus physicum, & organicum, potentia vitam habens, quod est connotatum primæ definitionis; & idē hæc secunda definitio data sit ex nobis notioribus, quàm prima; tamē ex hoc non rectē infertur, quod nomē *principium*, quod in ea ponitur loco generis, debeat intelligi de principio actuali, & non de principio aptitudinali istarum vitalium operationum; imō potius infertur oppositū; nam vt receptum est inter Dialecticos, verba in definitione non

dicūt actum, sed aptitudinem.
 20 Imò addo, Aristotelem in hac secunda definitione non solum non sumpsisse nomen *principium* pro principio actuali, sed neque pro principio aptitudinali proximo, quod dici solet potētia formalis; sed pro principio aptitudinali remoto, & quod dici solet, potentia radicalis; nam vt num. 5. dicebamus, per particulam *primò* positam in prædicta definitione exclusit Aristoteles ipsas potentias formales animæ, quæ etiam si sint in viuētibz principium, quo formaliter, & intrinsecè constituuntur potentia elicere operationes viuēdi, sentiēdi, &c. sed non primum, & radicāle, quale debet esse anima. Vnde dicendū est, Aristotelem in dicta definitione sumpsisse nomen *principium* in tertia cōsideratione, scilicet, pro principio aptitudinali remoto, & radicali, quo viuimus, sentimus, &c. & consequenter hanc secundam definitionem animæ, vt tradita est ab Aristotele, etsi sit intrinseca, & essentialis, sed non inter quidditatiuas, sed inter descriptiuas numerandam; quia non est data per verum genus, sed per propriam passionem in communi, loco generis, non secus, ac de prima definitione philosophati sumus. Imò quoad hoc vltimum, multò potiori ratione, quia etiam si respectu animæ in cōmuni sumptæ, tam esse actū

primum corporis physici, &c. quam esse principium, quo primò viuimus, sentimus, &c. sint propriæ passiones, sed prius natura illi cōpetit esse actum primum corporis physici, &c. quam esse principium, quo primò viuimus, sentimus, &c. ac per cōsequens, si primum nō est de cōceptu quidditatiuo animæ, neque verū genus respectu illius; multò potiori ratione hoc ipsum erit affirmādum de posteriori.

21 Tertium dubium est, quomodo hæc posterior definitio animæ diuersa sit à priori; nam re vera has definitiones esse diuersas negari non potest, cum hoc fateatur Aristoteles 2. capite huius libri, dum ait, se velle iterum animam definire ex notioribus nobis; quia prior definitione illam definierat ex nobis obscuris, & per quā prior definitio demonstratur.

22 Auctores illi, qui, vt quæstione præcedenti, num. 33. vidimus, coacti sunt asserere, verba illa primæ definitionis, *potentia vitam habentis*, non posse intelligi de potentia passiuā ad vitam substantialem recipiendam; quia cum in ipsorū principijs corpus organicum, tam in esse corporis, quam in esse substantialiter organici formaliter constituatur per animam, in cuius effectu formali consistit vita substantialis; sicuti prædictum corpus organicum non potest dici in istorum principijs, quod sit in potentia subiectiua.

ctiua ad recipiendum effectum formalem animæ, sed potius, quod actu illum recipit: ita neque dici poterit, quod sit in potentia subiectiua ad recipiendam vitam substantialem; sed potius, quod actu illam recipit, seu habet; sed esse intelligenda de vita accidentali, quæ formaliter in operatione vitali consistit, respectu cuius prædictum corpus est in potentia actiua, eo ipso, quod supponitur informatū anima: difficile sane possunt hæc secundā definitionem à prima secernere; nam habitudo animæ ad vitam accidentalem, quæ per vtramque definitionem declaratur, vnica tantum est; ergo etiam si in verbis sit aliqua diuersitas in his definitionibus, idem omnino, & sub eadem ratione per vtramque definitionem explicabitur. Nec obstat, quod prior per potentiam habendi vitam accidentalem, & posterior per actū viuēdi, sentiēdi, &c. tradatur; quia, vt dici solet, verba in definitione non dicunt actū, sed aptitudinem; & ideo in supradictis, vt certum statuimus, cum in hac secunda definitione dicitur, animam esse principium, quo primò viuimus, sentimus, &c. verba ista non esse de principio actuali intelligenda, sed de aptitudinali, nō qualicumque, sed de aptitudinali remoto, & radicali.

22 Nos autem, qui loco citato num. 34. nixi doctrina Sco-

ti, quæ sustinet corpus physicum, & organicum, neque in esse corporis, neque in esse substantialiter organici formaliter cōstitui per animam, in cuius effectu formali consistit vita substantialis, sed per formas substantiales distinctas ab anima, quæ dicuntur corporeitatis; cōsequenter statuiamus, verba illa prioris definitionis, *potentia vitam habentis*, intelligenda esse, non de vita accidentali, vt intelliguntur verba posterioris definitionis *principium*, quo primò viuimus, sentimus, &c. sed de vita substantiali, respectu cuius in supradictis principijs Scoti corpus physicum, & organicum, est in potentia proxima subiectiua, non secus, ac est in potentia proxima subiectiua, vt informetur anima. En quam facile diuersitatem inter priorem, & posteriorem definitionem, quam statuit Aristoteles, declaramus.

23 Dicimus enim, prædictas definitiones inter se differre, quia cum anima natura sua duplicem habeat rationem causæ, seu principij (teste Aristotele cap. 4. huius libri) formalis, scilicet, & efficiētis: prima definitio explicat naturam animæ per habitudinē causæ formalis respectu corporis physici, & organici, quam exercet actuando illud, & conferendo illi effectum formalem viuētis: hoc enim significat illa verba prioris definitionis,

est actus primus corporis physici, &c. At verò secunda definitio explicat naturam eiusdem animæ per habitudinem causæ efficientis, quam exercet respectu operationum vitalium saltem, ut quo: hoc enim significant illa verba posterioris definitionis, est principium, quo primò vivimus, sentimus, &c. & idè istæ duæ definitiones diuersæ sunt; quia etiam si vtraque explicet naturam animæ; sed non per eandem, sed per diuersas animæ proprietates, non secus, ac differunt istæ duæ definitiones hominis, est animal capax disciplinæ; est animal aptum ad videndum.

24 Quartum, & vltimum dubium est, an prima definitio à priori; an verò à posteriori demonstrata fuerit ab Aristotele per secundam definitionem? Quod dubium, ut certum supponit, voluisse Aristotelem in 2. capite huius libri priorem definitionem animæ per posteriorem demonstrare: nam & id proponit statim in principio capitis, & exequitur in fine illius, hanc efficiens demonstrationem, Id, quo primò vivimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici; sed anima est id, quo primò vivimus, sentimus, mouemur, & intelligimus: ergo anima est actus primus corporis physici, & organici. Maiorem sic probat Aristoteles; tria sunt in viuente, corpus, anima, & compositum; sed

compositum nō est id, quo vivimus, sed id, quod viuit; neque etiam corpus est id, quo vivimus; quia per corpus nō distinguitur viuens à nō viuente: ergo anima, seu actus corporis physici, & organici est, quo primò vivimus, sentimus, mouemur, & intelligimus: & per conuersionem simplicem; id, quo primò vivimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici; quæ demonstratio sine dubio optima, & efficax est; neque de illa est controuersia inter expositores. Dubitatur autem, an prædicta demonstratio sit propter quid, seu à priori; an quia ita sit, seu à posteriori?

25 Prima sententia affirmat, demonstratōnem hanc esse propter quid, seu à priori: pro hac sententia citat Suarez libro 1. de anima, capite 3. puncto 3. Græcos expositores, & Albertum magnum lib. 2. naturalium quæstionum cap. 25. & videtur esse Caietani hinc, quæstione 4. & probabilem reputat Banez 1. part. quæst. 75. art. 1.

26 Et probari potest primò ex ipsomet Aristotele, qui capite 2. huius libri docet, in hac secunda definitione contineri causam primæ definitionis: ergo demonstrans Aristoteles primam definitionem per hanc secundam, demonstrauit illam per causam; & consequen-

quenter propter quid, & à priori.

27 Nec satisfacit, si dicas, Aristotelem ibi non loqui de causa in essendo, sed solum de causa in cognoscendo, seu operando; nam loquitur de causa, cur aliquid apparet nobis notius, quod potius competit effectibus, quàm causis in essendo. Nam etiam si cause in essendo sint notiores, seu prius notæ natura sua, quàm effectus earum; tamen quoad nos notiores, seu prius noti sunt effectus, quàm ipsarum cause.

28 Nam contra hoc est, quod Aristoteles voleas reddere rationem, ob quam animam iā definitam in 1. capite, iterum definit in hoc secundo capite; hanc assignat, nimirum, quod ratio definitiua non solum esse, sed etiam causam, tamen essendi, quàm cognoscendi, seu apparendi debet ostendere: ergo loquitur de vtraque causa, tam essendi, quàm cognoscendi, seu apparendi; verba Aristotelis sunt, Non enim solum, quod sit, oportet definitiuam rationem ostendere; sed causam in esse, & apparere. Vbi etiam si per particulam apparere intelligatur causa cognoscendi; tamè per particulam in esse manifestè intelligit causam essendi, idque confirmauit exemplo quadranguli, tradens duas eius definitiones, vnam explicantem, quid sit, alteram explicantem causam eius.

29 Secundò probari potest hac ratione; demonstratio supra facta ab Aristotele est per causam animæ; ergo est à priori, & propter quid. Antecedens probatur, quia datur per causam finalem animæ, quæ est prima omnium causarum. Et assumptum ostenditur, quia vnum quodque est propter suam operationem, tamquam finem, teste Aristotele lib. 2. de celo cap. 3. textu 17. Ergo anima est propter suas operationes; sed dicta demonstratio datur per medium includens ordinem ad operationes animæ; ergo datur per causam finalem animæ, ac subindè est demonstratio à priori, & propter quid.

30 Secunda, & verior sententia docet, hanc demonstrationem non esse propter quid, seu à priori; sed potius quia est, seu à posteriori; ita D. Thomas hinc lectione 3. Suarez loco supra citato, puncto 3. num. 16. Cursus Carmelitanus disput. 3. quæst. 3. §. 2. & quàm plures alij: imò videtur expressa Aristotelis: nam initio 2. capitis huius libri enitendum esse dicit, ita priorem definitionem per posteriorem ostendere; si cut solet id, quod secundum se notius est; nobis autem obscurius, per ea, quæ sunt nobis notiora, elucidari. Nam in huiusmodi processu, in quo à notioribus nobis progredimur, ad probandum ea, quæ nobis obs-

obscura; in se autem notiora sunt, semper progredimur à posteriori per effectus, qui notiores nobis esse solent, latentes causas, quæ per se notiores sunt, manifestando: ergo hunc modum probationis ibi Aristoteles promittit, & consequenter eundem postea in fine capituli executus est.

31 Erratio efficax est, quia, ut ex supra dictis num. 23. constat, prima definitio explicat naturam animæ per habitudinem causæ formalis respectu corporis physici, & organici, quam exercet anima actuando illud, & conferendo illi effectum formalem vitæ substantialis. Secunda verò definitio explicat eandem naturam animæ per habitudinem causæ efficientis, quam exercet, ut quo respectu operationum vitalium, in quibus vita accidentalis consistit; inter quas habitudines hoc est discrimen, quòd etiã si utraque sit intrinseca animæ, nam ut dictum est, sunt duæ propriae passionis animæ, idem realiter cum illa, & consequenter inter se; nihilominus habitudo causæ efficientis, ut quo, per quam datur secunda definitio, est natura posterior habitudine causæ formalis, per quã datur prima definitio; ergo demonstratio primæ definitionis facta ab Aristotele per secundam definitionem, non erit facta per aliquod prius natura; sed per aliquod posterius, &

consequenter non à priori, sed à posteriori.

32 Porro habitudinem causæ efficientis, ut quo, per quam datur secunda definitio, esse posteriorem natura habitudine causæ formalis, per quam datur prima definitio, dubitari non potest. Tum quia sicut prius natura est esse, quàm operari; ita prius natura erit forma, per quam aliquid constituitur in esse viventis, quàm forma, per quam constituitur potens operari vitaliter. Tum etiam quia hæc causalis est vera, quia corpus informatur anima, est principium vitaliter operandi; non verò è cõtra, quia est principium vitaliter operandi, informatur anima: præcedit ergo natura habitudo causæ formalis, per quam datur prima definitio, habitudini causæ efficientis, ut quo, per quam datur secunda definitio; & consequenter demonstratio primæ definitionis, facta ab Aristotele per se eundem, non erit à priori, sed à posteriori.

33 Ad auctoritatem Aristotelis in contrarium adductam num. 26. optimè responsam est num. 27. quòd cum Aristoteles alletit, secundam definitionem continere causam primæ definitionis, solum loquitur de causa in operando, seu cognoscendo, ut ex dictis numer. 30. ex mente Aristotelis manifestè conuincitur. Neque verba illa Aristotelis num. 28.

in

in contrarium adducta, Non enim solum, quod sit, oportet definitionem rationem ostendere, sed causam in esse, & apparere, oppositum conuincunt; nam prædicta verba, quæ in dicto capite 2. præmisit Aristotel. generalia sunt, & applicari, seu distribui debent demonstrationibus distributione, ut dici solet, accommodata, ut eleganter docuit Diuus Thomas lectione 3. citata; nam in scientijs, in quibus obiecta abstrahunt à materia sensibili, ut inter alias numerantur Mathematicæ, cù prædicta obiecta sint notiora sua natura, demonstrationes, quæ in ipsis fiunt, fieri debent per causas essendi, & à priori; & hoc est, quod Aristotel. probauit exemplo illo mathematico quadrationis quadranguli. In scientijs autem, in quibus eorum obiecta non abstrahunt à materia sensibili, ut sunt libri isti de anima, & in vniuersum omnes partes philosophiæ naturalis, cum prædicta obiecta sint notiora quoad nos; demonstrationes, quæ in ipsis fiunt, fieri debent per ordinem ad effectus; quia isti quoad nos notiores sunt, quàm ipsorum causarum; & consequenter nò à priori, sed à posteriori: & hoc est, quod Aristoteles in initio 2. capitis promittit, & in fine eiusdem capituli executus est, tradens secundam definitionem animæ, ut per ipsam, tanquam per aliquid nobis magis no-

tum, & consequenter à posteriori, primam definitionem, quæ nobis minùs nota erat, demonstraret, ut numero 33. explicuimus.

34 Ad rationem num. 29. in contrarium adductam negamus assumptum, scilicet, hanc secundam definitionem esse datam ab Aristotele per causam finalem animæ; cum potius sit data per ordinem, seu habitudinem ad effectus vitales eius. Et cù obijciatur, eo ipso, quòd hæc definitio sit data per ordinem ad effectus, seu operationes vitales eius, esse etiam datam per causam finalem eius; quia ex Aristotele vnumquodque est propter suam operationem, tanquam finem; respondemus, quòd etiam si hoc sit verum loquendo de potentijs animæ, tã sensitiuis, quàm intellectiuis; tamen loquendo de ipsa substantia, seu essentia animæ, quæ est, quam notificare intendit Aristoteles supra dicta definitio, falsum esse, operationes vitales esse causam finalem animæ, cum potius ipsa anima sit finis cui suarum operationum, teste ipsomet Aristotele cap. 4. huius libri. Et quamuis anima ordinetur ad suam operationem; sed non tanquam ad finem qui, sed tanquam ad medium, quo acquiritur finis qui, scilicet, obiectum operationis, in cuius assequutione consistit vltima perfectio accidentalis animæ. Et hinc colliges, cù-

POY

potentiæ animæ dicantur sumere specificationem ex actibus earum; secus verò anima ex suis operationibus; nimirum, quia respectu potentiæ animæ actus sunt causa finalis; secus verò operationes animæ respectu ipsius animæ.

DISPUTATIO SECUNDA.

De pluralitate animarum, & de modo, quo informant corpus.

Circa numerum animarum, & modum, quo informant corpus, de quibus disputat Aristoteles tertio capite huius libri, sex discutienda sunt; primum, *de numero animarum, animatorum, & potentiærum.* Secundum, *an in eodem viventi reperiantur plures animæ?* Tertium, *an anima rationalis sit formaliter sensitiva, & vegetativa?* Quartum, *utrum omnes animæ eiusdem speciei sint equalis perfectionis individualis?* Quintum, *utrum omnes animæ sint indivisibiles?* Sextum, *utrum anima informet omnes, & singulas partes corporis?*

QVÆSTIO PRIMA.

De numero animarum, animatorum, & potentiærum.

Aristoteles 3. capite huius libri tres divisiones tradidit, unã animarum, animatorum alterã, potentiærum vitalium tertiam. Prima divisio rationalis est, anima in communi sumpta, una est vegetativa, quæ reperitur in plantis; altera sensitiva, quæ reperitur in animalibus, & alia rationalis, quæ reperitur in solis hominibus.

2. Secunda divisio; animatorum unum genus est vegetativum, ut plantarum; aliud est

sensitivorum habentium sensum, & appetitum tantum, ut est animalium imperfectorum lapidibus affixorum, ut sunt ostrea, & conchyliæ. Tertium eorum, quæ præter sensum, & appetitum habent virtutem, per quam vitaliter moveri possunt motu progressivo, ut sunt bruta animalia. Quartum eorum, quæ supra dicta, habent virtutem ratiocinandi, ut genus, seu species hominum.

3. Tertia divisio; potentia vitalis in communi sumpta, alia est

est vegetativa, alia sensitiva, alia appetitiva, alia loco motiva, & alia intellectiva. Quæ triplex divisio, ut Aristotelica, ac per consequens, ut exacta ab omnibus interpretibus recipitur; & ideo in hac quæstione, sine controversia rationes sufficientiæ harum divisionum ad ipsarum plenam intelligentiam adducendæ sunt.

4. Primæ divisionis ratio sufficientiæ desumitur ex eo, quod anima, ut ex secunda definitione tradita ab Aristotele, constat, est principium, quo radicale vitalium operationum, & per hoc distinguitur ab alijs formis substantialibus in animatorum, quæ etiam si sint principium, quo radicale alicuius operationis, sed non vitalis. Sed tribus tantum modis communibus, seu universilibus potest anima esse principium, quo radicale vitalium operationum; ergo tria tantum sunt genera animarum; minor non melius probari potest; quàm assignando istos tres modos:

1. Primus; & omnium imperfectissimus est, cum ita est principium, quo radicale vitalium operationum, ut nullam cognitionem præsupponat; & animæ, quæ sic sunt principium vitalium operationum; dicuntur vegetativæ, tales sunt animæ plantarum. Secundus modus, & perfectior præcedenti est, cum ita anima vitalium operationum est principium, ut cog-

nitionem habeant; imperfecta tamen, & sensitivam, vel saltem illam præsupponant (ut comprehendantur operationes appetitus sensitivi, ab eadẽ anima, tamquam à principio, quo radicali provenientes; atque etiam motus progressivi, qui media ista cognitione, & appetitu sensitivo fiunt) & animæ, quæ sic sunt principium, quo radicale vitalium operationum; dicuntur sensitivæ; tales sunt omnes animæ animalium irrationalium; tam perfectiorum, quàm imperfectorum; tam eorum, quæ habent motum progressivum, quàm eorum, quæ tali motu carerent. Tertius modus, & omnium perfectissimus est, cum ita anima est principium, quo radicale operationum vitalium, ut cognitionem habeat perfectissimam; ac per consequens non elicitam per organum corporeum, neque per potentiam in eo existentem, sed immediatè in ipsa anima, vel saltem illam præsupponat (quod dico propter actus voluntatis, ab eadem anima, tamquam à principio radicali provenientes) & animæ, quæ hoc pacto sunt principium, quo radicale vitalium operationum; dicuntur rationales, ut sunt omnes; & solum animæ hominum. Constat autem præter hos generales modos ostendendi animam principium, quo radicale operationum vitalium, nullum aliud posse assignari; ergo di-

illio animæ in communi in vegetatiuam, sensitiuam, & ratiōalem, ab Aristotele tradita optima, & sufficiens est.

6 Secundæ diuisionis ratio sufficientiæ desumitur ex eo, quod Aristoteles appellat diuersum genus, seu gradum animatorum illud, in quo aliqua potentia animæ separata ab alijs possunt existere, vt omnes interpretes colligunt ex ipso Aristotele, qui cap. 3. huius libri ideo docuit appetituum non constituere diuersum genus, seu gradum animatorum à sensitiuo; nimirum, quia appetituum nunquam reperitur sine sensitiuo; neque è contra sensitiuum sine appetituo. Ex hoc enim principio euidenter sequitur, esse quatuor genera, seu gradus animatorum, nec plura, nec pauciora, non obstante, quod animarum tantum sint tria genera; siquidem dari possunt quatuor genera animatorum, seu uiuentium, nec plura, nec pauciora, in quibus aliqua potentia existunt ab alijs separata, vt patebit, illa enumerando.

7 Primum genus, seu gradus animatorum est eorum, in quibus solum sunt potentia vegetatiua, quæ sunt nutritiua, augmentatiua, & generatiua: huius generis, seu gradus sunt omnes plantæ. Secundum genus, seu gradus animatorum est eorum, in quibus reperiuntur potentia vegetatiua, & sensitua

sine locomotiua, & intellectiua: huius generis sunt animalia imperfecta, quæ carent motu progressiuo, uidelicet, quæ semper lapidibus sunt affixa, vt ostrea, & conchyliæ. Tertium genus, seu gradus animatorum est eorum, in quibus reperiuntur potentia vegetatiua, sensitua, & locomotiua sine potentia intellectiua: huius generis sunt omnia animalia irrationalia, quæ habent motum progressiuum. Quartum, & vltimū genus, seu gradus animatorum est eorum, in quibus præter potentias vegetatiuas, sensitivas, & locomotiuas, reperitur etiam simul potentia intellectiua: huius generis sunt omnes, & soli homines.

8 Tertiæ diuisionis ratio sufficientiæ sumitur ex eo, quod genera potentiarum vitalium distinguuntur ex diuersis modis operandi circa sua obiecta; sed quinque tantum, nec plures, nec pauciores sunt modi generales operandi potentiarum vitalium circa sua obiecta: ergo quinque tantum, nec plura, nec pauciora erunt genera vitalium potentiarum; minor probatur assignando istos quinque modos operandi.

9 In primis cum omnes potentia vegetatiua operentur sine præuia cognitione, efficiunt vnum modum operandi, & consequenter vnum genus potentiarum vitalium. Secundo cum omnes potentia sensitua ope-

ren-

rentur cognoscendo imperfectè, & per organum corporeū, omnes affirmant habere eundem modum operandi, & consequenter reduci ad idem genus potentiarum, distinctum à præcedenti. Tertio potentia appetitiua, etiam si nunquam reperiuntur sine sensituis, vel è contra sensituis sine appetitiuis, & ideo non constituunt diuersum genus animatorum à sensituis, constituunt tamen diuersum genus potentiarum à sensituis, eo quod modus operandi ipsarum est diuersus; nam sensitua, cū sint cognoscitiua, operantur attrahendo ad se solum per species ipsarum obiecta; appetitiua verò operantur non attrahendo ad se obiecta; sed tendendo, & inclinando ad illa, & sub hoc genere potentiarum continentur, non solum appetitus sensitui, sed etiam rationales; nam etiam si inter se differant specie, eo quod sequantur diuersas in specie cognitiones; sunt tamen eiusdem generis, cum eundem modum operandi habeant. Quarto potentia locomotiua constituunt quartum genus potentiarum, non solum diuersum à genere potentiarum sensituarum, & appetitiuarum, cum diuersum modum operandi habeant, vt per se manifestum est; sed etiam à genere potentiarum vegetatiuarum; nam potentia locomotiua vitalis, licet non sint cognoscitiua, sequantur tamen cognitio-

†

nem, & appetitum; quæ non sequuntur potentia vegetatiua. Quinto potentia intellectiua constituunt quintum, & vltimū genus potentiarum, ab omnibus supradictis distinctum; quia etiam si in genere cognoscitiua potentia videantur conuenire cum potentijs sensituis, longè tamen diuersum genus, & modum cognoscendi habent, ac illa, cū potentia intellectiua non sint organica, nec actus earum pendeat à corpore in sui productione; sed solum quantum ad administrationem specierum: at verò sensitua organica sunt, & actus earum à corpore in sui productione dependent; & insuper potentia sensitua operantur per species materiales, & corporeas, per quas non possunt attingere cognitionem rerum spiritualium; imò neque rerum corporalium in vniuersali, sed rerum tantum singularium; intellectiua verò omnia, & omnibus modis cognoscunt.

QVÆSTIO II.

Vtrum in eodem viuente sint plures anime?

1 IN hac questione refutandi sunt duo extremi errores, qui fuerunt inter aliquos Philosophos circa vnitatem, vel pluralitatem animarum.

2 Primus error fuit eorum, qui non multiplicabant animas ad multiplicationem corporum, sed vnam numero tantum

E con-

constituebāt pro omnibus corporibus; licet inter ipsos aliqua fuerit differentia; nam aliqui, quos refert Albertus magnus in *Summa de homine*, hanc vnicam numero animam ponebāt pro omnibus viventibus, tam rationalibus, quā irrationalibus. Alij verō solū vnicam numero animam ponebant in animalibus rationalibus, scilicet, in hominibus. Et in hoc secundo sensū sequutus est hunc errorem commentator Averroës 3. libro de anima commento 5. & in destructionibus destructionum contra Algazelē, & plures alij, qui cum ipso sustinuerunt intellectum, seu animam rationalem non informare corpus, sed esse formam illi assistentem, sicut nauta in nauī; imō neque constituere hominem; & consequenter illum non distinguere à brutis; sed hominem dicebant constitui per quandam animam sensitivam, quam cogitativā vocabant, quæ erat anima informans corpus, & alterius ordinis, quā animæ sensitivæ aliorum animalium; de anima ergo intellectiva, seu rationali sustinuit commentator, non esse diversam numero in distinctis hominibus, sed eandem numero in omnibus hominibus assistere.

3. Mirandulanus libro 31. de *eversione cuiusdam certaminis*, sectione 1. & libro 32. sectione 2. & 6. & Achilinus libro de *in-*

telligentijs, et si affirmant, de fide esse tenendum in singulis hominibus esse singulas, & diversas numero animas, non per assistentiam, sed per informationem corporis residentes; nihilominus sustinent secundum principia Aristotelis, & naturalis philosophiæ esse sustinendum id, quod docuit commentator, scilicet, animam rationalem non multiplicari ad multiplicationem hominum, sed vnicam tantum esse, non per informationem corporū, sed per assistentiam in omnibus hominibus; & probant sequenti discursu.

4. Ex Aristotele 8. libro *Physicorum* generationes rerum omnium sunt ab æterno, & similiter ex eodem Aristotele 3. libro *Physicorum* impossibile est dari infinitum in actu, & præterea ex eodem Aristotele in diversis locis horum librorum; & 12. *Metaphysices* textu 19. anima rationalis non corrumpitur ad corruptionem hominis, sed est immortalis, & incorrupta perseverans; sed ex his Aristotelis principijs necessario inferitur, vnam esse animam rationalem pro omnibus hominibus, & non singulas pro singulis; ergo secundum principia Aristotelis, & naturalis philosophiæ dicendum est cum eius commentatore, animam rationalem non multiplicari ad multiplicationem hominum; sed vnicam tantum

tantum esse non per informationem corporum, sed per assistentiam in omnibus hominibus.

5. Minorē huius discursus sic probāt; si generationes rerum, ut docet Aristoteles, essent ab æterno, absque dubio præcessissent infiniti homines, qui licet corrupti sunt, & ideo non dentur infiniti in actu, darentur saltem in actu infinitæ animæ, si verum esset, in singulis hominibus esse singulas, & diversas numero animas rationales, cum ex Aristotele animæ rationales non corrumpantur ad corruptionem hominum; sed sint immortales, & incorruptæ perseverantes: ergo fatendum est, vel Aristotelem in suis assertis philosophicis sibi met fuisse contrarium, quod non est credibile, vel quod verius est, Aristotelem non admisisse in singulis hominibus singulas, & diversas numero animas rationales; sed vnam tantum numero esse in omnibus hominibus, non per informationem corporum, sed per assistentiam in ipsis, ut sustinet eius commentator, & alij pro eius sententia citati.

6. Sed supra dictus error, non solū est contra fidem, sed etiā est contrarius, tam Aristoteli, quā veræ Philosophiæ naturali. Est contra fidem, nam in Concilio Lateranēsi sub Leone X. sessione 8. tanquam de fide sancitum est, esse singulas

animas rationales pro singulis hominibus, non assistentes, sed informantes corpora: & præterea hoc colligitur ex pluribus locis Scripturæ, in quibus expresse distinctio, seu pluralitas animarum rationalium traditur, vel supponitur, & sufficiat illud Lucæ 16. vbi dicitur, animam Lazari delatam esse in sinum Abrahamæ, dicitis verō sepultam esse in inferno: *iustorum animæ in manu Dei sunt. Sapient. 3.*

7. Est contrarius Aristoteli; nam Aristoteles 1. de anima textu 53. & libro 2. textu 8. asserit, non quamlibet animam informare quodlibet corpus; sed determinatam determinatum; & ideo reprehendit insanam positionem Pitagoricam de transmigratione animarum ex vno corpore in aliud; & libro 12. *Metaphysices* textu 20. negat, animas antecedere corpora; si autem vnam tantum esset, anima certè corpora antecederet.

8. Et demum est contrarius veræ philosophiæ naturali; quæ ut supra disputat. 1. huius libri questione 1. à numero 50. vidimus, docet, animam rationalem non esse formam assistentem in corpore, sed illud informantem. Et quod non sit eadem numero in omnibus hominibus, ex eadem philosophia nunc ostendi potest; nam ex philosophia habemus, nihil posse esse naturaliter in

duobus locis totalibus, & æquatis discontinuis, non solum circumscripivè, sed neque definitivè, sicut esset anima, si eadem numero, quæ est in Petro, esset in Ioanne. Et similiter ex eadem philosophia habemus, idem numero subiectum non posse simul affici duobus contrarijs indivisibilitè oppositis, ut sunt actus scientiæ, & actus erroris circa idem omnino obiectum; sed contingere potest, ut simul in eodem tempore anima unius hominis habeat actum scientificum circa unum obiectum, & quod anima alterius hominis circa idem omnino obiectum habeat actum erroris: ergo secundum veram philosophiam naturalem non potest affirmari, eandem esse numero animam istius, & alterius hominis.

9 Ad discursum factum à Miradulano ex tribus assertis Aristotelis ad convincendum ex mente Aristotelis, animam rationalem non multiplicari ad multiplicationem hominum, respondemus, prædictum discursum nihil convincere in sententia eorum, qui sustinent, animas rationales ex mente Aristotelis non esse immortales. In sententia verò eorum, qui sustinent in sententia Aristotelis, animas rationales esse immortales, difficile sanè esse, non quod nos asserimus, scilicet, ex mente Aristotelis animas rationales multiplicari ad

multiplicationem hominum cum locis numero 7. citatis hoc expressè asserat; sed quò pacto Aristoteles ab implicatione in dictis liberari possit, qui ex vna parte posuit, generationes hominum fuisse ab æterno, & consequenter infinitas præcessisse, & ex alia negat, dari posse infinitum in actu; ad quam difficultatem 3. libro Physicorum, disputat. 2. quæstione 3. numero 19. respondimus, Aristotelem non se implicasse in dictis; quia quando asseruit, non dari infinitum in actu, solum loquutus est de infinito in actu rerum permanentium corporalium; nõ verò spiritualium, ut sunt animæ rationales. Porro Aristotelem solum negasse infinitum in actum rerum corporalium permanentium, nõ verò infinitum in actum rerum succedivarum, & similiter rerum permanentium spiritualium, indicat Divus Thomas 2. contra gentes cap. 81. & manifestè colligitur ex his, quæ docet ipsemet Aristoteles 3. Physicorum textu 391. & 75.

10 Secundus error fuit Platonis in *Timæo*, & libro 9. de *republica*, qui animam vegetativam, & sensitivam, & rationalem, non solum distinctas realiter posuit in homine, sed etiam in diversis locis corporis hominis collocavit; nimirum, intellectivam in cerebro, sensitivam in corde, & vegetativam

in.

in epate; quem sequutus est Galenus libro 8. de *usu partium* capite 1. Et quoad distinctionem realem trium prædictarum animarum sequenti sunt eandem sententiam Philoponus 1. de anima textu 91. Zabarella libro de *facultate animæ* cap. 8. Gandabus 7. Physicorum, quæstione 8. Iandunus libro 1. quæstione 12. Paulus Venerus *Summa de anima* cap. 5. qui ponit in homine duas animas totales, realiter distinctas, sensibilem corruptibilem, & rationalem immortalem, & ultra has multas vegetativas, specie distinctas, & vnam in offese, & aliam in carne, &c.

11. Probat primo, quia ex Aristotele 2. de *generatione animalium* capite 3. dum generatur homo, embryo in utero matris prius vivit vita plantæ, deinde vita animalis, & tandem vita hominis; ergo prius habet animam vegetativam, deinde sensitivam, & tandem rationalem; sed sensitiva non expellit vegetativam, neque rationalis sensitivam, cum nullo modo opponantur; sed potius subordinantur; ergo omnes tres animæ manent in homine realiter distinctæ, sicuti sunt realiter distinctæ, cum producantur.

12. Secundo probat, quia in nobis experimur, operationes generare distinctas, ut sunt vegetare, sentire, & intelligere, quæ procedunt à potentijs genere

distinctis; ergo in nobis sunt tres animæ, non solum numero, sed etiam genere distinctæ, à quibus, tanquam à principio quo, primo, seu radicali, proveniunt.

13. Tertio probant, quia anima rationalis non est generabilis, nec corruptibilis, neque educitur de potentia materiæ; sensitiva verò, & vegetativa generabiles; & corruptibiles sunt, & de potentia materiæ, scilicet, corporis, educuntur; ergo anima rationalis diversa est realiter in homine, tam à sensitiva, quam vegetativa; alias de eadem numero te verificarentur duo contradictoria, scilicet, non esse generabilem, nec corruptibilem, nec educam de potentia materiæ, & esse generabilem, & corruptibilem, & educam de potentia materiæ.

14. Sed vera sententia affirmat, in homine unicam tantum esse animam tribuentem ei omnem gradum vitæ, scilicet, rationalem, sensitivam, & vegetativam: ita Scotus in 4. distinct. 44. numero 7. & in 2. distinct. 1. quæstione 6. & distinct. 11. artic. 2. quæstione 1. Divus Thomas 1. part. quæst. 76. art. 4. & 2. libro contra gentes capite 58. estque communis, & recepta non solum apud Scholasticos, tam Theologos, quam Philosophos; sed etiam apud sanctos Patres, quos citat, & sequitur Rubius hic tra-

status de modo, quo anima informat corpus, quæst. 5. num. 143. & est expressa Aristotelis in hoc 2. libro textu 31. ubi ait, vegeta- tum esse in sensitivo, & hoc in intellectuò; sicut figura inferior in superiori, verbi gratia, trigonus, in tetragono, & libro 1. textu 91. reprehendit Platonem ponentem plures animas in vno. 15. Probari potest hæc vera, & communis sententia rationibus philosophicis, prima; naturaliter repugnat dari in vno composito substantiali duas, vel tres formas substantiales totales, & adequatas; sed anima vegetativa, sensitiva, & rationalis sunt formæ substantiales totales, & adequatæ; ergo non possunt esse simul in vno composito substantiali, si sunt realiter inter se distinctæ.

16. Neque obstat, si obijcias, hæc rationem, vel nihil concludere, vel si concludit, etiam concludere (contra Scotum, & contra nos) in viventibus, præter animam, non dari formam corporeitatis; siquidem forma corporeitatis secundum Scotum, & nos, est forma substantialis distincta realiter ab anima; nam forma corporeitatis, etsi sit substantialis, & distincta realiter ab anima; sed non est forma totalis, & adæquata, seu completa; sicut sunt anima vegetativa, & sensitiva: quod inde colliges, quia forma corporeitatis natura sua

solum deservit ad hoc, vt ex ipsa, & materia prima constituatur illud subiectum substantiale, quod debet anima actuare; & ideo ablata anima non multum persistit; sed manet in statu corruptionis: at anima, tam vegetativa, quam sensitiva natura sua sunt formæ substantiales persistentes, cum dari possit in statu debite dispositionis anima vegetativa sine sensitiva, vt contingit in plantis, & anima sensitiva sine rationali, vt contingit in animalibus brutis.

17. Secunda, quia si in homine alia esset anima, per quam est vivens sensibile, & alia, per quam est homo; seu rationalis, sequeretur hæc prædicationem, homo est vivens sensibile, non esse formalem, nec quidditativam, sed materialem, & accidentalem, & propter concomitantiam plurium animarum in eodem corpore; non secus, ac ista prædicatione, in lacte album est dulce, non est formalis, neque quidditativa; sed materialis, & accidentalis propter concomitantiam duarum qualitaturn albedinis, scilicet, & dulcedinis in eodem subiecto; & similiter non secus, ac hæc prædicatione in Christo Domino, hic homo est Deus, non est formalis, neque quidditativa, sed materialis, & (vt dici solet) per communicationem idiomatum, propter concomitantiam, & unionem duarum

rum naturarum, divinæ, scilicet, & humanæ in eadem persona, seu supposito. 18. Tertia, & à priori est, quia non sunt multiplicandæ animæ in homine sine vigente necessitate; sed ab eadem numero anima rationali possunt provenire, tanquam à principio quò, primo, & radicali, non solum operationes intellectivæ; sed etiam operationes sensitivæ, & vegetativæ (vt patet bit solvendo rationes in contrarium) ergo præter animam rationalem non sunt ponendæ in homine anima sensitiva, & vegetativa, ab illa realiter distinctæ.

19. Ad auctoritatem Aristotelis num. 11. adductam in contrarium, auctores, qui negant, in viventibus dari simul eum anima formas substantiales corporeitatis substantiales distinctas ab anima; sed tam esse corporeum, quam esse organicum substantiale recipere viventia formaliter ab anima, communiter respondent, embryonem, dum generatur homo, dici ab Aristotele, prius tempore vivere vita plantæ, deinde vita animalis, & demum vita hominis; quia materia seminis, ex qua generatur homo, prius tempore informatur anima vegetativa, deinde sensitiva, & tandem anima rationali; non tamen inde sequi manere in homine simul omnes istas tres animas; quia etiã

non sint oppositæ; sed potius subordinatæ; nihilominus quam sint formæ substantiales, & sensitiva virtualiter, & eminenter in se continet vegetativam, & rationalis, tam sensitivam, quam vegetativam, ad introductionem sensitivæ corrumpitur vegetativa, & ad introductionem rationalis corrumpitur sensitiva. Ita Divus Thomas 1. part. quæst. 118. artic. 2. ad 2. & quæst. 176. artic. 3. ad 3. & omnes eius discipuli, & est doctrina apud Medicos recepta. 20. Hæc solutio stado in se totum principijs sufficientissima est, neque obstat, quod aliqui obijciunt; sequi ex ea, quod in generatione hominis semen prius sit planta, & post brutum, & tandem homo; negatur enim sequela, quia istæ animæ in generatione hominis nõ sunt natura sua completæ, & permanentes, sicut sunt animæ plantarum, & brutorum; sed potius incompletæ, & transientes, disponentesque ad perfectiorem animam, qualis est rationalis, & sic non faciunt propriè plantam, neque brutum, sed embryones utriusque.

21. In sententia verò nostra, & Scoti, quæ in viventibus ponit præter animam formas substantiales corporeitatis, scilicet, formam carnis, formam ossis, &c. realiter distinctas ab anima, à quibus materia seminis, non solum in esse corporis, sed

etiam in esse corporis substantialiter organici formaliter constituitur, facillimè ad auctoritatem Aristotelis respondetur (cum nostro Alexandro Alensii 2. part. quæst. 87. membro 2. artic. 6. Alberto magno in *summa de homine*. Philopono super prædictum locum Aristotelis, & pluribus alijs) in generatione hominis nullam animam introduci in materia seminis ante animam rationalem; sed in illo instanti, in quo prædicta materia, virtute seminis *diffusi* *positivè*, virtute generatiua matris effectivè, & virtute formarum substantialium corporeitatis *formaliter* constituitur, non solum in esse corporis, sed etiā in esse organici requisito ad introductionem animæ infundi, seu uniri ad prædictum corpus, sic ultimatè organizato, seu disposito animam rationalem, quæ, cum in corpore illo organico prius exerceat (vt principio *quo*, primum, & radicale) operationes vegetatiuas, deinde sensitivas, & tandem rationales, in quibus consistit secundū Aristotelem vita accidentalis (vt patet ex dictis disp. 1. quæst. 1. numero 3 2.) optimè dixisse Aristotelem loco citato, loquendo, vt loquitur, non de vita substantiali, quæ in effectu formali animæ consistit, sed de vita accidentali, in generatione hominis embryonem, id est, corpus physicum, & organicum prius vivere vita plan-

ta, deinde vita animalis, & tandem vita hominis.

22 Ad secundum, quod si quid probaret, probaret etiam in homine non esse vnam potentiam intellectiuam; siquidem experimur, in homine non solum esse intellectiones diuersas, sed etiam oppositas, vt sunt assensus, & dissensus circa eandem conclusionem, saltem in diuersis temporibus; & idem probaret de potentia voluntatis; respondetur, diuersas in genere operationes, quando sunt in diuersis subiectis, arguere quidem diuersas formas genere distinctas, à quibus, vt à principio *quo*, primo, & radicali procedant: at si sunt in eodem numero subiecto, vt in præsentis contingit, solum arguere formam altioris, & eminentioris naturæ, virtute plurimè continentem, diuersis que vten-tem potentijs.

23 Ad tertium dicimus, animam vegetatiuam, & sensitiuam extra hominem, generabiles, & corruptibiles esse, & similiter educi de potentia materiæ, seu corporis; non verò in homine, quia in homine sunt idem realiter cum anima rationali, quæ ingenerabilis, & incorruptibilis est, & de potentia materiæ, seu corporis physici, & organici non educitur.

24 Sed inquires, an sententia, quæ ponit plures animas in homine, sed vnam rationalem, & aliam

aliam sensitiuam, aliamque vegetatiuam, sit censura digna? Toletus hic quæst. 7. & Herbæus tractatu *de unitate formarum*, quæst. 28. dicunt, esse erroneam, & probant, quia in Clementina vnica de summa Trinitate, & in Concilio generali 8. quod est Constantinopolitanum 4. anathematizantur omnes asserentes duas animas in homine. Sed hæc censura facillè reijcitur; nam Clementina, & octaua Synodus loquuntur de pluralitate animarum rationalium, nempe dari vnam informantem, & aliam assistentem: vel aliter vnam bonam factam à bono Deo, & aliam malam factam à Deo malo, vt posuerunt Manichæi.

25 Conimbricenses libro 1. de generatione, cap. 4. quæstione 21. artic. 2. affirmant, non esse tutam; quia Patres pluribus in locis docent, vnicam tantum animam esse in homine; imò in scriptura satis aperte hoc insinuat, & pronunc sufficiat illud Matthæi 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus; animam autem non possunt occidere; sed hæc etiam censura non benè fundatur, quia patres loquuntur de unitate animæ rationalis; nec de alijs animabus tractant: & per idem patet ad loca scripturæ. Nec facillè censurari debet sententia, quæ etiam si in vera philosophia falsa sit; imò his*

temporibus ab scholis relegata; nihilominus graues doctores ex antiquis illam defendunt, & præter citatos, ponunt plures animas, non rationales, sed vnam rationalem, & sensitiuam, & vegetatiuam alias. Ochamus in 4. quæstione 7. & quodlibeto 2. quæstione 10. Mayronius in 2. distinct. 17. quæst. vnica; Mirandulanus libro 33. *euesionis singularis certaminis*, sectione 2. Thomas Garbius libro 1. tractatu 5. quæstione 49.

26 Sed obijciunt Conimbricenses: si in Christo Domino præter animam rationalem, esset etiam anima sensitua à rationali realiter distincta, vel in separatione animæ rationalis à corpore, quæ facta est in morte Christi, maneret anima sensitua in corpore, vel periret: si maneret, viveret vita sensitua corpus Christi in sepulchro, quod est contra fidem: si periret, reproduceretur in resurrectione, quod affirmare non est tutum.

27 Sed licet hoc, & similia argumenta optimè probent, valdè veriore esse sententiã communem, & receptam, scilicet, in homine animam sensitiuam, & vegetatiuam non esse animas realiter distinctas ab anima rationali; non tamen probant, oppositam sententiã esse censuram dignam. Responderent utique auctores oppositæ sententiæ, quòd in separa-

tionē animæ rationalis à corpore Christi, quæ facta est in morte Christi, periret sine dubio anima sensitiva; quia ab eisdem dispositionibus penderet in suo esse, à quibus unio animæ rationalis; & idè sicut cum hac simul incipit, etiam definit; atque adeò non sequeretur, quòd corpus Christi viveret in sepulchro vita sensitiva. Et quamvis in hac responsione optimè inferretur contra ipsos, quòd in resurrectione Christi reproduceretur eius anima sensitiva; tamè non video, quare de causa hoc assertum non esset tutum in fide, aut aliqua censura dignum.

28. Idem, quòd dictum est de homine, scilicet, in ipso animā sensitivam, & vegetativam non esse realiter distinctas ab anima rationali, dicendum etiam est cū proportione debita de bruto, scilicet, in eo animam vegetativam non esse realiter distinctam à sensitiva, & propter easdem rationes, quibus primum ostensum est.

QVÆSTIO III.

An anima rationalis sit formaliter vegetativa, & sensitiva?

IDiximus quæstione præcedenti, in homine solū esse unicam animam, scilicet, rationalem, quæ ei tribuit omnem gradum vitæ, scilicet, rationalem, sensitivam,

& vegetativam; & idè merito nunc inquirimus, quo pacto habeat anima rationalis in se esse sensitivam, & vegetativam, an, scilicet, actu, & formaliter, an verò solū virtualiter, & in potentia. Nam aliquo ex his modis habere indubitatum est, cum nihil possit alteri tribuere, id, quòd in se non habet. Et quòd inquirimus de anima rationali respectu sensitivi, & vegetativi, etiam inquiri potest de anima sensitiva respectu vegetativi.

2. Prima sententia affirmat, animam rationalem non esse sensitivam, & vegetativam actu, & formaliter, sed virtualiter, & in potentia; non secus, ac solè dicitur calidus, siue habere in se calorem; idem docet de anima sensitiva respectu gradus vegetativi: ita Labellus 2. libro de anima. Caietanus 1. parte quæst. 75. art. 4. & 2. libro de anima cap. 3. quæst. 1. Toletus quæst. 3. & 7. Divus Thomas 1. part. quæst. 76. art. 4. imò videtur etiam esse sententia Scoti, qui in 2. distinct. 15. quæst. unicā explicat, quo pacto formæ elementorum manent in forma mixta, dicit manere eodem pacto, ac anima sensitiva, & vegetativa manent in anima rationali, scilicet, virtute, & potentia.

3. Probari potest hæc sententia ex Aristotele, qui capite 3. huius libri affirmat, vegetativum includi, & esse in sensitivo,

no, & utrumque in rationali, sicut figuræ priores, seu inferiores continentur in posterioribus, seu superioribus, v. g. sicut triangulus includitur, & continetur in quadrangulo: sed triangulus, teste ipso met Aristotele libro citato, non continetur in quadrangulo actu, & formaliter, sed solū virtute, & potentia; ergò virtute, & potentia solū, & non actu, & formaliter continetur vegetativum in sensitivo, & utrumque in rationali ex mente Aristotelis.

4. Secundò probari potest hæc ratione: una species infima non potest includi in alia actu, & formaliter, ut patet in homine, & leone; quorum unum non potest includere aliud actu, & formaliter; sed anima in communi dividitur in vegetativam, sensitivam, & rationalem, tamquam in species infimas; ergò anima vegetativa non poterit actu, & formaliter includi in sensitiva, neque utraque in rationali.

5. Secunda sententia docet, animam rationalem actu, & formaliter esse vegetativam, & sensitivam; & similiter sensitivam actu, & formaliter esse vegetativam; ac per consequens vegetativum in sensitivo, & utrumque in rationali non esse in virtute, & potentia, sicut est calor in sole; sed potius actu, & formaliter, sicut sunt materia, & forma in composito substantiali, & animal in homine,

& equo: ita communiter recentiores.

6. Ratio pro hac sententia desumitur ex discrimine, quòd versatur inter causam efficientem, & formalem; nam causa efficiens, cum sit extrinseca, & non producat effectum sese illi communicando, sed illum producendo, potest optimè effectum causare, quem formaliter in se non habet; sed solū virtualiter, & in potentia effectiva, ut contingit in omnibus causis æquivocis, ut est Sol respectu caloris, & Deus respectu omnium creaturarum: at verò causa formalis, cum sit causa intrinseca, & causet suum effectum formalem, sese ipsam communicando subiecto, non potest tribuere formalem effectum, cuius esse formaliter in se non habet, sed solū virtute, & potentia, ut videre est in sole, cuius forma, cum actu, & formaliter non sit calor, etiam si illum habeat in virtute, & potentia activa, non potest tribuere soli, quem formaliter constituit, quòd sit actu, & formaliter calidus: sed anima rationalis tribuit homini in genere causæ formalis, quòd sit actu, & formaliter vegetativus, & sensitivus; & similiter anima sensitiva tribuit bruto, quòd sit actu, & formaliter vegetativum: ergò signum evidens est, quòd anima rationalis actu, & formaliter est sensitiva, & vegetativa; & anima sensitiva bruti actu, &

formaliter sit vegetatiua, & nō solum in virtute, seu potentia.

7. Pro solutione huius quæstionis nota, sensitium, & vegetatiuum dupliciter sumi posse; primò, prout sunt rationes communes, & genera, seu species subalternæ, ab speciebus infimis plantarū, & brutorum. Secundò prout sunt contracta, & determinata per differentias específicas ad esse specificum infimum plantarum, vel brutorum.

8. Hoc prenotato, ad propositam quæstionem sub hac distinctione respondendū est: si vegetatiuum, & sensitium sumantur secundo modo, qua ratione sumperunt illa Arist. & Scotus locis citatis, & fatasis omnes alij auctores adducti pro prima sententia; dicendum est cum auctoribus primæ sententiæ, neque vegetatiuum in sensitio, scilicet, plantam in bruto; neque vegetatiuum, & sensitium in rationali, scilicet, plantā, & brutum in homine actu, & formaliter contineri: sed solum virtualiter, seu eminenter; & hoc probat exemplum continentie trianguli in quadrangulo adductum ab Aristotele, & similiter exemplum continentie formarum substantialium elementorum in forma substantiali misti, quo usus est Scotus, & ratio pro prima sententia adducta hoc efficaciter convincit.

9. Si verò vegetatiuum, &

sensitium sumantur primo modo, qua ratione nō dicuntur species infimas, sed gradus communes metaphysicos, in serie prædicamentali essentialiter subordinatos, dicendum est cum auctoribus secundæ sententiæ vegetatiuum in sensitio, & vtrumque in rationali materialiter sumptis, nō solum actu, & formaliter, sed etiam quidditatiuè includi; non secus, ac in bruto non solum actu, & formaliter, sed etiam quidditatiuè includitur ratio viuētis, & in homine ratio viuētis, & sensibilis; ac per consequens animam sensitiuam actu, & formaliter esse vegetatiuam, & animam rationalem actu, & formaliter esse vegetatiuam, & sensitiuam; & hoc efficaciter convincit ratio facta pro secunda sententia: & solum est aduertendum, quòd dum dicimus, animam brutorum esse actu, & formaliter sensitiuam, & animam rationalem esse actu, & formaliter vegetatiuam, & sensitiuam, non esse intelligendum *ut quod*, sed *ut quos*; homo enim est, qui denominatur, *ut quod* vegetatiuus, & sensitiuus; anima verò solū suscipit has denominationes, *ut quo*, cū sit forma, qua homo est vegetatiuus, & sensitiuus. Ex quibus omnibus patet, duas sententias adductas in diuersis sensibus esse simul veras, neque esse contrarias, sed subcontrarias; quia etiamsi vna affirmet, & altera

ne-

neget, sed non sunt vniuersales, sed particulares.

QUÆSTIO IV.

Verum omnes animæ sint eiusdem perfectionis?

Certum est apud omnes, animas diuersæ speciei, vt sunt anima hominis, & anima leonis non esse eiusdem perfectionis essentialis; quia ex Aristotele species sunt, sicut numeri, id est, inæquales in perfectione essentiali; Similiter est certum, perfectionem specificam, seu essentialem esse æqualem in omnibus animalibus eiusdem speciei, cum omnia prædicata quidditatiua, & essentialia, quæ conueniunt vni animæ, conueniant etiam alteri; atias si vnum prædicatum quidditatiuum conueniret vni, & non alteri, eo ipso non essent eiusdem speciei. Solum igitur est difficultas de animabus eiusdem speciei, & de perfectione substantiali indiuiduali.

1. Prima sententia sustinet, omnes animas eiusdem speciei, esse æqualis perfectionis indiuidualis: ita Durandus in 2. distinctione 3. 2. quæstione 3. Argentina ibidem quæstione 1. artic. 2. Toletus 3. libro de anima quæstione 18. vbi asserit, non solum hanc sententiam esse veram, sed oppositam esse periculosam in fide, & nullo

modo tenendam; & plures alij, quos refert Rubius tractatu de pluralitate animarum, quæst. 3. num. 56.

3. Probari solet hæc sententia, primò, ex Aristotele, qui 3. Metaphysices, cap. 3. textu 11. dubitat, cur species, cum prædicetur in quid de multis, non dicatur genus? Cui dubitationi respondet, rationem esse, quia in genere est prius, & posterius, id est, eorū, quæ sub ipso continentur, vnum est perfectius alijs; at in specie non est prius, & posterius, id est, eorum, quæ continentur sub ipsa, vnum non esse perfectius alijs.

4. Secundo, ex aliquibus inconuenientibus, quæ ex opposita sententia sequerentur: primum, quòd vna anima rationalis non esset eiusdem speciei cum alia anima rationali; & consequenter, quòd etiam duo homines non essent eiusdem speciei, quod est absurdum. Sequelam probant, quia secundum rectam philosophiam, seu metaphysicam illa est differentia specifica, quæ gradum perfectionis substantialis addit. Secundum, quòd iam substantiæ, verbi gratia, animæ susciperent magis, & minus secundum intentionem, quod est contra Aristotelem cap. de substantia: Tertium, quòd vnus homo haberet perfectiorem intellectum, & similiter perfectiorem voluntatem, quàm alius; & consequenter voluntatem, magis

liberum; nam perfectio voluntatis in libertate consistit, quod videtur absurdum, nam ex eo sequeretur, alium hominem non esse perfectè liberum.

5. Secunda sententia vera, & à nobis tenenda tenet oppositū, scilicet, non omnes animas eiusdem speciei, esse æqualis perfectionis individualis; sed vnam animam (v. gr. rationalem) esse secundum suam substantiam, & entitatem individualem perfectiorem alia anima rationali; & consequenter habere etiam potentias individualiter perfectiores: sic statutum est per facultatem Theologicam Parisiensem his verbis, *Si quis dicit, omnes animas ab origine esse æquales, errat; quoniam alia anima Christi non esset perfectior, quàm anima Iudæ; & hanc sententiam sequuntur cum Magistro sententiarum in 2. distinctione 17. ferè omnes scholastici; Bonaventura, & Ricardus art. 4. quæst. 1. Ægidius quæst. 3. Diuus Thomas quæst. 2. art. 3. & 1. part. quæst. 83. artic. 7. Caietanus, & Bañez hoc loco; Ferrara 1. libro contragentes cap. 13. Iabellus 8. Metaphys. quæst. 6. estque recepta communiter à recentioribus.*

6. Est præterea sententia ista nostri Doctōris subtilis, & principijs eius valdè consonans: nam 8. Metaph. quæst. 3. inquirens, an formæ substantiales suscipiunt magis, & minus? Pōnit tres conclusiones: prima; in

perfectione quidditativa, & essentiali formæ substantiales eiusdem speciei nō suscipiunt magis, & minus. Secūda; si formæ substantiales considerentur, vt indiuiduæ sunt, inter formas substantiales eiusdem speciei datur magis, & minus secundum perfectionem substantialem indiuidualem. Tertia; eadem numero forma substantialis non intenditur, nec remittitur, sed hoc est propria qualitatū, Item pluribus in locis, præcipuè in illis, in quibus disputat de lumine gloriæ, & de visione, & fruitione beatifica, vt certū præsupponit, inter intellectus hominum dari alios in perfectione indiuiduali alijs perfectiores; quod non supponeret, vt certum, nisi idem iudicaret de animabus.

7. Probatur hæc sententia, primò, quia non alia ratione colligimus à posteriori, animas esse diuersas in specie, nisi ex diuersitate operationum, quas in illis, qui constant animis experimur; sed intra eandem speciem experimur, in diuersis indiuiduis operationes indiuidualiter perfectiores, & imperfectiores; nam vnus homo perfectius intelligit, quàm alius, & inter homines, quidam dantur rudiores alijs: ergo cum istæ differentie non possint provenire solum ex meliori dispositione organorum; dicendū est, principaliter euenire ex perfectiori, vel imperfectiori intellectu,

lectu, & consequenter ex perfectiori, vel imperfectiori anima; cum perfectior, vel imperfectior intellectus signum euidens sit perfectioris, vel imperfectioris animæ.

8. Secundo probatur ratione Scoti (quæ non solum id probat de animabus; sed in vniuersum de quibuscumque formis substantialibus) quando qualitas, quæ naturaliter consequitur ad indiuidua vnius speciei, est perfectior in substantia vnius indiuidui, quàm substantia alterius, signum euidens est, quod illa indiuidua substantiæ secundum suam esse substantiale sunt indiuidualiter inæqualia; ac per consequens vnum maioris perfectionis indiuidualis, quàm aliud: sed plures qualitates naturaliter consequentes indiuidua vnius speciei reperiuntur cum maiori perfectione, & intensione (seclusis omnibus impedimentis) in vno indiuiduo illius speciei, quàm in alio; ergo signum euidens est, quod substantia illius indiuidui est perfectior indiuidualiter, quàm substantia alterius. Minor huius discursus inductione patet; nam vnum indiuiduum ignis calidius est alio, adhuc existente eadem quātitate materiæ in vtroque, & vnum indiuiduum lactis dulcius est alio, &c. Maior ostenditur ex duobus præsuppositis; primum, quod qualitates, quæ naturaliter cōsequuntur indiuidua vnius

speciei, immediatè manant à formis substantialibus indiuiduorum, excluso quocumque extrinseco, vt patet in frigiditate aquæ. Secundum, quod causæ naturales non impeditæ agunt ad vltimum de potentia. Ex his enim præsuppositis euidens est maior discursus Scoti, cum manifestum sit, præstantiā effectus in causis immediatis non impeditis, & ad vltimū de potentia agentibus, solum posse provenire ex præstantia, & maiori perfectione causæ.

9. Ad auctoritatem Aristotelis adductam pro prima sententia responderetur, non esse ad rem; nam ibi loquitur Aristoteles non de perfectione indiuiduali; sed de perfectione quidditativa, & essentiali, de qua etiam nos fatemur, esse æqualem in omnibus indiuiduis eiusdem speciei.

10. Ad primum ex inconuenientibus negamus, sequi ex nostra sententia vnam animam rationalem non esse eiusdem speciei cum alia anima rationali; & ad probationem dicimus, secundum veram metaphysicam nomen *substantia*, dupliciter sumi posse; primò pro quidditate cuiuscumque rei, qua ratione sumpsit *substantiā* Aristoteles cap. de vniocis, & *æquiuocis* cum definiens vnioca vniocata dixit, esse illa, quorum nomen est commune; ratio vero *substantiæ*, vt nomine *communis* significatur, eadem; in qua accip-

ceptione nomen *substantia* transcendit per omnia prædicamenta. Secundò sumi potest pro eo, quod habet esse per se; quæ ratione substantia distinguitur ab accidenti, quod habet esse non per se, sed in alio; in qua acceptione sumpsit Aristoteles nomen *substantia*, cum ens reale finitum prima sui diuisione diuisit in substantiam, & accidens. Si nomen substantia primo modo accipiatur, fatemur libenter, secundum rectam metaphysicam illam esse differentiam specificam, quæ addit gradum perfectionis substantialis: at verò si nomen *substantia* sumatur secundo modo, vt in præsentia sumitur, bona venia, non est recta metaphysica, illa esse differentiam specificam, quæ addit gradum perfectionis substantialis, cum solum esse possit differentia indiuidualis, vt in præsentia contingit.

¶ Ad secundum responde-
mus ex doctrina Scoti supra al-
lata, vnam substantiam indiui-
duam in ordine ad aliam eius-
dem speciei secundum inten-
sionem, & perfectionem indi-
uidualem in prima sui produ-
ctione suscipere magis, & mi-
nus, cum vna producat indi-
uidualiter perfectior, vel im-
perfectior altera; tamen post-
quam semel producta est, non
suscipere magis, & minus secun-
dum intentionem, & perfe-
ctionem indiuidualem: sicut
contingit in qualitatibus; quia

hic modus suscipiendi magis,
& minus, (qui non fit mutatio-
ne instantanea, sed successiua)
est proprius quarto modo qua-
litarum, & quem negat Aristote-
les conuenire substantiæ cap.
de substantia

¶ Ad tertium dicimus, quòd
sicut nullum est inconueniens,
quòd vnus homo habeat ani-
mam in indiuiduali perfectione
perfectiorem alio, sed solum
est inconueniens, quòd habeat
illam perfectiorem perfectio-
ne essentiali, & quidditatiua;
ita nullum reputamus incon-
ueniens, quòd vnus homo per-
fectione indiuiduali habeat
perfectiorem intellectum, &
voluntatem, quàm alius; quia
ex hoc solum sequitur, quòd
habeat perfectiorem libertatē
perfectione indiuiduali; non
verò perfectione specifica. Ex
eo autē, quòd vnus homo ha-
beat perfectiorem libertatem,
quàm alius perfectione indiui-
duali, solum potest inferri, aliū
hominem intra speciem perfe-
ctæ libertatis non esse summē
perfectum; non verò id, quòd
inferebat argumentum, scili-
cet, aliquem hominem non es-
se perfectē liberum; quia nega-
tio perfectionis libertatis abso-
lutē prolata supponitur pro
negatione perfectionis li-
bertatis specificæ.

(?)

QVÆSTIO V.

*Vtrum omnes anima sint indiuisi-
biles?*

¶ **N**ON est sermo de diuisi-
bilitate in partes essen-
tiales physicas; quia certū est,
animas non constare materia,
& forma, & consequenter esse
indiuisibiles in partes essen-
tiales physicas. Nec similiter est
sermo de diuisibilitate in par-
tes essentielles metaphysicas;
quia etiam est certum, omnes
animas constare in sua linea ge-
nere, & differentia, & conse-
quenter non esse indiuisibiles
in partes essentielles metaphy-
sicas. Sermo igitur est de diuisi-
bilitate in partes integrales.
Et quia animæ sunt in triplici
differentia, vt ex dictis quæst.
I. huius disputationis constat;
nam quædam sunt solum ve-
getatiuæ, vt plantarum; quæ-
dam vegetatiuæ, & sensitiuæ
simul; & ex his quædam sunt
perfectæ, vt animæ animalium
perfectorum, vt sunt equi, leo-
nes, canes, &c. & quædam im-
perfectæ, vt animæ (teste Ari-
stotele libro de iuuentute, &
senectute) apum, formicarum,
& reptilium ferè omnium, &
demum quædam simul vege-
tatiuæ, sensitiuæ, & rationa-
les, vt animæ omnium homi-
num; quæstio proposita procedit
de omnibus his generibus
animarum.

†

2 Et vt à notioribus incipia-
mus, certum esse debet apud
Catholicos, animas rationales
esse indiuisibiles in partes in-
tegrales: ita sentiunt omnes in-
terpretes Aristotelis, tam vete-
res, quàm recentiores capite
3. huius libri: ita omnes Theo-
logi in 1. distinctione 8. & in
2. distinctione 6. & Diuus Tho-
mas 2. contra gentes cap. 82.
& 1. part. quæstione 76. artic.
3. ita Sancti Patres, quorum
plures refert Rubius tractatu
*de modo, quo anima informat cor-
pus* quæst. 1. Quod si plures ex
Stoicis, quos refert Diuus Gre-
gorius Nyssenus lib. 2. de ani-
ma, oppositum affirmarūt, hoc
fuit, quia impiè, & stultè exi-
stimabant, animas rationales
mortales, & perituras esse, sicut
alias omnes formas substan-
tiales.

3 Probatur hæc catholica do-
ctrina ex tribus principijs fi-
dei: primum est, animam ratio-
nalem esse spirituales, quòd
non posset esse verum, si esset
diuisibilis in partes integrales;
quia omnia diuisibilia in par-
tes integrales materialia sunt,
& apta nata affici quantitate
molis.

4 Secundum est, animam ra-
tionalem non educi de potētia
materiæ; sed esse creatā à Deo,
quòd non posset esse verum, si
anima rationalis esset diuisibi-
lis in partes integrales; nam
quòd est diuisibile in partes in-
tegrales, commensuratur subie-

F. 80,

cto, in quo est, & pendet ab illo in suo esse, & conseruari; & consequenter, dum fit, non creabitur, sed de potentia illius educetur.

5. Tertium est, animam rationalem esse immortalem, quod verum esse non posset, si esset diuisibilis in partes integrales; quod sic ostendo, si anima rationalis esset diuisibilis in partes integrales, per abscissionem brachij hominis abscinderetur etiam pars illius animæ; sed pars abscissa animæ corrumpetur: ergo anima rationalis, si est diuisibilis in partes integrales, non est immortalis. Minorem probō, quia pars illa animæ non permaneret separata à materia; quia formæ diuisibiles, & quæ commensurantur corpori, non possunt naturaliter conseruari separata à materia; neque etiam permaneret in illa parte materiæ abscissæ; quia anima ad informandam materiam naturaliter petit, vt necessariam dispositionē magnam apparatus organorum, qui non est in illa parte materiæ abscissæ: nec demum transiret ad informandas alias partes materiæ, seu corporis; nam cū aliæ partes materiæ, seu corporis sint actu informatae per alias formas partiales, si pars formæ abscissæ transiret ad illas informandas, illæ partes materiæ, seu corporis informarentur simul duabus formis, quod naturaliter est impossibile; ergo

corrumpetur, quod est intentum.

6. Sed contra hanc veram, & catholicam doctrinam aliqua obijci solent; primum, sequi ex ea, animam rationalem esse totam in toto corpore hominis, & totam in qualibet eius parte, quod capi non potest, quo modo fieri possit.

7. Secundum, sequi etiam ex ea, quod pes, vel manus hominis posset denominari intelligens; non secus, ac denominatur totus homo; siquidē anima, in qua immediatē residet intellectus, ita tota est in pede, & manu, sicuti & in toto homine: imò sequeretur, quod solus pes, vel sola manus posset denominari homo, & idem est iudicium de reliquis partibus.

8. Tertium, quia videmus partem hominis abscissam aliquo tempore se mouere: ergo viuuit, & habet animam, postquam abscissa est; & consequenter anima rationalis hominis diuisibilis erit: imò de capite Diui Pauli, & Sancti Dionysij refertur, longo tempore, & spatio hoc fecisse.

9. Quartum denique, quia forma informans debet proportionari subiecto, quod informat; sed corpus, quod est subiectum informationis animæ rationalis extensum, & diuisibile est in partes integrales: ergo etiam erit extensa, & diuisibilis in partes integrales ipsa anima rationalis.

10. Ad

10. Ad primam ex his objectionibus respondetur concedendo sequelam; sed negamus capi non posse, quo pacto anima rationalis sit tota in toto corpore, & tota in qualibet illius parte; nam de Deo hoc etiā concedimus, scilicet, quod sit totus in toto mundo, & totus in qualibet parte eius. Et similiter de Angelo fatemur, quod sit totus in toto spatio diuisibili, in quo operatur, & totus in qualibet eius parte: cur ergo idem non poterimus excogitare de anima rationali respectu corporis, quod informat, cum etiam spiritalis, & indiuisibilis sit?

11. Ad secundam negamus sequelam, & ad probationem dicimus, quod etiam si tota anima sit in pede, & in manu; sed non, vt in subiecto adæquato, & totali illius; sed vt in subiecto inadæquato, & partiali; & denominationes intelligentis non tribuuntur composito ex anima, & corpore partiali, sed composito ex anima, & corpore totali; & idem est iudicium de denominatione hominis.

12. Ad tertiam dicimus, motū illum partis hominis abscissæ non provenire ab anima, quæ ibi sit; sed ab spiritibus vitalibus aliquantulū ibi permanentibus, quod satis clarè demonstrat breuitas illius motus; vnde, quādo diu durat ille motus, vt contingit in exemplis capitis Diui Pauli, & sancti Dionysij in

contrarium adductis, tribuendum est virtuti diuinæ, quæ miraculosè, & per potentiam absolutam, potest facere, quod eadem forma, seu anima rationalis informet duas partes corporis discontinuas.

13. Ad quartam, & vltimā respondemus, formam informantē debere proportionari subiecto, quod informat in hoc, quod nata sit actuare potentiam illius, quod habet anima rationalis respectu corporis physici, & organici, cum sit natura sua anima, & consequenter actus corporis physici, & organici; non verò est necessarium, quod proportionetur illi in extensione, & diuisibilitate, nisi quando forma est etiam extensa, & diuisibilis, sicut est subiectum; & consequenter dependens ab illo in fieri, & conseruari, vt contingit in formis, vel animabus materialibus.

14. Similiter certum esse debet, animas vegetatiuas plantarum, & similiter animas sensitivas imperfectorum animalium habere partes integrales entitatiuas, & consequenter esse diuisibiles ad diuisionem corporum, quæ informant, eo ferè modo, ac formæ accidentales diuiduntur ad diuisionem subiecti: ita expressè docuit Aristoteles libro de longitudine, & breuitate vitæ, capit. vltimo, & communiter eius interpretes, & Scholastici Theologi in 1. di-

finē. 8. Scotus noster in 4. distinct. 44. quæstione 1. artic. 1. Dicitur Thomas 1. part. quæstione 76. art. 8. & recentiores omnes.

15 Et præter rationes à priori, quas infra adducemus ad idem probandum de animabus sensitivis animalium perfectorum, quæ etiam applicari possunt ad propositum, ostendi potest veritatem huius communis sententiæ manifestis experimentis; experimur enim, virgam ab arbore abscissam, si plantetur, germinare, quod fieri non posset, si virga illa partem animæ vegetatiuæ, quam antea habebat, non retineret; non posset autem illam retinere, nisi anima vegetatiua arboris, à qua abscissa est virga, diuisibilis esset, & consequenter diuisa, & abscissa pars animæ simul cum virga.

16 Similiter experimur, aliqua animalia ex imperfectis, si in duas partes diuidantur, secundum vtramque partem vivere vita sensitiva; nam mouentur motu progressiuo, & sentiunt, si pungantur: & Dicitur Augustinus (cuius etiam est hæc sententia) libro de quantitate animæ capite 31. narrat, se vidisse longum vermiculum diuisum in duas partes, cuius vtraque pars tanta agitabatur velocitate, ac si essent duo integra animalia. Neque ad has experientias responderi potest, illas partes diuisas moueri ab

spiritibus vitalibus in ipsis remanentibus, vt in simili de parte hominis abscissa supra respondebamus; nam motus causatus ab spiritibus vitalibus derelictis in partibus abscissis parvissimo tempore durat; at verò hæc reptilia abscissa per longum tempus mouentur, imò sentiunt, si pungantur.

17 Sed obijciat aliquis; licet reptilia secta in duas partes possint moueri à se, secundum vtramque partem, & consequenter vivere; non verò si secta sint in plures, & minutas partes: ergo etiam si animæ horum animalium sint diuisibiles in duas partes, non verò in pluribus, sicut nos asserimus.

18 Respondetur, ex eo, quòd diuiso animali in plures, & minutas partes, illæ partes non moueantur à se, & consequenter non viuunt, non rectè inferri animam illius animalis non esse diuisibilem in plures, & minutas partes; nam aliud est, animam esse diuisibilem in plures, & minutas partes; aliud verò esse diuisibilem in plures, & minutas partes consistentes: primum competit prædictis animabus, & hoc est nostra assertio: secundum non potest competere, eo quòd viuunt, & ipsorum animæ requirunt ad suam conseruationem, quantitatem materiæ determinatam, vt fuisse docuimus 1. libro Physicorum disputat. 5. quæst. 4. Quare non

li-

hæc inferre ex eo, quòd aliqua anima sit diuisibilis in plures, & minutas partes, quòd possit, si in illas diuidatur, in ipsis conseruari: neque è contra, ex eo, quòd diuiso animali in plures, & minutas partes non conseruetur anima in illis partibus, licet inferre animam illam non esse diuisibilem in plures, & minutas partes; nam est fallacia *accidentis*, velle colligere ex eo, quòd alicui conuenit secundum vnam rationem, conuenire etiam aliud; quod etiam si ei conueniat, sed non secundum eandem, sed secundum diuersam rationem.

19 Loquendo de animabus sensibilibus animalium perfectorum, vt sunt equorum, leonum, &c. non est certum; sed in opinione positum, an prædictæ animæ sint diuisibiles, vt dictum est de animabus plantarum, & animalium imperfectorum: an indiuisibiles, sicut dictum est de animabus rationalibus, ita vt anima equi, v. g. sit tota in toto equo, & tota in qualibet illius parte.

20 Prima opinio affirmat, has animas indiuisibiles esse; ita Albertus magnus libro 1. de anima, cap. ultimo, Dicitur Bonaventura in primum sententiarum distinct. 3. in 2. parte distinctionis quæst. 3. Herbæus quæst. 4. Alexander Alensis 7. Metaph. ad textum 56. Dicitur Thomas 1. contra gentes capite 72. & 1. part. quæstione 76.

artic. 8. & eisdem locis Ferraræ, & Caietanus, & aliqui ex recentioribus.

21 Probari solet hæc opinio primò ex Aristotele, qui libro de iuuentute, & senectute cap. 1. postquam docuit, imperfecta animalia post diuisionem vivere; subdit, perfecta animalia hoc non habere, & idè eorum naturas maximè vnum esse. Secundò, quia experientia constat, partes animalium perfectorum separatas à toto non vivere; ergo signum euidentis est, quòd animæ ipsorum indiuisibiles sunt; probo consequentiam, quia si essent diuisibiles, viverent prædictæ partes; non secus, ac viuunt partes animalium imperfectorum. Tertio, quia si propter aliquam rationem animæ perfectorum animalium essent diuisibiles, maximè quia in suo esse, & conseruari pendunt à subiecto diuisibili, & ex eius potentia educuntur; sed fides, gratia, cæteri que habitus supernaturales educuntur de potentia subiecti, & ab illo in suo esse, & conseruari dependent, & nihilominus sunt entia indiuisibilia; ergo prædicta ratio nihil obstat ad hoc, vt animæ perfectorum animalium indiuisibiles sint.

22 Sed licet hæc opinio propter auctoritatem sequentium probabilitate non careat; nihilominus affirmandum est, animas perfectorum animalium esse diuisibiles in partes integrales,

& consequenter non esse totam animam in toto animali, & totam in qualibet illius parte; sed totam in toto animali, & partem in parte: ita Alensis, etsi non expressè, 2. part. quæstione 62. membro 1. Ricardus in 2. distinct. 15. quæst. 2. Durandus in 1. distinct. 8. in 2. parte distinctionis, quæst. 3. Agidius ibidem quæst. vltima, Argentina quæstione 2. Suarez in Metaph. disputat. 15. sectione 10. num. 3 2. etsi oppositum habeat 1. de anima cap. 13. Capreolus in 2. distinct. 15. quæstione 1. ad vltimam contra vltimam conclusionem; Marsilius in 2. quæstione 11. artic. 1. Iandunus 2. de anima quæst. 6. est etiam Scoti nostri, etsi ex professo eam non tractet; nam in 4. distinct. 1. quæstione 5. numero 8. affirmat, solam animam rationalem esse totam in toto, & totam in qualibet parte; & distinct. 43. quæst. 2. n. 7. & sequentibus ait, solam animam rationalem esse immaterialem; & dist. 44. quæst. 1. n. 1. 1. dicit, quod sola intellectiua informat nouas partes materiæ sine eo; quod ipsa accipiat partes nouas; & eā sequuntur plures recētiore, inter quos Rubius tractatu de modo, quo anima informat corpus, quæst. 3. 23. Fundamentum nostrū est, quia negari non potest, animas perfectorum animalium educi de potētia materiæ, seu corporis, & ab illo pendere in genere

causæ materialis in esse, fieri, & conseruari, sicut educuntur, & pendēt animæ imperfectorum animalium, & plātarum; ergo fieri necesse est, prædictas animas commensurari corpori, de cuius potentia educuntur, & à quo dependent, ita vt tota anima sit in toto corpore, & partes eius in partibus illius, quod fieri nō posset, si prædictæ animæ essent diuisibiles in partes integrales: consequētia patet, nam si prædicto modo non commensuraretur corpori; sed potius tota anima esset in toto corpore, & tota in qualibet illius parte, sequeretur, quod eadem numero anima secundum se totam pēderet à toto corpore, & ex eius potentia educeretur; & similiter, quod secundū se tota pēderet à qualibet illius parte, & de potentia cuiuslibet partis educeretur, quod saltem naturaliter in omnium sententia est impossibile; non secus, ac est impossibile, quod idē numero effectus simul, & actu depēdeat à pluribus causis materialibus totalibus, & adæquatis. 24. Confirmatur ampliū; cū equus, v.g. nutritur, necesse est, vt materia alimenti, quod cōuertitur in substantiam equi; informetur anima equi, & in opinione contraria, quæ sustinet, animam equi esse indiuisibilem, & totam in toto equo, & totam in qualibet parte illius, necessario fatendum est, hanc animam, qua de nouo informatur

materia alimenti, quod cōuersum est in substantiam equi, esse totam illam animam, quæ præexistebat ante nutritionem in ipso equo, quod quā impossibile sit, sic ostendo: vel tota ista indiuisibilis anima, quæ ante nutritionē præexistebat in equo, educitur de potentia illius partis materiæ, seu corporis, quæ per nutritionē accrescit in equo; vel non, sed iameducta extenditur ad informandū illam: hoc vltimum nō potest affirmari, nam sequeretur, animā equi informare partem materiæ, seu corporis, ex cuius potētia non esteducta, & à qua in suo esse, fieri, & conseruari non dependet, quod in omnium sententia solum cōperit animæ rationali, & omnibus alijs animabus repugnat Neque etiam potest affirmari primum; nam sequeretur, quod idem numero bis educeretur de potentia materiæ ad actum, seu quod idē est, quod idem semel productū in rerum natura, iterum de nouo produceretur, quod naturaliter fieri non potest. Ne ergo in has angustias incidamus, fatendum nobis erit, animas perfectorum animalium diuisibiles esse in partes integrales, ac per consequens in nutritione equi partem illam materiæ, seu corporis, quæ per nutritionē accrescit in equo, nō informari ab anima præexistēti, sed à parte quadam animæ de nouoeducta per virtutem ani-

mæ præexistētis, ex potentia illius partis materiæ, seu corporis, quæ per nutritionē accrescit in equo, quæ cōtineatur cū anima equi præexistente, & sit vna anima equi maior extensiuè; non secus, ac continuatur materia alimenti cum materia præexistēti equi, & resultat vna materia maior extensiuè. 25 Ad auctoritatem Aristotelis in contrarium adductā respondemus, quod cū dixit, animas animalium perfectorum, maximè esse vnas, loquutum fuisse (vt verba contextus indicāt) non absolutè, sed faciendō cōparationē inter illas, & animas imperfectorum animalium; ac per consequens per vnitatem non intellexisse indiuisibilitatē in partes absolutè, sed indiuisibilitatem in partes consistētes; sumendo enim vnitatem pro indiuisibilitate in partes consistētes, optimè docet Aristoteles, animas perfectorum animalium esse magis vnas, seu indiuisibiles, quā animas animalium imperfectorum, siquidem, vt ipse testatur, animalia imperfecta post factam diuisionem viuunt, & consequenter animæ eorum sunt diuisibiles in partes consistētes, quod non competit animalibus perfectis.

26 Ad experientiam, cōcesso antecedenti, negamus consequentiam; & ad probationem dicimus, quod si partes animalium imperfectorum separatæ

viuunt, & non partes animalium perfectorum, hoc nō prouenire, ex eo, quōd animæ imperfectorum animalium sunt diuisibiles, secus verō animæ animalium perfectorum; sed ex eo, quōd animæ perfectōrum animalium requirunt, tam ad sui, quā ipsarum partium cōsistentiam, seu conseruationem magnum apparatus organorum; non verō animæ animalium imperfectorum.

27 Ad tertiam rationem dicimus, in sententia nostra, & Scoti falsum supponere, scilicet, habitus supernaturales, vt sunt fides, gratia, &c. educi de potentia materiæ: probauimus enim libro 1. Physicorum, disput. 4. quæst. 4. sectione 2. prædictos habitus non educi de potentia subiecti; sed potius à Deo creari: in sententia verō aliorum, quæ sustinet, prædictos habitus nō creari, sed educi de potentia materiæ, nihil concludere, quia ratio, ob quā negamus, animas animalium perfectorum non esse indiuisibiles, sed potius esse diuisibiles in partes integrantes; non est præcisè, quia prædictæ animæ educuntur de potentia subiecti, & consequenter ab eo pendent in esse, fieri, & conseruari; sed etiam, quia subiectum, ex cuius potentia educuntur, est diuisibile in partes integrales, quod non competit subiecto supra dictorum habituum, cum sit anima rationalis, vel Angelus,

seu ipsorum potentia, quæ non diuisibilia, sed potius indiuisibilia sunt.

QUÆSTIO VI.

Vtrum anima informet omnes, & singulas partes corporis?

TRIPARTITA erit præfens quæstio, eo quōd partes integrantes corporis, de quibus dubitari potest, an informentur anima, sunt in triplici differētia: quædam enim sunt pertinentes ad primariam constitutionem eius, quas idēd partes primarias integrantes corporis appellare possumus, tales sunt partes solidæ, v. grat. carnes, ossa, nervi, cartilagines, &c. Aliæ verō sunt, quæ etiam si nō pertineant ad primariam constitutionem corporis; sunt tamen ad eōd necessariæ ad consistentiam viuētis, vt sine illis naturaliter consistere non possit, neque per paruissimum tempus, quas idēd partes secundarias integrantes corporis appellare possumus; huiusmodi sunt partes fluidæ, sic dictæ; quia per corpus mouentur, & fluunt, v. grat. sanguis, slegma, atra bilis, &c. Tertiō denique sunt partes illæ, quæ non pertinent ad consistentiam viuētis, sed solum ad eius ornatum, vt sunt capilli, & vngues; de his tribus generibus partium sigillatim agendum est.

SE

SECTIO I.

De partibus solidis.

DE partibus solidis prima sententia affirmat, non omnes informari anima; ita Philosophi illi antiqui, qui affirmabant, animam rationalem non esse in toto corpore, sed in quadam illius parte principali, scilicet, vel in capite, vt sustinuerunt (teste Tertulliano in libro de anima) Xenocrates, Hippocrates, Strato, & Arasistratus: vel in corde, vt sustinuerunt Cifalpinus libro 5. *Peripateticarum quæstionum*, q. 6. Simon Portius libro *de mente humana* cap. 7. & Philo Iudæus in libro, qui inscribitur, *Quod deterius potiori insidietur*; & tribuitur Galeno.

3 Probari solet hæc sententia; primò ex Aristotele, qui libro *de motu animalium* cap. 7. inquit, quōd quemadmodum in republica benè ordinata, non opus est, Regem esse in omnibus partibus; sed in ea, ex qua possit cæteras gubernare; ita non opus esse, animam esse in omnibus partibus corporis, sed in quadam præcipua. Secundò hac ratione; anima est actus corporis organici; sed non quævis pars ex solidis est organica; ergo anima non informat omnes partes solidas.

4 Sed nobis dicendum est

cum communi sententia, omnes partes solidas informari anima: ita Scotus noster in 4. distinctione 1. quæstione 5. numero 8. Sanctus Thomas 2. contra gentes cap. 72. & quæstione de anima artic. 10. estque expressa Aristotelis hic capite 3. textu 20. quem omnes interpretes sequuntur; & Scholastici in 2. distinctione 17. Et ratio efficax est, quia nihil corporeum uiuit, nisi informetur anima; sed omnes partes solidæ viuētis uiuunt, cum ad minus nutriantur per intusumptionē, ac per consequens exerceant opus vitæ; ergo omnes partes solidæ viuētis informantur anima.

5 Aduertendum tamen est, quōd etiam si anima informet omnes partes corporis solidas; ac per consequens sit in omnibus illis secundum suam entitatem, & substantiam, non tamen esse in omnibus illis quantum ad omnes potentias, & operationes vitales; quia cū sit actus corporis physici, & organici, pro diuersis potentijs, & operationibus, diuersa petit organa, scilicet, ad videndum oculos, ad audiendum aures, &c. in quo differt ab alijs formis substantialibus, quæ actus corporis physici, & organici non sunt, vt forma ignis, terræ, &c. quōd istæ non solum sunt in qualibet parte materiæ, quam informant secundum suam entitatem, & substantiam,

sed

sed etiam secundum omnes suas potentias, & operationes.

6 Ad Aristotelem respondemus, quod cum loco citato, docet, non esse opus, quod anima resideat in omnibus partibus corporis; sed sufficere, quod resideat in aliqua præcipua, non loqui de anima quantum ad suam entitatem, seu substantiam; sed quantum ad potentiam, & virtutem gubernandi omnia membra corporis.

7 Ad rationem concessio antecedenti, negamus consequentiam: cuius ratio est, quia etiam si omnes partes solidæ non sint heterogeniæ, & organiciæ; sed potius aliquæ sint homogeneæ, vt caro, os, &c. tamen cum heterogeniæ, & organiciæ componantur ex homogeneis; eo ipso, quod anima est actus actuus, seu informans partes heterogenas, & organicas, debet etiam necessariò actuare, seu informare partes solidas homogeneas, ex quibus heterogeniæ, & organiciæ coalescunt.

SECTIO II.

De partibus fluidis.

8 DE partibus fluidis, vt sunt sanguis, cæterique humores prima sententia sustinet, informari anima: ita Conradus 1. 2. quæst. 54. Hispalensis in 2. distinct. 15. quæstione 2. Medina 3. part. quæst. 5. art. 2. Astudillo 1. de generatione,

q. 15. artic. 2. Toletus hic q. 4. Hurtado disp. 1. de anima sect. 2. Arriaga eadem disputatione sect. 9. subsectione 2. Bafiez 1. de generatione, cap. 4. quæst. 8. art. 5. Caietanus 3. p. quæst. 5. art. 1. & 1. part. quæst. 119. art. 1. & Siluester in *rosa aurea*, tract. 31. quæst. 3. quamuis hi duo vltimi nõ absolutè de omni sanguine loquantur: distinguit enim Caietanus in viuentibus sensitiuis duplicem sanguinem, quemdam imperfectum, qui ad vltimam decoctionem nõ peruenit, quem nutrimentalem appellat, eo quod per ipsum nutriatur animal, & ad hoc solum est necessarius: alterum perfectum, qui ad vltimam decoctionem peruenit, quem dicit non esse nutrimentalem, neque ad nutritionem requisitum, sed arterialem, & necessarium ad integritatem, & consistentiam animalis, & solum de isto sanguine perfecto dicit informari anima, & fuisse immediatè assumptum à Verbo diuino in sua incarnatione, & ab omnibus corporibus in resurrectione hominum mortuorum reassumendum esse in die iudicij; nam de sanguine nutrimentali, & imperfecto oppositum affirmat, scilicet, neque informari anima, neque assumptum fuisse à Verbo diuino immediatè in sua incarnatione, neque reassumendum in resurrectione mortuorum.

9 Probari solet hæc sententia, primò ex Aristotele qui lib. 3. de historia animalium, cap. 19. ait, quod dum animal viuit, sanguis eius animatur, & feruet.

10 Secundo, quia negari non potest, sanguinem, cæterosque humores esse partes spectantes ad integritatem animalis; hoc enim docuit Aristoteles 2. de partibus animalium c. 2. sed omnes partes spectantes ad integritatem animalis informantur anima: ergo & sanguis, cæterique humores.

11 Tertiò, quia in hoc distinguuntur animata ab inanimatis, quod animata mouentur versus omnem differentiam loci; secus verò inanimata; sed sanguis mouetur in corporibus animalium versus omnem differentiam loci; nam pudore currit ad extra: timore ad intra, lætitia spargitur: ergo sanguis, & cæteri humores, qui cum illo sunt permixti, animati sunt.

12 Quarò, & est ratio Theologica; Verbum diuinum assumpsit immediatè sanguinem corporis Christi; aliàs non fuisset infinitum pretium nostræ redemptionis, vt docet Scriptura sacra: & similiter secundum omnes Theologos Verbum diuinum non assumpsit immediatè duas naturas, vnam rationalem, & alteram irrationalē: ergo necessariò fatendum est, sanguinem corporis Christi informari anima rationali illius;

probo consequentiam; nam si informaretur alia forma ab anima rationali, Verbum diuinum immediatè assumeret duas naturas, vnam rationalem, & alteram irrationalē, quod est contra secundum præsuppositum.

13 Sed his non obstantibus, tenendum est, omnes partes fluidas, vt sunt sanguis, & reliqui humores, & idem est iudicium de spiritibus vitalibus, & animalibus, non informari anima, sed suis tantum formis; omni anima inferioribus: est communis sententia inter Scholasticos; nam ipsam tenet noster: Scotus in 3. distinct. 13. quæst. 2. & 4. & in 4. distinct. 10. q. 4. num. 3. & in Reportatis in 2. distinct. 33. Diuus Bonaventura in 4. distinct. 44. art. 1. q. 1. ad 2. & Durandus distinct. 10. q. 1. Capreolus distinct. 44. art. 3. Ricardus art. 1. q. 2. Diuus Thom. 1. part. quæst. vltima ar. 1. ad 3. Alensis 1. part. quæst. 29. & Galenus 2. de elementis, & lib. 4. de vtu partium, & ex recentioribus Suarez 2. de anima cap. 5. Vazquez tom. 3. in 3. part. disput. 36. cap. 5. nu. 20. Rubiustract. de modo, quo anima informat corpus, quæst. 8. n. 207. Conimbricenses lib. 2. de generatione, cap. 4. quæst. 24. Murcia hic disput. 1. quæst. 5. & quàm plures alij, & colligitur ex Arist. lib. 2. de partibus animalium, cap. 3. & lib. 3. cap. 5. vbi ait, sanguinem esse materiam corporis, & membrum

in potentia, & comparat illum aquæ irriguæ, quæ per varios ductus, & rivulos in olera mittitur.

14 Probari solet communiter hæc sententia ex eo, quod alimentum viuentis, debet carere forma viuētis, quæ est anima; aliàs nutritio non esset mutatio substantialis, si per eam de nouo non acquireret alimentum formam aliti: sed sanguis ex Aristotele loco de *partibus animalium* supra citato est alimentum viuentis; ergo caret forma illius, siue quod idē est, non informatur anima.

15 Nec obstat, si cum Caietano respondeas, hoc argumentum probare sanguinem nutrimentalem non informari anima; secus verò sanguinem arterialem, seu animale, solum deseruientem ad consistentiam viuentis, & non ad nutrimentum eius; tum quia Aristoteles absolutè, & sine distinctione de omni sanguine affirmavit loco citato esse alimentum viuentis: tum etiam, quia cum isti sanguines ex Caietano solum differant penes hoc, quod sint magis, vel minus depurati, erūt eiusdem speciei, & solum differant accidentaliter; quod si specie non differunt, eadem forma substantiali afficientur, & non vnus anima, & alius forma inferiori anima.

16 Sed quamuis hæc probatio in sententia Thomistarum, & aliorum, quæ sustinet in vi-

uentibus præter animam non dari formas substantiales corporeitatis, ab ipsa anima diuersas; & consequenter, quod sicut ab eadem anima habet caro, quod sit caro, & os, quod sit os, &c. ita si sanguis in formaretur anima, haberet etiam, quod esset sanguis, magnam efficacitatem habeat; tamen in sententia nostra, & Scoti, quæ præter animam, quæ est forma à qua viuentia solum habent, quod sint vegetatiua, vel sensitiua, vel rationalia, ponit in ipsis viuentibus formas substantiales corporeitatis, à quibus partes substantiales heterogeniæ corporis physici, & organici, scilicet, caro, os, nervus, &c. constituantur in esse carnis, ossis, nervi, &c. prædicta probatio non est efficax ad intentum; nam in ista sententiā in hypothese, quod sanguis informaretur anima, sicut informatur caro, & cæteræ partes solidæ, nihil ei obesset ad hoc, vt posset esse alimentum carnis, & cæterarum partium solidarum; nam in viuentibus ad hoc, vt vna pars habeat rationem alimenti, & alia rationem aliti, nihil obstat, quod vtraque informetur anima, dummodo heterogeniæ sint, & consequenter affectæ diuersis formis substantialibus corporeitatis, vt nos ponimus cum Scoto, quod non leuiter ostendi potest.

17 Primò ex eo, quod docent Medici, imò ipsa experiē-

tia

tia demonstrat, nimirum, nervos immediatè nutriri ex carne; & manifestum est ex diēris sectione præcedenti, tam nervos, quàm carnem informari anima, cum tam nervi, quàm caro inter partes solidas animalis numerentur. Secundò, & est ratio à priori, quia ad hoc, vt aliqua se habeant, vt alimentum, & alitum, solum requiritur, quod habeant distinctas formas substantiales in specie; sed in sententiā nostra, & Scoti partes heterogeniæ eiusdem viuētis, vt sunt sanguis, caro, nervus, &c. etiā si in formantur eadem anima, habent formas corporeitatis substantiales distinctas in specie: ergo poterunt se habere, vt alimentum, & alitum.

18 Similiter cōmuniter probari solet hæc nostra sententia hac ratione: naturaliter repugnat, quod eadem numero forma substantialis informet partes discontinuas; sed sanguis cum nulla parte ex solidis continuatur, teste Aristotele 2. de *partibus animalium* cap. 3. vbi sic ait, *Non enim sanguis continuus carni, neque cognatus; sed in corde, & venis, quasi in vasis continetur*: ergo anima, quæ informat partes solidas, repugnat naturaliter informare sanguinem, cæterosque humores illi admistos.

19 Sed hæc etiam probatio in sententia nostra, & Scoti, quæ ponit in viuentibus præter animam formas substantiales

partiales corporeitatis, scilicet, carnis, ossis, nervi, &c. non solum ab anima distinctas, sed etiam inter se substantialiter, & specificè diuersas, & consequenter non continuas, sed cōtiguas; quia ex Aristotele, & recepta sententia res diuersæ speciei non possunt continuari; nullam potest habere vim; nam si partes solidæ, vt sunt caro, os, nervus, &c. informantur anima, non obstante, quod in nostra, & Scoti sententia sint substantialiter, & specificè diuersæ, & consequenter non cōtinuæ, sed solum cōtiguæ, cur denegari debet, sanguinem nō informari anima, non ex alio capite, nisi quod sanguis non continuatur cum alijs partibus solidis, sed solum est illis cōtiguus.

20 Neque id, quod assumitur in maiori prædictæ probationis, oppositum conuincit; licet enim loquendo de formis substantialibus, quæ solum sunt actus materiæ primæ, vt sunt omnes formæ substantiales in animatorum, verissimum sit, naturaliter repugnare, quod eadem numero forma substantialis actuet, seu informet partes materiæ primæ discontinuas; tamen loquendo de formis substantialibus, quæ immediatè nō actuant materiam primam; sed potius corpus physicum, & substantialiter organicum, vt sunt ex doctrina Aristotelis supra tradita, omnes animæ,

potius requiritur oppositum, scilicet, quod partes corporis physici, quas actuant, sint substantialiter heterogenæ, seu diuersæ rationis specificæ (aliàs non essent substantialiter organicæ) & consequenter non cōtinuæ, sed solum contiguæ. Vide, quæ diximus i. libro de generatione, disp. 2. quæstione 4. num. 31. & 32.

21 Aliud è igitur probanda est nostra sententia; primò, quia in sanguine nullam operationem vitæ experimur, qua probari possit, illum viuere: ergo sine fundamento ei tribuitur informari anima, seu viuere. Antecedens patet, quia neque sentit, neque etiam vegetatur, cum non accrescat per intusumptionem, sed potius per iuxta positionem, sicut vinum augetur in dolio per nouæ partis infusionem. Et confirmatur, quia ex sanguine generantur lac, & semen; sed ista non viuunt, nec informantur anima; ergo neque sanguis, qui ipsa tempore, & natura antecedit.

22 Secundò, quia incredibile est, sanguinem iam extractum à corpore, animatum esse; sed sanguis extractus à corpore cōtinuari potest cum eo, qui est intra corpus per intermedium sanguinem fluentem: ergo etiã sanguis existens intra corpus erit inanimatus; dicere autem, quod in primo exitu discontinetur à præexistente in corpore, friuolum, & contra ex-

perientiam est.

23 Ad auctoritatem Aristotelis in cōtrarium adductam respondemus, Aristotelem dixisse, sanguinem, quamdiu animal viuuit, animari, non in factò esse, sed in fieri, id est, non quia antequam conuertatur in carnem viuientis animatus sit; sed quia per continuam nutritionem viuientis, sicut continuè conuertitur in substantiam viuientis, ita continuè tunc animatur.

24 Ad secundam probationem dicimus, non omnes partes spectantes ad integritatem animalis informari anima; aliàs lac, & semen anima informarentur; sed tantum illas, quæ spectant ad primariam constitutionem eius, vt sunt partes solidæ, partes verò fluidas, vt sunt sanguis, cæterique humores, non informari anima; quia etiam si ab Aristotele inter partes animalis numerentur, sed non inter partes spectantes ad primariam constitutionem animalis; sed inter partes, quæ requiruntur ad animalis consistentiam.

25 Ad tertiam respondemus, differentiam animatorum ab inanimatis non consistere præcisè in eo, quod animata moueantur versus omnem differentiam loci; sed in eo, quod moueantur versus omnem differentiam loci, à se ipsis, quod non competit sanguini existenti in corporibus animalium; quia

quia etiam si moueantur versus omnem differentiam loci, sed non à se ipso, sed ab anima existente in partibus solidis, medijs spiritibus vitalibus.

26 Ad quartam fatemur libenter, Verbum diuinum assumpsisse immediatè omnem sanguinem corporis Christi, & similiter fatemur, Verbum diuinum non assumpsisse immediatè duas naturas, vnam rationalem, & alteram irrationalem, neque oppositum huius sequitur ex eo, quod asseramus, sanguinem corporis Christi non fuisse animatum; nam sicut nullus audebit dicere, in triduo mortis Christi Verbum diuinum immediatè sumpsisse, seu vnitum hypostaticè fuisse duabus naturis, vni rationali, vt erat anima, & alteri irrationali, vt erat corpus separatum ab anima, & non alia ratione, nisi, quia corpus, & anima non sunt entia totalia, sed partialia, natura sua ordinata ad vnam integrā naturam rationalem cōstituendam: ita nullus debet affirmare Verbum diuinum assumpsisse, seu vnitum hypostaticè fuisse duabus naturis, vni rationali, & alteri irrationali, ex eo quod assumpserit, vel vnitum hypostaticè fuerit sanguini, qui non informatur anima rationali, sicut informantur partes solidæ corporis humani, eo quod sanguis, & reliqui humores sunt entia partialia, licet non spectantia ad primariam constitu-

tionem hominis, saltem necessario requisita ad illius consistentiam, vt in principio huius quæstionis diximus.

SECTIO III.

De capillis, & vnguib.

27 **D**E capillis, & vnguib. breuiter dicendum est cum communiore sententia, informari quidem anima, qua informantur reliquæ partes corporis, cuius ratio est efficax, quia experimur ipsa augeri per intusumptionem, quod est opus proprium vitæ, & dico notanter informari anima, qua informantur reliquæ partes corporis, ad excludendam opinionem, quæ tribui solet Diuo Bonauenturæ in 4. distinctione 44. quæst. 2. tenentem, vngues, & capillos informari quidem anima, sed non anima, qua informantur reliquæ partes corporis, sed alia solum vegetatiua, distincta à rationali, vel sensitua; quæ opinio non placet, quia absque necessitate multiplicat animas in eodem composito.

28 Neque in contrarium vrget id, quod aliqui obijciunt, scilicet, vngues, & capillos non nutriri ex alimento assumpto, sed potius ex excrementis illius; nam sicut inter partes corporis viuientis quædam sunt perfectæ, & aliæ imperfectæ, quæ ad perfectas comparatæ dicuntur excrementa, licet re vera ex-

potius requiritur oppositum, scilicet, quod partes corporis physici, quas actuant, sint substantialiter heterogenæ, seu diuersæ rationis specificæ (aliàs non essent substantialiter organica) & consequenter non cōtinuæ, sed solum contiguæ. Vide, quæ diximus i. libro de generatione, disp. 2. quæstione 4. num. 31. & 32.

21. Aliundè igitur probanda est nostra sententiâ; primò, quia in sanguine nullam operationem vitæ experimur, qua probari possit, illum viuere: ergo sine fundamento ei tribuitur informari anima, seu viuere. Antecedens patet, quia neque sentit, neque etiam vegetatur, cum non accrescat per intusumptionem, sed potius per iuxta positionem, sicut vinum augetur in dolo per nouæ partis infusionem. Et confirmatur, quia ex sanguine generantur lac, & semen; sed ista non viuunt, nec informantur anima; ergo neque sanguis, qui ipsa tempore, & natura antecedit.

22. Secundò, quia incredibile est, sanguinem iam extractum à corpore, animatum esse; sed sanguis extractus à corpore cōtinuari potest cum eo, qui est intra corpus per intermedium sanguinem fluentem: ergo etiâ sanguis existens intra corpus erit inanimatus; dicere autem, quod in primo exitu discontinetur à præexistente in corpore, friuolum, & contra ex-

perientiam est.

23. Ad auctoritatem Aristotelis in cōtrarium adductam respondemus, Aristotelem dixisse, sanguinem, quamdiu animal viuuit, animari, non in facto esse, sed in fieri, id est, non quia antequam conuertatur in carnem viuientis animatus sit; sed quia per continuam nutritionem viuientis, sicut continuè conuertitur in substantiam viuientis, ita continuè tunc animatur.

24. Ad secundam probationem dicimus, non omnes partes spectantes ad integritatem animalis informari anima; aliàs lac, & semen anima informarentur; sed tantum illas, quæ spectant ad primariam constitutionem eius, vt sunt partes solidæ, partes verò fluidas, vt sunt sanguis, cæterique humores, non informari anima; quia etiam si ab Aristotele inter partes animalis numerentur, sed non inter partes spectantes ad primariam constitutionem animalis; sed inter partes, quæ requiruntur ad animalis consistentiam.

25. Ad tertiam respondemus, differentiam animatorum ab inanimatis non consistere præcisè in eo, quod animata moueantur versus omnem differentiam loci; sed in eo, quod moueantur versus omnem differentiam loci, à se ipsis, quod non competit sanguini existenti in corporibus animalium; quia

quia etiam si moueantur versus omnem differentiam loci, sed non à se ipso, sed ab anima existente in partibus solidis, medijs spiritibus vitalibus.

26. Ad quartam fatemur libenter, Verbum diuinum assumpsisse immediatè omnem sanguinem corporis Christi, & similiter facemur, Verbum diuinum non assumpsisse immediatè duas naturas, vnam rationalem, & alteram irrationalem, neque oppositum huius sequitur ex eo, quod asseramus, sanguinem corporis Christi non fuisse animatum; nam sicut nullus audebit dicere, in triduo mortis Christi Verbum diuinum immediatè sumpsisse, seu unitum hypostaticè fuisse duabus naturis, vni rationali, vt erat anima, & alteri irrationali, vt erat corpus separatum ab anima, & non aliaratione, nisi, quia corpus, & anima non sunt entia totalia, sed partialia, natura sua ordinata ad vnam integrā naturam rationalem constituedam: ita nullus debet affirmare Verbum diuinum assumpsisse, seu unitum hypostaticè fuisse duabus naturis, vni rationali, & alteri irrationali, ex eo quod assumpsit, vel unitum hypostaticè fuerit sanguini, qui non informatur anima rationali, sicut informantur partes solidæ corporis humani, eo quod sanguis, & reliqui humores sunt entia partialia, licet non spectantia ad primariam constitu-

tionem hominis, saltem necessario requisita ad illius consistentiam, vt in principio huius quæstionis diximus.

SECTIO III.

De capillis, & vnguibus.

27. **D**E capillis, & vnguibus breuiter dicendum est cum communiore sententiâ, informari quidem anima, qua informantur reliquæ partes corporis, cuius ratio est efficax, quia experimur ipsa augeri per intusumptionem, quod est opus proprium vitæ, & dico notanter informari anima, qua informantur reliquæ partes corporis, ad excludendam opinionem, quæ tribui solet Diuo Bonauenturæ in 4. distinctione 44. quæst. 2. tenentem, vngues, & capillos informantur quidem anima, sed non anima, qua informantur reliquæ partes corporis, sed alia solum vegetatiua, distincta à rationali, vel sensitua; quæ opinio non placet, quia absque necessitate multiplicat animas in eodem composito.

28. Neque in contrarium vrget id, quod aliqui obijciunt, scilicet, vngues, & capillos non nutriri ex alimento assumpto, sed potius ex excrementis illius; nam sicut inter partes corporis viuientis quædam sunt perfectæ, & aliæ imperfectæ, quæ ad perfectas comparatæ dicuntur excrementa, licet re vera ex-

crementa non sint, sed ad ornamentum, & ad plures utilitates viuentis necessariae: ita inter partes alimenti, quaedam sunt puriores, quibus nutriuntur partes perfectae animalis, & quae-

dam impuriore, quae, etsi respectu puriorum partium excrementa dici possint; tamen excrementa omnino non sunt, sed partes alimenti assumpti, quo partes imperfectae nutriuntur.

DISPUTATIO TERTIA.

De potentijs animae in communi consideratis.

DE potentijs animae in communi consideratis duo examinanda sunt; primum, quo pacto ab anima, vel ab organis, in quibus resident, distinguantur? Secundum, utrum potentiae specificentur ab actibus, & actus ab obiectis? Quibus quaestionibus plura alia, quae sigillatim discutuntur à recentioribus de separatione potentialium ab anima; & de modo, quo ab illa procedant, examinabimus.

QVAESTIO PRIMA.

Quo pacto potentiae animae ab ipsa anima, vel ab organis substantialibus, in quibus resident, distinguantur?

Notanter dicitur in titulo huius quaestionis, ab ipsa anima, vel ab organis substantialibus, in quibus resident, quia potentiae animae sunt in duplici differentia; quaedam enim sunt organicae, sic dictae, quia non sunt in ipsa anima immediate, & tanquam in principio, quod operatur per ipsas; sed ut sic sunt in organis corporeis viuentium, ut sunt oculi, aures, &c. ipsi autem animae

solum attribuuntur, quia sicut ab anima habent praedicta organa, quod sunt viuentia; ita & quod ab ipsis pullulent, seu dimanent praedictae potentiae organicae vitales. Quaedam vero sunt non organicae, sic dictae, quia nullo modo sunt in organo corporeo; sed immediate resident in ipsa anima, tanquam in principio, quod operatur per ipsas; & huiusmodi sunt omnes, & solae potentiae animae rationalis, ut rationalis est, nima-

mirum, memoria, intellectus, & voluntas.

2 Et ut certum ab incertis separemus, certum debet esse in omnium sententia, potentias animae organicas, ut sunt omnes sensitivae, & vegetativae, esse realiter distinctas ab anima ipsa; & similiter praedictas potentias ad inuicem comparatas esse ferè omnes etiam realiter distinctas: & dico notanter ferè omnes: quia de potentia nutritiva, augmentativa, & generativa aliqua controversia est inter auctores, an distinguantur realiter, ut videbimus disputatione sequenti, quaestione secunda, & signum evidens huius distinctionis realis est, quia anima existere potest sine ipsis, ut contingit in separatione animae rationalis à corpore; & similiter una potest existere sine alia, ut contingit in homine caeco, & surdo. Solum ergo in dubium reuocatur, quo pacto potentiae non organicae, ut sunt in anima rationali memoria, intellectus, & voluntas distinguantur ab ipsa anima rationali? Et similiter, quo pacto potentiae organicae, ut sunt sensitivae, & vegetativae, distinguantur unaquaeque ab organo substantiali corporeo & animato; in qua residet, seu quo pullulat, seu dimanat?

3 Separatis iam certis ab incertis, prima sententia sustinet, omnes potentias animae esse acci-

dentia spectantia ad secundam speciem qualitatis; ac per consequens potentias non organicas, ut sunt memoria, intellectus, & voluntas, distingui realiter ab anima rationali; & eadem distinctione distingui potentias organicas animae, ut sunt omnes sensitivae, & vegetativae ab organo substantiali corporeo, & animato, in quo unaquaeque residet, seu à quo pullulat, & dimanat: Ita D. Thomas prima parte, quaest. 77. artic. 1. & quaest. 54. artic. tertio, & quaest. de anima, art. 12. quem omnes discipuli sequuntur, tam veteres, quam recentiores, & ex alijs Magister Sententiarum in primo, distinct. 3. Alexander Alensis 2. part. quaest. 66. membro 2. Conimbricenses hic capit. 3. quaest. 4. artic. 2. Suarez 1. tom. Metaphisic. disput. 18. sect. 3. à numer. 13. Valentia 1. parte, disput. 6. quaest. 3. puncto 2. Rubius tractatu de potentijs, quaest. 1. Muria hic disputatio 2. quaest. 1. & plures alij.

4 Plures ex recentioribus conantur hanc sententiam suadere his rationibus; prima; implicat contradictionem, quod res materialis, & corporea sit idem realiter cum re spirituali; sed anima rationalis est res spiritualis, potentiae vero sensitivae, ut sunt visus auditus, &c. Sunt res materiales, &

corporeæ, cum subiecerentur in organo corporeo: ergo implicat, quod sint idem realiter potētīæ sensitīuæ, & anima rationalis. Secunda, si potētīæ sensitīuæ animæ rationalis essent idem realiter cum illa, essent indiuisibiles, sicut & illa; ac per consequens totæ in toto homine, & totæ in qualibet illius parte, quod cōstat esse falsum; nam visus solum est in oculis, & auditus in auribus, & sic de reliquis. Tertia, si potētīæ animæ rationalis essent idē realiter cum illa, manerent cū ipsa separata à corpore, cuius oppositum docet Aristoteles ad finem capitis primi huius secundi libri de omnibus potētīis organicis.

5 Sed recentiores, qui his, & similibus rationibus vtuntur, extra choros saltāt, & magna allucinatione laborant; nam rationes istæ probant optimè id quod, vt certum in omnium sententia num. 2. statuimus, scilicet, potētīas animæ organicas, vt sunt omnes sensitīuæ, & vegetatiuæ, distingui realiter ab anima. Non tamen probant id, quod in dubium reuocatur in præsentī difficultate, vt r̄um, scilicet, potētīæ non organicæ, vt sunt in anima rationali memoria, intellectus, & voluntas, distinguantur realiter ab illa? Et similiter vt r̄um potētīæ organicæ, vt sunt sensitīuæ, & vegetatiuæ, distinguantur realiter, non ab ip-

sa anima (hoc enim, vt manifestū in omnium sententia præsupponimus) sed ab illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet.

6 Imò addo, in sensu, quo procedit præiens cōtrouersia, rationes factas à recentioribus, si debite applicentur, probare, seu conuincere oppositū illius, quod intentant; nā si potētīæ animæ non organicæ, vt sunt memoria, intellectus, & voluntas ad animā rationalem cōparentur, falsum est, esse res materiales, & corporeas, cum nō in organo corporeo; sed potius in ipsa anima rationali immediate existant, quod cōtingere nō posset, si res spirituales non essent. Item falsum est, huiusmodi potētīas esse diuisibiles, cū potius vnaquæque in indiuisibili consistat, sicut & ipsa anima; ac per consequens non mirum, quod sicut anima rationalis est tota in toto homine, & tota in qualibet illius parte, ita & istæ potētīæ. Et demū falsum est, prædictas potētīas non manere in ipsa anima in statu separationis à corpore; aliàs animæ rationales separate à corpore, nec habere possent memoriā præteritorum, neque possent intelligere, nec velle; quæ sunt absurda. Si vero potētīæ organicæ, vt sunt sensitīuæ, & vegetatiuæ ad organa substantialia corporea, & animata, in quibus vnaquæque residet, cōparentur, nescio,

cio, quo pacto supra allatæ probationes applicari possent ad probandum distinctionē realem inter illa; nam si applicare vellent, potius conuincerēt oppositum; nam etiam si verū sit, potētīas istas esse materiales, & diuisibiles, non manere, vt docuit Aristoteles in ipsa anima rationali in statu separationis à corpore; tamen etiam est verum, organa substantialia, corporea, & animata, in quibus resident, esse materialia, & diuisibilia, & non manere in ipsa anima rationali in statu separationis à corpore, Quid ad rem? certe oppositum eius, quod intentant.

7 Magis directè, & magis ad rem antiquiores Theologi conati sunt hanc sententiam cōprobare; primò ex Aristotele, qui capite de *qualitate*, potētīas naturales, vt sunt potētīæ animæ, in secunda specie qualitatis collocauit; ergo sentit Aristoteles, potētīas naturales animæ esse accidentia, & consequenter distinctas realiter ab omni substantia, qualis est anima rationalis, in qua resident memoria, intellectus, & voluntas; & similiter sunt organa substantialia, corporea, & animata, in quibus resident potētīæ sensitīuæ, & vegetatiuæ. Item idem Aristoteles hic libro 1. textu 11. docet, intellectum non esse actum corporis: & libr. 2. cap. 1. definiens animam, ait, esse actum corporis, quæ duo loca

contraria essent (inquit Rubius) nisi intellectus, & anima, cuius est potētīa, realiter distinguerentur.

8 Secundò probant rationibus; prima est Diui Thomæ, & refertur ab Scoto in 2. distinct. 16. quæst. vnica, actus, & potētīa ex Aristotele 9. Metaph. textu 1 sunt eiusdem generis; sed actus potētīarum animæ, vt sunt intelligere, & velle, sunt in genere qualitatis; ergo etiam potētīæ ipsis correspondentes, scilicet, intellectus, & voluntas, erunt in genere qualitatis, & consequenter realiter distinctæ ab anima, quæ est substantia.

9 Secunda, & est etiam Diui Thomæ, & relata ab Scoto loco citato; si potētīæ animæ non organicæ, scilicet, intellectus & voluntas, essent realiter ipsa anima rationalis, sequeretur, quod habens animam rationalem, semper actu intelligeret, & actu velleret; sed hoc est falsum, vt experiētia manifestat; ergo intellectus, & voluntas non sunt realiter ipsa anima rationalis, sed potius quid realiter ab ipsa distinctum. Sequela probatur, quia sicuti quia anima est actus primus vitæ, habēs animā, semper viuūt; ita si esset potētīa, seu actus primus intelligēdi, & volēdi, habēs ipsam, sēper actu intelligeret, & velleret.

10 Tertia; aliæ substantiæ inanimatæ, vt sunt, exempli gratia, ignis, & aqua operantur per

potentias, quæ sunt qualitates, realiter distinctæ ab ipsis, vt ignis per calorem, aqua per frigiditatem; ergo idem dicendum erit de anima, cū non sit maior ratio vnus, quā alterius. 11 Secunda sententia vera, & à nobis tenenda subsistet, potentias animæ non organicas, vt sunt memoria, intellectus, & voluntas, non distingui realiter ab anima rationali, in qua resident; sed potius esse idem realiter cum illa, & consequenter inter se, spectareque ad prædicamentum substantiæ, non secus, ac spectat anima rationalis, cū qua identificantur. Similiter potentias animæ organicas, vt sunt sensitiuæ, & vegetatiuæ; etsi sint realiter distinctæ ab ipsa anima, & ferè omnes inter se (vt numer. 2. vt certum statuimus) non tamen esse realiter distinctas ab illo organo substantiali corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet; sed potius esse idem realiter cū illo, spectareque ad prædicamentum substantiæ, non secus, ac spectat organum, in quo vnaquæque residet, & cū quo realiter identificantur: ita Scotus noster in 2. distinct. 16. quæst. vnica. Et in 4. distinct. 44. quæst. 2. quem omnes discipuli sequuntur; Philippus Faber theoremate 74. Rada 2. tomo controuer. 13. art. 2. Lichetus super prædicta loca Scoti, & ex alijs Nominales omnes, Gregorius in 2. dist.

3. quæst. 2. Gabriel quæst. vnica artic. 2. Hurtado disput. 4. de potentijs animæ, sect. 4. vbi aliquas adducit, & expendit auctoritates, tam Diui Augustini, quàm Diui Bernardi, quæ satis expressè indicant, ex mente istorum Patrum potentias non organicas, vt sunt memoria, intellectus, & voluntas, non distingui realiter ab anima.

12 Sed quamuis omnes isti auctores vnanimiter affirmet, potentias animæ non organicas, vt sunt memoria, intellectus, & voluntas, non distingui realiter ab anima rationali, neque inter se; & similiter potentias organicas nõ distingui realiter ab illo organo substantiali corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet; differunt tamē in explicando, quod genus distinctionis versatur inter illas; nā quod aliquo genere distinctionis distinguantur, necessariò fatendum est; aliàs nõ esset maior ratio, cur de essentia animæ formaliter sumpta affirmari debeat, quod sit *actus primus corporis physici, & organici, &c.* & similiter quod sit *principium primum, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus;* non verò de memoria, intellectu, vel voluntate, si etiam istæ potentia, non realiter, sed formaliter accipiantur; sed potius affirmari debeat eius contradictoriū. Et similiter non esset maior ratio, cur de potētia intel-

lectiua formaliter sumpta affirmari debeat, quod sit principium proximum, & formale intelligendi, non verò de potētia volitiua, etiam formaliter sumpta, sed potius eius contradictoriū. & è contra de potētia volitiua, quod sit principium proximum, & formale volendi, non verò de potētia intellectiua, sed potius eius contradictoriū.

13 Nominales supra relati affirmant, hanc distinctionem solum esse rationis, & factam per intellectū, sed nõ rectè philosophantur: nā contradictoria numerata, cū non cōueniāt prædictis formalitatibus solum per operationē intellectus, sed etiā ex natura rei, & ante omnē intellectus operationē; necessariò expostulāt, vt prædictæ formalitates sint ex natura rei, & ante omnē operationem intellectus distinctæ; licet non vt res à re, saltē, vt formalitates eiusdem rei, vt ex professio docuimus in Logica c. 1. de vniuersalibus disp. 1. q. 2. loquēdo de distinctione, quæ versatur inter naturas, quæ denominantur genera, & differentia, quibus contrahuntur ad esse specierū.

14 Scotus verò, & omnes eius discipuli tenent, hanc distinctionem esse ex natura rei formale, quæ est distinctio media inter distinctionem realem, & distinctionem rationis: de qualatè agimus in Logicaloco citato, & qua in vniuersū omnis

essentia realis distinguitur à suis proprijs passionibus, & ipsæ propriæ passionibus inter se; & ratio efficax est, quia distinctio ex natura rei formalis dicitur illa, quæ versatur inter formalitates reales, quæ etiam si sint eadem res, nihilominus vna non includitur in conceptu formali, seu quidditatiuo alterius: sed potētia non organica animæ, scilicet, intellectus, & voluntas, etiā si sint eadem res cum anima rationali, nihilominus conceptus formales earū, non includuntur in conceptu quidditatiuo animæ; neque è cōtra: & similiter conceptus formalis intellectus nõ includitur in cōceptu quidditatiuo volūtatis, & è cōtra: ergo potētia non organica animæ, vt sunt memoria, intellectus, & voluntas, etiam si sint eadem res cum anima, nihilominus distinguuntur tam ab illa, quàm inter se ipsas ex natura rei formaliter.

15 Ad probandum id, in quo omnes auctores huius secundæ, & veræ sententiæ conueniunt, & directè opponuntur auctoribus primæ sententiæ, scilicet, potētias nõ organicas, memoriā, intellectū, & voluntatem ab anima rationali realiter, & tanquam res spectantes ad prædicamentum qualitatis à re spectante ad prædicamentum substantiæ non distingui, & idem est iudicium de potētij organicas, vt sunt sensitiuæ,

& vegetatiuæ, facta comparatione ad organum substantiale, corporeum, & animatum, in quo vnaquæque residet, variæ rationes adduci solent, sed nobis sufficit vnica ratio, qua vsus est Scotus loco secundi citato, quæ talis est: pluralitas non est admittenda sine necessitate; sed nulla necessitas nos cogit, ponere potentias non organicas animæ rationalis, vt sunt memoria, intellectus, & voluntas, esse accidentia realiter distincta ab illa; & idem est iudicium de potentijs organicis, vt sunt sensitivæ, & vegetatiuæ, facta comparatione ad organa substantialia, corporea, & animata, in quibus vnaquæque residet: ergo talis distinctio, seu pluralitas nullatenus admittenda est.

16 Discursus est optimus; maior ab omnibus recepta; minor probatur: quia si aliqua necessitas ad hoc nos cogeret, maxime, quam sæpè inculcant aduersarij, nimirum, substantiam per se, & immediatè non esse operatiuam; & ideo indigere accidentibus, quibus medijs operetur; sed hoc principium, quàm falsum sit, latè, & ex professo ostendimus lib. 2. physicorum, disp. 4. q. 6. recolantur ibi dicta. Et insuper confirmari potest soluendo omnia argumenta, quæ in contrarij adducta sunt pro prima sententia.

17 Ad primam auctoritatem Aristotelis ex duobus in con-

trarium adductis respondetur, nomen potentia tripliciter posse accipi; primò pro potentia Logica, quæ consistit in nõ repugnantia extremorum. Secundò pro vi, & facultate, quæ inest rebus ad aliquid producendum, vel ad aliquid recipiendum, quæ ideo diuidi solet in actiuam, quales sunt intellectus, voluntas, &c. respectu animæ, & in passiuam, qualis est in materia prima vis, seu facultas ad recipiendas formas substantiales. Tertio non pro vi, & facultate, quæ inest rebus ad aliquid producendum, vel recipiendum; sed pro facilitate existente à natura in virtutibus, seu facultatibus agendi, seu recipiendi ad aliquid expeditè agendum, vel recipiendum, vt facilitas ad currendū, ad pugnam, ad resistendū contrarijs, &c. & potentia in ista tertia acceptione sumpta, est, quæ spectat ad secundam speciem qualitatis, vt cum Scoto statuimus in Logica cap. de qualitate, disp. vnica quæst. 4. sect. 2. Ad rem ergo, cum Aristoteles collocat potentiam naturalem in secunda specie qualitatis, non sumit potentiam in secunda acceptione, in qua intellectus, & voluntas, &c. dicuntur potentia animæ, sed in tertia acceptione; & sic aduersarij in æquiuoco laborant, cum id, quod Aristoteles tribuit potentijs in tertia acceptione, scilicet, spe-

ta-

ctare ad secundam speciem qualitatis, attribuere conantur potentijs in secunda acceptione sumptis.

18 Ad secundam auctoritatē Aristotelis dicimus, pugnare quidem contra Nominales, qui ita affirmant, intellectum, & animā esse eandem rem, vt nolint inter formalitatem intellectus, & formalitatem animæ ponere distinctionē aliquā ex natura rei, sed solum rationis; non verò pugnare contra nos, qui cum Scoto admittimus, inter formalitatem intellectus, & formalitatem animæ distinctionē ex natura rei formalem, mediam inter realem, & rationis; nam hæc distinctio sufficiens est ad hoc, vt id quod affirmatur de anima formaliter sumpta, scilicet, esse actum primum corporis, verè negetur de intellectu, etiam formaliter sumpto, absque aliqua contradictione, non obstante, quod anima, & intellectus sint eadem res.

19 Ad secundam rationem, quæ erat Diui Thomæ, optimè respondet Scotus, illud dictum Aristotelis, *Actus, & potentia sunt eiusdem generis*, esse verum, & intelligendum de potentia, vt distinguitur contra actum, & de actu illi correspondente, id est, de potentia obiectiua, & de actu, qui illi correspondet. Cum enim in indiuiduum, quod nunc existit actu, fuerit ipsummet in potentia obie-

ctiua, hinc est (inquit Scotus) quod potentia obiectiua, & actus illi correspondens, non solum sint eiusdem generis, sed etiam eiusdem speciei; imò eiusdem numeri; & solum est discrimen, quod prædictum indiuiduum, dum est in potentia obiectiua, solum habet esse possibile, & secundum quid; ac dum actualiter existit, habet esse actu, & simpliciter: non verò esse intelligendum, neque verum de potentia, vt est principium operandi, quæ ratione sumpta potentia diuiditur ab Aristotele 5. & 9. Metaphys. in actiuam, & passiuā, & de actibus illis correspondentibus, vt contendit ratio Di. Thomæ.

20 Porro prædictum affatum Aristotelis non posse intelligi de potentia, quæ est principium operandi, siue sit actiua, siue passiuā, & de actibus illis correspondentibus, probat Scotus 1. ex ipso met Aristotele, qui 7. *Metaphysices* in fine ait, quod substantia non producit in esse, nisi à substantia præexistente in actu; sed quantum, vel quale producit in esse, nullo quanto, vel quali præsupposito in actu, sed in potentia; ergo substantia secundum Aristotelem ponitur immediatè effectiua accidentis. Secundò probat ad hominem; nam Diuus Thomas affirmat, essentiam animæ esse immediatum principium, &

proximum receptiuum suarum potentiarum, quæ secundum ipsum, ut dictum est, sunt accidentia, & consequenter, non eiusdem generis cum anima, quæ est substantia. Et denique tertio, quia nullus negare potest, dari aliquod accidens, quod immediatè actuet, seu inhæreat in substantia, aliàs daretur processus in infinitum; ergo assertum illud Aristotelis, *Actus, & potentia sunt eiusdem generis*, neque est verum, neque intelligendum de potentia, quæ est principium operandi, siue sit actiua, siue passiva, & de actibus illis correspondentibus.

21 Ad secundam, quæ etiã erat Diui Thomæ, benè respondet Scotus negando sequelam; & ad probationem dicimus cum eo, ideò habens animam semper viuere vita substantiali, non verò semper operari vitaliter, etiam in sententia nostra, quæ sustinet, potentias animæ non organicas, esse idem realiter cum anima, & potentias organicas esse idem realiter cum organo substantiali, corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet; quia viuere substantialiter tribuit anima viuenti in genere causæ formalis; operari verò vitaliter in genere causæ efficientis, & manifestum est, effectum formalem necessariò sequi ad positionem formæ in subiecto; non verò ef-

fectum causæ efficientis ad positionem potentiæ effectiuæ; aliàs habens intellectum semper actu intelligeret, & habens potentiam generatiuam semper actu generaret.

22 Ad tertiam dicimus, substantias inanimatas duos effectus posse producere, vnum per accidens, ut est, v. grat. in igne calefacere, in aqua frigidificare, & ad hos effectus producendos, eo ipso, quod non producunt illos per se, sed potius per accidens, indigere substantias inanimatas potentijs, quæ ad ipsas comparatæ sint accidentia, & ab ipsis realiter distinctæ, ut sunt calor respectu ignis, & frigus respectu aquæ: alium producere per se, ut est, v. g. in igne generatio alterius ignis, & in aqua generatio alterius aquæ, & ad hos effectus producendos, eo ipso, quod non producunt illos per accidens, sed per se, indigere potentijs, quæ ad ipsas comparatæ non sint earum accidentia, sed potius substantiæ, idem realiter cum ipsis, ut est, v. g. in igne virtus generatiua alterius ignis, & in aqua virtus generatiua alterius aquæ. Ex hac autem doctrina, si à simili substantiarum inanimatarum sumere velimus argumentum, ut desumunt aduersarij, quod inferri debet, non est, quod ipsi inferunt, scilicet, potentias animæ esse accidentia, & quid realiter di-

stin-

stinctum ab anima, vel ab illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo organice resident: sed quod inferri debet, est oppositum, scilicet, non esse accidentia, & quid realiter distinctum; nam actus vitales, ad quos eliciendos dantur hæ potentiæ, non sunt effectus accidentales animatorum, aliàs non essent vitales, sed sunt effectus per se.

23 Ex dictis facilè resolui possunt duo dubia, quæ satis diffusè exagitantur à recentioribus; primum, *Vtrum potentia Dei absoluta possit Deus realiter separare potentias animæ, si non sunt organice, ut intellectus, & voluntas ab ipsa anima? Et si sint organice, ut sunt sensitiuæ, & vegetatiuæ, ab illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet?* Secundum est, quo pacto sit intelligendum illud vulgare proloquiũ, *Potentia animæ non organice, ut sunt intellectus, & voluntas, profluunt, & dimanant ab ipsa anima? Potentia animæ organice, ut sunt sensitiuæ, & vegetatiuæ profluunt, & dimanant ab illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet?*

24 Nam ad primum dubium respondemus, etiam potentia Dei absoluta, neque intellectum, & voluntatem ab anima rationali, neque potentias organicas ab illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet,

posse realiter separari, licet propter læsionem prædictorum organorum, aut defectum spirituum vitalium, seu animalium possint, adhuc naturaliter earum operationes impediti. Et ratio efficax est, quia implicacionem involuit, quod idem realiter separetur à se ipso. Oppositum affirmare tenentur auctores primæ sententiæ, qui affirmant, potentias animæ esse accidentia spectantia ad secundam speciem qualitatis, & consequenter tam intellectum, & voluntatem ab anima rationali, quàm potentias organicas ab organo substantiali, in quo vnaquæque residet, realiter distinguunt.

25 Ad secundum dubium dicimus, potentias animæ, non organicas, ut sunt intellectus, & voluntas, dici fluere, & dimanare ab illa, & similitèr potentias organicas, ut sunt sensitiuæ, & vegetatiuæ, dici fluere, & dimanare ab illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo resident, & in vniuersum omnes proprias passiones ab essentia, cuius sunt passiones, non quia inter ipsa intercedat aliquis influxus, qui sit vera, & realis actio: quia idem realiter non potest per veram, & realem actionem influere in se ipsum; aliàs idem esset causa realis sui ipsius: sed quia ratio formalis animæ

na-

naturaliter præsupponitur ad rationes formales suarum potentiarum, intellectus, scilicet, & voluntatis, & eadem numero actione, seu influxu, quo producit anima, producuntur etiam potentia eius, intellectus, scilicet, & voluntas; licet prius natura terminetur prædicta actio, seu influxus ad animam, quam ad eius potentias, intellectum, scilicet, & voluntatem: & idem est iudicium de potentijs organicis, vt sunt sensitia, & vegetatiua, comparatis ad illud organum substantiale, & animatum, in quo vnaquæque residet; & in vniuersum de proprijs passionibus respectu essentialium, quarum sunt propriae passionis. Oppositum affirmare tenentur auctores primæ sententiæ, qui affirmant, potentias animæ esse accidentia spectantia ad secundam speciem qualitatis, & consequenter tam intellectum, & voluntatem ab anima rationali, quam potentias organicas ab organo substantiali, corporeo, & animato, in quo residet, & in vniuersum omnes proprias passionis ab essentialibus, quarum sunt propriae passionis, realiter distingui, licet propter difficultates, quæ emergunt ex hoc asserto, stando in ipsorum principijs, aliqui ipsorum aliter sentiant.

(.)

QVÆSTIO II.

Vtrum potentia specificentur ab actibus, & actus ab obiectis?

1 **I**N hac quæstione aliqua sunt certa, & aliqua in dubium reuocantur: Primum certum est, potentias aliquo modo specificari ab actibus, & actus aliquo modo specificari ab obiectis: hoc enim expressè docuit Aristoteles in hoc 2. libro de anima textu 22. & 23. dum dixit, potentias distingui per actus, & actus per obiecta, & est axioma ab omnibus Philosophis receptum.

2 Secundum certum est, potentias non specificari, neque sumere suam distinctionem specificam ab actibus suis inadæquatis: possunt enim ab eadem potentia in specie oriri actus inadæquati, distincti in specie, vt ab eodem in specie intellectu actus fidei, actus scientiæ, & actus opinionis, qui sunt diuersi in specie. Et similiter ab eadem in specie potentia visiva, visio albi, & visio nigri, qui sunt actus visionis in specie distincti.

3 Tertium certum est, actus non specificari, & consequenter neque potentias ab obiectis materialibus, sed ab obiectis formalibus: & hæc est ratio, cur circa idem non solum in specie, sed etiam numero ens pos-

possunt versari actus diuersarum potentiarum, vt sunt actus intellectus, & actus voluntatis, nimirum, quia illud ens, in quantum ens, est obiectum formale actus intellectus; & in quantum bonum est obiectum formale actus voluntatis.

4 Quartum certum est, potentias non distingui per actus adæquatos, neque actus per obiecta formalia, tãquam per causas, vel differentias intrinsecas: ita Scotus quodlibeto 13. quæ omnes discipuli sequuntur: tenet etiam Diuus Thomas 1. p. quæst. 77. artic. 1. ad primum; Caietanus ibidem, art. 3. & recipitur ab omnibus recentioribus: & ratio efficax est, quia nihil potest distingui, tanquam per causas, vel differentias intrinsecas, per id, quod est ipso posterius, vel saltem extra ipsum; constat autem actus esse posteriores potentijs, à quibus procedunt, & obiecta eorum esse tam extra actus, quam extra potentias.

5 Primum, quod vertitur in dubium est, quæ sit ratio, ob quam potentia specificentur ab actibus adæquatis, & actus ab obiectis ipsorum formalibus, supposito, quod vt dictum est, actus non sunt intrinsecæ differentia potentiarum, neque obiecta formalia actuum; sed potius sunt entitates extrinsecæ, & realiter distinctæ actus à potentijs, & obiecta ab actibus.

6 Caietanus loco supra citato præsuppositæ dubitationi respondet, rationem esse; quia potentia in sua intrinseca, & quidditatiua ratione includunt relationem ad ipsarum actus; & actus in sua intrinseca, & quidditatiua ratione includunt relationem ad ipsorum obiecta formalia; & receptum est apud omnes, relationem specificari à suis terminis formalibus, & adæquatis; quia etiam si termini sint, quid extrinsecum relationibus; tamen relationes intrinsecè consistunt in habitu-dine, & ordine ad terminum, & sic licet illum intrinsecè non includant, illum tamen intrinsecè respiciunt: quam doctrinam sequuntur omnes Thomistæ recentiores, addentes has relationes, quas intrinsecè, & quidditatiuè includunt potentia ad suos actus, & actus ad sua obiecta, non esse prædicamentales, sed transcendentes, quod etiam adnotauit Caietanus.

7 Sed hæc doctrina Caietani, & Thomistarum, si de relationibus, seu relatiuis secundum esse intelligatur (vt necessariò intelligenda est, vt aliquid concludat) nam sola relatiua secundum esse sunt per se, & formaliter relatiua, & de quibus verificari potest, quod totum suum esse est ad aliud se habere; nam relatiua secundum dici per se, & formaliter absoluta sunt; neque de ipsis verificari potest, quod totum suum esse sit ad aliud se ha-

habere; sed solum, quod id, quod sunt, aliorum esse dicuntur, ut albi albedo, capitati caput, &c. ut docuit Aristoteles cap. de ad aliquid, & nos in Logica in annotationibus circa prædictum caput ex pendimus) supponit falsum, scilicet, potentias animæ, & similiter actus vitales carni, quæ tam in nostra, quam in ipsorum sententia per se, & formaliter entia absoluta sunt, & solum possunt appellari relativa secundum dici, in suo essentiali, & quidditatiuo conceptu includere relationem aliquam, secundum esse, siue prædicamentalis, siue transcendentalis sit. Nā ut optimè obijcit Scotus quodlibeto 13 citato, § de tertio articulo, num. 24. implicationem involuit, quod res absoluta includat in suo conceptu quidditatiuo, & essentiali relationem: aliàs idem esset essentialiter ad se, & essentialiter ad alterum; neque absolutum, & relatio possunt includi in aliquo per se vno, sic per se vno, quod sit vnus generis, & quod possit vnica definitione quidditatiua definir: sicut potest quælibet potentia animæ, & similiter quilibet actus illius.

8 Dicendum igitur nobis est, ex his, quæ docet Scotus quodlibeto 13 citato num. 31. potentias specificari, & essentialiter distingui à suis actibus adæquatis: quia cum potètiæ solum datæ sint propter ipsarum

actus, ipsarum essentia consistit in coaptatione, seu commensuratione aptitudinali, seu potenciali cum suis actibus adæquatis, & consequenter pendebit ab illis, tamquam à fine, seu termino extrinseco, qui terminat dependentiam ipsarum essentialem, & ita ex unitate, vel diuersitate actuum adæquatorum optimè colligi à priori, & tāquam à causa formali extrinseca unitatem, vel diuersitatem specificam potentialiarum. Neque obstat, quod aliqui obijciunt, scilicet, potètiæ esse causas, saltem ut quo, efficientes suorum actuum; nā cum causæ efficientes non respiciant essentiam, sed existentiam suorum effectuum, quod ex hoc inferitur, solum est, potentias non posse dependere à suis actibus adæquatis in genere causæ efficientis, & quoad suam existentiam; non verò, quod non possint dependere à suis actibus adæquatis, tamquā à termino, seu causa formali extrinseca quoad suam existentiam, ut nos asserimus; nā existentia potentialiarum non est de ipsarum essentia.

9 Similiter dicendum est, actus specificari, & essentialiter distingui per sua obiecta formalia, non quia ab obiectis formalibus procedant, in genere causæ efficientis (ut aliqui contendunt) tum, quia, ut modo dicebamus, causæ efficientes non respiciunt suos effectus quoad

quoad essentiam; sed solum quoad existentiam; tum etiam, quia actus tam potètiæ appetitiuæ, quam augmentatiuæ non pendent à suis obiectis formalibus in genere causæ efficientis; sed quia actus, cum solum dentur ad hoc, ut per ipsos potètiæ actualiter attingat ipsorum obiecta formalia, de intrinseca, & essentiali ratione ipsorum erit actualis coaptatio, seu commensuratio cum suis formalibus obiectis; & consequenter eorum essentia pendebit à suis obiectis formalibus; tanquam à fine, seu termino extrinseco terminante dependentiam essentialem ipsorum; & ita ex diuersitate obiectorum formalium, optimè colligi à priori, & tanquam à causa formali, extrinseca diuersitatem actuum.

10 Secundum, quod vertitur in dubium est, an potentia visiva hominis, & potentia visiva leonis (exempli gratia) sint potètiæ distinctæ in specie? Huic dubio respondet Rubiustractu de potètijs anime, quæst. 8. num. 123. prædictas potentias non distingui specie, sed esse absque dubio eiusdem speciei; & eius fundamentum est, quia actus adæquatus, qui est, à quo potètiæ sumunt suam specificationem, est eiusdem speciei.

11 Sed ego non capio, quomodo sit possibile, quod animæ diuersæ speciei, ut sunt animæ

hominis, & leonis, habeant potentias easdem in specie, sustinendo, ut sustinere tenemur; potentias animæ esse proprias passiones eius, & proprietates ei quarto modo convenientes. Nec refert, quod refert ponder Rubius, prædictas potentias visivas non emanare ab anima hominis, & leonis, ut sunt formæ distinctæ in specie, sed ut sunt formæ eiusdem generis; nam etiam si potentia visiva hominis non emanet ab illius anima, ut rationalis est; sed ut sensitiva est; tamen anima sensitiva hominis specie distincta est ab anima sensitiva leonis: ac per consequens istæ potètiæ visivæ leonis, & hominis ab animabus distinctis in specie emanabunt, etiā si utraque sensitiva sit, & sub eodem genere contenta.

12 Ad fundamentum Rubij respondemus, quod cum dicimus, potentias specificari ab actibus adæquatis, & similiter actus specificari ab obiectis formalibus, intelligendum esse completivè, & quasi in genere causæ formalis; tamen initiativè, & quasi in genere causæ materialis potentias specificari, ab essentijs, è quibus profluunt, & actus à potètijs, quarum sunt actus; & id eò potentiam visivam hominis, & potètiā visivam leonis esse distinctas in specie; quia animæ, seu essentiæ, à quibus profluunt, distinctæ in specie sunt.

13 Neque hic modus philosophandi de potentijs singularis est; nam etiam de relationibus idem docuimus in Logica capite de relatione, disput. 3. quæst. 2. scilicet, specificari à terminis formalibus completiuè, & quasi in genere causæ formalis, & à fundamentis initiatiuè, & quasi in genere causæ materialis: imò de ente naturali fatentur omnes suam specificationem accipere non solum à forma, sed etiam à materia, ex quibus essentialiter constat; sed cum hoc discrimine, quòd à forma sumit suam specificationem completiuè, & in genere causæ formalis; à materia verò initiatiuè, & in genere causæ materialis.

14 Et si aliquis obijciat, sequi ex hoc, eodem modo esse philosophandum de visionibus actualibus, quibus homo, & leo vident idem formale in specie obiectum, scilicet, aliquod album, nimirum, prædictas visiones esse distinctas in specie. Respondemus actualem visionem dupliciter expectari posse, scilicet, materialiter, & in esse rei; & formaliter, & in esse representationis formalis, & expressæ sui obiecti. Si materialiter, & in esse rei actuales visiones supradictæ considerentur, verum est esse distinctas in specie propter easdem rationes, quibus idem probauimus de potentijs visiuus hominis, & leonis: at si cõ-

siderentur formaliter, & in esse representationis formalis, & expressæ sui obiecti, esse eiusdem speciei, non secus, ac est eiusdem speciei obiectum, quod formaliter, & expressè representant; quod possumus declarare, & comprobare ex èplo duarum statuarum Cæsaris, vna lignea, & altera lapidea, quæ si materialiter, & in esse rei considerentur, diuersæ sunt in specie; at verò si considerentur formaliter, & in esse representationis formalis, & expressæ sui obiecti, eiusdem sunt speciei. Et similiter exemplo creationis Angelis, & creationis animæ rationalis, quæ si materialiter, & in esse rei considerentur, diuersæ sunt in specie; secus autem si considerentur formaliter, & in esse modalis actionis: sicuti è cõtra sæpè dictum est generationem, & resurrectionem hominis materialiter, & in esse rei consideratas eiusdem esse speciei; secus verò si formaliter, & in esse mutationum expectentur.

15 Tertium, & vltimū, quod vertitur in dubium, est, vndè dignoscendum sit, quod actus sit adæquatus potentiae, vel inadæquatus? Cui dubitationi (omissis pluribus alijs modis philosophandi) respondemus, hoc dignoscendum esse ex modo, quo obiecta mouent potetias ad eliciendos actus circa ea; nam si plura obiecta formalia moucant potetiam sub eadem communi ratione, vt contingit

git in albedine, & nigredine; mouent enim potentiam visiuam ratione coloris, quæ est ratio vtrique communis, ac tunc, quem elicit potentia visua circa quodlibet ipsorum, erit inadæquatus potentiae visuæ, non obstante, quòd visio albedinis, & visio nigredinis sint visiones distinctæ in specie. Si verò plura obiecta formalia non possint mouere potentiam sub aliqua ratione, ipsis communi; sed potius diuersa, vt contingit in obiectis formalibus intellectus ex vna par-

te, & obiectis formalibus voluntatis ex alia; obiecta enim intellectus mouent illum sub ratione entis; voluntatis verò sub ratione boni; actus, quos ellicit intellectus circa sua obiecta, erunt ipsi adæquati: sicuti & voluntati actus, quos elicit circa sua obiecta. Quo autem pacto potentie vitales generaliter sumptæ, vt sunt vegetatiua, sensitua, appetitiua, locomotiua, & intellectiua distinguantur inter se, explicuimus sup. disput. 2. huius libri, q. 1. num. 9.

DISPUTATIO QUARTA.

De potentijs animæ vegetatiuæ, & de actibus eius.

EGIMVS de anima, & de potentijs eius in communi; ordo doctrinæ postulat, vt incipiamus agere de animabus, & de potentijs, actibusque earum in speciali. Incipimus autem ab anima vegetatiua, & à potetijs, & actibus eius; quia hæc in omnibus viuentibus reperitur. Disputat autem Aristoteles de potetijs, & actibus animæ vegetatiuæ cap. 4. huius libri. Et cum experientia constet, dari in viuentibus potentiam nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam, quæ sunt potetie, quæ animæ vegetatiuæ correspondent; experimur enim, viuentia per intus sumptionem augeri, nutrir, & generare sibi simile; idè non est, cur in dubium reuocemus harum potetiarum existentiam: quinque autem in dubium reuocari possunt; Primum, *quid sit potentia nutritiua?* Secundum, *Vtrum potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua realiter distinguantur?* Tertium, *Quidnam sit subiectum nutritiua, augmentatiua, & generatiua potentie?* Quartum, *Quid sit generatio viuentis?* Quintum, *In quo sensu generare sibi simile sit naturalissimum opus viuentis?*

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit potentia nutritiua?

Nomine potētiae nutritiuae non intelligimus facultates illas, quæ nutritioni deseruiunt, videlicet, attractiuam, & retentiuam alimenti, concoctiuam illius, & expulsiuam excrementorum; quia in nullo ex his actibus consistit formaliter nutritio; sed solum dispositiue, vt latius diximus 1. libro de generatione, disp. 4. q. 1. sed intelligimus solum facultatem vni cuius alimentū, iam vltimatē dispositum conuertitur in substantiam aliti; quia in sola ista actione, vt loco citato diximus, consistit formaliter nutritio. Et quamvis quæstionem hanc maioris claritatis, & breuitatis causa, solum de potentia nutritiua discutiamus; nihilominus quod circa illam dictum fuerit, id ipsum de alijs duabus potentijs vegetatiuis, augmentatione, scilicet, & generatione intelligendum est.

2 Auctores, qui loquentes de potentijs animæ in communi, affirmabant (vt disputatione præcedenti, q. 1. vidimus) esse accidentia, ad secundam speciem qualitatis spectantia, dum ad explicandum, quid sit po-

tentia nutritiua accedunt, consequenter affirmant, esse quoddam accidens, spectans ad secundam speciem qualitatis: sed in explicando; quæ sit hæc qualitas, in qua potentia nutritiua consistit, valde inter se dissident.

3 Quidam ex eis affirmant, hanc qualitatem non esse diuersam, seu distinctam à temperamēto quatuor primarum qualitatum elementorum, quæ secundum istos auctores formaliter manent in misto, & præcipue dicunt consistere in calore non distincto specie ab elementali; ita Commentator 4. Metaph. cap. 12. Zimarra theoremate 73. Suarez libro 2. de anima cap. 9. & probant.

4 Primò ex Aristotele, qui concoctionem alimenti attribuit calori naturali cap. 4. huius libri, text. 50. imò augmentationem, & consequenter nutritionem, quæ necessariò augmentationem antecedit, calori attribuit libro de sensu, & sensibili, cap. 4.

5 Secundò probant rationibus; prima, ad introductionē formæ substantialis aliti in materiam alimenti, sufficit producere in alimento tempera-

mentum primarum qualitatum, disponens vltimatē materiam alimenti ad introductionem formæ substantialis aliti; ergo hoc etiam erit sufficiens ad nutritionem; siquidem nutritio formaliter consistit in introductione formæ substantialis aliti in materiam alimenti; sed virtus, seu potentia producens in alimento temperamētum primarum qualitatum, necessarium ad introductionē formæ substantialis aliti, est ipsamet temperamētum primarum qualitatum, residens in viuente, quod nutritur; ergo in prædicto temperamento consistit formaliter potentia nutritiua, seclusa quacumque alia qualitate.

6 Secunda; ad vnicam actionem sufficit vna potentia; sed nutritio est vnicæ actio, & calor, seu temperamētum primarum qualitatum, ex Aristotele locis supra citatis, est potētia, seu instrumentum nutritionis; ergo superflue quæritur aliud principium, quod sit potentia nutritiua.

7 Alij verò ex supradictis auctoribus sustinent, hanc qualitatem, in qua potentia nutritiua consistit, non esse temperamētum quatuor primarum qualitatum elementorum, quæ formaliter manent in misto, neque calorem elementalem; sed quandam aliam qualitatem superiorem omnibus primis qualitibus elemento-

rum, & temperamento earum, vtentem calore, aut temperamento primarum qualitatum, tanquam instrumentis in ipsa nutritione; ita recentiores Thomistæ; Patres Carmelitani disputat. 8. quæstio. 4. §. 2. Ioannes à Sancto Thoma, quæst. 3. articul. 2. Rubius tractatu de potentijs animæ vegetatiuæ, quæst. 1. & desumpserunt ex Diuo Thoma 2. contra gentes, capit. 61. & 1. part. quæstio. 73. articul. 2. ad 2. & quæst. 118. art. 1. ad 3. & probant.

8 Primò ex Aristotele, qui 2. libro de generatione animalium, capit. 4. expressè affirmat, quod virtus, seu potentia vegetalis efficit in viuentibus augmentum, vtendo caliditate, & frigiditate, quasi instrumento; ergo supponit Aristoteles, potentiam augmentatiuam, & consequenter nutritiuam distingui à calore, seu à temperamento primarum qualitatum elementaliū; alias non rectè diceretur, vt calore, seu temperamento primarum qualitatum, vt instrumento.

9 Secundò probant rationibus; prima; nutritio est actio vitalis; ergo potentia nutritiua, à qua proximè, & immediate procedit, debet esse vitalis; sed calor, seu temperamētum primarum qualitatum elementorum, quæ formaliter (in sententia contraria) manet in misto,

non sunt aliquid vitale; ergo potentia nutritiva neque in calore, neque in temperamento primarum qualitarum elementorum, poterit formaliter consistere.

10. Secunda: potentia vitalis oriuntur, si sunt non organica, ut intellectus, & voluntas, ab essentia animæ, ut propriae passionis illius; & si sunt organica, ut sunt sensitiva, & vegetativa, ab essentia illius organi substantialis, corporei, & animati, in quo resident; ergo sunt eiusdem ordinis, vel cum ipsa anima, vel cum illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo resident; sed calor, seu temperamentum primarum qualitarum elementorum non sunt eiusdem ordinis, neque cum anima, neque cum organo substantiali, corporeo, & animato; nam reperiuntur in rebus inanimatis, quæ sunt ordinis inferioris; ergo neque potentia nutritiva, neque potentia illa vitalis poterit formaliter consistere in calore, seu temperamento primarum qualitarum elementorum.

11. Tertia, & est ratio ad hominem: auctores contrariæ sententiæ sustinent, calorem, seu temperamentum primarum qualitarum, quod est in homine, non distingui specie à calore, seu temperamento primarum qualitarum elementorum, quod est in equo; sed potentia nutritiva, quæ est in

homine, est specie distincta, à potentia nutritiva, quæ est in equo, non secus, ac sunt specie distinctæ anima hominis, & equi, cuius sunt propriae passionis; nequit ergo potentia nutritiva cuiuscumque viventis in calore, seu temperamento primarum qualitarum elementorum, formaliter, & intrinsicè consistere.

12. Nos autem, qui loquentes de potentijs animæ in communi cum Scoto, & alijs firmiter statuimus disputatione precedenti quæst. 1. potentias animæ non esse accidentia, sed facultates substantiales, si non sunt organica, ut intellectus, & voluntas; idem realiter cum anima, & solum tam ab illa, quam inter se ex natura rei formaliter distinctas: si verò sunt organica, ut vegetativa, & sensitiva, idem realiter cum illo organo substantiali, corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet, & solum ab illo ex natura rei formaliter distinctas; nunc de potentia nutritiva in speciali loquentes, consequenter asserimus, potentiam nutritivam formaliter, & intrinsicè non consistere in calore, seu temperamento primarum qualitarum elementorum, ut priores auctores sustinebant; neque in aliqua qualitate superiori, & specie distincta ab omnibus primis qualitatibus, quam auctores posteriores consingunt, & ipsam voluntariè vitalè ap-

pel-

pellant; sed formaliter, & intrinsicè consistere in quadam facultate substantiali, quæ est idem realiter cum organo substantiali corporeo, & animato, quæ eo ipso vitalis erit, & solum ab eo ex natura rei formaliter distincta.

13. Hoc assertum probandum est eisdem rationibus, quibus disputatione præcedenti, quæstio. 1. idem probauimus de omnibus potentijs animæ. Videantur ibi dicta. Imò loquendo in speciali de potentia nutritiva, cum sit productiva substantiæ partialis, si poneretur esse accidens, & non substantia; sequeretur, accidens, saltem instrumentaliter attingere effectivè productionem substantiæ; quod etsi ab adversarijs deoretur; sed rem crudam devorare, latè cum Scoto ostendimus libro 2. Physicorum disp. 4. q. 7. videantur ibi dicta.

14. Ad ea, quæ adducta sunt in contrarium in priori modo philosophandi, respondemus; ad primam auctoritatem Aristotelis dicimus, concoctionem alimenti non esse formaliter nutritionem; sed dispositionem ad formalem nutritionem præviè requisitam: vnde ex eo, quod Aristoteles tribuat calori naturali concoctionem alimenti, ineptè satis inferri, calorem naturalem esse formaliter potentiam nutritivam; nam potentia nutritiva non

consistit formaliter in principio, seu virtute disponente ad nutritionem; sed in principio, seu virtute effectiva ipsius nutritionis. Ad secundam auctoritatem respondemus, Aristotelem attribuere augmentationem, & nutritionem calori naturali, tamquam principio disponenti alimentum ad augmentationem, & nutritionem requisito; non verò tamquam principio effectivo ipsius nutritionis, & augmentationis, quod est, in quo formaliter debet consistere potentia nutritiva, & augmentativa.

15. Ad primam rationem dicimus, ad introductionem formæ substantialis aliti in materiam alimenti in genere causæ dispositivæ sufficere quidem producere in alimento temperamentum primarum qualitarum, disponens ultimè materiam alimenti ad introductionem formæ substantialis aliti; non tamen in genere causæ effectivæ; sed ad hoc desiderari quandam facultatem in viventis, vi cuius talis forma substantialis aliti in materiam alimentivam ultimè dispositam, effectivè introducat; & in hac facultate, quæ vitalis esse debet, & consequenter substantialis, idemque realiter cum organo substantiali, corporeo & animato, in quo residet, potentiam nutritivam formaliter, & intrinsicè consistere; non verò in temperamento aliquo pri-

H 2

m

marum qualitatum, neque in aliqua alia qualitate, quæcūque constringatur.

16. Ad secundam fatemur, nutritionem esse unicam actionem, & similiter ad unicam actionem sufficere unam potentiam; sed negamus, ex Aristotele calorem, seu temperamentum primarum qualitatum esse potentiam efficiēter attingentem nutritionem; quia, ut supradictum est ex Aristotele, solum habemus, calorem naturalem, seu temperamentum ortum ex primis qualitativis esse principium attingens dispositionem necessariam ad nutritionem; & ideo non superfluum, sed necessarium quæri aliud principium, efficiēter attingens nutritionem, in quo potentia nutritiva formaliter, & intrinsecè consistat.

14. Ad argumenta adducta in contrarium in secundo modo philosophandi, qui communis, & receptus est apud Thomistas, respondemus, probare optimè primam partem nostræ asserti, scilicet, potentiam nutritivam non posse formaliter, & intrinsecè consistere in calore, seu temperamento primarum qualitatum; sed in aliquo ab his distincto; non tamen probare, quod contendunt ipsi Thomistæ, scilicet, id distinctum, in quo formaliter, & intrinsecè consistit po-

tentia nutritiva, esse quamdam qualitatem distinctam, & superiorem omnibus primis qualitativis; & temperamentis earum; sed potius, quod conuincunt, esse id, quod nos in vltima parte asserimus, scilicet, quandam facultatem nutriendi substantialem idem realiter cum organo substantiali, corporeo & animato, in quo residet, & solum ab eo ex natura rei formaliter distinctam. Et quod hoc sit verum, patet, quia illa tria, quæ in prædictis argumentis supponuntur; primum, *potentiam nutritivam esse vitalem*; secundum, *potentiam nutritivam esse eiusdem ordinis cum illo organo substantiali, corporeo, & animato, à cuius essentia, ut propria passio dimittitur*; tertium, *potentiam nutritivam, quæ est in homine, esse specie distinctam à potentia nutritiva, quæ est in equo*, optimè omnia, & absq; vlla difficultate verificantur de facultate nutritiva, quæ sit substantia non distincta realiter ab organo substantiali, corporeo, & animato, sed solum ex natura rei formaliter: fecus verò de facultate, quæ sit qualitas, & accidens realiter distinctum ab organo substantiali, corporeo, & animato, in quo residet potentia nutritiva; etiamsi hæc qualitas eminentior, & superior omnibus primis qualitativis, & omnibus temperamentis earum

con-

constringatur, dummodo in linea qualitatum, & accidentium relinquatur.

QVÆSTIO II.

Verum potentia nutritiva, augmentatiua, & generatiua realiter, & essentialiter distinguantur?

PRO meliori intelligentia eorum, quæ attingenda sunt in hac quæstione circa distinctionem potentiarum animæ vegetatiuæ inter se, notandum est, hoc esse discrimen inter potentias animæ intellectiuas, appetitiuas, & sensitivas ex vna parte, & potentias vegetatiuas, ut sunt, nutritiua, augmentatiua, & generatiua ex alia; quod priores ex his potentijs, cum non solum sint productiuæ suorum terminorum, puta intellectuum, volitionum, visionum, &c. sed etiam sint operatiuæ circa aliquod obiectum (recipiendo enim in se, ut de facto recipiunt suos terminos, seu operationes, quas producant; ab illis habent in genere causæ formalis respicere, seu operari circa obiecta prædictarum operationum, denominanturque formaliter intelligentes, volentes, videntes, &c.) hinc esse, ut istæ priores potentie non solum specificentur à terminis, seu actibus adæquatis, quos producant,

in quantum principia productiua sunt; sed etiam ab obiectis formalibus adæquatis, quæ à suis terminis, seu actibus adæquatis respiciuntur, in quantum principia appetitiua sunt; ut disputat præcedenti, quæst. 2. stabilibimus. At potentie vegetatiuæ, nutritiua, scilicet, augmentatiua, & generatiua, cum termini, quos producant, non sint operationes vitales, respicientes aliquod obiectum; sed potius nutritionis, & generationis terminus productus sit substantia, & augmentationis quantitas; hinc esse, ut à terminis, quos producant (adhuc admissis, quod illos in se recipiant) non possint in genere causæ formalis respicientes, seu operantes circa aliquod obiectum denominari; & consequenter, neque ab aliquo obiecto suorum terminorum specificationem, & distinctionem sumere, sicut sumunt potentie intellectiuæ, appetitiuæ, & sensitivæ. Nihilominus sumendo obiectum magis latè, scilicet, pro materia, circa quam operantur, quæ est acceptio, in qua Aristoteles sumpsit obiectum, cum hic textu 33. alimentum obiectum tam nutritiuæ, quam augmentatiuæ appellauit, fatendum est, potentiam nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam non solum à suis terminis adæquatis; sed

H 3

etiam

etiam à suis obiectis, id est, à materijs, circa quas versantur, specificationem, & distinctionem sumere; non secus, ac artes ab obiectis, seu materijs, circa quæ versantur, specificationem, & distinctionem sumunt.

2. Hoc prænotato; conueniunt auctores, illas tres functiones, quas Aristoteles hic cap. 4. animæ vegetatiuæ attribuit, scilicet, *nutrire, augere, & generare*, si formaliter, & in esse mutationum considerentur, non solum realiter, sed etiam essentialiter differre: & dico noranter si formaliter, & in esse mutationum considerentur; nam si considerentur materialiter, & in esse rei, patet ex dictis libro 1. de generatione disput. 4. nutritionem & generationem solum accidentaliter differre. Dissidium autem inter ipsos est in explicando, vtrum iuxta numerum, & speciem harum functionum multiplicandæ sint potentie animæ vegetatiuæ, & consequenter, an sint realiter, & essentialiter distinctæ inter se potentia nutriens, augens, & procreans? An verò sit eadem numero, & essentialiter potentia, valens has tres functiones realiter, & essentialiter diuersas exercere?

3. Plures auctores affirmant, potentias animæ vegetatiuæ,

nutritiuam, scilicet, augmentatiuam, & generatiuam distinguendas esse iuxta numerum, & essentialiter prædictarum functionum; ac per consequens tam realiter, quam essentialiter distingui; ita communiter Thomistæ, inter quos sunt Patres Carmelitani disputat. 8. quæst. 3. §. 2. qui propria citant Diuum Thomam 1. parte, quæst. 78. articul. 2. & ibi Caietanum, & quam plures alios. Et quoad distinctionem potentie nutritiue à generatiua, idem sentiunt Appollinaris hic quæst. 9. Iabelus quæst. 18. & Murcia disputat. 3. quæstio. 1. & 2. nam de potentia nutritiua, & augmentatiua sustinent oppositum.

4. Probari solet hæc sententia; primò, quia potentie realiter, & essentialiter distinguuntur per ordinem ad actus earum adæquatos; sed nutrire, augere, & generare sunt actus adæquati, & insuper sunt actus realiter, & essentialiter distincti; ergo potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua, quæ sunt potentie, quibus actus isti correspondent, erunt etiam potentie realiter, & essentialiter distinctæ. Minorem quoad illam partem, in qua esse potest difficultas, scilicet, prædictos actus esse adæquatos, inde probant; quia hi actus ordinantur

ad

ad diuersos fines, nimirum, nutrire ad conseruationem individui; augere ad debitam illius accretionem; & generare ad conseruationem speciei.

5. Secundò probant, saltem distinctionem realem inter potentiam nutritiuam, & augmentatiuam interuenire his rationibus; prima; cum viuens peruenit ad statum, seu consistentiam, amittit potentiam augmentatiuam, superstitet potentia nutritiua; siquidem viuens, quamdiu viuunt (vt docuit Aristoteles, & experientia ostendit) nutritur, & tamen post statum, iam non augeatur, seu accrescit; ergo potentia nutritiua distinguitur realiter à potentia augmentatiua; alioqui eadem potentia maneret, & non maneret, quod implicationem involvit.

6. Secunda; obiectum, seu materia, circa quam nutritionis (vt docet Aristoteles hic textu 33.) est alimentum, pro vt est substantia; obiectum verò, seu materia, circa quam augmentationis est idem alimentum, pro vt quantum; sed ratio substantiæ, & ratio quantitatis differunt prædicamento; ergo ex tanta distinctione obiectorum seu materiæ, circa quam versantur potentia nutritiua, & augmentatiua, optimè arguitur distinctio realis inter has potentias.

7. Tertiò probant, inter potentiam nutritiuam, & gene-

ratiuam interuenire saltem distinctionem realem, similibus rationibus, quibus conati sunt probare distinctionem realem inter potentiam nutritiuam, & augmentatiuam; prima; separatio realis inter duo signum est euidens distinctionis realis inter illa; sed potentia generatiua realiter separatur à nutritiua, vt experientia ostendit in multis animalibus, in quibus est potentia nutritiua, secus verò generatiua; ergo negari non potest, saltem distinctio realis inter potentiam nutritiuam, & generatiuam.

8. Secunda; quando alicui potentie conuenit aliqua operatio, quæ alteri non conuenit, signum est distinctionis realis inter illas; sed potentie generatiuæ competit aliqua operatio, quæ non competit potentie nutritiue; ergo signum est distinctionis realis inter potentiam generatiuam, & nutritiuam. Minorem probant, quia potentie generatiuæ competit formatio membrorum, & tamen hæc operatio non competit potentie nutritiue, quandoquidem, si alicui abscindatur brachium, non restituitur à potentia nutritiua, quæ sanè id restitueret, si esset eadem cum potentia generatiua, quæ illud primò formauit.

9. Tertia; potentia nutritiua per totum corpus diffusa

est; generatiua verò certam diffinitamque sedem obtinet, videlicet, vbi superfluum alimenti conuertitur in semen; sed ea, quæ subiecto distinguuntur, idem realiter esse nequeunt; ergo negari non potest, quòd potentia nutritiua à generatiua realiter distinguatur.

10 Histamen non obstantibus, tenendum est, neque potentiam nutritiuam ab augmentatiua, neque à generatiua, neque essentialiter, neque realiter distingui; & consequenter neque augmentatiuam, & generatiuam inter se (quia, quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se) sed potius vnam, & eandem numero potentiam sufficere ad hoc, vt viuens hastres functiones, *nutrire, augere, & generare*, quantumvis diuersæ sint, exercere valeat: quæ potentia, in quantum est principium nutriendi, dicitur nutritiua, & in quantum est principium augendi, dicitur augmentatiua, & denu in quantum est principium generandi, id est, conuertendi residuum alimenti in semen, quod est instrumentum generationis, dicitur generatiua: ita plures auctores, inter quos sunt Durandus in 1. distinct. 3. in 2. parte distinctionis, quæst. 2. Philoponus hic ad textum 46. Niphus ad textum 42.

Vallesius libro 2. *controuersiarum medicarum*, capit. 19. & 20. Conimbricenses capit. 4. quæstio. vnica; Suarez libro 2. *de potentijs animæ in communi*, cap. 9. & 10. Rubius tractatu de *potentijs animæ vegetatiuæ*, quæstio. 2. Et quoad potentias nutritiuam, & augmentatiuam idem affirmant Apollinaris, Iabellus, & Marcia locis supra num. 3. citatis.

11 Ducor ad hoc afferendum primò; quia quòd hæ potentia non sint realiter distinctæ, est doctrina expressa Aristotelis, qui libro de *generatione animalium*, capit. 4. ante medium, postquam dixerat, eandem facultatem animæ vegetatiuæ generare sibi simile, & augere; magis id explicans subdit hæc verba, *Eadem enim materia est, ex qua augetur, & ex qua constituitur primum: itaque facultas quoque augens eandem, quæ in principio est, sed maior*, quasi dicat, facultatem animæ vegetatiuæ, per quam auget, nutrit, & generat, se habere, sicut puerum, & virum; nam in principio quasi parua est, non se extendens ad omnes actus sibi proprios; sed solùm ad nutriendum, & augendum proprium corpus; sed tandem fit maior, & se extendens ad generandum; sed eadem est semper; sicut & idem est homo in statu pueritiæ, ac virili.

12 Item

12 Item idem Aristoteles hoc in libro capit. 4. textu 42. sic ait, *Quoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum*; nihil certè expressius dici potuit. Neque obstat, quòd respondet Caietanus, nimirum, in prædicta comparatione nomine potentia vegetatiuæ nõ intellexisse Aristotelem potentiam nutritiuam, & augmentatiuam, sed potentiam vegetatiuam in communi; Tum, quia si per potetiam vegetatiuam non intelligeret nutritiuam, & augmentatiuam, non rectè inferret ex identitate generatiuæ, & vegetatiuæ esse necessarium agere de alimento; siquidem alimentum non est obiectum, seu materia, circa quam, potentia vegetatiuæ in communi; sed potentia vegetatiuæ in speciali, nutritiua, scilicet, & augmentatiua, vnus, inquam, in quantum substantia, alterius in quantum quantum, vt ipsemet Aristoteles falsus est. Tum etiam, quia si nomine vegetatiuæ intelligeret vegetatiuam in communi, ineptam comparationem faceret; nam redderet hunc sensum, potentia vegetatiua in communi, & potentia generatiua est eadem potentia vegetatiua; quæ comparatio inepta est, non secus, ac ista, sensus

in communi, & visus est idem numero sensus.

13 Secundo ducor, quia, vt ex dictis quæstione vltima disputationis præcedentis patet, potentia non specificantur, nec multiplicantur, à quibuscumque actibus; sed ab actibus adæquatis. Existimo autè, nutrire, augere, & generare semen, quod est instrumentum generationis viuentis, esse actus inadæquatos potentia vegetatiuæ; ac per consequens ab eadem numero facultate, seu potentia posse elici, etiam si ipsi differant specie, vel genere; non secus, ac eliciuntur ab eadem numero potentia intellectiua actus fidei, actus opinionis, & actus scientiæ, qui diuersi sunt in specie, seu genere.

14 Assumptum probo, quia illamet virtus, quæ est sufficiens ad nutriendum corpus, est etiam sufficiens ad illud augendum, & similiter est sufficiens ad faciendum semen ex superfluo alimento, in quo consistit potentia generatiua viuentis, & non in virtute, in semine deciso residente, vt ex dicendis constabit; ergo nutrire, augere, & generare, actus inadæquati sunt eiusdem numero potentia, seu virtutis animæ vegetatiuæ. Antecedens patet, nam per eandem virtutem, per quam

con-

conuertitur vltimum alimentum, scilicet, sanguis in substantiam aliti, & consequenter nutritur viuens, producitur consequenter, & tanquam effectus secundarius noua pars quantitatis in substantia aliti, necessario concomitans nouam partem substantiæ, quam per nutritionem acquisiuit; non secus, ac per eandem virtutem, qua producitur calor in subiecto frigido, expellitur in genere causæ efficientis frigus à prædicto subiecto. Et similiter transmutari potest superfluum alimentum in semen in parte corporis ad hoc determinata pro generatione proli; non secus, ac transmutatur (in omnium sententia) sanguis mammillarum in lac, & medulla in ossa.

15 Tertiò ducor, quia cum natura compendio studeat, & paucitatem magis, quam multitudinem affectet, non sunt multiplicandæ res, quanto minus potentiæ sine ratione cogente; sed non est ratio cogens admittere distinctionem, neque essentialem, neque numericam in prædictis facultatibus, seu potentijs ad actus nutriendi, augendi, & generandi; ergo vna tantum dabitur potentia, à qua actus isti administrantur: minor, in qua est tota difficultas, non melius probari potest, quam soluendo sigillatim argumenta, quæ adducta sunt in prima sen-

tentia ad oppositum probandum.

16 Ad primum, concessa maiori, negamus minorem quoad illam partem, scilicet, nutrire, augere; & generare esse actus adæquatos animæ vegetatiuæ; quia cum eadem virtus nutritiua sit, & in augmentatiua, & generatiua seminis, vt probatum est, nutritio, augmentatio, & generatio, etiam si sint actus essentialiter, & realiter distincti, erunt actus inadæquati respectu illius. Neque obstat, quod finis immediatus nutritionis sit conseruatio indiuidui, & augmentationis debita illius accretio, & generationis speciei conseruatio; nam etiam hi fines respectu animæ vegetatiuæ sunt fines inadæquati. Nam conseruatio indiuidui, quæ fit per nutritionem, & debita illius accretio, quæ fit per augmentationem, ordinantur ad conseruationem speciei, quæ fit per generationem, tanquam ad finem vltimum, & per se primò intentum à natura, vt quæstione vltima huius disputationis dicemus explicando illud assertum Aristotelis, *naturalissimum opus viuents est generare sibi simile.*

17 Ad primam rationem ex his, quæ adducebantur in secundo argumento ad probandum distinctionem realem inter potentiam nutritiuam, & augmentatiuam, negamus an-

antecedens, scilicet, in viuente, quando peruenit ad statum, seu consistentiam, extinguitur potentiam augmentatiuam: licet enim non iam plus reponat, quam dilabatur, & ideo viuens non dicatur augeri; adhuc tamen remanet eadem virtus, minus tamen firma, & robusta, quam antea: quemadmodum eadem potentia videndi manet in Socrate senex, ac erat in eodem Socrate iuene; minus tamen firma, & robusta. Cur autem actus, quo viuens acquirit nouam partem non solum substantiæ; sed etiã quantitatis, ipsam partem substantiæ concomitantem, dum peruenit ad statum, & consistentiam, non dicatur augmentatio, sicut dicitur nutritio, explicauimus lib. I. de generatione, disp. 4. q. 2. à num. 10.

18 Ad secundam rationem dicimus, quamuis actus nutritionis, & augmentationis versentur circa obiecta formalia prædicamento diuersa, prædictam diuersitatem non sufficere ad arguendum potentiam realiter distinctam, eo quod prædicti actus, ita sunt connexi, vt per eandem virtutem, per quam conuertitur vltimum alimentum, scilicet, sanguis in substantiam aliti, producitur consequenter, & tanquam effectus secundarius noua pars quantitatis in substantia aliti, necessario concomitans nouam partem substantiæ, quam

per nutritionem acquisiuit, vt num. 14. dicebamus: & modo confirmari potest instantia actuum generationis, & corruptionis, qui, etiam si habeant obiecta, seu terminos formales, plusquam prædicamento diuersos, cum terminus formalis generationis quid positium sit; corruptionis verò quid negatiuum; nihilominus tanta diuersitas non arguit diuersam potentiam effectiuam, non alia ratione, nisi quia isti actus ita sunt connexi, vt per eandem virtutem effectiuam, qua producitur actus generationis, consequenter, & tanquam effectus secundarius resultat corruptio, ipsam generationem necessario consequens.

19 Ad secundam rationem ex adductis intertio argumento ad probandum distinctionem realem inter potentiam nutritiuam, & generatiuam, concessa maiori, negamus minorem: & ad instantias, quibus illam probare nituntur aduersarij, concedimus, plura animalia non generare, etiam si nutriantur: sed hoc dicimus provenire, non ex defectu potentiæ generatiuæ; sed ex defectu alicuius conditionis, ad prorumpendum in actum, in prædicta potentia generatiua requisitæ, vt sunt tres ab Aristotele in 4. capite huius libri numeratæ, scilicet, perfecta ætas, habere testiculos, & non ha-

habere esse ex putrefactione terræ, & aliæ similes.

20 Ad secundam; quidquid sit de veritate maioris propositionis, negamus minorem; & ad probationem dicimus, falsum esse, quod in ipsa supponunt aduersarij, scilicet, potentia nutritiua non posse competere formationem membrorum; oppositum enim experimur in arboribus, in quibus præcisi rami denuo pullulant, & iustam magnitudinem, & figuram assequuntur, non utique alterius virtutis, quam nutrientis ministerio: idem quoque videre est in hominibus præsertim infantibus, in quibus non raro aliqua membra solida regenerari consueverunt. Neque obest, quod amputatum brachium non restitatur à viuente; non enim id propterea accidit, quod virtus nutritiua à generatiua re ipsa distinguatur; sed quia, vt rectè ait Galenus libro de femine, cap. 17. virtus delineans, seu formans membra, non tam vehemens, & efficax est in prole genita ad reficienda eius membra, præsertim solida, & ea, quæ plus operæ exigunt, cuiusmodi est brachiū, quam extitit in semine ad illa de integro coagmentanda.

21 Ad tertiam, & vltimam rationem (quæ, si quid probaret, probaret etiam non solum potentiam generatiuam, seu

conuersiuam superflui alimentum in semine realiter distingui a nutritiua; sed etiam distingui realiter à nutritiua, tam potentiam conuersiuam alimenti in carnem, quam potentiam conuersiuam alimenti in ossa, & potentiam conuersiuam alimenti in nervos, & potentiam conuersiuam alimenti in lac, & sic de reliquis; nam potentia conuersiua alimenti in carnem, solum residet in carne, & potentia conuersiua alimenti in ossa solum residet in ossibus, & potentia conuersiua alimenti in nervos solum residet in nervis, & potentia conuersiua alimenti in lac solum residet in mammillis, & sic de reliquis.) Respondemus admittendo libenter, potentiam nutritiuam per omnia membra esse diffusam; non secus, ac est diffusa anima vegetatiua, cuius est potentia; sed negamus, id non competere potentia generatiua, si potentia generatiua (& idem est iudicium de alijs potentijs conuersiuis alimenti in aliquam substantiam viuentis) non formaliter, & in quantum generatiua est; sed realiter, & quatenus conuersiua est alimentum in aliquam substantiam viuentis, consideretur. Itaque virtus, seu potentia conuersiua alimenti in aliquam substantiam viuentis diffusa est per omnia membra viuentis, licet ratione membri, in quo residet, & illius dispositionis, seu

tem-

temperamenti diuersa munera exerceat, à quibus diuersas denominationes accipit; nam in membris ad generationem destinatis alimentum superfluum conuertit in semen, & dicitur potentia generatiua seminis: in mammillis conuertit alimentum in lac, & dicitur potentia generatiua lactis; in carne conuertit alimentum in carnem, & dicitur potentia aggeneratiua, seu nutritiua carnis: in ossibus conuertit alimentum in ossa, & dicitur potentia aggeneratiua, seu nutritiua ossis, & sic de reliquis.

22 Neque obstat, quod aliqui ex iunioribus Thomistis, inter quos sunt Patres Carmelitani, obijciunt, scilicet, se qui ex ista solutione, quod nulla esset ratio efficax ad conuincendum illum, qui assereret, potentiam visuam, auditiuam, & ceteros sensus externos non esse potentias realiter, & essentialiter distinctas; sed esse eandem numero potentiam per totum corpus diffusam, licet ratione organi, in quo vaqueque residet, & illius dispositionis, seu temperamenti diuersa munera exerceat, vt in oculo videre, in aure audire, &c.

23 Respondetur enim, rationem efficacem ad conuincendum illum, qui assereret, potentiam visuam, auditiuam, &c. non esse potentias realiter, & essentialiter distinctas, aliunde sumendam esse, nimirum, ex eo,

quod potentia distinctione, & specificationem sumit ex obiecto formali, & adæquato suorum actuum: vnde, cum color, & lumen sint obiectum adæquatum actuum potentia visuæ, & sonus sit obiectum adæquatum actuum potentia auditiuæ, & hæc obiecta in ratione obiecti sint profus diuersa, efficaciter ex diuersitate istorum obiectorum conuinceretur proterius qui negaret distinctionem realem, & essentialem inter potentiam visuam, & auditiuam: quæ ratio non haberet locum, si applicare vellent illam ad probandum distinctionem realem, & essentialem inter potentiam generatiuam seminis, & potentiam nutritiuam, siue sit nutritiua carnis, siue ossis, siue nervi, &c. nam cum omnes istæ potentia versentur circa eandem materiam, scilicet, circa alimentum, quæ in his potentijs induit rationem obiecti (ex prænotatis ex mente Aristotelis num. 1.) potius conuincerent oppositum, scilicet, re aliter, & essentialiter non distingui.

24 Est autem aduertendum, ne in æquiuoco sit labor, potentiam generatiuam dupliciter sumi posse: primò pro virtute conuersiua superflui alimenti in semen, quæ virtus potentia vitalis est, in viuente residens. Secundò pro virtute gignendi, quæ est in semine, quæ non est vitalis, cum

se-

semen, in quo residet, nō actu, sed in potentia viuens sit; & secundum Scotum, vt latē vidimus libro 2. Physicorum, disput. 4. quæst. 7. non effectiue, sed solum dispositiue attingit productionem foetus. Cum ergo in ista quæstione statutum est, potentiam generatiuam nō esse realiter distinctam à nutritiua, & augmentatiua; potentia generatiua sumitur in priori sensu; nam potentia generatiua, quæ est in semine, non solum distinguitur realiter, & essentialiter à potentia nutritiua; sed etiam à potentia generatiua, quæ est in viuente, cum sit effectus istius, & in diuerso subiecto residens.

QVÆSTIO III.

Quodnam sit subiectum nutritiue, augmentatiue, & generatiue potentiæ?

HÆc quæstio, vt proposita est, solum habere potest locum in sententia Thomistarum ponente potentias animæ esse accidentia, ab ea, vel ab organo, in quo resident, realiter distincta; nam de solis accidentibus in rigore solum inquiri potest, quodnam sit eorum subiectum, cum sola accidentia in rigore sint in alio, tãquam in subiecto; sed ex resolutione eius etiam colligi potest, cuiusnam subiecto identificentur potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua; quod

inquiri deberet in nostra, & Scoti sententia, quæ non ponit potentias animæ in aliquo accidente, ab ea, vel ab organo, in quo residet, realiter distincto; sed in quadam facultate, si non sunt organicæ, vt intellectus, & voluntas idem realiter cum anima; & si sunt organicæ, vt sensitiuæ, & vegetatiuæ idem realiter cum illo organo substantiali corporeo, & animato, in quo vnaquæque residet, & solum inter hæc distinctionem ex natura rei formalem admittit.

2 Si de potentia nutritiua, & augmentatiua sermo sit, quæstio proposita facilem habet resolutionem: conueniunt enim omnes, has potētias subiectari (in principijs Thomistarum) seu identificari (in principijs Scotistarum) cum omnibus partibus viuentis, quæ informantur anima: ratio est clara, nam omnes partes viuentis, quæ informantur anima, nutriuntur, & augentur; ergo in omnibus illis resident potentia nutritiua, & augmentatiua, non solum quoad entitatem, sed etiam quoad omnia requisita ad suas functiones exercendas.

3 Maior est difficultas de potentia generatiua, si de subiecto, in quo residet, non qualicumque, sed habente omnes condiciones requisitas ad hoc, vt potentia generatiua in illo existens suas functiones exer-

exerceat (qui est sensus, in quo procedit præfens quæstio) sermo sit. Nam sunt, qui existiment, semen informari anima, & consequenter potentiã generatiuam in semine residere, tanquam in subiecto habente omnes condiciones requisitas ad hoc, vt in illo potentia generatiua, quæ vitalis est, suas functiones exerceat: ita Galenus in libro de *Marsino*, cap. 5. Paromatus in libro de *semine*, Zimarra hic ad text. 45. Themisti ad text. 6. Valletius lib. 2. controuersiarum, cap. 9. & tribuitur Platoni in *Thimæo*, & ex recentioribus nonnulli, qui aduertunt, in homine hoc esse intelligendum de semine coniuncto; non vero de semine deciso; nam cum anima hominis sit indiuisibilis, non poterit semen decisum, & separatum ab homine informari eius anima; & consequenter neque in ipso potentia generatiua, quæ vitalis est, residere: in alijs vero viuentibus dicunt, hoc esse intelligendum de semine tam coniuncto, quam deciso, & separato; quia cum eorum animæ diuisibiles sint, poterit optimè semen ab eis decisum, & separatum informari aliqua parte animæ, etiam decisa, & separata cum ipso semine.

4 Probari solet hæc sententia; primo ex Aristotele, qui 2. libro de *Generatione anima-*

lium, capit. 3. docet semen animalium viuere, his verbis, *Quippe, cum nihilominus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes; & aliquando prolifica sint, &c.*

5 Secundo probari solet tractionibus; prima, quia arborum fructus sunt earum semina, cum terræ mandati generentur ex eis arbores similes in specie arboribus, quarum sunt fructus; & tamen viuere constat, & informari anima, cum nutriantur, & augeantur, dum in arbore permanent: ergo partem erit ratio de semine animalium in eis permanente. Secunda; semen viuentium effectiue attingit terminum generationis; sed terminus generationis viuentium est corpus viuens, & informatum anima; ergo & ipsum semen erit viuens, & informatum anima; aliàs effectus in perfectione superaret suam causam effectiuam, quod est inconueniens.

6 Sed hæc sententia merito reijcitur ab alijs recentioribus, quia verior, & probabilior est sententia, quam tenent Scotus noster in 4. distinct. 44. quæst. 1. & Diuus Thomas 1. part. quæst. 119. artic. vltimo, & expressius 2. contra gentes capit. 89. & quam plures alij, quos refert, & sequitur Rubius tract. de *potentijs animæ vegetatiue*, q. 3. n. 59. nimirum, semen non solum separatum à viuente, sed etiam coniunctum cū ipso

non esse actu viuens, nec actu informari anima, sed solum in potentia; non secus, ac de sanguine, & de alijs humoribus idem statuimus disp. 2. quaest. 6. section. 2. & consequenter potentiam generatiuam, quae in omnium sententia est vitalis, non posse residere in semine, tanquam in subiecto habente omnes conditiones requisitas ad hoc, vt in illo potentia generatiua suas functiones exerceat.

7 Probari potest 1. ex Aristotele, qui in hoc 2. libr. cap. 1. textu 10 expressè affirmat, semen non actu, sed solum potentia viuere, seu informari anima: verba eius sunt, *Non est autem, quod obijcit animam potentia existens, vt viuat, sed quod habet; semen autem potentia huiusmodi corpus est.* Et 2. libr. de generatione animalium cap. 3. circa finem, cum proposuisset dubium, *an semen animam habeat?* respondet, *habere quidem in potentia; ergo sentit, actu neque informari anima, nec actu viuere.*

8 Secundò probari potest, quia vt disp. 2. quaest. 6. statuimus, in viuente solum partes solidae spectantes ad integritatem viuentis informantur anima; sed semen non est pars solida, neque spectans ad integritatem viuentis; ergo non informatur anima. Et confirmatur, quia anima solum est actus, seu forma corporis or-

ganici; sed semen non est corpus organicum; ergo non actuatur, seu informatur anima, sed alia forma ab anima distincta. Quod autem aliqui ad hoc respondent, nimirum, semen esse aliquo modo corpus organicum, quia habet quasdam partes crassiores, & terrestriores; alias verò subtiliores, & aëreas, friuolum est; quia cum hæc diuersitas partium, etiam reperiatur in corporibus inanimatorum, vt in vino, oleo, &c. manifestum signum est, hanc diuersitatem, seu heterogenitatem partium non sufficere ad hoc, vt dicatur semen corpus organicum in eo sensu, qui requiritur ad habendam vitam, vel animam.

9 Neque ea, quae in contrarium adducta sunt, aliquid probant. Nam testimonium Aristotelis explicandum est, non de actuali vita, sed de potentiali, vt ipsemet in testimonijs pro nostra sententia adducti satis apertè se explicuit.

10 Ad primam rationem dicimus, fructus arborum dupliciter posse accipi, primò antequam in semen transeant, & vt sic non mirum, quòd uiuant, & informantur anima, cum sint partes integrantes arborum, & multò perfectiores, quàm folia. Secundò, vt iam tractatè in verum semen, & hoc modo neque in-

for-

formantur anima, nec viuunt, cum nullam habeant operationem vitalem.

11 Ad secundam negamus maiorem; nam vt rectè docet Scotus in 2. dist. 18. quaest. vnica, nullum semen effectiue attingit id, quod ex semine generatur; sed solū dispositiue; quod assertum nos latè expendimus, & comprobauimus libro 2. Physicorum, disp. 4. quaest. 7. à num. 28. & sequentibus. Recolantur ibi dicta.

12 Supposito ergo, quòd potentia generatiua non subiectetur in semine, solum esse potest dubium, an subiectetur in omnibus partibus viuentis, sicut subiectetur potentia nutritiua? An verò in aliqua determinata parte? Et fermo est, (vt iam animaduerti) non de qualicumque subiecto; sed habente omnes conditiones requisitas ad hoc, vt potentia generatiua in illo existens suas proprias functiones exerceat. Hippocrates libro de locis affirmat, semen decidi à quauis parte viuentis; ac per consequens potentiam generatiuam, quae in quantum talis, est effectiua seminis, in quacumque parte corporis animati residere, vt in subiecto habente omnes conditiones requisitas ad illud efformandum; non secus, ac philosophati sumus de potentia nutritiua, quam sententiam sequutus est etiam Albertus

†

magnus 2. de anima, tractatu 2. cap. 7.

13 Probari potest hæc sententia, primò, quia per virtutem feminalem generatur foetus similis generanti secundum omnia membra; ergo quodlibet membrum aliquid tribuit feminis, ratione cuius foetus ipsi membro assimiletur. Secundò, quia experimur, homines ex nimia effusione seminis in omnibus membris debilitari; ergo idè est, quia tale semen ex omnibus membris est deciduum. Tertio, quia potentia generatiua (vt ex dictis in quaestione præcedenti constat) est idem realiter cum potentia nutritiua; sed nutritiua, vt dictum est, in omnibus partibus viuentis residet; ergo quòd generatiua, etiam in omnibus partibus viuentis resideat, necessarium erit.

14 Sed oppositam sententiam (nimirum, semen non decidi ex omnibus partibus corporis viuentis; ac per consequens potentiam generatiuam, seu formatiuam seminis non residere in omnibus partibus viuentis, vt in subiectis habentibus omnes conditiones requisitas ad hoc, vt prædicta potentia generatiua in eis residens, suas functiones exerceat, sed solum in aliqua determinata parte) tenent Aristoteles libro 1. de generatione animalium cap. 17 & 18. Galenus libro de semine,

I

&

& multi alij ex Medicis, quos refert, & sequitur Vallesius libro 2. *controuersiarum medicarum*, cap. 5. qui addit, hanc determinatam partem non esse testiculos, vt aliqui affirmant; sed esse quandam venam, seu arteriam, quæ recta via tendit ad vasa feminis; nam per anatonem expertum est in illa vena sanguinē albescere ad modum feminis: quæ sententia sequenda est; & satis confirmari potest ex simili arborum, & aliarum plantarum, quarum femina non in omnibus partibus earum, sed in parte determinata generantur.

15 Ad ea, quæ numer. 13. in contrarium obiecta sunt, respondemus; ad primum, ad hoc, vt per virtutem feminis generetur foetus similis generanti secundum omnia membra, nihil interesse, quod semen decidat ab omnibus partibus corporis; aliàs, homo non habens brachia, non posset foetum habentem brachia generare. Ratio est, quia virtutem organizandi non habet semen à membris, sed ab anima, quæ in qualibet parte, cum sit, poterit illam (si omnes conditiones requisitæ adsint) in qualibet parte corporis semini tribuere. Ad secundum homines ex nimia effusione feminis debilitari in omnibus membris, non quia ex omnibus membris decidat semen; sed pars illa, in qua fabricatur semen,

& ex qua deciditur, fugit à partibus vicinioribus per virtutem attractiuam in ea residentem, sanguinem, & iste ab alijs. Ad tertium, ex eo, quod potentia generatiua feminis sit idem realiter cum potentia nutritiua, sequi quidem realiter, seu materialiter esse in omnibus partibus viuents, in quibus est potentia nutritiua, non tamen sequi, quod sicut hæc realis, seu materialis potentia formaliter, seu in quantum nutritiua est, in omnibus partibus suas functiones exercet; ita etiam formaliter, seu in quantum generatiua, seu productiua feminis est, etiā in omnibus partibus exerceat suas functiones; quia ad hoc vltimum plures conditiones, seu dispositiones requiruntur in subiecto, seu partibus, in quibus residet, quam ad primum.

QVÆSTIO IV.

Quid sit generatio viuents?

I DE generatione substantiali latè sumpta, scilicet, pro mutatione à substantia in potentia ad substantiam in actu, & quæ in substantijs inanimatis reperitur, ex professo egimus cum Aristotele libro 1. de ortu, & interitu, disputat. 1. De generatione verò strictè sumpta, & quam Aristoteles capit. 4. huius libri non

non solum enumeravit inter operationes proprias animæ vegetatiuæ; sed etiam statuit, operationem generandi sibi simile esse naturalissimū opus viuents, in præsentī quæstione inquirimus, quid sit, id est, quæ sit eius essentialis definitio?

2 Quamvis Aristoteles completam definitionem generationis viuents non assignauerit; nihilominus ex his, quæ in varijs locis de generatione viuents docuit, hæc definitio generationis viuents compacta est, & ab omnibus, tanquam exacta recepta, est origo viuents à viuente à principio coniuncto in similitudinem naturæ; in qua definitione nomen origo, quod idem significat, ac processio vnus ab alio, ponitur loco generis; reliquæ particulæ ponuntur loco differentiæ; & per particulas viuents à viuente differt à generatione substantiali inanimatorum, quæ etiam si sit origo, seu processio vnus substantiæ ab alia; sed non substantiæ viuents ab alia viuente. Per particulam à principio coniuncto, quæ significat, viuents, quæ generantur, debere fieri ex aliqua parte substantiæ ipsius generantis, differt à productione Heuæ, facta à Deo ex costa Adami, & ab alijs similibus, quia etiam si fuerit origo, seu processio viuents à viuente; sed non à principio

coniuncto ipsi Deo, qui fuit producens; sed potius à principio cōiuncto ipsi Adamo, qui in tali productione merè passiuè se habuit. Demum per particulas *in similitudinem naturæ*, quæ significant, productum debere esse simile in natura specifica ipsi producēti, differt à productionibus viuents, quæ proueniunt à causis æquiuocis, vt productio vermū ex animali, vel homine, & similiter productio nulli ex equo, & asina; vel è contra ex asino, & equa; quia etiam si hæc productiones sint origines, seu processiones viuents à viuents, & à principijs coniunctis; sed non in similitudinem naturæ, cum producta sint distincta in natura specifica à producentibus; neque per illas consequatur finis per se intentus à natura in generationibus viuents, qualis est conseruatio suarum specierum.

3 Sed contra definitionem generationis viuents, sic traditam, & explicatam est graue, & theologicum argumentum: videtur enim ex prædicta definitione sequi, processionem Spiritus Sancti esse verè, & propriè generationem appellandam; quod repugnat Catholicæ fidei, quæ sicut expressè docet, processionem Diuini Verbi esse verè, & propriè generationem; ita expressè negat, esse verè, & propriè generationem processio-

nem Spiritus Sancti. Sequela probatur, nā sicut de processione Diuini Verbi verè, & propriè verificatur definitio generationis viuentiū supra tradita; ita verè, & propriè verificatur de processione Spiritus Sancti; ergo si propter hoc processio Verbi Diuini verè, & propriè dicitur generatio; etiā verè, & propriè dicitur generatio processio Spiritus Sancti. Assumptū probatur, quia sicut de processione Diuini Verbi verè, & propriè verificatur, non solū, quòd sit origo viuentis à viuēte à principio coniuncto; sed etiā, quòd sit in similitudinem naturæ, eo quòd Verbū productū est eiusdē naturæ, tā specificæ, quàm numericæ cū Patre producēte: ita de productione Spiritus Sancti verè, & propriè verificatur, non solū, quòd sit origo viuentis à viuente à principio coniuncto; sed etiā, quòd sit in similitudinem naturæ, eo quòd Spiritus Sanctus productus, est eiusdē naturæ, non solū specificæ, sed etiam numericæ cum Patre, & Filio producentibus.

4 Ad hoc argumentū, quod in materia de Trinitate fusiū expendimus disputat, 1. quæst. 4. pro nunc respondemus negando sequelam; & ad eius probationem negandum etiam est, definitionem generationis viuentium supra traditam ita propriè, & verè verificari de processione Spiritus

tus Sancti, ac verificatur de processione Diuini Verbi. In assignanda autem ratione huius discriminis variant auctores, & omiſſa ratione, quam adducit Vazquez 1. part. disp. 113. cap. 6. nimirum rationem esse, quia Spiritus Sanctus, etiam si procedat similis in natura ex vi processionsis; non tamen procedit, vt imago; quia imago addit supra similitudinem, quòd sit originata ab alio, & ordinata ad representandum, ex quibus vltimum non cōuenit Spiritui Sancto: Verbū autem Diuinum non solum ex vi suæ processionsis procedit simile in natura; sed etiā procedit, vt imago, cū sit similitudo originata à Patre, ordinata ad representandum. Omissa, in quā, hac ratione (tum, quia supponit falsum, scilicet, Spiritū Sanctum procedere simile in natura ex vi suæ processionsis, nō secus, ac procedit Verbum: tū etiam, quia Verbum Diuinum non aliundē habet, quòd sit similitudo originata à Patre, ad representandam naturam eius ordinata; & consequenter quòd sit imago Patris, nisi quia ex vi suæ processionsis procedit simile in natura Patris; ergo si Spiritus Sanctus in sententia Vazquez ex vi suæ processionsis procedit similis in natura illorum, à quibus procedit; habebit vtique, quòd sit similitudo originata ab eis, ad representandam

na.

naturam ipsorum ordinata; & consequenter quòd sit ipsorum imago, quòd est absurdum) solum duas rationes adducam, vnam D. Thomæ, & alteram Scoti, quarum quælibet sufficiens est; neque vna contrariatur alteri, sed potius vna alteram præsupponit.

5 Diuus Thomas 1. parte quæst. 27. articul. 4. & 4. contra gentes capit. 11. & 19. & ibi Ferrariensis, & Caietanus quæst. 39. articul. 2. & cæteri Thomistæ affirmāt, idē processionsis Verbi esse verè, & propriè generationem; secus vero processionsē Spiritus Sancti; quia etiam si vtriusque processio sit origo viuentis à viuēte, à principio cōiuncto, & in super, etiā si tam Verbū, quàm Spiritus Sanctus procedant cū similitudine in natura principijs producētib; tamen hanc similitudinem in natura habet Verbum ex vi, & formali ratione suæ processionsis: at Spiritus Sanctus non habet illam ex vi, & formali ratione suæ processionsis, sed quasi materialiter, ex eo, scilicet, quòd est processio diuina, & quidquid intra Deum producitur, Deum esse necessarium est; & ad rationem veræ generationis dicunt, non sufficere, quòd productum euadat simile principio producenti, quasi materialiter; sed requiritur, quòd euadat simile ex vi, & formali ratione suæ processionsis. Hæc ra

†

tio ad assignandū discriminē inter processionsē Verbi Diuini, & processionsē Spiritus Sancti, ob quòd prior est verè, & propriè generatio; secus vero posterior, optima est, & valdè recepta in Scholis.

6 Neque obstat, quòd obijciunt contra ipsam Vazquez loco supra citato, & Canariensis quæst. 27. artic. 2. in 4. part. Commentarij, videlicet, Spiritum Sanctum procedere similem in natura principio producenti ex vi, & formali ratione suæ processionsis; non secus, ac Diuinum Verbum; ac per consequens aliam esse assignandam rationem discriminis inter processionsē Diuini Verbi, & processionsē Spiritus Sancti, ob quam vna appellatur verè, & propriè generatio, & non alia. Et quamuis assumptum (omniū calculo satis singulare) multis vijs probare contendat; omne tamen ad hanc rationem reducuntur; vel Diuinum Verbum dicitur procedere simile in natura ex vi, & ratione formali suæ processionsis; quia procedit per intellectū, vel quia procedit per talem intellectū, scilicet, Diuinum; non potest dici primū, aliās omne verbum productū per intellectū esset simile in natura principio producēti, scilicet, obiecto, quòd apparet esse falsum in omni Verbo creato; ergo dicendū est secundū; sed etiā Spiritus Sanctus, vt procedit

I 3 per

per talem voluntatem, scilicet, diuinam, procedit similis in natura; ergo dicendum est, eodem pacto procedere Spiritum Sanctum similem in natura ex vi, & ratione formali suæ processionis, ac procedit Diuinum Verbum.

7 Hoc, inquam, nihil obstat; nam id, quod assumunt Vazquez, & Canariensis, scilicet, Spiritum Sanctum procedere similem in natura principio producenti ex vi, & ratione formali suæ productionis, falsum omnino est; & ad rationē, qua ipsum stabilire contendūt, optimè respondēt Caietanus, & Ferrara, Verbum dici produci simile in natura ex vi, & formali ratione suæ processionis; non verò Spiritum Sanctum; quia Verbum Diuinum procedit per intellectum, de cuius ratione formali, etiam si non sit producere simile in natura; est tamen producere simile; & consequenter si contrahatur per differentiam formalem perfectissimam, habebit ex vi, & intrinseca, & formali ratione sua producere simile, non quomodocumque, sed perfectissimum, quale est simile in natura, non solum specifica, sed etiam numerica. At Spiritus Sanctus procedit per voluntatem, de cuius ratione formali non est producere simile principio producenti; ac per consequens, quantumvis contrahatur, seu mo-

dificetur per differentiam, seu modum intrinsecum perfectissimum, non habebit ex vi, & ratione sua formali producere simile perfectissimum, quale est simile in natura, non solum specifica, sed etiam numerica; sed hoc solum poterit ei competere, quasi per accidens, & ex ratione materiali, seu indiuiduali, nimirum, quia est voluntas diuina, & quidquid intra Deum producit, Deum esse necessarium est.

8 Scotus noster pluribus in locis, sed præcipuè in 1. dist. 13. quæst. vnica, confutando opinionem Gottfredi, & in eadem quæstione soluendo primum argumentum principale, & in 3. dist. 8. quæstione vnica, §. *Ad quæstionem*, docet idè processionem Diuini Verbi esse verè, & propriè generationem; secus verò processionem Spiritus Sancti; quia Verbum Diuinum procedit per intellectum, qui est potentia naturalis, & ad vnum determinata: at Spiritus Sanctus procedit per voluntatem, quæ quantum est ex se, est potentia libera, & indifferens ad opposita, quæ ratio non contrariatur rationi Diui Thomæ supra allatæ; sed potius ipsam, vt certam supponens, reddit rationem radicalem, propter quam processio, quæ fit per intellectum, vt est processio Diuini Verbi, habeat producere simile principio producenti ex vi, &

& formali ratione sua; nõ verò, quæ fit per voluntatem, vt est processio Spiritus Sancti; est enim huius discriminis ratio hæc, quam assignat Scotus, nimirum, quia intellectus est potentia naturalis (vt naturale opponitur contra liberum) & consequenter ex natura sua intrinseca determinata ad producendum simile; quia hoc est proprium agentium naturalium assimilare sibi passum: at voluntas non est potentia naturalis ex ratione sua intrinseca; sed potius libera; & consequenter neque erit ex ratione sua intrinseca determinata ad producendum simile; sed solum hoc ei poterit contingere ratione subiecti, seu indiuidui, in quo est.

9 Neque existimetis, hanc rationem esse solius Scoti, & discipulorum eius; nam ea etiam vsi sunt, non solum plures Scholastici, sed etiã aliqui Patres. Ex Scholasticis Diuus Bonauentura in 1. d. 13. art. 1. quæst. 2. ad 1. & distinct. 4. q. 1. numer. 8. Ricardus distinct. 13. articul. 1. quæst. 3. Alexander Alensis 1. part. quæst. 43. membro 1. circa finem. Hoc enim significare voluerunt Doctores isti, cum locis citatis dicunt, processionem Filij esse generationem; non verò Spiritus Sancti; quia Filius procedit per modum naturæ; Spiritus vero Sanctus per modum voluntatis. Et inter Patres vsus est

hac ratione Diuus Augustinus 5. de Trinitate, cap. 14. cum dixit, Verbum esse Filiū, quia procedit, vt natum, Spiritum Sanctum non esse Filium, quia procedit, vt datus; quem imitatus est Hugo de Sancto Victore in summa sententiarum tractatu 1. cap. 7. Nam vt verba ista Augustini non coincidunt cum ipsa assertionem, & sic à calumnia liberentur, dicendum est, idem esse apud Augustinum, Verbum procedere, vt natum, ac procedere per productionem naturalem, & à potentia determinata ad vnum. Et similiter idem esse Spiritum Sanctum procedere, vt datū, ac procedere liberè, libertate essentiali, id est, per voluntatem, quæ, quantum est ex se, est potentia indifferens, & indeterminata; licet hæc voluntas in Deo ratione infinitatis, & consequenter materialiter, seu indiuidualiter habeat producere Spiritum Sanctum omnino necessario.

QVÆSTIO V.

In quo sensu generare sibi simile sit naturalissimum opus viuentium?

1 Postquam Aristoteles in 4. cap. huius libri enumerauit duo munera, seu opera animæ vegetatiuæ, videlicet, alimento vti, seu quod idè est (vt ipse inferius se explicuit)

ac nutriri, & augeri; & generare sibi simile; subdit, *Naturalissimum opus viuentis esse generare sibi simile*: de hac ergo Aristotelica propositione inquirimus in hac quæstione, in quo sensu sit vera? Et ratio dubitandi est, quia ad veritatem illius non sufficit, quod sit naturale viuentibus generare sibi simile; sed quod sit illis magis naturale, quam vti alimento, seu, quod idem est, quam nutriri, & augeri; quæ sunt alia opera viuentis, cum quibus Aristoteles facit comparationem.

2 Huic dubitationi (omissis pluribus alijs responsionibus, quæ adduci solent) cum communi sententia respondemus, hoc assertum Aristotelis esse verum, eo quod, generare sibi simile, est opus necessarium ad conseruationem speciei; at vti alimento, seu nutriri, & augmentari, est necessarium ad conseruationem indiuidui, quod nutritur, & augeatur, & manifestum est opus necessarium ad conseruationem boni communis, vt est conseruatio speciei, esse magis naturale, id est, magis intentum à natura, quam opus necessarium ad conseruationem boni particularis, vt est, quod istud, vel illud indiuiduum nutriatur, & accrescat. Et confirmatur ex ipso Aristotele, qui reddens rationem, cur generare sibi simile sit naturalissimum opus viuentis, non aliam

assignat, nisi hanc; quia natura maximè inclinatur in perpetuitatem, quam consequitur, mediante generatione, & non præcisa nutritione, & augmentatione istius, vel illius indiuidui.

3 Neque obstat, quod obijcit Suarez libro 2. de anima cap. 7. num. 6. scilicet, nutritionem etiam necessariam esse ad conseruationem speciei: & insuper per nutritionem conseruari speciem in proprio indiuiduo: per generationem autem in alieno, & magis appetit (inquit Suarez) res conseruare speciem in se ipsa, quam in alia; nam ex Aristotele, *amabile quidem bonum, unicuique autem proprium*.

4 Nam respondemus, etsi nutritio requiratur ad conseruationem non solum indiuidui, sed etiam speciei; sed non ad conseruationem speciei in perpetuum (sicut requiritur generatio; & ideo naturæ, quæ summè perpetuatè exoptat, magis inuatum esse appetitum generationis, quam nutritionis. Item cum conseruatio speciei in proprio indiuiduo, quæ fit per nutritionem, non possit perpetuari, sed ad hoc requiratur conseruatio speciei, quæ fit per generationem in alio, & alio indiuiduo vsque (teclusa ordinatione Dei) in infinitum, & hæc perpetuitas conseruationis speciei, quæ fit per generationem, sit bonum commune omnibus indi-

diuiduis, quid mirum, quod natura magis intendat generationem, quam nutritionem? Neque dictum Aristotelis, quod adducit Suarez, huic doctrinæ contradicit; nam si conseruatio speciei in perpetuum, quæ fit per generationem, est bonum commune omnibus indiuiduis, erit vtique bonum proprium omnium ipsorum: imò ma-

rem inclinationem naturalem dicent ad illud consequendum, quam dicunt ad acquirendum bonum particulare, vt patet in aqua ascendente sursum ad replendum vacuum, quod est bonum commune totius vniuersi, contra inclinationem particularem, quam naturaliter habet descendendi, seu essendi in loco deorsum.

DISPUTATIO QUINTA.

De speciebus sensibilibus.

POSTquam egimus de anima vegetatiua, & de potentijs, & actibus eius in speciali: agendum sequitur in speciali de anima sensitua, & de potentijs, & actibus eius. Et cum præcipuum intentum Aristotelis in 5. cap. huius libri (vt vidimus in summa textus) fuerit ostendere, sensum esse potentiam passiuam, & reduci ad actum ab obiecto, & insuper vtrumque; fiat media specie sensibili (vt ex dicendis constabit) merito circa hoc 5. caput disputant auctores de speciebus sensibilibus, de quibus quinque examinanda sunt: Primum, *An sint ponendæ species sensibiles?* Secundum, *Quomodo concurrant cum potentia sensitua ad sensationem?* Tertium, *Quid sint species sensibiles?* Quartum, *De extensione, & intensione speciei sensibilis.* Quintum, *A quo, & quomodo producantur?*

QVÆSTIO PRIMA.

An sint ponendæ species sensibiles?

1 Sicut qui affirmant, non esse ponendas, vt quid necessarium ad sensationem species sensibiles, vel quia re vera non dantur, ne c producantur ab obie-

ctis, vt placuit Galeno 7. de decretis Hippocratis c. 6. Senecæ 2. naturalium quæstionum c. 5. & Plotino Æneada 4. vel quia etiam si dentur, & producantur ab obiectis in medio, & in

organis potentiarum sensitivarum; non tamen recipiuntur in ipsa potentia, neque illam immutant ad sentiendum, ut visum est Durando in dist. 3. quæst. 6. Henrico quodlib. quæstio. 14. Ocamo in 2. dist. 17. & 18. Gabrieli dist. 8. q. 2. Gregor. dist. 7. quæst. 3. & in 1. dist. 8. q. 2.

2. Fundamentum istorum esse potest, quia si necessarium est ponere species sensibiles ad sentiendum, maximè, ut rationes cognoscendi obiectum; sed non sunt rationes cognoscendi; ergo non est necessarium illas ponere. Minorem sic probant; rationes cognoscendi aliud, prius debent cognosci, ut patet in imagine, quam necesse est prius cognoscere, ut per eam cognoscamus rem repræsentatam; sed species sensibiles à nullo cognoscuntur, seu sentiuntur; ergo non poterunt esse rationes cognoscendi.

3. Sed vera sententia, & communis in scholijs docet, ponendas esse species sensibiles, ut quid necessarium ad sensationem; ac per consequens non solum dari, sed produci ab obiecto in medio, & in organo sensus; sed etiã imprimi in potentijs sensitivis, à externis, quã internis, ut tales potentie possint percipere sua obiecta, seu elicere suas sensationes: ita Scotus in 1. dist. 3. q. 10. & 11. Diu. Bonaventura artic. 4. q. 1. Ricardus q. 5. D. Thomas 3. con-

tra gentes, cap. 49. & 1. part. q. 55. art. 1. ad 3. Alensis 2. p. q. 22. & plures alij.

4. Probatur hæc nostra sententia auctoritate Aristotelis, qui capit. 5. huius libri docet, sensum esse potentiam passivam respectu sui obiecti, & ab eo reduci ad actum; nam cum non possit sensus reduci ad actum per contactum immediatum obiecti, quia ex ipso met Aristotele, *sensibile positum supra sensum non facit sensationem*; necessarium est affirmare, reduci ad actum per aliquid productum ab obiecto, & receptum, & impressum in ipso sensu. Hoc autem est species sensibilis. Item in hoc secundo libro textu 21. definiens sensum in communi ait, *esse receptivum formarum sine materia*, ubi per formas sine materia omnes interpretes intelligunt species sensibiles, quæ sunt quædam formæ, seu similitudines obiectorum productæ ab ipsis obiectis, & receptæ in ipsis sensibus sine materialitate, quam habent obiecta: & idem repetit text. 134. eiusdem secundi libri.

5. Probatur præterea rationibus; prima, potentia sensitiva, tam externa, quàm interna ex se indifferens est ad cognoscendum hoc, vel illud obiectum; ergo ad hoc, ut eliciat sensationem circa hoc obiectum prius, quàm circa aliud, erit necessarium, quòd detur in sensu aliquod principium,

plum, ipsum determinans ad sensationem huius obiecti potius, quàm illius: huiusmodi autem principium existens in sensu, illumque determinans, & constituens in actu primo potentem elicere sensationem huius obiecti potius, quàm illius, speciem sensibilem appellamus.

5. Neque sufficit respondere, sensum determinari ad elicendam sensationem circa hoc obiectum potius, quàm circa aliud ab ipsa præsentia obiecti; tum, quia sensus internus, ut est imaginatio, percipit res absentes; ergo præsentia obiecti non est, quod determinat ipsum ad elicendam sensationem circa hoc obiectum potius, quàm circa aliud. Tum etiam, quia potentia sensitiva non potest determinari realiter ab obiecto, nisi realiter ab eo patiatur; sed ex mera præsentia obiecti non patitur realiter ab illo; ergo non sufficit mera præsentia obiecti ad determinandum realiter potentiam sensitivam; sed ulterius requiritur, quòd obiectum præsens emittat aliquid ad potentiam sensitivam, per quod realiter patiatur, & determinetur, nimirum, sensibilem speciem.

7. Secunda ratio desumitur ex experiencijs: nam in primis experimur, quòd posito è regione speculo, videmus in eo hominem, vel aliud corpus à

tergo positum, cuius rei nulla alia assignari potest causa, nisi quòd homo à tergo positus producit speciem sensibilem sui usque ad speculum, à quo prædicta species reflectitur, & per reflectionem pervenit ad potentiam visivam hominis intuentis speculū, & sic illam actuat, & determinat ad videndum hominem existentem à tergo; non secus, ac si è regione videntis existeret. Item experimur, arbores in aqua commota apparere refractas, cuius rei nulla alia potest assignari causa, nisi quòd species sensibiles, quibus mediantibus videntur, in aqua commota refranguntur.

8. Ad fundamentum oppositæ sententiæ negamus minorem, scilicet, species sensibiles non esse rationes cognoscendi, seu sentiendi obiectum: & ad probationem dicimus; dupliciter posse aliquid esse rationem cognoscendi, primò, ut obiectum prius cognitum, qua ratione imago Cæsaris est ratio cognoscendi Cæsarem: alio modo, non ut obiectum prius cognitum: sed quia est forma actuans, & determinans potentiam ad elicendam cognitionem, seu sensationem, & hoc secundo modo dicimus, species sensibiles esse rationes cognoscendi, seu sentiendi, & sic nihil interest, quòd à nullo percipiantur.

9. Ex dictis in hac quæstione col-

colliges, quàm verum sit id, quòd docuit Aristoteles in c. 5. huius libri, nimirum, sensum esse potentiam passivam, & reduci ad actum sentiendi ab obiecto: licet enim sensus, in quàm tum producit speciem expressam, quæ est sensatio, seu forma, per quam denominatur, & est formaliter sentiens, sit potentia actiua; tamen in quantùm recipit ab obiecto speciem sensibilem impressam, potentia passiva est, & mediante ipsa reducitur ad actum ab obiecto.

QVÆSTIO. II.

Quomodo species sensibiles concurrant cum potentia sensitiva ad sensationem?

1 Prima sententia affirmat, sensationem solum produci effectivè à potentia sensitiva; speciem autem sensibilem solum requiri ad sensationem, vel ut quid excitans potentiam sensitivam ad productionem sensationis, non secus, ac obiectum cognitum excitat voluntatem ad illius amorem, ut placuit Simplicio hic textu 5. 1. & 5. 2. Henrico quòdlibeto 4. q. 7. Zabarelæ lib. de mente agente c. 7. & lib. de sensu agente, c. 8. velut quid ipsam disponens, ut affirmavit Toletus hic quæstion. 12. conclus. 2.

2 Fundamentum huius sententiae est, quòd sensatio est operatio vitalis, de cuius ra-

tione est oriri à principio vitali; sed species sensibilis expressa non est principium vitale; ergo sensatio non erit ei tribuenda tanquam principio effectivo, sed potius erit tribuenda soli potentiae sensitivæ, quæ principium vitale est. Et confirmatur à simili de intellectu, qui sufficienter movet voluntatem ad volitionem præstandam per hoc, quòd illi proponat obiectum, neque requiritur, quòd obiectum simul cum voluntate concurrat effectivè ad præstandam prædictam volitionem; ergo similiter ad hoc, ut obiectum moveat potentiam sensitivam ad præstandam sensationem, sufficiens erit, quòd producat speciem sensibilem in illa: neque opus erit, quòd prædicta species simul cum prædicta potentia concurrat efficienter.

3 Secunda sententia est ex diametro opposita præcedenti; nam sustinet, sensationem efficienter solum provenire ab specie sensibili impressa: potentiam verò sensitivam merè passivè se habere. Itaque sicut in ferro caudenti calefactio tribuitur, ut principio effectivo, soli calori; ferro autem, ut subiecto sustentanti tale principium: ita hæc sententia sensationem attribuit, ut principio effectivo, soli speciei impressæ: potentiae verò sensitivæ, ut subiecto sub-

stantanti prædictum principium. Hæc sententia tribuitur ab aliquibus recentioribus Alberto libro de apprehensione, & 2. parte summæ de homine, tractatu de sensibus animæ: imò noster Scotus tam in 1. dist. 3. quæst. 7. §. *Quinta opinio*, num. 14. quàm in 2. dist. 3. quæst. 8. §. *Hic dicitur*, num. 3. & 4. illam attribuit Divo Thomæ 1. part. q. 56. artic. 1. & quæst. 85. artic. 2. & 3. de anima textu 8. & idem præstat Toletus loco supra citato, licet discipuli eius aliter ipsum interpretari conentur.

4 Probari autem potest hæc sententia; primò ex Aristotele, qui hoc capit. 5. docet, sensum esse potentiam passivam, & reduci ad actum ab obiecto: & ibidem text. 59. dicit, principia effectiva sensationis extrinseca esse: ergo sentit, solum speciem productam ab obiecto, & impressam in potentia sensitiva esse principium effectivum sensationis.

5 Secundò probari potest hac ratione; agens indeterminatum non potest exire in actionem determinatam, nisi ab aliqua forma effectiva determinetur; sed sensus, exempli gratia, visus est indeterminatus ad omne visibile; ergo ad hoc, ut determinatam visionem elicias circa aliquod determinatum obiectum, indiget, ut aliqua forma effe-

ctiva determinetur; hæc forma nihil aliud esse potest, quàm species sensibilis in potentia visiva à determinato obiecto impressa; ergo hæc species impressa in potentia visiva erit totum principium effectivum determinatæ visionis.

6 Tertia vera, & communis sententia sustinet, tam potentiam sensitivam, quàm speciem sensibilem impressam habere ex se actiuitatem, & virtutem effectivam respectu sensationis; non tamè vnamquamque seorsum esse sufficientem, & totalem causam; & ideò esse necessarium, quòd utraque coniungatur, & sic ex ipsis fiat vnum principium effectivum sensationis, sufficiens, & totale: ita Scotus noster in 1. distinct. 3. quæst. 7. §. *Ad questionem*, numer. 20. & in 2. dist. 3. quæst. 8. Vazquez 1. part. quæst. 38. & 43. Suarez in Metaph. disput. 6. sect. 6. & disp. 18. sect. 7. Conimbricenses 2. de anima cap. 6. quæst. 2. artic. 3. & quàm plures alij: imò est expressa doctrina Divi Augustini 11. libro de Trinitate, cap. 2. vbi sic ait, *gignitur ex re visibili visio; sed non ex sola, nisi adsit, & videns: quocirca ex visibili, & vidente gignitur visio*. Idem docet de specie impressa intelligibili, & intellectu respectu cognitionis, lib. de Trinitate c. 12. his verbis, *liquidò tenendū est, quòd omnis res, quæ cognoscimus,*

congenerat in nobis notitiam sui: ab utroque enim notitia paritur, à cognoscente, scilicet, & cognito.

7 Et in primis potentiam sensitivam habere ex se virtutem, saltem partialem effectivam sensationis, probari potest, contra auctores secundæ sententiæ ex Aristotele, qui cap. 2. huius libri definiens animam ait, esse principium, quo primo vivimus, sentimus, movemur, & intelligimus; nam cum hæc munera præster anima medijs suis potentijs, potentiæ sensitivæ animæ, ex mente Aristotelis, erunt absque dubio principium (vt quo) saltem partiale, & inadæquatam effectivam sensationis. Et confirmatur, quia potentiæ sensitivæ sunt perfectiores, quàm vegetatiivæ; sed vegetatiivæ sunt actiivæ; ergo & sensitivæ; patet consequentia, quia si solum essent passivæ, non possent esse perfectiores; imò neque ita perfectæ, ac sūt vegetatiivæ.

8 Deinde speciem sensibilem impressam ab obiecto in potentia sensitiva, habere etiam ex se virtutem, saltem partialem, effectivam sensationis, probari potest contra auctores primæ sententiæ. Quia etiam si potentia sensitiva constituat vivens in actu primo proximè, & formaliter potens elicere sensationem; non tamen elicere sensationem determinatam circa hoc obiectum magis, quàm circa aliud; ergo ad hoc, vt vi-

uens constitutatur in actu primo proximè potens elicere sensationem determinatam circa hoc obiectum, magis quàm circa aliud, indigebit aliquo cōprincipio, vt quo effectivum, à quo determinetur, seu specificetur eius potentia sensitiva: hoc autem cōprincipium nihil aliud est, quàm species sensibilis impressa in potētia ab obiecto; habet ergo species sensibilis impressa ex se virtutem, saltem partialem effectivam respectu sensationis determinatæ.

9 Et confirmatur: sicut intellectio est similitudo expressa obiecti, quod intelligitur; ita sensatio est similitudo expressa obiecti, quod sentitur; sed non potest sensatio esse similitudo expressa obiecti, quod sentitur, nisi obiectum per speciem impressam, tanquam per eius vicariam concurrat efficienter ad illam producendam; ergo negari non potest, speciem sensibilem impressam concurrere efficienter simul cum potentia sensitiva ad productionem sensationis, saltem vt principium quo partiali, & inadæquato.

10 Sed dubitat Scotus loco primo citato nu. 21. liter. D. quomodo obiectum, & potentia (sive sit intellectiva, sive sensitiva; de vtraque enim eadem est ratio) concurrant, vt duæ causæ partiales ad intellectionem, vel sensationem? Cuius dubitationis ratio est, quia, vt ipsemet Scotus animadvertit, triplici-

ter

ter potest euenire, quod causæ dicantur partiales respectu alicuius effectus; primò accidentaliter, quod contingit, quoties causæ concurrentes ex æquo concurrunt, id est, sunt eiusdem rationis, vt cum duo homines concurrunt ad portandum pondus, quod vnus portare non potest: hi enim duo homines habent, quod sint causæ partiales portationis illius ponderis ex accidēti, nimirum, quia de facto nullus seorsim habet vires sufficientes ad illud pondus portandum, quod quid accidentale est, cum dari possit homo tot virium, vt ipse solus portare possit prædictum pondus. Secundò essentialiter, quod contingit, quoties causæ partiales in causando aliquem effectum ita essentialiter subordinantur, vt vna sine altera non possit illud causare, quod dupliciter, inquit Scotus, potest contingere.

11 Primò, cum causa inferior ex se nullam virtutem habet respectu causationis effectus in esse quieto, sed in actuali motione, qua movetur à causa superiori illam accipit, vt contingit, quoties manus movet pilam medio baculo; baculus enim cum ex se, & in esse quieto nullam virtutem motivam habeat, nullatenus causare potest motum pilæ, nisi in quantum motus à manu, in qua est virtus motiva, in ipsa actuali motione recipit impulsu, qui est virtus instrumentalis respectu

motus pilæ: idem exemplificari potest tam in omni motu proiectorum, quàm in motu instrumentorum artificialium, si ponantur effectiva.

12 Secundò; quando, etiam si effectus nullatenus possit procedere ab vnica tantum causa, sed necessariò requirit influxum vtriusque; nihilominus vnaquæque causa in suo ordine, seu linea habet ex se, & in esse quieto virtutem partialem, & inadæquatam respectu productionis effectus, nec tota illa causalitas est eminenter in causa superiori, nec virtus vnus causæ potest à virtute alterius causæ, quando actu aliter concurrunt ad productionem effectus, aliquid in se recipere, quo eius nativa virtus augeatur, seu intendatur; quod exemplificat Scotus in potentijs, seu virtutibus generatiuis patris & matris (supponendo quod in matre sit potentia, seu virtus activa respectu generationis proles) vbi etiam si proles non possit procedere, neque à solo patre, neque à sola matre; sed necessariò requiratur ad generationem proles influxus vtriusque; nihilominus ram pater, quàm mater in suo ordine, seu linea habent ex se, & in esse quieto virtutem partialem, & incompletam respectu productionis proles; nec tota illa causalitas est eminenter in causa superiori, scilicet, in patre, neque virtus vnus potest

à

à virtute alterius, quādo actualiter concurrunt ad generationem prolis, aliquid in se recipere, quo eius nativa virtus augeatur, seu intendatur.

12 His distinctionibus suppositis, dubitationi propositæ optimè, & acutè respondet Scotus, speciem impressam obiecti, & potentiam, modò intellectiua, modò sensitiva sit, non appellari parciales causas intellectiōnis, vel sensationis accidentaliter, & quia ex æquo, seu per influxum eiusdem rationis partialiter concurrant, vt contingit in duobus portantibus pondus: aliàs sicut in duobus portantibus pondus potest vnus virtus ita augeri, vt ipse solus, & sine consortio alterius possit totum pondus portare; ita etiam contingere possit, quòd aucta virtute intellectiua, seu sensitiva, possit viuens se solo, & sine consortio obiecti, seu speciei ipsius impressa elicere intellectiōnē, seu sensationem illius, quod, vt falsum reiectum est: sed appellari causas parciales essentialiter subordinatas, non in primo modo, sed in secundo ex assignatis; siquidem tam species impressa, quàm potentia (vnaquæque in sua linea) habent virtutem ex se, & in esse quieto partialem, & incompletam respectu intellectiōnis, vel sensationis; nec tota ista causalitas est eminenter in causa superiori, scilicet, in po-

tentia; nec virtus vnus potest à virtute alterius, quando actualiter concurrunt ad intellectiōnem, vel sensationem, aliquid recipere, quo eius nativa virtus augeatur, seu intendatur.

13 Sed contra prædicta sibi obijcit Scotus, sequi ex eis duo inconueniētia; primum, quòd species intelligibilis nō sit forma perficiens intellectum. Secundum, intellectiōnem (idem est iudicium de sensatione) nō prouenire ab vno per se principio, sed ab aggregato ex diuersis principijs agēdi, vt à nobis ponuntur species impressa, & potentia intellectiua, seu sensitiva: sed ad hæc optimè respondet ipsemet Scotus.

14 Ad primam respondet, accidere speciei impressæ, in quantum est principium agendi partiale simul cum intellectu, intellectiōnis, informate, & perficere intellectum; nam etiam si de facto ipsum informet, & perficiat; non tamen per hoc tribuit ipsi intellectui aliquam actualitatem pertinentem ad causalitatem intellectus. Vndè (subdit Scotus) si species posset esse inexistens intellectui absque in hærentia per modum formæ, si isto modo existens esset sufficienter coniuncta intellectui, possent istæ duæ causæ parciales, intellectus, scilicet, & species coniunctæ sibi inuicem in eandē operationem, in quam modo

pos-

possunt, quando species informat intellectum. Quod etiā apparet ponendo aliquod intelligibile præsens sine specie; illud enim obiectū est causa partialis; & nihilominus non informat intellectum, qui est altera causa partialis intellectiōnis, sed istæ duæ causæ parciales approximate absque informatione alterius ab altera, per solam approximationem debitā causant vnum effectum communem. Hæc Doctor subtilis.

15 Ad secundam respondet, quòd in vnoquoque ordine causæ oportet ponere respectu vnus effectus vnus per se causam, & vnus per se rationem causandi; quod in præsentī contingit; nam intellectus (& idem est iudiciū de sensu) in suo ordine causalitatis est vnus, & habet vnus rationem formalem causandi; & est species, vel obiectum in suo ordine causandi, & est vnus causa, & habet vnus rationē causandi; sed nō oportere talem causam, prout comprehendit omnes causas parciales, habere vnus rationē causandi; sed habere vnus ordinis, quæ in præsentī reperitur, cū intellectus sit virtus illimitata, & se extendens ad plures effectus; & consequenter superior ad virtutem obiecti suæ speciei, quæ limitata, & determinata est ad vnum effectum: quod si cū vnitate ordinis concurrat vnitas per accidens, hoc accidit, sed vnitas ordinis est

†

per se requisita: exemplum sit in sole; sol enim in suo ordine causandi habet vnus rationē causandi respectu prolis; & pater in suo ordine, etiam habet vnus rationem causandi; sed causa totalis, quæ complectitur patrem, & solem, non habet aliquam vnus rationem formalem causandi; nec mirum, cum non sit vnus causa, nisi vnitate ordinis: etsi contingat causas sic ordinatas præter vnitate ordinis habere vnus vnitate per accidens, in quantum, scilicet, vnus accidit alteri; hoc non competit eis per se, & in quantum causæ sic ordinatæ.

16 Sed restat argumentis propria, & secunda sententiā adductis satisfacere. Ad fundamentum primæ sententiæ respōdetur, discursum ibi factum solum posse procedere contra auctores secundæ sententiæ, qui, vt vidimus, affirmant, sensationem solum procedere effectiue ab specie impressa; nō verò contra nos, qui ita affirmamus sensationem procedere effectiue ab specie impressa, vt simul fateamur, procedere etiam à potentia sensitiva, quæ est potentia vitalis: imò facta comparatione inter potentiam sensitivam, vel intellectiuam, & speciem impressam, potentiam esse virtutem vniuersalem; speciem autem virtutem particularem; & consequenter potentiam esse principialem virtutē respectu sensationis, vel intelle-

K

ctio-

tionis, quam speciem, vt ex professo docet Scotus loco primi citato quaest. 8.

17. Ad confirmationem dicimus, disparem esse rationem de voluntate, & de potentia sensitua: nam voluntas, cum sit potentia appetitiua, fertur in obiectum cognitum, & sic ad hoc, vt eliciat actum circa illud, solum requiritur, quod sibi per intellectum proponatur. At potentia sensitua, cum sit cognoscitiua, trahit obiectum ad se, quod fit producendo obiecto speciem impressam in potentia sensitua ad hoc, vt ex potentia, tanquam causa vniuersali, & ex specie impressa obiecti, tanquam causa particulari, fiat vnum adaequatum principium formale, seu vt quo effectiuum sensationis determinatae.

18. Ad auctoritates Aristotelis adductas pro secunda sententia, respondemus, Aristotelem dixisse, sensum esse potentiam passiuam respectu speciei impressae, quam in se recipit; non vero respectu productionis sensationis. Et quia species impressa, quae necessario requiritur in potentia sensitua, vt principium ad eliciendam sensationem, producit ab obiecto, quod quid extrinsecum est viuenti; ideo optime dixisse in textu illo 59. principia sensationis esse extrinseca.

19. Ad rationem dicimus, ex eo, quod sensus visus sit indeterminatus ad omne visibile,

optime inferri contra primam sententiam, praeter potentiam sensituiam, quae representatio- nis est quasi causa vniuersalis, requiri etiam aliam concusam particularem, a qua sensatio determinatur, videlicet, speciem impressam obiecti, quod est nostrum assertum; non tamen inferri id, quod inferunt auctores secundae sententiae, nimirum, solam speciem impressam esse principium formale, & vt quo, sensationis.

QVÆSTIO III.

Quid sint species sensibiles?

1. **S**Tatuimus in duabus quaestionibus praecedentibus, non solum dari in potentijs sensituijs species sensibiles impressas ad eliciendas sensationes requisitas, sed etiam huiusmodi species simul cum potentijs sensituijs efficienter concurrere ad sensationes, vt causas partiales, essentialiter subordinatas; non secus, ac sol, & homo subordinatur ad productionem, seu generationem proles humanae. Examinandum sequitur in hac tertia quaestione, quidnam sint, seu in quo consistant huiusmodi species? sub quo generali titulo plura dubitari possunt.

2. Primum, an species sensibiles impressae (& idem est iudicium de speciebus intelligibilibus) sint substantiae, an acci-

dentiae? Diuus Augustinus epist. 56. refert quorundam insanum errorem, qui asserbant, species sensibiles, & etiam intelligibiles impressas, aut Deos esse, aut de substantia Dei.

3. Sed breuiter dicendum est cum vera, & communi sententia, species sensibiles impressas (de his enim modo loquimur) esse accidentia quaedam de praedicamento qualitatis: ratio est, quia si essent substantiae; vel essent substantiae spirituales, vel corporales; non potest dici, quod sint substantiae spirituales; nam substantiae spirituales non pendent in suo esse a re materiali; species autem impressae sensibiles pendent in suo esse ab obiecto materiali, & sensibili, vt quaestione 5. ostendimus. Neque etiam dici potest, quod sint substantiae corporales, cum in eodem oculo sint simul plures species sensibiles diuersorum colorum; quod fieri non posset sine actuali penetratione dimensionum, quae naturaliter dari non potest.

4. Ex quibus infero, inter speciem impressam, & potentiam esse solum accidentalem vniionem, vt potest inter accidens, & subiectum; neque vllam maiorem posse excogitari, quidquid Caietanus fingat (quem recentiores aliqui Thomistae sequuntur) 1. part. quaestione 14. artic. 1. exponens illud dictum commen-

tatoris, ex intelligibili, & intellectu fit magis vnum, quam ex materia, & forma; nam ex materia, & forma, etsi resultet vnum tertium per se, ab vtraque distinctum; non tamen materia efficitur, ipsa forma: at vero ex obiecto, & potentia tertium non resultat (inquit Caietanus) sed potentia fit ipsum intelligibile, seu obiectum, quod dictum commentatoris sic expositum, falsum omnino iudicat Suarez libro 3. de anima capite 2. numero 5. cui libenter subscribo. Nam inter materiam, & formam datur vniio substantialis, & ex illis fit vnum per se: inter potentiam vero, & eius obiectum non potest intelligi vniio plusquam accidentalis, maxime quando vniio fit media specie, vt in praesenti contingit: neque alio modo dici verè potuit, intellectum fieri ipsum intelligibile, nisi in quantum informatur specie, illud representante; hoc autem modum accidentalis vniionis non transcendit.

5. Sed occurrit Caietanus, intellectum fieri ipsum intelligibile, non realiter, sed intelligibiliter; hoc vero, quo modo intelligibiliter dicatur (inquit Suarez) non intelligo & rectè quidem; nam ibi sola potentia, & species, & earum vniio realis, & accidentaria inuenitur: quid ergo per vocem intelligibiliter importari amplius fingitur? Praeterea, aut vniio intelli-

gibiliter est uniri realiter, aut non; si hoc ultimum dicatur, profectò ex vi unionis sequi nō posset realis actio, seu cognitio: si dicatur primum, iam distinctio est superflua, & procedit argumentum, quòd sit unio inter res distinctas, & non substantiales, cum sit inter subiectum, & accidens; ergo accidentalis, quod est intentum, atque adeò nec maior erit, quàm inter materiam, & formā, neque potentia fiet ipsum obiectum. Item cum Caietanus, & recentiores Thomistæ dicunt, intellectum fieri intelligibile, (vel sensum fieri sensibile) aut id intelligūt de intellectu præciso ab specie, vel cum specie composito: primum dici non potest, quandoquidem potentia præcisa ab specie nihil reale habet, quod antea non habebat. Secundum autem nihil aliud est, quàm dicere compositum ex potentia, & specie impressa virtualiter representatae obiectum, seu quod idem est, esse ipsum obiectū in esse virtuali representatiuo, quod nullus negat. Eiusmodi autem compositum unione tantum accidentali unum est, quod est intentum.

6 Respondent recentiores Thomistæ ex doctrina Caietani, in specie impressa duo nos posse considerare, scilicet, & rationem qualitatis, & rationem imaginis, & in quantum qualitatē in hærere in potentia, unū;

que per accidens cum illa constituitur; ut imaginem verò nō in hærere, sed immediatē uniri potentiaē adeò, ut potentia fiat res ipsa, quæ representatur. Sed quidquid sit de ista distinctione (de qua infra) ad solvendam difficultatem impertinens est; nam species impressa, sub qua cūque ratione accepta nō potest non esse accidens à potentia distinctum; & consequenter nō identitatem, sed accidentalem unionem cum illa causare.

7 Secundum, quod dubitari potest, est, an species sensibiles sint eiusdem naturæ; & species cum obiectis, quorum sunt species? Partem affirmatiuam tenent Durandus in 2. distinct. 3. quæst. 6. num. 17. & in 4. distinct. 49. quæst. 2. num. 13. & Vallesius libro 2. cap. 28. & probant primò; cum species impressa sit imago obiecti, necessariò habet cum illo similitudinem; sed relatio similitudinis requirit unitatem specificam inter extrema; sunt ergo species impressæ, & earum obiecta eiusdem specificæ naturæ.

8 Secundò probant; sicuti se habent lux, & lumen; ita se habent obiectum, & species impressa; sed lux, & lumen sunt eiusdem specificæ naturæ; ergo & obiectū, & species impressa illius.

9 Tertio probant; species intentionalis coloris est visibilis; ergo est color: antecedens probatur instantia radiorum solarium vitrum coloratum transmeantium;

tium; eiusdem enim coloris, ac vitrum, conspiciuntur; talis autem color non nisi species impressa à colore vitri causata centeri debet.

10 Sed vera, & communis sententia tenet oppositum, scilicet, species sensibiles impressas nō esse eiusdem naturæ specificæ cum obiectis, quorū sunt species: ita colligitur ex Aristotele, qui hoc libro textu 121. species sensibiles impressas obiecti materialis vocat formas sine materia; quod efficere nō posset, si essent eiusdem specificæ naturæ cum obiecto.

11 Ratio efficax est, quia si species sensibiles impressæ essent eiusdem naturæ specificæ cum obiecto, absque dubio cōpeterēt prædictis speciebus omnes proprietates, quæ competunt ipsis obiectis; sed nō competunt, ergo non sunt eiusdem naturæ specificæ. Minor patet; nam sæpè contingit, quòd obiecta sint contraria, & impenetrabilia, & tamen species eorum nec sunt contrariæ, cum simul sint in eodem subiecto; neque impenetrabiles, cum simul sint in eodem loco. Item species impressæ producuntur in instanti, etiam in magna distantia, & similiter replent magnum spatium; & tamen eorum obiecta non possunt produci in instanti, neque replere magnum spatium, sed potius parvum. Et confirmari potest à simili de speciebus impressis in-

tellectualibus, quæ cum accidentia spiritualia sint; res autem intellecta sæpè substantia sit, vel res materialis, manifestum est, non posse prædictas species, & earum obiecta esse eiusdem naturæ specificæ; ergo idem philosophandum erit de speciebus impressis sensibilibus.

12 Ad primam rationem ex adductis in contrarium (quæ si vim haberet, probaret utique sensationem, & intellectum; imò & imaginem Cæsaris esse eiusdem naturæ specificæ cum obiectis, quæ representant; imò maiori ratione, quàm speciem impressam, cum sentatio, intellectio, & imago Cæsaris sint imagines, seu representationes suorum obiectorum expressæ, & formales; species verò impressæ solum sint imagines, seu representationes suorum obiectorum virtuales) facile respondetur, ex eo, quòd species tam impressæ, quàm expressæ sint imagines suorum obiectorum, non sequi esse eis similes in entitate, & natura, quæ est relatio primi generis, & quæ fundatur, vel saltem requirit unitatē specificā inter extrema; sed quod sequitur, est, esse eis similes in representatione, seu commensuratione, quæ cū non sit relatio primi generis, sed tertij generis ex his, quæ numeravit Aristoteles cap. de relatione, non requirit inter extrema unitatem

in natura specifica, sed potius diuersitatem.

13. Ad secundam; qui negat lumen esse speciem intentionalem lucis, consequenter negant maiorem, scilicet, ita se habere obiectum, & speciem impressam inter se, sicut se habent inter se lux, & lumen. Nos verò, qui cum Scoto firmiter statuimus infra disput. 7. quæst. 2. lumen esse speciem intentionalem lucis; aliter respondemus, nimirum, concedendo maiorem; sed negando maiorem, videlicet, lucem, & lumen esse naturas eiusdem speciei propter easdem rationes, quibus idem probauimus de quacunque specie impressa, & eius obiecto.

14. Ad tertiam; qui affirmant, species intentionales sensitivas ita esse rationes sentiendi, vt in nullo, euentu sentiiri possint, negant antecedens, scilicet, speciem intentionalem coloris esse visibilem: & ad instantiam, qua probatur, non eodem modo respondent; quidam dicunt, tam in radijs solaribus vitrum coloratum transmeantibus, quam in corpore, in quo radij solares recipiuntur, produci verum colorem, licet remissum, à colore existente in vitro, adiuto tamē à radijs solaribus, & hunc verum colorem videri, tam in radijs, quam in corpore, in quo recipiuntur; non verò speciem intentionalem coloris existentis in vitro.

15. Sed hæc responsio nō pla-

cet; primò, quia cū color existens in vitro non sit actiuus, nō poterit alium similem verū colorem producere, etiam remissum, quātumvis à radijs solaribus adiuuari fingatur. Secūdo, quia verus color, etsi in suo fieri à causa productiua depēdeat, sed non in sua conseruatione; item mouetur ad motū localem subiecti, in quo est; color verò ille, qui apparet, tam in radijs solaribus, quam in corpore, in quo recipiuntur, seu terminantur, nō solum in fieri, sed etiam in conseruari pendet à colore vitri, per quem transeunt radij solares; & similiter, non mouetur localiter ad motū subiecti, in quo recipitur; ergo non est verus color; sed species intentionales vitri colorati, admixtæ cū radijs, seu lumine solis; quia his speciebus cōpetit, & quod pēdeant non solum in fieri, sed etiam in conseruari à suo obiecto; & similiter quod nō mouentur ad motum localem subiecti, in quo recipiuntur, sed potius ad motum localem obiecti, à quo emanant.

16. Propter hæc aliter respondet Suarez loco citato nu. 15. fatetur enim, colorem, quē videmus, tam in radijs solaribus, vitrum coloratum transmeantibus, quam in corpore opaco, in quo radij isti recipiuntur, seu terminantur, nō esse verum colorem; sed splendorem, seu lumen quoddam à sole proueniens, quod apparet coloratum prop-

propter species intentionales coloris existentis in vitro, illi admixtas; negat tamen inde sequi nos videre species intentionales vitri colorati, quæ sunt mixtæ cū illo splendore; sed per reflectionē istarum specierū ad oculum, nos videre colorē vitri, à quo dimanant; non secus, ac nos videmus ea, quæ sunt à tergo, in speculo, non quia videamus eorū species, quæ terminantur ad speculū; sed quia prædictæ species terminatæ ad speculum reflectuntur ad oculum, & sic per eas immediatē videmus non ipsas species, sed obiecta, quorum sunt species, non obstāte, quod sint à tergo.

17. Sed hæc responsio Suarez etiam placere non potest; licet enim verissimum sit id, quod assumit, & in principijs Scoti certum, nimirum, colorē, quē videmus, tam in radijs solaribus, vitrum coloratū transmeantibus, quam in corporibus, in quibus illi radij recipiuntur, seu terminantur, non esse verū colorem, sed esse splendorem, seu lumen solis (quod lumen secundum Scotum est species intentionalis solis) quod apparet coloratum propter species intentionales vitri colorati, illi admixtas; falsum tamen est, quod subdit Suarez, scilicet, in isto euentu nos non videre species intentionales vitri colorati, quæ sunt admixtæ cum ipso splendore, seu lumine solis; sed potius per reflectionē ipsarū ad ocu-

lum nos videre colorē, qui est in vitro; experiētia enim ostēdit oppositum, nimirū, in hoc euentu sicut visio nostra non terminatur ad solē; sed ad splendorem; seu lumen, quod est species intentionalis solis; ita non terminari ad verum colorem, qui est in vitro; sed ad species intentionales illius, quæ cum ipso lumine, seu splendore solis sunt admixtæ: quis hoc neget cōtra experientiam ocularem? Neque instātia visionis eorum, quæ sunt à tergo, factæ medio speculo, fauet Suarez, quin potius nocet; nam cum ibi visio terminetur ad obiecta, quæ sunt à tergo, & nihil videri possit, nisi per propriam illius speciei; fateri cogimur, ea, quæ sunt à tergo, videri in speculo, eo quod ipsorum propriæ species intentionales terminatæ ad speculum reflectuntur ad oculum; at in nostro calū, cum visio neque terminetur ad solem, neque ad verum colorem, qui est in vitro, vt experientia ostēdit; sed ad splendorem, seu lumen solis, & ad species intentionales coloris vitri, ex quarum admixtione cum splendore, seu lumine solis prædictum lumen apparet coloratum; potius dicendum est oppositum, videlicet, prædictam visionem neque fieri per reflectionem luminis; neque per reflectionem specierum intentionaliū coloris existentis in vitro, sed potius per nouas, & pro-

prias species intentionales tam luminis, quam illius coloris, qui apparet in lumine, etiam si tam lumen, quam ille color apprensus species etiam intentionales sint.

18. Sed licet in istorum sententia, quæ affirmat, species intentionales sensitivas ita esse rationes sentiendi sua obiecta, ut in nullo euentu sentiri possint, tertia ratio in contrarium adducta difficile solvi possit; tamen in sententia nostra, & Scoti, qui affirmat (ut infra disputat. 7. quæst. 2. agendo de lumine ex professo ostendimus) species intentionales sensitivas, etsi tam parvæ entitatis sint, ut in plurimum non sentiantur; nihilominus natura sua sensibiles esse, & de facto in pluribus euentibus sentiri; facillimè ad istam tertiam rationem in contrarium adductam respondemus admittendo antecedens, videlicet, speciem intentionalem coloris esse visibilem (hoc enim meo videri efficaciter probat instantia radiorum solarium, vitrum coloratum transmeantium, ad prædictum antecedens comprobandum ibi adducta, cui solutio Suarez non satisfacere num. 17. ostensum est) negamus tamen inde inferri, quod species intentionalis coloris sit verus color; & consequenter eiusdem naturæ specificæ cum suo obiecto; nam color ille, qui videtur in radijs solaribus, vitrum coloratum

transmeantibus, & in corporibus, ad quæ terminantur, & absque dubio consistit in mixture specierum intentionalium coloris vitri cum ipsis radijs solaribus, non est verus color, sed apprensus; non fecus, ac sunt colores, qui apparent in iride.

19. Tertium, quod dubitari potest, est, an natura speciei impressæ (supposito ex dictis, quod sit diversa in specie à natura sui obiecti, an è contra? Ferrara 1. contra gentes cap. 61. §. *Ad primam solutionem*, absolutè docet speciem impressam sensibilem esse perfectioris naturæ, quam obiectum, cuius est species. Probat ex Aristotele, qui hoc 2. libro textu 121. & 124. species impressas sensuum exteriorum (quæ omnium imperfectissimæ sunt) appellat formas sine materia; ergo sentit esse quid spirituale; & consequenter quid natura sua perfectius naturis suorum obiectorum, quæ non spirituales, sed materiales sunt.

20. Dicendum nihilominus nobis est cum communis sententia, naturas specierum impressarum sensibilem imperfectiores esse naturis suorum obiectorum: ratio efficax est, quia species impressæ sensibiles externorum sensuum procedunt ab obiectis, tanquam à causis principalibus æquiuocis (ut dicemus quæst. 5.) sed omnis causa æquiuoca principalis est perfectior suo effectu: ergo naturæ obiectorum sensibili-

lium perfectiores sunt naturis specierum sensibilem ipsorum.

21. Et confirmatur ex modo dependendi harum specierum à suis obiectis, qui satis manifestè indicat, esse earum esse valde diminutum, & imperfectum; prædent enim ab illis, tam in suo fieri, quam in conservari absque aliqua efficientia physica, seu naturali, cuius signum evidens est, quia videmus, has species procedere non solum ab obiectis, quæ habent aliquam physicam, seu naturalem actiuitatem; sed etiam ab obiectis, quæ nullam physicam, seu naturalem actiuitatem habent, ut sunt albedo, nigredo, raritas, densitas, &c.

22. Ad fundamentum Ferrarientis respondetur, Aristotelem appellare species impressas sensibiles sensuum exteriorum formas sine materia, non quia putaret esse entia spiritualia; nam si hoc existimaret, non rectè docuisset, has species pendere in suo fieri, & conservari ab obiectis sensibilibus, & materialibus; & similiter subiectari, seu educi de potentia subiectorum materialium, & corporalium, ut sunt organa potentiarum sensibilem, & similiter medium, ut est aer, vel aqua; sed quia esse materiale, quod habent, est valde diminutum, & imperfectioris ordinis ab esse, quod habent obiecta, quorum sunt species; & hæc est ratio, cur species istæ nõ

appellantur entia physica, seu naturalia, sed entia intentionalia, nimirum, quia esse earum ita est imperfectum, ut solum possit deservire ad intentiones; non verò ad præstandum aliquem physicum, seu naturalem effectum.

23. Quartum, & vltimū, quod dubitari potest est, an species impressæ, siue sensitivæ, siue intellectivæ sint formales similitudines obiectorum, an solum dicantur similitudines obiectorum virtualiter, & in genere causæ efficiētis, nimirum, quia sunt veluti semen obiectorum, quo mediante potentia producit speciem expressam, quæ secundum omnes est formalis similitudo obiecti.

24. Prima sententia affirmat, species impressas, tam sensitivas, quam intellectivas esse formales similitudines suorum obiectorum, seu quod idem est, formaliter representare sua obiecta: ita Patres Carmelitani disput. 18. q. 2. qui pro ea citant Divum Thomam 1. par. q. 12. art. 2. & 2. contra gentes cap. 98. & libro 3. cap. 49. Caietanum 1. parte quæst. 55. artic. 3. Ferraram 2. contra gentes cap. 8. Bañez 1. part. quæst. 85. art. 2. cōclusionem 3. & aliquos alios Thomistas.

25. Et probant primò ex Aristotele, qui pluribus in locis appellant species impressas similitudines obiectorum, & per receptionem ipsarum in potentia potentia fieri similem suis obiectis; imò hoc.

Hoc in libro cap. 12. textu 21. & libro de memoria, & remincētia cap. 1. ait, eodem modo imprimere obiecta proprias similitudines in potentia, ac sigillantes imprimunt in cera sigillorum figuras; sed sigillantes imprimunt in cera similitudines, & imagines formales sigillorum: ergo etiam obiecta imprimunt in potentijs species, quæ sint similitudines, & imagines formales ipsorum.

26. Secundò probant rationibus; prima (& qua vtuntur Patres Carmelitani) species impressa per se primò instituta est ad repræsentandum obiectum: ergo non virtualiter, sed formaliter illud repræsentat. Consequentiam probant, quia id, quod primò, & per se competit alicui, non est esse virtuale, sed esse formale, vt videre est in luce solis, cui cum virtualiter competat esse calidā, id, quod primò, & per se ei competit, nō est esse virtualiter calidam, sed esse formaliter lucem.

27. Secunda (& qua etiam vtuntur Patres Carmelitani) productio verbi creati est generatio quædam vitalis; & verbum (hoc est species expressa) procedit, vt filius aliquo modo, scilicet, secundum esse intentionale: ergo species impressa, qua mediante producit verbum illud, debet esse similitudo formalis obiecti. Consequentiam probant, quia id, quod procedit tanquam quid vitali-

ter genitum, & vt filius, debet esse similis suo principio; realiter quidem, si procedat realiter, & in esse naturali; intentionaliter verò, si procedat tantum intentionaliter: ergo cum species impressa sit principium verbi fecundans intellectum, seu sensum in ordine ad eius generationem; verbum, & species impressa debent esse eiusdem nature intentionaliter; sed verbum est similitudo formalis, & expressa obiecti; ergo & ipsa species impressa.

28. Sed vera, & magis recepta sententia tenet oppositum, scilicet, species impressas, tam sensibiles, quam intelligibiles nō esse formales similitudines, & imagines suorum obiectorum, sed solum virtualiter, nimirum, in quantum simul cum potentia sunt causæ efficiētes, vt quo species impressæ, quæ secundum omnes est formalis similitudo, & imago obiecti: ita vt certum supponit Scotus, vbi cumque loquitur de specie impressa; imò in hoc illam distinguit ab specie expressa, quod hæc est formalis similitudo obiecti, secus verò impressa: legatur in 2. distinct. 3. quæst. 9. & quodlibeto 14. & ibidem eius commentator Licherus; & ipsam expressè tenent, & defendunt Toletus hic quæst. 3. 4. cōclusionē 3. Suarez lib. 3. de anima cap. 2. num. 20. Torres de Trinitate disput. 5. quæst. 1. & plures alij; imò Rubiustratatu de

de speciebus sensibilibus haud immeritò plausibilem inter recentiores illam appellat.

29. Probatum primò ex Diuo Augustino, qui 1. de Trinitate cap. 12. docet, speciem impressam intelligibilem esse veluti semen obiecti: constat autem semen solum esse simile principio, à quo deciditur, virtualiter, in quantum, scilicet, aliquo modo est causa effectus similis formaliter, & specifici principio, à quo deciditur: ergo sentit Diuus Augustinus, speciem impressam non esse formalem similitudinē obiecti, à quo producit, sed virtuales, in quantum, scilicet, cum potentia concurrat ad productionem speciei expressæ, quæ secundum omnes est formalis similitudo, seu imago obiecti.

30. Secundò probatur hac ratione; si species impressæ essent formales obiectorum representationes, effectum suum formalem necessariò communicarēt potentijs, quibus inhaerent; & consequenter potentia redderentur formaliter conformes intentionaliter suis obiectis, seu quod idem est, formaliter cognoscētes; nam cognitio formalis nihil aliud est, quam formalis conformitas intentionalis inter potentiam, & obiectū; hoc autē nullus affirmare potest, tum quia iam potentia post comparatas semel species impressas, semper esset in actu cognoscēdi, quam tumuis multas

haberet, cum inhaerēdo, necessariò formalem suum effectum ei communicarent; tum etiam quia si hoc præstarēt, esset omnino superflua productio intellectiois, siue speciei expressæ; quæ omnia absurda sunt.

31. Respondent, per species impressas, & earum effectus formales, solum reddi potentias conformes intentionaliter suis obiectis, & consequenter cognoscētes in actu primo, & ideo præter species impressas indigere potentiam elicitione, seu productione vitali speciei expressæ, à qua in actu secundo, actu, & formaliter reddatur cōformis intentionaliter suis obiectis, seu quod idem est, actu, & formaliter cognoscens sua obiecta.

32. Sed responsio ista, non solutio rationis factæ, sed petitio principij est: ratio enim factæ hoc ipsum vrget, nimirum, quod si species impressa est formalis repræsentatio sui obiecti, (vt aduersarij sustinent) non esse aliquid amplius desiderandum ad actuale, & formalem cognitionem obiecti, nisi quod prædicta species inhaereat, seu informet potentiam. Quod si ulterius aliquid amplius desideratur (vt re vera desideratur, scilicet, productio speciei expressæ) hoc prouenire, quia; vt nostra sententia fert, species impressa non est formalis repræsentatio obiecti, sicuti est expressa; sed solum illud repræsentat

nat virtualiter, & in actu primo, in quantum, scilicet, est principium cum potentia productionis speciei, expressæ, quæ actu, & formaliter obiectum repræsentat.

33 Ad auctoritates Aristotelis respondetur, Aristotelem appellare species impressas, impressas similitudines obiectorum, non quia sint imagines intentionales, ipsa formaliter repræsentantes; sed quia cum sint semen obiecti, ac per consequens in suo genere causæ speciei expressæ, quæ est formalis similitudo, & imago illius, virtualiter sunt similitudines suorum obiectorum. Quod si illas comparat similitudinibus, quas relinquunt sigilla in cera, hoc fecit, ut per quandam analogiam nobis explicaret modum, quo obiectum causat speciem in potentia; non verò quia existimauerit, speciem impressam esse formalem similitudinem obiecti, sicut sigillatio est formalis similitudo sigillis.

34 Ad primam rationem dicimus speciem impressam esse ab auctore nature ad repræsentandum obiectum; sed non ad repræsentandum formaliter obiectum, ut aduersarij contendunt; sed ad repræsentandum obiectum virtualiter, ut nos asserimus; ex hoc autem quod in bona consequentia inferitur, est, esse formale, & primum speciei impressæ, consistere in

esse virtualiter repræsentatio sui obiecti; non verò in esse formaliter repræsentatio: est enim fallacia accidentis, ex esse formali in essendo colligere esse formale in repræsentando, ut fit in hac prima ratione adducta à Patribus Carmelitanis. Neque instantia lucis solis est ad rem; nam lux solis non est per se primò instituta ab auctore nature ad esse virtualiter calidam; sicut est per se primò instituta species impressa ad esse virtualiter repræsentatiuam obiecti, sed ad esse lucem; & sic non mirum, quòd esse formale, & per se primum lucis non sit esse virtualiter calidam, sed esse lucem.

35 Ad secundam respondemus, ex eo quòd productio verbi creati sit quædam generatio vitalis, & ipsum verbum productum procedat, ut filius aliquomodo, scilicet, secundum esse intentionale, non rectè inferri, quòd species impressa, qua mediante producit hoc verbum, debeat esse similitudo formalis obiecti, à quo procedit, & cuius dicitur semen: sicuti non rectè inferitur in generatione naturali, ex eo quòd semen sit medium, quo producit naturalis filius, quòd prædictum semen sit similitudo naturalis patris, a quo dicitur. Et ad probationem dicimus, illud quòd procedit, ut verbum, seu filius intentionalis, non debere esse simile formaliter omni prin-

QVÆSTIO IV.

De extensione, & intensione speciei sensibilis.

1 DE extensione, & intensione speciei impressæ sensitiuæ ferè nihil apud antiquos reperitur. Recètiore autem longam de hac re disputationem in scholis induxerunt, quæ idè præteriri non debet, sed etiam à nobis exagitata est.

2 Et incipiendo ab extensione, conueniunt omnes, species sensibiles impressas extensas esse per accidens ad extensionem quantitatis subiecti, in quo inherrent, non secus, ac extendantur qualitates, aut quodcumque aliud accidens materiale; aliàs tota species inhaereret in toto subiecto, & tota in qualibet parte illius, quòd accidenti materiali pendenti in suo esse, fieri, & conseruari à subiecto, ut est species sensibilis impressa, repugnat, non secus, ac repugnat, eundè numero effectum pendere à pluribus causis materialibus totalibus, & adæquatis.

3 Sed quamuis in hoc omnes conueniant, differunt tamen in explicando, an præter istam extensionem, quam recipiunt species à subiecto, in quo sunt, quæ idè appellari potest extensio subiectiua, vel ut alij volunt, extensio entitatiua; habeant etiam aliam per ordinem ad obiecta, quæ virtualiter

principio, à quo procedit; nam sensatio, & similiter intellectio non sunt similes formaliter potentij, à quibus procedunt; sed solum esse debet formaliter simile principio principali specificatiuo, seu determinatiuo, quale est, non species, sed obiectum, cuius est species impressa.

36 Ex dictis colliges, quàm falsum sit id, quòd Patres Carmelitani loco citato quæst. 3. inferunt, scilicet, species impressas esse eiusdem rationis, & nature cum obiectis, quorum sunt species, licet non in esse entitatiuo, & naturali, saltè in esse repræsentatiuo, seu intentionali; nam si, ut visum est, species impressa non est formalis repræsentatio obiecti, profectò neque in esse repræsentatiuo, & intentionali species impressa erit eiusdem rationis, & nature cum suo obiecto. Quòd si Aristoteles, imò, & D. Thomas affirmant speciem esse eiusdem rationis, & nature in esse repræsentatiuo, & intentionali cum suo obiecto, loquuntur non de specie impressa, sed de specie expressa, qualis est domus in mente artificis. Species enim expressa, cum sit formalis repræsentatio sui obiecti, optimè dicunt Aristoteles, & D. Thomas, esse eiusdem rationis, & nature cum suo obiecto, licet non in esse entitatiuo,

& naturali, saltè in esse repræsentatiuo, seu intentionali.

representant, quæ ideò appellari potest extensio obiectiua, vel vt alij dicunt, extensio representatiua.

4. Sunt, qui dicant, speciem impressam in ordine ad obiectum, quod virtualiter representat, in indiuisibili consistere, non obstante, quòd in ordine ad subiectum, in quo inhæret, diuisibilis sit in partes entitatuas, & extensiuas. Affirmant enim speciem impressam produci à suo obiecto indiuisibiliter, nimirum, totam, & quamlibet partem eius à toto obiecto; & à qualibet parte eius: & è contra speciem impressam virtualiter representare suum obiectum, etiam indiuisibiliter, nimirum, totam speciem; & quamlibet partem eius representare virtualiter totum obiectum, & quamlibet partem eius: ita Toletus hæc quæst. 34. & Auerſa quæst. 53. de speciebus sensibilibus, sectione 3.

5. Primam partem huius sententiæ, scilicet, speciem impressam produci ab obiecto indiuisibiliter, totam, & quamlibet partem eius à toto obiecto, & à qualibet parte eius, probat Toletus exemplo de lumine producto in medio ab aliquo corpore luminoso, quod ita se habet ad productionem luminis, vt omnes eius partes coniungantur per modum vnus agentis, & sic totum lumen productum, atque quælibet pars eius pendet à toto corpore lumino-

so, & à qualibet parte eius; & non totum à toto, & pars à parte: ergo eodem modo philosophadum erit de specie impressa producta in medio, vel in potentia ab obiecto, scilicet, quòd ita se habeat obiectum ad productionem eius, vt omnes illius partes coniungantur per modum vnus agentis ad producendam speciem; & cõsequenter tota species, & quælibet pars eius pendeat à toto obiecto, & qualibet parte eius, & non tota species à toto obiecto, & pars à parte, quod est indiuisibiliter ab obiecto dependere.

6. Secundam verò partem huius sententiæ, scilicet, speciem impressam representantem virtualiter suum obiectum, illud indiuisibiliter representare, scilicet, totam speciem, & quamlibet partem eius, totum obiectum, & quamlibet partem eius, probat Auerſa ex eo, quòd totum obiectum, etiam si sit maximæ molis, cõspicitur ex quouis puncto mediij: hoc enim experientia docet, & rationem assignant perspectiui, nimirum, quia productio speciei impressæ fit ab obiecto ad modum pyramidis, cuius vasis sit in superficie obiecti visi; vertex autem in quo vis puncto mediij, id est, in centro oculi, in quo vis puncto spatij cõstituto. Hoc autem (inquit hic auctor) imperceptibile apparet, si species impressa ponatur ratio representandi

ob.

obiectum modo diuisibili, ita vt tota representet virtualiter totum obiectum, & quælibet eius pars certam, & determinatam partem obiecti: tum quia imperceptibile est, quomodo partes representatiuæ obiecti magnæ molis possint in tam paruissima specie impressa qualis est in cõtro, oculi eoaduniri: tum etiam, quia hic modus representandi obiectum esset valde confusus.

7. Confirmatur eadem assertio ab eodem auctore loco citato, sect. 5. ex ipso actu visionis: visio enim (inquit hic auctor) in oculo est vnus simplex actus, quo cõcipitur totum obiectum; neque dantur partes diuersæ, & quasi heterogeniæ in visione, ex eo, quòd obiectum, quod videtur, ex partibus diuersis, & heterogenijs confectur; ergo similiter est vna simplex species indiuisibiliter à toto obiecto, & omnibus eius partibus immissa, quæ sit cõprincipium talis actus.

8. Sed verior sententia attribuit speciei impressæ extensionem obiectiuam, tantam, quanta est in obiecto, à quo immittitur in potentiam, & quod per ipsam virtualiter representatur: itaque assertit, speciem impressam produci ab obiecto modo diuisibili, nimirum, totam à toto, & partem à parte; & cõsequenter eodem modo speciem impressam virtualiter obiectum representare, totam to-

tum obiectum, & partem partem: ita noster Cabellus Archiepiscopus Armachanus super libros Scoti de anima disp. 2. sect. 14. Suarez 3. libro de anima cap. 2. Hurtado disput. 12. de anima sect. 5. Rubius tractatu de obiectis, & speciebus sensibilibus quæst. 8. & plures alij.

9. Ratio à priori est, quia species impressa ex intrinseca natura sua est virtualiter representatiua obiecti, non qualis eumque; sed illius totum à quo procedit; ergo ex intrinseca natura sua petit conformari suo obiecto, tam in sua virtuali representatione, quam in sua actuali productione; & consequenter, si obiectum, à quo procedit, & quod virtualiter representat, est extensum, & habens partes; etiam ipsa, tam in sua virtuali representatione, quam in sua actuali productione extensa erit, & habens partes obiectiuas.

10. Confirmatur, & declaratur amplius; quælibet pars obiecti, siue heterogenia, siue homogenea sit, est causa adæquata, & totalis productionis speciei impressæ, quæ illam partem obiecti virtualiter representat; ergo superflue tam ad eius productionem, quam ad eius representationem requiritur simultaneus influxus alterius partis obiecti: consequentia legitima est; antecedens cõtra proteruos ostēdit experientia,

cia, qua experimur, quando intuemur aliquod obiectum extrinsecum, si aliqua illius pars occultetur, etsi pereat in oculo species impressa, quam emittebat illa pars obiecti, quæ occultatur; nihilominus manere intactam, & integram speciem impressam, quam emittebat illa pars obiecti, quæ non occultatur: ergo signum evidens est, quod quælibet pars obiecti sit causa totalis, & adæquata productionis speciei impressæ, quæ illam partem obiecti virtualiter repræsentat: imò etiam signum evidens est distinctionis realis inter illas partes speciei impressæ, quæ virtualiter repræsentant illas partes obiecti, cum vna corrumpi possit, altera intacta, & integra remanente.

11 Ad exemplum de lumine productio in medio ab aliquo corpore luminoso, quo conatus est Toletus suam sententiam comprobare, restat scire possemus in sententia Scoti, quæ (vt videbimus disput. 7. q. 2.) sustinet, lumen esse speciem impressam corporis lucidi, prædictum exemplum esse petitionem principij, & consequenter esse falsum, cum id affirmandum sit de lumine productio à corpore lucido, ac de productione cuiuscumque alterius speciei impressæ.

12 Verum enim verò quia eandem instantiam facere posset Toletus in productione caloris (vel alterius similis qualita-

tis physice, seu naturalis) ad cuius productionem (in communiori, & vera sententia) omnes partes corporis calidi coniunguntur per modum vnius agentis, & sic totus calor, & quælibet illius pars producit à toto corpore calido, & à qualibet illius parte, licet à toto adæquatè, & à partibus inadæquatè; idè ad hanc, & similes alias instantias aliter respondemus.

13 Dicimus enim, disparem esse rationem de productione caloris, & aliarum similiū qualitatum, ac de productione specierum impressarum sensibilibus; & disparitas in hoc consistit, quod species impressæ, vt supra dicebamus, cum ex intrinseca natura sua habeant esse virtualiter repræsentatiuas per modum imaginis obiectorum, à quibus procedunt; etiam ex natura sua intrinseca petunt, quando producuntur ab obiectis, quæ habent partes extensas certas, & determinatas, produci diuisibiliter, id est, ita vt tota species producat à toto obiecto, & quælibet pars determinata à parte determinata obiecti, quam determinata virtualiter per modum imaginis intentionaliter repræsentat, quod in obiecto habere partes heterogenias magis manifestè ostendit experientia. At calor productus à corpore calido, cum ex natura sua intrinseca non habeat esse virtualiter repræsentatiuus per modum imaginis prin-

prin-

principij, à quo procedit, licet sit ei similis in essentia, vt contingit semper, quod productiones sunt vniuocæ; nihil interest, quod eius productio sit indiuisibilis, etiam si corpus calidum habeat partes extensas; quia nihil impedit, quod omnes partes corporis calidi coniungantur per modum vnius agentis ad illum producendum.

14 Pro solutione rationis Auerisæ, qua conabatur probare, speciem impressam repræsentantem virtualiter suum obiectum, illud indiuisibiliter repræsentare, & etiã pro maiori, & clara intelligentia eorum, quæ dicta sunt, notare oportet, extensionem subiectiuam speciei impressæ, & extensionem obiectiuam eiusdem speciei impressæ adinuicem comparatas se habere ad modum, quo se habent in albedine, vel alia simili qualitate latitudo extensiuæ, & latitudo intensiuæ: vnde sicut latitudo intensiuæ albedinis reperitur tota in tota extensione albedinis, & tota in qualibet parte illius, etiam si sit minutissima; ita etiam extensio obiectiuæ speciei impressæ, quæ consistit in repræsentatione virtuali totius obiecti, & partium eius, reperitur tota in tota extensione subiectiuæ eiusdem speciei impressæ, & tota in qualibet parte illius extensionis, etiam si sit minutissima, vt est, quæ reperitur in pupilla oculi.

†

15 Ex hoc prænotato patet, quàm perceptibile sit id, quod Auerisæ imperceptibile appellat, si species impressa ponatur, ratio repræsentandi virtualiter obiectum modo diuisibili, supponendo id, quod experientia ostendit, & perspectiuè docet, scilicet, totum obiectum, etiã si sit maximæ molis conspici posse ex quouis puncto medij, per quod diffunduntur eius species: nam respondemus, quod sicut optimè percipitur, quod intensio qualitatis, quæ reperitur in tota extensione qualitatis, etiã si sit maxima, reperiatur, & absque vlla confusione, in qualibet parte illius extensionis, etiã minutissima: ita etiam optimè percipi, quod ratio repræsentatiua obiecti modo diuisibili, quæ reperitur in tota extensione subiectiuæ speciei impressæ, etiam reperiatur, & absque vlla confusione, in qualibet parte illius extensionis, etiam minutissima, non obstante, quod obiectum sit magnæ molis: & idè non mirum, quod totum obiectum, etiam si sit maximæ molis, percipiatur à quouis puncto medij, per quod diffunditur illius species impressa.

16 Ad confirmationem adductam ab eodem auctore dicimus, visionem, à qua formaliter denominamur videtes, quæ non est actio (vt prædictus auctor videtur præsupponere) sed quædam qualitas producta à potentia visiva, & ab specie

L im-

impressæ obiecti, quod videtur, & quæ dicitur species expressa, eo quod ex natura sua intrinseca habet formaliter, & expressè esse rationem representandi totum obiectum, & partes eius; etsi non per plures actiones, sed per vnicam tantum producat, nihilominus ipsa non est ratio formalis, & expressa representandi obiectum, & partes eius modo indiuisibili, vt Auerfa videtur presupponere, sed potius modo diuisibili, vt rationes adductæ ad idem probandum de specie impressa efficacius conuincunt. Vnde ex comparatione visionis, seu speciei expressæ ad speciem impressam, quæ est illius principium potius colligitur oppositum illius, quod intendebat Auerfa.

17 Si sermo sit de intensione speciei impressæ, dubitant auctores, an species impressæ sint diuisibiles secundum intensiorem. Et ratio dubitandi pro parte negatiua est, quia solum duobus modis potest intelligi, speciem impressam esse diuisibilem secundum intensiorem; primo, quia plures gradus intensiorem obiecti virtualiter representat, quæ ideo appellari potest intensio obiectiua. Secundo, quia virtualiter representat obiectum magis, & minus perfectè, quod contingere potest, siue sit obiectum capax intensiorem, & remissionis, vt sunt albedo, nigredo, &c. siue non sit capax, vt sunt magnitudo,

figura, numerus, &c. quæ ideo appellari potest intensio perfectiua, seu entitatiua; sed nullo ex his duobus modis potest species impressa esse diuisibilis secundum intensiorem; ergo nulla diuisibilitatem habet; probatur minor quoad vtramque partem.

18 Et in primis speciem impressam obiecti diuisibilis secundum intensiorem non representare virtualiter modo diuisibili plures gradus intensiorem sui obiecti; siue, quod idem est, non habere gradus intensiorem, quorum quilibet sit productus à certo, & determinato gradu intensiorem sui obiecti; sed potius omnes gradus intensiorem obiecti, per modum vnius agentis concurrere modo indiuisibili, tam ad totam intensiorem speciei impressæ, quàm ad singulos gradus illius; suaderi potest exemplo de productione caloris, quo supra vsus est Toletus ad probandum non dari in specie impressa extensionem obiectiuam.

19 Neque obstat solutio, quàm nu. 13. assignauimus, scilicet, esse diuersam rationem de productione caloris, & de productione speciei impressæ, in qua cum sit virtualiter imago sui obiecti, non potest qualibet pars eius produci à toto obiecto, & à qualibet parte eius, sed necessario requiritur, quod producat præsens ab illa parte, cuius est virtualiter imago: hoc, inquam, non obstat; nam di-

diuersa ratione est ratio de extensione, & intensiorem obiecti, cum partes extensionis obiecti sint in diuersis partibus subiecti, & similiter in diuersis locis partialibus, & sic non mirum, quod qualibet pars determinata possit determinatam partem speciei producere per propriam virtutem, qui modus producendi est diuisibilis: at partes, seu gradus intensiorem sunt in eadem parte subiecti, & in eadem parte loci, & sic non poterunt producere intensiorem speciei impressæ, quin omnes per modum vnius agentis concurrant ad productionem totius intensiorem, & cuiuslibet gradus eius, qui modus producendi indiuisibilis est.

20 Deinde quod species impressa non possit representare obiectum, cuius est species magis, vel minus perfectè, qui est secundus modus diuisibilitatis intensiorem, qui excogitari potest in specie impressa; probari potest ex eo, quod obiectum ad productionem speciei impressæ, semper concurrat eodem modo, & non magis perfectè modo, & postea minus perfectè, vel è contra; ergo species impressa æquè semper illud representat.

21 Sed his non obstantibus, dico primo; species impressa obiecti, diuisibilis secundum intensiorem, modo diuisibili representat virtualiter gradus intensiorem sui obiecti; & conse-

quenter fatendum est, speciem impressam esse diuisibilem secundum intensiorem obiectiuam; est eodem minor assertio inter recentiores.

22 Hæc conclusio principaliter probanda est rationibus, quibus num. 9. & 10. probauimus, speciem impressam habere extensionem obiectiuam; nam si in hac materia cum debita proportione fiant, non minus efficaciter ostendent, speciem impressam esse diuisibilem secundum intensiorem obiectiuam, ac ibi ostendebant, esse diuisibilem secundum obiectiuam extensionem.

23 Potest præterea probari hac ratione; species expressa, qualis est sensatio, formaliter, & expressè representat diuisibilitatem intensiorem sui obiecti; aliàs non possemus per illam cognoscere, obiectum secundum intensiorem esse diuisibile; ergo signum euidens est, quod species impressa, quæ simul cum potentia sensitiva concurret effectiue ad productionem speciei expressæ, representabat virtualiter prædictam diuisibilitatem intensiorem; aliàs non posset causare simul cum intellectu speciem expressam, illam formaliter representantem.

24 Dico secundo; species impressa potest virtualiter representare suum obiectum (siue diuisibile sit secundum intensiorem, siue prædicta diuisibilitate careat) magis, vel minus perfectè; ac per consequens fatendum est, speciem impressam esse diuisi-

bilē secundum intensionē perfectiuā, seu entitatiuā: hæc assertio cōmunis est inter recentiores, qui difficultatē istā attingunt, & ipsam probat experientia, qua experimur, idem obiectū in loco distanti imperfectius videri, ac quando ponitur in loco proximo; ergo signum euidentis est, quod species impressa, quam accipit potentia in loco distanti, est imperfectior specie, quam accipit in loco proximo: patet cōsequētia, quia cū potentia sit eadem; perfectio, vel imperfectio illius visionis solū tribui potest perfectioni, vel imperfectiōni speciei impressæ, quæ est aliud principium, quod simul cū potentia concurrat ad visionem.

25 Confirmatur (& est ratio à priori) agens naturaliter fortius, & perfectius agit in propinquum, quam in remotum; sed obiectū in productione speciei impressæ agit naturaliter; ergo perfectiorē speciē sui produceret in potētia proxima, quā in potentia remota; & cōsequenter species impressa erit diuisibilis secundum intensionem perfectiuam, seu entitatiuam, quod est intentum.

26 Ad rationem dubitandi pro parte negatiua adductā negamus minorē, scilicet, nullo ex duobus modis ibi assignatis posse speciē impressam esse diuisibilem secundum intensionē; nam probatū est, vtrumque modum diuisibilitatis secundum

intensionē ei conuenire: & ad probationē prioris partis dicimus, solutionē ibi assignatam optimā esse. Nec refert, quod ibi obijcitur, scilicet, partes extēnsionis obiecti esse in diuersis subiectis partialibus, & similiter in diuersis partialibus locis; secus verò partes, seu gradus intēnsionis: nā ratio, cur partes extēnsionis nō cōcurrāt per modū vnius agentis ad productionē speciei impressæ, nō est, quia sūt in diuersis subiectis partialibus, & in diuersis partialibus locis; sed quia species repræsentat virtualiter obiectū per modū imaginis, & sic non potest quælibet pars speciei à toto obiecto, & à qualibet parte illius prouenire; sed necessario prouenire debet à sola illa parte obiecti, quā virtualiter repræsentat. Et hæc ratio æquē cōcludit, gradus intēnsionis obiecti non posse per modū vnius agentis concurrere ad productionem intensionis speciei impressæ, etiam si sint in eadē parte subiecti, & in eodem loco; siquidem species impressa etiā illos virtualiter repræsentat per modum imaginis, saltē vt quo.

27 Ad probationem posterioris partis negamus antecedens, scilicet, obiectum æquē perfectē concurrere ad productionē speciei impressæ; nam cum agat naturaliter, fortius, & perfectius agit in propinquum, quam in re-

motum,

QVÆ.

QVÆSTIO V.

A quo, & quomodo producatur species impressa sensibilis?

1 Solum est sermo de speciebus impressis sensibilibus externorum sensuum; nam de causis specierum impressarum sensuum internorum commodius agemus 3. libro: & similiter solū est sermo de causa efficiente; nā si loquamur de alijs tribus causis, scilicet, formali, finali, & materiali, tria, vt certa præsuppono; primum, prædictas species impressas nō habere causam formalem, ipsas intrinsecè constituentem, cuius ratio est, quia sūt formæ quædam accidentales, & manifestum est, formā non constitui intrinsecè in esse talis per aliā formā; aliās daretur processus in infinitum. Secundū, causam finalem harum specierum esse sensationem, cum gratia sensationis producantur in potentia sensitua. Tertium, huiusmodi species (quidquid asserat Sonzinas 7. Metaph. q. 8.) educi de potentia subiecti, in quo inhærent, & consequenter habere causam materialem; aliās fierent ex nullo præsupposito subiecto, & consequenter per creationem, quod repugnat effectui prouenienti ab agente creato, & virtutis limitatæ.

2 Loquendo ergo de causa efficiēti, Auicena apud Di-

uum Thomam quæst. 10. de veritate artic. 6. voluit, species impressas sensibiles sensuum externorum non gigni in potentijs, nisi ex influenza cuiusdam intelligentiæ, quā ponebat à corporibus separatā. Aueroes 2. de anima comm. 60. vult ponendum esse quandam motorem extrinsecū in sensibus animalium, diuersum à sensibilibus, cuius munus sit producere species in sensibus. Buccaferrus apud Zabarellam libro de sensu agente, c. 3. affirmat, præter obiectum, esse necessarium aliquod externū agens ad producendas has species, & hoc agens esse cælum operans per virtutem intelligentiæ. Suescenus apud eundem Zabarellā, etsi admittat, species istas effici ab obiecto; addit, non effici principaliter, sed instrumentaliter, & à Deo effici principaliter, ita vt obiectum agat in producenda specie, tanquam instrumentum Dei.

3 Sed vera, & communis sententia docet, species istas impressas sensuum exteriorum efficienter provenire ab obiecto, tanquam à causa principali, & adæquata æqui uoca: ita vt certum præsupponit Scotus pluribus in locis; legatur in 2. dist. 13. & dist. 16. q. vnic. & in 4. dist. 16. q. 9. & quodlib. 14. D. Thom. 1. p. q. 111. art. 4. & 1. contra gētes, cap. 65. & omnes discipuli ipsorum, imò omnes Peripatetici.

L 3

4 Proj

4 Probatur primò ex Aristotele, qui 5. capite huius libri docet, sensum pati, & reduci ad actum sentiendi per obiectum; sed hoc non præstat obiectum per se ipsum; ergo hoc affirmat, quia species impressa, per quam, ut supra dictum est, reducitur sensus ad actum, & à qua ipsam recipiendo patitur, provenit ab obiecto, ut à causa efficiētī principali, & adæquata.

5 Secundò probatur rationibus; prima, quia non alia ratione colligimus, calorem provenire efficienter ab igne, seu ab eius calore, nisi quia præsentē igne ponitur calor, & eo ablato, aufertur etiā calor; sed eodē modo sentimus, præsentē obiecto statim produci in potentia speciem illius impressam, & eo ablato prædictam illius speciem non conservari: ergo signum evidēs est, huiusmodi speciem impressam sensibilem pendere ab obiecto in suo esse, & conservari, ut à causa efficiente æquiuoca. Quod autē procedat ab obiecto, ut à causa efficiente principali, & non à Deo, ut à causa principali; ab ipso autē obiecto, ut ab instrumento Dei, ut dicebat Susestus, patet, quia etiam si obiectum in actuali productione speciei impressæ dependeat à concursu actuali Dei, sicut & dependent omnes aliæ causæ efficientes creatæ; nihilominus virtutem, quam habet ad producendam prædictam speciem, non

recipit à simultaneo concursu Dei, sed illam habet in actu primo, & in esse quieto, & ante quam operari incipiat, & ut docuimus 2. libro Physicorum disp. 4. q. 3. num. 5. ex elegantī doctrina Scoti, in hoc differunt causæ instrumentales effectivæ à principalibus, quod principales habent virtutem effectivam in actu primo, & in esse quieto, & ante quam operari incipiant, instrumentales verò non, sed virtutem operandi, in ipsa actuali motione, quam moventur à causis principalibus, recipiunt.

6 Secunda ratio, quia vanum, & superfluum est, fingere aliam causam, præter obiectum, productivam specierum impressarum sensibilem. Nam si dicas in favorem Avicenæ, vel Buccaferri, necessarium esse ponere, præter obiectum, aliquam intelligentiam, à qua prædictæ species producantur; quia species istæ, cum ex Aristotele sint formæ sine materia, erunt spirituales, & consequenter excedentes naturam obiecti, quod quid materiale est: iam patet ex dictis quæstione præcedenti à numer. 20. & sequentibus, species istas, valde imperfectiores in sua entitate esse suis obiectis; neque ab Aristotele appellari formas sine materia, quia putaverit, esse spirituales; sed quia esse materiale, quod habent, est valde diminutum, & imperfectioris ordinis, ab esse

esse materiali, quod habent obiecta, quorum sunt species. Si verò in favorem Averrois respondeas, præter obiectum, ponendum esse in sensibus animalium quendam motorem extrinsecum, qui appelletur sensus agens, ductus ex exemplari intellectus agentis; potius ex prædicto exemplari oppositum deducendum est. Nam si cogimur ponere intellectum agentem distinctum, saltem in munere, ab intellectu possibili, hoc est, quia species impressæ intelligibiles spirituales sunt, sicut & ipse intellectus, in quo recipiuntur, quæ proinde non poterunt à solo corporeo agente produci: cum ergo species impressæ sensibiles externorum sensuum corporeæ, & materiales sint, non secus, ac est organum sensus, in quo recipiuntur; ratio, quæ probat necessitatem intellectus agentis, eademmet convincit superfluitatem sensus agentis ad productionem earum.

7 Sed iam ad explicandum modum, quo species impressæ sensibiles sensuum externorum à suo obiecto producantur (quod est secundum, quod quærit quæstio) accedamus: & omīssa dubitatione, an prædictæ species producantur à suis obiectis modo indivisibili; an divisibili; quia in quæstione præcedenti, latè discussum est; primum, quod dubitari potest, est, an istæ species ita dependeat

in suo esse, & conservari à præsentia suorum obiectorum, ut illis ablatis, statim deleantur, seu pereant, & evanescant?

8 Gabriel Vazquez 1. part. disputat. 38. cap. 2. numer. 9. & disput. 208. cap. 3. numer. 9. & 1. 2. disput. 81. numer. 17. affirmat, species impressas externorum sensuum aliquandiu permanere, remoto obiecto, atque adeò non ita dependere ab illo in conservari, ut statim eo ablato deleri debeant; sed tamen de se paulatim deficere, donec penitus evanescant; quam sententiam sine nomine auctorum, attribuunt Conimbricenses hic cap. 6. quæst. 2. art. 3. dubio 2. nonnullis Aristotelis interpretibus in libro de sensu, & sensibili, & in libro de insomnijs: imò Aristoteles ipse docere videtur, in absentia obiecti permanere speciem, & fieri sensationem libro isto de anima; nam textu 138. ait, *Abentibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in istis sensorijs*: & libro de insomnijs, non solum id docet, sed aliquibus experiētijs comprobatur, idemque præstat D. Augustin. lib. 10. de Trinitate c. 20.

9 Probari potest hæc sententia primò aliquibus experiētijs; prima, & quam affert Divus Augustinus loco citato; cum quis firmo obtutu solem aspexit, vel aliquod simile obiectum vehementer, ut fenestræ cæcellos luce perfusus; postea

licet oculos diuertat, vel claudat, adhuc pro aliquo tempore intuetur, licet imperfecte, idem obiectum ante se, quod manifeste ostendere videtur, permanere in oculis aliquandiu specie obiecti, licet in statu corruptionis, & imperfecto. Secunda, & quam affert Aristoteles loco citato de *insomnijs*, cap. 2. si validum quendam colorem firmiter pro aliquo tempore inspicimus, ut album, vel viridem, dum postea oculos ad alia obiecta conuertimus, appareret veluti eodem illo colore imbuta, quod pariter non alia ratione videtur accidere, nisi quia aliquandiu permaneat species precedens in oculis, licet in statu corruptionis, & imperfecto.

10 Secundò probari potest hac ratione; species istæ (ut ex dictis quæstione precedenti patet) habent suam intensiorem entitativam, & incrementi, & decrementi gradus, secundum quos augeri, minuique possunt successiue: igitur etiam si obiectum, à quo imprimuntur in potentia, subito amoueat, adhuc secundum aliquam partem suæ intensiorem in potentia manebunt, poteritque potentia sensitiva eis uti ad continuandam sensationem, licet non ita perfectam, ac erat, cum obiectum erat præsens.

11 Nec valet, si respondeas, species impressas contrarium non habere; atque idem sicuti in præsentia obiecti in instanti producantur secundum totam

suam intensiorem; ita in absentia illius, in instanti etiam secundum totam suam intensiorem euanescere. Nam etiam impulsus impressus in sagitta à proijciente contrarium non habet, ut lib. 8. *Physicæ* disput. 2. q. 3. statuimus, & non obstat, quod in instanti in sagitta imprimatur secundum totam suam intensiorem, nihilominus semel impressus non idem per distantiam, vel absentiam proijcientis, statim desinit esse secundum totam suam intensiorem; sed paulatim, & successiue euanescit, ut loco citato quæst. 4. etiam statuimus: erit igitur eodem modo philosophandum de speciebus impressis sensuum externorum.

12 Sed opposita sententia, scilicet, species impressas sensuum externorum ita pendere in suo conseruari ab obiectis sensibilibus, à quibus efficienter producantur, ut seculo ipsorum actuali influxu non possint permanere, & probabilior, & communior est inter auctores; ita Gabriel in 2. dist. 7. quæst. 4. Maior dist. 3. q. 9. Zabarella libro de *sensu agente*, cap. 3. Suarez lib. 3. de anima cap. 12. Couimbricenses hic cap. 6. quæst. 2. artic. 3. Auerla quæst. 53. de *speciebus sensibilibus*, sect. 3.

13 Probatum primò tam auctoritate Aristotelis, quam D. Augustini; nam Aristoteles hoc in libro cap. 5. text. 52. & 59. di-

discrimen statuit inter sensum externum & intellectum, quod ille obiecti præsentiam exigit: hic verò non item: & Diuus Augustinus 11. de Trinitate cap. 2. docet, speciem in sensu externo non durare, nisi existente, & influente obiecto; sicut imago sigilli in aqua non durat, nisi quandiu sigillum detinetur in aqua; bene autem in sensu interiori speciem durare, etiam ablato obiecto, sicut imago sigilli in cera.

14 Secundò probatur experientia; nam experientia constat, statim, ac aufertur obiectum, vel conuersis, aut clausis oculis, non amplius videri obiectum: ergo signum euidentis est, quod species, ex cuius defectu obiectum non videtur, totaliter in sua conseruatione dependet ex influentia sui obiecti, eiusque præsentia reali. Et confirmatur amplius exemplo luminis; omnes enim unanimiter affirmant, (experientia coacti) lumen ita dependere in genere causæ efficientis à corpore lucido in sua conseruatione, ut eo sublato, statim omnino pereat, profecto non alia ratione, nisi quia lumē (ut docet Scotus in 2. dist. 13. quæst. unica, & nos cum ipso ex professo ostendemus infra disp. 7. quæst. 2.) est species intentionalis impressa corporis luminosi, & commune est omnibus speciebus intentionalibus impressis sensuum exteriorum ita

dependere in suo conseruari ab ipsarum obiectis in genere causæ efficientis, ut illis sublatis, statim omnino pereat: quod si hæc ratio aduersarijs non placeat, assignet, si valeret, aliam efficaciorē; quod præstare non poterunt.

15 Tertiò probatur destruendo experientiam ab aduersarijs adductam: nam si quis breui tempore corpus lucidum intueatur, moxque oculos claudat, nec per instantis species corporis lucidi intra oculos conseruatur; ergo neque conseruabitur, etiam si multo tempore prædictum corpus lucidum intueatur. Patet consequentia, quia species illa semper est eiusdem rationis, neque præter maiorem continuationem visionis mutatur in suo esse, aut radicitur magis, seu intenditur, cum in instanti fiat, quam perfecta fieri potest, ut potest sine impedimento contrariæ qualitatis, & ab agente naturali, quod agit ad vltimum de potentia, producta.

16 Quarto denique probatur inquirendo ab aduersarijs, an huiusmodi species natura sua dependeat ab obiecto sensibili in sua conseruatione, an non? si non pendet, conseruabuntur semper in absentia illius; quod non contingit. Si pendet, ergo in absentia illius, neque per vnicum tantum instans poterunt conseruari. Respondent; natura quidem sua non pendere, diu tamen non ma-

manere in absentia obiecti ex defectu subiecti; non satis illas conseruantis. Sed est responsio insufficiens; quia subiectum non conseruat species effectiue, sed solum in genere causæ materialis illas sustentando: ergo cum contrarium non habeant, neutiquam deficient, nisi propter absentiam obiecti.

17 Ad experientias, tam ex Diuo Augustino, quam ex Aristotele adductas ad oppositum suadendum, bene respondent recentiores, Suarez, Comibricenses, & Auerfa pro nostra sententia citati, sensationes, seu apparientias illas non fieri in sensu externo; sed ob vehementiam sensibilibus relinqui tantam impressionem, ac tam firmam imaginationem in sensu interno, ut videamur obiectum, quod solum interius imaginamur, exterius intueri, donec paulatim imaginatio corrigatur, & omnis sensus ad rectum statum reducatur: quod explicatur exemplo dormientium, & delirantium, quibus ob vehementem apprehensionem interna apparent sensibilia, quasi exterius conspecta: & ita notauit Diuus Augustinus 11. de Trinitate cap. 4. quandoque taliter quidpiam interius cogitari, ut neque ipsa ratio discernere sinatur, an foris obiectum videatur, an intus tale aliquid cogitetur: & in hoc sensu intelligendi sunt tam Augustinus,

quam Aristoteles locis in contrarium adductis.

18 Ad rationem (quæ si quid probaret, probaret etiam, lumen in sua conseruatione non pendere ab actuali influxu, & reali presentia corporis lucidi) concessio antecedenti, negamus consequentiam: talis est enim natura, & conditio harum specierum intentionalium, ut quantumlibet in subiecto interfuerint, subito amittantur, nec sine perenni suæ effectricis causæ influxu permanere queant: quod secus contingit in impulsu, qui cum sit virtus quædam motiua instrumentalis, a proijciente in re proiecta impressa, ut in absentia, vel distantia proijcientis res proiecta localiter moueatur, potius natura sua petit, ut in absente, vel distantia a proijciente aliquandiu duret, donec paulatim, & successiue euanescat.

19 Secundum, quod dubitari potest, an solum obiectum effectiue concurrat ad productionem suæ speciei impressæ? Albertus magnus hoc in lib. tract. 3. existimat, non produci unquam numero speciem ab obiecto in toto aere medio inter obiectum, & potentiam sensitiuam; sed plures totaliter diuersas, ita ut obiectum per se ipsum producat in partibus sibi proximis unquam speciem, & deinde illa species producta ab obiecto, per se ipsam & sine influxu aliquo obiecti producat aliam in partibus

bus remotioribus; & secunda tertiam, & sic successiue vsque ad potentiam: hanc sententiam varijs in locis sequitur etiam Pater Arriaga.

2 Sed hæc sententia merito reicitur ab omnibus; primo, quia falsum, & absque villo fundamento affirmat, speciem productam ab obiecto per medium vsque ad potentiam non esse unam numero, sed plures: nam si in productione qualitatis habetis contrariam, v. g. caloris, in toto subiecto continuo omnes ponunt unquam tantum numero qualitatem, continue extensam per totum subiectum, & non plures totales numero distinctas, & discontinuas, nisi in casu, quo subiectum, in quo recipitur, discontinuetur, & multiplicetur, cur in productione qualitatis non habentis contrarium, ut sunt lumen, cæteræque species intentionales, quæ non solum continue; sed etiam in instanti producuntur in toto medio, quod est inter obiectum, & potentiam, non erit ponenda unquam tantum numero qualitas continue per totum medium extensa, nisi in casu, quod medium, in quo recipitur, discontinuetur, & multiplicetur?

21 Secundum, & principliter, quia falsum omnino est, speciem impressam per se ipsam, & sine influxu obiecti producere, siue generare aliam sibi similem speciem in partibus

remotioribus; quod pluribus rationibus conuinci potest; sed in re tam clara sufficiat hæc experientia; obiectum existens extra portam cubiculi, non videtur a quocumque angulo eiusdem cubiculi; sed videtur necessario, si species producta immediate ab obiecto producerent per se ipsas, & seclusa influenza obiecti, alias sibi similes species: ergo non est hoc admittendum. Probatur minor; si species producta ab obiecto producerent per se ipsas alteras species obiecti sibi similes, eodem modo illas producerent, ac ipsæ productæ sunt ab obiecto; sed obiectum producit species versus omnem partem medij, cum ab omni parte medij videatur: ergo etiam species semel producta ab obiecto in medio cubiculi multiplicaret alias versus omnem partem cubiculi; & consequenter necessario per illas videretur obiectum ex quocumque angulo cubiculi; quia statim, ac species obiecti perueniunt ad potentiam, sequitur necessario visio obiecti, ubicumque obiectum sit, etiam si sit a tergo videntis, ut patet in visione, qua quis in speculo videt ea, quæ sunt a tergo.

22 Dicendum igitur est cum Scoto nostro in 2. distinct. 13. quæst. unquam, quem omnes discipuli sequuntur, nullam speciem sensibilem produci ab alia eiusdem rationis; sed omnes,

nes, quæ sunt in medio vsque ad potentiam, siue continuæ sint, vt contingit, quando partes medij, in quo recipiuntur, continuæ sunt; siue discontinuæ, vt contingit, quando partes medij, in quo recipiuntur, discontinuæ sunt; immediatè produci ab obiecto, cuius sunt species, licet cum subordinatione effectus ad effectû; prius enim natura producantur species, seu partes entitativæ speciei, quæ sunt proximiores obiecto, quàm remotiores, cuiâsi in eodem instanti omnes per totum medium vsque ad potentiam diffundantur. Est etiâ hæc sententia in scholis ferè ab omnibus recepta: Et ratio efficax est, quòd species impressa solùm virtualiter representat, seu est ratio, virtualiter representandi obiectum, à quo procedit; sed nulla species, seu pars speciei omnium earum, quæ diffunduntur per mediû vsque ad potentiam, est ratio representandi virtualiter aliâ eiusdem rationis; sed omnes, & qualibet pars earum, etiam minutissima, sunt rationes virtualiter representandi obiectû: ergo nulla ex his speciebus producitur ab alia; sed omnes immediatè producuntur ab obiecto, cum subordinatione effectus ad effectum.

23 Neque admittendum est, quòd docet Rubius tractatu de obiectis, & speciebus sensibilibus quæst. 10. num. 119. nimirum,

speciem productam ab obiecto in medio, licet non possit producere, seu multiplicare alias species, seu novas partes specierum sine actuali dependentia ab obiecto; bene tamè actualiter ab ipso dependèdo. Nam inquiri, quid intelligat Rubius per actualem dependentiam ab obiecto? An influxum, quo conseruat speciem à se productam, an alium influxum, quo simul cum specie à se producta concurrat ad productionem, nouæ speciei, vel partis? Si primum intelligat, incidit Rubius in sententiam Alberti magni, à nobis refutatam, & quam etiam ipse refutat; siquidem tribuit speciei productæ ab obiecto, & quæ ab ipso in suo fieri, & conseruari dependet, virtutem sufficientem in actu primo ad hoc, vt ipsa sola sine concursu obiecti producat, vel multiplicet vltiorem speciem, seu partem speciei. Si intelligat secundum, absque necessitate, & consequenter superflue tribuit speciei productæ ab obiecto efficientiam respectu speciei, vel partis speciei, quæ vltius generatur, seu producitur; nam si prædicta species, vel pars speciei immediatè producitur ab obiecto, ad quid quæso requiritur speciei prioris efficientia? Ad nihil profecto, præsertim cum videamus, in productione prioris partis speciei solùm obiectû absque ad-

adminiculo, vel iuuamine alicuius speciei producere speciem sibi contiguam: poterit igitur, etiâ in aliqua distantia, non excedere spheram suæ actiuitatis, ipsum solùm, & sine adminiculo prioris speciei à se productæ, producere, seu multiplicare speciem, licet propter distantiam non euadat ita intesa entitatiuè, seu perfecta, sicut prior, quæ est sibi proxima.

24 Sed obiiciunt nobis tam auctores oppositæ sententiæ, quàm ipse Rubius, experientiam de obiecto existente à tergo, quòd videtur in speculo; videtur enim non posse videri prædictum obiectum per speciem ab ipso immediatè productam, cum non sit in situ, à quo possit eam in oculo producere: ergo dicendum est videri per speciem productam ab specie, quam obiectum impressit in speculo.

25 Sed ad hanc obiectionem optimè respondet Scotus loco citato num. 4. speciem im-

pressam, per quam videmus in speculo rem existentem à tergo, immediatè causari ab ipso obiecto, & non ab specie existente in superficie speculi (enquam sinistrè citatur Scotus à Conimbricentibus hic cap. 7. quæst. 8. artic. 2. pro opposita sententia) aliàs, inquit Scotus, per prædictam speciem non videremus obiectum, sed speciem illius existentem in superficie speculi; quòd falsum est. Neque obstat, quòd obiectum sit à tergo; nam ex hoc solùm sequitur, non posse obiectum causare in oculo speciem sui impressam actione directa; cû quò optime stat, quòd illam causet actione reflexa; nam vt ibidem subdit Scotus, agens naturale cum non agat ex electione; sed ad vltimum de potentia, si propter aliquod impedimentum non potest agere secundum lineam rectam, & adhuc non est, exausta potentia, seu virtus eius, agit secundum lineam reflexam.

DISPUTATIO SEXTA.

De obiecto sensibili in communi.

DE obiecto sensibili sensuum externorum in communi ex professo disputat Aristoteles capit. 6. huius libri, eo quòd in capitibus subsequentiibus acturus erat de sensibus externis, & de eorû obiectis in particulari, seu speciali, quem nos sequentes hoc in loco hanc disputationem inferimus, vt sic clarius, & facilius in subsequentiibus de sensibus ex-

externis, & de eorum obiectis in speciali disputemus. Quinque autem examinanda sunt in hac disputatione; Primum, *Quid, & quotuplex sit obiectum sensibile sensuum externorum?* Secundum, *An ad sensationem sensuum externorum sit necessaria realis presentia obiecti?* Tertium, *Quo pacto sensibile commune immutet sensum?* Quartum, *Verum sensibile propriū indiuisibiliter existēs possit sensu percipi?* Quintum, *Verum sensus possit falli circa sensibile proprium?*

QVÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex sit obiectum sensibile sensuum externorum?

I Circa primum, quod inquiritur, in hac quæstione, duo sunt certa, & vnū vertitur in dubium; primū certum est, nullam substantiam esse obiectum per se sensibile; ita expressè docuit Aristoteles cap. 6. huius libri: & ratio est clara, nam sensibile per se solum dicitur illud, quod per speciem propriam immutat sensitiuam potentiam; sed experientia constat, nullam substantiam immutare potentiam aliquam sensitiuam per propriam speciem; sed hoc præstare medijs accidentibus, & specierum ipsorum; videtur enim substantia, in quantum est aliquo colore affecta, & tangitur, in quantum est calida, vel frigida, & sic de reliquis: ergo necessariò fatendum erit, sola accidentia esse obiecta per se sensibilia, & non substantias.

2 Secundum certum est, accidentia non quomodocum-

que esse obiecta per se sensus; sed singularizata, & determinata ad esse huius: ita expressè docuit Aristoteles pluribus in locis, præsertim 1. Metaphysices, & in libro de somno, & vigilia, & etiam in hoc secundo libro de anima: & ratio est, quia accidentia non mouent, & immutant sensum exteriorem, nisi vt sunt à parte rei existentia; sed à parte rei non possunt existere, nisi singularizata, & determinata per principia indiuiduationis ad esse huius: ergo vt sic sunt obiecta per se sensuum exteriorum, & non aliter.

3 Quod vertitur in dubium est, an in accidenti singulari (quod, vt modo dicebamus, est obiectum per se sensuum exteriorum) singularitas, seu principium indiuiduationis, sit ratio formalis ipsum sentiendi, an solum sit conditio, sine qua nõ setiretur; ratio vero for-

ma-

malis ipsum sentiendi sit ipsa natura specifica accidentis secundum se considerata, qua ratione in Logica super primum caput Porphyrij disput. 1. quæst. 3. diximus, naturis rerum solum cõpetere sua prædicata essentialia; neque vt sic singulares, vel vniuersales esse; competere tamen illis ex se, & tamquam propriam passionem vnitatem formalem, minorem vnitatem numeralem, communem multis negatiuè, siue per non repugnantiam? Sed ab hac dubitatione hic meritò supersedeo; nam 1. lib. Physicorum, disput. 1. quæst. 5. sect. 2. ex professo illam expendimus, vbi ex mente Scoti stabiluimus, non solum rationem formalem sentiendi accidens singulare non esse illius singularitatem, sed illius naturam specificam; sed etiam idem statuimus de ratione formali cognoscendi pro hoc statu aliquam naturam singularē; neque dari pro hoc statu speciem imprefam, neque sensibilem, neque intelligibilem, quæ per se, & directè singularitatē, seu principium indiuiduationis virtualiter repræsentet; quod rationibus comprobauimus, & obiectis in contrarium satisfecimus: videantur ibi dicta, nam semel exagitatam, iteram exagitare superfluum est.

4 Circa secundum, quod in hac quæstione inquiritur, celebris est diuisio obiecti per se

sensibilis, quam tradit Aristoteles cap. 6. huius libri in sensibile proprium, & in sensibile commune: & insuper sensibile commune subdividit in quinque species, quæ sunt *magnitudo, figura, numerus, motus, & quies*; quæ diuisio, & subdivisio, cum ab omnibus, vt exactæ recipiantur, solum requiritur, vt ad exactam earum intelligētiam aliqua prænotemus.

5 Primum est, vnum ex duobus membris prioris diuisionis appellari ab Aristotele *sensibile commune*, non quia sit conceptus abstractus ab obiectis per se sensibilibus particularibus, vt est conceptus hominis, cum prædicatur de Petro, Ioāne, & Francisco: nam vt numero 2. dicebamus, obiectum sensus debet esse singulare, & non vniuersale. Neque etiam appellatur sensibile commune, quia solum percipiatur à sensu communi interno, vt affirmavit Apollinaris 2. de anima, capite 8. nam omnia sensibilia communia, quæ numerauit Aristoteles, à sensibus externis percipiuntur. Nec demum quia etiam si percipiatur à sensibus externis, & particularibus, hoc fieri nõ potest sine cõcursu sensus interni cõmunis; nam sensus externi ad exercendas suas operationes nõ indigēt influxu, aut sensatione simultanea sensus interni cõmunis: sed dicitur sensibile commune ad distinctionem obiecti

scilicet

sensibilis proprii, quod sicut dicitur sensibile proprium, eo quod solū percipiatur ab vno ex sensibus exterioribus; ita sensibile commune dicitur, eo quod percipiatur à pluribus ex exterioribus sensibus.

6 Secundum est, quod cum subdividit Aristoteles sensibile commune in *magnitudinem, figuram, numerum, motum, & quietem*; per *quietem* non intelligere carentiam motus, quia cum hæc nihil positivum sit, à sensu externo percipi non potest; sed intelligere permanentiam, & consistentiam rei sensibilis in eodem loco, & situ. Similiter per *motum* non intelligere rationem formalem illius, scilicet, fluxum, aut tendentiam continuam, & successivam ad terminum; sed variationem continuam, & successivam situs, & localis præsentia rei, quæ mouetur. Per *numerum* autem non intelligit rationem formalem illius, quæ in numerabilitate consistit; nam sensus non enumerat, sed intellectus; sed intelligit multitudinem rerum sensibilium discontinuarum. Item per *figuram* non intelligit rationem formalem qualitatis, sed terminationem quantitatis, corporibus naturalibus inhærentis.

7 Quid autem nomine *magnitudinis* intelligat Aristoteles, aliqui recentiores, inter quos est Murcia de la Llana disput.

5. quæst. 2. in dubium revocant, asserentes, intellexisse latitudinem entitativam, quam habet color, vel quodcumque aliud sensibile proprium ex se, & seclusa extensione de prædicamento quantitatis, quæ communiter extensio quantitativa appellari solet. Imò addunt, extensionem de prædicamento quantitatis non esse per se sensibilem, sed per accidens.

8 Sed hæc interpretatio est contra omnes interpretes Aristotelis, tam veteres, quam recentiores, qui nomine *magnitudinis* dicunt intellexisse Aristotelem extensionem quantitativam, spectantem ad prædicamentum quantitatis, & per quam habent partes entitativas, tam accidentium, quam substantiarum commensurationem in ordine ad locum, seu spatium, quam ex se non habent: ita sentit Scotus noster in 4. dist. 12. q. 3.

9 Probari potest hæc nostra, & communis sententia: primò, quia si magnitudo, quam inter communia sensibilia enumerat Aristoteles, significat extensionem entitativam, sequeretur, substantias materiales esse per se sensibiles: sicuti, & sunt cætera sensibilia communia; siquidem ex se habent extensionem entitativam: hoc autem est expressè contra Aristotelem, qui in hoc libro capit. 6. textu 65. affirmat, sub-

substantiam nullo modo esse per se sensibilem, hoc est, neque ut sensibile proprium, neque ut sensibile commune, sed omninò per accidens.

10 Secundò, quia ex opposita sententia sequeretur, albedinem, vel quodcumque aliud sensibile proprium, modificatum per extensionem entitativam, quam ex se habet, & seclusa modificatione, quam accipit ab extensione quantitativa, posse naturaliter à sensu percipi; quod dici non potest; aliàs, necessariò teneremur fateri, albedinem corporis Christi Domini existentis in Eucharistia naturaliter videri posse, & consequenter Christum sibi existentem, contra experientiam, & communem omnium scholasticorum sententiam. Sequela patet; nam albedo corporis Christi existentis in Eucharistia, licet careat actuali extensione quantitativa; habet tamen entitativam, cum distincta sit pars albedinis existentis in capite Christi ab existente in manu eius.

QVÆSTIO II.

Utrum ad sensationem sit necessaria realis præsentia obiecti?

1 Solùm est sermo in hac quæstione de sensatione sensuum externorum. Nam ad sensationem sensuum internorum manifestum est, non requiri

necessariò realem præsentiam obiecti, cum experientia constet, imaginationem sæpè versari circa res absentes. Potest autem procedere hæc quæstio, non solum naturaliter, sed etiam de potentia Dei absoluta.

2 Si naturaliter, & de potentia ordinata quæstio procedat, Gabriel Vazquez, cæterique auctores, qui, ut vidimus disputatione præcedenti quæst. 5. à num. 8. & sequentibus, sustinebant, species impressas externorum sensuum (quæ ad sensationem naturaliter, & de potentia ordinata simpliciter necessariae sunt) etsi in suo fieri necessariò requirant præsentiam realem obiecti, à quo efficienter causantur; non tamen in suo conservari; consequenter sustinent, ad fieri sensationis, etsi naturaliter, & de potentia ordinata simpliciter requiratur præsentia realis obiecti; secus verò ad eius conservationem. Nos autem, qui contra ipsos loco citato, à num. 12. & sequentibus stabilivimus cum veriori, & communiori sententia, prædictas species, non solum in suo fieri, sed etiam in suo conservari ita pèdere ab obiectis, à quibus producantur, ut seclusa eorum reali præsentia, & influentia, non possint villo modo permanere; consequenter debemus dicere, sicut de facto dicimus, non solum ad fieri sensationis; sed etià ad eius cōservationem;

nem naturaliter, & de potentia ordinata simpliciter requiri realem præsentiam suorum obiectorum. Recolantur ibi dicta; nam eadem est ratio quoad hoc de sensationibus, & de speciebus impressis ad eliciendas sensationes requisitas.

3. Si verò quæstio procedat de potentia Dei absoluta; prima sententia affirmat, nullam esse repugnantiam in hoc, quod potentia sensitiva exterior sentiat obiectum, quod sibi non est realiter præsens; ac per consequens id fieri posse per potentiam Dei absolutam: ita Molina. 1. parte quæst. 55. art. 2. disp. 2. membro 5. Vazquez super 3. partem, tomo 3. disp. 91. cap. 2. Rubius tractatu de obiectis, & speciebus sensibilibus quæst. 13.

4. Fundamentum huius sententiae est, quia si ad sensationem sensuum exteriorum requiritur realis præsentia obiecti, maximè quia species impressa illius, quæ simul cum potentia concurrat ad sensationem, pendet tam in fieri, quam in conservari ab ipso obiecto; sed Deus per suam omnipotentiam potest supplere hanc dependentiam producendo se solo eandem speciem, quam producit obiectum; vel semel producta ab obiecto, illam in absentia obiecti conservando; siquidem hanc dependentiam, quam habet species ab obiecto, tam in fieri, quam in conservari, est in

genere causæ efficientis; & receptum est ab omnibus, posse Deum facere, se solo in genere causæ efficientis, quidquid facit cū secundis causis; ergo fieri potest à Deo, quod potentia sensitiva externa producat sensationem in absentia obiecti.

5. Secunda sententia docet, involvere repugnantiam, quod sensitiva potentia exterior habeat sensationem obiecti, quod non est realiter præsens; & consequenter oppositum neque potentia Dei absoluta fieri posse: ita Gabriel in 2. dist. 3. quæst. 2. cōcl. 2. Suarez super 3. part. Divi Thomæ tomo 3. disp. 53. sect. 4. & disp. 55. sect. 2. & plures alij. Fundamentum huius sententiae est, quod de ratione intrinseca, & essentiali cognitionis intuitivæ, tam intellectivæ, quam sensitivæ est, terminari ad obiectum, vt realiter existens, & præsens est, vt docet Scotus noster pluribus in locis, & præcipuè quodlibeto 15. & in 2. distinct. 3. quæst. 9. §. Ad quæstionem, & in 4. distinct. 45. quæst. 2. & communiter auctores; sed visio, & aliæ sensationes externæ sunt cognitiones, seu perceptiones sui obiecti intuitivæ, vt etiam communis fert opinio: ergo de ratione intrinseca, & essentiali ipsarum erit terminari ad obiectum, vt realiter existens, & præsens est, & consequenter implicationem involvet terminari ad obiectum, quod realiter

liter existens, & præsens non est respectu talis terminationis.

6. Pro clara resolutione huius quæstionis nota, sensationem externorum sensuum, aliā esse veram, illam, scilicet, quæ terminatur ad obiectum, quod dicitur sentiri secundum suum esse verum, vt est visio, qua videmus albedinem niuis, nigredinem corui, &c. aliam verò apparentem, illam, scilicet, qua miraculosè visus est Christus in sacramento Eucharistiæ sub forma pueri, & similiter visus est Christus post resurrectionem à Magdalena sub forma hortulani, & à discipulis eunibus in castellum Emaus, sub forma peregrini, &c. quæ non ad verum esse Christi, sed ad formas illas apparentes terminantur.

7. Hac distinctione supposita, ad quæstionem respondeo, quod si sermo sit de sensatione vera, implicationem involvere dari sensationem circa obiectum, quod secundum suum verum esse reale non sit actualiter præsens; & loquendo de ista sensatione, vera est secunda sententia, ipsamque demonstrat eius fundamentum desumptum ex doctrina Scoti.

8. Si verò sermo sit de sensatione apparenti, dicendum est primò, non involvere contradictionem, quod potentia sensitiva externa sentiat obiectum, quod secundum suum verum esse reale non est illi obiecti-

uè præsens: in hoc sensu vera est prima sententia, & illam ostendunt miraculosæ visiones, quibus visus est Christus in Eucharistia sub forma pueri, & post resurrectionem sub forma hortulani, vel peregrini. Imò addo sensationi apparenti repugnare, quod obiectivè terminetur ad verum esse reale obiecti, quod solum apparenter sentitur; aliàs non apparenter, sed verè, & realiter sentiretur.

9. Dicendum est secundo, implicationem involvere, quod potentia sensitiva exterior sentiat apparenter aliquod obiectum, & quod prædictum obiectum, secundum illud esse apparens, quod sentitur, non sit realiter præsentia sensationi. Hoc assertum etiam probat fundamentum secundæ sententiæ deductum ex doctrina Scoti. Nam si omnes sensationes sunt intuitivæ, & ex doctrina Scoti ab omnibus recepta, cognitiones intuitivæ, tam intellectuales, quam sensitivæ ex intrinseca natura sua postulant terminari ad obiecta realiter præsentia; profectò sicut de intrinseca ratione sensationis vera est, quod terminetur ad esse verum obiecti realiter, & præsentia liter existens: ita de ratione intrinseca sensationis apparentis erit, quod terminetur ad esse apparenter obiecti realiter, & præsentia liter existens; vt videre est in visio-

ne, qua intuemur colores in iride, quæ, et si non terminetur ad verum colorem; terminatur tamen ex intrinseca natura sua ad colores apparentes realiter, & præsentialiter existentes.

10. Ex dictis colliges, in visionibus miraculorum apparitionum miraculum non consistere in hoc, quod Deus suppleat suo speciali concursu concursum, quem præstare debent obiecta miraculosè apparentia ad productionem suarum specierum impressarum (vt insinuare videntur auctores primæ sententiæ in suo fundamento) sed in formatione, seu fabricatione obiectorum apparentium; nam semel miraculosè formati his obiectis apparentibus, ipsa obiecta virtute propria emittunt species impressas in potentias sensitivas, quæ simul cum ipsis concurrunt ad productionem sensationum obiectorum apparentium.

11. Vnde ad rationem factam in fundamento primæ sententiæ numero 4. quæ militare videtur contra nostras assertiones, respondetur, ad sensationes sensuum exteriorum requiri necessariò realem præsentiam obiectorum, vel secundum verum esse ipsorum, si sensationes sunt veræ; vel secundum esse apparens, si sensationes solum apparentes sunt, non solum, quia species impressæ

ipsorum, quæ simul cum potentijs concurrunt ad sensationes, pendunt efficienter in suo fieri, & conseruari ab obiecto; sed etiam, & præcipuè, quia cum omnes sensationes sint intuitiuæ; ex intrinseca, & essentiali natura sua postulant terminari ad sua obiecta, siue sint vera, siue apparentia, vt realiter præsentia; ac per consequens etiam si Deus suo speciali concursu possit, (quando obiecta sunt realiter præsentia) supplere influxum, quo prædicta obiecta influunt in productionem suarum specierum impressarum; secus verò, quando prædicta obiecta non sunt realiter præsentia; quia sicut sensationes, eo quod sunt intuitiuæ, intrinsecè, & essentialiter pendunt à reali præsentia suorum obiectorum; ita & species impressæ, quæ ad producendas sensationes simul cū potentijs requiruntur, à præsentia reali suorum obiectorum intrinsecè, & essentialiter dependunt.

12. Sed dubitabis, an sicut Deus (quando obiecta sensationum sunt realiter præsentia) potest supplere se solo influxum, quo obiecta influunt in suas species impressas; ita etiam possit supplere influxum, quo species impressæ influunt in sensationes, ita vt potentia sensitiva, seclusa omni specie impressa, producat determinatam sensationem circa aliquod obiectum

scilicet

sensibile realiter præsens, adiuta speciali concursu Dei?

13. Auctores, qui sustinebant (vt supra disputat. 5. quæst. 2. num. 3. vidimus) solam speciem impressam esse virtutem effectiuam sensationis, & solum attribui potentiæ producere sensationem, in quantum informatur specie impressa, quæ est tota virtus effectiua sensationis, & exemplificabant in ferro candenti; vbi tota vis calefaciendi est calor; ferro autem solum attribuitur calefacere, in quantum informatur calore, qui est tota virtus calefaciendi: consequenter dicunt, Deum sua potentia absoluta non posse suo speciali concursu supplere influxum, quo species impressæ influunt in suas sensationes; & eorum fundamentum est, quia species impressæ communicant potentijs virtutem producendi sensationes in genere causæ formalis, ipsas, scilicet, informando; & manifestum est, Deum non posse sine forma supplere effectum formalem. Hæc sententia satis plausibilis est apud rigidos Thomistas, præsertim cum de habitibus supernaturalibus loquuntur, de quibus eadem solet exagitari difficultas, tam in materia de gratia, quàm in materia de visione Dei, loquendo de lumine gloriæ.

14. Nos autem, qui eodem loco citato à num. 6. cū Scoto; imò cum Diuo Augustino, cō-

†

munique sententia firmiter statuimus, ad efficientiam sensationis, non solum speciem obiecti; sed etiam, & principaliter potentiam immediatè concurrere, vnamquamque, et si inadæquatè, per virtutem tamen propriam, & distinctæ rationis à virtute alterius, & quoad hoc essentialiter subordinari; non secus, ac essentialiter subordinatur sol, & homo ad generationem hominis, seu pater, & mater (ponendo matrem actiuè concurrere) ad generationem prolis. Et insuper cum eodem Scoto à num. 14. docuimus, accidere speciei impressæ, in quantum est principium inadæquatam sensationis, vel intellectus, informare, seu inhaerere in potentia; nam etiam si de facto ipsam informet, & perficiat; sed non tribuendo potentiæ aliquam actualitatem pertinentem ad causalitatem sensationis, vel intellectus; & sic in hypothese, quod species impressa poneretur sufficienter coniuncta ad agendum cū potètia, seclusa informatione, vel inhaerentia; ipsa, & potètia eodè modo concurrerent ad sensationem, vel intellectus; ac modo cōcurrunt: cōsequenter dicimus, posse Deum absque vlla implicatione supplere suo speciali concursu influxum, quo species impressæ simul cum potentia influunt in sensationem, vel intellectus. Ratio est clara, quia stando in dictis

M; prin-

principijs, species non influunt in sensationes, vel intellectiones illo modo in genere causæ formalis; sed præcisè in genere causæ efficientis, quem influxum nullus dubitat, à Deo suppleri posse.

QVÆSTIO III.

Quo pacto sensibile commune immutet sensum?

I. **C**irca modum, quo sensibile commune immutat sensum, Rubius tractatu de obiectis, & speciebus sensibilibus, quæst. 11. tres refert sententias; duas extremas, & vnam quasi mediam. Prima ex extremis, & quam attribuit Ferrariensi 2. libro de anima, quæst. 11. Caietano, & Palacios ibidè cap. 6. Fonseca 2. Metaphysices cap. 2. quæst. 2. (est. 5. sustinet, sensibile commune non immutare sensum ad sui perceptionem per speciem propriam; sed vel per nullam, vel per speciem à solo sensibili proprio impressam.

2. Secunda ex extremis, & quam attribuit Scoti in 4. dist. 12. quæst. 3. num. 37. Henrico de Gandavo hic quæstione 17. Egidio ad textum 65. dubio 2. & Ianduno quæst. 18. affirmat oppositum, scilicet, sensibile commune immutare sensum ad sui perceptionem per propriam speciem, & distinctam ab specie sensibilis pro-

prij, licet cum dependentia à illa, quæ dependentia in eo consistit, quod sensibile commune, cum sit sensibile per se non primò, non potest agere ad sensationem sine illo, quod est sensibile per se primò.

3. Tertiam, & quam appellat mediam inter extremas relatas, docet contra primam sententiam, sensibile commune immutare sensum per speciem aliquo modo ab ipso productam: & contra secundam hanc, speciem non esse distinctam ab specie sensibilis proprii; sed eandem aliquo modo modificatam: & hanc sententiam ipse sequitur, & pro ea citat Diuum Thomam in hoc 2. de anima, lectione 13. & 1. parte quæst. 17. art. 2. & quæst. 78. & plures alios, estque communis inter recentiores, quos citant, & sequuntur Patres Carmelitani disp. 9. quæst. 2. §. 2.

4. Sed in hac opinionum varietate dico primò; sensibile commune immutat sensum per speciem propriam, & ab eo productam; in hoc asserto conueniunt auctores secundæ, & tertiæ sententiæ contra auctores primæ. Ratio pro ipso est, quia ex Aristotele cap. 6. huius libri in hoc distinguitur sensibile per se à sensibili per accidens, quod sensibile per se immutat potentiam per speciem propriam, & quæ ab ipso sit producta; secus verò sensibile per accidens; sed sensibile commune

mune ex eodem Aristotele, in eodem loco, est sensibile per se: ergo immutat potentiam per speciem propriam, & quæ ab ipso sit producta.

5. Confirmatur; species impressa solum est ratio cognoscendi per se obiectum, à quo immediatè procedit; sed species impressa, per quam cognoscimus sensibile commune, est ratio cognoscendi, seu sentiendi per se ipsum sensibile commune (aliàs sensibile commune non esset per se sensibile) ergo species impressa, per quæ cognoscimus, seu sentimus sensibile commune, procedit immediatè ab ipso sensibili communi, & consequenter erit propria illius.

6. Dico secundò; species, per quam sensibile commune immutat sensum, non est idem realiter cum specie sensibilis proprii, sed realiter distinguuntur, vel tanquam res à re, vt contingit inter speciem sensibilis communis, quod dicitur magnitudo, & speciem sensibilis proprii, ipsam concomitantem; vel tanquam res, & modus rei, vt contingit inter speciem sensibilis proprii, & speciem sensibilis communis, quod dicitur motus, figura, quies, & fortassis numerus. Hoc assertum est Scoti nostri, cæterorumque auctorum, quos pro secunda sententia citat Rubius, & fortassis in re non dissentiant auctores citati pro tertia sen-

tentia, licet in verbis videatur oppositum asserere, vt in tertio asserto magis declarabitur.

7. Ratio efficax est, quia eodem modo distinguuntur inter se species sensibilis communis, & species sensibilis proprii, ac distinguuntur inter se sensibile commune, & sensibile proprium, quæ sunt obiecta, à quibus species immediatè producuntur, & quorum sunt virtuales representationes; sed sensibile proprium, & sensibile commune semper distinguuntur realiter, vel tanquam res à re, vel tanquam res, & modus rei: ergo idem fatendum erit de eorum speciebus impressis.

8. Neque huic rationi obstat, quod respondet Rubius à numero 138. nimirum, etsi sensibile proprium, & sensibile commune realiter distinguantur; nihilominus cum vnum non possit sentiri sine alio, hinc euenire, vt vtrumque simul, & per modum vnius coniungantur ad productionem vnius speciei impressæ: hoc, inquam, nihil obstat; nam ex eo, quod sensibile commune, & sensibile proprium ita se habeant, vt vnum non possit sentiri sine alio, etsi optimè inferatur, non posse sensibile commune producere speciem impressam sui, quin simul tempore, seu instanti sensibile proprium speciem impressam sui producat; nam quod species istæ realiter non distinguantur, sicut & realiter

distinguantur ipsarum obiecta, unde inferitur? Nisi forte velit Rubius asserere, quod quando obiectum, quod unico intuitu conspicimus, habet partes, vel homogeneas, vel heterogeneas, omnes partes indiuisibiliter, & per modum vnius concurrunt ad productionē vnius speciei impressæ, & consequenter prædictam speciem impressam omnes partes obiecti indiuisibiliter, & per modum vnius virtualiter repræsentare; quod ipsemet, vt falsum ex professione reijcit loco citato quæst. 8. & nos etiam reiecitimus disp. præcedenti quæst. 4.

9. Potest etiam probari nostrum secundum assertum hac ratione; quando aliqua ita se habent, vt vno existēte, & permanente, aliud corrumpitur, vel transmutatur in aliud; signum euidens est distinctionis realis inter illa: sed species impressæ sensibilis proprii, & species impressæ sensibilis communis ita se habent, vt existente, & permanente in potentia sensitua specie impressæ sensibilis proprii, corrumpatur, & transmutetur in aliam species sensibilis communis: ergo signum euidens est, quod species impressæ sensibilis proprii, & species impressæ sensibilis communis realiter distinguantur, saltem vt res, & modus rei. Minor patet experientia, qua experimur, sensibile proprium, verbi gratia, album, quo mo-

do quiescit, postea idem numero moueri, & similiter accipere nouam figuram ab illa, quam antea habebat, quod videre, & experiri non possemus, nisi existente, & permanente in potentia visuā eadem numero specie, quæ virtualiter repræsentat album, variaretur, & corrumpereetur species impressæ, quæ virtualiter repræsentat sensibile commune, motum, scilicet, vel figuram.

10. Dico tertio; implicacionem inuoluit, quod species impressæ sensibilis communis immutet sensum, quin prius natura prædictus sensus immutetur ab specie impressæ sensibilis proprii: hoc assertum est Scoti, & aliorum auctorum secundæ sententiæ, & ipsum etiam amplectuntur auctores tertie sententiæ: imò propter istam intrinsicam dependenciam, quam habent species impressæ sensibilis communis ab speciebus impressis sensibilis proprii respectu immutacionis potentie sensitue, dixerunt aliqui ex auctoribus tertie sententiæ, *speciem sensibilis proprii modificatam, esse speciem sensibilis communis.*

11. Sed hic modus loquendi istorum auctorum videtur improprius, neque colligitur ex modo loquendi Diui Thomæ, quidquid contendant Patres Carmelitani in locis, & verbis ab ipsis citatis. Nam si species

species sensibilis proprii, & species sensibilis communis sunt species realiter distinctæ, vt in præcedenti asserto ostensum est, profectò ex eo, quod species sensibilis communis sit modus speciei sensibilis proprii, etsi optimè dicatur, speciem sensibilis communis esse modum speciei sensibilis proprii; non tamen rectè dicitur, speciem sensibilis proprii modificatam, esse speciem sensibilis communis; quia hic modus loquendi denotat, speciem sensibilis proprii esse speciem sensibilis communis, quod est falsum. Sicuti ex eo, quod sensibile commune modifiet sensibile proprium, etsi optimè dicatur, sensibile commune esse modum sensibilis proprii; non tamen rectè diceretur, sensibile proprium modificatum, esse sensibile commune; quia iste modus loquendi significaret, sensibile proprium esse sensibile commune, quod est omninò falsum, etiam cum addito modificatum.

12. Sed quidquid sit de isto modo loquendi, probari potest hoc tertium nostrum assertum ratione desumpta ex doctrina Scoti loco citato, quæ sic efformari potest; sensibile proprium, & sensibile commune, etsi in hoc essentialiter, & intrinsicè conueniant, quòd vtrumque immutet potentiam sensituiam per propriam spe-

ciem; aliàs (vt bene obiecit Scotus) si sensibile commune per propriam speciem nō immutaret potentiam sensituiam, non esset sensibile per se, sed potius per accidens; tamen in hoc essentialiter, & intrinsicè differunt, quòd sensibile proprium, cum ab eo potentie sensitue desumant vnitatem, & distinctionem specificam, immutat potentiam per se primò: at sensibile commune, cum ab eo potentie sensitue non sumant vnitatem, & distinctionem specificam (aliàs non posset sentiri, vt sentitur à potentijs sensituis distinctis in specie) immutat potentiam non per se primò, sed per se secundò: ergo manifestam implicacionem inuoluet, quòd species impressæ sensibilis communis immutet sensum, quin prius natura prædictus sensus immutetur ab specie impressæ sensibilis proprii: Patet consequentia, quia aliàs in ratione immutandi potentiam sensituiam idem respectu eiusdem esset intrinsicè, & essentialiter primum, & non primum.

Nec video, quid ponderis possit obieci contra hoc.

QVÆSTIO IV.

Vtrum sensibile proprium indiuisibiliter existens possit à sensu percipi?

STATUIMUS quæstione præcedenti, sensibile commune non posse per suam propriam speciem immutare potentiam sensitivam, quin prius natura (etiam si in eodem instanti temporis) prædicta potentia immutetur per propriam speciem sui sensibilis proprii. Explicandum restat, an è contra sensibile proprium per sui propriam speciem impressam immutare possit potentiam sensitivam absque eo quòd prædicta potentia simul immutetur per propriam speciem impressam sensibilis communis, quale est actualis extensio quantitativa, & in ordine ad locum, & consequenter, an sensibile proprium, si per miraculum poneretur indiuisibiliter existens, & carens extensione actuali quantitativa, ut de facto positum est corpus Christi in Eucharistia, possit ab aliquo sensu percipi? Sunt enim de hac re variae sententiæ.

2. Prima sententia sustinet, non solum per potentiam Dei absolutam; sed etiam naturaliter, & per potentiam Dei ordinatam posse sensibile proprium existens per miraculum indiuisibiliter, & sine exten-

sione quantitativa actuali percipi à sensibus externis, quorum est obiectum proprium: ita OKam in 4. distinct. 10. quæstione 3. artic. 3. & Maior ibidem quæstione 3. & probabile censet Gabriel lectione 45. in canonè. Quod si his auctoribus obijcias, corpus Christi est sensibile proprium, cum sit coloratum, & nihilominus non videtur oculo corporeo in sacramento Eucharistiæ, ubi miraculosè existit indiuisibiliter, & sine extensione quantitativa actuali; respondent, rationem huius esse, quia, ut fides locum habeat, Deus miraculosè illud occultat, ne videatur.

3. Fundamētum ipsorum est, quòd modus essendi in loco indiuisibiliter non tollit ab obiecto sensibili proprio rationem formalem sensibili proprii, & primarij; aliàs corpus Christi existens in Eucharistia indiuisibiliter, non esset coloratum, neque haberet qualitates, quas in cælo habet: ergo nihil obstabit modus existendi indiuisibiliter ad hoc, ut naturaliter possit percipi à sensibus.

4. Sed hæc sententia meritò rejicitur ab omnibus alijs scholasticis, & philosophis; & ratio est, quia sensibile commune, quale est magnitudo, seu extensio actualis quantitativa, & in ordine ad locum (ut ex dictis constat) ad minus est cõditio simpliciter requisita ad hoc,

ut

ut sensibile proprium naturaliter possit mittere speciem sui in sensum, & consequenter illos immutare: ergo sine magnitudine, seu extensione quantitativa in ordine ad locum actuale non poterit naturaliter sensibile proprium ab aliquo sensu percipi: ex quo etiam patet solutio ad fundamentum oppositæ sententiæ.

5. Reiecta igitur hæc prima sententia, & loquendo de potentia Dei absoluta: secunda in ordine sententiæ affirmat, sensibile proprium miraculosè indiuisibiliter existens non solum posse percipi à sensibus; sed etiam ipsum modum existendi indiuisibiliter: ita Murcia de la Llana disp. 5. quæst. 4. qui citat pro hac sententiæ Scotum in 4. dist. 10. quæst. 9. Divinum Bonaventuram quæstione vltima, sanctum Thomam quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 2. ad 1. & dist. 11. quæst. 3. art. ad 4. & 3. part. quæst. 76. art. 7. ad 2. sed sanè immeritò: nam licet hi auctores sustineant, corpus Christi in Eucharistia existens, & consequenter quodcumque sensibile proprium indiuisibiliter existens, per absolutam Dei potentiam videri posse oculo corporeo; non tamen hoc affirmant, sed potius expressè negant de ipso modo indiuisibiliter existendi.

6. Fundamentum huius auctoris est, quia color (exempli gratia) est perceptibilis per vi-

sum; ergo etiam præsentia realis coloris erit perceptibilis per visum, sed si Deus crearet aliquem colorem supernaturalè, non repugneret, visum eleuari à Deo ad videndum illum; ergo neque etiam repugnabit, eundem visum eleuari à Deo ad videndam præsentiam supernaturalem coloris, ut est, quam haberet color, dum per miraculum indiuisibiliter existeret.

7. Tertia sententiæ per oppositum affirmat, neque modum indiuisibiliter existendi, quem per miraculum habere potest sensibile proprium, & de facto habet corpus Christi in Eucharistia; neque ipsum sensibile proprium, quod afficitur prædicto modo: indiuisibilis existentiæ, percipi posse ab aliquo sensu, adhuc per potentiam Dei absolutam; ita Rubiustractus de obiectis, & speciebus sensibilibus quæst. 12.

8. Et in primis nõ posse percipi ab aliquo sensu, adhuc per potentiam Dei absolutam, modum indiuisibiliter existendi, quem per miraculum habere potest sensibile proprium, & de facto habet corporis Christi in Eucharistia (adhuc in hypothesi, quòd prædictus modus in aliquo positiuo consistat) probari potest hoc discursu; implicat contradictionem, quòd percipiatur à sensu, quòd nullo modo est sensibile; sed modus iste nullo modo est sensibilis; ergo im-

impleat contradictionē, quod ab aliquo sensu percipiatur. Maior est certa apud omnes: minor sic probatur; hic modus (quem habet album, exempli gratia, corporis Christi in Eucharistia) non est sensibile proprium visus, cum non sit color, neque lux; neque etiam est sensibile commune, cum non cōtineatur sub aliquo sensibili communi ex quinque enumeratis ab Aristotele; imō potius est oppositum cuidam sensibili communi, scilicet, magnitudinis; ergo nullo modo est sensibile.

9. Quod si aliquis respondeat, ex his solum inferri, prædictū modum non esse sensibile per se, cum quo benè stat, quod sit sensibile per accidēs, vt est substantia: contra hoc est, quod sensibile per accidens solum potest esse illud, quod respectu sensibilis per se induit rationē subiecti, vt cōringit in substantia; sed hic modus indiuisibiliter existendi non est subiectum respectu sensibilis per se: ergo etiam per accidens non poterit à sensu percipi.

10. Deindè neque etiam sensibile proprium, quod afficitur modo indiuisibilis existentiae, posse percipi à sensu, adhuc potentia Dei absoluta, probat Rubius hoc discursu; sensibile proprium indiuisibiliter existens non potest percipi à sensu, quin etiam simul percipiatur ipse modus existendi indi-

uisibiliter, quo afficitur; sed modus hic existendi indiuisibiliter sensibilis proprii nō potest percipi à sensu, adhuc potentia Dei absoluta, vt probatum est: ergo neque etiam poterit percipi à sensu sensibile proprium, quando indiuisibiliter existit.

11. Maiorem huius discursus sic probat; si potentia Dei absoluta sensus perciperet sensibile proprium indiuisibiliter existens, vel hoc præstaret sensus per speciem impressam ab ipso obiecto, vel per speciem impressam productam immediatè ab ipso Deo: non potest sustineri primum, quia obiectū indiuisibiliter existens non habet approximationē, aut præsentiam debitam ad agendum actione trāseunte in externam materiam. Neque etiam sustineri potest secundum; nam vel hæc species immediatè impressa à Deo, virtualiter, seu efficienter repræsenteret ipsum obiectum, diuisibiliter existēs, vel existens indiuisibiliter: non primum, quia repræsenteret obiectum aliter, ac est; neque secundum, nam per speciem repræsentrantem sensibile proprium indiuisibiliter, non potest percipi sensibile propriū, quin prius percipiatur ipse modus indiuisibiliter existendi; quod est intentum à Rubio.

12. Secundò probat suam sententiam hac ratione; corpus Christi, adhuc, vt existens est

in-

indiuisibiliter in Eucharistia, est corpus organicum (sumpta particula, vt, nō reduplicatiuè, sed specificatiuè) ergo non poterit percipi à sensu, vt existens in Eucharistia, quin vt organicum percipiatur; sed nihil videri potest, vt organicum, nisi videatur, vt figuratum, & quātitatiuè extensum: ergo implicat contradictionem percipi à sensu obiectum sensibile organicum, si per miraculum indiuisibiliter existat, vt de facto contingit in corpore Christi, existente in Eucharistia.

13. Quarta sententia vera, & à nobis tenēda distinguit in sensibili proprio indiuisibiliter existente ipsum sensibile propriū, quod indiuisibiliter existit, ab ipso modo indiuisibiliter existendi: & loquendo de modo indiuisibiliter existendi affirmat (& in hoc conuenit cum auctoribus tertiæ sententiæ, & differt ab auctoribus secundæ) prædictum modum nō posse percipi à sensu, adhuc potentia Dei absoluta: loquendo verò de ipso sensibili proprio, quod indiuisibiliter existit, sustinet (& in hoc conuenit cum auctoribus secundæ sententiæ, & differt ab auctoribus tertiæ) posse per potentiam Dei absolutam percipi à sensu, adhuc, vt indiuisibiliter existens, sumpta particula, vt, non reduplicatiuè, sed specificatiuè: Hæc est expressa sententia nostri Scoti in 4. dist. 10. quæst. 9. §. Ad quæ-

stionem ergo dico, num. 5. est etiam Angelici Doctoris aliquibus in locis; sed expressis verbis 3. parte, quæst. 76. artic. 7. vbi respondens ad secundum argumentum ait, *Oculum corporalem Christi videre se ipsum sub sacramento existentem, non tamen videre modum existendi, quem habet sub sacramento, quia hoc pertinet ad solum intellectum.* Et per distinctionem factam in hac quarta sententia possunt conciliari aliqua eius loca, in quibus aliquando dicit, corpus Christi sub sacramento Eucharistiæ existens, neque sensu, neque imaginatione posse percipi: sic loquitur loco citato in corpore articuli. Aliquādo verò affirmat, per potentiam absolutam Dei posse percipi à sensu corpus Christi, vt est in Eucharistia; ita affatur in 4. distinct. 10. quæst. vnica, art. 4. quæstiuicula 2. & distinct. 11. quæst. 3. art. 1. ad 4.

14. Priorem partē huius nostræ sententiæ optimè probat discursus factus n. 8. pro prioris parte tertiæ sententiæ: posterior verò pars probari potest, quia si aliqua esset repugnantia in hoc, quod est videre sensibile proprium indiuisibiliter existens, maximè quam obijciebat Rubius citatus pro tertiæ sententia, nimirum, implicare contradictionem videre sensibile proprium existens indiuisibiliter, sine eo, quod simul videamus ipsum modum

in-

indiuisibiliter existendi, quem habet: hoc autem fundamentum falsum omnino est; nam, ut rectè obijcit Scotus loco citato, visio, & quæcumque alia sensatio, quantumcumque insensitua sint, ex intrinseca natura sua solum petunt terminari ad sensibile proprium singulare, & realiter existens in aliqua determinata parte. Quod verò modus præsentialitatis, quem habet, siue diuisibilis, siue indiuisibilis sit, percipiatur, non est de intrinseca ratione visionis, vel cuiuscumque alterius sensationis: ergo nulla est implicatio in hoc, quòd videatur, seu sentiat aliquod sensibile proprium, indiuisibiliter existens sine eo, quòd videamus, aut sentiamus modum indiuisibiliter existendi, quem de facto habet.

15 Confirmatur, & declaratur amplius; sensibile proprium in hoc differt à sensibili communi, quòd etiam si utrūque sit sensibile per se, & consequenter moueat potentiam sensitiuam per speciem propriam; tamen sensibile commune, cum non sit specificatum potentia sensitua, sed hoc solum conueniat sensibili proprio; est impossibile, quòd sensibile commune moueat per suam speciem potentiam sensitiuam, nisi prius natura prædicta potentia moueatur, & determinetur, & specificetur à sensibili proprio, cuiusque pro-

pria specie impressa; quia pendet ab illo, ut à ratione formali mouendi; & idè sine illo non potest sensibile commune mouere potentiam, adhuc per potentiam Dei absolutam, ut quaestione præcedenti dicebamus. At sensibile proprium, cum non pendeat à sensibili communi, in ratione formali mouendi potentiam sensitiuam; sed solum, ut à conditione naturaliter admouendum requisita; cum enim species impressa, per quam sensibile proprium mouet potentiam ad sensationem, naturaliter loquendo, debeat produci ab ipso sensibili proprio, necessariò est requisita in ipso sensibili proprio magnitudo, seu extensio quantitativa; nam sine dicta extensione non poterit habere propinquitatem, & præsentiam ad producendam prædictam speciem in potentia requisitam: sed Deus potest supplere sua potentia absoluta istam dependentiam producendo se solo in potentia sensitua speciem impressam, quam aliàs imprimeret sensibile proprium, si esset diuisibiliter præsens: ergo poterit per potentiam Dei absolutam sensibile proprium percipi à potentia sensitua, etiam si non percipiatur ab eo sensibile commune, scilicet, extensio eius quantitativa, & multò potiori ratione modus existendi in loco huic oppositus; scilicet, existendi

in loco indiuisibiliter, quam miraculosè habere potest, & de facto habet in Eucharistia corpus Christi.

16 Ad fundamentum, quòd conabantur ostendere auctores secundæ sententiæ, posse potentia Dei absoluta videri modum existendi indiuisibiliter, quem habere potest miraculosè sensibile proprium, negamus realem præsentiam coloris formaliter consideratam esse perceptibilem per visum, cum in sententia nostra, & Scoti sit relatio extrinsecus adueniens; sed quòd est perceptibile per visum in colore tantquam sensibile commune, est magnitudo, seu extensio localis, quæ non est formaliter præsentia realis, sed fundamentum præsentia realis, quòd fundamentum non habet præsentiam realis coloris, dum miraculosè existit indiuisibiliter, sed potius eius oppositum.

17 Ad discursum, quòd nitebatur Rubius ostendere secundam partem suæ sententiæ, respondemus negando maiorem, nimirum, non posse sensibile proprium existens indiuisibiliter, adhuc potentia Dei absoluta à sensu percipi; quin simul percipiatur modus indiuisibiliter existendi, què habet: & ad probationem dicimus, quòd in casu, quo sensus per potentiam Dei absolutam perciperet sensibile proprium indiuisibiliter existens, non viso modo indi-

uisibiliter existendi, hoc præstaret sensus per speciem impressam, non ab ipso obiecto, sed à Deo immediate productam. Et cum iterum insurgit Rubius inquirendo, an hæc species representaret sensibile proprium, existens diuisibiliter, an indiuisibiliter? Respondetur, quòd neutro modo; sed quòd abstraheret à representatione horum modorum existendi: neque ex hoc sequeretur, quòd sensatio producta à potentia, & prædicta specie non esset intuitiua; quia de ratione intrinseca sensationis intuitiua (ut cum Scoto num. 14. dicebamus) non est, quòd terminetur ad obiectum, taliter, vel taliter existens; sed quòd terminetur ad obiectum realiter præsens, & existens, etiam si abstrahat à perceptione modi præsentia, & existentia, ut in præsentia contingeret.

18 Ad secundam rationem, concessa tota maiori, distinguimus minorem: non potest videri corpus organicum, ut organicum est, nisi simul videatur eius figura, & extensio, distinguo, si sermo sit de figura, & extensione entitativa, & substantiali, quæ habet corpus substantiale ex se, & seclusa quantitate, vera est minor; at si sermo sit de figura, & extensione quantitativa, quæ est de qua loquitur argumentum factum in contrarium, falsa est minor; nam sicuti sine ista figura, & exten-

sione quantitativa, & accidentali potest consistere corpus substantialiter, & entitativè organici, ut omnes fatentur de corpore Christi existēte in Eucharistia; ita etiam per potentiam Dei absolutam videri, & sentiri poterit.

QVÆSTIO. V.

Vtrum sensus possit falli circa sensibile proprium?

Hic quæstioni ansā dedit Aristoteles in 6. capit. huius libri, vbi inter sensibile proprium, & cōmune, hoc ponit discrimen, nimirum, quod circa sensibile proprium non cōtingit, sensum errare, aut raro; bene tamen circa sensibile cōmune; quæ verba difficultate non carent, cum experientia oppositum nobis constet: experimur enim, sensum circa sensibile proprium, nō solum errare, seu falli; sed etiam hoc non raro contingere. Nam infirmi cibos dulces sentiunt esse amaros; & multoties res apparent diuersi coloris, ac sunt.

2 Neque obstat, si respōdeas, quod quādo Aristoteles docet sensum circa sensibile propriū non falli, debet intelligi, quantum est ex se, etsi ad sint conditiones omnes necessariæ ad hoc, quæ numero sūt tres; prima debita approximatio, cui defectu falli solet sensus circa sensibile proprium, ut contin-

git in iride, vbi colores apparentes iudicat ocul⁹ esse veros. Secunda, quod medium sit rectè dispositum, cuius defectu manus apparet rubra, si per intermedium vitrum rubrū videatur. Tertia, quod potentia non sit læsa, & defectu huius conditionis infirmi cibos dulces sentiunt, esse amaros. Hoc, in quā, non obstat, nam si obseruentur istæ conditiones, etiam sensus non fallitur circa sensibilia communia, ut experientia ipsa demonstrat.

3 Dicendum igitur nobis est cum Auerroc, & alijs pluribus interpretibus (omissis alijs interpretationibus) etsi sensus aliquando erret circa sensibile proprium ex defectu alicuius conditionis ex tribus assignatis; sed nō ita facilè, ac frequēter, ac errat, & fallitur circa sensibile commune: ita propositionem illam vniuersalem, *circa sensibile proprium non contingit sensum errare, aut raro; bene tamen circa sensibile commune*, correxit Aristoteles tex. 161. his verbis, *sensus quidem proprius est verus, aut quā pauçissimum habens falsum; & paucis interiectis, circa cōmunia maximè tam est, decipi secundum sensum.*

4 Hanc sententiam Aristotelis, sic explicatā cōprobat ipsa experientia, qua experimur, etsi aliquando erret sensus circa propriū sensibile ex defectu alicuius conditionis ex tribus supradictis; nō tamē ita facilè,

ac

ac frequēter, ac errat circa sensibile cōmune. Rectè enim videmus, & sine errore, Astra esse lucida, quæ lux est propriū sensibile visus: erramus autem in magnitudine, quia apparent parua, & sunt magna: in figura,

quia videtur plana, & sunt rotunda: in quiete, quia videntur quiescere, & velocissimè mouentur: in numero, quia iudicatur innumerabilia, & tamē nō inueniuntur in magno numero: & sic in alijs passim contingit.

DISPVATIO SEPTIMA.

De visu.

A Capite 7. huius libri incipit Aristoteles disputare de potentijs externis animæ sensitivæ in speciali, incipiendo à potentia visus, eo quod inter quinque sensus exteriores, tam in dignitate, quā in vtilitate sensus visus primus, & præcipuus est, quem nos imitantes primo loco de potentia visiva, quæ dicitur visus, sermonē statuimus. Et quia in disputationibus de singulis sensibus, non solū examinandum est, quid sit ipse sensus; sed etiā quid sit eius obiectum, & quid eius organum? Ideo in hac disputatione examinanda sunt quinque; primum, *Quid sit color?* Secundum, *quid sit lumen?* Tertio, *quo pacto requiratur lumen ad visionem coloris?* Quarto, *quomodo fiat visus?* Quintum, *quid sit organum potentie visivæ?*

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit color?

Quod color sit obiectum visus, experientia docet, neque vllus in dubium reuocauit. In explicatō autem, quid sit, aliquorum sententia fuit, colorem non esse qualitatem à lumine distinctā; sed ipsum lumen receptū in corpore opaco esse colorem, diuersitatē

que colorū provenire à diuersitate dispositionū corporis opaci, in quo recipitur lumen: vnde cōsequenter affirmabāt, absente lumine, nullum esse colorem in rebus; sed eo adueniente, aduenire etiā colores, hoc, vel illo modo diuersos iuxta diuersitatē corporū opacorum, in quibus lumē recipitur.

†

N

Hæc

Hæc sententia tribuitur Platoni in Timæo, Auicenæ lib. 6. naturalium, part. 3. cap. 1. & pluribus alijs ex Arabibus; & Alberto in summa de homine, quæstion. de substantia coloris, & Andræ Cefalpino libr. 5. Peripateticarum quæstionum, quæst. 7.

2 Probari solet hæc sententia primò; quia Aristoteles 3. libro de anima textu 18. docet, lumen facere colores actu ex coloribus in potentia: ergo sentit, lumen esse formam tribuentem rebus colores; & consequenter absente lumine nullum esse colorem in rebus; sed solùm potentiam ad hoc, ut adueniente lumine; iuxta diuersas rerum dispositiones diuersos colores ab ipso lumine recipiant: quibus consonat id, quod cecinit Virgilius 6. libro Æneidos, *Rebus nox absulit atra colores*: imò & ipsa Ecclesia in quodam hymno, *Rebusq; iam color redit vultu nitentis fideis*.

3 Secundò probari solet, quia eiusdem coloris videntur colores, qui apparēt in iride, in nubibus, atque etiam in collo columbæ cum his, qui videntur in cæteris rebus, seu corporibus; sed colores, qui videntur in iride, in nubibus, atque etiam in collo columbæ, non sunt quid diuersum à lumine refracto in nube, vel alio corpore; iuxta dispositiones eorum, ergo idem erit iudiciū de reliquis coloribus.

4 Pro solutione huius quæstionis nota, colores esse in duplici differentia; nam quidam sunt veri; quidam verò solùm apparentes: colores veri dicuntur quædam secundæ qualitates, quæ resultant in mixto ex temperamento primarū qualitatum, ut sunt albedo papyri, nigredo picis, &c. Colores apparentes appellantur, qui causantur in aliquo corpore, nō ex temperamento primarū qualitatum, quod est intrinsecè in ipso; sed à causa extrinseca, nimirum, ex reflectione lucis in tali, vel tali subiecto, per tale, vel tale medium, ut sunt colores, qui apparent in iride, in nubibus, in collo columbæ, & his similes.

5 Hoc prænotato, placet mihi communi, & vera sententiā, quæ distinguit inter colores apparentes, & veros; & de coloribus apparentibus affirmat, non distingui à lumine; sed esse ipsum lumen in tali, vel tali subiecto, per tale, vel tale medium, sic, vel sic refractum. De coloribus autē veris docet, esse qualitates realiter, & essentialiter diuersas à lumine: ita supponit Scotus noster in 2. d. 13. quæst. vnica.

6 Et in primis colores apparentes, nō distingui à lumine; sed esse ipsum lumē ex tali, vel tali subiecto, per tale, vel tale mediū, sic, vel sic refractū, patet, quia huiusmodi colores secundū diuersū aspectū, distantiam, & sitū

ad

ad corpus luminosum variè se se visui repræsentant (ut experientia demonstrat in exemplis adductis): quod sanè indicat, eos nihil aliud esse, quàm ipsum lumē in tali, vel tali subiecto, per tale, vel tale mediū, sic, vel sic refractum.

7 Deinde veros colores esse qualitates realiter, & essentialiter diuersas à lumine, probari potest primò ex definitionibus coloris, & luminis, quas tradidit Aristoteles 7. capite huius libri, & libro de sensu, & sensibili cap. 3. quæ necessariò præsupponunt, colorē verum præsupponere lumen, & consequenter esse qualitatem à lumine distinctam. Nam lumen definit, *esse actum perspicui; colorem verò, esse extremitatem perspicui terminati*.

8 Secundò probatur rationibus; prima, quia si veri colores à lumine non distinguerentur, nō essent ita fixi, & permanentes; sed versatiles secundum diuersum respectum ad corpus luminosum, ut de apparentibus dictum est. Secūda, quia lumen non habet contrarium; colores autem veri, ut sunt albedo papyri, & nigredo picis, contrarij sunt. Tertia, quia productio luminis non est propriè alteratio; ad colores autem veros datur propria alteratio, ut docet Aristoteles libro 7. Physic. c. 3. Quarta denique, quia lumē (ut quæst. sequenti, cū Scoto ostendam) est

species intentionalis corporis luminosi; secus verò colores veri.

9 Ad primum in contrarium adductum respondemus, quòd cum Aristoteles docet, lumen facere colores actu ex coloribus in potētia, & similiter Virgilius canit, noctem colores abstulisse, & Ecclesia in quodam hymno profert, diem, seu lucem illos restituisse, loquuntur in ordine ad actum videntis; nam lumen, licet non sit verus color, est tamen conditio necessaria, ut veri colores actu videri possunt, ut infra q. 3. latius explicabimus.

10 Ad secundum patet ex dictis, falsum esse, colores, qui apparent in iride, in nubibus, in collo columbæ, &c. esse eiusdem rationis cum alijs, qui reperiuntur in alijs subiectis; siquidem priores solū sunt colores apparentes; posteriores verò sunt veri colores.

11 Sed restat explicare duas definitiones, quas hic tradidit Aristoteles, vnam perspicui, & alteram coloris; perspicuum in 7. cap. huius libri sic definit Aristoteles, perspicuum est id, quod non per se, sed alieno lumine visibile est. Pro cuius definitionis intelligentia aduertendum est, perspicuum bifariam sumi apud Aristotelem; vno modo pro quolibet corpore transparentis, qualia sunt aqua, aër, ignis, vitru, &c. quod vocari solet perspicuum indefinitū, seu

indeterminatum, eo quod visus in illius extremitate non sistat; sed ulterius videndo transeat, & totū peruadat. Alio vero modo accipi pro corpore, quod lumen participat, nec tamen translucidū est, ob maximā, videlicet, densitatē; idēque ab Aristotele in libro de sensu, & sensibili c. 3. perspicuū terminatum dicitur; huiusmodi sunt astra. Perspicuum priori modo sumptū est mediū visus, secus posteriori modo. Rursus perspicuum indeterminatum, & quod est mediū visus, duplex est, vnū, quod proprio, & natio lumine collucet, vt ignis in sua sphaera; alterū, quod alieno, vt aer, aqua, vitrum, & cætera, quæ non nisi lumine ab aliquo externo corpore defluente, splendent: ex quo etiā prouenit, vt priora semper actu sint illustrata; hæc vero interdum actu illustrata sint, interdum potestate duntaxat.

12 Ad rem ergo; Aristoteles in supra dicta definitione perspicui non est complexus perspicua terminata, vt sunt astra; cuius ratio est, quia hæc non sunt medium visus, cum traiciendis ad oculum speciebus minimè obseruiant; neque etiam complexus est perspicua indeterminata, quæ ex se, & natura sua lucem habent, vt ignis; cuius ratio est, quia etiā si media sint, per quæ visio perfici potest; semper tamen actu lucida sunt. Solum ergo com-

plexus est præfata definitione perspicui à se tradita, omnia, & sola perspicua indeterminata, quæ ab externo corpore lucem accipiunt; & interdum illustrata sunt, interdum non, vt aqua, aer, chrystallus, vitrum, aliaque id genus. De his enim solum verificatur, quod sint media, per quæ fieri potest visio, non per se, sed alieno lumine visibilia.

13 Naturam coloris duplici definitione explicuit Aristoteles, vna hoc libro cap. 7. altera libro de sensu, & sensibili cap. 3. Prior est huiusmodi, *color est motuum perspicui in actu.* Posterior ita se habet, *color est extremitas perspicui terminati:* inter quas definitiones hoc est discrimen, quod priori definitione amplexus est tam colorem verum quàm apparentē; nam cum tam verus color, quàm apparens emittant speciē sui per perspicuum indeterminatum, seu diaphanū actu illuminatum, de vtroque colore optimè verificatur, quod sit *motuum perspicui in actu.* At posteriori definitione solum amplexus est verum colorem, & hunc, non in quantum est quædā secunda qualitas resultatans ex temperamento primarū qualitatum; sed in quantum deseruit ad actum videndi; & per *extremitatem*, quæ est particula, quæ ponitur loco generis, intelligit non ipsam superficiem extremam; sed id, quod

na-

natum est apparere, seu videri in ipsa extrema superficie, quod expressè docuit ipsemet Aristoteles subdens, *etenim color in termino corporis inhabitat, sed nequaquam terminus est.* Per particulam vero *perspicui terminati*, quæ ponitur loco differentię, differt à colore apparenti, scilicet, à lumine, quod, etsi sit qualitas a se nata videri; sed non solum in extremitate perspicui terminati, cum etiam videatur in partibus profundioribus corporis diaphani, quod est perspicuum interminatum.

QUESTIO II.

Quid sit lumen?

1 Scotus noster in 2. sententiarum, dist. 13. q. vnica ex professo disputat de luce, & de lumine: & de luce affirmat, non esse substantiam, & probat, quia substantia non est per se sensibilis; lux autem per se sensibilis est; sed esse formam accidentalem actiuam, consequentem formam substantialem cælestis corporis; non secus, ac calor, frigus, siccitas, & humiditas sunt formæ accidentales actiuæ, & consequentes formas substantiales elementorum.

2 De lumine vero etiam affirmat, non esse substantiam, neque completam, neque incompletam, contra aliquos

†

Philosophos, quos refert Aui-cena libro 6. part. 3. cap. 2. & quod non sit substantia completa, probat, quia si esset substantia completa, & per se subsistens; vel esset spiritalis, vel corporalis; sed nō est substantia spiritalis, cum sit extensibile, & diuisibile, quod substantiæ spiritali repugnat: neque etiam est substantia corporalis, aliās duo corpora essent simul penetrata in eodem loco, cum videamus, lumen esse simul cum toto aere; non enim adueniente lumine, recedit à loco, in quo erat aer, aliās in medio illuminato non posset esse respiratio, quod est contra experientiam. Quod etiam non sit substantia incompleta, probat; quia duo tantum sunt substantiæ incompletæ, scilicet, materia, & forma: lumen autem non est materia, nam materia est in generabilis, & incorruptibilis; secus autem lumen: neque etiam est forma substantialis, quia illud, cui aduenit, manet perfectum in suo esse substantiali, ipso lumine recedente, vt apparet in aere, quādoque illuminato, quandoque tenebroso: concludit ergo Scotus, lumen esse accidens, & non alterius prædicamenti, quàm qualitatis: in quibus conueniunt cum Scoto ferè omnes auctores, tam antiqui, quàm recentiores:

3 Sed obijcies primò; lumē dī

N3 ci-

citur reflecti, & refrangi, quæ sunt propria corporum: ergo lumen erit corpus, & consequenter substantia. Respondetur, hæc non dici proprie de lumine, sed solum analogice, & per similitudinem; nam radius reflexus, seu refractus non est idem lumen cum reflecto, sed alia pars luminis distincta. Pro quo nota ex Scoto triplicem esse radium luminis, rectum, qui diffunditur à luminoso per medium eiusdem diaphanitatis; & reflexum, qui occurrere corpore opaco, multiplicat se in oppositum, & refractum, qui occurrente medio alterius diaphanitatis, multiplicat se in eo, vel versus perpendiculararem, si medium occurrens est densius, vel è contra, si sit rarius.

4 Obijcies secundò; contingit, aerem variari, lumine manente; ergo lumen non est accidens, quia accidens idem numero non migrat ex vno subiecto in aliud. Respondetur, in dicto casu nouum lumē effici, sicuti aere ab igne calefacto, per ventum amoto, statim succedens aer ab eodem igne calefit.

5 Obijcies tertio; duo luminina, à duobus luminosis prouenientia, & in eodem numero diaphano recepta, non miscentur in vnum, vt patet in luminibus duarum lucernarū; nam posito vno corpore opaco, duæ apparent vmbra, quod nõ

posset contingere, si vnum esset lumen: ergo lumen non est accidens, alias duo accidentia absoluta, tantum numero differentia essent in eodem numero subiecto. Respondetur, præfatum argumentum solum posse militare contra auctores, qui sustinent, lumen non esse speciem intentionalem lucis; non verò contra nos, qui cum Scoto (vt statim dicam) sustinemus, lumen esse speciem intentionalem lucis; nam plures species intentionales solum numero distinctas posse esse in eodem numero subiecto, nullus negare potest, cum experiamur, nos simul videre plura obiecta, solo numero differentia, quod fieri non potest sine pluribus speciebus intentionalibus, etiam tantum numero differentibus, existentibus in eadem numero potentia: & ratio à priori est, quia species impressæ in representando virtualiter, (vt sæpè dictum est) dicunt essentialem ordinem ad obiecta, quorum sunt species, & sic indiuiduationem accipiunt, non solum à subiectis, in quibus inhaerent; sed etiam, & principaliter à terminis, seu obiectis, quæ adæquatè representant.

6 Sed licet omnes in supradictis de lumine cum Scoto conueniant, differunt valdè in explicando, an lumen sit species intentionalis lucis; & consequenter qualitas essentiali-

ter

ter diuersa ab ipsa luce, à qua effectiue procedit, vt in vniuersum de omni specie intentionali impressa respectu sui obiecti, à quo procedit, statuimus, disput. præcedenti quæst. 3. An verò sit qualitas naturalis, non secus, ac sunt albedo, nigredo, &c. & consequenter eiusdem speciei, & essentia cum luce, à qua efficienter prouenit, seu procedit?

7 Prima sententia affirmat, lumen non esse speciem intentionalem lucis; sed esse tantum qualitatem naturalem, & physicam, eiusdem rationis, & speciei cum luce, solumque differre lucem à lumine in hoc, quòd eadem in essentia qualitas, vt est in corpore luminoso, à quo emanat, vocatur lux; vt autem est producta ab eodem luminoso in alio corpore perspicuo vocatur lumen: ita videtur sentire Diuus Thomas 1. parte quæst. 67. articul. 3. & quæstion. 10. de veritate articul. 8. ad decimum; Alexander, Simplicius, Albertus magnus in capit. 7. huius libri, & quam plures alij, quos refert, & sequitur Suarez libro 3. de anima cap. 14. estque recepta inter Thomistas, licet Caietanus in locum 1. partis Diui Thomæ non omnino consentiat; asserit enim, lumen esse qualitatem nobillissimam, eminenter continentem, tum reale esse, tum etiam intentionale.

8 Fundamentum Diui Thomæ est, quia species intentionales, cum non habent esse naturale, seu reale, non possunt producere effectus naturales, seu reales, nec denominare subiectum, in quo sunt, neque percipi ab aliquo ex sensibus exterioribus: sed lumen producit effectus naturales, seu reales; est enim calefaciendi, sic candique principium effectiuum; denominat lucidum subiectum, in quo est; percipitur à sensu exteriori visus: ergo lumen non est qualitas intentionalis; sed potius naturalis, & realis.

9 Confirmatur amplius à Suarez; si lumen esset species intentionalis lucis, quæ est in sole, sequeretur, quòd receptum in oculo per reflectionem in corpore opaco, esset ratio videndi lucem, quæ est in sole, & consequenter per ipsum refractum videremus lucem, quæ est in sole, etiã si sol è regione; sed à tergo esset; sed hoc non contingit, vt experientia demonstrat in homine existente in vmbra, qui etiã si recipiat lumen solis per reflectionem factam in pariete in oculis; non tamē videt per ipsum lucem, quæ est in sole; sed lumen productum ab ipsa luce solis refractum in pariete: ergo signum manifestum est, quòd lumen non sit species intentionalis lucis, quæ est in sole; sed tantum qualitas naturalis, seu physica, & rea-

lis producta à luce solis.

10 Secunda sententia verior, & à nobis tenenda, est Scoti nostri loco citato, qui duo asserit; primū est, lumen esse rationem videndi lucē, & cōsequenter speciem intentionalem illius, & quid essentialiter ab ipsa distinctum: & in hoc opponitur primæ sententiæ Diui Thomæ, & aliorum. Secundū est, lumen ita esse speciem intentionalem lucis, & rationem videndi illam, vt etiam in se ipsum sit qualitas realis, potens producere effectus reales, denominare lucidum subiectum, in quo est, & percipi à sensu exteriori visus, & in hoc non opponitur sententiæ primæ D. Thomæ, vt sine debito examine ei attribuunt Suarez, & recentiores Thomistæ: Scotum sequuntur omnes discipuli, Hugo Cauellus in libris de anima disp. 2. sect. 9. dub. 1. Philippus Faber theoremate 66. cap. 2. & ex alijs Ægidius hic tex. 76. dubio 2. & 3. Thienensis textu 71. Buridanus, quæstio. 17. Zabarella libro 1. de visu cap. 9. Piccolominus ibidem, & plures alij.

11 Quo autem pacto contingere possit, vt lumen sit species intentionalis lucis, seu ratio videndi illam, vt etiam in se ipsum sit qualitas realis, potens producere effectus reales, denominare lucidum subiectum, in quo est, & percipi à sensu exteriori visus, optimè decla-

rat Scotus exemplo desumpto ex Diuo Augustino libro de doctrina Christiana, vbi Diuus Augustinus inquit, quòd cum distinguimus rem à signo, non propterea dicimus, signum non esse rem; aliàs signum esset nihil; & consequenter signum appellari non posset; sed rem appellamus id, quod nihil significat; signum verò id, quod ita est res, vt simul sit signum alicuius: ita ergo, inquit Scotus, cum esse intentionale distinguimus ab esse reali, non propterea dicimus esse intentionale non esse ens reale; aliàs nihil esset, sed esse reale appellamus id, quod non est ratio sentiendi; esse verò intentionale id, quod, præter esse rem, habet esse rationem sentiendi; licet esse reale, quod habet, sit ita debile, vt multoties non sentiatur, nec exerceat aliquas alias operationes præter simul cum potentia producere sensationes.

12 Possimus etiam hoc idē alio exemplo naturali declarare: sæpè enim videmus, lumine per vitrum rubeum traſeunte, produci speciem, & imaginem coloris vitri in panno, vel pariete subiecto, illa rubedo, quæ est in vitro, est color realis, & sic mouetur ad motum vitri, quod est eius subiectum; sed color rubeus, qui est in panno, vel pariete, est color intentionalis, id est, species intentionalis coloris, qui est in-

vi.

vitro; & idè non mouetur ad motum panni, vel parietis; sed ad motum vitri illuminati, à cuius colore causatur, tanquam ab obiecto: taliter autem est species intentionalis, & ratio vidēdi rubedinem vitri, vt simul etiam sit res visibilis, cum videamus, visum ad ipsam terminari.

13 Aduertit præterea Scotus, duplex esse lumen, primum, scilicet, & secundarium: lumen primum est, quod immediatè causatur à luce: lumen verò secundarium, quod ab aliis lumen appellatur splendor, ab alijs lumen accidentale, & est illud, quod causatur immediatè non à luce, sed à lumine primario; & huiusmodi est lumen, quod est in vmbra; nā in hoc distinguitur vmbra à tenebris, quòd tenebræ sunt priuatio luminis tam primarij, quàm secundarij: vmbra verò solum est priuatio luminis primarij. Ex his ergo duobus luminibus solum lumen primum, inquit Scotus, est species intentionalis lucis, quæ est in corpore luminoso; nam lumen secundarium, etsi etiam sit species intentionalis; sed nō lucis existentis in corpore luminoso; sed luminis primarij existentis in corpore perspicuo, tam interminati, quàm terminati.

14 Hanc sententiam sic explicatam probat Scotus; & præcipuè intēdit probare pri-

mam partem sui asserti, quæ est, in qua directè opponitur Diuo Thomæ, & alijs auctoribus primæ sententiæ, nimirū, lumen primum esse speciem intentionalem lucis, quæ naturaliter dimanat, & existit in corpore luminoso. Nam secūda pars sui asserti, scilicet, lumen esse qualitatem realem, non solum ab auctoribus primæ sententiæ; sed etiam ab omnibus (vno excepto Ægidio) recipitur, & manifestè eā conuincunt, ea, quæ adducta sunt pro fundamento D. Thomæ, videlicet, lumē producere effectus reales, denominare realiter subiectū, in quo est, percipique à sensu exteriori visus, quæ minimè præstare posset, si qualitas realis non esset.

15 Probat ergo Scotus, lumē primum esse speciem intentionalem lucis, & consequenter quid essentialiter diuersum à luce; primò à posteriori, nimirum, quia si lumen primum non esset species intentionalis lucis, & consequenter diuersæ rationis à luce; sed potius eiusdem rationis cū luce, positū supra sensum impediret sensationem, seu visionem lucis; quia ex Aristotele in hoc secūdo libro de anima sensibile positum supra sensum nō causat, sed potius impedit sensationem ipsius. Sed lumen primum positum supra visum, non solum non impedit, sed potius causat sensationem,

scu

seu visionem lucis: ergo signum euidens est, quod lumen primum non sit essentialiter lux, sed potius species intentionalis lucis, & consequenter quid essentialiter à luce diuersum.

16 Secundò, & est ratio quasi à prioris; nam lumini primario respectu lucis, à qua prouenit, conueniunt omnes conditiones, seu proprietates ad rationem speciei intentionalis requisitæ: ergo negari non potest, lumen primum esse speciem intentionalem lucis, antecedens patet inductione, nã posito lumine primario in oculo videtur lux, & eo sublato non videtur. Item lumen primum in suo fieri, & conseruari pendet à præsentiâ lucis; non habet contrarium, & demum duo lumina primaria solum numero differētia possunt esse simul sine ipsarum admittione in eodem subiecto, vt numer. 5. supra ostendimus: hæc autem omnia sunt proprietates specierum intentionalium.

17 Demum probari potest soluendo ea, quæ ab auctoribus primæ sententiæ adducta sunt in contrarium. Ad fundamentum Diui Thomæ respondemus, falsum omnino esse qualitates intentionales non habere esse naturale, seu reale; quia vt benè obijcit Scotus, si nullum esse naturale, seu reale haberent, nihil essent; & cõ-

sequenter negamus repugnare qualitatibus intentionalibus producere aliquem effectum naturalem, seu realem, denominare subiectum, in quo sunt, & percipi ab aliquo sensu exterioribus: & sic non mirũ, quod hæc omnia conueniant lumini, non obstante, quod sit species intentionalis lucis, cũ inter species intentionales sit qualitas magis intensa, & perfecta, quæ assignari potest. Quod si hæc omnia non experimur in alijs qualitatibus intentionalibus, hoc est, quia earum esse naturale, seu reale valdè diminutum est; & quia non est nomen proprium illis impositum, à quo possint subiecta earum accipere denominationem, sicut impositum est lumini.

18 Imò addimus, falsum esse nihil horum nos experiri in speciebus intèntionalibus aliarum rerum. Nam cum lumen transit per vitrum rubeum, videmus produci in panno, siue pariete subiecto rubedinem quandam, quæ rubedo visibilis est, & nihilominus est species intentionalis rubedinis vitri, cum per illam, si oculus ibi supponeretur, videret oculus, tanquam per rationem videnti rubedinem, quæ est in vitro. Neque obstat, quod prædicta rubedo, generata à rubedine vitri, per quod transit radius solaris, non videatur in medio; nam species intentionales tam

par-

paræ entitatis sunt, vt adhuc positæ in summa intensione, quam habere possunt, non videantur, nisi receptæ in aliquo subiecto opaco, vt videri est in lumine, quod est in sua entitate species intentionalis magis perfecta, quæ emitti potest ab obiectis; & nihilominus non est visibile, nisi receptum in opaco, vt probant experiētici, quas ad hoc probandum adducit Scotus loco citato de radijs solaribus, qui nocte non apparent; & tamen interceptiuntur inter nos, & cælum supra conum pyramidis vmbre terræ: & similiter de radijs solaribus transeuntibus per foramina opposita terribi carceris, qui non percipiuntur ab homine ibi existente, nisi ab atomis refrangerentur.

19 Ad confirmationem Suarez (quæ æquiuocatione laborat; nam non distinguit inter lumen secundarium, & primum, sicut distinguit Scotus) patet ex dictis, lumen secundarium genitum in vmbra per reflectionem luminis primarij factam in corpore opaco non polito, vt est, v.g. paries, quod ab aliquibus splendor, & ab alijs lumen accidentale dicitur; etsi sit species intentionalis, sed non lucis, quæ est in sole, sed luminis primarij causati à luce solis, & recepti in corpore non polito, sicut est paries; & sic non mirum, quod per ipsum non videamus lu-

cem solis; sed potius lumē primum causatum à luce solis, & receptum in corpore non polito, scilicet, in pariete, cuius est species intentionalis impressa. Et dixi notantes per reflectionem luminis primarij factam in corpore opaco non polito, vt est paries; nam si corpus opacum, in quo reflectitur lumen primum, causatum à luce solis, sit diaphanum, & politum, vt est speculum, & aqua; lumen genitum in vmbra ratione illius reflectionis, non erit secundarium, sed ipsummet primum, & immediatè genitum à luce, quæ est in sole actione reflexa; & consequenter per ipsum videri poterit ipsa lux, quæ est in sole, vt experientia constat videri. Vnde hoc argumentum Suarez, si rectè perpedatur, concludit manifestè oppositum illius, quod intendit.

20 Sed dubitabit aliquis, vtrũ lumen inhæreat in corpore opaco, v.g. in pariete, an verò solum extrinsecè illuminetur, scilicet, à lumine in hærente in corpore diaphano sibi contiguo, v.g. aère, vel aqua? Non desunt, qui affirmant, lumen non inhære in corpore opaco; sed solum inhære in corpore diaphano; & consequenter corpora opaca illuminari extrinsecè à lumine non in ipsis, sed in corporibus diaphanis, ipsis contiguis inhærente. Et probant ex Aristotele, qui capit. 7. huius libri definit lu-

men,

men, esse actum perspicui, ut perspicuum est: perspicuum autem dicunt, appellari sola corpora diaphana, non opaca.

21 Sed dicendum est, lumen esse inhæsiuè non solū in corporibus diaphanis, ut sunt aer, aqua, vitrum, &c. sed etiam in corporibus opacis, ut sunt corpora terrena; & consequenter corpora opaca illuminari intrinsecè à lumine, inquam, in ipsis inhærente. Ratio est, quia corpora opaca differunt à diaphanis ratione densitatis, transparentiæ oppositæ: ergo omne corpus habens densitatem, transparentiæ oppositam, opacum est magis, vel minus iuxta maiorem, vel minorem densitatem oppositam transparentiæ: sed experientia constat, plura corpora densa, densitate opposita transparentiæ, & consequenter opaca, recipere in se, & per inhærentiam lumen, ut manifestum est in luna, & in alijs astris; ergo negari non potest, aliqua corpora opaca recipere formaliter, & per inhærentiam in se lumen; & consequenter idem continget in alijs corporibus opacis, licet non ita profundè, eo quod sint magis densa.

22 Ad auctoritatem Aristotelis in contrarium adductam respondemus, in definitione luminis perspicuū sumi ab Aristotele pro quocumque corpore habente capacitatem re-

cipiendi lumen, siue illud corpus sit diaphanum, & capax lucis secundū omnes suas partes, ut sunt aer, aqua, vitrum, &c. siue solū sit capax lucis secundum ultimam, & extremam sui partem: & quod hoc sit verum, patet, quia, ut quæst. 1. huius disputationis nu. 11. vidimus, perspicuum diuisit Aristoteles in perspicuum indeterminatum, quale est corpus diaphanum, & in perspicuum determinatum, quale est corpus opacum.

23 Solū est aduertendum, lumen non inhære in sola superficie corporis opaci, aliàs daretur superficies luminis sine profunditate, quod non minus repugnat, ac dari indiuisibile separatū; sed dicimus, inhære in aliqua parte extremæ profunditatis, quantumuis corpus opacū desumpsit. Neque ex hoc sequitur, debere inhære in omnibus partibus profunditatis illius; nam etiam si partes profunditatis sint eiusdem rationis; tamen densitas earum impedit, ne lumen transeat ad omnes partes profunditatis, licet non impediatur, quod transeat ad priores.

QVÆ.

QVÆSTIO III.

Quo pacto requiratur lumen ad visionem coloris?

1 **N**Otante dicitur in titulo huius quæstionis, quo pacto requiratur lumen ad visionem coloris. Nam duo debent esse certa apud omnes: primum est, ad visionem lucis, vel luminis primarij, existentis in aliquo corpore opaco, præter lumen emissum ab ipsis (quod ex dictis quæstione præcedenti est species intentionali si ipsorum; & consequenter quid ex parte obiecti ad ipsorum visionem simpliciter requisitum) non esse necessarium aliud lumen extraneum, neque ex parte obiecti, neque ex parte mediij. Imò addo, quodcumque aliud lumē, extraneum impedire eorum visionem, ut probat experientia, qua experimur, lunam, & stellas in præsentia solis non videri; & è contra in nocte eo perfectius videri stellas, vel quodcumque aliud corpus luminosum, quo nox est obscurior, & medium magis tenebrosum.

2 Secundum certum est, ad visionem coloris aliquo modo necessarium esse lumen, quod adeo experientia notum est, ut non debeat in controuersiam adduci: constat enim, sine lumine primario, vel se-

cundario nullum colorem videri, & eo perfectius videri colores; quo medium, vel colores sunt magis illuminata, nisi fortassis lumen adeo sit intesum, ut lædatur sensus. Sed quamuis hæc duo sint, vel debeant esse certa; dubium tamen est apud auctores, quo pacto necessarium sit lumen ad visionem coloris, an ex parte mediij, per quod fit visio; an ex parte obiecti colorati, quod videtur; an ex parte vtriusque?

3 Et loquendo de necessitate luminis ex parte mediij, Murcia de la Llana disp. 6. quæst. 3. tener partem negatiuam, scilicet, ad visionem coloris non esse lumen necessarium ex parte mediij; sed sufficere, quod obiectum coloratum sit illuminatum: eandem sententiam amplexus est Suarez lib. 3. de anima, c. 16. & ipsam defendit Hurtado disp. 17. de anima, sect. 2. fuitque Auicennæ libro 6. natur. p. 3. c. 1. & præcipuum fundamentum sunt experientie quædam; nam atra nocte, longissimo spatio (inquit Hurtado) conspiciuntur ignes, & globi cælestes tetra caligine cōspiciuntur, qui nō possunt totum intermedium aerē illustrare: item addunt aliam, oculi feliū, cicindelæ, & quercus putridæ in tenebris interlucēt, & conspiciuntur, ut Aristoteles in 7. cap. huius libri textu 72. annotauit, & nihilomi-

nus non illuminant medium, per quod videntur, vt idem Aristoteles docuit libro de sensu, & sensibili his verbis, *lucida enim in tenebris nota sunt fulgerez, non tamen lumen facere.*

4 Sed vera, & Peripatetica sententia docet oppositum, scilicet, ad visionem coloris necessarium esse lumen ex parte medij; & consequenter, existere medio omnino tenebroso, non posse colorem emittre speciem intentionalem sui, neque in medium, neque in potentiam visiuam, neque ab illa percipi: ita Scotus 2. sentent. dist. 3. quæst. vnica, Dicus Thomas, & Caietanus hoc 2. libro capit. 7. ad textum 67. lect. 14. Conimbricenses quæstio. 4. art. 2. Patres Carmelitani disput. 10. quæst. 5. estque sententia communis, & ferè ab omnibus recepta.

5 Probatum primò ex Aristotele, qui cap. 7. huius libri textu 67. definiens colorem, vt quid visibile est, expressè affirmat ad hoc, vt color moueat perspicuum, seu quod idè est, ad hoc, vt color emittat speciem intentionalem sui per medium capax lucis, esse simpliciter necessarium, quòd actu prædictum medium sit perspicuum, id est, quòd actu prædictum medium lucidum sit; verba Aristotelis sunt, *Omnia enim color motiuus est eius, quod est secundum actum perspicuum, & hoc est ipsius natura, vnde nihil est visibile*

sine lumine, sed omnino vnusquisque color per lumen visibilis est; vbi ex eo colligit, colorem non esse visibilem, nisi per lumen, quia color natura sua est motiuus perspicui in actu, id est, per lumen actuale in esse talis constituti.

6 Secundò probari potest experientia, qua experimur aliqua colorata habentia ex se exiguum lumen, vt sunt oculi felium, Cicindelæ, quercus putriæ, &c. huiusmodi, nocte emittre species intentionales sui luminis; non verò sui coloris, cuius discriminis nulla alia potest assignari ratio, nisi quia ad hoc, vt corpora lucida emittant species intentionales sui luminis, seu splendoris, et si nõ sit necessarium, quòd medium sit illuminatum; esse tamè simpliciter requisitum, quòd medium sit illuminatum ad hoc, vt colores emittant species intentionales sui; & quia hæc supra dicta corpora colorata, licet in se splendida, & lucida sint; non tamen potentia sunt, causare lumen in medio, vt ex Aristotele num. 3. dicebamus; idèd in nocte non videntur eorum colores, neque emittunt species intentionales sui, licet videatur, & emittat speciè intentionale sui, lumen, seu splendor, quo sunt prædita.

7 Experientiæ autem, quæ ab Hurtado, & ab alijs adductæ sunt ad oppositum probandũ; bona venia, non sunt ad rem: li.

licet enim optimè probent id, quod n. r. vt certum statuimus, videlicet, ad visionem lucis, vel luminis existētis in aliquo corpore opaco nõ requiri aliquod aliud lumen extraneum; non tamen probant id, quod intendunt, nimirũ ad visionem coloris non requiri lumē ex parte medij; imò ex eo, quòd nocte videmus splendorem, seu lumen Cicindelarum (Hispanè lucernas) putridarum quercuum oculorũ felium, &c. nõ visis eorum coloribus, probauimus num. præcedenti oppositum, scilicet, ad visionem colorum lumen ex parte medij esse simpliciter necessarium.

8 Quod si quis, & magis ad rem, obijciat aliam experientiam, nimirum, qua experimur, aliqua corpora colorata existētia in spatio illuminato videri non solũ quoad lumē; sed etiam quoad colores ab oculo existēti in loco tenebroso, respondetur, hoc cõtingere, quia lumen existens in obiecto illuminato, non solũ natum est splendere, sicut est lumen existens in Cicindelis, in quercubus putridis, & in oculis felium; sed etiam est natum lumen generare, & consequenter illuminare medium, licet imperfectè, & idèd dicatur medium tenebrosum, sufficienter tamen ad hoc, vt corpus coloratum emittat per illud species intentionales suorum colorũ.

9 Si verò loquamur de neces-

sitate luminis ex parte obiecti, maior est controuersia inter auctores; plures enim affirmant, lumen esse simpliciter necessarium ad visionem coloris ex parte ipsius obiecti, seu coloris; non tamen omnes hæc necessitatem luminis ad videndum colorem ex parte ipsius coloris, seu obiecti requisitam, ex eodem capite venantur, seu deducunt.

10 Quidam dicunt, lumen necessariò requiri ad visionem coloris ex parte ipsius coloris, seu obiecti; quia color non est qualitas distincta ab ipso lumine; sed ipsum lumen receptum in corpore opaco esse colorẽ, diuersitatemque colorũ provenire ex diuersitate dispositionum corporis opaci, in quo recipitur lumē: ita Plato, Auicena, Albertus magnus, Celsalpinus locis citatis quæst. 1. huius disputationis. Sed de istorum sententia non est curandum, cum supponat falsum fundamentum, iam à nobis loco citato refutatum.

11 Alij affirmant ad visionem coloris, lumen esse requisitum ex parte obiecti, seu coloris; quia lumen est forma tribuens coloribus, licet non entitatem, saltem visibilitatem: ita Suarez 3. lib. de anima cap. 6. qui eandem sententiam tribuit Diuo Thomæ 1. p. q. 67. art. 3. ad 3. vbi absolutè docet, lumen colores actu visibiles efficere; & in 1. dist. 45. art. 2. ad 1. & dist.

48. art. 2. ait, in obiecto visus colorem se habere, vt materiale, & lucem, vt formale; & idem repetit in 2. dist. 20. q. 2. art. 2. ad 2. & 1. contra gentes, cap. 76. & 2. 2. quæst. 1. art. 3. Imò videtur esse Aristotelis 3. libro de anima tex. 18. vbi ait, lumen facere colores actu visibiles, qui antea erant visibiles in potentia: idem affirmant Conradus, & Medina 1. 2. q. 8. art. 3. Petrus Martinez, & Palatius hoc in loco.

12 Tertio alij sustinent, lumē esse necessarium ad visionem coloris ex parte obiecti, seu coloris, nō quia lumen tribuat entitatem, vel visibilitatē coloribus; sed quia ad producendam speciem coloris, licet nō obiectiuē, saltem effectiuē debēt simul cōcurrere lumen, & color, vt duæ causæ partiales essentialiter subordinatæ; lumen, vt causā vniuersalis, & color, vt causā particularis, quod declarāt ex eplō intellectus agentis, qui quasi vniuersalis causā omnium specierū intelligibiliū simul cū obiecto, seu phantasmate concurrat efficienter, nō tamen obiectiuē, cum species intentionales, seu rationes cognoscendi ipsum intellectū agentem; sed obiectum, seu phantasma: & hoc, inquit, intendisse Aristotelem, cum comparauit intellectum agentem cū lumine 3. libro de anima, cum dixit, intellectum agentem fa-

cere res intelligibiles; sicut lumen facit colores visibiles: hūc modum philosophandi amplectuntur Conimbricensis hic c. 7. q. 4. ar. 2. & attribuunt Ægidio hoc loco, & Durando in 2. dist. 28. q. 1. & etiam Virello lib. 3. perspectiuæ theoremate 1.

13 Quarto demum alij docēt, lumen esse necessarium ad visionem coloris ex parte ipsius coloris, seu obiecti, nō quia lumen tribuat entitatē, vel visibilitatē colori, neq; etiā, vt efficiēter, cum adiuuet ad productionem suæ speciei: sed quia lumen est dispositio necessaria in coloribus ad hoc, vt colores emittant speciem intentionalē sui, conferē modō, quo concurrunt ex parte medij, ipsum disponēdo, vt possit recipere speciem coloris; solumque esse discrimen in hoc, quod ex parte medij est quasi dispositio materialis subiecti ad recipiendum; ex parte verò obiecti, seu coloris est dispositio non subiecti, sed agentis, vt possit virtus eius prodire in actum intentionalem producendi speciem, sine quā dispositione nō posset.

14 E contrario verò etiam plures, & graues auctores defendunt, ad visionem coloris, etsi requiratur lumen ex parte medij, nullatenus requiri ex parte ipsius coloris, seu obiecti; quia neque requiritur, vt tribuat entitatem, vel visibilitatem coloribus, neque etiam, vt eos effe-

cti.

ctiuē adiuuet ad productionē suarum specierum intentionaliū; nec demum, vt dispositio necessaria ad hoc, vt colores in medium actu perspicuū emittant species suas intentionales: ita Auerroes hic cōmento 67. Ferrara quæst. 13. Toletus q. 17. in probationē secundæ cōclusionis; Rubius tractatu de sensu visus quæst. 6. Patres Carmelitani disput. 10. quæst. 5. & videtur esse Diui Thomæ hic lect. 14. & libro 3. lect. 10. & quæst. vnica de anima art. 4. ad 4. cuius verba ad literam referunt, & ponderant Patres Carmelitani.

15 Præcipuum fundamentū huius sententiæ est, quia color ex natura sua intrinseca habet virtutē mouēdi perspicuum in actu, seu quod idē est, producēdi speciem intentionalē sui in medio actu illuminato: ergo ad visionē coloris, etsi lumen requiratur ex parte medij, nullatenus erit requisitū ex parte coloris, seu obiecti: consequētia legitima est; antecedens est Arist., quia vt q. 1. huius disputationis vidimus, non solū definiuit, colorem esse motiuum perspicui in actu; sed etiam subiecit, per hanc definitionem naturā intrinsecam coloris, in quantum visibilis, seu obiectum visus est, optimē declarari.

16 Sed in hac opinionū varietate dico primò; ad visionē coloris nō solum requiritur lumen ex parte medij (vt supra

ex Aristotele, & cum communi sententia ostentum est) sed etiam est simpliciter necessarium ex parte ipsius coloris, seu obiecti: in hoc asserto conueniunt omnes auctores, quos pro prima sententia adduximus, licet in assignanda causa, cur ad visionem coloris lumen simpliciter ex parte coloris, seu obiecti requiratur; valdē, vt vidimus, dissideant.

17 Probari potest hoc assertū; primò ex Aristotele; nam in 3. de anima textu 18. ait, lumē facere colores actu visibiles, qui solum erant in potentia: ergo supponit Aristoteles, ad actualē visionem coloris ex parte ipsius coloris necessarium esse lumen: item definiens verum colorem libro de sensu, & sensibili cap. 3. dicit, esse extremitatem perspicui determinati, vbi colorem definit, in quantum est obiectum visus, vt quæst. 1. huius disputationis docuimus, & pronūtiat, esse illum tantum in extremitate corporis perspicui, seu illuminati: ergo ad visionem coloris requirit in colore illuminationē, seu lumen.

18 Secūdo probari potest experientijs; experimur enim existente eadē illuminatione medij, colores corporis illuminati videri; secus verò, si corpus coloratum lumine nō illustratur, etiā si sit propinquius potentiae visiuæ: itē co perfectius videri colores corporis illuminati, quo perfectiori lumine

illu.

illustrantur: ergo signū euidens est, quod ad visionem coloris non solum requiratur lumē ex parte medij, sed etiam, & præcipuē ex parte ipsius coloris, seu obiecti: consequentia legitima est; antecedēs patet in eo, qui existens in loco tenebroso alicuius spelūcæ, ex illo percipit colorem corporis illuminati, existentis extra ostium spelūcæ; secus verò colorem corporis non illuminati, existentis iuxta ipsum: & similiter eo perfectius percipit colorem corporis illuminati, existentis extra ostium spelūcæ, quo perfectiori lumine illustratur. Rationē à priori huius nostri asserti infra in ultimo asserto proponemus.

19 Dico secundo; necessitas luminis ad visionem coloris ex parte ipsius coloris seu obiecti requisiti non prouenit ex eo, quod lumen sit ratio formalis, à qua color habet, quod sit visibilis: hoc assertum est contra Suarez, & alios auctores citatos pro secundo modo philosophandi ex quatuor adductis pro prima sententiā; & ni fallor, hoc efficaciter conuincit fundamentum secundæ sententiæ. Nam si color ex natura sua intrinseca, ex Aristotelis mente, habet, quod sit motius perspicui in actu, seu quod idem est, habet virtutem producendi speciem intentionalem sui in medio illuminato; profectò ex intrinseca natura sua, & non à lumine, habebit etiam, quod sit visibi-

le. Nam hæc tria, color est natura sua motius perspicui in actu; color natura sua habet virtutem producendi speciem intentionalem sui in medio illuminato; color ex natura sua est visibilis, seu obiectum visus, synonyma sunt, & eandem omnino rem significantia. Nec video, quo pacto saluari possit, quod color sit sensibile propriū visus, si rationem formalem, ob quam est visibilis, seu attingibilis per visum, non haberet ex se, sed illam emendicaret ab aliquo extrinseco, scilicet, à lumine.

20 Id autem, quod ex Aristotele adductū est in contrarium, nimirum, *lumen facere colores actu visibiles, qui antea erant visibiles in potentia, etsi optimè conuincat, ad visionem actualem coloris necessariò requiri lumē ex parte coloris, seu obiecti; non tamen suadet, lumen esse rationē formalem, à qua color habet, quod sit visibilis; sed hanc necessitatem venandam esse ex alio capite, quod definitioni coloris traditæ ab Aristotele, scilicet, colorem esse natura sua motiuum perspicui in actu, non repugnet; sicut ostensum est, repugnare, asserere, quod color natura sua non sit visibilis; sed potius ei conueniat, quod sit visibilis à lumine, tanquam à forma; quod caput nos in ultimo asserto assignabimus.*

21 Dico tertio; necessitas luminis ad visionem coloris, ex parte

parte ipsius coloris, seu obiecti, requisiti, non prouenit ex eo, quod ad productionem speciei coloris necessarium sit, quod tam color, quam lumen, licet non obiectiuè, saltem effectiuè simul cōcurrāt, vt duæ causæ partiales essentialiter subordinate, lumē, vt causa vniuersalis, & color, vt causa particularis. Hoc assertum est cōtra Conimbricēses, & alios auctores citatos pro tertio modo philosophandi ex quatuor adductis pro prima sententia.

22 Ratio efficax est, quia species impressæ sensuum externorum solum effectiuè proueniunt ab obiecto, cuius sunt rationes cognoscendi, seu quod virtualiter representant, vt ex professo docuimus disputat. 5. quæst. 5. sed species impressæ coloris non sunt rationes cognoscendi lumen, neque ipsum, vt obiectum virtualiter representant (ipsis aduersarijs consentientibus) ergo nequeunt à lumine vllō modo efficienter prouenire. Vnde distinctio illa, quod proueniant species coloris à lumine, non tanquam ab obiecto, sed tanquam à principio effectiuo, ficta ab aduersarijs ad fugiendam difficultatem, innanis est. Nam cum species intentionales externorum sensuum ex intrinseca natura sua petant, virtualiter representare tanquam obiectum, illud à quo effectiuè proueniunt, implicationem inuoluet, quod

effectiuè proueniant ab aliquo obiecto, & quod illud inquam obiectum virtualiter non representent. Neque in modo productionis assimilari possunt species intentionales insensibiles, & intelligibiles, cum hæc sint spirituales, & nequeant ab obiecto materiali, quod virtualiter representant, prouenire. Neque etiam Aristoteles loco citato, quantum ad hoc, cōparauit lumen cum intellectu agente, sed solum quantum ad effectum, quem præstant, nimirum, quod sicut lumen per suam illuminationem efficit, vt colores, qui antea erant in tenebris, & consequenter actu non emittebant speciem inuentionalem sui, illam emittant, & videantur; ita intellectus agens per suam operationem, quæ est producere species intelligibiles in intellectu possibili, efficit, vt obiecta, quæ antea erant in phantasia, & actu non videbantur, quod actu ab intellectu percipiantur.

23 Dico ultimo; necessitas luminis ad visionem coloris ex parte ipsius coloris, seu obiecti, requisiti prouenit, (vt vltimus modus philosophandi ex quatuor relatis in prima sententia sustinebat) ex eo, quod lumen in obiecto est conditio simpliciter requisita, vt color emittat speciem intentionalem sui. Ducor ad hoc asserendum, quia, vt in primo asserto ostensum est, ad visionem coloris necessa-

rium est lumen ex parte ipsius coloris, seu obiecti, & in hoc conspirant omnes auctores pro prima sententia citati; & licet Scotus de hac re non loquatur; tamen Philippus Faber theoremate 66. in fine secundi capitis docet, Scotum multum favere huic sententiæ: imò Rubius, quamvis teneat oppositam sententiam, affirmat, hanc sententiam in hoc sensu, in quo à nobis defenditur, esse maxime probabilem; sed non est necessarium ex eo quod lumen sit ratio formalis, à qua color habet, quod sit visibilis, ut in secundo asserto ostensum est: neque ex eo, quod ad productionem speciei impressæ coloris necessarius sit concursus effectivus luminis, ut probavimus in tertio asserto: ergo à sufficienti partium enumeratione erit necessarium, ut conditio requisita in colore, seu obiecto ad hoc, ut emittere valeat speciem intentionalem sui.

24 Confirmatur, & declaratur amplius, quia ponere, ut nos ponimus, lumen esse conditionem requisitam ex parte coloris ad hoc, ut color emittat speciem intentionalem sui, & consequenter actualiter percipiatur à visu, non contrariatur doctrinæ Aristotelis adductæ: pro fundamento oppositæ sententiæ, scilicet, colorem ex natura sua esse motivum perspicui in actu, seu quod idem est, quod color ex natura sua sit vi-

sibilis; & insuper est valde rationi consentaneum; nam si illuminatio mediæ est dispositio necessaria ad hoc, ut color intentionaliter agat in ipsum, siue quod idem est, ad hoc, ut color producat in medio speciem intentionalem sui, quanto magis erit necessaria hæc dispositio illuminationis ad agendum intentionaliter in ipso colore, seu obiecto, quod est efficiens, quod intentionaliter agit?

25 Neque per hoc tollimus à coloribus esse ex natura sua visibiles, seu motivos perspicui (quæ est ratio formalis unica, & adæquata visus, & in qua colores, & lumen vniocè conveniunt) in actu primo completè, & perfectè; quia bene stat, quod virtus activa ex se sufficiens ad agendum postulet in subiecto, in quo est, dispositionem aliquam, ut quid necessarium ad prorumpendum in actum secundum, & actualem operationem, ut exemplificari potest in potentijs ipsis sensitivis, quæ, etiam si ex natura sua (supposita receptione speciei impressæ) potentes sint in actu primo producere sensationem; nihilominus, ut prorumpant in actum secundum, necessaria est, ut dispositio, organizatio in subiecto ipsius potentiæ sensitivæ. Imò accommodatiùs exemplum adduci potest in ipsis obiectis sensibilibus proprijs, ut sunt ipsi colores.

refe-

respectu visus, qui etiam si ex se, & natura sua sint potentes movere perspicuum in actu, seu quod idem est, emittere speciem intentionalem sui in potentiam visivam actu illuminatam; nihilominus naturaliter hoc actualiter non repræsentant, nisi sint dispositi, & modificati per sensibile commune, puta per magnitudinē, seu extensionem quantitatiuā, ut supra dicebamus. Poterūt igitur modo simili, in prædicta motione pēdere ab illuminatione, seu lumine.

26 Ex dictis patet, quid respondendum sit ad illam difficultatem, quam attrigit Suarez libro 3. de anima, cap. 16. *utrum, scilicet, obiectum formale visus sit tantum unicum?* Respondetur enim, unicum tantum esse, non secus, ac potentia visiva unica tantum est: & omissa ratione, quæ ad hoc probandū adducit Suarez (supponit enim falsum fundamentum, & à nobis secundo asserto refutatū, scilicet, lumen esse rationem formalem, à qua colores habent, quod sint visibiles; & consequenter dicit, solum lumen esse obiectum formale visus; colores autem solū ratione luminis) vera ratio est, quia etiam si lumen, & colores, quæ sunt obiecta per se, & propria visus, sint in esse rei qualitates distinctæ; tamē in esse visibilis, seu tangibilis per visum, sunt eiusdē rationis, cū tam lumen, quàm colores ex intrinsicis naturis suis possint movere

intentionaliter perspicuum, quæ est definitio obiecti formalis visus, tradita ab Aristotele; & solum est inter ipsa discrimen hoc, quod colores, ad hoc, ut actualiter prorumpant in motionem intentionalem perspicui, requirunt, ut conditionem, seu dispositionem, quod perspicuum sit actu illuminatum; secus verò lumen, cum potius lumen actu perspicuum illuminet.

QVÆSTIO IV.

Quomodo fiat visio?

1 Sententia Platonis fuit, visionem fieri radiorum ex oculis emissionem; quem modum philosophandi sequuti sunt etiam Stoici, & quàm plures alij, quos referunt Plutarchus lib. 4. de placitis Philosophorum, & Suarez 3. libro de anima cap. 17. non tamen hæc sententia Platonis ab omnibus eodem modo explicatur.

2 Quidam dicunt, oculos emitte spiritum lucidum, & per illū alterare medium; inde verò usque ad obiectū visibile pertingere quendam splendorem, cōmiscerique speciebus visibilibus, atque ita perfici visionem absque vlla reflectione ad oculum. Sed hunc modum philosophandi non esse iuxta mentem Platonis, annoravit Galenus 7. de placitis; non enim negavit Plato ab obiecto devenire species usque ad potentiam visivā.

3. Propterea alij mentem Platonis sic explicant; dicunt enim, visum emittere lucem; vsque ad obiectū visibile, quò cum appulerit, regredi simul cum specie vsque ad oculum, ibique peragi visionē; ita Galenus loco citato, & Plutarchus lib. 4. de placitis Philosophorum, citato capite 3. Gregorius Nyssenus 4. de vivibus animis; Nemesius de natura hominis, capite 7. addunt aliqui, lucem emissam ab oculo, spiritibusque delatam non peruenire ad visibile; sed ad certam vsque distantiam spatij, ad quam etiā species visibiles occurrant, quæ spiritibus visorij committē reuertuntur ad oculum, vt ibi visio perficiatur.

4. Denum Vallesius libro 2. controuersiarum medicarum cap. 18. aliter exponit; nam dicit, primum omnium recipi in oculo species intentionales; deinde verò egredi ab oculo spiritus visorios per aërem vsque ad certam distantiam, in illisque esse facultatem formandi visionem; & ideò egressos ab oculo, cum sufficienter approximantur obiecto, formare visionem in aëre: & opinionē Platonis sic explicatā amplectitur prædictus auctor.

5. Ecòtrariò verò omnes Peripatetici, tam veteres, quam recentiores, firmiter affirmant, visionem non fieri radiorum ex oculis emissionē; sed potiùs per receptionē in potentia visi-

ua speciei intèntionalis obiecti, quæ species intentionalis simul cum potentia visiva, tanquam duæ causæ partiales essentialitèr subordinatæ producunt visionem; & quia hæc actio, per quam producitur visio, est actio immanens, eius terminū, scilicet, visionem subiectari, & recipi in ipsa potètia visiva, à qua producitur. Et insuper quia visio est quædam qualitas intentionalis formalitèr, & expressè representans obiectum, à quo media specie impressa causatur; ideò ab ipsa, tãquã à forma potentiam visivã, in qua inhæret, & esse, & denominari formalitèr videntem: ita expressè Aristoteles docet, & probat libro de sensu, & sensibili cap. 2.

6. Probari potest; primò, quia tam ad sensationes, quã ad intellectiones necessariū est, ponere in potètijs species impressas obiectorū, vt ex professo demonstrauimus supra disp. 5. q. 1. sed posita specie impressa obiecti visibilis in potentia visiva, prædicta potètia constituitur in actu primo potens producere visionē; ergo omnia alia, quæ à Platonis, vel Stoicis requiruntur, segmenta, & superflua sunt. Neque obstat, quòd tã mediū, quã obiectū, debent esse illuminata ad hoc, vt obiectū emittat speciem intentionalē sui; nam hæc illuminatio aliudè provenire debet, non ab oculo; aliàs in tenebris oculus videre posset colores, quod est falsum.

7. Se;

7. Secundò probari potest inquirendo à Platonis, qui dicunt, visionē fieri radiorum ex oculis emissionē, an visio fiat extra oculum, vt assererent primi expositores, & etiã Valles, vel intra oculum, per reflectionem prædictorum radiorū ad oculum, vt reliqui expositores, & magis ad mentem Platonis sustinebant; sed neutro modo: ergo nullo modo fieri potest visio, radiorum ex oculis emissionē. Probat minor quoad vtramque partem.

8. Et in primis, non posse fieri visionem extra oculum patet; quia si extra oculum fieret, in aëre fieret, quod videtur absurdum; tum quia productio visionis non esset actio immanens, sed transiens: tum etiam quia non esset operatio vitalis; & demum quia non esset oculus, sed aër, qui videns denominaretur.

9. Deinde neque etiam fieri posse in oculo per reflectionem prædictorū radiorum, ex eo convincitur, quòd talis emissio, & reflectio radiorum esset omnino superflua ad visionem; nam non esset necessaria ex parte potentia, cum per illam potentia non roboraretur, sed potiùs exhauriretur; neque ex parte obiecti, quia obiectum ex se, & seclusa tali emissionē, & reflectione radiorum, vim habet emittendi species intèntionales sui, tam in medio illuminato, quàm in potètia visiva; quibus

adde, esse imperceptibile, quòd oculi tanta vi emittat hos radios visuales, vt in instanti, quo fit visio astrorum caelestium, prædicti radij pertingant ad caelum, & inde per reflectionem ad oculum reuertantur.

10. Quod si cum Platonis, citatis ad hoc vltimum respondeas, prædictos radios non peruenire vsque ad obiectū visibile; sed vsque ad certā distantiam spatij, ad quam etiã species visibiles occurrant, indeque committos cum speciebus reuerti, seu reflecti ad oculum; falsum, & frigidum est; falsum, quia in ista sententia nihil cogit reflectionē radiorū, cum nec sit obstaculum vltèrius procedendi, neque actio libera sit, vt possit per se regredi. Frigidum, quia si radij non perueniunt vsque ad obiectū visibile; sed ad certam, & determinatam distantiam: ergo in tota reliqua distàtia, quæ poterit esse maior, fiet visio absque radiorum emissionē: ergo etiã fieri posset absque vlla emissionē radiorum in reliqua parte; quia non est maior ratio ad vnum, quàm ad aliud.

11. Tertiò probari potest iterum, inquirendo à Platonis, an isti radij, qui emittuntur ex oculis in visione alicuius obiecti, sint substantia, an accidens? Nam cum neutrum esse possint; manifestè sequitur, confictum esse, visionem fieri radiorum ex oculis emissio-

O 4 ne.

ne. Assumptum probo, quoad utramque partem.

12 Et in primis non sunt substantia, nam si essent substantia, essent substantia corporea; sicut & est ipse oculus, à quo producuntur; substantia autem corporea esse nequeunt multis de causis; primò, quia visio fit in instanti; substantia autem corporea non potest moueri in instanti ab oculo usque ad obiectum, præsertim cum substantia corporea moueatur localiter, & plura obiecta sint remotissima, ut sunt astra, quæ videntur in celo. Secundò quia prædicta substantia corporea deberet oculū, aërem, imò & ipsos cælos penetrare ad hoc, ut astrorū cælestium fieret visio. Tertio, quia stante vëto maximo, prædicta substantia corporea, huc, & illuc deferretur, & sic ad obiectum non pertingeret, & cōsequenter nō fieret visio; quod est contra experientiam.

13 Neque etiam sunt accidentis; primò, quia accidentia non migrant à subiecto in subiectum, sicuti Platonici affirmant, radios istos migrare; nam dicunt moueri ex vno loco in alium. Secundò, quia si essent accidentis, maximè aliquod lumen; constat autem, lumen esse nō posse, ex eo quòd omne lumen videtur in tenebris, cum pertingit corpus opacum; & manifestum est, radios istos nō videri in tenebris, etiam si pertingant corpus opacum.

14 Sed contra prædicta, alii qua nobis Platonici obijciunt; primò obijciunt Aristotelem, qui 3. Meteorologicorum cap. 3. 4. & 6. & in problematibus. sect. 3. 1. problemate 36. sententia Platonis, quæ docet, visionem fieri radiorum ex oculis missione, ad dissolvendas quasdam dubitationes vtitur. Respondetur, Aristotelem usum fuisse prædictis locis sententia Platonis, non quia putaret esse veram; sed quia nondum propriam, ac veram sententiam comprobauerat; & ad intētum nihil referebat, vti Platonis sententia, quæ pro tunc communis erat: ita anuotauerunt ibi Alexāder, & hoc loco Philoponus, & Conimbricenses; cap. 7. quæst. 5. art. 2.

15. Secundò obijciunt eundem Aristotelem, qui libro 5. de generatione animalium, cap. 1. ait, oculos prominentes non posse, tam procul cernere, quàm qui in cavo sunt; & reddit pro ratione, quia horū motus in vastum non dissipatur, sed recta via meat: vbi videtur, emissionem aliquā oculis tribuere. Respondetur, Aristot. hoc loco solū contendere, homines habētes oculos recōditos, longiūs, & acutius videre, quā homines habentes oculos eminetes; & ratio, quam assignat, optima est, nimirum, quia motus in vastum nō dissipatur; sed recto tramite procedit; motus, inquam, qui fit ab obiecto

in

in potentiam per emissionem speciei; non verò motus, qui fiat à potentia in obiectum, vt contendunt aduersarij.

16 Tertio obijciunt; idē obiectū à lōge visum apparet minoris quantitatis, quàm apparet visum à propinquo: ergo non percipitur per speciem, sed per radium à potētia emissum, qui in maiori distantia minor est. Consequentiam probant, quia species eodē modo sunt rationes repræsentandi obiectum, quādo potētia est in loco proximo obiecto, ac quando est in loco remoto. Respondetur negando consequentiā, & ad eius probationē dicimus, quòd sicut ipsi dicūt, radium emissum ab oculo in maiori distantia esse minorem, & idē idē obiectum à longē visum apparere minoris quantitatis, quā apparet visum è propinquo: ita nos asserimus, speciem intētionalem, quæ emittitur ab obiecto, & est virtus repræsentatiua illius, in maiori distantia esse minoris virtutis, & perfectioris; & idē idē obiectum à longē visum apparere minoris quantitatis, quā apparet visum è propinquo: & ratio à priori est, quòd obiectū in emissione speciei intētionalis sui est agēs naturale, & omne agēs naturale potius, & perfectius agit in propinquū, quàm in remotum.

17 Quarto obijciunt; potentia visua non solum percipit obiectum; sed etiam distantiam

eius ab alio; sed distantia nō potest percipi per speciem sui: ergo percipitur ex eo; quòd potentia visua emittit radios, qui totum medium vsque ad obiecta percurrentes, & inde ad potentiam redeunt, seu modo quasi metiuntur distantiam, & sic eam potentia manifestant. Respondetur negando minorem; nam cum distantia, saltem pro materiali includat extensionem quātitatiuam, seu magnitudinem, erit, vt sic, inter sensibilia per se communia enumeranda, vt de facto illam enumeravit Aristoteles cap. 6. huius libri; & consequenter potens emittere in potentiam visua propriam speciem intentionalem sui; imò distinctā ab specie sensibilis proprii, vt ex professo cum Scoto, & alijs docuimus supra, disputat. 6. quæst. 3.

18 Quintò, & vltimò obijciunt; oculi plura, vel multò tempore intuendo lassantur: itē fascinantes res, quas aspiciunt, reali alteratione, & qualitate afficiūt, per quam lædere, imò & occidere solent: ergo visio fit per extramissionem spirituum vitalium, seu radiorum visualium à potentia. Respondetur ad primum, oculos lassari, plura, vel multò tempore intuendo, non quia emittant radios, seu spiritus vitales; sed quia temperamentum ipsorum lassatur ex nimia, & continua attentione. Ad secundum dici-

mus;

mus, nocivam qualitatem egredientem ab oculis fascinatum non esse visionem fascinatum, & consequenter ex hac experientia inepte colligi visionem fieri per extramissionem radiorum.

QVÆSTIO V.

Quid sit organum potentie visivæ?

PR O resolutione huius questionis notandum est ex Galeno lib. 10. de usu partium, cap. 1. & libro 8. cap. 6. & ex Vesalio libro 2. de compositione corporis humani, Toletus hic quest. 16. alisque quam plurimis, structuram oculi, præter varios musculos, quibus inhæc, vel illam partem mouentur, constare ex tribus humoribus, & quinque tunicis, ut ex anatomico est manifestum: nam in centro oculi, qui quasi globi figuram habet, est quidam humor, qui chrySTALLINUS, vel GRATIALIS dicitur, eo quod referat similitudinem chrystalli, vel grandinis, & hic humor est durus, licet cedat compressus, ut cedere solet cera, non multum dura. Hunc humorem circumdat tenuissima quedam tunica, quæ specularis, & aranea dicitur, eo quod specularis valde est similis in nitore, & splendore, & telas aranearum in subtilitate imitatur. Deinde huic humor chrySTALLINUS, hac tunica coopertus

habet sibi adiunctum alium humorem, qui dicitur vitreus, eo quod splendeat, quasi vitrum liquefactum, & in hoc humore humor chrySTALLINUS taliter emerfus est; ut media eius pars superemineat, non secus, ac si globus ligneus in aqua mitteretur. Humorem vitreum circumdat tunica retinea nuncupata, eo quod venulis, & quasi arterijs inextremo modo quedam retis habet, & ad eam partem definit, qua humor chrySTALLINUS eminere incipit super vitreum. Deinde est alia tertia tunica, quæ utrumque humorem vitreum, & chrySTALLINUM circumdat, quæ dicitur yvea, eo quod est similis folliculo yvæ, à quo pendulum detractum est, propter foramen, quod in parte eminentiori oculi habet. Hæc verò tunica non est omnino diaphana; sed affecta aliquo colore, & propterea non debuit omni ex parte contingere pupillam; sed ex anteriori parte patentem relinquere, ne visio impediatur; neque eodem colore afficitur tunica yvea, in quibuscumque oculis, sed diverso, ex cuius diversitate oculi diversorum, nempe nigri, cæsi, virides, &c. ut docet Aristoteles libro 1. de historia animalium capite 10. & propterea appellari solet hæc tunica yvea nigrum oculi. Hanc tertiam tunicam subsequitur tertius quoque humor, qui aqueus,

vel

vel albugineus dicitur, similis albo out, à quo humore aqueo humectatur pupilla, ne excicata ab intrinseco, destruat temperamentum oculi, & potentia ipsa pereat. Hunc humorem sequitur quarta tunica, quam corneam vocant, quia valde similis est laminæ corneæ; sed splendida, & diaphana, totum ambiens oculum. Tandem sequitur quinta tunica alba, quodam prædita foramine, sicut yvea, per quod pupilla conspicitur, & ad eam transmitti possint species: & hæc ultima tunica fortis est, & vocatur adhærens; quia integrum oculum, quasi firmat, & communiter dicitur album oculi.

2. Ad eandem oculorum structuram (quamvis extrinseca quadam ratione) concurrunt duo nervi, originem trahentes à cerebro, & ad oculos usque protracti, unus quidem per partem dexteram, & alius per sinistram, qui postquam aliquantulum distant à cerebro, inter se coniunguntur; & rursus antequam ad oculos pertingant, separantur, qui vocantur nervi optici, seu visorii; quia & per eos tendunt species obiectorum ab externis sensibus usque ad internum sensum, quod dicitur communis; & similiter spiritus animales derivantur à cerebro usque ad oculos, ut his medijs possint ipsi oculi suam visionem elicere;

ambianturque duplici tunica, intimiori quidem tenui; exteriori verò dura; ex quibus ortum habent duæ aliæ tunicæ, yvea, & cornea. Hæc est admirabilis structura oculorum: Quod ergo nunc inquit questio est, in quam parte ex his omnibus resideat potentia visiva, tanquam in subiecto, vel organo, in quo visio fiat?

3. Prima sententia affirmat, subiectum, seu organum potentie visivæ solum esse tunicam araneam; circumdantem humorem chrySTALLINUM; ita Toletus lococitato; & fundamentum eius est, quia læta hæc tunica impeditur visio. Tamè hæc ratio nihil probat, quia etiam læso quocumque humore, tunica, vel nervo optico, impeditur etiam visio, & tamen ex sententia ipsius Toleti potentia visiva non residet in aliquo humore, vel aliqua alia tunica, neque in nervis opticis.

4. Secunda sententia docet, organum, seu subiectum potentie visivæ non esse aliquem humorem, vel tunicam ex his, quæ sunt in oculo; sed potentiam visivam residere tanquam in organo, seu subiecto in conjunctione illa, qua nervi optici inter se coniunguntur; ita Avicenna 6. naturalium questio-num, part. 3. cap. 8. sed neque hæc sententia placet; primò, quia nervi illi post prædictam conjunctionem, iterum per suas

per suas vias segregantur, vt quilibet tendat ad suum oculum: imò per experientiam artis anatomicæ constat, aliquando hos nervos non coniungi, sed à cerebro vsque ad oculos diuissos semper procedere, vt testatur se vidisse Vesalius libr. 4. de fabrica corporis humani cap. 4. secundò, quia experientia constat, vno oculo clauso, alterum acutiùs videre, ac antea ille solus videbat, cuius rationem Aristoteles sectione 31. problematum, quæst. 4. assignauit dicens, rationem huius esse, quia virtus animæ applicanda per duplicem potentiã, applicatur per vnam, & ideo perfectiorem habet effectum; quæ omnia stare non possent, si visio nõ fieret in aliqua parte oculi, sed in coniunctione nervorum opticorum.

5 Dicendum igitur est cum communi, & recepta sententia, potentiã visuã residere tanquam in organo, seu subiecto in pupilla, quæ integratur ex humore crystallino, & tunica aranea; sic docuit Aristoteles 1. libro de historia animalium, cap. 9. & 5. libro de generatione animalium capit. 1. & Galenus libr. 8. de usu partium, capit. 6. congruentiã ad hoc probandum sunt, quia in pupilla aranea, tunica circumdata maximè, & præcipuè concurrunt conditiones ad organum potentiæ visuæ requisitæ, cum sit pars oculi magis splendida,

perspicua, & diaphana, habeatque à tergo opacum aliũ humorem, eo modo, quo à tergo adiunctum est speculo plũbum, seu stanneum bitumen, vt possit in eo fieri specierum reflectio. Est etiam in centro oculi, & consequenter in medio aliarum partium collocata, ita vt omnes aliæ partes videantur à natura ordinatæ ad illam ornandam, & tuendam; & consequenter esse partem oculi principaliorem, quæ est in qua residere debet potentia visuã.

6 Ex quibus duo colligo; primum, humorem istum crystallinum, aranea tunica circumdatum, reuera viuere, & informari anima: aliàs non posset esse organum potentiæ visuæ, neque est eadem ratio de ipso, & de sanguine, & alijs tribus humoribus; nam sanguis, & alij tres humores fluidi, & consistentes sunt, & humor iste, qui dicitur pupilla, non est fluidus, sed consistens. Secundum, in animalibus habentibus duos oculos, esse duas potentiã visuã numero distinctas. Vndè cum communiter dici solet, in quolibet animali esse tantum quinque sensus exteriores, non est sermo de distinctiõne numerica, sed de specifica.

7 Quod si aliquis inquireat, quæ sit ratio, propter quam etiã in homine sint duæ potentiæ visuæ, & consequenter duæ

duæ visiones, non appareant iuxta numerum potentiãrum, obiecta duplicia? Respondeatur, rationem esse, quia obiecta videntur intuitiuè, & consequenter, vt sunt in se, & non

iuxta numerum potentiãrum, aliàs aspiciens plura obiecta vno oculo, apparent ei, vt vnum tantum obiectum, quod non contingit.

DISPUTATIO OCTAVA.

De auditu.

DE auditu disputat Aristoteles 8. cap. huius libri; & quia euidenti experientia constat, eius per se, & adæquatam obiectum esse sonum; quatuor in hac disputatione examinabimus, quibus omnia, quæ exagitari solent de ipso auditu, de eius obiecto, & de organo, in quo residet, comprehendemus. Primum, quid sonus sit, & quo modo, & in quo subiecto fiat? Secundum, de diuisione soni, & specialiter de voce, & echo. Tertium, quo modo, & per quod medium sonus immutet auditum? Quartum, quomodo sit organum auditus?

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sonus sit, & quo modo, & in quo subiecto fiat?

PRO intelligentia eorum, quæ dicenda sunt in hac quæstione, notandum est, in productione soni duos motus locales interuenire, vñ, quo duo corpora apta ad causandum sonũ se collidũt, aut aliquod corpus solidum violenter frãgitur, vel diuiditur: alterũ corporis medij (aëris, scilicet, vel aquæ) per eorum collisionem, vel fractionẽ resilientis. Hoc notato, primum, quod inquiret presens quæstio est, quid sit sonus? An, scilicet, sit aliquis ex duobus

motibus localibus nominatis?

An verò sit aliqua qualitas?

2. Prima sententia affirmat, esse motum, non illũ, quo duo corpora se collidunt, aut quo aliquod corpus solidũ violenter frãgitur, vel diuiditur; sed illũ, quo corpus medium, aër, scilicet, vel aqua, resilit. Pro hac sententia citat Toletus quæst. 19. Themistium, & ceteros expositores Græcos, & ipsemet affirmat, nõ esse improbabile, videturque habere fundamentũ in Aristotele cap. 8. huius libri, vbi ait, sonum esse ictum, &

motum corporum solidorum: & suaderi potest hac ratione.

3 Si sonus non esset motus, sed qualitas, aut esset qualitas prima, vel secunda, sed nō est prima qualitas, quia qualitates primæ, vt ex dictis in secundo libro de generatione constat, tantum sunt quatuor, scilicet, caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas. Neque etiā est qualitas secunda; quia qualitates secundæ resultant ex commissione primarum qualitatum; sonus autem nō resultat ex primarum qualitatum commissione; ergo nullo modo est qualitas.

4 Sed dicendum est cum cōmuni, & recepta sententia, sonum esse qualitatem; & consequenter quid distinctum à motu locali, nō solum corporum se collidentium, sed etiam corporis mediij resilientis: ita Auicena libro 6. *naturalium*, parte 2. cap. 3. D. Thomas hic lectio- ne 16. & plures alij, quos refert, & sequitur Rubius tractatu de sensu auditus quæst. 1. & probari potest multis vijs.

5 Primò, quia ex Aristotele capite 6. huius libri, motus est sensibile commune; sed sonus est sensibile proprium, cum solum percipiatur ab vnico sensu, scilicet, ab auditu; ergo sonus non est motus. Secundò, quia proprietates sonus sunt valdè diuersæ à proprietatibus motus; ergo sonus, & motus sunt entitates essentialiter di-

uersæ. Antecedens patet; nam sonus dicitur grauis, vel acutus; motus verò non dicitur grauis, vel acutus; sed tardus, aut velox. Tertiò, quia experientia constat, sonum campanæ aliquandiu permanere, transacto motu, non solum corporum se collidentium, sed etiā corporis mediij resilientis; ergo sonus nō est aliquis ex his motibus.

6 Ad auctoritatem Aristotelis in eōtrarium adductam respondetur, ibi Aristotelem non definiisse sonum per causam formalem, sed per conditionem requisitam (vt infra dicā) ex parte causæ essentialis soni. Ad rationem dicimus, sonum esse qualitatem primam, id est, non resultantem ex commissione quatuor primarum qualitatum. Neque obstat, quòd non sit aliqua ex quatuor primis qualitatibus enumeratis ab Aristotele 2. libro de generatione; quia Aristoteles (vt ibi annotauimus) non enumerauit omnes primas qualitates; sed illastantum, quæ conducunt ad generationem, vel corruptionem mixti ex elementis.

7 Sed inquirens, ad quam speciem qualitatis spectet sonus; & similiter, an sit, quid permanens? Ad primum respondeo, cum sit qualitas sensibilis, non posse spectare, neque ad primam, neque ad secundam speciem qualitatis ex quatuor enumeratis ab Aristotele: & cum sit primò sensibilis, non specta-

bit

bit ad quartam speciem, sed ad tertiam: & cum non sit qualitas diu permanens, sed citò transiens, non esse appellandā passibilem qualitatem, sed passionem. Hoc totum constat ex dictis in Logica cap. de qualitate, disput. vnica, quæst. 2. & quæst. 3. sect. 3.

8 Ad secundam dico, sonum etsi citò euanescat, esse nihilominus in sua entitate quid permanens, non secus, ac est rubor ortus ex verecundia, & similiter impulsus, qui à proieciente imprimitur in proiectis; aliàs sonus non esset qualitas, sed motus, aut tempus. Et hoc conuincitur experientia vocis reflexæ, quæ vocatur echo: prius enim auditur vox recta, & postmodum reflexa: ergo toto illo tempore permanet sonus vocis; siue echo fiat per reflectionem ipsius vocis, siue per reflectionem specierum intentionaliū vocis; nam cum species intentionales, non solum in fieri, sed etiam in conseruari pendeant ab obiectis, necessarium est, vt toto tempore; quo durant species intentionales vocis, seu sonus, duret etiam, & permaneat ipsa vox, seu sonus, cuius sunt intentionales species.

9 Circa secundum, quod requirit quæstio, scilicet, quomodo fiat sonus? Primo dubitari potest de actione, per quam per se producatur? & dicendum est, quòd etiam si in pro-

ductione soni interueniant duo illi motus locales supra numerati, scilicet, motus localis, quo duo corpora sonantia se collidūt, & motus localis, quo corpus medium per impulsū ei impressū à corporibus se collidentibus resilit; nihilominus per nullum ex his motibus localibus per se produci sonum; cuius ratio est, quia, vt dictum est, sonus est quædam qualitas, & motus localis, quales isti sunt, non terminantur per se ad qualitatem, sed ad *ubi*. Quare in productione soni, præter duos motus locales enumeratos, admittendus est alius motus, seu mutatio, per quam per se producatur sonus, qui etsi necessariò præsupponat prædictos motus locales, ipse tamen motus localis non sit, sed motus alterationis, sūper motu alterationis latè, pro illo, scilicet, quod per se terminatur ad qualitatem.

10 Et si inquiras, quo pacto iste motus alterationis, per quem per se producatur sonus, pendeat à duobus motibus localibus, quibus corpora sonantia, se collidunt, & corpus medium resilit? Placet; quod respondet Rubius, quæst. 2. scilicet, pendere ab illis solum in genere causæ dispositiue. Sed displicet valdè, quòd idē Rubius ibidem ait, nimirum, nullam dari causam particularem per se effectiuam istius motus alterationis, per quē per se

pro-

producitur sonus, ac per consequens eius effectione tribuēdā esse causæ primæ. Dicendū est enim, dari causam particulare per se effectiuā motus, seu mutationis, per quē producitur sonus, videlicet, ipsa corpora sonantia, quæ se collidunt.

11 Ducor ad hoc asserendū; primò, quia ex istimo, esse expressam sententiam Aristotelis, qui in principio octavi capitis corpora sonantia appellat ea, quæ virtutem, seu potentiam habent efficiendi sonum per mutuam collisionem, & hanc virtutem sonantiam affirmat esse maiorem, vel minorem in vnīs corporibus, quam in alijs iuxta maiorem, vel minorem participationem conditionum, quas ad hoc requiri ibi enumerat: & textu 79. docet expressè, corpus medium resilientis non esse præcipuam causam soni; sed sonantia corpora, seu percutientia. Secundò, quia experimur, ex diuersis accidentibus, quibus disposita sunt sonantia corpora, diuersos etiam sonos prouenire: ergo signum manifestum est prædicta corpora esse causam per se soni, licet hoc non præstent, nisi medijs aliquibus dispositionibus, vt sunt collisione eorum, & resilientia corporis medij.

12 Quod si iterum inquiras, an sonus dispositiuè dependens à motu, quo corpora sonantia se collidunt, & à motu,

quo corpus medium resilient, dependeat solum in suo fieri, aa etiam in sua conseruatione ab eis? Respondet Rubius, sibi videri, sonum à posteriori motu, non solum in fieri, sed etiam in conseruari dependere. Sed mihi oppositam videtur, scilicet, et si sonus dispositiuè dependeat a prædictis motibus in suo fieri, sed non in suo conseruari, non secus, ac philosophati sumus 8. libro Physicorum, disput. 2. quæst. 3. de impulsu. cuius signum euidentis est experientia, qua experimur, præcipuè in cymbalis, manere sonam, & conseruari in aere, etiam transactis motibus, tam collisionis corporum sonantium, quam resilientia corporis medij.

13 Quod si rursus inquiras, an ad efficiendum sonum necessario requirantur tria corpora, duo extrema se collidentia, & quoddam medium, quod resilient, & in quo subiectetur sonus? Respondetur, absque dubio requiri tria prædicta corpora, cum hoc expressè doceat Aristoteles cap. 8. textu 78. his verbis, *Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo.* Quod si obijcias, virga vehementi motu per aerem tracta efficit sonum, & tamen ibi tantum sunt duo corpora, se collidentia, virga, scilicet, & aer. Respondet benè Cardinalis Toletus, aerem secundum diuersas partes sui habere rationem

nem corporis extremi collidentis, & corporis medij resilientis; illæ enim partes, quæ tangunt virgam, habent rationem corporis collidentis; illæ verò, quæ ex tali collisione, & percussione pelluntur, habent rationem corporis resilientis. Ex quibus colligo, quod etiam si ad sonum requirantur duo corpora, se collidentia, & aliud medium resilientis; non tamen requiri, quod corpus medium resilientis sit discontinuum ab vtroque corpore ex his, quæ se collidunt.

14 Secundo dubitari potest, quo modo sonus incipiat, & desinat esse? Et quantum ad inceptionem dicendum est, sonum quantum est ex natura sua, petere fieri in instanti, & consequenter per primum sui esse; non secus, ac lux, impulsus, cæteræque qualitates, quæ non supponunt in subiecto contrarium, ipsis diuisibiliter oppositum: quia, vt ex professio docuimus 5. Physicorum, disputatione 1. quæst. 1. qualitates, quæ non habent contrarium, sibi diuisibiliter oppositum in subiecto, in quo producentur (qualis est in omnium sententia sonus) non possunt per se, & quantum est ex natura sua, motum successiuum terminare: nihilominus per accidens habere sonum, quod de facto semper producat successiuè; & consequenter, quod incipiat esse extrinsecè, & per vltimum sui

non esse: cuius ratio est, quia alteratio, per quam producitur sonus in suo fieri (vt supra dictum est) pendet dispositiuè ex motu locali, tam collisionis corporum sonantium, quam resilientia medij, in quo recipitur; qui motus cum successiuui sint, ita & alteratio, qua producitur sonus, cum ipsos cõcomitatur, etiam, licet per accidens, successina erit: quæ omnia exemplificare possumus in nutritione, quæ etiã si per se, & quantum est ex natura sua, petat fieri in instanti, cum ei sterminus per se sit substantia, ad quam per se non datur motus; nihilominus, vt docuimus 1. libro de generatione disput. 4. q. 4. à num. 12. de facto semper est motus successiuus per accidens; quia in suo esse pendet à dispositione alimentari, quæ fit motu successiuo

15 Quantum verò attinet ad desitionem, affirmandum est, sonum desinare esse (non obstante, quod non habeat contrarium) successiuè, & consequenter extrinsecè, & per primum sui non esse, non secus, ac de impulsu philosophati sumus 8. Physicorum, disput. 2. q. 4. hoc patet experientia, qua per auditum sentimus, sonum paulatim, & successiuè languescere, quousque tandem omnino euanescit. Ex quibus omnibus colligere licet sonum suscipere magis, & minus secundum intensiōem; ac per consequens

non solum extensivè, sed etiã intensivè esse diuisibilem.

16 Circa tertium, & ultimũ, quod quærit quæstio, nimirũ, in quo subiectetur sonus? Cõmunis, & recepta sententia est, sonum ad minus subiectari in corpore medio, resiliente ex collisione, seu fractione corporum sonantium; quod clarè conuincit experientia, qua experimur, flante vento, à loco, vbi sit sonus, prædictum sonum audiri in loco, vbi ante non audiebatur, cuius nullam aliã rationem possumus assignare, nisi quod sonus subiectetur in aere medio, resiliente ex collisione, seu fractione corporum sonantium, qui aer cum moueatur à vento flante, mouetur etiam sonus, qui in ipso est, & propterea species intentionales, quas emittit in instãri sonus in tota sphaera suæ actiuitatis, attingunt ad locum remotiorem, ad quem non attingerent, si aer, in quo subiectatur sonus, & consequenter ipse sonus, à vento flante non moueretur, & appropinquaretur ad locum, vbi auditur.

17 Est tamen difficultas, an etiam subiectetur sonus, in ipsis corporibus sonantibus, & se collidentibus? Partè affirmatiuam tenent Vega libro 1. de arte medendi; Auerſa quæst. 54. sect. 5. & eam etiam sequenti sunt aliqui ex antiquioribus Philosophis, quos refert Apollinaris hic quæstione 21.

quorum fundamentũ est, quia si post pulsationem cymbali, ex quo sonus resultat, manu cymbalũ apprehendatur, impeditur sonus; quod fieri non posset, si sonus non subiectaretur in cymbalo, quod est vnũ ex corporibus sonantibus, & se collidentibus.

18 Probabiliorem nihilominus existimo partem negatiuam, scilicet, sonum non subiectari in corporibus sonantibus, & quorum collisione resultat sonus; ita D. Thom. Auicena, Simplicius, & quàm plures alij, quos referunt, & sequuntur recentiores: Imò Rubius id colligit ex pluribus locis Aristotelis, quæ in ipso videri possunt.

19 Ratio à priori est; quia corpora sonantia, & se collidentia in productione soni, vnũ non se habet, vt principium actiuum, & aliud, vt passiuum; sed vtrumque concurrat, vt principium actiuum partiale, vt expressè docuit Aristoteles textu 85. & demonstrat experientia: ergo sonus non in ipsis, sed in corpore medio resilienti debet subiectari; patet consequentia; nam cum actio productiua soni sit actio transiens, non poterit, neque ipsa, neque terminus eius in principijs agentibus, vt sunt corpora sonantia, & se collidentia subiectari, aliàs non actio transiẽs, sed potius immanens diceretur.

20 Ad

20 Ad fundamentum oppositæ sententiæ respõdetur, idè post pulsationem cymbali, per apprehensionem eius factã à manu impediri sonũ, non quia sonus sit inhærens in partibus solidis ipsius cymbali; sed quia in aere incluso in ipso cymbalo, & in poris eius sonus aliquis subiectatur, qui manet toto tẽpore, quo durat impulsus receptus in prædicto aere ex pulsatione cymbali; constat autè per apprehensionem cymbali factam à manu impediri impulsũ, & consequenter sonũ aeris existẽtis intra ipsum cymbalum, & poros eius.

21 Sed dubitant auctores, an non solum in aere, sed etiam in aqua fieri, & subiectari possit sonus? sunt, qui dicant solũ in aere, & nullo modo in aqua fieri, & subiectari posse sonum; ita Commentator 2. de anima textu 76. Albertus tract. 3. & 18. & alij plures, & insinuat Aristoteles dum textu 79. ait, *Sonum fieri per repercussionem ad aerem*; & textu 81. *aerem esse, qui facit audire*; & textu 82. *sonantium dicitur, quod est motiuum aeris*; & textu 88. *omne, quod sonat, in aere sonare*.

22 Suaderi potest hæc sententia, tum experientia; tum ratione: experientia, quia experimur, pisces sub aqua magno excurrentes impetu nullum causare sonum. Ratione, quia ad causandum sonum præter impetum, quo cor

pora sonantia se collidunt, requiritur etiam facilis diuisio in corpore medio, quod resilient, quod non competit aquæ, sicuti & acri, cum aqua sit magis grauida, & corpulenta, quàm aer.

23 Sed tenendum est cum communiore, & probabiliore sententia, etsi aqua non sit medium ita aptum, ac aer ad hoc, vt in ipsa fiat, & subiectetur sonus, posse tamen in ipsa fieri, & subiectari sonum; ita D. Th. hic textu 79. & 83. & ibidem Caietanus, & Ægidius; fuitque sententia Auicenæ 6. *naturalium*, 2. part. cap. 6. & Theophrasti, Simplicij, & Themistij in hoc 2. libro de anima; imò & Aristotelis hic textu 79. vbi ait, *sonum audiri non solum in aere, sed etiam in aqua*.

24 Probari potest, non solũ experientia, sed etiam ratione: experientia, quia experimur, lapides collisos sub aqua sonare, & idem experimur de lebetæ submissio in puteo, dum terram attingit. Imò Aristoteles lib. 4. de historia animalium, cap. 9. affirmat, ranas sonare sub aquis, idque præstare dimissa inferiori mandibula, aquaque modicè recepta, in faucibus. Ratione, quoniam aqua omnes condiciones vendicat, quas aer; ad hoc, vt esse possit medium, in quo fieri, & subiectari possit sonus, licet non ita exactas; est enim mollis, ac diuisione facilis, cõprimique potest

test violenter: est ergo sufficiens medium ad hoc, ut in ipsa fieri, & subiectari possit sonus, licet minus idoneum, ac aer.

25. Ad auctoritates Aristotelis in contrarium adductas, respondetur, quod cum loquutus est de medio, in quo fit, & subiectatur sonus, specialiter meminisse aeris, eo quod aer sit aptius medium, & vilitatū, magisque familiare; præcipue ad perfectos sonos. Ad experientiam dicimus, pisces natantes sub aquis non causare sonum, quia sine violentia ipsas diuidunt. Ad rationem dicito, deficientem a qua non esse tantam, ut omnino sonum impediatur.

26. Sed quid dicendum erit de igne, de quo (vt annotauit Suarez libro 3. de anima cap. 19.) oblitū sunt auctores? Dicendum enim est cū ipso Suarez, esse quidem medium, in quo fieri, & subiectari potest sonus; quod non solum conuincit experientia, qua experimur, quod etiam quis violenter diuidit flammam, vel si intra illam corpora solida se percutiant, non minorem causari sonum, quam in aere; sed etiam ratio suadet; etenim ignis rarior est aere, & facilis ad videndum, reliquaque conditiones participat, ob quas aer ponitur medium, in quo fieri, & subiectari potest sonus; ergo idem afferendum erit de igne.

QUESTIO II.

De diuisione soni, & specialiter de voce, & echo.

1. Sonus iam explicatus, in cōmuni sumptus, tripliciter solet diuidi. Primò in sonū perfectum, id est, vocem, & in imperfectū, qualis est, qui causatur à rebus inanimatis, qui ideò non dicitur vox. Secundò in rectū, & reflexū, qui appellari solet echo. Tertio in acutum, & grauem, quæ tres diuisiones examinandæ, & explicandæ sunt in hac quæstione.

2. Quoad primam diuisionem notandum est ex Galeno libro de vocis instrumento, cap. 4. & 7. de usu partium, capit. 4. & ex Vallesio libro 2. capit. 21. vocem editantū ab animalibus, pulmonem habentibus, & respirationem: vnde primum principium vocis anima est; sed instrumenta, quibus formatur, sunt plura. Primum est pulmo, aerem intra se continens. Secundum est aspera arteria, quæ ima sui parte pulmonem attingit, & vsque ad linguam dilatatur. Tertium est larynx, quæ à parte anteriori colli se prodiit instar nucis, estque in summitate asperæ arteriæ; sunt in ea tres cartilaginee, veluti vasa quædam intertextæ musculis, vt faciliè possint dilatari, & cōprimi. Quartum est lingula quædam, qua

qua operitur larynx, & aspera arteria, ac illuc subintret cibus, aut potus, aut aliquid ex eis, quæ in stomachum mittenda sunt. Quintum est palatum, quasi quoddam vocis refractorium, deseruiens ad augendam vocem. Ex his omnibus numeratis aggregatur integrū instrumentum formandæ vocis, simile fistulæ. Nam aspera arteria correspondet fistulæ; pulmo buccis aerem impellentibus; lingula loryngis foramini superioris partis fistulæ, & sicut per varia foramina modo clausa, modò aperta variatur sonus; ita loryngis rimula dilatata, vel compressa, variatur vox.

3. Ex his patet, optimam esse definitionem vocis, quam ex Aristotele colligit Philoponus, *Vox est sonus ab anima eductus per instrumenta vocalia cum imaginatione aliquid significandi*; in qua definitione ponitur particula *sonus* loco generis, in quo conuenit vox, cum sonis imperfectis, & qui fiunt à rebus inanimatis; reliquæ particulae ponuntur loco differentiae; & per particulas, *ab anima eductus*, differt à sonis imperfectis, qui fiunt à rebus inanimatis: per particulas verò, *per instrumenta vocalia*, differt à sonis, qui fiunt à piscibus, & alijs animalibus, & etiam ab hominibus, non per instrumenta vocalia, sed alijs partibus corporis. Et demum per illas

particulas, *cum imaginatione aliquid significandi*, quæ tam vocibus hominum, quam vocibus animalium conueniunt (non enim est de intrinseca ratione vocis in communi sumptæ significare ad placitum, sed sat est, quod preferatur ex imaginatione, seu apprehensione significandi aliquid commodum, vel incommodum) differt à ruffi, quæ natura sua non ordinatur ad aliquid significandum, nec fit voluntariè, sed coactè: quod si aliquando fiat voluntariè, & ad aliquid significandum, hoc est per accidens, & solum analogicè tali ruffi ratio vocis conueniet.

4. Vtèrius notanda est differentia vocis à loquutione, quod vox, vt dictum est, communis est, tam hominibus, quam alijs animalibus, pulmonem, & respirationem habentibus; loquutio verò, vt docet Aristoteles 4 de historia animalium, cap. 9. solum conuenit hominibus: addit enim loquutio super vocem, quod sit expressiua rationalis conceptus, quod vocibus animalium irrationalium conuenire non potest: vnde loquutiones psittaci, & hominis dormientis non vendicant perfectam rationem loquutionis, quænis materialiter sumptæ sint similes loquutioni. Addit etiam loquutio super vocem, articulationem, id est, distinctionem in pronuntiatione syllabarum, & consonantium, vocales enim

giture, & consequenter solum voce proferuntur; at consonantes, vt proferantur, præter organa numerata ad prolationem vocis, etiam linguæ, & labiorum instrumentis indigent.

5 Quoad secundam diuisionem conueniunt omnes, sonum rectum appellari illum, qui per rectas lineas orbiculatim diffunditur, instar circulorum, quos efficit lapis in aquâ projectus: reflexum verò, seu echo dici illum, qui auditur, quando sonus rectus incurrit in corpus concauum, & solidum, à quo tanquam pila resilit ad aures. Sed quamuis in hoc omnes conueniant, differunt tamen in explicando, quo pacto fiat hic sonus reflexus, seu echo.

6 Quidam dicunt, ad effectiōnem huius soni reflexi, seu echo necessariò requiri, quòd sonus realis pertingat secundum suum esse reale ad locum concauum, & solidum, & iterum reflectatur in locum oppositum; non secus, ac ad reflectionem pilæ necessarium est, quòd ipsa pila per suum reale esse pertingat ad locum solidum, & inde reflectatur ad locum contrarium; ita Auicenna libro 6. *naturalium*, part. 2. cap. 6. & idem videntur sentire Simplicius, Alexander, Philoponus, & D. Thomas in caput 8. huius libri, & Albertus magnus tract. 3. cap. 19.

7 Probari solet primò ex Aristotele, qui cap. 8. huius libri docet, reflectionem vocis, quæ dicitur echo, fieri, sicut reflectionem pilæ ad parietem elisæ; & sect. 11. problematù, quæst. 13. docet, vocem prolata m sæpè amittere formam, & per reflectionem iterum similem fieri: quibus verbis non solum viderur requirere ad echo, quòd sonus realis pertingat ad locum reflectionis; sed quòd sonus resultas ex tali reflectione sit distinctus à priori.

8 Secundò probari solet rationibus; prima, species intentionalis obiecti sensibilis, non solum representat obiectum; sed etiam distantiam eius: sed quando auditur echo, non auditur in distantia, in qua facta fuit prima vox; sed potius intra locum concauum, ex quo resultat echo: ergo hoc euenit, quia species intentionales, per quas audimus echo, non sunt emissæ à loco, in quo facta est primò vox, sed à loco concauo, in quo sit echo, & ad quem peruenit vox secundum suum esse reale, & in quo reflectitur, & fit echo.

9 Secunda; si echo fieret per reflectionem specierum intentionalium vocis, & non per reflectionem ipsius vocis; simul audirentur vox recta, & vox reflexa, seu echo; sed hoc est contra experientiam, qua experimur, priùs nos audire vocem rectam, quam vocem

re-

reflexam, seu echo: ergo non est sustinendum, echo fieri per reflectionem specierum intentionalium vocis; sed potius per reflectionem ipsius vocis. Maior patet, quia cum vox emittat species intentionales sui, tam actione directa, quam reflexa in instanti, si echo fieret per reflectionem specierum intentionalium vocis, & non per reflectionem ipsius vocis; simul, & in eodem instanti, in quo percipitur vox recta, perciperetur etiam vox reflexa, quæ dicitur echo.

10 Dicendum nihilominus est cum communi, & recepta sententia, ad causandum echo nò esse necessarium, quòd vox secundum suum esse reale perueniat ad locum concauum, & solidum, & inde reflectatur in contrariam partem; sed sufficere, quòd vox emittat speciem intentionalem sui, non solum actione directa, sed etiã reflexa, pertingente vsque ad auditum.

11 Ducor ad hoc asserendù; Tum, quia sicut ad visionem reflexam, quæ fit in speculo, sufficit reflectio specierum intentionalium obiecti, & nullo modo est necessaria reflectio entitatis realis ipsius obiecti; ita pari modo ad auditionem reflexam sufficiens erit reflectio specierum intentionalium vocis, & nullo modo erit necessaria reflectio entitatis realis ipsius vocis. Tum

etiam, quia echo factum in longa distantia, auditur paruissimo tempore; est autem incredibile, quòd aer resiliens, in quo subiectatur vox, & consequenter ipsa vox, in tam paruo tempore percurrat totam illam distantiam, quæ est à loco, in quo prolata est vox vsque ad locum concauum, vbi fit echo, & iterum in contrarium reuertatur.

12 Ad primum locum Aristotelis ex adductis in contrarium respondetur, exemplum pilæ non tenere in omnibus; allatum est enim ab Aristotele, vt per analogiam, & similitudinem reflectionis pilæ, reflectionem vocis explicar et; non verò quia existimauerit, quòd sicut reflectio pilæ est realis, & non intentionalis; ita & reflectio vocis. Ad secundum locum dicimus, quòd cum Aristoteles dicit, vocem prolata m sæpè amittere formam, & per reflectionem iterum similem fieri; non loqui de amissione, & fieri vocis quoad entitatem, sed quoad actualē sensationem, quæ fit per auditum; quod non solum est verū, sed etiam experientia cōprobatū ferè in omni euentu, quo causatur actio. Vox enim prolata desinit prius audiri auditione recta, quã incipiat audiri auditione reflexa; tamen vox quoad entitatem realem non desinit protunc esse.

13 Ad primam rationem, di-

cius, verum esse, species intentionales, non solum repræsentare obiectum; sed etiam illius distantiam, cum distantia pro materiali sit quantitas; & consequenter sensibile commune, quod dicitur magnitudo; & naturaliter non possit sensibile proprium emittere speciem sui, quin etiam illam emittat sensibile commune: tamen hoc esse discrimen inter species sensibiles directè productas, & species sensibiles productas indirectè, quod species sensibiles productæ ab obiecto actione directæ repræsentant obiectum directè; & consequenter in distantia, situ, & loco, in quo est: at species sensibiles, productæ ab obiecto actione indirectæ, & per reflectionem, repræsentant obiectum indirectè; & consequenter in distantia, situ, & loco oppositis distantia, situi, & loco, quæ habet, ut videre est in visione facta per species reflexas in speculo, quæ repræsentant obiectum, quod est ante speculum, & à tergo nostro; à tergo speculi, & ante faciem nostram, & pars, quæ est dextera in obiecto, in figura illa apparet sinistra, & sinistra dextera. Cum ergo echo percipiatur ab auditu per species vocis reflexas, non mirum, quod per illas audiatur vox in distantia, situ, & loco, oppositis distantia, situi, & loco, in quibus prolata est, scilicet, intra locum, seu a tergo corporis cõ-

caui, & opaci, in quo sit reflectio.

14 Ad secundam rationem negamus maiorem, scilicet, quod si echo fieret per reflectionem specierum intentionalium vocis, & non per reflectionem ipsius vocis, simul audirentur ipsa vox recta, & vox reflexa, quæ dicitur echo. Et ad probationem dicimus, quod etiam si in instanti producat vox, tam actione directæ, quam reflexæ suas species intentionales in tota sphaera suæ actiuitatis; nihilominus prius audiri vocem rectam, quam reflexam, quæ dicitur echo; quia in instanti, in quo profertur vox, auditus proferentis est intra sphaeram actiuitatis intentionalis vocis, quæ dicitur recta; non verò intra sphaeram actiuitatis intentionalis vocis, quæ dicitur reflexa, seu echo; & sic pro tunc audit vocem rectam, & non reflexam; post paululum verò temporis audit vocem reflexam, seu echo, & non vocem directam, quia enim aer, in quo subiectatur vox, & consequenter ipsa vox accedat ad locum concauum, in quo sit reflectio specierum, & discedat ab homine, qui vocem protulit; sit, ut auditus hominis proferentis vocem desinat esse intra sphaeram intentionalem vocis directæ, & incipiat esse intra sphaeram intentionalem vocis reflexæ seu echo. Nec mirum videri debet, quod vox parum distans ab homine pro-

fe-

QVÆSTIO III.

Quomodo, & per quod medium sonus immutet auditum?

1 Actum est de sono realiter sumpto, & in quantum quædam qualitas est; agendum superest de ipso, sumpto intentionaliter, & in quantum est obiectum motuum potentia auditivæ; in quo sensu duo inquirunt præsens quæstio; primum, quo modo immutet auditum? Secundum, per quod medium?

2 Circa primum sunt, qui dicant, & si ad auditionem soni necessarium sit, quod sonus immutet auditum per speciem intentionalem sui; non tamen illum actu immutare, quovsque perueniat ad auditum secundum suum esse reale; ita Avicenna 6. naturalium, cap. de auditu; Albertus magnus in summa de homine, tractatu etiam de auditu; Alexander, Simplicius, Agidius hic cap. 8.

3 Fundamentum huius sententia est, quia si ad auditionem non esset necessarium, quod sonus, qui auditur, secundum suum esse reale perueniret ad auditum; sed sufficeret, quod peruenirent ad auditum species intentionales sui; sequeretur, quod in instanti, in quo productus est sonus, audiretur in quacumque distantia suæ sphaeræ; quia cum species intē-

ferente, non attingat actione sua intentionali directæ ad auditum hominis, à quo prolata est; bene tamen attingat per actionem intentionalem reflexam: nam hoc provenit ex eo, quod vox habet virtutem magnam ad agendum intentionaliter versus illam partem, in quam prolata est; & sic versus illam partem potest intentionaliter agere, non solum rectè, sed etiam reflexè in magnam distantiam: at verò versus oppositam partem illius, in quam prolata est, habet parvam virtutem intentionaliter agendi, & sic versus illam partem agit intentionaliter ad parvam distantiam.

15 Tertia denique divisio soni in acutum, & gravem perspicua est, & data, ut notarunt Themistius, & Philoponus, per metaphoram ex tangibilibus desumptam: sicut enim ens dicitur acutus, qui brevi tempore aliter penetrat; obtusus verò, qui tardè: ita sonus dicitur acutus qui brevi tempore pervadit; gravis verò, qui obtundit auditum.

16 Et si inquiras, quales sint istæ divisiones soni? Respondeo, esse accidentales; nam sono accidit, quod isto, vel illo instrumento fiat; quod isto, vel illo sine proferatur; quod sic rectus, vel reflexus; quod acutus sit, vel gravis.

tionales eius non habeant contrarium, diffunduntur in instanti in tota sphaera actiuitatis intentionalis soni. Sequela autem est contra manifestam experientiam, qua experimur, facta percussione arboris in Sylua, & consequenter producto sono, non statim audiri ab existentibus procul; sed post aliquantulum temporis; & idem exemplificari potest in tonitruo resultante ex violenta fractione nubis.

4 Sed communis, vera, & recepta sententia tenet oppositum, scilicet, etsi aliquando contingat in auditione soni, sonum secundum suum esse reale peruenire vsque ad auditum, vt contingit, cum sonus sit prope aures; nihilominus hoc esse per accidens; quia ad auditionem soni per se, & intrinsecè solùm requiritur, quòd sonus intentionaliter immutet auditum, id est, quòd imprimat species intentionales sui impotentiam audituam.

5 Ratio à priori est, quia ad omnem sensationem solùm requiritur, quòd obiectum medijs speciebus sensibilibus, quas Aristoteles appellat formas sine materia, coniungatur cum potentia; sed ad hoc vt sonus emittat species intentionales sui in potentiam auditivam, etsi requiratur, quòd potentia sit intra sphaeram actiuitatis intentionalis soni; non tamen requiritur, quòd sonus se-

cundum suum esse reale attingat praedictam potentiam: ergo ad auditionem soni impertinens est, quòd sonus secundum suum esse reale immutet potentiam audituam; sed solùm erit necessarium, quòd illam immutet intentionaliter, imprimendo, scilicet, in illam species intentionales sui.

6 Maior huius discursus, & est Aristotelis, & ab omnibus recepta; minor verò, in qua esse poterat, difficultas, probatur duplici experientia; prima, quia piscatores experiuntur, pisces audire voces in aere emissas, & propterea ad profundiores partes aquae fugere; quod euenit absque eo, quòd sonus realis vocis perueniat ad aures piscium, cum non perueniat aer verberatus, in quo sonus vocis residet, & subiectatur, & ad cuius motionem mouetur ipse sonus.

7 Secunda, quia vt in plurimum collisio corporum sonantium, & resiliencia aeris medijs, ex quibus causatur sonus, longè distant ab auditu: est autem incredibile, paruam particulam aeris resilientis, quae est, in qua subiectatur sonus realis, tam citò peruenire ad longam illam distantiam, in qua auditur sonus, & per singulas audientium aures diuagari, praesertim, cum flante vento in contrarium, nihilominus ad aliquam distantiam audiatur sonus.

8 Nec

8 Nec valet, quòd respondēt aliqui, nimirum, sonum illum realem subiectatum in illa parte aeris resilientis, non peruenire per se ipsum ad auditum distantem; producere tamen alium similem sonum realem in parte medijs, sibi contigua, & secundum sonum tertium, & tertium quartum, & sic per successiuas, & diuersas productiones sonorum, sonum realem diffundi vsque ad auditum. Hoc, inquam, non valet; tum quia vnus sonus non est productiuus alterius soni; sed causa productiua soni, vt ex Aristotele supra dicebamus, sunt corpora sonantia, mediante sua collisione, & resiliencia corporis medijs, vt dispositiōibus simpliciter necessarijs, quare cessante collisione corporum sonantium, & resiliencia corporis medijs, erit impossibile alium sonum primo similem de nouo generari, praesertim si sonus sit vox, quae solùm ab animalibus, & per vocalia instrumenta generari potest. Tum etiam, quia inquirō ab his auctoribus, qualis ex his sonis audiatur, an primus, an vltimus? Si primus, cum iste per ipsos non perueniat vsque ad auditum secundum suum esse reale, dabitur auditio soni absque eo, quòd sonus secundum suum esse reale perueniat ad auditum; quòd ipsi negant fieri posse. Si vltimus, ergo sonus factus in longa distantia,

non audiretur, vt factus in distantia longa, sed vt factus intra aerem, vel circa illam; quòd est contra experientiam.

9 Ad fundamentum auctorum primae sententiae (omissa solutione Patris Arriaga, quae plura supponit falsa, vt ex professo vidimus i. libro de generatione, disp. 3. quaest. 3. num. 24.) fatemur libenter, sonum emittere species intentionales sui in tota sphaera suae actiuitatis in eodem instanti, in quo habet esse, quia, vt argumentum obijcit, species intentionales soni nullum praesupponunt contrarium in subiecto; & consequenter, quòd in eodem instanti, in quo habet esse, audiatur ab omnibus existentibus intra sphaeram suae actiuitatis vniiformiter, difformiter (id est, etiam si sonus, qui auditur ab omnibus existentibus intra sphaeram suae actiuitatis intentionalis, sit eiusdem rationis; tamen magis intensus auditur ab his, qui sunt viciniore loco, in quo produciatur sonus, quam ab his, qui sunt remotiores) sed negamus, hoc esse contra experientiam, qua experimur, facta percussione arboris in sylua, & consequenter producto sono, non statim audiri ab existentibus procul, sed post aliquantulum temporis; nam vt diximus libro i. generationis citato, disp. 3. q. 3. nu. 23. causa, ob quam experimur, facta percussione arboris

ris

ris in sylva, & consequenter productio soni, non statim audiri ab existentibus procul; sed post aliquantulum temporis, non est, quia sonus non in instanti, sed successiuè, & in tempore emittat species intentionales sui; sed quia etiam si in eodem instanti, in quo producit sonus, emittat species intentionales sui in tota sphaera suae actiuitatis; & consequenter omnes homines, qui sunt intra illam sphaeram, in eodem instanti uniformiter difformiter, audiant sonum; nihilominus quia praedicta sphaera in sua extensione determinata est, & contingere solet, quod aliqui homines, etsi existant propè terminos praedictae sphaerae; non tamen intra illam, hinc esse, ut pro illo instanti isti homines non audiant sonum: quod si post paruissimum tempus homines isti sonum audiunt, hoc prouenit, quia sonus, ut saepe dictum est, etsi sit citò transiens, est qualitas aliquandiu durans, & insuper inhæret in aere, qui resilit, & impellitur per collisionem corporum sonantium; & saepe contingit, quod iste aer, in quo inhæret sonus, ratione impulsus in se recepti appropinquet ad locum, in quo sit praedicti homines existunt, antequam desinat esse sonus, & consequenter, quod sphaera, in quam diffundit species intentionales sui, illos attingat, & audiant sonum, quem in in-

stanti, quo productus non audiebant ex defectu appropinquationis sphaerae, in quam sonus diffundit species intentionales sui. Et de auditionibus, quae sunt in praedicta, & similibus alijs experiencijs, ab hominibus procul existentibus à loco, quo generatur sonus, & non de alijs intelligendi sunt Aristoteles, & Scotus, cum primus de sensu, & sensibili cap. 7. & Secundus quaest. 3. de anima affirmant, sonum intentionaliter immutare prius tempore medium, quam organum; quod non cōtingit in obiecto visus, & reddunt pro ratione, quia sonus secundum suum esse reale diffunditur per motum.

10 Circa secundum, quod inquit quaestio, nimirum, per quod medium sonus immutet intentionaliter auditum? Cōueniunt omnes aerem, cū subtilissimus sit, esse aptissimum medium ad hoc, ut per ipsum sonus immittat species intentionales sui vsque ad potentiā audituam; & idem dicendum existimo, & propter eandem rationem de igne; & praeter rationem assignatam, id ostendunt experientiae quotidianae.

11 De aqua verò Albertus *summa de homine, tract. de auditu, quaest. vltima*, censet ineptam esse ad recipiendas species intentionales soni, & consequenter non esse medium, per quod sonus immutare possit intention-

tionaliter auditum. Et suaderi potest ex Aristotele, qui hic textu 76. differentiam ponit inter auditum, & olfactum, quod medium auditus sit aer; olfactus verò tam aer, quam aqua; & textu 82. air, sonatum esse motuum aeris, quibus indicare videtur, solum aerem esse capacem recipiendi species intentionales soni.

12 Sed vera, & recepta sententia affirmat, etsi aqua non sit ita apta ad recipiendas species intentionales soni, sicut est aer; non tamen esse simpliciter ineptam, & consequenter posse media illa intentionaliter auditum immutare; ita expressè docuit Aristoteles hic textu 79. dicens, *auditur quidem sonus in aere, & in aqua; sed minus in aqua*; & libro 4. de historia animalium, cap. 8. fatetur, pisces sub aqua audire; quod etiam constat experientia; nam strepitu facto in litore terrentur; & nos etiam audimus sonum lapidum sub aqua se collidentium: & ratio est, quia si aqua habet conditiones requisitas, licet non tam exactas, sicut aer, ad recipiendum in se sonum realem, ut quaest. 1. num.

24. dicebamus; ergo potiori ratione illas habebit ad recipiendum in se species intentionales soni, cum haec magis immateriales sint.

13 Ad primam auctoritatem Aristotelis dicimus, Aristotelem posuisse discrimen inter

auditum, & olfactum, quod medium auditus sit aer; olfactus verò ita aer, quam aqua, non quia existimauerit, aquam non esse medium auditus, cū oppositum expressè doceat locis pro nostra sententia citatis; sed quia cōmuniter appellatur medium alicuius potentiae sensitivae illud, per quod commodè, & expeditè fit sensatio; quod non competit aquae respectu auditus, sicut cōpetit respectu odoratus, ut videri est in aquatilibus.

14 Ad secundam auctoritatem respondemus, quod cū non sit nomen impositum ad significandum medium adaequatū soni, optime definiisse Aristotelem sonum per motuum aeris, quia etiam si aer non sit medium adaequatū soni; est tamen inter media in adaequata principale, aptius, & magis visitatum, & familiare.

15 De terra, & densissimis alijs corporibus maior est difficultas; experientia enim, qua experimur, intra cubiculum, densissimis, ac crassissimis parietibus vndique septum, audiri sonum externum, maxime si pulsatur paries; videtur manifestè convincere, terram, & alia corpora densissima, etsi magis difficile; quam aer, & aqua recipiant in se species intentionales soni; non tamen esse simpliciter inepta ad illas recipiendas; & consequenter non esse simpliciter, & absolute rejicienda à ratione me-

dij, per quod sonus immutare intentionaliter potest auditū. Neque obstat, quòd Aristoteles intermedia, per quæ auditur sonus, solum aerem, & aquam enumerauerit; nam Aristoteles solum media communia, & usitata enumerauerit; cætera autem minus communia, & usitata non excludit; aliàs excludisset omnes liquores, imò & ipsum ignem, nam nullum ex his intermedia, quibus fieri potest auditio soni, recensuit.

16 Dicendum nihilominus est cum communi sententia, dari posse corpora, siue terrea, siue alterius materiae, ita densa, ut simpliciter inepta sint ad recipiendas species intentionales soni: & consequenter ad esse medium, per quod sonus intentionaliter immutet auditum: itaque absolute non assero terram, & alia corpora, quæ communiter dicuntur densa, esse simpliciter incapacia recipiendi in se species intentionales soni, quia hæc communiter non sunt summè densa, cum aliquam raritatem admittant; sed quòd huiusmodi corpora possunt aliquando ad tam summam densitatem peruenire, ut simpliciter sint incapacia suscipiendi in se species intentionales soni.

17 Ratio à priori est, quia raritas in subiecto est conditio simpliciter requisita ad hoc, ut sit aptum recipere in se species intentionales soni, ut ma-

nifestè conuincit experientia, qua experimur, tanto aliquod subiectum esse magis aptum ad recipiendas in se species intentionales soni; quanto magis rarum est, & tanto magis ineptum, quanto magis densum est: sed dari possunt corpora, siue terrea, siue alterius materiae, ita densa, ut omnem raritatem excludant (licet rarissimè hoc contingat) ergo huiusmodi corpora simpliciter erunt inepta recipiendo in se species intentionales soni; & consequenter ad esse medium, per quod sonus intentionaliter immutet auditum.

18 Experientia autem in contrariū adducta, qua experimur intra cubiculum, densissimis, ac crassissimis parietibus vndique septum audiri sonum externum, maxime si pulsetur paries, non solum non militat contra nos; sed resolutioni nostræ fauet; dicimus enim in dicto casu audiri sonum; quia prædicti parietes, etsi comparatione facta ad alia corpora rara, appellari solent densissimi, & crassissimi; re tamen vera, non sunt ita densi, & crassi, ut omnem raritatem excludant; nam si excluderent omnem raritatem, prædictus sonus minime audiretur; nam ut dictum est, raritas in subiecto est conditio simpliciter requisita ad hoc, ut possit in se recipere species intentionales.

19 Est autem aduertendum, ad

ad raritatem non requiri, quòd corpus, quod dicitur rarum, includat in se aliquos poros; tum quia ignis, & aer corpore rarissimi sunt, & tamen in se nullum porum admittunt. Tum etiam, quia raritas qualitas est; pori autem qualitates non sunt: quod notanter aduerto; quia vidi plures laborare ad soluendam experientiam supra factam in inuestigandis poris in parietibus plenis aere, in quibus species intentionales soni recipiantur; quia putant, prædictas species non posse recipi in partibus parietis solidis; sed inaniter laborant; quia raritas illa parua, ratione cuius parietes aequaliter sunt capaces recipiendi species intentionales soni, non in solis poris (si fortè dantur) sed in toto pariete reperitur; & ita species intentionales soni in toto pariete recipiuntur, magis, vel minus intensè iuxta maiorem, vel minorem raritatem ipsorum parietum.

QVÆSTIO IV.

Quodnam sit organum auditus?

1 PRO resolutione nota, in qualibet aure præter externam auriculam, eo fine datam à natura, ut ab externis contrarijs aliquo modo auditus defendatur, non secus, ac datae sunt oculis palpebræ: & præter quandam strictam caui-

tatem habentem plures amfractus eo fine, ut aer externus in illis constrictus non facillè ad finem illius strictæ cavitatis peruenire possit, dari in extremitate prædictæ cavitatis, veluti quoddam tympanum conflatum ex pellicula quadam, quæ dicitur myringa, & ex substantia quadam spirituosa inclusa in prædicta pellicula, quæ substantia, etsi immobilis sit, & cum reliquis partibus solidis continua, informeturque anima; est tamen adeò subtilis, & aerea, ut aeri comparetur; imò aer animatus soleat appellari. Insuper cuilibet ex his tympanis infixus est quidam nervus descendens ab interiori parte cerebri, in qua residet sensus communis (quemadmodum oculis affixi sunt nerui optici) per quem neruum descendunt spiritus sensitiui, seu animales à cerebro ad auditum, & ascendunt species rerum, quæ audiuntur, ad sensum communem.

2 His suppositis, tenendum est cum vera, & communi sententia, organum, in quo potentia auditiva residet, esse tympanum illud, potissimè quoad substantiam illam spirituosam, & aeream intus inclusam; ita Aristoteles libro de sensu, & sensibili cap. 2. & 2. de partibus animalium, cap. 10. & Galenus libro 8. de usu partium cap. 6. Ratio est, quia in illa substantia spirituosa, maxime, & præ-

cipue concurrunt conditiones ad organum potentie auditivae requisitae; nam in ipsa magis praedominatur aer, quam in alijs partibus, quae est conditio ad organum potentie auditivae summè requisita, & est pars praecipua auris, cum caeteris partibus sit contacta, & eas quasi promurishabeat; & denique sit maximè apta ad recipiendas species intentionales soni, quae omnia satis congruenter ostendant, naturam ibi potentiam auditivam constituisse.

3. Solum contra praedicta militare possit id, quod Suarez libro 3. de anima, cap. 22. refert ex Vesalio lib. 1. de fabrica hominis, c. 8. & Valverde lib. 1. c. 3. scilicet, in scissionibus, & divisionibus anatomicis, etsi appareat illa pars, quam tympanum appellamus; non tamen apparere substantiam illam spirituosam, & aeream, in qua organum potentie auditivae constituimus. Sed ad haec bene respondet ipse Suarez, hoc contingere, quia dissoluto à

corpore animo, pars illa substantiae spirituosae, & aerea facillimè dissipatur, & non subsistit. Undè licet experimento anatomiae non sit cognita, non ideo neganda erit, cum ratio conuincat, organum auditus debere esse aereum: caetera verò, quae in auribus reperiuntur, terrestria sunt.

4. Demum aduertendum est ex Aristotele libro 4. de historia animalium, cap. 8. in quibusdam animalibus imperfectis auditum constitui non in capite, sed in medio corpore, neque in eis prominere aures, sed tantum dari quemdam anfractum, cuius foramen extrinsecus videtur. Imò in quibusdam imperfectioribus, adhuc non apparere locum determinatum auditus, ut etiam docuit idè Aristoteles loco citato c. 12. sed quidquid sit de ista differentia, in omnibus tamen, quae verè audiunt, debet reperiri substantia illa spirituosae, & aerea, proportionè debita, in qua organum auditus constituimus.

DISPUTATIO NONA.

De olfactu.

DE olfactu agit Aristoteles cap. 9 huius libri, & priusquam de gustu, & tactu, quia est sensus praestantior illis, cum minus materialis sit, & in maiori distantia suum percipiat obiectum. Tria autem de olfactu sunt in praesenti examinanda. Primum, quid sit odor, qui secundum omnes est ob-

obiectum per se, & adaequatum olfactus? Secundum, quomodo, & per quod medium odor olfactum immutet? Tertium, quod sit olfactus erga organum?

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit odor?

Odores esse substantiam, nimirum, vaporem illum, seu fumosam exhalationem, quam res odoriferæ spirant, tenuerunt Plato in Timæo, Galenus libro de instrumento olfactus, Auicena libro 6. naturalium parte 2. cap. de odore; & plures alij ex Philosophis antiquis; & videtur eis fauere Aristoteles, dum sectione 13. problematum, quæst. 5. docet, odorem esse exhalationem quãdam: & ratio pro hac sententia desumi potest, ex eo quod odor deservit ad confortandum cerebrum ex Aristotele libro de sensu, & sensibili cap. 5. imò deservit ad nutrimentum spirituum vitalium, & animalium, ut docet Galenus 2. aphorismorum; sed sola substantia hæc præstare potest, ergo odor substantia est.

2. Sed in hac re dico primò; odor non est substantia, nimirum, vapor ille, seu fumosa exhalatio, quam res odoriferæ spirant; sed est accidens, tam in rebus odoriferis, quam in praedictis vaporibus, seu exhalationibus inhærens, spectans ad ter-

tiam speciem qualitatis, quæ dicitur passio, seu passibilis qualitas: est conclusio ab omnibus Peripareticis, tam veteribus, quam iunioribus recepta. Et in primis non esse substantiam, conuincitur ex eo, quod substantia non est per se sensibilis; odor verò per se sensibilis est à sensu olfactus: deinde esse accidens spectans ad tertiam speciem qualitatis, inde ostèdo, quia odor non solum est per se sensibilis, sed est per se sensibilis primò: qualitates autè, quæ sunt primò per se sensibiles, collocandas esse in tertia specie qualitatis ex quatuor enumeratis ab Aristot. patet ex dictis in Logica capite de qualitate, disp. vnica, quæst. 2. à num. 9.

3. Neque ea, quæ adducta sunt in contrarium, alicuius sunt ponderis. Ad Aristotelem dicimus appellare odorem halitum, seu exhalationem, non formaliter, sed subiectiuè; quia magna ex parte in halitu, seu exhalatione inest, ab eisque defertur. Ad rationem respondemus, confortare cerebrum, & nutrire spiritus vitales, & animales non competere omnibus odoribus, sed

aliquibus, & his non ratione sui, sed ratione fumosæ exhalationis, in qua deferuntur, quæ cum substantia sit, optimè poterit hæc omnia præstare disposita per odorem.

4 Dico secundò; odor non est aliqua ex primis qualitatibus; sed inter secundas qualitates est enumerandus; resultat enim in corporibus mixtis ex mixtione primarum qualitatum dominante siccitate, calore humidum decoquente: ita docet Aristoteles cap. 9. huius libri, & latius, & vberius libro de sensu, & sensibili cap. 5. & quod non sit inter primas qualitates enumerandus, probat; quia nullum ex elementis puris odorem habet; haberet autem, saltem aliquis eorum, si odor qualitas prima esset. Quod autem enumerandus veniat inter secundas qualitates, conuincitur ex eo, quod odor in mixtis resultat ex mixtione, id est, ex actione, & reactione, primarum qualitatuum; quod est proprium secundarum qualitatuum, in qua actione, & reactione siccitas, & humiditas, cum sint qualitates magis passiuæ, quam actiuæ, se habent quasi materia; caliditas verò, & frigiditas, cum sint magis actiuæ, quam passiuæ, se habent, vt causæ effectiuæ. *Additur dominante siccitate, calore humidum decoquente*, ad distinguendum odorem à reliquis secundis qualitatibus, & specialiter à sapore, cum quo odor habet maximam

affinitatem. Licet enim sapor, & odor in hoc conueniant, quod vtrique fiat ex sicco, & humido; sed cum hoc discrimine, quod in sapore vincit humidum; in odore verò siccum, ratione caloris humidum decoquentis.

5 Porro odorem generari, non ex quacumque primarum qualitatuum mixtione; sed ex illa tantum, in qua siccitas exuperat humiditatem, calore humiditatem decoquente, probant experientia, quibus experimur, res odoriferas magis reddere, eo quod calor extrinsecus magis excitat, & auget siccitatem, decoquendo, & subtilizando humiditatem: & similiter, quod aridi, & feruidi terrarum tractus, vt Arabia, & Syria sunt optimorum odorum feracissimi. Et insuper quod res odoriferae, si nimium humectentur, in odoratas redduntur; ideoque in Ægypto flores minimè odorati sunt, quia incubat illis roscidus, & nebulosus aer à Nilo flumine. Et è contrario rosa serenis diebus collecta maiorem odoris fragrantiam reddit. Et de munda terra post diurnam siccitatem, cum primum eopluitur, odorata fit, sed non ita, cum diu maduit; tunc enim non siccitas, sed humiditas præualet.

6 Sed obiiciet aliquis; vnus, idemque cibus secundum eandem partem sapidus est, atque odoratus; sed sapor fit ex humido,

humido, & sicco, humido prædominante: ergo non rectè dicimus, odorem fieri ex humido, & sicco, prædominante siccitate; aliàs in eadem parte subiecti esset siccum, & humidum excellens, quod repugnat. Respondetur, negari non posse cum suavi odore aliquando iucundum saporem inueniri; sed maiori ex parte oppositum contingere, præsertim si sermo sit de suavissimis odoribus, ad quos, vt ad rem præstantiorem in suo genere, respicere oportet, cum de odorum natura iudicamus. Quod si aliquando in eodem cibo simul sapor, & odor in gradu excellenti reperiuntur, hoc prouenire, quia in prædicto cibo sunt partes, etsi heterogenæ, subtilissimè commixtæ, & quarum aliquibus prædominatur siccitas, & est odor; in alijs verò humiditas, & est sapor; & sic vitatur repugnantia.

7 Ex dictis aliqua possumus inferre, ex quibus natura odoris magis patefiat. Primum est, odorem non esse qualitatem productiuam sui similis; aliàs non posset inter secundas qualitates enumerari, cum nulla ex secundis qualitatibus sit productiuam sui similis, vt videre est in coloribus, grauitate, leuitate, &c. Et ratio à priori est, quia neque odor, neque quæcumque alia secunda qualitas potentes sunt producere temperamentum primarum qualitatuum, ex quo resultant.

8 Neque obstat, quod obiicit Ariaga, sequens oppositam doctrinam, nimirum, electrum relinquere odorem sui in manibus, & vase, in quo cõseruatur, tam tenaciter, vt etiam si lauatur, remaneat. Nam respondetur, hoc non prouenire, quia odor electri producat, seu generet in manibus, seu in vase alium simile odorem; sed quia aliqua pars, vel saltem aliqua exhalatio electri, in quibus subiectatur odor electri, relinquatur in manibus, vel vase, & in poris eorum, ita firmiter adhærens, vt vna, vel altera lotionem aboleri non possit.

9 Secundum est, odorem non esse speciem intimam, sed subalternam, habentem sub se plures species odoris, cum experiamur, diuersos odores diuersas habere proprietates, & diuersa etiam requirere temperamenta, quæ sine diuersitate in specie contingere non potest. Verum cum pro hoc statu cognitio nostra à sensibus oriatur, & ex alia parte, propter hebetudinem sensus olfactus valde tenuiter, & remissè olfaciamus, nec nisi odores, qui vehementer organum olfactus pulsant, exactè percipiamus; hinc fit, vt odorum differentias intrinsecas, & essentielles minus teneamus; imò quod eas non proprijs significemus vocabulis, sed translatis, & à saporibus, cum quibus odores magnam affinitatem habent, mutuatis; sicut

enim species saporum, ita & species odorum nuncupamus odores acutos, acerbos, graues, & suaves. Odor acutus dicitur, qui celeriter, ac fortiter sine fastidio sensum olfactus ferit. Acerbus, qui cum quadā mordacitate pūgit. Grauis, qui segniter, ac parum mouet; vel qui ob densiorem fragrantiam, vt odor artemisiæ, vel ob foetidum halitum nares offendit. Suavis, qui leniter gratus, ac iucundus est.

10. Tertium, & vltimum esse odorem non solū habere latitudinem extensiuam, quā, sicut & ceteræ qualitates materiales, recipit à quāritate subiecti, in quo inhæret; sed etiā habere latitudinem intensiuam, cū experiamur eandē rem odoriferā, modò magis, modò minùs immutare potentiam olfactus; quod contingere nō posset, nisi odor in ea existens, intensiōnis, & remissionis capax esset.

QVÆSTIO II.

Quomodo, & per quod medium odor olfactum immutet?

EGimus de odore realiter sumpto, & in quantum quædam qualitas est; restat, vt de ipso agamus sumpto intentionaliter, & in quantum est obiectum motiuum olfactus; & in hoc sensu duo inquirimus; primum, quo modo immutet olfactum? secundum, per quod medium illum immutet?

2. Circa primum Avicena 6. naturalium, part. 2. cap. 5. Galenus, & alij, qui, vt vidimus disp. 5. q. 1. absolute negāt, dari species intentionales sensibiles, & similiter Arriaga, qui, etsi admittat dari species intentionales sensibiles, ad videndum, & audiendum requisitas; negat tamen disput. 4. de anima sect. 1. subseccionē 3. dari prædictas species in olfactu, gustu, & tactu; consequenter dicunt ad olfactionem simpliciter esse necessariam, quòd odor secundum suum esse reale, quod habet in illa fumosa euaporatione, seu exhalatione, quam res odoriferæ spirant, diffundatur vsque ad olfactum, & illum immutare, non secundum aliquod esse intentionale, sed secundum suum esse reale; & probant.

3. Primò experientia, qua experimur, graues odores ob eximiam ipsorum fragrantiam, vel foetorem, statim, ac sentiuntur ab olfactu, lædere organū, imò & cerebrum: ergo ideò euenit, quia cum olfacimus odores, non secundū species intentionales, quæ prædictos effectus nullatenus causare possunt, sed potius secundum suum esse reale immutant olfactum.

4. Secundò, quia etiā experimur, vento in contrariū flante, olfactionē impediri: & similiter semel extracta fumosa illa exhalatione, in qua residet odor, odorificationem eius

re:

retardari, quorum neutrum esset possibile, si odor per solas species intentionales immutaret olfactum; quia neque istæ possunt à vëto flante impediri, neque productio ipsarum retardari, cum producantur in instanti: ergo dicendum apparet, odorem, non per species intentionales sui; sed per suum esse reale, quod habet in fumosa euaporatione, seu exhalatione potentiam olfactus immutare.

5. Nos autem, qui cum Aristotele, Scoto, & alijs Peripateticis disp. 5. quæst. 1. citatis statuimus, non solū dari species intentionales in omnibus sensibus exterioribus; sed etiam huiusmodi species intentionales esse simpliciter requisitas ad hoc, vt simul cum potentia, vt dux causæ partiales essentialiter subordinatæ ad sensationem eliciendam concurrant; consequenter dicimus, etsi aliquādo contingat, odorem secundū suum esse reale, quod habet in fumosa illa euaporatione, seu exhalatione, quam res odoriferæ spirant, vsque ad olfactum diffundi; nihilominus hoc non esse ad olfaciendum necessarium; sed simpliciter, & in omni euentu requiri, quòd odor perueniat ad olfactum, illūque immutet secundum suum esse intentionale, id est, per species intentionales à se immittas: ita Auerroestextu 97. huius libri, & ibidem D. Thomas, & in 2. dist. 2. quæst. 2. artic. 2. ad 5. &

quam plures alij, quos referunt, & sequuntur Conuibrices hic quæst. 3. artic. 1. & Suarez lib. 3. de anima cap. 24.

6. Probari potest primò experientia, qua experimur, sensationem odoris fieri à longa distantia: de vulture enim scriptores produnt, olfacere ad quinquaginta miliaria: est autē incredibile, fumosam illā euaporationē, seu exhalationem, in qua subiectatur odor, ita longè posse diffundi, præsertim cū odor orbiculariter, id est, versus omnē partem in spherā diffundatur: profectò etsi integra cadavera in rarissimam materiam resoluerentur, non possent tantum spatium exhalationibus replere.

7. Secundò, alia experientia, qua experimur pisces etiam ex longa distantia cibum olfacere; quod aliter fieri non potest, nisi quia per species intentionales ciborum olfactus piscium intentionaliter mouetur; nō verò per odorē realem; quia iste solū existit in cibus, qui longè, vt supponimus, distāt à piscibus. Neque obstat, si respondeas, odorē etiā realiter existere in fumosis exhalationibus, quas spirant cibi; quia exhalatio odorifera non potest in aqua conseruari propter frigiditatem, & humiditatem, vt docet Aristoteles de sensu, & sensibili, cap. 5.

8. Tertio, quia si ad olfactionē semper esset necessarium, quòd odor secundum esse reale, quod habet in illa fumosa exhalatione,

tionem, immutet olfactum, cum ista fumosa exhalatio, nec sit aer, neque aqua, sed alia diuersa substantia; sequeretur, neque aerem, neque aquam esse medium ad sensationem odoris, contra ea, quae docet Aristoteles cap. 9. huius libri: imò seque- retur, quod nullum esset medium extrinsecum ad sentiendum odorem, semperque sentiretur per contactum physicum inter rem odorabilem, & olfactum; essetque olfactus quidam tactus, sicut de gustu asseruit Aristoteles in hoc 2. de anima, cap. 10.

9. Ad primam experientiam ex adductis in contrarium communis solutio est, probare quidem id, quod docuit Aristoteles de sensu, & sensibili cap. 3. & nos, ut certum in nostra sententia supposuimus, scilicet, aliquando contingere, odorem secundum suum esse reale, quod habet in fumosa illa euaporatione, seu exhalatione, quam res odoriferae spirant, diffundi usque ad olfactum; non tamen convincere, hoc esse ad olfaciendum necessarium. Possumus nos addere, etiam in casu, quod odores magnae fragrantiae, vel foetoris non attingerent secundum suum esse reale olfactum; sed solum secundum esse intentionale, & per species, possent optimè species intentionales laedere, tam olfactum, quam cerebrum, licet non per se, saltem per accidens, nimirum, quia species intentionales, quando sunt valde in-

tensae, quasi rapiunt, seu excitant potentiam ad valde intensam operationem; & consequenter potentia attrahit ad se plures spiritus vitales, qui nimio calore organum potentiae, imò & ipsum caput laedunt.

10. Ad alias experientias n. 4. adductas respondemus, flante vento in contrarium impediri olfactionem, non quia ventus contrarius impediatur, ne odor, qui residet in fumosa illa exhalatione, quam res odoriferae spirant, desinat emittere species intentionales sui in tota sphaera suae intentionalis actiuitatis; sed quia sphaera actiuitatis intentionalis odoris, quae limitata, & determinata est, semper comitatur ipsum odorem, estque ab illo inseparabilis. Unde si cur vento flante in contrarium elongatur ab his, qui ante olfaciebant; illa fumosa exhalatio, in qua residet odor, & consequenter ipse odor, ita etiam elongatur sphaera actiuitatis intentionalis odoris, & sic qui ante olfaciebant; quia erant intra sphaeram actiuitatis intentionalis odoris, desinunt olfacere; quia vento flante in contrarium, relinquantur extra illam; similiter iam extracta exhalatione fumosa, in qua residet odor, olfactionem odoris retardari, non quia retardetur productio specierum intentionalium odoris, quia cum fiat in instanti, est impossibile retardari; sed quia contingere solet, quod

quod exhalatio illa fumosa, in qua residet odor, ita sit separata ab olfactu, ut sphaera actiuitatis intentionalis odoris illum non attingat, quo usque fumosa illa exhalatio, in qua residet odor, à veteri, vel ab alia causa approximetur ad potentiam olfactus, quae approximatio, cum sit successiua, requirit aliquam moram.

11. Circa secundum, quod inquit quaestio, scilicet, per quod medium odor intentionally immutet olfactum? Dicendum est cum Aristotele cap. 9. huius libri, & 4. de historia animalium, cap. 8. quem omnes Peripatetici sequuntur, hoc medium esse tam aerem, quam aquam: nos enim olfacimus per aerem, & pisces per aquam, ut experientia est compertum. Neque obstat, quod pisces in aqua degentes respiratione careant; nam respiratione, ut aduertit Aristoteles, solum est necessaria ad olfactionem in animalibus, quae habent organum olfactus absconditum, & coopertum, id est, ita arctam ad illum viam, ut indigeat, respiratione dilatari; quod non habent pisces, & aquatilia, & plura etiam ex terrestribus.

QVÆSTIO III.

Quod sit organum olfactus?

1. Olfactui inferuire uisum ijs animalibus, quae respirant, eoque praedita sunt,

fatis patet, & traditur ab Aristotele libro 1. de historia animalium cap. 11. & libro 5. de generatione animalium cap. 2. ea tamen animalia, quae non respirant, & carent naribus, alia sui corporis parte olfacere, asserit idem Aristoteles libro 2. de partibus animalium cap. 16. In qua autem parte ex pluribus, quae reperiuntur intra nasum, olfactus, tanquam in organo resideat, inter auctores dubium est; neque ibi determinauit Aristoteles.

2. Pro cuius resolutione nota, nasum carne cartilaginosa constare, distinguere duobus foraminibus, inter posita quadam cartilagine, quae ab Aristotele 1. de historia animalium cap. 11. vocatur *interseptum*. Ij meatus ex una parte ad cerebrum usque ducuntur, attinguntque duas cellulas, quae sunt in anteriori parte cerebri, appellanturque *ventriculus cerebri*. Ex alia uero ad finem palati flexuoso circuitu exeunt. Hæc foramina, ut à ventriculo cerebri deducantur, deseruiunt ad emittenda, & emugenda eius excrementa. Item cum ad palatum, & inde ad guttur deuiant, deseruiunt respirationi, & similiter pro sensu odoratus sunt patens via, ut odores, seu species intentionales ipsorum ad sensum olfactus, seu odoratus sine impedimento perueniant.

3. Rursus in summitate nasi propè oculorum concava re-

peritur quoddā os spongiosum, & foraminosum, in quo simul coniunguntur supradictæ foraminum viæ ad cerebrū, ad palatum, & ad nates, iuxta hoc os reperiuntur ex utroque latere duæ carunculae similes extremitatibus mammillarum, quæ idē carunculae mammilares appellantur. Denique sicut in alijs sensibus, ita in hoc adsunt duo nervi à cerebro vsque ad carunculas mammilares, & per eos descēdunt ad carunculas spiritus vitales, & similiter emittuntur ad sensum cōmunem species intentionales odorum, qui per olfactum percipiuntur.

4. Addunt præterea aliqui in animalibus, quæ respirant, præsertim in homine ex mēte Aristotelis hoc in libro tex. 100. & libro *de sensu, & sensibili*, cap. 5. inueniri quoddam operculum supra carunculas mammilares, quod per respirationem, seu inspirationem debet eleuari, vt sentiātur odores. Sed quia vsus anatomicæ artis tale operculū non reperit, Galenus libro *de olfactu* hac de re Aristotelē reprehendit: sed vt annotarunt Conimbricenses cap. 9. quæst. 4. art. 3. & Toletus quæst. 26. Aristoteles nomine operculi non intellexit aliquam tunicā distinctā à rebus enumeratis, & sic non mirum, quod talis tunica vsu anatomicæ artis non inueniatur; sed nomine operculi, quod ad olfactionem per inspirationem debet eleuari,

solum indicare voluisse earumculas mammilares, quæ sunt (vt statim dicam) in quibus olfactus residet, cum sint spongiosæ, & porosæ, ante inspirationem esse constrictas, habereque poros, quasi oclusos, & sic ad olfaciendum requiri inspirationem, vt ipsa media dilatētur, & pori earum, quasi aperiantur, vt pateat aditus ad ingressionem, vel odoris, vel specierum intentionalium odoris.

5. Ad rem ergo: Pater Suarez 3. libro *de anima* cap. 2. 5. attribuit Galeno 8. *de vsu partium*, & libro *de instrumento odoratus*, Auicena 6. *naturalium*, part. 1. cap. 5. Alberto 2. *de anima*, capite 26. sententiam, quæ asserit, organum olfactus in ventriculis cerebri residere: sed Toletus refert Galenum pro sententia communi: & similiter Conimbricenses cap. 9. quæst. 4. art. 2. referunt pro sententia communi Auicenam 5. Fens. 3. & magnum Albertum 2. parte summae *de homine*, tractatu *de olfactu*. E contrario Auerroes 2. collect. cap. 17. & Magnesium libro *de sensu particulari*, cap. 22. affirmant, per cartilagine narium derivari nervos, & in his consistere organum, seu sensorium olfactus. Et demum Vasolius libro 4. cap. 3. quem aliqui moderni sequuntur, existimat, organum olfactus consistere in illo osse spongioso, & foraminoso, quod est iuxta carunculas mammila-

res,

res, quod per inspirationem dilatatur, seu aperitur, & cessante inspiratione, comprimitur, & quasi clauditur.

6. Communis tamen, & ferè ab omnibus recepta sententia, & cui libenter subscribo, docet, organū, in quo residet sensus olfactus, esse carunculas mammilares, cui sententiæ valdè fauet Aristot. (etsi de hac re satis obscure loquatur) nam cap. 2. *de sensu, & sensibili* ait, instrumentum odoratus esse circa cerebrum, & libro 2. *de generatione animalium*, cap. 4. docet, habere illud originem à cerebro; nam carunculae mammilares propè cerebrum consistunt, & ab eo propagantur.

7. Probari autem potest hæc nostra, & communis sententia; primò, quia organum olfactus non potest in ventriculis cerebri residere, neque etiā in nervis, qui per cartilagine narium derivantur, nec in illo osse spongioso, & foraminoso, quod est iuxta carunculas mammilares: ergo à sufficienti partium enumeratione fatendum erit, residere in carunculis mammillaribus; nam in illis nervis, qui descendunt à ventriculis cerebri vsque ad carunculas mammilares, cum deserviant ad hoc, vt per illos descendant à cerebro spiritus vitales ad organum olfactus, & per illos ascendant ad sensum cōmunem species intentionales odorum, qui per olfactum percipiuntur, nullus

asseruit organum olfactus residere. Consequentia est legitima; antecedens probari potest inductione, & per singulas partes discurrendo.

8. Et in primis organum olfactus non posse residere in ventriculis cerebri, vt assererat Galenus, optimè probat Auerroes ex eo, quod cerebrum, & quæcumque illius pars, est expertus sensus, vt docet Aristoteles lib. 2. *de partibus animalium*, cap. 2. fateturquē ipse Galenus 3. *de causis synthomatium*, vbi cerebrum organum nō sentiens appellat. Item cum in cerebrum cōmeant exhalationes odoriferae, non secus, ac in stomachū committantur cibi, necesse fuit, vt sicut in palato, & lingua, quæ sunt, quasi ianua viæ, qua cibū deducuntur ad stomachū, esset sensorii gustus ad explorandū, qui cibi sunt congrui, vel incongrui stomacho, vt congruū admittantur, incongruū repellantur: ita necesse fuit, vt in viâ, qua exhalationes odoriferae deducuntur ad cerebrū, antecedenter ad ipsum cerebrum cōstitueretur aliquod organū, in quo resideret virtus olfaciendi, quæ exploraret, quæ exhalationes odoriferae congruant cerebro, & quæ non, vt congruæ admittantur, incongruæ verò repellantur.

9. Deinde neque etiā posse residere in nervis, qui per cartilagine narium derivantur, vt sustinebat Auerroes; non minus

effi-

efficaciter ostendit Galenus primò, quia cum isti nervi deriuentur, & descendant ad extimas vsque nasi oras, sequeretur, rem odoriferam, ijs admotam absque inspiratione mox sentiri, quod est contra experientiam. Secundò, quia narium nervi instituti sunt à natura, non ad olfaciendi, sed ad rangendi munus, neque eandem temperiem tactus, & olfactus expostulant. Et demum tertio, quia experimur, non ad oram nasi, sed in abditori aliquo recessu nos odores percipere.

10 Nec tandem esse posse in osse illo spongioso, & foraminoso, quod residet iuxta carunculas mammilares, manifestè conuincitur ex eo, quòd ossa ob concretionem terrestrè, aut nihil, aut vix sentire experimur: non ergo in prædicto osse virtus sensitua olfactus residere potest.

11 Secundò probari potest nostra, & communis sententia posituè, id est, ostendendo in his carunculis mammillaribus maximè concurrere conditiones ad organum olfactus requisitas. Nam imprimis sunt iuxta cerebrum, & ab illo originem trahunt, quæ sunt duæ conditiones ad organum olfactus ab Aristotele locis num. 6. citatis requisitæ. Item cum sint spongiosæ, & antè inspirationem cõpressæ, & earum pori, quasi cooperti, & occlusi, ma-

ximè aptæ sunt ad hoc, vt per inspirationem dilatentur, & pori earum aperiantur, & sic pateat additus ad ingressum specierum intentionaliū odoris, qui mediante inspiratione à sensu olfactus sentitur. Demum, etsi in sua substantia sint organum distinctum à cerebro, tamen cum ab illo originem ducant quòd summè frigidum, & humidum est, retinet in se actu frigiditatem, & humiditatem cerebri, licet multo magis attemperatas, & in gradu remissiori, ac sunt in cerebro, & cõsequenter sunt in potentia siccæ, & calidæ, quæ est conditio simpliciter requisita in organo olfactus ad hoc, vt eius obiectum, scilicet, odor, qui actu siccus, & calidus est, possit medijs suis speciebus intentionalibus organum olfactus, ipsūque olfactum immutare; quia vt docuimus 1. libro de generatione, disp. 6. quæst. 4. cum Aristotele, & Scoto, nullum agēs potest agere in subiectum omninò simile, & vnde quaque indifferens.

12 Nec video, quid obijci potest contra prædicta, nisi id, quod aliqui obijciunt, scilicet, organum olfactus non debere esse humidum, & frigidum, vt nos in vltimæ conditionis probatione supponimus. Nā Aristoteles de sensu, & sensibili cap. 2. affirmat, organum olfactus debere esse igneum. Sed ad hoc optimè respondet Diuus Tho-

Thomas supra prædictum locum lectione 14. Aristotelem prædictis verbis non intendere in organo sensus ignem prædominari; aliàs sibi met contrarius existeret; cum hoc in libro textu 130. sustineat, ignem in

nullo organo sensus prædominari; sed quod intendit, est in actuali olfactione ignem prædominari; quia organum olfactus calefit à vapore odorifero, qui siccus, & calidus est.

DISPUTATIO DECIMA.

De gustu.

DE gustu; qui sensus præstantior est actu, & si magnam affinitatem habeat cum illo, disputat Aristoteles c. 10. huius libri. Nos autem tria de ipso inuestigabimus; quibus omnia, quæ necessaria sunt ad cognitionem tam ipsius gustus, quàm saporis, qui ab omnibus recipitur, vt obiectum per se, & adæquatam eius, aperiemus. Primum, quid sit sapor, & quomodo immutet gustum? Secundum, vttrum gustus differt specie à tactu? Tertium, quid sit organum gustus?

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit sapor, & quomodo immutet gustum?

DE sapore eodem modo philosophandum est, ac in disputatione præcedenti, quæstione 1. philosophati sumus de odore, nimirum, non esse substantiam, sed accidens spectans ad tertiam speciem qualitatis; quæ dicitur passio, seu passibilis qualitas. Item non esse inter primas, sed inter secundas qualitates enumerandum; cum re-

sultet ex mixtione, & temperamento primarum qualitatum; ideoque, neque in aliquo puro elemento posse reperiri, neque esse productiuum per se alterius saporis sibi similis, habereque non solum latitudinem extensiuam; quam recipit à quantitate subiecti, in quæ inhæret, sed etiam intensiuam, cum experiamur eandem rem saporosam, modò magis, modò minus potentiam gustus im-

immutare. Differt tamen sapor ab odore, ut docuit Aristoteles libro de sensu, & sensibili, cap. 4. & ibidem D. Thom. lect. 10. & communiter auctores, quod in temperamento primarum qualitatū, ex quo resultat odor, siccitas exuperat humiditatem, ut disput. præcedenti vidimus: at in temperamento primarum qualitatū, ex quo resultat sapor, humiditas aquea exuperare debet siccitatē terream: & hæc est ratio, cur addendum saporem rebus insipidis utimur rebus humidis, ut sunt liquores.

2. Circa species saporis multa tradunt Galenus de simplicium medicamentorum facultatibus, lib. 1. cap. 28. Plinius lib. 15. cap. 27. & Aristoteles de sensu, & sensibili, cap. 4. & quamuis non omnes conueniant in assignando numerum earum, placet nobis sententia Aristotelis, quā sequuntur communiter auctores, qui in fine capituli decimi huius libri, species saporis capitalis, & ad quas omnes sapes reduci possunt, ad octo species reduxit, quæ sunt sapor dulcis, cui opponitur amarus, tãquam extremus sapor, non secus, ac inter colores opponuntur albus, & niger. Item sapor pinguis, & sapor salus, qui etiã si non sint extremi; sunt tamen circa extremos; nam pinguis est circa dulcē, & salus circa amarum. Et denique sapor acer, & sapor austerus. Sapor acer-

us, & sapor accidus, qui sunt sapes medij, non secus, ac inter colores sunt rubeus, & viridis.

3. Circa secundum, quod quaerit quaestio, nimirum, quomodo sapor immutet gustum? Ut certum supponendum est id, quod Aristoteles docuit, cap. 10. huius libri, & omnes Peripatetici cum ipso, scilicet gustum, & tactum in hoc differre ab alijs sensibus exterioribus, quod medium, per quod alij sensus immutantur à suis proprijs obiectis, est animalibus sentientibus extrinsecum, aer, scilicet, vel aqua: at medium, per quod sensus tam gustus, quàm tactus immutantur à suis proprijs obiectis, est ipsis animalibus sentientibus intrinsecum. Nam in sensu gustus, de quo in præsentī est sermo, medium hoc est caro quædam interiecta inter organum gustus, qui residet in lingua, vel palato, & externas eorum superficies: ex quo prouenit, esse simpliciter necessarium ad hoc, ut sapor immutet gustum, quod perueniat secundum suum esse reale, quod habet in re saporosa, media salina usque ad contactum physicum illius carnis, quæ ponitur medium gustus, quod per experientiam satis compertum est.

4. Sed dubitari potest, an postquam sapor, qui est in re saporosa, peruenit secundum suum esse reale usque ad contactum physicum illius carnis, quæ po-

ni;

nitur medium gustus, sit necessarium ad hoc, ut percipiatur à gustu, quod emittat speciem intentionalem sui in illum? Vallesius lib. 2. controuert. capite penultimo, & Arriaga disp. 4. de anima sect. 1. subsect. 5. affirmant, hoc non esse necessarium, sed sufficere contactum prædictum cum carne, quæ est medium gustus.

5. Sed auctores isti immeritò hoc sustinere conantur; primò, quia Aristoteles cap. 12. huius libri absolute de omnibus sensibus dixit, esse receptiuos formarum sine materia, id est, specierum intentionalium suorum obiectorum, siue hoc præstet per medium extrinsecum, ut præstent in visu, auditu, & olfactu: siue per mediū intrinsecum, ut contingit in gustu, & tactu: ergo perperam hoc denegatur sensui gustus.

6. Secundò, quia ad hoc, ut obiectum percipiatur à sensu, debet obiectum immediatè tangere sensum, vel per se, vel per speciem intentionalem sui; aliàs non rectè diceret Aristoteles cap. 5. huius libri, sensus realiter pati à suis obiectis; sed sapor, qui est in re saporosa per contactum ad illam carnem, quam ponimus mediū gustus, non immediatè tangit sensum gustus: ergo ut ab illo sentiat, necessarium erit, quod emittat per illam carnem speciem intentionalem sui, qua mediāte gustus dicatur à sapore pati, & rã-

gi; præsertim cū non possit excogitari alius modus, quo illū tangere possit, quia neque per se ipsum, cum accideus nō migret à subiecto in subiectū; neque per alium saporem reale, & eiusdem rationis à se genitū; quia ut num. 1. dicebamus, sapor est qualitas secunda; & consequenter incapax producendi aliam qualitatem eiusdem rationis cum ipsa. Quibus omnibus adde, nullum sensibile posse per se ipsum, neque per aliud eiusdem rationis cum ipso immutare sensum ad sensationem sui; quia, ut docet Aristoteles 12. capite huius libri, & nos in vltima disputatione dicemus, sensibile positum supra sensum non valet facere sensationem.

QVÆSTIO II.

Utrum gustus differat specie à tactu?

1. Prima sententia affirmat, gustum, & tactum nō esse potentias essentialiter diuersas, sed solum accidentaliter, nimirum, quia tactus, qui est in lingua, & palato, ratione specialis temperamenti, quod non participant tactus aliarū partium, potens est percipere, nō solum qualitates tangibiles, ut sunt caliditas, frigiditas, &c. sed etiã sapes: ita Egidius in explicatione textus 103. & Paulus Venetus capite 10. huius libri: & fundantur in Aristotele, quod cap.

cap. 10. huius libri docet, non solū, quōd gustabile sit quoddam tangibile; sed etiam quōd gustus sit quidam tactus.

2 Sed tenendum est cum Aristotele cap. 11. huius libri, & 3. lib. de anima cap. 1. & de historia animal. lib. 3. cap. 8. quē omnes eius interpretes sequuntur, gustum esse potentiam sensitivam essentialiter distinctam à potentia sensitiva tactus, licet vtraque cōueniat in hoc, quod est immutari à suis obiectis per medium intrinsecum, non secus, ac visus, auditus, & olfactus conueniunt in hoc, quod est immutari à suis obiectis per medium extrinsecum.

3 Ratio efficax est, quia ex diuersitate obiectorum formalium, qualia sunt, quæ habent diuersum modum immutandi potentias sensitivas, colligimus à posteriori diuersitatem essentialem inter ipsas potentias sensitivas, vt ex dictis in hoc libro disp. 3. quæst. 2. constat; sed sapor, qui est obiectum formale gustus, diuerso modo immutat potentiam gustus, ac qualitates tangibiles immutant tactum: ergo à posteriori optimè colligitur, gustū, & tactum esse potentias sensitivas essentialiter distinctas. Probat minor, quia si eodem modo, quo sapor immutat gustum, immutaret etiā tactum; & è contra eodē modo, quo qualitates tangibiles immutant tactum, immutaret etiā gustum, sequeretur, quōd

sicut sapor percipitur per gustum, perciperetur etiā per tactum; & è contra, quod sicut qualitates tangibiles percipiuntur per tactum, etiam per gustum perciperentur, experientia in contrarium reclamante.

4 Pro solutione auctoritatis Aristotelis, quæ adducta est in contrarium, aduertendum est, tactum (& idem est iudicium de tangibili) tripliciter sumi posse; primò, & cōmunissimè prout tantum dicit similitudinem corporum per extrema indiuisibilia, qua ratione sumptum est ab Aristotele 3. Physicorū, dum dicit, illa corpora se tangere, quorum extrema sunt simul. Secundò magis propriè, pro coniunctione ad sensationem requisita potentia sensitiva, & obiecti eius in aliquo medio intrinseco; & in hac ratione tactus, conueniunt gustus, & tactus, & differunt ab alijs tribus sensibus, qui non requirunt ad sensationem cōiungi cum suis obiectis in aliquo medio intrinseco, sed sufficit, quod coniungantur in aliquo medio extrinseco. Tertio, & propriissimè sumitur tactus pro potentia sensitiva, quæ per se versatur circa qualitates tangibiles, quas Aristoteles libro 2. de ortu, & interitu cap. 2. textu 8. ad septem contrarietates reduxit, scilicet, ad *calidum, & frigidum; humidum, & siccum; graue, & leue; durum, & molle; lubricum, & aridum; asperum,*

rum, & leue; crassum, & tenue; & in hac acceptione sumitur tactus, cum in hac quæstione cicimus, esse potentiam sensitivam distinctam essentialiter à potentia sensitiva gustus, quæ non immutatur per se ab aliqua ex qualitatibus tangibilibus enumeratis; sed à sapore, qui est qualitas valde à tangibilibus distincta. Ad rem ergo; cum Aristoteles loco citato dixit, gustū esse quendam tactum, & gustabile quoddam tangibile, loquitur in secunda acceptione, non in tertia: solum enim docere voluit, gustū immutari à sapore per medium intrinsecum, ac per consequens gustum esse quendam tactum, & gustabile quoddam tangibile, sumpro tactu, & tangibili in secunda acceptione, non in tertia.

QVÆSTIO III.

Quod sit organum gustus?

SENTENTIA est Aristotelis 1. libro de: *historia animalium*

DISPUTATIO VNDECIMA.

De tactu.

DE tactu disputat Aristoteles in 11. cap. huius libri: & supposito tanquam certo, obiecta illius esse omnes qualitates, quæ ideo per se tangibiles appellantur; & Aristoteles ad septem contrarietates reduxit, quas disp. precedenti, quæst. 2. num. 4. recensuimus; quibus aliqui addunt dolorem, famem, & sitim. Quinque in hac disputatione examinanda:

c. 11. & 2. libro de *animalium partibus*, c. 17. cui suffragantur omnestam Philolophi, quam Medici, potentiam sensitivam gustus residere, tanquam in organo in lingua, & palato, licet non in omnibus eorum partibus; sed in duobus nervis, qui descendentes à cerebro, & per mediam linguam pergentes, minores alios, & quasi ramusciculos ad vtrāque partem linguæ, imò ad palatum vsque spargunt, quos nervos tegit caro quædam rara, spongiola, atque porosa, vt sic per eam, tanquam per medium, melius possint species intentionales saporis, vsque ad prædictos nervos peruenire.

2. Solum ergo dubitari solet, in qua parte præcipuè viget sensus gustus; ex omnibus, in quibus residet nervi isti? Sed dicendum est cum eodē Aristotele: primo loco ex citatis sensum gustus magis vigere in cuspide linguæ; cuius signū est, nos attrahere cibū ad anteriorem partem linguæ; quoties gustū eius melius percipere cōtendimus.

da sunt; primum, quod sit organum tactus? Secundum, quod sit mediū, per quod tactus immutatur à suis obiectis? Tertium, quo pacto tactus à suis obiectis immutetur? Quartum, utrum tactus solum percipiat excellentes qualitates? Quintum, utrum sint plures species tactus?

QVÆSTIO PRIMA.

Quod sit organum tactus?

Ratio dubitandi est auctoritas Aristotelis, qui loquens de organo tactus, in diuersis locis diuersa, imò contraria docere videtur; nam in primis libro de sensu, & sensibili, cap. 2. & libro de iuuentute, & senectute, etiam cap. 2. & libro 2. de partibus animalium, cap. 10. organum gustus, & tactus in corde collocat. Deinde libro 1. de historia animalium, c. 4. & lib. 2. de partibus, cap. 1. 5. & 8. & in hoc 2. libro de anima, textu 79. tam carnē, quam nervos, imò omnes corporis partes admittit, esse organa tactus, exceptis his, quæ terrestres nimium sunt, vt ossa, dentes, & vngues. Denum in hoc 2. lib. c. 11. vbi ex professo disputat de tactu, expressè docet, organū, seu sensoriū tactus esse sub carnē latēs, carnē verò nō esse organū, seu sensoriū tactus, sed mediū internū, & cōnaturale. Propter hæc testimonia Aristotelis diuisi sunt in tres classes. Illius interpretes. Prima sententia affirmat, organum, seu sensorium tactus solum esse

cor; alias verò partes corporis esse medium, ita vt de mente Aristotelis tradunt Niphus, & Simplicius hic textu 166. The mistus cap. 40. sed vt annotauit Suarez lib. 3. de anima, capit. 27. hæc sententia falsa est; calor enim, etiam in manu, & non semper in corde sentitur. Nec credibile est, Aristotelem putasse solum cor esse organum, seu sensorium tactus; sed maximè vigere in corde sensum tactus, esse que in illo tanquam in principio, sicut & vitæ, ita & sensationis.

3 Secunda sententia defendit, non solum cor, & nervos; sed etiam carnem, imò, & pelliculam eius esse organum, seu sensorium tactus; ita Suarez loco citato, conclus. 1. Auerſa quæst. 54. sect. 13. Rubius tract. de sensu tactus, qui plures alios citant: & probāt primò ex Aristotele, qui locis secundo loco supra citatis carnem inter organa tactus enumerauit.

4 Secundò probant experientia, qua experimur in carne nos sentire, cum enim (inquit Auerſa) manu tangimus obiectum

ctum calidū, aut frigidū, sentimus calorē, aut frigus; dū caro pungitur, vel diuiditur, sentimus dolorē; quæ essent impossibilia, si in carne non esset organum, seu sensorium tactus.

5 Tertiò probant alia experientia, qua experimur, nos sentire dolorē, in quibusdā partibus nō nervosis, & à quibus longius distant nervi, vt in corde, iecore, pericranio capitis; imò pisces sentiūt, & nullū habent nervum: ergo signū manifestū est, non solum nervos, sed etiā carnem esse organum tactus.

6 Quartò denique probat Suarez à fine, quo tactus datus est à natura: datus est enim tactus animantibus, vt tueri possent vitam ab externis nocuentis: ergo oportuit diffusum esse per partes omnes corporis, non solum nervosas, sed etiam carneas.

7 Tertia, & probabilior sententia, & à nobis sequenda docet, carnem puram, & provt distinguitur à nervosa, non esse organum tactus, sed aliquid latens intra carnem, scilicet, nervum illum, quem Medici appellant tactum, qui diffunditur per omnes partes corporis, quā plurimis ramusculis minus, vel magis subtilibus ad modum retis, qui omnes coniunguntur in cerebro, & per eos derivantur à prædicto cerebro spiritus animales, seu sensitiui ad partes corporis, vbi residēt: & cōsequenter residet potentia sen-

sitiua tactus, & similiter per eodem deferuntur species intentionales ad sensum cōmunem rerū omnium, quæ per tactum sentiuntur: ita Scotus noster q. 2. de anima, & ibi Cauellus in annotationibus prædictæ quæstionis, & Cōmentator Auerſa relatus ab Scoto hic textu cōmenti 118. & 119. mutans sententiā, quā tenuerat lib. de sensu, & sensibili c. 2. D Th. hic lect. 22. Patres Carmelitani disp. 14. de tactu, q. 4. §. 3. qui quā plures alios pro eadem sententia citant, qui in ipsius videri possunt.

8 Ducor ad hoc asserendum primò, quia non solum hæc est sententia Scoti, & D. Thomæ, sed etiam est Aristotelis; nā vt supra num. 1. dicebamus, hoc in libro cap. 11. vbi ex professo disputat de tactu (qui locus propterea cæteris alijs locis præferendus est) non solū asseruit, sed etiam probauit, carnē non esse organum, & sensoriū tactus; sed potius medium intrinsecum illius.

9 Secundò, quia ratio, quam ad hoc probandū adduxit Aristoteles, quæ talis est, sensibile positum supra sensum non facit sensationem; sed sensibile per tactum positum supra carnē directè sentitur: ergo caro non est organū, vbi residet sensus tactus; videtur mihi efflicax; nam, vt dicemus in vltima disputatione huius libri, illud axioma Aristotelis, *Sensibile*

positum supra sensum non facit sensationem, vniuersaliter est verum de omni sensu, & sensibili.

10 Potest præterea confirmari ratione, qua vsus est Scotus loco citato, quæ talis est; organum sensuum particularium debet communicari cum organo sensus communis, vt sic sensus particulares possint emitte re species sensibiles ad illud; sed caro pura non comunicatur cum sensu communi; sed hoc solis nervis competit: ergo organum sensus particularis, qualis est tactus, non poterit esse caro pura; sed necessarium debet esse caro nervosa, id est, nervus.

11 Ad loca Aristotelis in secundo loco adducta, in quibus carni attribuit esse organum tactus, respondet Commentator Auerroes, quod Aristoteles, cum prædicta scripsit, nesciebat naturam nervorum; postea verò didicisse, & sic c. 11. huius libri mutasse sententiam negando carnem esse organum tactus, sed potius esse medium. Sed hæc responsio non placet Scoto, quia, vt ipse dicit, hæc responsio non est curialis, id est, non excusat Philosophum à contradictione in suis dictis. Imò sunt, qui asserant prius scripsisse Aristoteles libros de anima, quam libros de sensu, & sensibili, & de partibus animalium; & consequenter si non fuit consequens in suis dictis, vt fatetur Commentator, potius asserendum fuisset, Aristotelis in libris de sensu, & sensibili, & de

partibus animalium retractasse sententiam, quæ docuerat cap. 11. huius secundi libri, scilicet, carnem non esse organum tactus; sed tantum medium intrinsecum, quàm è contra.

12 Melius, & curialius respondet Scotus excusando Philosophum à contradictione in suis asseris, quod duobus vijs præstat; primò asserendo, Philosophum, cum libris de sensu, & sensibili, & de partibus animalium dixit, carnem esse organum tactus, non fuisse loquutum de organo primo, id est, de illo, in quo residet potentia tactus; sed de secundo, id est, de illo, quod etiã si solū sit medium tactus, est mediū intrinsecum, & idè potest organum, seu instrumentum tactus appellari; & hoc probat Scotus ex ipso Aristotele, qui postquã 2. de partibus animalium c. 8. dixit, carnem esse instrumentum tactus, sicut pupilla visus; subdit, quod caro non est primum organum tactus, sicut neque pupilla est primum organum visus; sed aliquid interius latens. Secundò asserendo, quod cum Philosophus dicit, carnem esse organum tactus, potest intelligi, non de carne pura, sed de carne nervosa, quæ non tantum est mediū, sed etiã organum.

13 Ad primam experientiam, non solum Scotus, & D. Tho. sed etiã ipsemet Aristoteles in hoc secundo libro text. 110. optimè respondet, ex eo quod statim, ac aliquid tangibile appli-

plicatur alicui parti corporis, illud sentimus, non rectè inferri, organum tactus consistere in carne, aut in pellicula carnis, aliàs, inquit Arist. (cuius verba optimè expendit D. Tho. lect. 22.) si aliquis supra carnem extenderet pelliculam subtilè cum applicato super illam aliquo tangibili, statim sentiretur; posset proterius asserere, illam pelliculam super carnem posita esse organum tactus. Sed quod debet inferri, est (supposito, quod nervus, in quo residet organum tactus, diffunditur ad modum retis per omnes partes corporis viuētis sensitiui) carnem, & pellem eius esse medium intrinsecum, & conaturale tactus; ramusculos verò nervosos diffusos ad modum retis per omnes partes corporis, qui cooperiuntur carne, & pelle eius, esse organa, & sensoria tactus.

14 Ad secundam experientiam benè respondet Scotus, quod vbiicumque est tactus in animali, ibi est nervus in ratione organi; non tamen requiri, quod nervus sit formaliter in qualibet parte carnis; sed sufficere, quod sit iuxta, vel propè realiter; in alijs verò virtualiter, id est, quod virtute nervi propè existentis quælibet alia pars possit sentire tangibile. Et ad instantiam de piscibus respondet, quod in piscibus, sicuti est aliquid proportionale carni; ita est aliquid proportionale nervis, & hoc sufficere ad hoc, vt sentiant.

15 Ad vltimam probationem, quæ erat Suarez, & quæ, si vim haberet, probaret, tactum etiã in ossibus residere; quia ad tuendam vitam valde necessarium est, vt ossa ab externis nocuentis protegantur. Respondetur, verum esse, tactum datum esse animantibus, vt tueri possint vitam ab externis nocuentis; tamen ad hoc non requiri, quod in omnibus partibus corporis, tam nervosis, quàm carneis, tanquã in organo resideat; sed sufficere, quod resideat in nervis, tanquã in organo, in carne verò, tanquã in medio intrinsecò, & conaturali; quia, vt nuper ex Scoto dicebamus, virtute nervi quælibet pars propè existens potest sentire nocuenta extrinseca; quod non solum in carne, sed etiam in ossibus contingit, in quibus neque Suarez, neque aliquis alius organum tactus constituunt.

QVÆSTIO II.

Quod sit medium, per quod tactus immutatur à suis obiectis?

1 Vpposita comuni distinctione medij externi, quod dicitur illud, quod non est pars intrinseca sentientis, & medij interni, quod dicitur illud, quod est pars intrinseca sentientis: prima sententia affirmat, ad sensationem tactus per se requiri medium externum; & consequenter numquam fieri posse sensationem tactus sine illo; ita Commentator Auerroes hic textu commenti 113. 114. &

115. quem videntur sequi Ægidius ad textum 113. & Iandunus quæst. 28.

2 Probant primò ex Aristotele, qui cap. 11. huius libri docet, non posse corpora solida, & dura se tangere in aqua, vel aere, quin necessariò in prædicto tactu; & ibidem textu 114. docet, omnes sensus habere medium externum, licet cum hac differentia, quòd tres priores, scilicet, visus, auditus, & olfactus habent media externa magna: at sensus gustus, & tactus habent medium externum paruum, & imperceptibile.

3 Secundò probant supponendo duo principia, primum est, non solum nervum, sed etiã carnem, imò & pelliculam eius esse immediatum organum tactus. Secundum est, sensibile positum supra sensum non sentiri. Ex his ergo principijs manifestè inferitur, quòd ad sentiendum per tactum necessariò requiratur medium extrinsecum. Nam ex secundo principio sequitur, ad tactum necessariò requiri aliquod medium inter organum, in quo residet potentia tactus, & ipsum sensibile; & ex primo, hoc medium non posse esse intrinsecum, cum nulla pars intrinseca sit medium tactus, sed potiùs organum, in quo tactus residet.

4 Secunda sententia docet, per se ad sensationem tactus nul-

lum medium requiri, neque extrinsecum, neque intrinsecum; per accidens tamen posse habere tactum in sua sensatione medium, vel extrinsecum, vt contingit, cum tangibilia non sunt omnino plana, & sic mediat aer, vel aqua inter illa; vel intrinsecum, vt cum nervi, & aliæ partes interiores sentiunt caliditatem, vel frigiditatem externam, mediante carne, qua teguntur: ita Toletus quæstio. 30. & 31. Conimbricenses hic cap. 11. quæstio. 3. artic. 3. Auerſa quæst. 54. de sensibus externis, sectione 15. & idem sentire tenentur auctores, qui, vt vidimus quæst. præcedenti sustinent, non solum nervum, sed etiam carnem, imò & pelliculam, qua contegitur, esse organum tactus, & ex aliqua parte docent, illud axioma Aristotelis, sensibile positum supra sensum non causat sensationem, solum esse intelligendum in sensu visus; secus verò in sensu tactus, & alijs sensibus: nam ex his duobus principijs, si veri essent, necessariò sequitur, ad sensationem tactus per se nullum requiri medium, neque extrinsecum, neque intrinsecum, cum possit obiectum tangibile, puta corpus calidum, frigidum, durum, lene, &c. immediatè poni supra carnem, & pelliculam eius; & consequenter à potentia tactus in ipsis, tanquam in proprijs organis residente abs-

que

que vllò inconvienti percipi. 5 Sed in hac re dico primò; ad sensationem, quæ fit per tactum per se, non est requisitum aliquod medium extrinsecum: est contra auctores primæ sententiæ, & in hoc asserto nobis conveniunt auctores secundæ; est autem expressum assertum Scoti nostri quæst. 3. de anima, §. Respondeo, num. 3. quem discipuli sequuntur, Cauellus in annotationibus super prædictum locum, & satis receptum inter Thomistas.

6 Probat autem Scotus hoc assertum aliquibus experiencijs: nam in primis si tangibile sit liquidum, vt est aqua, experientia docet, manum immersam in aquam sentire illius frigiditatem absque alio corpore interposito inter manum, & aquam. Deinde si corpora se tangentia sint solida, & dura, etiã experientia docet, posse se tangere absque aliquo corpore intermedio, scilicet, aer. Nam cum quis malleo ferreo magna vi percutit incudem, quis dicat inter malleum, & incudem mediare aerem, & malleum non percutere incudem immediatè? Itè si in gentem lapidè vendè quaque tersum, & planum apponas super aliū similem lapidè, interrogabo, an inter istos lapides mediet aliqua portio aeris, an non? Si hoc vltimū dicas, habemus intentum: si dicas primū, quis credet, tam magnam molem illo tam paruo aere susten-

stentari? Non est ergo ad tactum per se aliquod mediū extrinsecum, seu extraneū requisitum.

7 Ad auctoritates Aristotelis adductas pro prima sententia respondet Toletus, Aristotelè in eis non intendere ad sensationem tactus requiri per se mediū extrinsecum; sed vt in plurimū dari in prædictis sensationibus mediū extrinsecum per accidens, nimirū, quia se tangentia, vt in plurimum nō sunt perfecte plana, & sic necessariū est, quòd in cavitatibus illorū sit mediās aliqua portio aeris. Alij verò respondēt (& magis conformiter ad textū) Aristotelem ibi nihil de hac re determinasse; sed per modū dubitantis loquutū fuisse, obijciendo ad vtrāque partē, & sic nō posse indè deduci, quæ nā fuerit mēs eius de hac re; sed venandā esse ex alijs locis, in quibus, etsi aperte doceat, ad omnem sensationem per se requiri mediū, sed cum hoc discrimine, quòd in tribus prioribus sensibus, visu, scilicet, auditu, & olfactu, mediū debet esse extrinsecum: in duobus verò posterioribus, gustu, scilicet, & tactu, mediū debet esse intrinsecum; ita docet in hoc 2. lib. text. 75. 98. & 116.

8 Ad fundamentū etiã adductum pro prima sententia dicimus, illud primū principium, quod prædictū fundamentū præsupponit, esse falsū; nā carnem, eiusq; pelliculam nō esse organum tactus; sed aliquid latens sub carne

& pellicula eius, nimirum, nervum; carnem verò solum esse medium intrinsecum, ex Aristotele, Scoto, & D. Th. quæst. præcedenti, ut verum statuimus.

9 Dico secundò; ad sensationem, quæ fit per tactum, per accidens interuenire potest aliquod medium extrinsecum. In hoc asserto nobiscum conueniunt auctores secundæ sententiæ, & ipsum expressè tenet Scotus loco citato, & probat experiētia lapidis humefacii, cuius durities sentitur à manu, non obstant, quòd inter manum, & lapidē intercedat aliud corpus, scilicet, aqua, imò est sententia Aristotelis hic text. 109. & 114. vbi hoc probat experiētia, qua experimur, quòd si qui extēdat circa manum, tenuem aliquam pelliculam, & sic cōtrectet aliquod corpus, utique sentiet illud per inter mediā pelliculā.

10 Affert tamen Aristoteles duplex discrimen inter mediū extrinsecum tactus, & aliorum sensuum; primum est, quòd alij sensus percipiunt obiectū *eminus*, hoc est, etiam si ad sit notabilis distantia: tactus verò *co-minus*, id est, non nisi ad exiguam distantiam. Secundum discrimen est, quòd obiecta aliorum sensuum prius mouent medium, quàm sensum; obiectū verò tangibile simul cū medio mouet sensum. Circa quod vltimū discrimen meritò dubitat Scotus loco citato, n. 5. quo pacto possit esse verum, in casu contin-

genti, quòd obiectū tangibile immutet tactū per mediū aliquod extrinsecū, id, quod Aristoteles affirmat, scilicet, obiectū tangibile simul cū medio immutare sensum; nā de ratione mediij, ad sensationē requisiti videtur esse, quòd prius immutetur ab obiecto, quàm potentia; nam si simul ab obiecto mediū, & potētia immutētur, ut contingit ex mēte Aristotelis in tactu, quando medium est extrinsecum, id, quod appellatur medium, non poterit inducere rationem mediij, eritque nomen vacuum, & sine re.

11 Hanc difficultatem, quæ non parum torquet interpretes Aristotelis, præclare, & subtiliter soluit Scotus n. 5. citato, aduertendo prius, quòd sicut tripliciter potest aliquid dici prius alio, videlicet, vel causalitate, vel tempore, vel situ; ita quādo potētia sensitua immutatur à suo proprio obiecto per aliquod mediū extrinsecū, tripliciter potest dici, prius immutari mediū ab obiecto, quàm potentia, videlicet, vel causalitate, vel tempore, vel situ. Hac distinctione supposita, ad dubitationem propositam enucleandam, discurrendo per singulos sensus, sic philosophatur Scotus.

12 In sensu visus, mediū extrinsecum, etsi non immutetur ab obiecto visus prius tempore, quàm potētia visiva; quia visio fit in instāti; immutatur tamen prius tã secundū situm, cum sit pro-

proximius obiecto, quàm secundum causalitatē; quia immutatio mediij, est causa immutationis organi. In sensu auditus, etsi mediū extrinsecū semper immutatur prius, tã secundū situm, quàm secundū causalitatē, quàm potentia, propter easdē rationes, quibus idē ostensum est de visu; tamē quia illius obiectū, scilicet, sonus, diffunditur per motum localem, nō secus, ac diffunditur aer resiliēs, in quo subiectatur, contingere potest ratione distantia, ut prius tempore intēcionaliter immutet mediū, quàm potētia, ut experitur in illo, qui existēs à lōgē, prius tempore videt ictum securis, quàm percipiat sonum ictus. Eodem modo, subdit Scotus, cōtingit, nō solum in odoratu, sed etiam in gustu; nā salua, quæ est mediū extrinsecū gustus, & simul tempore cū organo gustus immutari soleat à sapore; semper tamē prius immutatur, & secundū situm cū sit proximior rei saporosæ, & secundū causalitatē; quia cum sit mediū, etsi extrinsecū, per se tamē ad gustationē requisitum, immutatio eius est causa immutationis organi, seu potētiæ. Attamen in sensu tactus, inquit Scotus, aliter cōtingit. licet enim aer, vel aqua, aut aliquid simile, soleat esse medium extrinsecū inter tangibile, & tactū; sed hoc est per accidens, non per se requisitū ad sensationē; sicut est in alijs sensibus: imò magis sensibiliter

tangeremus tangibilia extrinsecum sine talibus medijs, ac cum illis; ac per consequēs, licet de ipsis affirmari debeat, quòd immutentur ab obiecto tangibili, prius secundū situm, quàm potentia; quia sunt illi propinquiora, nullatenus tamē de ipsis affirmari debet, quòd immutentur ab obiecto tangibili prius secundū causalitatē, quàm potentia, sed omnino concomitanter.

13 Ad rem ergo præclare cōcludit Scotus, optimè Aristotelem discriminasse tactū ab alijs sensibus exterioribus penēs hoc, quòd obiecta aliorum sensuum prius secundū causalitatē immutent medium extrinsecū, quàm potentia: at in sensu tactus non ita cōtingere, sed purè concomitantur; innuens per hunc modū loquēdi, alios sensus ad suas sensationes eliciendas per se, & essentialiter requirere medium extrinsecū; tactum verò per se, & essentialiter solum postulare medium intrinsecum. Neque ex hoc rectè infertur, quòd medium extrinsecū tactus non debeat appellari medium; nam ad hoc, ut aliquid verè appelletur medium in aliqua sensatione, sufficit, inquit Scotus, quòd prius secundum situm immutetur ab obiecto, quàm potentia.

14 Dico tertio; ad sensationē, quæ fit per tactum, per se, & necessariò requiritur mediū intrinsecum; ita Scotus loco ci-

tato; estque cōmune istud asser-
tū, nō solum apud Scotistas; sed
etiā apud Thomistas, & directē
militat cōtra auctores secundæ
sententiæ: & euidenter sequi-
tur, ex his, quæ cum Scoto, D.
Tho. & Aristotele, docuimus
quæst. præcedenti, nimirū, or-
ganū, seu sensorium tactus non
esse carnem, vel pelliculā eius;
sed nervos latētes sub carne: &
similiter ex his, quæ disputatio
ne vltima cū Scoto, & D. Th.
ex mente Aristotelis dicemus,
videlicet, sensibile positum su-
pra sensum nō facere sensatio-
nem; ac per consequens omnē
sensum ad sentiēdum per se, &
necessariō requirere aliquod
medium inter ipsum, & obie-
ctū; quod cum in tactu non sit
medium extrinsecum, vt pro-
batum est, necessariō erit in-
trinsecum, nimirum, caro, qua
tegitur nervus, qui est organū,
seu sensorium tactus.

QVÆSTIO III.

*Quo pacto tactus à suis obiectis im-
mutetur?*

I Vid in hac quæstione te-
nendū sit, totaliter pēdet
ex diuersis in duabus quæstio-
nibus præcedētib. Auctores
enim, qui affirmabāt, ad sensa-
tionē, quæ fit per tactum, per se
& necessariō requiri medium
extrinsecum, aerē, scilicet, vel
aquā; cōsequēter affirmare te-
nentur, & de facto affirmāt, nō
solum obiectum tactus illum
immutare per species intētio-
nales; sed etiā ad hāc immuta-

tionē nullatenus requiri, imō
potiūs obesse, quod tāgibile se-
cūdū esse reale, attingat aliquā
partem intrinsecā animātis se-
tientis; nā cum sustineant, non
solum nervum esse organū, in
quo residet tactus; sed etiā hoc
cōpetere carni, imō & pellicu-
læ eius, eo ipso, quod tangibile
attingeret aliquā partē intrin-
secā animātis sentientis, secūdū
suum esse reale, sensibile esset
positum supra sensum, & cōse-
quenter impediret sensationē.

2 Auctores verò, qui sustine-
bant, ad sensationem, quæ fit
per tactum, per se nullum me-
dium requiri, neque extrinse-
cum, neque intrinsecum; quia
illud Aristotelis asseratū, sensi-
bile positum supra sensum non
facit sensationem, solum asse-
rebant esse verum, & intelli-
gendum in sensu visus, secus in
alijs, consequenter debent af-
firmare, & de facto affirmant,
ad sensationem, quæ fit per ta-
ctum, esse simpliciter requisitum,
quod obiectum per suum
esse reale immutet potentiam
tactus, quæ secundum ipsos re-
sidet, tanquam in organo, non
solum in nervis, sed etiam in
carne; imō & in pellicula eius,
vel ipsam alterādo per produ-
ctionem qualitatis, ipsi obiecto
similis, vt dicunt contingere,
quando obiectum est aliqua
ex primis qualitibus; quia
sunt productiue alterius qua-
litatis, ipsis similis; vel saltem
eam attingendo per immédia-

tum

tum contactum, vt contingere
dicunt in qualitibus tangibi-
libus secundis, quæ non sunt
productiue sibi similis, vt sunt
durities, molities, &c. licet ad-
huc inter istos dissensio sit in
explicando, an præter immu-
tationem realem, sit etiam ne-
cessarium, quod obiectum tā-
gibile immutet etiam inten-
tionaliter potentiam tactus?

3 Nos verò, qui cum Scoto,
D. Th. & Arist. statuimus, or-
ganum, seu sensorium, in quo
formaliter residet potentia ta-
ctus, solum esse nervos; carnem
verò esse medium intrinsecum
ad sensationem tactus per se,
& necessariō requisitum, con-
sequenter tria sustinemus; pri-
mum, ad sensationem, quæ fit
per tactum, non esse necessariū,
quod obiectum tangibile per
suum esse reale, vel per quali-
tatem sibi similem, ab eo pro-
ductam immutet potentiam
tactus; imō per hoc impediret
necessariō sensationem, vt dis-
put. sequenti, quæst. 1. ex Sco-
to, D. Th. & Arist. ostendimus
explicando illud axioma, sen-
sibile positum supra sensum im-
pedit sensationem. Secundum,
ad sensationem, quæ fit per ta-
ctum, esse necessariū, quod ob-
iectū tāgibile per suum esse rea-
le, vel per qualitatem sibi similem,
ab eo productā attingat carnē,
quæ est mediū intrinsecum, ad
sensationem tactus necessariū,
siue hic contactus physicus, &
realis fiat per inhærentiam, vt

fit, cum sentimus calorem, vel
aliā similem qualitatem; vel per
solā contiguationem, vt fit, dū
sentimus res duras, vel molles,
aliasque huiusmodi qualitates.
Tertiū, ad sensationem, quæ fit
per tactū, esse simpliciter neces-
sariū, quod obiectū intētiona-
liter immutet potentiam tactus,
producendo, scilicet, in illam
speciem intētionales; quod præ-
ter rationes, quas adduximus
ad idem probandum de gustu,
disp. præcedenti q. 1. idē pro-
bant aliæ rationes, quas addu-
cit Scotus, q. 4. de anima, quas
nos disput. sequenti, q. 1. latius
expēdemus; hæc enim tria as-
serta necessariō consequuntur
ex his, quæ docuimus de orga-
no, & medio potentie tactus in
1. & 2. quæst. huius disputatio-
nis.

QVÆSTIO IV.

*Vtrum tactus solum percipiat ex-
cellentes qualitates?*

I Hic quæstioni locū de-
dit Arist. dum c. 11. hu-
ius secundi libri textu 118. ex
professio docuit, sensum tactus
solum percipere excellentias,
vel superantias obiecti tangi-
bilis, siue tale obiectū sit qua-
litas actiua, vt caliditas, frigi-
ditas, &c. siue non, vt durities,
molities, &c. intelligendo
per excellentias, vel superan-
tias obiecti tangibilis, gradus
intensionis, per quos qualitas,
quæ tangitur exuperat inten-
sionem qualitatis similis, qua
afficitur organum, seu sensorium

ta-

tactus: exempli gratia, si organum potentiae tactus ex proprio temperamento, vel aliunde sit calidum, ut duo, & applicetur ei in debita proportione aliud calidum, ut tria. Quod affirmat Aristoteles est in dicto casu, non percipi à sensu tactus omnes tres gradus caloris, qui sunt in illo calido, quod ei applicatur; sed solum illum tertium gradum caloris, qui est, in quo calidum, quod sentitur, exuperat, & excellit calorem existentem in organo, seu sensorio ipsius tactus. Neque huius doctrinae aliam adhibet rationem praeter hanc; sentire est quoddam pati; ergo organum potentiae sensitivae, qualis est tactus, debet esse denudatum à natura obiecti, quod à potentia, quae in eo residet, sentitur; non secus, ac est necessarium ad agendum, quod passum sit denudatum à natura ipsius agentis.

2 Hæc Aristotelis doctrina in sententia eorum, qui sustinent, ad sensationem, quæ sit per tactum, non requiri medium, neque extrinsecum, neque intrinsecum, sed qualitates tangibiles activas immutare potentiam tactus, non per actionem intentionalem, sed per actionem physicam & realem, producendo, scilicet, in potentia, seu organo eius, qualitates ipsi similes, nullam difficultatem habet, saltem quantum ad qualitates activas. Nam

cum agens naturale non possit agere in passum omnino sibi simile, & vnde quaque indifferens, ut cum Aristotele in libris de generatione statuimus; profecto neque poterit obiectum tangibile immutare organum tactus per realem alterationem; & consequenter secundum istos auctores sentiri, nisi secundum illum gradum, in quo excellit, & exuperat gradus qualitatis similis, quæ residet in organo tactus. Tamen auctores isti in suis principiis multa supponunt falsa, & à nobis in quaestionibus praecedentibus refutata.

3 Tamen in sententia nostra, quæ cum Scoto, D. Th. & Aristotele sustinet, ad sensationem, quæ sit, per tactum per se requiri medium intrinsecum; & consequenter qualitates tangibiles, qualescumque illæ sint, non immutare ad sentiendum potentiam tactus, neque eius organum per actionem physicam, & realem, producendo, scilicet, in prædicta potentia, seu organo eius, aliquam qualitatem ipsi similem (hoc enim potius impediret sensationem) sed solum immutare tam potentiam tactus, quam organum per actionem intentionalem, imprimendo, scilicet, in eis species intentionales sui; fateor difficultatem habere doctrinam istam Aristotelis, & parum efficacem videri rationem, quam ipsam probat. Nam etiam si ve-

rum

rum sit, quod sentire sit quoddam pati, & similiter quod agens requirat denudatum passum à natura agentis; tamen cum in sententia nostra, potentia tactus non patitur ab obiecto actione reali, sed intentionali, nihil refert ad sentiendum omnes gradus qualitatis tangibilis, quod organum potentiae tactus ex proprio temperamento, vel aliunde habeat aliquos gradus qualitatis similis ei, quæ tangitur, cum sufficiat, quod careat specie intentionali representante omnes gradus qualitatis tangibilis. Nam hæc privatio in potentia, seu organo eius requiritur ad salvandum passum denudatum esse à forma, quam agens in passum introducere conatur; ac per consequens, quæ est in ipso, vel formaliter, ut contingit in agentibus vniocis, vel virtualiter, ut in agentibus equiucis contingit.

4 His tamen non obstantibus amplectenda est doctrina tradita ab Aristotele, tunc propter eius auctoritatem, quæ adeo expressa est, ut nulla tergiversatione possit cædari: tum etiam propter satis obvias experientias, quæ illam ostendunt: experimur enim, plus nos sentire frigiditatem aquæ, si manibus calidis tangatur, quam si tangatur manibus frigidis, cuius experientia nulla alia ratio adhiberi potest, nisi quia sensus tactus solum percipit in obiecto

tangibili excellentias, seu experientias qualitatis, quæ tangitur, quæ maiores sunt in frigiditate aquæ, cum tangitur manibus calidis, ac cum tangitur manibus frigidis.

5 Dices; etiam experientia constat, vnam manum sentire aliam, quando tanguntur, etiam si sint æquæ calidæ, vel æquæ frigidæ: ergo non solum sentiuntur qualitates excedentes, & superantes, sed etiam æquales. Respondetur, in dicto casu vnam manum sentire aliam, non ratione caliditatis, vel frigiditatis; sed ratione alterius tangibilis qualitatis, in qua vna manus excedit aliam, ut sunt durtities, molities, lenitas, asperitas, &c.

6 Ad rationem dubitandi, quam in contrarium adduximus, respondemus, quod etiam si potentia sensitiva tactus ad sentiendum immutetur, seu patitur à suo obiecto actione intentionali, & non reali; nihilominus solum sentire exuperantias sui obiecti, & non gradus, in quibus adæquat illud; quia sensibile positum intra sensum; non solum impedit sensationem sui (ut dicemus disputatione sequenti) sed etiam, & propter easdem rationes, quas loco citato adducemus, impedit sensationem obiecti sensibilis, sibi similis, etiam existentis extra sensum; & hoc est, quod docuit Aristoteles 3. lib. de anima capit. 4. dum dixit,

In:

Intus existens prohibet extraneum, id est, frigiditatem (exempli gratia) existentem intra organum potentia tactus impedire sensationem similis frigiditatis existentis in subiecto extraneo potentia sensitiva tactus.

7 Quo autem pacto possit sensus tactus percipere in qualitate tangibili solum exuperantias qualitatis, id est, solum gradum superiorem, non sentiendo gradus inferiores, difficile sanè erit apud illos, qui sustinent, gradus intensiōnis esse heterogenios, & essentialiter subordinatos, ita ut superiores neque consistere, neque percipi possint sine inferioribus; sed secundum nos, qui 1. libro de generatione hanc heterogenitatem, & subordinationem essentialem non admittimus, nullam habet difficultatem.

QVÆSTIO V.

Utrum sint plures species tactus?

1 **H**ic dubitationi ansam dederunt, tam Aristoteles, quàm Scotus, qui in diversis locis diuersa, imò opposita docuisse videntur. Nam in primis dari duos sensus tactus specie diuersos in singulis partibus animalis, huius sensus capacibus, vnum, per quem percipimus vnam contrarietatem primarum qualitatum, frigiditatem, scilicet, & caliditatē, ad quam reducuntur contra-

rietates mediæ secundarū qualitatum tangibiliū, quæ maiorē participationem huius contrarietatis præsupponunt: & alium, per quem percipimus aliam contrarietatem primarum qualitatum, humiditatē, scilicet, & siccitatem, ad quam reducuntur contrarietates mediæ secundarum qualitatum tangibilium, quæ maiorē participationem huius contrarietatis præsupponunt; non solum docuerunt Aristoteles in hoc libro cap. 11. & Scotus quæst. 1. de anima; sed etiam aliquibus rationibus comprobarunt. 2 Primo; vnus sensus tantum percipit vnam contrarietatem extremam, & media, quæ participant hanc extremam contrarietatem, ut videre est in visu, qui solum percipit contrarietatem extremam, quæ est inter album, & nigrum, & colores medios, qui participant hos colores extremos; sed inter qualitates tangibiles dantur duæ contrarietates extremæ, nimirum frigidum, & calidū; humidum, & siccum; ergo assignandi sunt necessariò duo sensus tactus, à quibus hæ duæ contrarietates extremæ, & earum mediæ percipiuntur, qui etiam si materialiter sint idem, saltem formaliter, & specificè sint distincti.

3 Confirmatur, & declaratur amplius ratio facta ab Scoto; vna potentia particularis sensitiva est tantum vnius ge-

neris physici; sicut patet per inductionem in alijs sensibus particularibus, & per rationem, quia obiectum debet correspondere potentia: sed tactus non est vnius generis physici, quia tale est vnius tantum contrarietatis, ut patet per Philosophum 10. Metaph. & per rationem, quia quæ sunt eiusdem generis physici, sunt adinvicem transmutabilia, & ea, quæ sunt vnius contrarietatis, non sunt adinvicem transmutabilia in ea, quæ sunt alterius contrarietatis; ergo tactus non erit vna potentia particularis, sed potius plures, etsi materialiter non diuersæ; formaliter tamen specificè distinctæ.

4 Confirmatur amplius ab eodem Scoto; quia impossibile est, vnum sensum tactus habere simul, & semel duos actus distinctos perfectissimos; nam si hoc non conceditur intellectui, cur concedendum erit tactui? Sed tactus habet simul, & semel duos actus distinctos perfectissimos; nam simul, & semel perfectissimè sentit, aquam esse frigidam, & humidam: ergo sensus tactus non est vnus, sed plures, saltem formaliter distincti. Quod autem isti actus sint realiter distincti, probat Scotus, quia saltem potentia Dei absoluta potest vnum manere sine alio, ut contingeret, si potentia Dei absoluta

Deus auferret à prædicta aqua frigiditatem, conseruando illius humiditatem; tunc enim maneret actus sensitivus humiditatis sine actu sensitivo frigiditatis.

5 E contra ratio non dari duos sensus tactus specie diuersos in singulis partibus animalis, huius sensus capacibus; sed omnem tactum esse sensum eiusdem speciei atomæ, sicuti & sunt alij sensus externi; & consequenter non dari plures, quàm quinque sensus externos; non solum docuerunt Aristoteles 3. libro de anima cap. 1. & Scotus quæst. 6. de anima; sed etiā rationibus cōprobarunt, quarū summa hæc est.

6 Omnes qualitates tangibiles, cuiuscumque sint contrarietatis, habent eundem modū immutandi intentionaliter tactum; licet enim illum immutent per species intentionales ipsarum, & in hoc conveniāt cum omnibus alijs obiectis sensibilibus; tamen ad hanc immutationem intentionalem, necessario, & per se requiritur, quod præcedat, saltem natura contactus physici, & realis ipsarum ad carnē, quæ est medium intrinsecum tactus; ergo potentia, à qua percipiuntur, quæ dicitur tactus, erit vnicā in specie atomæ; patet consequentia, quia ex eodem, vel diuerso modo per se, & essentialiter requisito in immutatione po-

ten-

tentiæ ab obiecto, sumitur unitas, vel diuersitas specifica potentiarum.

7 Pro solutione huius quæstionis, & reconciliatione auctoritatum, tam Aristotelis, quam nostri Scoti, quæ adductæ sunt, & primo aspectu videntur esse contrariæ, valdè notandum est, quòd sicut in obiectis sensuum externorum distinguimus esse reale, & terminatiuum ab esse intentionali: & motiuo; ita pariformiter in potentijs sensituis, quæ prædictis obiectis correspondent, distingui debet esse reale potentiale, quod est, cui correspondet esse reale, & terminatiuum obiecti, ab esse intentionali potentiæ, quod est, cui correspondet esse intentionale, & motiuum obiecti, qua distinctione supposita, duobus assertis propositæ quæstioni respondemus.

8 *Primum assertum*; si potentia tactus secundum suum esse reale potentiale consideretur, includit duas formalitates potentiales, specificè distinctas, vnam, per quam respicit tanquam obiectum terminatiuum adæquatum, vnam contrarietatem primarum qualitarum secundum suum esse reale, calidum, scilicet, & frigidum, & aliam, per quam respicit, tanquam obiectum terminatiuum adæquatum, alteram contrarietatem primarum qualitarum, secundum suum esse rea-

le; humidum, scilicet, & siccum. In hoc sensu vera, & intelligenda est doctrina Aristotelis in capit. 1. 1. huius libri, & Scoti quæstion. 1. de anima, dum asserunt, dari duos sensus tactus formaliter, & specificè distinctos, & ipsum, ni fallor, efficaciter conuincunt rationes, quæ ex Aristotele, & Scoto ad ipsum probandum adductæ sunt. Neque ratio numero 6. adducta aliquid in contrariam probat. Nam prædictæ formalitates potentiales, quas potentia tactus secundum suum esse reale considerata includit, non sumunt unitatem, vel diuersitatem specificam à qualitatibus tangibilibus, secundum suum esse intentionale, & motiuum consideratis, sed consideratis secundum suum esse reale, & terminatiuum.

9 *Secundum assertum*; si potentia tactus secundum suum esse reale intentionale potentiale consideretur, qua ratione debet considerari, dum illam distinguimus ab alijs potentijs sensituis, vnica tantum est in specie a thoma respectu omnium qualitarum tangibilium. In hoc sensu vera, & intelligenda est doctrina Aristotelis 3. de anima capit. 1. & Scoti quæstion. 6. de anima, dum affirmant, non dari duos sensus tactus distinctos in specie; sed omnem tactum esse eiusdem speciei a thomæ; sic-

cu-

cuti sunt omnes alij sensus exteriores; & consequenter tantum esse quinque species sensuum exteriorum; & ipsum manifestè conuincit ratio num. 6. adducta. Neque rationes adductæ num. 2. & sequentibus aliquid in contrarium probat; nam potentia tactus secundum suum esse intentionale considerata, non sumit unitatem, vel diuersitatem specificam à qualitatibus tangibilibus, se-

cundum suum esse reale, & terminatiuum consideratis, sed consideratis secundum suum esse intentionale, & motiuum. 10 Ex dictis colliges, neque Aristotelem, neque Scotum in diuersis locis contraria dixisse, vt sine debito examine aliqui recentiores contendunt, addentes, Aristotelem 3. de anima capit. 1. retractasse id quod in eodem tractatu lib. 2., cap. 1. 1. docuerat.

DISPUTATIO DVODECIMA.

De communibus omnibus sensibus.

IN 12. & vltimo capite huius secundi libri duo communia omnibus sensibus enumerat Aristoteles; primum, suscipere formas sine materia, siue, quod idem est, moueri ab obiectis intentionaliter, suscipiendo ab eis species intentionales ipsorum. Secundum, recipi in subiectis materialibus. Quæ duo satis explicata manent ex his, quæ dicta sunt, tam in disputatione de potentijs animæ in communi, quam in disputationibus de speciebus intentionalibus, & de sensibus in particulari circa modum, quo vnusquisque immutatur à suo obiecto; & explicando, quòd sit organum vnus cuiusque. Solum ergo duo examinanda restant in hac disputatione; primum, *Vtrum sensibile positum supra sensum causet sensationem?* Secundum, *Quomodo excellens sensibile ledat sensum?*

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum sensibile positum supra sensum causet sensationem?

D Vobis modis potest intelligi, quod sensibile sit supra sensum; primo ita, ut sit penetratum cum organo, in quo residet potentia sensitiva. Secundo ita, ut licet non sit penetratum, sit tamen ita contiguū, ut inter sensibile, & organum, in quo residet potentia sensitiva, nullum interueniat corpus medium, neque extrinsecum, neque intrinsecū.

2. Primo modo certum debet esse apud omnes, sensibile positum supra sensum non causare sensationem; hoc enim ostendit experientia, qua experimur, nos non videre colorē, aut magnitudinē pupillæ nostri oculi, quæ reuera visibilia sunt, cum ab alijs videantur: itē tactum non percipere duritiē, aut mollitiem illius nerui, in quo residet, cæterasque qualitates ad illius temperamentum requisitas, cum reuera durities, & mollities nerui, in quo residet potentia tactus, cæteræque qualitates ad illius temperamentum requisitæ obiecta tangibilia sint. Solum ergo procedere potest quæstio de sensibili posito supra sensum secundo modo. Unde inquirere, an sensibile positum supra sensum

possit causare sensationem; idem est, ac inquirere, an ad sentiendum necessarium sit, quod inter sensibile, & organum, in quo residet sensus, interueniat aliquid medium, vel extrinsecum, vel intrinsecum; an non?

3. Prima sententia affirmat, ad sensationem nullum sensum per se exoptulare aliquid medium; & consequenter illud proloquium, *sensibile positum supra sensum, seu contiguū sensui non causat sensationem*, in omnibus sensibus esse falsum. Neque obstat, inquit hæc sententia, quod color positus supra visum, seu contiguus visui, non videatur. Nam hoc non euenit per se, sed per accidens, nimirum, quia color, ut percipiatur à visu, debet esse illuminatus, quod in dicto casu non contingit: ita Cardinalis Toletus 3. huius operis capit. 10. quæstion. 2. quem aliqui iuniores sequuntur, qui illam attribuunt Scoto quæstion. 4. de anima; sed quam immeritò, in fine huius quæstionis expendemus.

4. Præcipuum fundamentum huius quæstionis est; quia ad sensationem per se solum requiritur ex doctrina Aristote-

relica, quod obiectum sensibile coniungatur cum potentia sensitiva, medijs speciebus intentionalibus ipsius; sed nihil impedit, quod obiectum sensibile positum supra potentiam sensitivam, id est, illi cōtiguū emittat in illam species intentionales sui; imò multū iuvat; nam est agens naturale, & omne agēs naturale fortius, & perfectius agit in propinquum, quam in remotum; ergo sine ratione ad sensationem per se requiritur aliquid medium inter sensibile, & sensum; & consequenter negatur, sensibile positum supra sensum non posse facere sensationem.

5. Secunda sententia solum de tactu, & gustu affirmat, ad suas sensationes non requirere per se aliquid medium, neque extrinsecum, neque intrinsecum; & consequenter in his duobus sensibus non esse verum illud proloquium, *sensibile positum supra sensum, seu contiguū sensui non causat sensationem*; ita Conimbricenses hæc cap. 11. quæst. 3. artic. 3. circa finem; Suárez libro 3. de anima cap. 27. Et saltem quoad tactum idem sentire tenentur omnes auctores, qui tenent, non solum nervum, sed etiam carnē, imò & pelliculam eius esse organum tactus, quos retulimus disputat. præcedenti quæst. 1. num. 3. Imò Rubius libro 3. de anima cap. 1. extendit hoc, non solum ad tactum, & gustum;

sed etiam ad olfactum: imò non desunt, qui hoc etiam extendant ad auditum.

6. Et præter rationem factam pro prima sententia, quæ generalis est pro omnibus sensibus, probari solet sigillatim pro his quatuor sensibus, aliquibus experientijs. Pro tactu, quia tangibile positum supra carnem sentitur. Neque effugitur difficultas, si dicas, carnem non esse organum tactus; sed nervum latentē sub carne, ut ex Scoto, D. Thoma, & Aristotele supra ostensum est; nam etiam si nervum denudatum à carne, immediate aliquo ferro pungas, maximus absque dubio dolor inde resultabit. Pro gustu, quia partes liquidæ, ac subtiliores cibi, salivæ permixtæ per partes porosas linguæ pertrāsunt vsque ad nervum, in quo ponitur organum gustus, & ibi superpositæ, seu cōtiguæ à potētia gustus in prædicto nervo residēt sensationes odoriferæ attractæ media inspiratione per nares, attingunt carunculas mammillares, in quibus tāquam in organo residet potentia olfactus, & nihilominus ibi sentiuntur, non obstat, quod sint cōtiguæ, seu positæ supra olfactū. Pro auditu, quia posito digito super auriculā, experimur, seu sentimus quendam sonum, non solum iuxta, sed etiam intra tympanum, quod ponitur organum, in quo residet potentia auditus.

7 His tamen non obstantibus, tenenda est communis, & peripatetica doctrina, quæ sustinet, ad sensationem per se, & necessariò requiri aliquod medium, vel extrinsecum, ut contingit in quatuor prioribus sensibus, vel intrinsicum, ut contingit in sensu tactus, & consequenter sensibile positum supra sensum, seu cōtiguum sensui non posse causare sensationem. in illa parte sensus, quæ est ei contigua: ita Scotus quæstione 3. de anima, D. Thom. hoc in libro lect. 15. super textum 75. quem omnes discipuli sequuntur, & quàm plures alij, quos referunt, & sequuntur Patres Carmelitani. disp. 9. quæst. 3. §. 2.

8. Probari potest primò expressis testimonijs Aristotelis; nam in hoc 2. libro capite 8. textu 75. postquam docuit, visibile positum supra sensum impedire visionem, subdit, idem cōtingere in sensibilibus aliorum sensuum: verba Aristotelis sunt, *Eadem autem ratio est de sono, & odore; nihil enim ipsorum tangens sensorium facit sensum; sed ab odore quidem, & sono media moventur; ab hoc autem sensuum utrumque; cum autem super ipsum sensuum aliquis apponit olens, aut sonans, neutrum sensum facit. De tactu autem, & gustu habet se similiter. Quid clarius, & expressius? Idem repetit cap. 11. textu 116. & 3. libro de anima cap. 1. non solum docet, non*

esse plures sensus externos, quàm quinque, sed etiam id probat, quia si essent plures sensus, & plura organa, deberent etiam esse plura media; quod non esset verum, si sensus omnes ex natura sua nō expolcerent aliquod medium.

9. Id autem, quod ad prædictas auctoritates Aristotelis respondent aduersarij; nimirum, Aristotelem in ipsis solū intēdisse, sensibile positum supra sensum non causare sensationem, in quantum immutat illū actione reali, seu naturali, cum quo optimè comparatur, quod illā causat, in quārum immutat illum actione intentionali, frivolum est; tum quia, si sensisset, sensibile positum supra sensum posse actione intentionali causare sensationē, ineptè ex hoc principio probaret, carnē non esse organum tactus, sed potiùs nervum sub ea latens, ut de facto probavit cap. 11. huius libri. Tum etiam, quia si solū intēdisset, sensibile positum supra sensum nō posse causare sensationem actione reali, seu naturali, ineptè etiā quoad hoc distingueret, ut de facto distinguit, sensibile positum supra sensum à sensibili non posito supra sensum; nam in doctrina Arist. nullum sensibile, siue ponatur supra sensum, siue non, potest immutare sensum ad sensationem actione reali, seu naturali, sed simpliciter est necessariū, quod illū immutet actione intentionali, id est, per species intentionales, denudatas à materialitate obiecti in sensum impressas; quod, præter auctoritatē Arist. optimè probavit Scotus q. 4. de anima, ex eo quod sensibile, si solum immutaret sensum actione reali, & naturali, & in quantum organū eius quoddā mistum naturale est, nō plus sentiret qualitates tangibiles, quàm lignum, aut lapis, cum simili actione reali, & naturali ab ipsis immutatur.

10. Secundò probari potest hac ratione; ad omnem sensationē necessarium simpliciter est, ut sit debita proportio in ratione immaterialitatis inter potentiā sensitivam, & species intentionales; quibus potentia sensitiva movetur ad sensationem; aliàs posset obiectum materiale sensibile per suū esse reale immutare ad sentiendum potentiā sensitivam; neque villo modo ad hoc indigeret potentia sensitiva speciebus intēdionalibus, seu ut verbis Aristotelis utar, non esset opus, ut sensus reciperet formas sine materia: sed inter speciem intēdionalē, quam sensibile positum supra sensum emittit in potentiā sensitivā, & ipsam potentiā sensitivā non potest esse prædicta proportio: ergo sensibile positum supra sensum, seu cōtiguum sensui non poterit causare sensationē.

11. Minor huius discursus colligitur ex eo, quod omne obiectum sensibile est materialius

potentia sensitiva, cui correspondet; ergo ut species intentionalis, quam emittit in potentiā sensitivam, denudetur à materialitate, quæ est in obiecto, & reddatur quoad hoc proportionata cū potentia sensitiva, necessarium erit, quod obiectum non sit cōtiguum potentiæ; sed potiùs inter ipsum, & potentiā sit aliqua distantia, & consequenter inter ipsum, & potentiā mediet aliquid; nam distantia aliqua inter obiectum, & potentiā ad hoc, ut species intentionalis denudetur à materialitate obiecti, per se necessaria est.

12. Porro distantiam aliquam inter obiectum sensibile, & eius potentiā esse per se requisitam ad hoc, ut species intentionalis denudetur à materialitate obiecti, reddaturque proportio cum potentia ad eliciendum simul cum illa sensationem; probatur experiētia, quæ experimur, sensus non percipere sua obiecta, quæ cum ipsorum organo sunt penetrata, ut num. 2. dicebamus, cuius nulla alia potest assignari ratio, nisi quod inter obiectum, & potentiā, nulla assignatur distantia, & ad hoc, ut species intentionalis denudetur à materialitate obiecti, reddaturque proportio cum potentia, aliqua distantia inter obiectum, & potentiā per se necessaria est, maior, vel minor, iuxta maiorem,

vel minorem immaterialitatem potentiae sensitivae.

13 Ad fundamentum primae sententiae, quod si quid probaret, probaret utique, non solum sensibile contiguum potentiae sensitivae, seu organo eius posse facere sensationem; sed etiam sentiri posse a potentia (imò potiori ratione) cum qua, seu organo eius est actualiter penetratum, quod nullus ausus est dicere; quia pugnat cum experientia. Respondemus pro omnibus, ad sensationem ex Aristotelica doctrina per se, non solum requiri, quod obiectum sensibile coniungatur cum potentia medijs speciebus intentionalibus ipsius; sed etiam quod species istae sint denudatae a materialitate obiecti, siue, ut verbis Aristotelis utar, sint formae sine materia, & quia hoc ultimum non contingit, neque in speciebus intentionalibus, quae emittuntur in potentiam a sensibili cum ipsa penetrato, neque in speciebus intentionalibus, quae emittuntur in potentiam, a sensibili cum ipsa contiguo, idè sensibile positum supra sensum, siue hoc contingat per penetrationem, siue per contiguationem, non potest facere sensationem.

14 Ad experientias, quibus auctores secundae sententiae conabantur, saltem in quatuor sensibus, scilicet, in tactu, in gustu, in olfactu, & auditu, non esse verum, sensibile positum supra sensum non facere sensa-

tionem, suo ordine respondemus: 15 Ad primam de tactu dicimus, tangibile positum supra carnem sentiri; quia caro non est organum tactus, sed nervus sub ea latens. Et ad instanciam, sunt, qui dicant (ut annotavit Scotus quaestione 4. de anima): quod si nervus denudaretur a carne, & immediatè pungere-tur aliquo ferro, non sentiret illum tactum: sed probabilius puto, quod sentiret dolorem, non secundum illam partem, in qua immediatè pungitur; sed secundum alias, ab illa aliquo modo distantes. licet enim in illam partem nervi, in qua resideret dolor, secundum suum esse reale praedictus dolor non emitteret species intentionales sui, a materialitate obiecti denudatas, & sic per illas non posset dolorem sentire; tamen in alias partes ipsius nervi aliquantulum distinctas species intentionales, quas emitteret, ratione alicuius distantiae essent denudatae a materialitate obiecti, & sic per illas optimè sentiret nervus dolorem causatum ex punctione, seu scissione. Neque ex his colligas, ad rationem medijs tactus carnem superfluere; quia eo modo disponere debuit natura organum tactus, ut immediatè posset sentire secundum quamlibet partem sui, quod non praestaret, nisi tribuisset ei aliud medium.

16 Ad secundam, & tertiam

experientiam de gustu, & de tactu, admissio, quod partes liquidae, & subtiliores cibi salivae permittunt per partes porosas linguae pertranscant usque ad nervum, in quo est organum gustus; & similiter, quod exhalationes odoriferae attractae media inspiratione per nares attingant carunculas mamillares, in quibustanquam in organo residet potentia olfactus; negamus, in praedictis casibus saporem existentem supra organum gustus percipi a gustu, & exhalationes odoriferas existentes supra carunculas mamillares percipi ab olfactu; sed quod percipitur per gustum, dicimus esse saporem existentem extra organum gustus, & quod percipitur per olfactum, esse exhalationes odoriferas existentes extra carunculas mamillares; quod exemplificare possumus in visu, ubi lumen secundum suum esse reale pertingit usque ad pupillam oculi, imò penetratur cum illa; & tamen experimur, nos non videre lumen existens supra, vel intra pupillam, sed existens extra illam: cuius discriminis rationem a priori num. 10. & numero 13. huius quaestionis assignauimus. Ad quartam, & ultimam experientiam de auditu dicimus, illum sonum, quem posito digito super auriculam, sentimus non esse in organo auditus, sed in alijs vacuitatibus, quae sunt intra aures.

17 Non me lateat, Conimbrienses cap. 11. quaestione 3. artic. 2. contendere, Scotum quaestione 4. de anima sustinere, hoc affirmatum Aristotelicum, *sensibile positum supra sensum non sentitur*, etsi sit verum in sensu visus comparato ad corpora visibilia opaca, ut sunt corpora colorata; esse tamen falsum, non solum in omnibus alijs sensibus; sed etiam in sensu visus comparato ad corpora translucida, & actu illuminata.

18 Sed nescio, quo fundamento conati sunt Conimbrienses Scotum nostrum deviare a communi sententia, quae sustinet, in omni sensu per se requiri ad sensationem, quod interveniat aliquod medium inter sensibile, & ipsum sensum; & consequenter sensibile positum supra sensum, non solum per penetrationem, sed etiam per contiguationem non sentiri ab illa parte sensus, cum est contiguum, quam nos in hac quaestione amplexi sumus. Nam hanc doctrinam, non solum sequutus est Scotus quaestione 3. de anima; sed etiam inductione facta per singulos sensus demonstravit, quam inductionem ferè ad literam nos retulimus disputatione praecedenti, quaestione 2. numero 12.

19 In quaestione autem 4. de anima relata a Conimbriensibus, non solum non contradicit his, quae

quæ docuerat quæst. 3. citata antecedentis, sed etiam ipsis assentitur: proponit enim ipsam sub hoc titulo, *utrum sensibile positum super sensum, vel organū sensus sentiatur?* Et propositis rationibus pro parte affirmatiua, respondet ad quæstionem his verbis, *Contra est Philosophus, & omnes communiter concedunt in tantū, quod dicunt aliqui, quod si cultellus scinderet immediatē nervum, in quo est sensus tactus, homo nō sentiret, & s. Respondeo, etsi plura doceat scitu digna; nihil tamen docet, ex quo colligi possit id, quod Conimbricenses attribuerē volunt Scoto, scilicet, sensibile positum supra sensum non sentiri, esse falsum, non solum in omnibus alijs sensibus à visu, sed etiam in visu comparato ad corpora translucida, & actu illuminata; nam potius docet cōtrarium, quod patebit, si per singula discurramus.*

20. Primum, quod docet est, in visu respectu coloris esse specialem rationē, quæ non est in alijs sensibus, quare sensibile positum supra sensum non sentiatur, nimirum, quod color nō videretur, nisi in lumine, requiritque medium illuminatum; si autem color poneretur super organū visus, obumbraret ipsum: ex hoc discrimine posito ab Scoto inter visum respectu coloris, & alios sensus (quod verissimum est) non recte inferunt Conimbricenses, secundū

Scotum in alijs sensibus affatū istud, sensibile positum supra sensum non sentiatur, esse falsum, nam etiam ipsi hoc discrimen admittunt, & nihilominus affirmant, prædictum affatum Aristotelis esse verū. Cur, quod ipsi affirmant, & non obstante prædicto discrimine verum putant, denegare contendunt nostro Scoto?

21. Deinde supponit Scotus, duobus modis posse sensibile immutare sensum, seu eius organum; primò *naturaliter*, quod dupliciter explicat contingere posse, vel immutando sensum, seu organum eius per suū esse reale, ut cum calor immutat sensum tactus, seu organū eius, ipsum calefaciendo, vel si per aliud esse (nimirum per speciem intentionalem) habens tamen eundem modum essendi (id est, eādem materialitatē) ac habet sensibile secundū suū esse reale. (ut dictū est habere species intentionales, quas sensibilia, dum sunt penetrata, vel cōtigua sensui, seu organo eius, emittunt in sensum, seu in eius organum.) Secundò *animaliter*, quod contingit, cū immutat sensum, seu organū eius per species intentionales, quæ non solū habēt aliud esse ab esse reali sensibili; sed etiā diuersum modum essendi, id est, sunt denudatæ à materialitate, quā habet esse reale obiecti sensibilis, ut cōtingit, cum calor mediante carne inmittit species intentionales sui in nervum,

vum, qui est organum, in quo residet potētia sensitiva tactus. 22. Rursus hac distinctione supposita, affirmat Scotus, quod etiam si de facto solus sensus visus immutetur à coloribus tantū animaliter, seu spiritualiter; alij verò quatuor sensus immutentur à suis obiectis vtroque modo, naturaliter, scilicet, & animaliter; nihilominus immutationē naturalem, quæ reperitur in illis, non conducere ad sensationē ipsorum obiectōrū; sed potius illā impedire; immutationē verò animalē, seu spiritualē, qualis est, quæ fit per species, seu formas sine materia, esse ad sensationem simpliciter requisitam, quā doctrinā (quæ ut sæpè ostensum est, Aristotelica est, & à veris Peripateticis recepta) probat Scotus, tū quia si sensus, exempli gratia, tactus, solū immutaretur à qualitatibus tangibilibus immutatione naturali, non magis illas sentiret, quā lignum, vel lapis. Tum etiā, quia si immutatio animalis separaretur à naturali, sensus nō solū per illam sentiret obiectum, sed sentiret illud magis perfectē, ac illud sentit, cū simul etiā immutatur ab illo immutatione naturali; quod probat Scotus ratione Theologica: nam in dānatis, inquit, post resurrectionem generalē, erit sensus tactus, & omnes sensus in actu suo, & tamen tunc tactus non immutabitur naturaliter, quia ista immutatio est corrup-

tiva, sed tantū intentionaliter; & tamen non solum ibi erit sententio tactus, sed etiam magis intensa, & afflictiva, quā in modo. 23. Demū ex omnibus dictis concludit Scotus, non id, quod ei attribuant Conimbricenses, sed potius ex dianastro oppositum, nimirū, sensibile positum supra sensum, secundum Arist. & veritatē, non sentiri; & probat, quia sensibile positum supra sensum, solū immutat illū naturaliter, non verò animaliter; nam etiā si illum immutet, non solum per suum esse reale, sed etiā per speciem intentionalē; tamen cum hæc species habeat eundem modum essendi, id est, sit ita materialis, ac est obiectum, non minus inepta erit ad causandū simul cum potentia sensationē, ac est ipsum esse reale obiecti: & per hanc distinctionē (quam appellat rectam expositionē cōclusionis Arist.) solvit argumēta, quæ proposuerat in initio quæstionis, desumpta ex aliquibus experiētis, quæ militare videbantur contra affatū Arist. sensibile positum supra sensum non sentiatur. En quam immeritò Conimbricenses, & etiā Toletus, alijque recētiores Doctorē subtilē conati sunt à cōmuni, & vera sentētia deviare, imponētes ei sensibile in prædicta quæst. de anima, affatum illud Aristotelicū *sensibile positum supra sensum nō sentiri*, etsi sit verū in sensu visus comparato ad corpora visibilia opaca, ut sunt

corpora colorata; esse tamen falsum, nō solū in alijs sensibus, sed etiā in visu comparato ad corpora translucida, & actu illuminata: & nī fallor, istorum deceptio fuit, quia putabant, in sententia Scoti solū dici, sensibile immutare sensum naturaliter, cū illum immutat per suum esse reale, cū re vera etiā doceat, immutare illum naturaliter, & non animaliter, quādo, etiā si illū immutat per aliud esse, scilicet, per speciē intentionalē; sed habēs eundē modum essendi, id est, eandē materialitatem, ac habet ipsum sensibile secundū suum esse reale, ut dictū, & probatū est, habere species intentionales, quas sensibilia, dum sunt penetrata, vel cōtigua sensui, vel organo eius, emittunt in sensum, seu in eius organū. Sic ergo indubitatum, Doctorē nostrum subtilem doctrinā Arist. *sensibile positum supra sensum non sentitur*, non solū amplexū fuisse; sed etiā acutissimē ipsam declarasse, & cōprobatse, quod fortasē alij nō fecere.

QUESTIO II.

Quomodo excellens sensibile ledat sensum?

HÆC quæstio vnū supponit, & aliud inquirit: supponit, vt certū, vehemens sensibile sensum, siue organum eius ledere. Hoc enim, & docuit Aristot. cap. 2. huius libri textu 123. & 3. libro de anima textu 143. & experientia cōvincitur.

Experimur enim, quōd si aliquis aliquo tēpore directē solē aspicere conetur, statim vi sum lædi, & aliquando deperdi: & idē testantur, quā plures aliæ experientiæ, quas ad hoc ipsum adducunt Conimbricenses hīc cap. 12. quæst. vnica, art. 2.

2. Quod autē inquit, est, quomodo sensus ledatur ab excellenti sensibili? Et ratio huius inquisitionis, seu dubitationis desumi potest, tum ex parte ipsius sensibilis, tum etiā ex parte ipsius sensus. Ex parte sensibilis, quia cū sensibile dupliciter considerari possit, scilicet, vel secundū suum esse reale, & in quantum quoddā agens naturale. est, potens producere actione naturali qualitates similes sibi innatas, vt calor calorē, frigus frigiditatē, &c. Vel secundum quod est obiectū potentie sensitivæ, potens producere actione intentionali species intentionales sui in potentia sensitivā, cuius est obiectū. Nō immeritō inquiri, seu dubitari potest, an vehemens sensibile ledat sensum, nō solū actione naturali, sed etiā actione intentionali ex parte sensus? Quia cū in sensu duo etiā considerari possint, scilicet, & organū, in quo residet potentia sensitiva, & ipsamet potentia sensitiva, quæ in sententia Thomistarū est quoddā accidēs distinctum realiter ab organo; in sententia verō nostra, & Scoti, etsi nō sit accidēs, sed substantia, idēque realiter cū eius organo; est tamen

men formalitas à formalitate organi distincta, etiam nō immeritō inquiri, & dubitari potest, an vehemens sensibile ledat per se potentiam sensitivam, an solū ledat per se organum eius; potentiam verō sensitivam solū per accidēs?

3 Sed vt in hac re certa ab incertis separaremus; primō certū est, excellēs sensibile, si secundū suum esse reale, & vt quoddā agens naturale est, consideretur, ledere organū sensus; hoc est præcipuum intentum Arist. locis citatis; & ratio efficax est, quia cū temperamentū requisitū ad hoc, vt organum sensus persistat aptū, vt per ipsum sensus proprijs defungatur muneribus, nō solū in figura cōgrua, & idonea cōsistat; sed etiam & præcipuē resultat ex primarum qualitatum symmetria, & moderatione; eo ipso quōd hæc symmetria, seu moderatio primarū qualitatum, ex qua debitum temperamentū organi resultat, destruitur, vt cū effectu destruitur, quoties sensibile ratione sue excellentiæ actione naturali qualitates contrarias inducit; quōd etiā destruitur in organo debitū temperamentū, necessarium erit; & consequenter, quōd ledatur ipsum organū, in quantum organū est, id est, in quantum est instrumentum aptum, vt per ipsum sensus proprijs muneribus fungatur;

nam cum hæc consistat in quadā moderatione pulsationis chordarū alicuius instrumenti musici, si chordæ pulsatione maiori, ac exigitur, pulsentur, leditur, ac destruitur symphonia, seu tonus musicus: ita cum debitū temperamentū, ad hoc vt organū sensus sit aptū, vt per ipsum sensus proprijs fungatur muneribus, resultat ex symmetria, seu moderatione primarū qualitatum, eo ipso, quōd hæc symmetria, seu moderatio primarū qualitatum ledatur, seu destruitur, vt de facto leditur, & destruitur, quoties sensibile ratione sue excellentiæ actione naturali qualitates cōtrarias inducit; quōd etiam ledatur, & destruitur in organo debitum temperamentū, erit necessarium; & consequenter, quōd ledatur, & destruitur ipsum organum, in quantum organum est, id est, in quantum est instrumentum aptum, vt per ipsum sensus proprijs muneribus fungatur.

4 Secundō est certum, excellens sensibile, si secundum suum esse reale, vt est quoddam agens naturale, consideretur, nō ledere per se potentiam sensitivam, sed solū per accidēs, in quantum, scilicet, ledit (vt dictum est) organū eius: ita expressē docuit Aristoteles loco citato, dum dixit, excellentia sensibilia ledere non sensum, sed sensorium; & ratio efficax est, quia potentia sensitiva formaliter, & per se considerata non habet

contrarium, à quo lædi, seu destrui possit; ergo solum potest lædi, seu destrui per accidens, ad læsionem, scilicet, organi, seu sensorij, in quo residet in sententia Thomistarum, tanquam in subiecto, & in sententia nostra, & Scoti per identificationem realem.

5 Tota ergo difficultas huius quæstionis sita est in explicando, an excellens sensibile, ut obiectum est, & in quantum agit actione intentionali, emittendo, scilicet, species intentionales sui in potentiam sensitivam, possit lædere per se potentiam sensitivam; & dico notanter per se; quia per accidens (nimirum, quia species intentionales ob suam magnam intentionem, quasi rapiunt, & excitant potentiam ad valde intensam operationem; & consequenter potentia attrahit ad se plures spiritus vitales, qui nimio calore organum potētiae, & consequenter ipsam potentiam lædunt) non dubium, quin lædere ipsam possit; imò de facto id sæpè contingere.

6 Patres Carmelitani disp. 9. quæst. 4. §. 2 acriter defendunt, excellens sensibile, etiam ut obiectum est, & in quantum intentionaliter agit, emittendo, scilicet, species intentionales sui in potentiam sensitivam, ipsam per se lædere; & præter Caietanum, & aliquos Thomistas, quos pro ista sententia adducunt, contendunt ipsam

probare, auctoritate Aristotelis, desumpta ex cap. 12. huius libri textu 123. & ex 3. lib. de anima textu 143. & similiter auctoritate D. Thomæ super prædicta loca Aristotelis: sed nescio, quo iure; nam Aristoteles, & D. Tho. in prædictis locis solum affirmant, excellēs sensibile lædere sensum; quo autem pacto hoc præstet, an actione naturali, an actione intentionali, ibi non explicant; imò cum exemplum symphoniæ, quo usus est Aristoteles ad hoc declarandum, solum possit accommodari excellenti sensibili, dum operatur naturaliter; non potest esse dubium, quòd Aristoteles ibi solum loquatur de excellenti sensibili, ut operatur actione naturali. Et D. Tho. in additionibus quæst. 85. art. 2. ut videre est in 4. sententiarum, dist. 44. quæst. 1. cū expressè affirmet, claritatē intensam nō posse offendere sensum, in quantum agit actione animali; sed solum in quantum agit actione naturali, si locis adductis à Patribus Carmelitanis oppositum sustineret, ut ipsi contendunt, Angelicus Doctor sibi met esset contrarius.

7 Fundamentum istorum auctororum est, quia species intentionales, quibus sensibile movet intentionaliter sensum, debent coaptari, & proportionari cum ipso sensu; sed cum excellens sensibile intentionaliter movet sensum, species intentionales,

males, quas emittunt, cum sint valde intensæ, non coaptantur, nec proportionantur cum potentia sensitiva; ergo per se illam lædunt.

8 Sed vera, & communis sententia oppositum tenet, scilicet, excellens sensibile, si, ut est tantum obiectum, consideretur, & quatenus intentionaliter agit, emittendo species intentionales sui in potentiam sensitivam, nullatenus illam per se lædere, sed potius perficere; ita D. Thomas in additionibus loco num. 6. citatos. Ioannes à Sancto Thoma quæstion. 4. articul. 3. Rubius super caput 12. huius secundi libri, quæstione vnica, & quam plures alij.

9 Fundamentum nostram est, quia si excellens sensibile, quando agit actione naturali, quæ natura sua est corruptiva, non potest lædere potentiam sensitivam per se, sed solum per accidens, in quantum, scilicet, lædit sensorium, seu organum eius (ut ex Aristotele, & per rationem num. 4. cum recepta sententia statuimus) multo potiori ratione dicendum erit, neque etiam per se posse lædere potentiam sensitivam, quando solum agit actione intentionali, emittendo, scilicet, in prædictam potentiam species intentionales sui; siquidem actio ista natura sua, non solum non est corruptiva potentiae, sed potius est perfectiva, ut do-

cuit Aristoteles in hoc 2. libro cap. 5. textu 58. Imò hinc deducitur ratio à priori, quæ sic efformari potest: nihil lædi, aut corrumpi potest ab eo, ad quod recipiendum dicit inclinationem naturalem; alias daretur casus, in quo aliquid diceret inclinationem naturalem ad sui corruptionem; quod non solum est falsum; sed etiam impossibile: sed potentia sensitiva dicit inclinationem naturalem ad recipiendas species intentionales sui obiecti, cuiuscumque sint perfectionis; imò eò maiorem, quanto species intentionales in ratione formalis specierum perfectiores sunt, cum species intentionales perficiant, & quasi compleant potentiam sensitivam in ratione totalis, & ad æquatum principij sensationis; ergo falsum, & impossibile erit, quòd sensibile, quantumcumque excellens sit, si solum consideretur, ut obiectum, & in quantum solum agit actione intentionali emittendo, scilicet, species intentionales sui in potentiam sensitivam, illam per se lædat, seu corumpat.

10 Ad fundamentum oppositæ sententiæ respondemus, dupliciter posse intelligi, species intentionales, quibus sensibile movet intentionaliter sensum, debere coaptari, & proportionari cum ipso sensu, seu potentia sensitiva; primò in immaterialitate; secundo in

perfectiōne, seu intensiōne. Primo modo verum est, quod assumunt, sed non est ad rem. Nam ex eo, quod species intentionales non coaptentur, seu proportionentur in immaterialitate cum sensu, seu potentia sensitiva, etsi optime inferatur, obiectum sensibile non posse percipi per ipsas à potentia sensitiva, vt ex professo ostendimus cum Aristotele, Scoto, & D. Thom. quæst. præcedenti loquendo de speciebus intentionalibus, quas emittunt sensibilia in sensum, seu organum eius, quando sunt secundum suum esse reale cum illo penetrata, seu contigua; tamen quod istæ species per se lædant sensum, seu organum eius, nullus vnquam dixit, nec dicere potest, cum pugnet cum expe-

riencia. Secundo modo falsum est, quod assumunt, scilicet, eo ipso, quod species intentionales exuperent in perfectiōne, seu intensiōne potentiam sensitivam, illam per se lædere; oppositum enim tam à posteriori, quam à priori supra numer. 9. huius quæstionis ostensum est: imò addo, prædictas species, si sint ratione alicuius mediij denudatæ à materialitate obiecti, non solum non lædere per se potentiam sensitivam; sed neque impedire posse sensationem sui obiecti, cum experientia constet, per prædictas species obiectum sentiri, à quacumque potentia propria illius obiecti, si ei debite applicentur, magis, vel minus perfecte iuxta maiorē, vel minorē capacitatem potentia.

LIBER TERTIVS DE ANIMA.

TEXTVS. *Sensum autem nullum esse alium præter hos quinque, &c.*

SUMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.

Huius tertij libri initium non omnes eodem modo desumunt; nam Averroes, cæterique Arabes, quos imitari sunt Albertus magnus, Egidius, & Caietanus, initium huius libri desumunt à 4. cap. à quo incipit Aristoteles agere de anima intellectiva, existimantes, tria priora capita, in quibus doctrinam de potentijs sensitivis absolvit, ad secundum

dum librum spectare. Tamen exemplaria græca (quæ maioris sunt auctoritatis) à capite, in quo Aristoteles de numero externorum sensuum differit; hunc tertium librum inchoari volunt, quam distributionem, quæ nunc vulgò recepta est, nos etiam sequimur, cum Themistio, Simplicio, Boetio, Argyropilo, Theophylo, Diuo Thoma, & alijs.

1. Hic tertius liber tredecim habet capita; in 1. capite agit de numero sensuum externorum. In 2. & 3. exhibet tractationē sensuum externorum; à 4. vsque ad octavum differit de intellectu, id est, de anima intellectiva: à 9. vsque ad 13. principium motus progressivi animantium pertractat. Et hæc est summa textus totius libri in generali.

2. In speciali; in 1. capite statuit, nullum alium esse sensum externum præter quinque, in 2. libro enumeratos, scilicet, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum: & ad hoc probandū facit à posteriori aliquas rationes satis prolixas, quæ in summa ad istam reduci possunt; sicut reduxit D. Thom. super hunc locum lect. 1. Quicūque habens aliquod organū sensus, per quod cognoscitur sensibilia, cognoscit per illud organū quæcumque sensibilia, quæ pertinent ad illū sensum; sed animalia perfecta habent omnia organa sensuum externorum; ergo cognoscunt omnia sensibilia, quæ cognosci possunt per sensus exteriores; sed nō habēt plura organa sensus, nisi quinque: ergo non sunt plures sensus exteriores, quam quinque. Minorē probat, quia organa debēt proportionari cum medijs, per quæ mouentur sensus; sed non datur nisi mediū internū, per quod mouentur tactus, & gustus, & ex externis solum datur aer, & aqua, per quæ mouentur visus, auditus, & olfactus: ergo tantum quinque organa; & cōsequenter quinque sensus exteriores. Deinde docet, sensibilia communia per se sentiri ab aliquo ex quinque sensibus enumeratis, & ideò non esse necessariū, constituisse alium distinctum sensum à quinque enumeratis, per quæ sensibilia communia percipiuntur. Et insuper reddit rationem, cur natura disposuerit, vt sensibilia communia perciperentur pluribus sensibus exterioribus, dicens hoc disposuisse, vt melius distingueremus sensibilia communia à sensibus proprijs.

3. In 2. cap. vt statuat, præter quinque sensus externos, dari etiam quēdam sensum internū, qui dicitur sensus communis, ponit hoc dubium, an eodem sensu exteriori, quo obiectum eius sentimus, sensationem prædicti obiecti sentiamus, an id fiat ab alio sensu distincto? Et propositis pro vtraque parte rationibus dubitandi, resolvit, & concludit, ponendum esse, præter quinque sensus exteriores, alterum sensum internum, & communem, quo

percipiamus sensationes sensuum externorum, & obiecta eorum; quod sic probat; animalia discernunt inter sensibilia diuersorum sensuum, v.g. inter colorem, & sonum; sed hoc nō possunt præstare per aliquem ex sensibus externis; nam quilibet ex sensibus externis solum discernit inter sensibilia sui obiecti adæquati, v.g. visus inter album, & nigrum, & c. ergo ad hoc munus obediendum, necessarium erit ponere in animalibus sensum communē internum. Quod si aliquis respondeat, hoc præstare animalia per plures ex sensibus externis; dicit hoc esse impossibile, nam impossibile est discernere inter colorem, & sonū, nisi discernens, vtrūque cognoscat; ac per cōsequens esse necessarium ponere vnum sensum cognoscentē colorem, & sonū, vt possit discernere inter sensationes coloris, & soni. Et si aliquis obijciat, iam simul talem sensum contraria percipere; respondet, quod sicut punctum existens in centro circuli, licet in se sit vnum; tamen quodammodo est plura, in quantum est principium plurium linearum, quæ ab illo ducuntur ad circumferentiam ita, inquit, sensus communis, licet in se sit vnus; tamen quodammodo est plures, in quantum terminat plures cognitiones sensuum externorum.

4 In 3. cap. nititur explicare naturam sensus interni, qui dicitur phantasia, seu imaginatio, & ad hoc tria præstat; primò refutat errorem Empedoclis, & Homeri, qui cum omnē animam corpoream ponerent, non distinguebant inter sensum, & intellectum. Probat autem, sensum distingui ab intellectu, primò, quia sensus conuenit omnibus animalibus, intellectus verò quibusdā tantū; secundò, quia intellectus sæpè fallitur circa propriū obiectū; sensus verò rarò. Secundò docet, phantasiā, seu imaginationē neque esse sensum externū, neque intellectū, & probat primò, quia imaginatio est quoddā medium inter sensum externū, & intellectum, cū imaginatio nō fiat, nisi ex præcedenti sensatione, neque intellectio, nisi ex præcedenti imaginatione. Secundò probat, quia imaginatio est quid diuersum ab existimatione, id est, à iudicio intellectus (vt cōmuniter interpretes aduertūt) & similiter à sensibus externis, id est, ab actibus sensuum externorū. Primū suadet ex eo, quod existimatio, id est, iudiciū intellectus nō est in nostra potestate; proposita enim demonstratio, nō possumus aliter existimare, seu iudicare (imaginatio verò in nostra est sita potestate, vt patet, inquit, in habentibus artē memoratiuam, qui ad libitum imagines, & figuras fingunt, per quas firmius res memoriæ mandant; idē suadet ex eo, quod non causat in appetitu passionē, sicut causat existimatio, seu iudiciū; nam si quis per imaginationē leonē appropinquantē fingat, non contristatur; benè tamen, si existi-

met,

met, seu iudicet appropinquare. Secundū demonstrat ex eo, quod sensus externus in omnibus animalibus inest; imaginatio verò nō; quia neque est, inquit, in vermibus, neque in formicis, neque in apibus. Itē quia sensatio externa est certa, cum sensus externus nō fallatur circa propriū sensibile: imaginatio verò non semper est certa; sæpè enim dubitamus, an verū sit quod imaginamur; & demū, quia clausis oculis, & quando nihil sentimus, plura imaginamur. Tertio denique ex dictis hęc colligit definitionē imaginationis actualis, *imaginatio est motus factus à sensu in actu; cū enim solū imaginemur obiecta illa, quæ sentimus, vel sentata à nobis sunt; profectò actus imaginationis causabitur à sensu in actu, id est, ab actuali sensatione sensus externi.* Vnde iuxta hanc definitionē actus imaginationis sic poterit potētia imaginatiua, seu phantasia definiri, *est potētia sensitua apta moueri ab obiecto sensato per externos sensus.*

5 Absoluta tractatione de potentijs cognoscitiuis animæ sensitivæ; incipit Aristoteles à capit. 4. huius libri agere de potentijs cognoscitiuis animæ rationalis, vt sic à posteriori, quid sit anima rationalis, cognoscamus; & in 4. cap. intentum eius est, explicare potentiam animæ rationalis, qua intelligit, & sapit, id est, possibilem, seu passibilem intellectum; hunc autem explicat per comparisonem ad sensum, de quo iam disputauerat, dicens, intellectū possibilem in aliquibus conuenire cū sensu, & in aliquibus differre: conuenit cū sensu in hoc, quod sicut sentire est quoddā pati; ita & intelligere. Ex quo colligit, quod sicut sensus est potētia passiva, passione perfectiua, & impropria, qualis est, quæ per receptionem specierū intentionalium fit; ita & intellectu. & sicut sensus ex se non habet formas, id est, species sensibiles; ita & intellectus ex se nō habet actu species intelligibiles; sed est quasi tabula rasa, in qua nihil est depictū; est tamen in potentia omnia, quia omnium rerum potest recipere species intelligibiles. Differt autē intellectus à sensu, primò; quia nō est potētia organica; & cōsequenter neque corporea, sicut est sensus; nā si potētia corporea esset, non posset omnia corporea percipere; nā intus existēs prohibet extraneū, vt patet in gustu; quia si aliquo sapore naturali afficiatur, nō potest cæteros sapes externos percipere. Itē si esset potētia corporea; læderetur ab excellēti intelligibili; sicut sensus, qui corporeus est, læditur ab excellēti sensibili; cōstat autē intellectū potius perfici ab excellēti intelligibili. Pōnit deinde aliquas dubitationes; prima; an per eādē potētiam animæ percipiamus naturā, quæ denominatur vniuersalis, & similiter naturā, quæ denominatur singularis; & loquitur de vniuersali, & singulari in rebus materialibus. Cui dubitationi respondet, per sensum nos solū singularia

ma-

intellecta, adhuc secundū esse intētionale, vt repræsentiatio. Secundū, quod in eodē homine intellectus in potētia est prior intellectu in actu, ad ipsumque præsupponitur. Hoc supposito, diuidit intellectum in actu in practicum, & speculatiuum: & quia inter sensum, & intellectum cognitio quædam est, ex ijs, quæ sensui conueniunt, quæ etiā intellectui conueniant, explicare contēdit. Sicut enim sensui conuenit reduci ex potētia ad actum ab obiecto sensibili, non per propriā, & physicā alterationē; sed solum per actionem intentionalē imprimendo, scilicet, species intentionales sui in sensum: ita intellectui conuenit reduci ex potētia ad actum ab obiecto intelligibili residente in phantasmate, non per propriā, & physicā alterationē; sed solum per actionē intentionalē imprimendo, scilicet, in intellectu possibilē species intentionales sui, quas intellectus agens abstrahit ab ipso. Item sicut sensus externus percipit suum proprium obiectū, non percipiendo, an sit conueniēs, vel discōueniēs; sed simplici intuitu sensibilitatem eius attingēdo; sensus verò internus, præsertim phātasia, seu imaginatio, non solum percipit suum obiectum, siue præsens, siue absens sit; sed etiā percipit in illo rationē conuenientię, vel discōuenientię: ita intellectus possibilis (in quo sunt cōiuncta propter suā eminentiam, quæ in sensibus sunt dispersa) per aliquas operationes, etsi intelligat naturā, & proprietatem sui obiecti (siue hoc fiat per simplicē apprehensionē, siue per cōpositionem, siue per discursum) non tamē indicat, nec dicit, an sit conueniēs, an discōueniēs id, quod cognoscit? Per alias verò operationes non solum cognoscit naturā, vel proprietates sui obiecti; sed etiā indicat, & dicit id, quod cognoscit esse cōueniēs, & sequendum, vel esse discōueniēs, & fugiendum. Præterea sicut ad actum, quo phantasia apprehendit suum obiectū sensibile, siue præsens, siue absens, vt conueniēs, vel vt discōueniēs, sequitur motus appetitus sensitui, quo prosequitur cōueniēs, & fugit discōueniēs; ita ad actum intellectus, quo cognoscit suum obiectū intelligibile iudicādo; & dicitur esse conueniēs, vel discōueniēs, sequitur motus voluntatis, quo prosequitur conueniēs, & fugit discōueniēs. Demum sicut omnia obiecta sensuum exteriorū emittunt, postquā sensata sunt, species intentionales sui in sensum cōmunē, qui idēd cōparatur puncto, quod est in cētro circuli, quod etiāsi vnū sit, terminat nihilominus omnes lineas, quæ ducuntur à circumferentia: ita omnia phantasmata, id est, omnia obiecta cognita per phantasiā emittunt omnes species intentionales sui, ministerio intellectus agentis in intellectum possibilē, qui etiāsi vnus sit, potest omnium istorum obiectōrū species intentionales reci-

pe;

pere; non secus, ac de puncto existēte in centro circuli dictum est, etiāsi vnū sit, posse terminare omnes lineas, quæ ad ipsum deducuntur à circumferentia circuli. Ex his omnibus colligit discrimē inter intellectū speculatiuum, & practicum, dicēs, quod etiāsi vtrūque cognoscit cum depēdentia à phantasmate; tamē speculatiuus solum contēplatur veritatē suorū obiectōrū; at practicus non solum cōtēplatur veritatē suorū obiectōrū; sed etiā iudicat, & dicit, esse cōueniētia, vel discōueniētia; quod discrimē, inquit, Arist. nō arguit diuersas potētiās, sed diuersas operationes eiusdem intellectuæ potētiæ.

9 In 8. cap. summam colligit ea, quæ in duobus præcedentibus capitulis de sensu, & intellectu docuerat: primū est, animā quodāmodo esse omnia; nā per sensum est omnia sensibilia, & per intellectū omnia intelligibilia, nō in esse reali, sed in esse intentionali, seu repræsentiatio, vt supra dictū est. Et quia distinxerat intellectū, in intellectū in actu, & intellectū in potētia; nūc cōsequēter dicit, intellectū in actu, id est, dum actualiter cognoscit, esse actu omnia, quæ cognoscit; intellectū verò in potētia esse tātū in potētia omnia ab ipso cognoscibilia. Secundū est, intellectum tā practicum, quā speculatiuum in omni sua operatione depēdere à phantasmate, hoc est, ab obiecto cognito per phantasiā; quod sic declarat; res omnes, tā physice, quā mathematicæ (nā res metaphysicæ, cū ab omni materia abstrahāt, pro hoc statu, nō per species proprias, sed per species rerum physicarū, aut mathematicarū cognoscuntur) sunt extra sensum, & intellectū, nec possunt ad eos reduci, nisi per species intētionales sensibiles quidē ad sensum, & his medijs per intelligibiles ad intellectū; sed sic se habet intellectus ad phantasmata, sicut se habēt sensus externi ad sensibilia: ergo cū sensus externi nō possint moueri, nisi à sensibilibus secundū suū esse reale illis præsentibus; ita neq; intellectus moueri poterit, nisi à phantasmatibus illi præsentibus, id est, ab obiectis in quātū per cognitionem phantasiæ illi repræsētantur. Et hinc sumit vires illud celebre axioma, oportet, intelligentem phantasmata speculari. Tertium, & vltimum est, actum intellectus, qui dicitur compositio, seu diuisio in hoc differre ab actu phantasiæ, quod in prædicto actu intellectus datur veritas, vel falsitas; secus verò in actu phantasiæ, cuius sensatio similis est simplici apprehensioni intellectus.

10 A 9. cap. incipit Arist. agere de potētia motiua, non quavis, sed quæ principium est progressiōis, & incessus animalis: & vt in capite sequenti facillē explicat, quid sit; in hoc 9. capite explicat solum, quid non sit, dicens, potētiām istam, neque esse potētiām vegetatiuam, neque sensitiuam, neque intellectuā, neq; appetitiuam; non vegetatiuam, quia omnis motio localis est cōiuncta cū

T a

ima-

imaginatione, & appetitu, cū sit ad fugiendū, prosequendumve aliquid imaginatione perceptū; & omnis fuga, & prosequutio ad appetitū pertingat: vegetādi verò actio nullā connexionē habet cū imaginatione, & appetitu; cū insit etiā plātis, quibus neutrū horum cōuenit. Itē quia si potētia motiua, & vegetatiua idē esset, sequeretur, etiā stirpiū genera, quæ vegetandi facultate pollēt, habere instrumēta ad progressionē idonea; quod cōstat esse falsum. Eadē ratione probat, nō esse potentiā sensitīuā; nā si esset, cū omnia animalia aliquē habeāt sensum, omnia animalia haberēt potentiā motiūā; quod falsum esse constat, cū dentur aliqua animalia petris affixa, in quibus nulla datur potētia loco motiua. Non intellectuā, quia si potētia loco motiua esset intellectus; vel esset intellectus speculatiuus, vel practicus; nō potest esse speculatiuus, hīc enim, quā talis est, nihil, quod in actionē cadit, cōsiderat; progressio autē nō nisi fugiētis, aut amplectētis actio est; neq; practicus, nā hic sēpē numero, quid amplectēdū, aut declinādū sit, proponit. Neq; idē sequitur actio, vt patet in his, qui cupiditate magis, quā ratione ducūtur. Et eadē ratione probat, non esse potentiā appetitiuā, quia sēpē inclinante appetitu ad aliquem motum, motus non exhibetur.

11 In c. 10. intēdit assignare, quid sit potētia motiua in animali, & præter potētiā executīuā motus, docet, duo esse principia, quibus animalia mouentur, vnū impulsīuū, scilicet, appetitū, & aliud directīuum, nimirū, intellectum, aduertens duo, primum nomine intellectus se intelligere etiā imaginationem, vt sic cōprehendat principīū motus, qui est in brutis, quæ nō intellectu, sed imaginatione diriguntur. Secundū, se nō loqui de intellectu speculatiuo, quia huius finis solūm est contēplatio veritatis; sed de intellectu practico, quia istius finis actio, seu opus est. Et quod vtrūque istud principīū requiratur ad motū progressīuū animalis, probat sic; appetitus nō mouet animal motu progressīuo, nisi propter aliquem finē; sed finis nō potest appeti ab animali, nisi cognitus, seu apprehensus cognitione, seu apprehensione practica; ergo ad motū progressīuū animalis necessariō requiritur cognitio, seu apprehensio practica. Quod etiā sit necessariō ad prædictū motū appetitus, inde cōuincit, nimirū, quia intellectus practicus, seu imaginatio solū mouet proponendo appetibile: ergo nō cōcurrit ad motū sine appetitu, quo illud appetibile propositum prosequatur. Sed quia hæc duo principia sūt subordinata, & vnū propter aliud, nimirū, intellectus propter appetitū, & idē reducēda esse ait ad vnū præcipuū mouēs, & huiusmodi esse appetitū. Deinde docet, appetitū nō esse rātū vnū, sed duplicē, vnum, qui mouetur ab appetibili apprehēso per sensum, seu imaginationē, qui idē dicitur sensitīuus;

&

& alium, qui mouetur ab appetibili proposito per intellectū, seu rationem, qui idē dicitur rationalis: & quod appetitus isti distinguantur, probat, quia simul mouēt motibus cōtrarijs. Experimur enim, rationem aliquid proponere, tanquā bonū prosequendū, quod voluntati placet, & appetitui sensitīuo displicet; & e contra imaginationē proponere aliquid bonū delectabile, quod appetitui sensitīuo placet; sed voluntati displicet. Demū enumerat ea, quæ concurrunt in motu progressīuo animalis, dicens, quod sicut in motu cælesti reperitur id, quod mouet, & nō mouetur, scilicet, intelligentia; & id, quod mouet, & mouetur, scilicet, corpus cæleste, & id, quod mouetur, sed non mouet, scilicet, hæc corpora inferiora; ita in motu progressīuo animalis reperitur id, quod mouet, & nō mouetur, scilicet, appetibile, & id, quod mouet, & mouetur, scilicet, corpus animalis, & demum instrumenta, quibus mouetur, scilicet; partes aliquæ corporis.

12 In c. 11. duo dubitat, & resoluit Aristoteles; primū est, an in imperfectissimis animalibus, vt sunt, quæ solū participāt sensum tactus, reperiātur duo principia motus, quæ capite præcedēti assignauerat, nimirū, appetitus, & imaginatio; Et resoluit, reuera reperi, sed vtrūq; imperfectissimū; & de appetitu probat, quia si pūgātur, cōtrahuntur, quod signū est doloris, & aliquādo se dilatāt, quod signū est voluptatis; dolor autē, & voluptas solū in habentibus appetitū reperiuntur. Et ex hoc etiā manifestē inferitur, quod insit eis imaginatio; quia appetitus nō fertur in incognitū, sed in id, quod ei repræsentatur tāquā cōueniēs, vel discōueniēs. Quod autē ipsorū imaginatio, & cōsequēter ipsorū appetitus, sit imperfectissima, probat tū, quia à præsentibus dūtaxat appetibilibus mouentur; tum etiā, & præcipuē, quia nō percipiūt distinctē hoc, vel illud conueniēs, sed confusē, & idē impulsu iucūdi, vel molesti non ad certū aliquē locū ciantur, sed sede stabili degāt. Secundū, quod dubitat, est, quo pacto supradicta duo principia motus reperiātur in hominibus; Et resoluit, reperi in gradu perfectissimo; nā imaginatio est cognitio deliberatiua, quæ est actus proprius intellectus practici; & explicās, quid sit deliberare, ait, esse cōparare multa sub vna cōmuni mēsurā, & ex ea cōparatione assumere illud, quod conuenientius est, prætermisiss alijs. Docet præterea, hanc deliberationem, quæ solūm in hominibus reperitur, non semper se habere eodē modo; sed aliquando appetitum sensitīuum vincere rationalem, & hunc illi subijci; aliquando verò rationalem vincere sensitīuum, quantum vis repugnantem, & secū trahere, quasi in vitū, sicut sphaera superior trahit secum, & quasi

†

T 3

ra 3

rapit inferiorem, & hoc ait esse naturæ consentaneum, quia ordine naturæ inferiora subiiciuntur superioribus, & rationalis appetitus superior est sensitiuo; sicuti è contra, quod rationalis appetitus subiiciatur sensitiuo, est contra naturam; & cum hoc cõtingat ferè semper, ac homo peccat, meritò dici peccatum esse contra naturam. Subdit demum Aristoteles, quòd cum in deliberatione, seu syllogismo practico pro antecedenti duæ propositiones assumantur, vna vniuersalis, vt hæc, *omne bonum honoribus est afficiendum*; & altera particularis, vt hæc, *hoc est bonum*; etsi ambæ moueant, sed magis particularis, quàm vniuersalis.

13 In cap. 12. comparat facultates, seu potentias animæ inter se; & in ordine ad diuersa genera viuentiũ, & duabus conclusiõibus determinat, quæ nã earum his, vel illis viuentibus, tâquam necessariæ insint; quæ verò solum tanquã vtiles. Prima conclusiõ est, omne viuens, quãdiu viuit, necessariò debet habere nutritiã potentiã; sed non omne viuens, necessariò debet habere sensum. Primũ probat, quia totus discursus vitæ diuiditur in augmentum, statũ, & decrementũ; sed nullum istorũ consistere potest sine nutritione; ergo omne viuens, quãdiu viuit, necessariò debet habere potentiã nutritiã. Secundum ostendit in plantis, quæ inter viuentia numerantur, & nihilominus nullo sensu præditæ sũnt. Secunda conclusiõ; animalibus tactus, & gustus sũnt simpliciter necessarij; reliqui verò sensus solum sũnt vtiles. Priorem partem probat, quia sine tactu, & gustu, nec possunt quærere alimentum, nec sentire noxium, vel conueniens, sine quibus vitã conseruari non potest. Et quia aliqui poterat obijcere, animalia, si intellectu prædita sint, posse per eum iucundum, & molestum iudicare ac per consequens ad tuendam vitã non indigere sensu, neque tactu, neque gustu; respondet fieri non posse, vt vllum corpus intellectum habeat; & sentiendi facultate non polleat; quia alioqui talis animæ; & corporis vnio neque in animæ; neque in corporis bonum caderet: non in bonum animæ; quia anima intellectiua ideò corpori vnitur, vt sensu ministerio rerũ notionẽ sibi comparat, qui finistunc cessaret. Non in bonũ corporis; quia nõ ob id corporis cõpago firmitior, aut diuturnior efficeretur. Secunda partẽ ostendit; quia sensus tactus, & gustus sufficiũt ad conseruandã vitã; ergo reliqui sensus solum vtiles erunt, quia ordinantur solum ad sentiendũ res distantes, & quas non tangũt.

14 In cap. 13. & vltimo docet; nullum corpus animalis esse simplex, vt sũnt corpora elementorum; sed potius quid mistũ elementis; quod (supponendo id, quod capite præcedenti docuerat, scilicet, omne sensitiuũ necessariò habere sensum tactus) duabus

bus rationibus demonstrat; prima, organum tactus non potest esse quid simplex, sed mistũ; ergo neque etiam poterit esse quid simplex, sed mistũ corpus animalis, in quo residet: antecedens pater, quia organũ tactus mediocritatẽ, & temperationẽ exigit, quæ solum in mistis reperitur: vnde ea, quæ terrestri materia nimis abundant, sensu tactus carent, etsi vegetentur, vt patet in plãtis, capillis, & ossibus. Secunda, quia tactus non est perceptiuus vnus tantum qualitatis, sed plurium contrariarum, vt frigoris, & caloris, humiditatis, & siccitatis; ergo est in potentia ad omnes; quod cõtingere non posset, si non consisteret in temperie earum; nam cum tactus solum percipiat excellentes qualitates, si solum haberet vnã, vel alteram in summum, vt habent simplicia elementa, illã sanẽ nõ perciperet. Ex dictis tria inferit; primũ, destructo tactu, destrui animal, quia destruitur sensus alimenti. Secundũ, excellentia sensibilia corrumpentia tactũ, consequenter corrũpere animal, quod sine tactu consistere non potest, cum tamen excellentiæ aliorum sensibilibus etiam si sensus proprios corrũpant, non tamen ipsum animal, nisi fortè per accidens ratione alicuius adiuncti. Tertiũ, solum tactum esse simpliciter necessarium ad vitã animalis; reliquos verò sensus solum esse vtiles; nã gustus, de quo capite præcedenti dixerat, esse simpliciter necessarium ad vitã animalis, solum hoc habet propter tactum adiunctum; nam secundum se solum est necessarium propter voluptatẽ cibi: & sic concordat duo asserta, quæ prima facie videbantur esse opposita.

ANNOTATIONES CIRCA LITERAM huius tertij libri.

Circa ea, quæ docet Aristoteles cap. 4. huius libri, scilicet, per intellectum nos cognoscere tã naturas vniuersales, quã singulares, sed cũ hoc discrimine, quòd naturas vniuersales cognoscimus directè; naturas verò singulares reflexè, aliqui auctores hic exagitant celebrem illã quæstionẽ. *quid sit à nobis primò cognitum pro hoc statu?* Sed quæstionẽ istã latè expendimus I. Physic. disp. I. q. 5. similiter circa discrimen, quod c. 7. ponit Aristoteles inter intellectum practicum, & speculatiuũ aliqui ansam sumunt ad exagitandũ, quid sit praxis, & quid speculatio, & quo pacto scientia practica, & speculatiua inter se differat? Sed difficultates istas latè exagitauimus in proœmialibus Logicæ disput. vnica, q. 6.

Solum ergo quæ genuina sunt huius libri, & quæ Aristoteles in ipso docuit, septem disputationibus comprehendemus; prima de numero sensuum externorum. Secunda de numero, natura, & modo operandi internorum sensuum. Tertia de natura, atque officio intellectus agentis. Quarta de natura, & obiecto intellectus possibilis. Quinta de intellectu. Sexta de appetitu rationali, & de potentia motiva, quibus accedet septima disputatio de anima separata.

DISPUTATIO PRIMA.

De numero sensuum externorum.

DE numero sensuum externorum ex professo agit Arist. c. 1. huius libri, & præter ea, quæ de sensibus externis, tã in communi, quã in speciali in secundo libro dicta sunt, solum restat ad completam eorum intelligentiã duo expendere; primum, *an tantum sint quinque?* Secundum, *quo pacto tam inter se, quam in ordine ad subiecta, in quibus insunt, comparentur?*

QVÆSTIO PRIMA.

An sensus externi sint tantum quinque?

Quæstio hæc solum procedit de facto; nam de potentia Dei absoluta, nullus dubitare potest, potuisse Deum facere plures sensus, quam quinque, specie distinctos, non secus, ac facere potuit aliud obiectum sensibile, quod natura sua postularet diuerso modo immutare potentiam sensitivã, ac immutat obiecta sensibilia, quæ de facto à Deo producta sunt.

2 Sensus exteriores tantum esse quinque, nimirum, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum, nec plures, nec pauciores, om-

nes vnanimiter affirmant, Aristot. 1. cap. huius libri, Plato in Thæoteto, & ex Patribus, D. Damasc. lib. 2. de fide c. 18. D. Gregorius Nyssenus orat. 6. in cantica, D. August. lib. de quantitate animæ c. 23. D. Ambrosius in Apocalypsim cap. 18. D. Gregorius in Ezechielem homilia 17. D. Hieron. in Psalmum 141. & Origenes homilia 3. in Leuiticum, & homilia 3. in Cantica. Ex Scholasticis omnes, D. Thom. 1. p. q. 78. art. 3. & noster Scotus de anima quæst. 6. & in 2. dist. 3. quæstio. 8. ad 3. Imò id ostendit experientia, qua experimur in homine, in quo abs-

absque dubio (cum perfectissimum animal sit) vigent omnes sensus, solum vigere quinque supradictos sensus exteriores, nec plures, nec pauciores. Solum ergo potest esse dubium, an rationes, quibus ad hunc numerum comprobandum adduxit Aristoteles, fuerint efficaces, an solum probabiles? & similiter, an ratio, quam ad hoc ipsum probandum adduxit noster Scotus, fuerit efficacior, & probabilior, quam Aristotelis discursus, & aliorum.

3 Aristoteles, ut vidimus in litera capituli primi huius libri, ratione tripartita, & adhuc discursum redacta, conatus est ostendere tantum esse quinque sensus exteriores, nec plures, nec pauciores: tot sunt sensus, quot sunt organa sensus; sed organa sensus tantum sunt quinque; ergo & sensus tantum erunt quinque, nec plures, nec pauciores. Maior patet ex proportione, quæ versatur inter sensum, & organum eius: qui enim habet aliquod organum sensus, per quod cognoscuntur sensibilia, cognoscit per illud organum quæcumque sensibilia, quæ pertinent ad illum sensum. Minorem probat, quia organa debent proportionari cum medijs, per quæ mouetur sensus; sed præter medium intrinsecum, cum quo proportionantur organa gustus, & tactus, solum possunt dari duo media extrinseca, aer, scilicet, & aqua, cum quibus proportionantur organa aliorum sensuum, visus, scilicet, auditus, & olfactus: ergo tantum sunt quinque organa. Hanc ultimam minorem non aliunde probat, nisi quia solum illud potest poni, ut medium extrinsecum proportionatum organo alicuius sensus, quod prædominetur in organo (hæc enim est proportio, quæ inter organum, & medium debet reperiri) sed in organo sensus solum debent prædominari aer, & aqua; quia aer, & aqua propter humiditatem valde sunt accommodata ad recipiendum: ergo solum aer, & aqua poterunt esse media extrinseca sensuum.

4 Hic Arist. discursus ex tripartita ratione desumptus (preterquam quod non est à priori, sed à posteriori, ut annotauit Scotus q. 6. de anima citata); probat enim in eum ex numero organorum; organa autem sunt propter sensum, & non e contra) etsi probabilis sit, & solus, ut probabilis traditus fuerit ab Aristotele; non tamen est efficax, & convincens, cum quædam supponat incerta, & alia assumat non probata, ut inductione patebit.

5 In primis enim supponit hic discursus Arist. organa esse multiplicanda pro multiplicatione sensuum, quod incertum est, & forte apud ipsum Aristotelem falsum. Nam capite de tactu expressè docuit, quod etiam si gustus dispersus foret per omnes partes corporis, in quibus reperitur tactus, adhuc gustus esset di-

distinctus sensus à tactu: non ergo ex mente Aristotelis distinctio sensum prærequirit distinctionem organorum.

6. Deinde assumit aliam propositionem, neque per se evidentem, neque à se probatam, nimirum, quòd si esset aliud organum sensus distinctum ab omnibus, quæ numerantur, daretur medium extrinsecum distinctum ab aere, & ab aqua; licet enim inter medium sensus, & organum eius proportio esse debeat; tamè vndè colligitur, quòd si daretur aliud organum ab ijs, quæ communiter numerantur, quòd prædictum organum non haberet proportionem cum aere, & aqua, sicut habent organa visus, auditus, & olfactus?

7. Demum assumit aliam propositionem non minus incertam, videlicet, in organo sensus solum posse prædominari aerem, & aquam; & ideo non dari plura media extrinsecà quàm aerem, & aquam, quia media prædominari debent in organo sensus. Haec autem propositionem incertam voco, quia præsupponit, vt certum, prædominari debere humiditatem in sensorio, seu organo sensus, eo quòd sit qualitas ad recipiendum accommodatissima; quòd non solum est incertum, sed etiam apud ipsum Aristotelem videtur falsum; quia capite de gustu docuit, organum gustus præsup-

ponere temperamentum, in quo siccum comprehendat humidum, & eique prædominetur.

8. Propter hæc Scotus noster quæst. 6. de anima citata aliam adducit rationem, non multum distinctam ab ea, quam adducit D. Thom. 1. p. quæst. 78. art. 3. ad probandum sensus exteriores tantum esse: quinque in specie atoma, quæ non solum est à priori, sed ni fallor, in re tam lubrica omnibus rationibus, quæ ab alijs adducuntur, firmior, efficacior, quæ ad formam redacta talis est.

9. Omnis potentia sensitiva exterior sumit diuersitatè specificam, ex diuersis modis, quibus obiecta sensibilia externa, nata sunt potètijs sensitivas immutare; sed obiecta sensibilia externa, quæ de facto sunt, quinque tantum modis nata sunt potentias sensitivas immutare: ergo de facto tantum erunt quinque sensus, seu potètijs sensitivæ externæ, specie atoma differentes. Maior huius discursus ab omnibus recipitur; minorem autem vt probet Scotus, supponit doctrinam veram, & ab omnibus Peripateticis receptam, nimirum, obiecta sensibilia dupliciter posse immutare subiectum, primò actione intentionali immittendo, scilicet, in illud speciem intentionalem sui: secundò actione naturali producendo, videlicet, in illo formam

nam in esse reali sibi similè, qua distinctione supposita, sic philosophatur Scotus, *Aliquando sensus immutantur ad sentiendum tantum intentionaliter; aliquando verò non solum intentionaliter sed etiam naturaliter. Si primo modo contingat, potentia sensitiva est visus. Si secundo modo, aut est transmutatio naturalis ex parte obiecti, aut ex parte organi: si ex parte obiecti, aut fit talis immutatio, mediante motu locali, & sic est auditus, qui immutatur à sono se multiplicante in aere vsque ad auditum, mediante motu locali: aut fit mediante motu alterationis, & sic est odoratus, qui sentit odorem procedentem ab odorabili secundum quod est alteratum per calefactionem; vnde in hyeme vix odoratur corpus odorabile, præcipue si sit congelatum; non autem accipitur aliquis proprius sensus, secundum quòd immutatur per motum ad quantitatem, quia quantitas est sensibile commune, non proprium, & ideo secundum eam non debet assignari sensus proprius. Si ex parte organi, sic habemus gustum, & tactum; sed differunt, quia organum tactus immutatur à calore, vel qualitate tangibili immediate, vel saltem potest ab ea immediate immutari; gustus autem non potest immediate immutari à sapore, qui est eius obiectum, sed mediante humore saliali conuncto linguæ; quia si immutaretur immediate à sapore, semper indicaret saporem talem; qualis est; hoc autem est falsum in febricitantibus, quibus videtur dulce amarum propter amaritudinem humo-*

ris conuncti. Hæc subtilis Doctor, firma quidem, & efficacia ad probationem minoris, in ratione supra facta, assumptæ.

QVÆSTIO II.

Quo pacto quicumque sensus exterior tam inter se, quàm in ordine ad subiecta, in quibus insunt, comparentur?

SI quinque sensus exteriores comparentur inter se, conueniunt omnes, visum esse nobiliorem, & perfectiorem sensum; deinde auditum; postea olfactum, quem sequitur gustus; & tandem tactum esse omnium imperfectissimū, & ideo ordine generationis priorem; quia est fundamentum omnium aliorum, & communis omnibus animalibus, etiam imperfectissimis. Hanc communem sententiam non solum amplexus est Scotus quæst. 6. de anima citata; sed etiam ex doctrina, quam ibi adduxerat ad probandum, sensus exteriores tantum esse quinque, (quam nos quæstione præcedenti retulimus) sic illam demonstrat. Ex prædictis patet ordinem potentiarum, quòd visus, cum immutetur tantum intentionaliter, est nobilior sensus, & certior: post hunc autem auditus, qui minus materialiter immutatur, quia mediante motu locali, qui est primus inter motus; post hunc autem olfactus, quia immutatur materialiter ex parte obiecti,

cti, quod est remotius à potentia, quam organum: post hunc gustus, quia immutatur materialiter ex parte organi, sed non immediate, sed mediante humore saluiali. Vltimus autem, quoad nobilitatem cognitionis est tactus, qui immediate ab obiecto suo materialiter immutatur; est tamen primus ordine generationis, & imperfectionis, vel communitatis; quia est fundamentum omnium aliorum, & communis omnibus habentibus sensum, etiam imperfectum. Hæc satis subtiliter, & exacte noster Scotus ad communem sententiam comprobendam.

2 Si verò quinque exteriores sensus ad subiecta, in quibus insunt comparentur; primò dubitari potest, an omnes in omnibus animalibus reperiantur? Et loquendo de tactu, cõueniunt omnes, tactũ in omnibus animalibus, etiam imperfectissimis reperiri; ita docuit Aristoteles lib. 2. de anima, cap. 4. & in hoc 3. lib. cap. vltimo, & de sensu, & sensibili cap. 2. & ratio est, quia tactus discernit nocua, & convenientia; ergo hic sensus simpliciter necessarius erit in omnibus animalibus, vt sic nocua fugiant, & convenientia prosequantur.

3 De gustu verò Aristoteles in diuersis locis diuersa, imò opposita docuisse videtur; nam in hoc lib. cap. vltimo affirmat, aliqua animalia habere vnicũ tantũ sensum, scilicet, tactũ, solũque tactum esse simpliciter necessarium ad tuendam

vitam. E contrariò verò lib. 2. de partibus animalium capit. 17. de gustu docet esse in omnibus animalibus, & cap. 12. huius libri non solũ de tactu, sed etiam de gustu affirmat, esse sensus simpliciter necessarios in animali ad tuendam vitam; & hoc vltimum assertum cõmuniter recipitur à suis interpretibus, & meritò, quia sicut sine tactu nõ possumus quærere alimentum; ita sine gustu non possumus sentire, quod alimẽtum sit conueniens, & quod disconueniens; quòd etiam in animali, etũ ratione voluptatis ad tuendam vitam simpliciter necessarium est. Vndè ad primum locum respondetur, Aristotelem ibi nomine tactus etiã gustum comprehendisse; nam vt ipse sæpè docet, gustus est quidam, tactus, licet non formaliter, saltẽ præsuppositiuè. Et sic reconciliantur loca Aristotelis, quæ prima facie opposita videbantur.

4 De alijs tribus sensibus, scilicet, visu, auditu, & olfactu, de quibus Aristoteles cap. 12. huius libri docuit, non esse simpliciter necessarios in animali ad conseruandam vitam, sed solũ esse vtiles, & si non omnes, in aliquibus animalibus imperfectis, teste Aristotele, & ipsamet experientia reperiantur; tamen in omnibus animalibus perfectis reperiri omnes expressè docuit Aristoteles 1. de historia animalium cap. 9. & ali-

bi

bi sæpè. Neque obstat, quòd idem Aristoteles eodem loco, & libro 4. cap. 8. talpæ visum denegat; nam vel talpam noluit enumerare in serie animalium perfectorũ; vel si enumeranda est, voluit illã excludere à regula generali: nisi fortè velis dicere, & non improbabiliter, cum Toletò, & Simplicio hoc loco, & Alberto magno lib. 22. de animalibus. Talpã habere visum; nam habet organizationem oculi, quadam pelle coopertam, quæ organizatio superflua esset, si nullo modo visum haberet; sed quia hic visus est imperfectissimus, idè ab Aristotele, tanquam nihilum reputatus est locis, vbi talpæ visum denegat.

5 Secundò dubitari potest, an hi quinque sensus exteriores perfectiores sint in homine, quam in alijs perfectis animalibus? Pro cuius resolutione nota, duplicem perfectionem nos posse considerare in potẽtijs sensitivis, vnam intrinsecã, & quæ eis competit ex sua ratione specifica; aliam extrinsecã, & quæ eis competit ex perfectione accidentali organorum, in quibus resident.

6 Si de perfectione intrinseca, & quæ eis cõuenit ex ratione sua specifica, sermo sit, iam quæstionem istam exagitauimus 2. libr. disp. 3. quæst. 2. à nu. 10. & resoluius, in sententia nostra, & Scoti, quæ sustinet (vt latè expendimus eadem

disputatione quæst. 1.) potentias animæ organicas, vt sunt omnes sensus exteriores, non esse accidentia realiter distincta ab illo organo corporeo, & animato, in quo resident, sed potius esse idem realiter cũ illo, spectareque ad prædicamentum substantiæ, non secus, ac spectat ipsum organum, & solũ ab illo distingui ex natura rei formaliter, ad modum, quo omnis propria passio distinguitur ab essentia, à qua profluit, affirmandum esse, sensus exteriores, vt sunt visus, auditus, &c. qui sunt in homine, esse distinctos in specie à sensibus exterioribus, qui sunt in alijs animalibus; non secus, ac homo ab alijs animalibus distinctus est in specie; & consequenter, si sermo sit de perfectione intrinseca, & quæ prædictis sensibus ex ratione sua specifica cõpetit, asserendum esse, sensus exteriores, qui sunt in homine, esse perfectiores sensibus exterioribus, qui sunt in alijs animalibus, cuius rationem ibi assignauimus, & simul, quæ in contrarium obijciebantur, satisfecimus. Recolatur ibi dicta.

7 Non me latet, posse aliquẽ nobis obijcere Scotum, qui 2. sententiarum dist. 2. q. 6. §. *Potest etiam addi*, videtur oppositam doctrinam sustinere; nam ibi affirmat, ad saluandum Angelum, & animam rationalem differre specie, nõ esse necessariũ, quòd intellectualitas

An-

quòd intellectualitas Angeli, & intellectualitas animæ differant species, & ponit exemplum in anima bouis, & aquilæ, quæ diuersæ speciei sunt; & tamen potentia visiva bouis, & aquilæ (inquit Scotus) nō differunt specie; nam possibile est, quòd continentia differant specie, non verò contenta; sicut apparet in passionibus entis, quæ continentur per identitatem in entibus, quantumcumque distinctis, & tamen illæ passionibus in eis non distinguuntur specie. vnitas enim lapidis, quæ non est aliud realiter à lapide, & vnitas hominis, quæ est idē realiter cum homine, non distinguuntur formaliter, & specie, sicut homo, & lapis; imò hæc vnitas, & illa solū videtur differre numero. Hæc Scotus.

Sed ad hanc auctoritatem Scoti facile respondemus, dicto loco non loqui Scotum ex mente propria, sed ex mente aliorū prædicta verba addidisse, vt omnibus vijs ostenderet, Angelum, & animam rationalē primo nō distingui specie per intellectualitates, seu, quòd idem est, per potentias intellectiuas, vt aliqui cōtendebant. Et quòd hoc sit verum, patet ex cōtextu, vbi post verba allegata subdit, *Et si hoc est verum, tunc planum est, quòd Angelus, & anima non distinguantur specie primò per talem, & talem intellectualitatem; imò nec primò, nec non primò. At si istud non*

est verum, sed relinquatur modò, sicut dubium, saltem primò dictum videtur satis clarum, scilicet, quòd per istud nō est prima distinctio eorum Hæc Scotus.

9 Si verò sit sermo de perfectione extrinseca, & quæ his sensibus competit ex perfectione accidentali organorum, dicendum est in primis, multa bruta, vt vultures, & canes in eo superare hominem, quòd à longiori distantia olfaciunt; licet homo illa excedat in hoc, quòd plures species odorū percipiat. In visu verò communis est sententia, visum lynx in eo visum hominis superare, quòd à longiori distantia obiectum aspiciat, licet fortassis lynx non tot species colorum aspiciat, sicut homo. De auditu, saltē quoad perfectionem distantie quædam animalia exuperant ipsum hominem, qualis est sus in omnium sententia. De tactu expressa sententia Aristotelis est cap. 9. huius libri, & apud Medicos recepta, quam etiam amplectitur D. Thom. 2. libro de anima, lectione 19. tactum hominis perfectiorem esse tactu brutorum; habet enim organum tactus in homine optimum temperamentum. Vnde quòd de aranea dici solet, habere perfectissimum omnium tactum, fortassis tantum est verum in aliquo determinato tangibili. Et demum de gustu etiam Aristoteles, & D. Tho. locis citatis af-

affirmant, hominem in gustu excellere omnia alia animalia; nam saltem præsuppositiue est quidam tactus, & cum homo egeat perfectiori alimēto, perfectiorem etiam gustum habere debuit, licet fortassis quoad aliqua particularia obiecta ab

aliquibus brutis possit superari, vt de simia dici solet; & iuxta istam doctrinam intelligenda sunt carmina illa.

*Nos sus auditu, lynx visu, simia tactu,
Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.*

DISPUTATIO SECUNDA.

De natura, numero, & modo operandi internorum sensuum.

DE sensibus internis disputat Aristoteles 2. & 3. cap. huius libri; ad quorum intelligentiam tria examinanda sunt. Primum, *An detur aliquis sensus internus distinctus à sensibus externis?* Secundū, *Quæ sit natura, & qui numerus sensuum internorum?* Tertium, *Quid sit obiectum, qui sint actus, & quid organum interioris sensus?*

QVÆSTIO PRIMA.

An detur aliquis sensus internus distinctus à sensibus externis?

IN On defuere, qui negauerint, præter quinque externos sensus dari aliquem internum, eo nixi fundamento, quia nullum occurrit sensibile, quòd in aliquem è quinque externis non cadat. Sed vera, & Aristotelica sententia docet, præter quinque exteriores sensus, dari aliquem sensum interiorem, qui dicitur communis, eo quòd omnia obie-

cta externorum sensuum attingit, & inter omnes ipsorum sensationes discernit; ita Aristoteles in cap. 2. huius libri, quem omnes interpretes sequuntur, Scotus quæst. 9. de anima, & 4. dist. 45. quæst. 3. numer. 12. D. Thom. hic lectione 3. & 1. partē quæstione 78. articul. 4. & omnes eorum asseclæ, quos longum esset recensere.

2. Veritatem hæc optimè demonstrat.

monstravit, ut vidimus in litera cap. 2. ipsemet Aristoteles hoc discursu; animalia, etiam irrationalia, discernunt inter sensibilia diuersorum sensuum externorum, v. g. inter colorē, & sonum, sed hoc præstare non possunt per aliquē ex sensibus externis; nam quilibet ex sensibus externis solum discernit inter sensibilia sui obiecti adequati, v. g. visus inter albū, & nigrū; ergo ad hoc munus obeūdum necessarium erit, præter quinque sensus externos ponere in animalibus aliquē sensum internum communē, per quē animalia discernant inter sensibilia diuersorum sensuum externorum, ut sunt color, sonus, sapor, &c.

3 Quod si aliquis respondeat, hoc præstare animalia per plures ex sensibus externis; bene insurgit Aristoteles, ostendens hoc esse impossibile: impossibile enim est (inquit Aristoteles) quod animal discernat per aliquem sensum inter colorē, & sonum, ut de facto discernit, (non enim discernit per agglomerationem omnium sensuum, sed per aliquem determinatū) & quod per illum vtrumque non cognoscat: ergo cum nullum ex quinque exterioribus id præstare possit, ponēdus necessarius erit sensus internus communis attingēs omnia sensibilia, per quē id præstare possit.

4. Et si aliquis obijciat sequi ex hac doctrina, quod idē nu-

mero sensus simul contraria percipiat; respondet Aristoteles, quod sicut punctum existēs in centro circuli, licet in se sit vnum; tamen quodam modo est plura, in quantum est principium, vel terminus plurium linearum, quæ ab illo ducuntur ad circumferentiam, seu à circumferentia ad illud terminantur: ita sensus internus communis, licet in se sit vnus; tamen quodam modo est plures, in quantum est principium plurium cognitionum, quibus percipit omnia obiecta externorum sensuum, & terminus, ad quem tendunt omnes sensationes externorum. Quibus addit Scotus quæst. 10. de anima, num. 3. litera B. sensum internum communem se habere sicut Regem sedentem in solio iudicantem de actibus particularium sensuum, ad ipsum terminatorū, representantium sibi propria obiecta.

5 Probari potest etiam hæc veritas alia simili ratione, quæ sic efformari potest; sensus externi, etsi percipiant sua propria obiecta, uon tamen percipiunt sensationes, quibus illa percipiunt; sed animalia percipiunt suas sensationes: ergo assignandus est in animalibus aliquis sensus internus communis, à quo prædictæ sensationes percipiuntur. Nec valet, si respondeas cū Nemesio libro de hominis natura, c. 7. & Plutarco apud Philoponum lib. 2.

hu-

huius operis tex. 103. cognoscere externorum sensuum sensationes, solum ad rationem, & intellectum spectare; tum quia Aristot. cap. 2. huius libri palā docuit, & probauit, sensum communē percipere, & distinguere sensationes externorum sensuum: tum etiam, quia percipere omniū sensibilibus differentias, & de sensationibus singulorum sensuum iudicare, non excedit facultatem animæ sensitivæ, cum alia præstantiora munia à brutis animalibus administrari experiamur.

6 Non me latet, maiorem huius supra factæ rationis ab aliquibus non admitti; nam Alexander 3. lib. quæstionum naturalium, Themistius hoc in libro cap. 4. suæ paraphrasis, Simplicius textu 136. & nonnulli alij volunt, & defendunt, quemlibet sensum ex exterioribus, non solum cognoscere proprium obiectum; sed etiam illius sensationem; & probant.

7 Primò, quia cuius est sentire, se non operari, eiusdē est sentire suā operationē; sed externi sensus, dum sunt in otio, norūt, se nullam edere functionē: ergo dum sunt in actu, norūt suas operationes, seu functiones.

8 Secunda; sensus externi habent suas delectationes; capit enim voluptatē auditus concētu musicę; visus intuitu viridum colorum, &c. huiusmodi verò delectationes oriuntur in sensibus ex actione, qua quili-

bet eorū in propriū obiectū fertur; sed delectatio non prouenit, nisi ex præcognito obiecto: necesse ergo est, ut vnusquisque sensus propriam operationem, qua delectatur, agnoscat.

9 Tertiò; omnis cognitio fit præeunte specie intentionali; sed ad sensum communem solum deferuntur species intentionales obiectorum, quæ à sensibus exterioribus percipiuntur: ergo vel negandum est, sensum communem percipere sensationes sensuum exteriorum, vel necessario fatendum, prædictas sensationes esse sensatas à sensibus exterioribus; & consequenter sensus exteriores suas percipere sensationes.

10 Quartò; sensuum exteriorū sensationes sunt obiecta sensibilia; aliàs non possent sentiri ab vilo sensu, quod constat esse falsum, cum saltem à sensu communi sentiri omnes fateamur: ergo sentiuntur à sensibus externis, quorum sunt sensationes; imò magis perfectè, quam eorum obiecta, cum mediant inter sensum, & obiecta, & consequenter sint sensui propinquiores.

11 Sed ijs non obstantibus, persistendū est in maiori assumpta, scilicet, sensus externos, etsi percipiant sua propria obiecta, non tamen percipere sensationes, quibus illa percipiunt; quod non solum docuit Aristoteles in hoc libro cap. 2. sed etiam, & expressius libro de

somno, & vigilia, cap. 2. vbi sic ait, *Nō visu videt (animal) se videre, sed quadam communi potentia omnium sensorium.* Vnde cum 2. de anima tex. 136. & sequentibus affirmat, animal sentire, se videre, audire, &c. non est intelligendū, hoc affirmare de sensibus particularibus exterioribus; sed de sensu cōmuni interiori; aliā sibi met esset contrarius. Et quoad ad hoc Arist. sequuntur, nō solum omnes Peripatetici, Scotus q. 9. de anima, D. Tho. hic lect. 3. & 1. p. q. 78. art. 4. ad 2. & q. 87. art. 3. sed etiam Galenus lib. 4. de usu partium, cap. 6. & libro de synthomatū causis cap. 6. Et ratio à priori est, quod sensus exteriores in omnium sententia non sunt reflexivi: ergo etiam si per suas sensationes directē percipiant sua obiecta propria, non poterunt per aliam operationē reflectere ad prædictas suas sensationes percipiendas; sed hoc præstandum erit per alium sensum exteriorem excellentiorem, & omnibus ipsis cōmunē.

12 Neque ea, quæ in contrarium obiecta sunt, multum vrgent. Ad primū fatemur libenter, ad eandē potentiam spectare, cognoscere carentiā sensationis, & ipsam sensationem; quia cōmunis doctrina fert; carentias non per se; sed per ordinē ad formas, quarū sunt carentiæ, percipi posse. Sed sicut negamus, sensus exteriores, dū sunt in actu, percipere suas sen-

sationes, quia hoc solū spectat ad sensum interiorē, qui dicitur cōmunis; ita cōsequēter negamus, sensus exteriores, dum sunt in otio, percipere carentias suarū sensationum; sed hoc solum spectare ad sensum interiorem, qui communis dicitur.

13 Ad secundū benè respondent Conimbricenses, delectationes consequi quidē ex perceptione cōuenientiu obiectōrū; sed negant, hanc cōuenientiā percipi posse à sensibus externis; sed à phantasia, vel æstimatoria, quæ est, quæ repræsentat appetitui, ex quo delectatio oritur, cōuenientiam, vel disconuenientiam obiectōrum.

14 Ad tertium, concessa maiori, negamus minorem; nam vt quæst. 3. huius disputationis loquēdo de obiectis interiorum sensum ostendemus; ad sensum interiorē, non solum deferuntur species intentionales obiectōrū, quæ à sensibus externis percipiuntur, sed etiā species intentionales aliquarum affectionū, quæ inveniuntur in obiectis externis, quæ à sensibus externis non attinguntur; & idē dicuntur obiecta insensata, inter quas affectiones, sensationes, quibus sensus externi percipiunt sua obiecta, numerantur.

15 Ad quartū, & vltimum dicimus, sensationes exteriorū sensuū respectu sensuum exteriorū esse sensibiles, vt quo; sunt enim operationes, seu formæ, à quibus sensus externi sentiētes

for-

formaliter denominantur; respectu verò sensuum interiorū esse sensibiles, vt quod; sunt enim obiecta, quæ per ipsos percipiuntur; ex hoc autē, quod inferitur est, quod solum à sensibus internis possint percipi. Neque obstat, quod sint mediæ inter sensum, & obiecta; & cōsequēter sensibus externis propinquiores; quia non mediant, vt sensibile quod per ipsos, sed solum vt sensibile quo.

QVÆSTIO II.

Quæ sit natura, & qui numerus sensuum interiorum?

1 Statuimus quæstione præcedenti, præter sensus externos, dari etiam sensus internos; sed quia hi sensus interni nominari solent aliquibus nominibus explicantibus eorum officia, & munia, nimirū, sensus cōmunis, phantasia, imaginatio, æstimatoria, memoria, cogitativa, & reminiscencia; idē in hac quæstione duo explicanda veniunt; primum, cuiuslibet istorū sensuum officiu, seu munus. Secundum, an ista munia, seu officia ita distincta sint, vt requirant distinctas realiter potentias; an vna pro omnibus sufficiat?

2 Circa primum dicendū est, officium, seu munus sensus cōmunis esse, recipere species intentionales obiectōrum omnium, quæ à sensibus exterioribus percipiuntur, & per ipsas prædicta obiecta sensata à sensi-

bus externis, dum actualiter à ipsis sentiuntur, non solum percipere, sed etiam inter ipsa discernere; ita Aristot. hic cap. 2. & noster Scotus q. 9. de anima, & cōmuniter auctōres. Appellatur autem hic sensus communis, vt annotauit Scotus q. 10. de anima, nō quia sola sensibilia cōmunia percipiat, neque cōmunitate prædicationis; est enim sensus singularis, seu indiuiduus, sed cōmunitate obiecti; est enim radix, & causa omnium sensuum exteriorū, & quasi Rex sedens in folio iudicat de omnibus obiectis ipsorū, dum actualiter ab ipsis percipiuntur, & inter ipsa discernit.

3 Officiū verò, seu munus phantasiæ est, nō solum species receptas in sensu, qui dicitur cōmunis, conservare; sed etiam per illas cognoscere omnia obiecta sensuum exteriorum, etiam quando à sensibus externis desinunt percipi, vt in dormientibus constat, & etiam in vigilantibus, qui circa illa phantasiantur, non operante circa illa aliquo sensu ex exterioribus; & per hoc differt munus, seu operatio phantasiæ à munere, seu operatione sensus cōmunis, iuxta doctrinam Aristotelis cap. 3. huius libri.

4 Officiū, seu munus imaginatiuæ est, ex obiectis cognitis per phantasiam componere aliquod tertium, vt cū ex monte, & ex auro cognitis per actus phantasiæ, cōponimus, seu ima-

ginamur montem aureum. Cū enim actus phātaſiæ ſolum verſentur circa ſimplicia obiecta, & experientia conſtet, ex obiectis ſimplicibus cognitis per phantaſiam nos, aliquod tertium compositum ex ipsis, imaginari; quod iste actus imaginationis, diſtinctus ſit ab actibus phātaſiæ, neceſſarium erit, & ab isto munere, ſeu actu ſenſus internus, à quo provenit, dicitur imaginatio, & diſtinguimus imaginationem à phantaſia, de quibus Ariſt. 3. cap. huius libri.

5. Officium, ſeu munus æſtimatiuæ eſt, non ſolum percipere externa ſenſata, dum actualiter ſentiuntur ab externis ſenſibus; ſed etiam aliquas eorum affectiones à ſenſibus externis non ſenſatas, vt cum ovis fugit lupum, non quia talis figuræ, vel coloris, ſed quia apprehendit illum, vt ſibi nociyum, & cum avis colligit paleas, non quia habent talem colorem, vel tactum; ſed quia, vt vtilis, & conuenientes ad ædificandum nidum apprehendit, & ſimiliter cum apprehendimus res ſenſatas, & ſimul cum ipsis ipſarum ſenſationes, de quibus dictum eſt, non poſſe percipi à ſenſibus externis.

6. Officium, ſeu munus memoriæ ſenſitiuæ eſt. Vti ſpeciebus ſenſibilibus, tam ſenſatis, quàm inſenſatis, quæ in ſenſu interiori relictæ, & conſervatæ ſunt, ad iterum cognoscendum, tam obiecta ſenſata, quàm in-

ſenſata, quæ tempore præterito cognita, & ſenſata fuere, de quo videndus eſt Ariſtoteles libro, quem ſcripſit de memoria, & *reminiscentia*, & D. Auguſt. libro 10. confeſſionum cap. 8. vbi elegantiffimè ſcribit vim, capacitatem, firmitatem, uſum, & munera, ſeu officia memoriæ.

7. Officium, & munus cogitatiuæ ſolum reperitur in hominibus, quia præter hoc, quod eſt cognoscere omnia ſenſibilia, tam ſenſata, quàm inſenſata, quæ actualiter ſunt præſentia, habet propter coniunctionem cum intellectu, quod præſentæ ſenſationes ſiant interueniente aliquo diſcurſu. Vnde id, quod appellamus ſenſum communem, & ſimiliter æſtimatiuam in brutis, appellatur etiam in hominibus propter concomitantem diſcurſum, facultas cogitatiua.

8. Demum officium, & munus reminiscentiæ (quæ teſte Ariſt. loco citato non reperitur in brutis, ſed ſolum in hominibus) eſt indagatio, ſeu inqueſitio rerum, quas recordari conamur, inquirēdo ex vno ad aliud, quovisq; deuenimus ad id, quod volumus recordari; & per hoc diſfert à memoria, quæ etiā reperitur in brutis; quia officiū, ſeu munus memoriæ ſolū eſt (vt ſupra dicebamus) vti ſpeciebus ſenſibilibus, tam ſenſatis, quàm inſenſatis, quæ in ſenſu interiori relictæ, & conſervatæ ſunt, ad iterum percipiendum obiecta, tam

am ſenſata à ſenſibus exterioribus, quàm inſenſata, quæ tempore præterito cognita, & ſenſata fuere, abſque vlla indagatioe, ſeu inqueſitione, ſed ſolum per ſimplicem, aut ſubitam recordationem.

9. Quod ſi aliquis petat, quo pacto differant inter ſe hæc officia, ſeu munera, à quibus ſenſus interni diuerſis, ſupradictis nominibus nuncupantur? Reſpondendū eſt, ſpecificè diſferre, quia etiāſi actus, quibus hæc officia, ſeu munera exercentur, verſentur circa idem obiectū; ſed non tendunt in illud ſub eadē, ſed ſub diuerſis rationibus, quod ſufficit ad diuerſificandos prædictos actus in ſpecie, vt cū Scoto cōmunis ſententia fert; & exemplificari poteſt in actibus intellectus, quibus idem obiectū intuitiuè, & abſtractiuè cognoscitur; quia actus in omnium ſententia ſpecie differunt, non obſtante, quod verſentur circa idem obiectum, eo quod tendant in illud ſub diuerſis rationibus, nimirum, intuitivus, vt obiectū præſens eſt; abſtractivus verò, vt obiectū eſt abſens.

10. Circa ſecundū, quod quærit quæſtio, maior eſt cōtrouerſia. Plures auctores affirmant in eodem animali aſſignandos eſſe plures ſenſus internos, ſeu potētias inter ſe realiter diſtinctas; ſed magna varietas eſt inter ipſos in determinando numerū, & ordinē ipſorum. Et præcipua cōtrouerſia ſolū verſatur lo-

quendo de quinque prioribus potētijſ, ſcilicet, de ſenſu cōmuni, phantaſia, imaginatiua, æſtimatiua, & memoria, quæ ſunt, quæ non ſolū in hominē, ſed etiam in brutis reperiantur. Nam cogitatiuā non eſſe realiter diſtinctā à ſenſu cōmuni, vel æſtimatiua; & ſimiliter reminiscentiam non eſſe realiter diſtinctā à memoria ſenſitiua, etiam ab his auctoribus recipitur, eo quod cogitatiua, & reminiscentia ex natura ſua non differunt à ſupradictis potētijſ, ſed ſolum accidentaliter, nimirum, quia cum ſint in hominē, cuius intellectus in ſuis actibus dependet à ſenſibus; habent, quando operantur, comitē intellectū intelligentem, vel diſcurrentē circa earū operationes, vel obiecta, & ab hac concomitantiā, quæ ipsis eſt accidentalis, habent, quod cogitatiua, vel reminiscentia nūcupentur.

11. Primo Auicena lib. 6. naturalium part. 4. cap. 2. Algazelus in ſuo libello de anima tract. 4. cap. 4. Albertus magnus 2. de anima, tract. 4. cap. 7. Ioannes Gandauenſis 2. huius operis q. 37. quinque conſtituunt ſenſus, ſeu potētias ſenſitiuas internas, realiter, & eſſentialiter inter ſe diſtinctas, quæ, etſi in numero cōueniāt; tamē in earū officijs diſtribuendis, & ordinandis non parū diſſident. Nam Algazellus, & Albertus magnus primo loco enumerant ſenſum communem, qui

externorum sensuum obiecta percipiat; secundo imaginatiuam, ut species conservet, resque sensatas in earum absentia recolat; tertio æstimatiuam, ut obiecta non sensata percipiat; quarto phantasiam, ut varias inter se species, tam sensatas, quàm insensatas cōiungat. Quinto memoriam, ut conservet ea, quæ à phantasia percipit. Avicenna autem phantasiam tertio loco posuit; quarto imaginatiuam, atque hanc credidit, nihil per se cognoscere, sed dumtaxat species à sensu communi traditas apud se reponere.

12. Fundamentum istorum auctororum ad ponendum quinque prædictas potètiās internas sensitivas inter se realiter, & essentialiter distinctas, est, quia ex Aristotele 2. libro de anima tex. 22. & 23. potètiæ specificantur per actus, & actus per obiecta; sed actus, quibus quinque supradicti sensus, seu potètiæ sensitivæ internæ sua munera exercent, ut num. 9. statuimus, differunt specie; ergo etiã sensus interni, à quibus eliciuntur, erunt potètiæ specie, & consequenter numero, & realiter distinctæ.

13. Secundò D. Tho. 1. part. quæst. 78. artic. 4. & opusculo 43. cap. 4. numerum sensuum, seu potètiarum sensitivarum internarum ad quaternarium reduxit: affirmat enim, dari quatuor potètiās sensitivas internas, realiter inter se distin-

ctas, duas, per quas percipiuntur sensibilia, sensata à sensibus exterioribus, nimirum, sensum cōmunem, qui solum percipit omnia obiecta sensuum exteriorum, dum realiter sunt præsentia, & phantasiam, quæ etiam se extendit ad percipienda eadem obiecta, etiam quãdo nō sunt realiter præsentia, ut contingit in dormientibus; & alias duas per quas percipiuntur sensibilia insensata à sensibus exterioribus, ut sunt rationes cōuenientis, & disconuenientis, aliæque similes affectiones: æstimatiuã, quæ solum percipit hæc obiecta insensata, dum realiter sunt præsentia; & memoriã, quæ etiã se extendit ad percipienda eadem obiecta insensata, quando iam transferunt, & non sunt realiter præsentia. Hanc Angelici Doctoris sententiã, quæ satis communis est inter antiquos, sequuntur omnes eius discipuli, & prius eam tenuit Averroes hoc in libro, commento 6.

14. Et in primis æstimatiuam, & memoriã realiter distingui à sensu communi, & phantasia, ex eo probat, quod sentire per species insensatas, & sentire per species sensatas realè distinctionem inter potètiās his diuersis modis sentientes arguit, cū species insensatas minus materiales sint, quàm sensata: sed æstimatiua, & memoria sentiunt per species insensatas: sensus verò communis, & phantasia sentiunt per species sensatas: ergo isti modi.

modi diuersi sentiendi manifestè conuincit distinctionem realem inter æstimatiuam, & memoriã ex vtraque parte, & sensum communem, & phantasiam ex alia. Et cōfirmatur, quia potètiæ, quæ sentiunt per species sensatas, sunt speculatiuæ, cum nō dicunt de cōuenientia, vel disconuenientia obiecti; potètiæ verò, quæ sentiunt per species insensatas, practicæ sunt, nam dicunt de conuenientia, vel disconuenientia suorum obiectorum: sed sensus communis, & phantasia sentiunt per species sensatas; æstimatiua verò, & memoria per species insensatas; ergo sensus communis, & phantasia potètiæ speculatiuæ sunt; æstimatiua verò, & memoria potètiæ practicæ; & cōsequenter realiter, imò & specificè distinctæ; nam cognitio speculatiua, & cognitio practica in omnium sententia, nō solum realiter, sed etiam specie distinguuntur; & potètiās ab actibus distinctionem & specificationem sumere, ex Aristotele omnibus notum est.

15. Deindè sensum communem esse potètiam realiter distinctam à phantasia, non obstare, quod vtraque ista potètiæ per species sensatas percipiat, probant primò; quia sensus communis est potètiæ intuitiua, cum solum cognoscat obiecta sensuum exteriorum, dum sunt realiter præsentia, & à sensibus exterioribus percipiuntur; phantasia verò

est potètiæ abstractiua, cū cognoscat obiecta sensuum exteriorum, etiam quando realiter nō sunt præsentia, neque à sensibus exterioribus percipiuntur; sed sensatio intuitiua, & sensatio abstractiua, etiã si sint eiusdem obiecti, nō solum realiter, sed etiã specificè distinguuntur; ergo & potètiæ sensitivæ, à quibus eliciuntur, nō solum realiter, sed etiam specificè erunt distinctæ.

16. Secundò probant, quia cū sensus cōmunis facile recipiat species suorum obiectorum, & difficile conservet e contra verò phantasia difficile recipiat species eorundem obiectorum, & facile conservet, videtur necessariò sequi, quod diuersæ, imò & oppositæ dispositiones in organis earum requirantur; & cōsequenter, quod nō possint in eodem organo residere; quod signum euidens est distinctionis realis inter ipsas. Sequelã probant à simili rerum naturalium, quæ ad facile recipiendū, & difficile conservandū externas impressiones necessariò requiruntur, quod in earum temperamento humiditas prædominetur; e contra verò ad difficile recipiendū, & facile conservandū extrinsecas impressiones necessariò requiruntur, quod in earum temperamento qualitas contraria, scilicet, siccitas prædominetur.

17. Eisdem argumentis probant, æstimatiuã esse potètiam realiter distinctam à memoria,

non obstante, quod in eorum sententia utraque ista potentia sentiat per species insensatas; nam æstimatoria est potētia intuitiua, cū solum percipiat objecta insensata, dum realiter sunt præsentia; memoria verò est potentia abstractiua, cū eadem objecta cognoscat, dum iam transierunt, & realiter præsentia nō sunt. Et similiter æstimatoria facillè recipit species insensatas, & difficilè conservat; eōtra verò memoria difficilè illas recipit, sed facillè cōservat.

18. Tertio Galenus in libro de differentiis synthomatū cap. 3. quem refert, & sequitur Valles lib. 2. cōtrouersiarum medicarum cap. 22. & 23. Toletus hic q. 6. D. Damasc. 2. libro fidei cap. 17. & Gregorius Nyssenus lib. 4. de viribus animæ cap. 6. & 7. sensus, seu potētiās sensitīuas internas ad ternarium reducunt, sed non eodē modo; nam Galenus ponit sensum cōmunē, æstimatoriam, & memoriā, realiter inter se distinctas; phantasiā autem, & imaginationē putat, neque inter se, neque à sensu cōmuni realiter distinguī. Toletus verò, etsi phantasiā à sensu cōmuni distinguat, & etiā à memoriā; sed inter phantasiā, imaginatiuam, & æstimatoriam nullā admittit realem distinctionem.

19. Fundamentum Galeni ad ponendum tres supradictas potētiās realiter distinctas est, quia videmus lædi nōn quā tres sen-

sus internos supradictos quoad vnā operationē, & nō quoad aliā; quod certè non aliudē videtur euenire posse, nisi quia ij inter se realiter distinguuntur, & vnusquisque in diuersa cerebri parte residet; & ideo dissoluto organi tēperamento in vna parte, idē nihilominus in alia integrū manet, proindeque facultas, quæ partē illāsam occupat suo munere probè fungitur; quæ verò partē læsam nō itē. Assumptū probat Galenus tribus experientiis, nam in primis imaginādi vim lædi posse, reliquis illæsis, probat libro de *synthomatū differentiis* cap. 3. in Theophilo Medico, qui cum rectè responderet ad interrogata, imaginatus est, tibicines audire in angulo domus, & cōtinuò exclamabat, vt foras eicerentur. Deindē æstimatoriam posse lædi, reliquis potētiis rectè se habentibus, ostēdit lib. 4. de *locis affectis* cap. 4. in quodam Romano ciue, qui surgēs ex lecto ad fenestrā, & ostendens vitrea vasa, inquirens, an proijceret, proiecit, quia annuebāt ei, & allumens puerū, & inquirens, an proijceret, proiecit etiā, quia etiā ei annuebant. Et demū lædi memoriā sine reliquarū facultatum læsione demonstrat libro de *differentiis synthomatū* cap. 8. & libro de *causis* *synthomatū* cap. vlt. exemplorum, qui à Thucidide pestē annumeratā passi sunt, qui neque alios, neque se ipsos cog-

not

noscebant, reliquis internis potētiis rectè se habentibus.

20. Quarto Conimbricenses hic cap. 3. q. 1. etsi probabilem putent sententiam D. Tho. quæ ponit quatuor sensus, seu potētiās internas sensitīuas realiter inter se distinctas, & similiter sententiam Toleti, quæ illas ad ternariū reduxit: tamen art. 3. prædictæ quæstionis, vt multo probabilius cū Fonseca 5. Metap. cap. 28. q. 7. sect. 4. defendit, tantū esse assignandas duas potētiās sensitīuas internas, realiter distinctas, nimirū, sensum cōmunem, & phantasiā. Porro sensum cōmunem, & phantasiā esse potētiās sensitīuas internas, realiter inter se distinctas, præter auctoritatem Arist. qui cap. 3. huius libri à tex. 55. phantasiā à sensu cōmuni distinguunt, probant eisdē argumētis, quibus ad idem probandū vsi sunt Thomistæ, quæ à nobis adducta sunt supra. n. 15. & n. 16.

21. His tamen nō obstantibus opposita sententia, quæ solū admittit vnicā potētiām sensitīuam interiorē, scilicet, sensum cōmunem, quæ secundum diuersa officia, seu munera, quæ exercet, & à nobis initio huius quæstionis explicata sunt, diuersis etiā nominibus nūcupatur, scilicet, phantasia, imaginatio, æstimatoria, memoria, &c. vt probabilior se quenda est; ita ex nostris Alexander Alensis 2. part. q. 7. membro 2. Cauellus in annotationibus quæstionis

9. de anima, nostri Scoti cōcl. 4. Tartaretus 2. de anima in fine, & ex alijs indicauit Galenus lib. 2. de musculorum motu, vbi eos sensus, quos alibi distinxerat, vnā potētiām realiter esse significat; vnde alibi potius videtur operationes, nō autem potētiās distinxisse: indicauit etiā Alexander 1. de anima cap. 19. Philoponus lib. 2. circa text. 144. Simplicius circa textū 153. Themistius libro de memoria, & reminiscentiā cap. 6. & 10. & alij ex veteribus Peripateticis; & ex recentioribus, quàm plures, Suarez lib. 3. de anima cap. 30. Rubius hoc tractatu de sensibus internis q. 1. Hurtado disp. 17. de anīma sect. 7. & 8. Auersa q. 55. de sensibus internis sect. 3. Arriaga disp. 5. de anima sect. 4.

22. Sed quid de mente Aristotelis, & similiter de mente Scoti nostri sentiendum est? De mēte Aristotelis diuersi diuersè loquuntur Conimbricenses, vt numero 20. dicebamus, affirmant, ex mente Arist. phantasiā realiter distinguī à sensu cōmuni; Toletus verò nō solum existimat, phantasiā ex mente Aristotelis distinguī à sensu cōmuni; sed etiā vtrumque distinguī à memoriā. Eōtrario Suarez, & Auersa longo sermone sustinent, ex mente Aristotelis solum esse constituendam vnā numero potētiām internam, & consequenter Aristot. nostrā senten-

tia

tiæ suffragari, neque immerito, quia locis, in quibus Aristoteles ponit discrimen inter supradictas potentias interpretandum est, non de discrimine quoad entitatem prædictarum potentiarum; sed quoad earum munera, & officia. Et quod hæc interpretatio sit admittenda, colligitur ex eo, quod variis in locis, & præcipue cap. I. de memoria, de omnibus internis sensibus loquitur, tanquam de vno, confundens memoriam cum sensu communi, & imaginatione, seu phantasia; nam ait, memoriam, seu actum recordationis esse passionem, seu actum imaginationis, aut phantasiæ, seu sensus communis.

23. Si sermo sit de mente Scoti, Philippus Faber, etsi admittat, Scotum nullo loco, quem ipse viderit, ex professo tractasse difficultatem præsentem de unitate, vel diuersitate sensuum internorum; nihilominus multum insinuat, ut probet secundum Scotum, tres esse sensus internos, realiter inter se distinctos, scilicet, sensum communem, phantasiam, & memoriam. Sed ut bene aduertit Cauellus, nihil Philippus præstat, quod demonstrat Cauellus adducendo Scoti loca, quæ adducuntur ab ipso Philippo-Fabro ad suum intentum probandum, & ipsa in contrarium optimè retorquendo. Dicendum ergo nobis est cum Cauello, in doctrina Scoti benemerito, quod cum

Scotus passim cum Philosopho sustineat, pluralitatem admittendam non esse sine urgente necessitate, neque vllibi plures sensus internos distinctos realiter posuerit; vnicum tantum, potentem plura munera exercere, sicut & nos ponimus, ipsum Scotum posuisse, absque dubio censendum esse.

24. Sed age, & sententiam nostram rationibus comprobemus. Prima, & est ratio à priori; etiamsi potentia specificetur, & distinguantur per actus, sed non per actus inadæquatos; aliàs visio albi, & visio nigri, quæ sunt actus videndi, specie, & realiter distincti, arguerent potentias visivas specie, & realiter distinctas in eodem animali; quod est falsum; sed per actus adæquatos, quales sunt illi, quorum obiecta formalia in nulla ratione communi obiectiua conueniunt, ut sunt, v. gr. actus videndi, facta comparatione cum actibus audiendi, olfaciendi, &c. nam si eorum obiecta formalia in aliqua ratione communi obiectiua conueniant (ut contingit in obiectis visionum albi, & nigri; conueniunt enim in ratione communi obiectiua coloris) non est dubium, quod prædicti actus sint inadæquati; & consequenter, etsi inter se specie differant, non ideo supponere, seu inferre in eodem animali potentias specificè, & realiter distinctas; sed potius supponere, & inferre,

re; quod potentia, à qua eliciuntur, in eodem animali eadem in numero, & specie sit. Cum ergo omnia obiecta formalia illorum actuum, quibus sensus internus exercet omnia illa munera supra numerata, conueniant in aliqua ratione communi obiectiua, scilicet, in ratione sensibilis communis, sumptò sensibili communi, non pro ut sensibile commune distinctum Aristoteles à sensibili proprio, sed pro ut sub se comprehendit omne sensibile, quod attingi potest ab omnibus sensibus externis, quæ est ratio formalis, per quam sensus internus distinguitur à sensibus externis; nam isti solum versantur circa sensibilia determinata, visus circa colores, & lumē; auditus circa sonos; olfactus circa odores, &c. sensus verò interior circa omnia ista obiecta; manifestè, & à priori concluditur, omnes actus, quibus sensus internus exercet omnia supra dicta munera, esse actus inadæquatos, & consequenter, etiamsi inter se specie differant, non ideo inferre in eodem animali diuersas in specie, & numero potentias interiores sensitivas, à quibus eliciantur, sed potius oppositum conuincere.

25. Confirmatur, & roboratur amplius ratio facta; impossibile est, quod vna potentia sensitiva eliciat aliquem actum, siue magis, siue minus perfe-

ctum, circa idem obiectum formale. & adæquatum alterius potentia sensitivæ, ab ipsa essentialiter, & realiter distincte; aliàs de eodem obiecto formali verificarentur duo contradictoria, nimirum, quod esset adæquatum vnius potentia, & quod non esset adæquatum, & exemplificari potest in sono, & odore; nam quia sonus est obiectum formale, & adæquatum auditus, implicatione involuit, quod olfactus, qui est potentia sensitiva essentialiter, & realiter distincta ab auditu, aliquam operationem, siue magis, siue minus perfectam eliciat circa sonum; & è contra, quia odor est obiectum formale, & adæquatum olfactus, implicatione involuit, quod auditus aliquam operationem, siue magis, siue minus perfectam eliciat circa odorem. Sed omnia obiecta sensuum externorum attinguntur, non solum à sensu communi, sed etiam à phantasia, ab imaginatiua, ab æstimated, memoria, &c. ergo respectu alicuius harum potentiarum non poterunt esse obiectum formale adæquatum, sed potius inadæquatum; & consequenter ista potentia interna non erunt plures, sed potius essentialiter, & realiter vna, non obstante, quod earum actus ex diuerso modo tendendi in prædicta obiecta, essentialiter, & realiter distincti sint; siquidem etiam inadæquati sunt, & po-

sententiæ, vt dictum est, et si sumat specificationem ab actibus, sed non ab actibus inadæquatis.

26. Secunda ratio, & quasi à posteriori desumpta est, quia cum natura compendio studeat, & paucitatem magis, quam multitudinem affectet, non sunt multiplicandæ res, quanto magis potentiæ, sine ratione cogente, vt docet Scotus in 2. dist. 16. & desumpsit ex Philosopho; sed nulla ratio ex adductis ab auctoribus oppositæ sententiæ cogit ponere plures potentias interiores sensitivas, realiter, & essentialiter inter se distinctas in eodem animali: ergo sustinendum est, tantum esse vnicam in numero, & specie potentem plura supra dicta munera exercere, à quibus diuersis muneribus diuersas denominationes recipiunt, vt sunt sensus communis, phantasia, imaginatiua, æstimatoria, & memoria. Minor huius discursus, in qua esse poterat difficultas, non melius probari potest, quam soluendo, & expendendo rationes, quibus ad oppositum suadendum vsi sunt auctores oppositæ sententiæ.

27. Ad fundamentum Auicennæ, & aliorum auctorum, quos pro primo modo philosophandi citauimus, respondemus, etsi potentiæ specificentur per actus, sed non per actus inadæquatos; sed per adæquatos; conitar autem ex dictis in ratione à nobis adducta ad probandum à prio-

ri nostram sententiã, & ex eius confirmatione, actus, quibus sensus communis, phantasia, &c. sua munera exercent, non esse actus adæquatos, sed inadæquatos; & consequenter ex distinctione specifica ipsorum non recte inferri distinctionem specificam potentiarum, à quibus eliciuntur.

28. Ad argumentum, quo D. Thom. & alij auctores pro secundo modo philosophandi citati, contendebant, æstimatoriam, & memoriam esse potentias realiter distinctas à sensu communi, & phantasia, negamus, sentire per species insensatas, & sentire per species sensatas arguere distinctionem realem inter potentias his diuersis modis sentientes; tum, quia æstimatoria (idem dico de memoria) sentit, non solum per species insensatas, sed etiã per sensatas; sed æstimatoria (etiã per aduersarios) est vna tantum potentia: ergo sentire per species insensatas, & sentire per species sensatas non arguit distinctionem realem inter potentias his diuersis modis sentientes. Antecedens patet, quia æstimatoria nõ potest sensitiuè cognoscere inimicitiam lupi; quod præstat per speciem insensatam, nisi etiã sensitiuè cognoscat ipsum lupum; quod præstat per species sensatas: ergo vtraque specie vritur insensata, & sensata. Tum etiã, quia Aristoteles 3. de anima textu

48. expressè docuit, appetitum sensituum imaginatione moueri, sicut intellectu voluntatè; sed appetitus sensituius nõ mouetur, nisi ex apprehensione cõuenientis, vel disconuenientis, quæ sunt affectiones obiecti non sensatæ, & idè spectant ad æstimatoriam: ergo supponebat Aristoteles, eandem esse potentiam imaginatiuam, & æstimatoriam; & consequenter sentire per species insensatas, & sentire per species sensatas nõ arguere distinctionem realem inter potentias his diuersis modis sentientes. Neque obstat, quod species insensatæ sint minus materiales, quàm sensatæ; nã magis, & minus non variant essentiam rei, & quoad hoc, quod est mouere sensum internum vtraque species sensata, & insensata habent materialitatem requisitã.

29. Ad confirmationem ibidè adductã dicimus, mirari sanè, quod ex sensatione speculatiua, & ex sensatione practica, quæ sunt, à quibus potètia sensitua interior speculatiua, & practica denominatur, colligere intètent aduersarij distinctionem realem; imò & specificam inter prædictas potètias, non alia ratione ducti, nisi quia prædictæ sensationes realiter, & specificè distinguuntur; primò, quia in hoc directè Arist. se opponunt, qui in fine capitis 7. huius libri, postquã assignauit discrimè inter practicum, & speculatiuum, signatè subdit, hoc discrimen non

arguere diuersas potentias, sed diuersas operationes eiusdem potètiæ. Secundo quia sicut sensus interior practice, & speculatiuè sentit; ita intellectus practice, & speculatiuè intelligit: ergo sicut nõ licet ex distinctione reali, & specifica, quæ versatur inter intellectionem practica, & speculatiua inferre distinctionem realem, & specificam inter intellectum practicum, & speculatiuum; ita inferre nequit ex distinctione reali, & specifica, quæ versatur inter sensationem practica, & speculatiua, distinctionem realem, & specificam inter sensum internum practicum, & speculatiuum. Tertio, & est ratio à priori, quia respectu sensus interni sentire practice, & sentire speculatiuè sunt actus inadæquati, cum vterque versetur circa suum obiectum sub ratione sensibilis; constat autem ex dictis, potentias, etsi specificentur, & distinguantur per actus, sed non per inadæquatos.

30. Ad secundum ex duobus argumentis, quo idè auctores suadere conabantur, sensum communem, & phantasiã esse potètias realiter distinctas (idè contèdebant de æstimatoria, & memoria) nimirum, quod sensus communis intuitiue cognoscit suum obiectum; phantasia vero illud cognoscit abstractiue; respondemus immeritò requirere distinctas realiter potètias ad cognoscendum idè obiectum intuitiue, & abstractiue; primò, quia

quia intellectus cognoscit sua obiecta intuitiue, quando sunt illi realiter presentia, & abstractiue, quando non sunt illi presentia realiter; & tamen omnium calculo, in quolibet homine solum est vna numero potentia intellectiua. Secundo, quia omnis potentia sensitua interior, quae percipit abstractiue suum obiectum, necessario illud prius intuitiue cognouit: ergo adhuc in sensibus interioribus cognitio abstractiua, & intuitiua eiusdem obiecti non arguunt distinctionem realem inter potentias, a quibus eliciuntur. Antecedens sic probatur; omnis potentia sensitua interior, quae abstractiue cognoscit suum obiectum, debet ab illo recipere speciem intentionalem sui; quia in omnibus sensibus species intentionales ad sentiendum requisitae, ab obiectis producantur; alias assignandus esset sensus agens ad producendas species intentionales sensuum interiorum; sicut assignatur intellectus agens ad producendum species intelligibiles in intellectu passibili; quod vera, & communior sententia non admittit. Nunc inquiri, an potentiae interiores recipiant praedictas species ab obiectis in eorum presentia, an in eorum absentia? Hoc vltimum est impossibile; licet enim obiecta sensibilia non emittant species intentionales sui in sensuum internos, nisi prius percipiantur a

sensibus externis; tamen sensationes sensuum exteriorum non terminant; nisi in ipsorum reali presentia; ergo fatendum est primum. Modo sic, potentiae sensitivae interiorae, quae in absentia suorum obiectorum illa abstractiue cognoscunt, toto illo tempore, quo habet illa presentia, illa intuitiue cognoscunt: ergo verum est assumptum, scilicet, omnem potentiam interiorem, quae percipit abstractiue suum obiectum, necessario illud prius intuitiue cognoscere. Hoc vltimum antecedens patet, quia sunt potentiae naturales, & non impeditae, cum pro toto illo prior tempore habeant omnes conditiones ad cognoscendum intuitiue requisitas. Tertio denique, & est ratio a priori, quia respectu sensuum interiorum sentire intuitiue, & sentire abstractiue sunt actus inadaequati, cum vterque versetur circa suum obiectum sub ratione sensibilis, & iam saepe dictum est, potentias in eodem animali, neque specificari, neque realiter distinguari per actus inadaequatos, etiam praedicti actus inter se realiter, & specificè distinguantur.

31. Secundum argumentum, quo ad idem probandum vsi sunt aduersarij, plura inuoluit, quae sigillatim petunt examinari; & ab vltimo incipiendo allucinatione laborare videtur, velle colligere, species intentionales sensuum interiorum requirere diuersas, imò oppositas

tas dispositiones in organo sensuum; tamen ad hoc, quod facile, vel difficile recipiantur, quam ad hoc, quod facile, vel difficile conserventur, ab exemplo, seu simili rerum materialium, quae ad facile recipiendum, & difficile conservandum, & e contra ad difficile recipiendum, & facile conservandum impressiones, seu sigillationes externas, requiruntur diuersae, imò oppositae dispositiones in subiectis. Nam, si hoc contingit in impressionibus, seu sigillationibus rerum materialium, hoc prouenit, quia impressiones, seu sigillationes materiales, & externae contrarium habent, & externae, scilicet, & duritiam, & consequenter, si subiectum est molle ratione superantiae humiditatis, facile recipiuntur, & difficile conservantur: si vero subiectum sit durum ratione superantiae siccitatis, difficile recipiuntur, & facile conservantur: at species intentionales sensuum interiorum, cum nullum habeant contrarium in organo sensuum ad suam receptionem, & conservationem, nullam ex supradictis dispositionibus in organo requirunt; & sic exemplum non est ad rem.

32. Deinde in eodem argumento supponere videntur, diuersam realiter esse potentiam, quae recipit species intentionales, ab ea, quae illas conservat; & hinc inferunt distinctionem realem inter sensum communem, & phantasia, quia sensus commu-

nis recipit species, & phantasia conservat; quod manifeste falsum est. Tum quia si hoc esset verum, ponendi essent in vno homine duo visus, duo auditus, & duo intellectus, & c. vnus, qui reciperet species, & alius, qui eas conservaret. Tum etiam, quia species intentionales accidentia sunt, & accidentes in subiecto, in quo recipitur, conservatur, donec pereat; nam si in vno subiecto reciperetur, & in alio conservaretur, idem numero accidens migraret a subiecto in subiectum, quod est absurdum.

33. Demum in initio praedicti argumenti, vt manifestum supponunt, sensum communem facilius recipere species intentionales ab obiectis sensatis per sensus exteriores, quam phantasia; e contra vero phantasia natura sua facilius retinere praedictas species, quam sensum communem, quorum vtrumque, si bene perpeditur, falsum omnino est; nam in primis phantasia ita facile recipere species intentionales, ac sensum communem, ex eo patet, quod in eodem instanti, in quo sensus communis recipit species intentionales ab obiectis sensatis, etiam illas recipit phantasia: ergo aequè facile, ac sensus communis. Antecedens probatum est a priori num. 30. & nunc a posteriori confirmatur; nam si in eodem instanti, in quo sensus communis recipit species, phantasia illas non recipit, sanè trans-

facto

facto aliquo tempore illas recipiet; interim verò quid, quæso, factum est in phantasia ex quo magis disposita euaserit ad illas recipiendas, quam antea? Nihil certè potest assignari, neque agens, à quo producta sit prædicta dispositio, vel ablatum impedimentum. Deinde ex eo, quòd experimur, cessante præsentia reali obiecti in sensibus exterioribus, euanescere species intentionates, quibus sensus communis cognoscebat prædictum obiectum; non tamen euanescere species, quibus phantasia illud cognoscit, quod infertur, non est, quod aduersarij contendunt, vt inde probent distinctionem realem inter sensum communem, & phantasia, nimirum, phantasia natura sua esse magis conseruatiuam suarum specierum, quàm sensum communem; sed species, quæ attribuuntur sensui communi, esse intuitiuas; & cõsequenter in suo esse, & cõseruari essentialiter p̄dere à præsentia obiecti; secus verò quæ attribuuntur phantasiæ, cū hæc abstractiua sint; quod lōgè diuersum est, nec requirens, neque arguens distinctionem realem inter sensum communem, & phantasia, vt de cognitionibus intuitiuas, & abstractiuas eiusdem obiecti supra ostensum est.

34 Ad fundamentum Galeni respondemus, ex eo, quòd aliquando ratione morbi impe-

diatur sensus internus circa vnā functionem, & non circa aliā, non rectè inferri, sensus internos esse diuersos, & in diuersis organis residere; sed diuersas esse dispositiones, quæ ad exercendas diuersas functiones in eodem organo eiusdem numero sensus requiruntur; ex quibus dispositionibus potest ratione morbi vna, vel altera lædi, alijs illæsis remanentibus.

QVÆSTIO III.

Quid sit obiectum, qui sint actus, quid organum interioris sensus?

I Statuimus quæstione præcedenti, tantum esse vnicum sensum internum, qui secundum diuersa in specie munerata, quæ exercet, diuersis nominibus nuncupatur, scilicet, communis, phantasia, imaginatiua, æstimatiua, memoria, &c. & similiter declarauimus singulorum numerum, naturam, seu essentiam; explicandum sequitur, quid sit obiectum huius sensus interni, & similiter quos actus exercere possit: & demum, quid sit organum, in quo resideat? quæ tria tribus sectionibus explicabimus.

SECTIO I.

Explicatur, quid sit obiectum sensus interni?

I Notum est apud omnes, discrimen, quod versatur inter obiectum adæquatū, &

& inadæquatum cuiuscumque potentia cognoscitiua; nam adæquatam appellant illam rationem communem, sub qua, seu ratione cuius omnia, quæ per se cognoscuntur à potentia, attinguntur, v. g. respectu visus, qui non solum percipit colores, sed etiam lumen rationem motiui perspicui; respectu auditus rationem soni; respectu olfactus rationem odoris, &c. obiecta verò inadæquata omnia illa, quæ etiam si inter se cõparata diuersa sint speciei; tamē ratione obiecti adæquati, quod includunt, possunt per se terminare diuersos actus in specie illius potentia, cuius dicuntur obiecta inadæquata, v. g. respectu visus color, & lumen, & inter colores album, nigrum, &c. respectu auditus diuersi in specie soni; respectu olfactus diuersi in specie odores, &c.

3 Ad rem ergo; si de obiecto adæquato (quod est, à quo potentia specificationem, & distinctionem sumant) sermo sit, dicendum est cum Scoro quæstione 10. de anima, obiectum adæquatam sensus interni esse rationem sensibilis in communi, & prout sub se comprahendit omnia sensibilia scilicet, lumen, colores, sonos, odores, sapores, & omnes qualitates tangibiles: neque habet aliud nomen impositum sicuti neque obiectum adæquatam tactus habet aliud nomen impositum, quàm tangibile. Ratio est, quia illud

est obiectum adæquatam alicuius potentia, per quod illa potentia essentialiter distinguitur ab alijs; sed sensus internus (qui secundum Aristotelem, vt vidimus in litera cap. 3. est potentia medians inter sensus externos, & intellectum) per rationem sensibilis in communi essentialiter distinguitur à sensibus externis; quia etiam si iij versentur circa sensibilia, sed non sub ratione sensibilis in communi; sed sub ratione alicuius sensibilis determinati, puta sub ratione coloris, sub ratione soni, sub ratione odoris, &c. & similiter distinguitur ab intellectu; quia etiam si intellectus cognoscat sensibilia; sed non sub ratione sensibilis, sed sub ratione intelligibilis: ergo ratio sensibilis in communi est obiectum totale, & adæquatam sensus interni.

4 Si verò sermo sit de obiectis inadæquatis, conueniunt omnes, quidquid sentitur per sensus externos, siue sit sensibile proprium, siue sensibile commune, obijci etiam sensui interno, esseque obiectum inadæquatam illius. Sed quia sunt aliqua sensibilia; quæ non sentiuntur à sensibus externis, & idè insensata dicuntur, vt sunt sensationes, quibus sensus externi sua munera exercent, & similiter quædam affectiones, quæ reperiuntur in ipsis obiectis externis, vt sunt rationes conuenientis, vel disconuenientis,

tis, vtilis, vel inuutilis; ideò dubitari solet, an hæc obiecta nõ sensata à sensibus externis, reuera sentiãtur à sensu interno; & consequenter inter obiecta eius inadæquata numerari debeant?

5 Aliqui recentiores, inter quos est Hurt. disp. 17. de anima sect. 8. pro viribus contendunt, nihil percipi per sensum internũ, quod non fuerit prius cognitum per sensus externos; ac per consequens, vel non dari sensibilia insensata à sensibus externis, vel si dantur, vt cõmunis sententia fert tam de sensationibus, quibus exteriores sensus sua munera exercent, quàm de affectionibus conuenientis, vel disconuenientis, vtilis, vel inuutilis; huiusmodi obiecta insensata solum posse ab intellectu percipi.

6 Probant primò, quia intellectus non cognoscit quidquã, nisi illud accipiat à sensibus externis: ergo multò minùs sensus internus poterit attingere quidquã, quod per sensus externos non fuerit sensatum, seu apprehensum.

7 Secundò, quia ad cognoscendũ, aliquid esse cõueniens, vel disconueniẽs alicui, nõ sufficit extrema apprehẽdere; sed etiã est requisitũ, quòd fiat cõparatio inter illa; sed sensus internus nõ est cõparatiuus; hoc enim ad solum intellectũ spectat; ergo neque etiã erit potẽs cognoscere obiecta insensata

conueniẽtis, vel disconueniẽtis.

8 Tertiò, quia vt sensus interior percipiat obiecta insensata, necessariò requirit species impressas, ipsa virtualiter representantes (nulla enim potẽtia cognoscitiua potest prorumpere in cognitionẽ alicuius obiecti, nisi prius recipiat speciẽ impressam illius obiecti, quæ simul cũ ipsa potentia concurrat ad talẽ cognitionẽ, vt duæ causæ partiales essentialiter subordinatæ; quia ab obiecto, & potentia, vt commune fert axioma, paritur notitia) sed nulla est assignabilis causa, à qua producãtur in sensu interno prædictæ species insensatæ: ergo non sunt admittendæ; & consequenter, quòd neque sensus internus percipiat obiecta insensata.

9 Sed vera, & communis sententia, tam inter antiquos, quã inter recentiores tenet cum D. Thoma 1. part. quæst. 78. art. 4. Scoto in 4. distinct. 45. quæst. 3. supra dicta obiecta, insensata, etiã à sensu interiori percipi; & consequenter esse inter eius obiecta inadæquata enumeranda.

10 Etratio efficax est, quòd aliqua bruta animalia, in quibus non est intellectus, aliquas operationes exercent mora ab appetitu sensitiuo, atque adeò prævia cognitione sensus, quas non exercerent ex sola apprehensione obiecti per sensus externos, sed benè ad eas indu-

inducuntur ex apprehensione alicuius alterius affectionis latentis in obiecto, quæ non percipiebatur sensu externo; sed percipitur solum interno: ergo signum manifestum est, bruta animalia per sensum internum percipere, non solum obiecta sensata sensibus externis; sed etiã aliquas affectiones prædictorum obiectorum ita latentes, vt à sensibus exterioribus insensatæ maneant.

11 Antecedens (præter quã, quòd est ipsummet, quo visus est Aristoteles cap. 2. huiuslibri ad probandum dari in animalibus, præter quinque sensus externos, alium sensum internum) ostendi potest instantijs manifestis, & quamuis plurimæ adduci possent, tres tantum adducam.

12 Prima; ouis videt lupum, & fugit, fugit vtique ex impulsu appetitus sensitiuo, & cõsequenter ex apprehensione alicuius disconuenientis, quã apprehendit in lupo; sed hanc disconuenientiam non apprehendit per visum; visus enim ad solum colorem, & sensibilia communia, vt sunt figura, & magnitudo, &c. lupi terminari potest: ergo per alium sensum, scilicet, per internum, qui potens est percipere, non solum obiecta sensata ab omnibus sensibus exterioribus; sed etiã aliquas affectiones prædictorũ obiectorũ, ab ipsis sensibus externis non sensatas.

13 Secunda; hirundo colligit paleas, & lutum, vt quid vtile, & conueniens ad ædificandum nidũ, & ibi prolem procreandam, & hoc etiã ex impulsu appetitus sensitiuo; & cõsequenter ex apprehensione prædictæ vtilitatis, & conuenientis; sed hanc vtilitatem, & conuenientiam non apprehendit per visum, vt probatum est de disconuenientia numero præcedenti; neque per tactum; quia per tactum solum percipiuntur qualitates tangibiles, ex quarum numero non est prædicta vtilitas, seu cõuenientia: ergo per alium sensum, nimirum, per sensum internum, qui potens est percipere, non solum omnia obiecta sensata à sensibus externis; sed etiã hanc, & similes affectiones prædictorum obiectorum, ab ipsis sensibus externis non sensatas.

14 Nec quidquam præstat id, quod aliqui respondent ad instantias istas, nimirum, ouem viso lupo fugere, non quia apprehendat in illo aliquam disconuenientiam, seu inimicitiam; sed ex peculiari, quodam instinctu naturæ, seu antipathia innata ipsi oui, ratione cuius viso lupo inclinatur ad fugã; similiter hirundinẽ visis paleis, & luto, colligere, illa ad fabricandum nidum; non quia apprehendat in hoc aliquã vtilitatem, seu cõuenientiam; sed ex peculiari instinctu naturæ, seu

sympathia, ipsi hirundini innata, ratione cuius illis visis, incli natur ad illa colligenda, ad fabricationem nidi. Nec mirum, inquiunt, hoc apparere debet, cum in rebus merè naturalibus experiamur, miras quasdam operationes fieri absque vlla prorsus prævia cognitione; sed solo instinctu naturæ. & quadam naturali sympathia, vt attrahūt ferrum ad respiciendū polum, & aliæ similes.

15 Hæ, inquam, responsiones nihil præstant; nam appetitus, qui mouet ouem ad fugam lupi, & hirundinem ad colligendas paleas, & lutum ad fabricandum nidum, & ab aduersarijs appellatur instinctus naturalis, ita natura sua instructus est, vt nullatenus mouere possit animal, in quo residet, ad prosecutionem, nisi ex apprehensione conuenientis; neque ad fugam, nisi ex apprehensione disconuenientis; & cū istæ apprehensiones nō possint elici à sensibus exterioribus; quòd eliciantur ab aliquo sensu interiori, & excellentiori, necessarium erit. Exemplum autem mirabilium operationū, quæ fiunt ab aliquibus rebus merè naturalibus, quo vtuntur aduersarij ad facilitandam suam responsionem, non est ad rem; nam cum res merè naturales, seu non sensitivæ, non moueantur ad illas operandū ab appetitu sensitivo, quia non

est in eis; sed solum à virtute naturali, illis innata, sed nobis occulta, quid mirum, quòd illas operentur, nulla prævia sensatione?

16 Nec magis præstat id, quod respondent alij, videlicet, ouem, viso lupo, apprehendere simul per sensum internum aliud obiectum, aptum quidem in genere suo sentiri à sensu externo, sed non tunc actu sensatum, nimirum, incurSIONem morsus, dilanationem, &c. & indè induci ad fugam. Nam esto id simul excogitari possit ab oue, quando aliàs experta fuisset, vel vidisset talia opera in lupo; tamen etiam agnus, qui numquam talia vidit, statim, ac videt lupum, mouetur ad fugam. Quòd si agnus possit interiùs apprehendere talia, quæ adhuc extra non vidit, iam admittitur, sensu interno percipi posse obiecta, quæ sensu externo percepta non sint: multò ergo magis præstabit fateri, posse in obiecto externo viso percipi à sensu interno aliquas affectiones, à sensu externo non visas, nec sensatas, scilicet, rationes conuenientis, vel disconuenientis, cum hæ per se, & necessariò requirantur ad mouēdam appetitum.

17 Tertia, & vltima instantia fieri potest in priuationibus, quas negari non potest percipi per ordinē ad formā, cuius sunt priuationes, actu positivo ab

ali-

aliqua potentia sensitiva; sed priuationes omnium calculo non percipiuntur actu positivo ab aliqua potentia sensitiva exterioribus: ergo admittendum est, quòd sentiantur à potentia sensitiva interiori, & perfectiori; & consequenter prædictam potentiam extendi, etiā ab obiecta sensibilia non sensata à sensibus exterioribus. Antecedens patet experientijs; in loco enim tenebroso, & tempore nocturno exoritur in appetitu sensitivo horror quidam, & timor ex apprehensione vtique interna tenebrarum, & silentij. Item videmus, feras non inueniētes filios, magno dolore gemere, & eiulare, atque irasci ex apprehensione vtique positiva de tali obiecto priuatiuo. Cerrè enim moueri non potest appetitus sensitivus ad tales effectus ex sola negatione sensationis internæ; sed fatendum onaninò est, ex negatione sensationis externæ oriri cognitionem positivam in sensu interno, qua apprehendatur defectus, seu priuatio rei ablatae, & hæc priuationem apprehensam à feris mouere earum appetitum ad prorumpendum in supradictas operationes.

18 Pro solutione primæ rationis ex tribus adductis pro opposita sententia (quæ si vim haberet, probaret vtique, obiecta non sensata, non solū per sensum internū, sed neque per

intellectum posse percipi) annotandum est, quòd sicut sensibile proprium, & sensibile commune cōparata ad sensus externos, ita inter se se habent, quòd licet vtroque sit per se ab ipsis sensibile; tamē sensibile proprium est per se primò sensibile; sensibile verò commune est sensibile per se secūdo; & ideò implicationem involvit (vt ex Scoto ostendimus 2. libr. disp. 6. q. 3. à num. 10.) quòd sensus externus percipiat sensibile commune, quin simul, imò priùs natura percipiat sensibile propriū: ita pariformiter dicendū esse, loquendo de obiectis sensatis, & insensatis, ad sensum internum cōparatis, quòd etiam si vtrique sint ab ipso per se perceptibilia; tamen obiecta sensata per se primò; insensata verò per se secūdo; ideòque implicationē involvere, quòd obiecta insensata sentiantur à sensu interiori, quin simul, imò natura priùs sentiantur sensata obiecta, vt discurrenti per singula obiecta insensata erit manifestum: sensationes enim sensuum exteriorū absque implicatione sentiri non possunt à sensu interiori (imò neque ab intellectu) nisi simul, & priùs natura, earum obiecta à prædicto sensu interiori sentiantur. Item disconuenientia, seu inimicitia, quæ est inter lupū, & ouem, non à sensu interno ouis (imò neque ab intellectu nostro) sentiri potest, nisi simul;

X 3

imò

imò prius natura ipse lupus, & ipsa ouis percipiuntur: & deum priuationes, neque à sensu interno, neque ab intellectu nostro, percipi possunt, quin simul, imò prius natura formæ, cuius sunt priuationes, percipiuntur.

19 Hoc notato, in forma ad primam rationem respondemus, illud Aristotelis axioma, *nihil est in intellectu (& potiori ratione in sensu interiori) quin prius fuerit in sensu exteriori*, solum esse intelligendum de eo, quod per se primò percipitur, tam ab intellectu, quam à sensu interiori, vt sunt omnia obiecta sensata; non verò de his, quæ etiam si per se percipiuntur, tã ab intellectu, quam à sensu interiori, sed non per se primò; sed per se secundo, & omnino dependenter à simultanea cognitione, seu perceptione illius obiecti, quod per se primò percipitur, vt sunt (sicut ostensum est) omnes affectiones obiecti sensati, quas insensatas appellamus, licet enim (verba sunt D. Thom. 1. p. q. 78. art. 4. ad 4.) *intellectus operatio oriatur à sensu; tamen in re apprehensa per sensum, intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter affirmatiua, licet inferiori modo* Hæc Diuus Thom. pulchrè ad rem.

20 Ad secundam rationem, vt respondeamus, nota, cognitionem comparatiuam esse in triplici differentia; nam vna

dicitur discursiua, eo quòd per ipsam vnũ inferimus ex alio, vt cum dicimus, *est homo; ergo est animal*. Alia dicitur compositiua, eo quòd sine vlla nota illationis vnũ affirmat de alio, vt cum dicimus, *homo est animal*. Et demum alia dicitur simplex, eo quòd non solum sine discursu, sed etiam sine affirmatione, vel negatione, sed simplici intuitu vnũ respicit in ordine ad aliud, talis est cognitio, per quam resultat vniuersalitas in rebus, vt latè docuimus in Logica disp. 2. de *vniuersalibus*, quæst. 3. & in vniuersum cognitiones, quibus apprehendimus omnia relatiua, & cõnotatiua. Hoc notato facile ad secundam rationem respondemus concedèdo libenter, ad cognoscendũ, seu percipiendum aliquid esse cõueniens, vel disconueniens aliquid, non sufficere, extrema apprehendere, sed etiam requiri, quòd fiat comparatio inter illa; sed negamus, sensum internum non esse comparatiuum; licet enim non possit vnũ comparare ad aliud comparatione discursiua, nec compositiua; hoc enim solum spectat ad intellectum; tamen optimè potest vnũ ad alterum cõparare comparatione simplici, vnũ in ordine ad aliud apprehendendo; aliàs falso docuisset Aristoteles cap. 2. huius libri, vnus sensus communis esse, non solum omnia obiecta exteriorum

rum sensuũ percipere; sed etiã vnũ ab alio distinguere.

21 Ad tertiam, & vltimã rationem respondemus admitendo libenter maiorem, sed negando minorem, nimirum, nullam esse assignabilem causam, à qua producantur in sensu interiori species intentionales obiectorum, quæ non sunt sensata à sensibus exterioribus. Et si inquiras, quæ sit ista causa? Sunt qui respondeant, causam effectiuam harum specierum esse ipsummet sensum internum, qui in quãtum producit prædictas species, dicitur sensus agens, & in quantum illas in se recipit, dicitur sensus passibilis; non secus, ac intellectus, in quantum producit species intelligibiles obiectorum sensibilibus, quæ relucet in phantasia, dicitur intellectus agens, & in quantum illas in se recipit, dicitur intellectus passibilis, seu possibilis.

22 Sed hæc responsio nõ placet, & meritò reijcitur, non solum ab aduersarijs, sed etiam à communi, & vera sententia, quæ negat dari sensum agentẽ, sicut datur intellectus agens. Et ratio discriminis est, quia cũ species intelligibiles spirituales esse debeant, sicut spiritualis est potentia intellectiua, in qua recipiuntur, & quæ per ipsas operatur, & ideò non possint produci ab obiecto sensibili, quod relucet in phantasia, quia materiale est, indigebunt

vtique causa spirituali, à qua producantur, nimirum, intellectu agenti. At species sensibiles, etiam insensatæ, cũ sint materiales, non secus, ac est materialis potentia sensitiua interna, in qua recipitur, & quæ per ipsas operatur, poterunt optimè ab obiecto insensato, quod virtualiter repræsentant, produci, non obstantè, quòd in linea entis materialis contineatur. Quare aliter respondendum est, nimirum, causam adæquatam, à qua effectiuè dimanant species sensibiles insensatæ, esse illa obiecta insensata, quæ virtualiter per ipsas repræsentantur, vt in vniuersum de omnibus speciebus sensibilibus impressis cum Scotto, & communi, & vera sententia in 2. libro huius operis disp. 5. quæst. 5. ostensum est, scilicet, solum, & adæquatè procedere ab obiectis, quorum sunt virtuales repræsentationes.

23 Est autem maximè aduertendum (vt æquiuocationes, quæ circa istas species esse solent, auferamus) quòd sicut supra num. 18. dictum est, obiecta tam sensata, quam insensata, etũ sint sensibilia per se à sensu interiori, sed cum hoc discrimine, quòd obiecta sensata sunt per se primò sensibilia à sensu interno; obiecta verò insensata per se secundo, & ideò implicationẽ involuere, quòd sensibilia insensata cognoscantur

tur à sensu interno, quin simul, imò prius natura cognoscantur ab eo sensibilia sensata; ita consequenter dicendum est de productione suarum specierum, nimirum, obiecta tam sensata, quàm insensata, et si sint (vnum quodque in sua linea) causæ adæquatæ per se suarum specierum productiue, sed cū hoc discriminè, quòd sensata sunt productiua suarum specierum per se primò; obiecta verò insensata per se secūdo: ideoque implicare obiecta insensata producere species intentionales sui, quin simul, imò prius natura obiecta sensata (quorū obiecta insensata, affectiones, seu modi sūt) suas species intentionales producant. Et fortasse hanc tantum subordinationem, seu dependentiā essentialē, quā habent obiecta insensata in sua cognoscibilitate, & productione specierum ab obiectis sensatis significare contendunt plures auctores, quando disputantes de speciebus intentionalibus, quibus obiecta insensata à sensu interno percipiuntur, affirmant cognosci per species intentionales obiectorum sensatorum modificatas. Sed hic modus loquendi (vt in simili 2. huius operis disput. 6. quæst. 3. animaduerti loquendo de modo, quo sensibile commune immutat sensum externū) valdè improprius est, & non vsurpandus. Nā proprie non denotat hanc essentialē

subordinationem, seu dependentiam, quā habent obiecta insensata, tam in sua cognitione, quàm in productione suarum specierum ab obiectis sensatis; sed proprie, & in rigore denotat, per species, quibus percipiuntur obiecta sensata, percipi etiam obiecta insensata; quod falsum est, etiam si addatur particula *modificatas*; nā species obiectorum sensatorum solum virtualiter representant obiecta sensata; ergo ad representanda virtualiter obiecta insensata, aliæ species intentionales requisuntur, licet nō distinctæ tanquam res à re ab speciebus sensatis, saltem tanquam modus realis à re, cuius est modus; non secus, ac distinguuntur obiecta insensata, quarū sūt species ab obiectis sensatis. Recolantur loco citato dicta.

SECTIO II.

Explicatur, quos actus exercere possit sensus internus?

24 **P**ræsens difficultas magis expostulat, vt ea, quæ in discursu huius secundæ disputationis varijs in locis tradita sunt, in compendium redigamus, quàm quòd iterum ea examinemus. Dicendum igitur nobis est primò, et si sensus interior in vno animali vnica tantum numero, & realiter sit potentia, vt quæst. 2. statuimus, nihilominus per plures actus inadæquatos specie differentes plu-

plura munerera, seu officia, etiā inadæquata, & in specie differentia exercere, à quibus muneribus diuersas denominationes sortitur, scilicet, sensus cōmunis, phantasiæ, imaginatiuæ, æstimatiuæ, memoriæ, &c. quorum munerum, seu actuum essentias, seu naturas in initio prædictæ quæstionis explicuimus.

25 Dicendum est secūdo, sensum internum circa sua obiecta inadæquata posse exercere, tam actus intuitiuos, quàm abstractiuos; nā per actus, qui attribuuntur, tam sensui communi, quàm æstimatiuæ, obiecta, vt realiter præsentia percipit; per actus verò, qui attribuuntur, tam phantasiæ, seu imaginatiuæ, quàm memoriæ, obiecta percipit, quando realiter præsentia non sunt; quod est discrimen, per quod actus intuitiuus cuiuscumque potentiæ cognoscitiuæ ab actibus abstractiuis discernuntur.

26 Dicendum est tertio, sensum internum circa sua obiecta inadæquata exercere posse tam actus practicos, quàm speculatiuos; nam ovis per actum, qui attribuitur æstimatiuæ, apprehendit lupum, vt quid sibi disconueniens, & fugit; & hirundo apprehendit paleas, & lutum, vt quid conueniens ad ædificandum nidum, & colligit; quæ apprehensiones practicae sunt, cum dicent de disconuenientia, vel conuenientia ob-

iecti. Et si similiter aliqua bruta per actus, qui attribuuntur sensui cōmuni, & similiter phantasiæ, & memoriæ apprehēdunt sua obiecta absque dictamine cōuenientia, vel disconuenientia; quod proprium speculatiuæ cognitionis est.

27 Dicendum est quarto, sensum internum non solum cognoscere obiecta sensibilia simplicia, sed etiam illa posse cognoscere cōparatiuè vnū ad aliud, non discurrendo, inferēdo, scilicet, vnum ex alio; neq; affirmādo, vel negādo vnum de alio; hoc enim solum competere potest intellectui; sed vt ectione præcedenti n. 20. dicebamus, simplici comparatione, vnū in ordine ad aliud apprehendendo; sic sensui interno, vt dicitur cōmunis, non solum attribuit Arist. cognoscere omnia obiecta sensuum exteriorum; sed etiam discernere inter illa, & per æstimatiuam supra diximus, quem non solum cognoscere lupū, & seipsum; sed etiam lupum esse ipsi oui disconuenientem; & hirundinem non solum apprehendere paleas, & lutum, sed etiam hæc esse cōuenientia ad construendum nidum. Neque ex hoc inferas, hæc animalia agere propter finē formaliter sumptum; nam etiam si agant propter finē apprehensum, sed non apprehensum formaliter, & vt finis est; sed solum materialiter, quæ ratione omnes admittunt, ani-

animalia bruta agere propter finem, vt latè docuimus 2. lib. Physic. disp. 5. q. 6.

28 Dicendum est quintò, sensum internum non solùm directè, sed etiam reflexè cognoscere, id est, non solùm percipere sua obiecta, sed etiam percipere actus, quibus sua obiecta apprehendit per alium actum ab ipsis distinctum, qui ideò dicitur reflexus Ratio est, quia vt initio sectionis præcedentis dictum est, obiectum adæquatum sensus interni, seu ratio, sub qua in omnia sua obiecta materialia, vt quod tendit, est ratio sensibilis in communi, & prout sub se comprehendit omnia sensibilia, vt quod; sed actus, quibus sensus internus directè percipit sua obiecta, etiam si respectu prædictorum obiectorum solùm sint sensibiles, vt quo (sunt enim rationes formales, à quibus animal sentiens prædicta obiecta formaliter denominatur) tamen in se ipsis sensibiles, vt quod sunt, vt experientia manifestat: ergo sentiuntur, vt quod à sensu interno; sed non per se ipsos, vt omnibus notum est; ergo per alium actum ab ipsis distinctum, qui ideò reflexus appellatur.

29 De actibus vero, à quibus sensus internus habet, quòd denominatur memoria, graue dubium est, an huiusmodi actus habeant omnes conditiones requisitas ad hoc, vt ab ipsis prædictus sensus verè, & pro-

priè memoria nuncupetur? Quod dubiū pro vtraque parte acutè expendit noster Scotus in 4. dist. 45. quæst. 3. & pro solutione illius notat, actum recordationis, qui est actus memoriæ propriè, & strictè diu sic communiter describi, *recordatio est cognitio alicuius actus præteriti, in quantum præteriti.*

30 Ex hac descriptione recordationis, seu actus memoriæ, propriè, & strictè sumptæ octo certa sequuntur, inquit Scotus, quatuor ex eo, quòd dicitur in ea, *præteriti, in quantum præteriti;* & alia quatuor ex eo, quòd in ea dicitur, *alicuius actus,* ex prioribus verbis. Primum certum, quòd inferitur est, quòd potentia recordatiua, seu memoria habet actum post tempus, alioquin recordatio, seu memoria nō esset præteriti. Secundum, quòd debet respicere fluxum temporis inter illud instans, quo desinit esse actus, de quo recordatur, & instans, quo incipit esse perceptio, seu recordatio illius actus. Tertium, quòd obiectum recordationis, quando obijciatur recordationi, seu memoriæ non realiter existat; aliàs non esset recordatio eius, vt præteriti. Quartum, quòd cum obiectum, cuius recordamur, debeat præcedere in memoria; & cum non possit præcedere secundum suum esse reale, necessarium est, quòd præcedat secundum suum esse intentionale, id est, quòd species intentionalis impressa illius fecundet ipsam memoriam.

31 Ex posterioribus verbis, primum certum, quòd inferitur, est, actum recordationis habere duplex obiectum, vnum proximum, actum, scilicet, illum, cuius recordamur, & aliud remotum, obiectum, scilicet, prædicti actus, cuius recordamur. Secundum, quòd species intentionalis necessaria ad recordationem actus, qui dicitur obiectum proximum, impressa sit in memoria, à prædicto actu, quando actualiter, & realiter erat præsens. Tertium, quòd nullus potest habere recordationem, seu memoriam, nisi de proprio actu, & hoc humano; quia per solum illum cognitum, vt obiectum proximum, cognoscitur obiectum eius, vt obiectum remotum; non enim recordor, te sedisse, nisi quia recordor, te vidisse sedentem. Quartum, cum non possit imprimi actus humani præteriti species in aliam potentiam, nisi in illam, cuius illæ actus est obiectum, necessariò sequi, præteritum actum cognoscendi esse obiectum potentiæ recordatiuæ, seu memoratiuæ.

32 His animaduersis, ponit Scotus fundamentum sententiæ negantis, dari in sensu interno actum habentem omnes conditiones requisitas ad hoc, vt ab illis possit denominari memoria propriè, & in rigore.

Primum; ad actum recordationis, seu memoriæ propriè dictæ non sufficit, quòd per ipsum percipiatur actus præteritus; sed etiam requiritur, quòd percipiatur tempus, quòd fluxit inter actum præteritum, & actum recordationis, quo illius recordamur; sed sensus non potest percipere tempus: ergo neque elicere actum habentem omnes conditiones ad actum recordationis, seu memoriæ propriè dictæ requisitas. Minor probatur, quia ex Aristotele 4. Physicorum, *Tempus est numerus motus secundum prius, & posterius:* hoc autem percipi non potest sine comparatione posterioris ad prius; comparare autem vnum ad aliud proprium est cognitionis intellectiuæ, non sensitiuæ.

33 Neque obstat, subdit Scotus, nos experiri in aliquibus brutis aliquos actus, qui videntur prudentiæ, vel prouidentię, vt patet in formica colligente grana ad eundem locum, & tempore determinato, scilicet, in æstare; & similiter actus vindicandi, vel quasi iustitiæ distributiue, puta obsequendi benè facientibus, & puniendi offendentes, quæ fieri videtur non posse sine cognitione præteriti, vt præteriti. Item actus pertinentes ad conseruationem speciei, vt nidificare, & nutrire pullos, quæ etiam videtur non posse fieri ab aibus absque cognitione præteriti, vt præteriti.

ritis. Demum experimur aliqua animalia esse disciplinabilia, ut vult Philosophus libro de memoria, & reminiscencia, & de sensu, & sensato, quod esse non potest sine memoria præteriti, ut præteritum est.

34 Hæc, inquam, inquit Scotus, non obstant, quia omnes isti actus brutorum saluari possunt absque cognitione præteriti, in quantum præteritum est, sine cognitione tēporis, quod fluxit inter actus, quorum reminiscuntur, & actus reminiscentiæ, seu memoriæ solum per apprehensionem actuum præteritorum virtute specierum, quas in se retinet sensus internus, in quantum ut delectabiles, vel tristabiles, convenientes, vel disconuenientes ipsorum naturis repræsentantur; quod inductione facta per omnes supradictos actus, et si longo sermone, mirifice probat Scotus; legatur ibi.

35 Secundum fundamentum, quod pro ista sententia negativa adducit Scotus, desumptum est ex eo, quod ad sensationem sensus interni necessarium est, quod eius obiectum sit sensibile; nam, ut in principio sectionis præcedentis dicebamus obiectum adæquatū sensus interni est sensibile in cōmuni, & nulla potentia potest percipere id, quod sub eius obiecto adæquato non continetur: vnde Philosophus, ut concedat, visionem aliquo modo esse perceptam à

visu, dicit, illam esse aliquo modo coloratam; sed sensatio illa, cuius est recordatio, nō est sensibilis; aliās ab aliquo ex quinque sensibus exterioribus sentiretur; quod non contingit, quia nullus ex quinque sensibus externis est reflexiuus super suam sensationem: ergo sensatio illa, cuius est recordatio, neque poterit immittere speciem sui in sensum internū; neque sensus internus illam poterit percipere; sed hoc munus solum spectabit ad intellectum.

36 His tamen non obstantibus, resoluit Scotus, tenendum esse cum Aristotele in libello de memoria, & reminiscencia, dari memoriam propriè sumptam in parte sensitua; & consequenter actus sensus interni, à quibus habet, quod denominetur memoria, habere omnes conditiones requisitas ad hoc, ut ab ipsis prædictus sensus internus verè, & propriè memoria sensitua nuncupetur; quæ assertio non melius probat Scotus, nec à nobis probari potest, quàm satisfaciendo ijs, quæ ad ducta sunt in contrarium, imò illa ad oppositum deducendo.

37 Ad primum, concessa maiori, negamus minorem: est enim non solum falsum id, quod assumitur in ea, scilicet, sensum non posse percipere tempus; sed etiam expressè contra Aristotelem, qui citato libello de memoria affirmat, quod

quod principio sensitivo, quo percipimus magnitudinem, percipimus & tempus; & rectè quidem, nam cum tempus sit quædam species quātitatis, inter magnitudines debet enumerari. Nec obstat, quod sit quid successiuum, quia motus est successiuus; & tamen est per se sensibilis: Neque etiam obstat, quod dicatur numerus, quia etiā numerus est per se sensibilis, ut cum Arist. docuimus 2. lib. huius operis disp. 6. q. 1. tam de motu, quàm de numero. Nec denique obstat, quod partes priores, & posteriores, quas includit tempus, habeant cognosci per cognitionem comparatiuam; nam sensum internum posse cognoscere simpliciter, vnum ad aliud comparando, non discurrendo, & inferendo vnum ex alio, neque affirmando, vel negando vnum de alio; sed simplici comparatione vnum in ordine ad aliud apprehendendo, docuimus supra num. 27. & latius sectione præcedenti num. 20.

38 Et quamuis actus prudentiæ, seu providentiæ formicæ sit actus vindictæ, vel quasi iustitiæ distributiæ, ut sunt obsequendi beneficientibus, & puniendi offendentes, & actus pertinentes ad conseruationem speciei, ut nidificare, & nutrire pullos, &c. quos experimur in brutis (& est præcipuū fundamentum, quo nixus est Aristot. & nos etiā cum cōmuni sententia

nitimur ad affirmandū, ut affirmamus, dari in brutis, & consequenter in potentia sensitua interna actus recordationis habentes omnes conditiones requisitas ad hoc, ut ab ipsis denominetur verè, & propriè memoria) saluari nō probabiliter possint, non ponendo memoriā propriè dictā in eis, ut n. 34. ex Scoto dicebamus; nihilominus ipsemet Scotus affirmat ea, quæ videntur in eis melius saluari ponēdo in eis cū Arist. memoriam verè, & propriè dictam, præsertim cum ex nullo capite eis repugnare probetur.

39 Ad secundum fundamentum, concessa tota maiori, negamus minorem, scilicet, sensationem illam, cuius est recordatio, non esse sensibilem per sensum internū; neque hoc rectè inferitur ex eo, quod non est sensibilis ab aliquo ex quinq; sensibus exterioribus, non dari in obiectis sensuum externorum aliquas affectiones (inter quas eorum sensationes numerentur) quæ etiam si non sint sensibiles per sensus exteriores, neque ab ipsis percipiuntur, quæ ideò dicuntur obiecta insensata; nihilominus à sensu interno, qui perfectior est, quàm externi, per se, & per proprias earum species percipiuntur, latè, & ex professo cum D. Thom. Scoto, & cōmuni sententia docuimus sect. præcedenti nu. 9.

SECTIO III.

Explicatur, quid sit organum sensus interni?

40 **A**ristoteles citatus ab Scoto libro de *somno, & vigilia*, & à Suarez libro de *inuentute* cap. 1. & 2. & ab Hurtado 3. de *partibus animalium*, expressè affirmare videtur, organum, in quo residet (sensus internus, esse cor; quæ sententia quatuor coniecturis suaderi solet; prima, quia cor appellatur *princeps*. Secunda, quia est proprium vitæ, & in ipso generantur spiritus vitales, ex quibus quædam pars (vt in libro de gener. disput. 4. quæst. 1. dicebamus) per arterias toto corpore diffunditur, & altera per anfractus, & fluxuosam ambagem sursum viam capessit, & tandem in cerebri ventriculos euadit, vbi virtute cerebri magis attenuantur, & fiunt spiritus animales, qui ad omnes functiones sensuum necessarii sunt. Tertia, quia cor tenet mediâ sedem in corpore animalis. Quarta, quia homines insensati vocantur *excordes*, atque *recordes*.

41 Hoc placitum Aristotelis acriter pungit Galenus toto opere de *placitis Hippocratis, & Platonis*; nam 1. libro cap. 3. ait, Aristotelem in hoc cæcutiuisse, & ad cæcos fuisse loquutum ex ignorantia anatomiae,

& cap. 6. dedecere Aristotelem, quæ dicit de principatu cordis. Vnde libr. 3. cap. 8. docet cum Hippocrate, organum, in quo residet sensus internus esse cerebrum, estque communis, & recepta sententia, quam non solum amplectitur Scotus quæst. 10. de anima; sed etiam rationibus desumptis ab experientia demonstrat, quas infra adducemus.

42 Verum est, pium Scotum, (sic meritò denominari potest; numquam enim verbis inordinatis aduersarios pungit, & antiquorum Philosophorum placita ambigua, quântum fas est, semper in debitum sensum explicare conatur, vt intuenti eius scripta manifestè cõstabit) has supradictas sententias conciliare; affirmat enim, organum sensus cõmunis, seu interni ab alio habere ortum, & ab alio complementum; nam ortum habet à corde; sicut & omnia alia organa sensuum particularium; sed complementum habet in cerebro. Imaginandum est (inquit Scotus) quòd à corde ad cerebrum procedunt quidam nervi (hoc deiumpfit ex Aristotele de historia animalium capit. 5.) in quibus originaliter continentur organa omnium sensuum, sed in cerebro faciunt conum; à cerebro autem procedunt nervi ad organa externorum sensuum, facientes basim, & sic organum sensus communis, seu

seu interni habet ortum à corde, sed in cerebro habet suum complementum. Hæc doctrina Scoti in se expectata, optima est, nec ab vilo inficiari potest: an verò per ipsam reconciliari possit Aristoteles cum Galeno, non declarat Scotus, nec declarare potuit; nam Aristoteles locis citatis, cum docet, organum sensus interni esse cor, non loquitur de organo radicali, & incompleto, sed de organo formali, & completo.

43 Quòd autem organum cõpletum, & perfectum, in quo residet sensus, non sit cor, sed potius cerebrum, vt sustinet Scotus, & communis, & vera sententia cum Galeno, Hippocrate, & alijs; probatur primò duabus experientijs, quas ad hoc probandum adducit Scotus: prima, quia homo existens in naui mota, iudicat res exteriores moueri, quæ reuera sunt immobiles; sed hoc non iudicat per sensus exteriores, neque per motum cordis, sed per motum capitis: ergo sensus internus, qui hoc iudicat in capite est. Secunda; homines ex studio excellenti, in quo vires sensitiuæ exteriores multum laborant, dolent capite, nõ corde: ergo signum euidentis est, quòd vires sensitiuæ internæ non resident in corde, sed in capite.

44 Secundò probatur alijs experientijs: læsa phantasia, medicamenta non applicantur cordi, sed capiti, vt docet

Galenus lib. 3. de *locis patituribus*, cap. 4. ergo quia phantasia nõ in corde, sed in capite residet. Item læso cerebro, animal priuatur sensu, & motu, vt in laborantibus appoplexia cernimus, nõ alia ratione, nisi quòd spiritus sensitiui, seu animales, & consequenter sensus internus, seu communis, qui eos communicat sensibus externis, in ipso cerebro resident, & procreantur.

45 Vltimò probatur ex anatomica arte, quæ docet, ex oculis, ex auribus, & naribus, &c. tendere ad cerebrum nervos, quos sensorios appellamus, per quos vehuntur species impressæ, qui nerui non pertingunt ad cor, sed ipso in cerebro sistunt: ergo species non deseruiunt alicui potentia sensitiuæ internæ, existenti in corde, sed existenti in cerebro, tanquam in organo proprio.

46 Coniecturæ autem, quibus suaderi solet sententia Aristotelis, parui sunt momenti. Ad primam dicimus, cor appellari princeps, non quia in eo sensus internus resideat; sed quia est principium vitæ, & in eo spiritus vitales, qui fluentes nominantur, generantur, & inde ad cæteras partes corporis deriuantur. Ad secundam, probare optimè id, quod ex Scoto num. 42. dicebamus, scilicet, organum sensus interni habere ortum à corde, sicuti & organa omnium aliorum sensuum par-

particularium; sed in cerebro habere suum complementum; & consequenter sensum internum, non in corde, sed potius in cerebro collocari debere. Ad tertiam respondet Galenus, esse ridiculam ad intemum; quia etiam alię partes sunt in eadem regione; & tamen propter hoc nullus eis attribuit, quod sint organum sensus interni. Quibus addit, cerebrum tenere supremum, & regium locum, scilicet, arcis cacumina, sicut coeli in mundo. Quartam etiā leuissima est, nam non est desumpta ex natura rerum; sed ex vulgaribus modis loquendi, qui internos affectus modo cordi, modo cerebro adscribunt; imò si hinc liceret desumi argumentum, fortius desumi posse pro nostra sententia; nam vulgò amentes vocantur *sine cerebro*, & homines chymericos dicimus *ingere ex suo cerebro*; tenaces verò consiliorum vocamus *capitulosos*, & semiinsensati dicuntur *non calce*, sed *capite laborare*.

47 Sed inquireret aliquis; esto sensus internus nō sit in corde, tanquā in organo, sed in cerebro; in quam parte cerebri tanquā in organo residet? Et ratio dubitandi esse potest; quia prater illam medullā, quę appellatur cerebrū (& absque controuersa informatur anima; quia etiā si sit mollis, & humida; nō tamen est fluida, nec discontinua ab alijs partibus ani-

malis, sicut sunt sanguis, & alij humores, & similiter spiritus vitales, quānā animales; sed potius quid permanens in eodē loco, & situ) cōmuniter Anatomici in ipsa medulla, quę appellatur cerebrū, assignant tres cavitates, seu sinus, primum in parte anteriori, secundū in parte media, & tertium in posteriori, qui deseruiūt, tū ad recipiēdos spiritus vitales, qui ascendūt ex corde, vt ibi virtute cerebri contēperentur, si atque spiritus sensitui, & animales, deseruiētes ad omnē sensum, & motum ex cerebro depēdentem; tum etiā ad suscipienda, ac subinde emittenda ex cremēta quadam cerebri, vt annotauit Fernellius libro *de partibus corporis*, cap. 9. & sic dubitari potest, an sensus interni organum sit ipsa medulla cerebri, an illę cavitates, seu sinus?

48 Auctores, qui (vt quęst. 2. huius disputationis numer. 18. vidimus) cum Galeno sustinebant, dari tres sensus internos, realiter inter se distinctos, scilicet, *sensum communem* (quem a phantasia, & imaginatiua non distinguebant) *est. matiuam*, & *memoriam*, dum de organo istorum trium sensuum loquuntur, affirmant, sensum communem in anteriori cavitare, seu sinu, tanquā in proprio organo residere; æstimatediuam verò in cavitare media; memoriam denique in posteriori: imò ex distinctione reali isto.

istorum organorum, in quibus supradicti sensus interni residebant, distinctionem realem, etiam inter ipsos sensus internos inferebant.

49 Sed in primis auctores isti, quo ad hanc assignationē contrarij sunt ipsi Galeno, quem sequuntur. Nam Galenus 8. de *usu partium* cap. 6. aliter vult dispositas esse illas cavitates, seu sinus; nam in anteriori parte duas cavitates, seu sinus collocat; in posteriori vnam, & communem meatum, qui cavitare media dicitur; & similiter vsum earum aliter exponit; duas enim anteriores ait, esse organū olfactus (quod lib. 2. huius operis disp. 9. quęst. 3. reiecit) addit verò deservire etiam, vt in eis elaborentur spiritus animales ad sentiendum requisiti: per inter mediam autem cavitatem existimat fieri transitum horū spirituum, & in vltima cavitare vigere vim sensitiuam.

50 Deinde cū supradictę cavitates solū sint plenę, vel vaporibus, vel cerebri cremētis, vel quod præsertim contingit, spiritibus animalibus, & nullū ex his corporibus possit esse organū sensus interni, prorsus sine fundamento asseritur, sensum, vel sensus internos in his cavitatibus, tanquā in organis residere. Assumptū, quo ad spiritus animales, de quibus solū esse poterat difficultas, probatur; nā spiritus animales non

sunt animati, cū non informantur anima, vt supponimus ex dictis 2. lib. huius operis disp. 2. q. 6. sect. 2. nec sunt firmi, & permanentes in eodē loco, sed fluxibiles, & assidue mutabiles: cōstat autē, organa sensuum, tam internorū, quā extenorū debere esse animata, & firma, & permanētia in eodem loco, sicuti sunt ipsi sensus. Quibus accedit, sententiam istā supponere doctrinam a nobis refutatam, de pluralitate, & distinctione reali sensuum interiorū.

51 Dicendum est ergo nobis cum Scoto quęst. 10. de anima num. 3. quod sicut sensus internus, etiā si plura, & diuersa munera exerceat, vnicus tantū realiter est in vnoquoque animali; ita eius organum vnicū tantū realiter, & vnitare naturę esse debere; non quidem simplicis, sed mixtę, & quasi medię inter naturas aliorum organorum sensuum exteriorum. Sicut enim sensus communis, seu internus ab Aristotele cōparatur ad externos, sicut punctū cętri ad lineas, quę ab ipso procedunt; sic & organū sensus cōmunis, seu interni (præsertim in nostra, & Scoti sententia, quę non distinguit realiter, sed solū formaliter sensum ab organo eius) comparari debet ad organa extenorū sensuum, sicut punctum cętri ad lineas ab ipso procedentes versus circumferentiam, vel ad ipsum terminatas.

& quasi radix communis organorum particularium sensuum externorum. Hoc autem organum dicimus, non esse aliquam ex cavitatibus, seu sinibus enumeratis; sed ipsam medullam cerebri, quæ sicut habet partes extensas, & diffusas, non discretas, sed continuas; ita & organum sensus interni, & consequenter ipsum sensum internum habere partes extensas, & diffusas per totam medullam, non discretas, sed continuas, facientes vnum numero organum, & vnum numero sensum internum.

52. Hoc assertum, quod communiter receptum est apud auctores, probari potest à sufficenti partium enumeratione; nam organum sensus interni non est cor, sed cerebrum, ut contra Aristotelem ostensum est. Rursus non consistit in cavitatibus illis, quæ sunt in cerebro, ut etiam probatum manet: ergo, quod consistat in ipsa medulla cerebri, erit necessarium: quod enim aliqui ausi sunt affirmare, organum istud non in medulla cerebri, sed in membranis, quibus tegitur, & euolvitur hæc medulla, consistere, eo quod constat, in illis vigere sensum tactus, non autem in medulla, friuolum est. Nam, ut testatur Galenus libro 7. de deore. Hippocratis, & Platonis cap. 3. in cisis membranæ cerebri nullum detrimentum fit in sentiendo; sed maximum, si læda-

tur ipsa medulla: imò hinc colligit, si cerebrum penitus nudaretur, ijs membranæ, non per hoc admittendum fore sensum, eiusque usum, nisi in quantum deinceps cerebrum ijs tegumentis, & præsijs destitutum, ab externis causis alteraretur. Nec refert, quod in prædictis membranæ viget sensus tactus, & non in medulla; imò hoc potius confirmat nostrum intentum; nam si (ut ex Scoto numero præcedenti dicebamus) natura organi sensus interni, debet esse mixta ex naturis organorum sensuum exteriorum, & quasi mediæ inter illas, & ex alia parte consistet, miscibilia, etsi maneat in mixto virtualiter, & eminenter, nullum tamen manere actu, & formaliter, manifestè ex his infertur, etsi in natura organi sensus interni maneat virtualiter, & eminenter omnes naturæ organorum sensuum exteriorum, nullam tamen posse actu, & formaliter manere, & consequenter nullum ex sensibus externis.

53. Est autem aduertendum, quod sicut libro 2. huius operis disput. 4. quæst. 2. num. 21. loquendo de potentia nutritiua diximus, quod etiam si in quolibet viuenti sit vna tantum numero, & realiter potentia, diffusa tamen, & extensa per omnes partes illius; nihilominus in diuersis partibus viuentis, per quas extenditur, ratione diuersarum

sarum dispositionum, quæ sunt in illis, diuersa munera exercere; nam pars potentie nutritiue, quæ est in carne, conuertit alimentum in carnem, & quæ est in mamillis in lac, & quæ est in parte ad generationem deserviente conuertit residuum alimenti in semen: ita loquendo de sensu interno, sicut nunc loquimur, dicendum similiter est, quod etiam si in quolibet animale sit vna tantum numero, & realiter potentia, diffusa tamen, & extensa per totam medullam cerebri; nihilominus in diuersis partibus prædictæ medullæ, per quas ex-

tenditur, ratione diuersarum dispositionum, diuersa munera exercere; nam in parte prima, seu anteriori cerebri, quæ magis humida est, exercet illa munera, à quibus sensus communis, phantasia, & imaginatiua nominatur; in secunda parte, seu media cerebri, quæ minus humida est, exercet munus, à quo denominatur aestimatiua; & demum in vltima, seu posteriori parte cerebri, quæ magis sicca est, exercet munus, à quo memoriæ nomen sortitur; & in hoc sensu, ni fallor explicari potest Galenus, & ad nostram reduci sententiam.

DISPUTATIO TERTIA.

De natura, atque officio intellectus agentis.

Absolvimus tractationem de potentijs animæ sensitiuæ; agendum sequitur de potentijs animæ intellectiue, Aristotelem imitantes, qui absoluta tractatione de potentijs animæ sensitiuæ, à cap. 4. huius libri incipit agere de intellectu, qui est quædam potentia animæ rationalis, & à qua intellectiua nuncupatur. Et quamvis Aristoteles prius agat de intellectu possibili, quam de agente; nihilominus, quia operatio intellectus agentis est prior naturæ operationibus intellectus possibili; idè claritatis gratia prius nos de intellectu agenti, quam de intellectu possibili sermonem instituiamus. Tria autem sunt, quæ in hac disputatione de intellectu agenti veniunt examinanda; primum, *an detur intellectus agens? Etsi datur, an intra animam resideat?* Secundum, *quo pacto intellectus agens à possibili discernatur?* Tertium, *quæ sint munia intellectus agentis?*

QVÆSTIO PRIMA.

An detur intellectus agens, et si datur, an intra animam resideat?

Nomine intellectus agentis omnes intelligunt facultatē quandam effectiuā specierum intentionalium obiectorum existētiū, seu reluctantium in phantasia, in potētia intellectiua, quibus speciebus potētia intellectiua, quæ ex se, est tanquam tabula rasa, faciēdatur, & constituatur in actu primo potēs elicere cognitiones prædictorum obiectōrū; & de ista facultate in præsentī inquirimus, an reuera detur, et si datur, an sit intra animam; an verò extra animam existat?

2. Durandus, qui vt vidimus 2. libro huius operis disput. 5. quæst. 1. negauit, ad cognoscendum requiri species impressas; consequenter in 1. dist. 3. quæst. 5. negauit, dari intellectum agentem ad illas producendas. Sed quam falsum sit, non dari species intentionales impressas ad cognitionem, tam intellectiuam, quam sensitiuam requisitas ex professo ostendimus ex Aristotele, Scoto, D. Thoma, & alijs disp. citata, non solum contra ipsum Durandum, sed etiam contra plures alios.

3. Addit tamen Durandus (& quo ad hoc est eius sentētia singularis) adhuc admissio, quòd ad intelligendum essent prædictæ species intentionales requisitæ, superflue poni intellectum agentem, tanquam potētiā animæ ad illas producendas necessariam; quia ad ipsas producendas sufficeret ipsa anima simul cū phantasia: assumptum probat Durandus longo sermone rationū, quæ ad compendium redactæ tales sunt.

4. Prima, quia non potest intelligi, quomodo possit intellectus agens agere in phantasmata ad productionē specierū intelligibiliū; nam intellectus agens est quid spirituale; phantasmata autem sunt quid materiale, & agēs creatum spirituale non potest agere in subiectum materiale. Secunda, quia si intellectus agens produceret species intelligibiles in intellectu possibili, esset præstantior illo; nam omne agens præstantius, & nobilius est patiente. Tertia, quia Angelus nō minus est substantia intelligens, quam anima rationalis, nec minus indiget speciebus; & tamen non habet intellectum agentem.

agentem. Quarta, quia sensus externi indigent ad suas sensationes speciebus impressis suorum obiectorum; & tamen ad ipsarum productionem nō requiritur sensus agens, non obstante, quòd prædictæ species sint magis immateriales, quam earum obiecta.

5. Philosophi illi antiqui, qui contra Democritum sustinuerunt, intellectum esse virtutem spiritualem, & immaterialem ab omni sensu distinctam, & consequenter ad intelligendum indigere speciebus impressis spiritualibus, ab speciebus impressis sensuum, quæ materiales sunt, omninò distinctis, optimè admittebant, dari intellectum agentem, id est, virtutem aliquam, à qua prædictæ species in intellectu producerentur; nam cum spirituales sint, reatē inferebant, non posse ab obiecto materiali, reluctanti in phantasia produci; aliàs effectus esset præstantior sua causa. Hanc autem virtutem, seu intellectum agentem affirmabant, non esse aliquid insitum ipsi animæ nostræ, sed aliquid ab ipsa separatū. Et quamuis in hoc omnes conueniebant, dissidium fuit inter illos in explicando, quæ esset ista virtus separata, quam intellectum agentem appellabant: nam Alexander libro 1. de anima cap. de intellectu, affirmabat, esse primam causam, scilicet, Deum; Plato verò esse idæas se-

paratas, id est, quidditates rerum extra indiuidua, à quibus sicut res accipiebāt formas entitatiuas ad essendum; ita & intelligibiles in intellectu ad representandum. Auicena deum, esse quandam substantiam, seu intelligentiam, quam chalcodæam appellabat.

6. Id autem, in quo omnes isti Philosophi conueniebant, scilicet, hanc virtutem productiuam specierum intelligibiliū, seu intellectum agentem non esse aliquid insitum animæ nostræ; sed aliquid ab ipsa separatū, fundari potest in ipso Aristotele, qui in isto 3. libro videtur, intellectum agentem in aliquo separato ab anima constituere; nam textu 19. loquendo de intellectu agente ait, *quod est separabilis, & immixtus, passioneque vacat, cum sit substantia actus*. Et textu 20. *Nam quandoque intelligit, quandoque non intelligit; separatus verò, id est, solum quod est, atque id solum est immortale, &c. intellectus autem passibilis corrumpitur, sine quo nihil intelligit anima*.

7. Sed vera sententia duo affirmat, primum contra Durandum dari intellectum agentem, id est, virtutem spiritualem productiuam specierum intelligibilium in intellectu possibili obiectorum materialium, reluctantium in phantasia. Secundum contra Philosophos antiquos pro secunda sententia relatos, hunc intellectum agentem

non consistere in aliqua virtute ab ipsa anima separata; sed in quadam potentia animæ, ipsi à principio suæ creationis insita, & innata. Hæc est sententia Aristotelis cap. 5. huius libri, vbi (vt vidimus in litera) non solum asseruit, ad intellectiōnem requiri intellectum agentem; sed etiam à priori demonstrat, quem omnes scholastici sequuntur; Scotus in 1. dist. 3. quæst. 6. nu. 11. & in 2. dist. 3. quæst. 11. & in 4. dist. 45. q. 2. n. 11. D. Tho. 1. p. q. 54. art. 4. & q. 79. art. 3. & lib. 2. contra gentes cap. 76. & de anima lect. 60. Alensis 2. part. quæst. 69. membro 2. & c.

8. Primum ex his assertis optimè demonstrat Aristoteles hic cap. 5. citato; sed vt vim, & efficaciam eius demonstrationis aperiamus, duo supponenda sunt tanquam certa; primum est, omnem potentiam cognoscitiuam creatam, siue intellectiua, siue sensitiua sit, ad cognoscendum suum obiectū indigere necessariò aliqua specie intentionali prædicti obiecti in ipsam impressa, quæ simul cum ipsa potentia, vt duæ causæ pariales essèntialiter subordinatæ concurrant ad elicitionem cognitionis prædicti obiecti. Hanc doctrinam cum Aristotele, Scoto nostro, Diuo Tho. & communi sententia firmiter statuimus 2. libro huius operis disp. 5. loquendo de speciebus intentionalibus. Secun-

dum est, animam nostram in instanti, quo creatur à Deo, & vnitur corpori, etsi habeat intellectum; nullam tamen habere speciē impressam alicuius obiecti; sed sicut Aristoteles docuit, eius intellectus est tanquā tabula rasa, in qua nihil est depictum, & sic intellectum eius, etsi sit in potentia omnia intelligibilia, id est, potens recipere species intentionales omnium intelligibilium; actu verò nullum intelligibile esse; quia actu nullam speciē impressam alicuius intelligibilis habet; & consequenter, vt ab hac potentia ad actum transeat, assignandum est aliquod agens, à quo id præstari possit, distinctū ab ipso obiecto relucenti in phantasia; quia cum hoc obiectū materiale sit, & species intelligibilis sit spiritualis, non poterit id præstare, saltem, vt causa principalis, totalis, & adæquata.

9. His, vt certis præsuppositis, facile erit intelligere vim, & efficacitatem demonstrationis, qua vsus est Aristoteles ad probandum à priori, dati intellectū agentem aliquo modo distinctū ab intellectu possibili, quæ demonstratio talis est; in omni re, quæ non semper est in actu, sed aliquando in potentia, & aliquando in actu, necessarium est ponere aliquid, per quod sit in potètia, & aliquid, per quod reducatur ad actum: sed anima rationalis, non est semper actu obiecta intelligibilia, id est, nō est.

est semper actu informata speciebus obiectorum intelligibilium; sed aliquando in actu, & aliquando in potentia: ergo præter intellectum possibilem, per quem solum est in potentia obiectiua intelligibilia, id est, potens recipere species intelligibiles, assignandum est aliquod agens, à quo reducatur ad actum, id est, aliquid intellectus agens, per quem producantur species intelligibiles in ipso intellectu possibili.

10. Secundum verò assertum, scilicet, intellectum agentem non consistere in aliqua virtute separata ab anima; sed in quadam potentia animæ, ipsi à principio suæ creationis insita, & innata; non secus, ac intellectus passibilis; probari potest primò ex Aristotele, qui cap. 5. citato, postquam docuit, in omni natura esse agens, & patiens; subdit textu 17. *necesse esse has easdem differentias in anima inesse*; ergo sensit, intellectū agentem, non extra animam, sed in ipsa anima, non secus, ac intellectus possibilis, residere. Item si intellectus agens intelligentia aliqua foret, actu separata esset: Aristoteles autem solum dixit, intellectum agentem esse separabilem: non ergo sensit, esse aliquam intelligentiam. Neque obitat, quod illum etiā appellat separatum, & inmixtum; nam cum illum separatum, & inmixtum appellat, intelligit separatum ab organo

corporeo, cum sentiat, esse potentiam spiritualem, ac minime organicam: cum verò air, esse separabilem, intelligit omnino à corpore per separationem animæ, cuius est potentia. 11. Neque loca Aristotelis numero 4. in contrarium adducta oppositum probant; nam verba illa primi loci, *cum sit substantia actus*, vt optimè exponit D. Thom. his æquivalent, *cum secundum essentiam suam actus sit, seu potentia actiua*, per quæ verba optimam rationem Aristoteles assignat illius, quod immediatè dixerat, scilicet, intellectum agentem passione vacare, nimirum, quia non concurrat ad intelligendum, vt potentia recipiens, sed vt agens tantummodo.

12. Secundus locus non est ad rem; quia in eo non comparat Aristoteles intellectum agentem ad intellectum possibilem, sed vtrumque intellectum ad phantasiā; & cum dicit, *intellectum separatum solum esse immortale, perpetuum, &c.* de vtroque intellectu loquitur, qui cū sint potentia animæ rationalis, sicut ipsa separatur à corpore, ita & isti intellectus; & sicut ipsa immortalis, & perpetua est, ita & intellectus, tam possibilis, quam agens quid perpetuum, & immortale sunt. Cum autem subdit, *Intellectus autem passibilis corrumpitur, sine quo nihil intelligit anima*, per intellectum passibilem intelligit phā-

tasiam, quæ intellectus dicitur; quia intellectui ministrat, & non nihil rationis participat, dum rationi subditur, & ab ea dirigitur, vt idem Aristoteles observauit 2. Ethicorum cap. vltimo, & lib. 6. cap. 1. sic exponit D. Tho. hunc locum, & conuenit cum eo Scotus in 4. dist. 45. quæst. 1. ad 3.

13. Secundò probatur ratione, qua ad idem probandum vsi sunt, tam D. Thom. quam Scotus locis citatis, & sic efformari potest; anima rationalis ab intrinseco est intellectiua; ergo ab intrinseco habet omnia principia ad intelligendum requisita, quorum vnum est, intellectus agens, cum sit principium productiuum specierum intelligibilium, sine quibus intellectus possibilis intelligere non potest. Consequentiā probatur, ex illo principio in philosophia manifesto: *natura perfecta ab intrinseco habet cuncta necessaria ad suas actiones exercendas*, quod principium, vt optimè animadvertit Suarez libro 4. de anima cap. 8. nullam instantiam habet in contrarium; nam illæ, quæ ab aliis adducuntur, scilicet, cælum indigere mouente ad suum motum, quod non intrinsecum, sed extrinsecum est; & similiter sensum indigere mouente virtute, quæ tamen potentia animæ non est, sed externum sensibile, non sunt ad rem: cælum enim non

indiget motu ad propriam actionem, & perfectionem; nam si indigeret, argumētum factum etiam concluderet, motum illius à virtute intrinseca proficisci. Sensus autem, cum ad elicendam sensationem non requirant species intentionales spirituales, & excedentes virtutem sui obiecti, non indigent aliqua virtute superiori, à qua prædictæ species producantur, cum ad hoc sufficiat virtus residens in ipso obiecto, neque obiectum ipsum cõsensus est extrinsecum agens, sed potius maximè connaturale potentia cognoscitiua: vnde si intellectus possibilis obiectum sibi proportionatum fortiretur, non egeret planè intellectu agente.

14. Solum restat, vt rationibus pro sententia Durandi numero 4. adductis satisfaciamus. Ad primam dicimus, ad hoc, vt intellectus agens producat species intelligibiles obiectorum relucens in phantasia in intellectu possibili, nõ esse necessariũ, vt aliquid agat in phantasmata; sed sufficere, quòd simul cum phantasmatis concurrat ad productionem prædictarum specierum eo modo, quo in vltima quæstione declarabimus.

15. Ad secundam respondeamus, quòd si intellectus possibilis solum cõsideretur, in quantum recipit species intelligibiles productas ab intellectu agē-

te, in qua consideratione dicitur patiens, concludere optimè id, quod expressè docuit Aristoteles, scilicet, intellectum agentem esse perfectiorè intellectu possibili, seu passibili; verum quia intellectus possibilis non solum recipit prædictas species; sed etiam simul cum illis producit intellectum, quæ actio perfectior est actione, qua intellectus agens producit species; idèò absolute loquendo omnes concedunt, intellectum possibile esse perfectiorem intellectu agenti.

16. Ad instantiam Angelorum in tertia ratione adductam respondent Thomistæ, non dari intellectum agentem in Angelis; dari tamen in hominibus; quia cum in ipsorum sententia infusæ fuerint Angelis in eorum creatione species intelligibiles vniuersales in representando, id est, representantes, non solum essentias rerum; sed etiam earum indiuidua, in quocumque tempore existentia, imò & eorum accidentia; non indigent Angeli intellectu agente ad prædictas species comparandas; at homines indigere in intellectu agente ad prædictas species comparandas; quia non fuerunt ipsorum animis in instanti creationis, & vnionis ad corpus infusæ; sed discursu temporis acquiruntur; quæ solum stando in his Thomistarum principijs adæquatissima est.

17. Tamen, quia hæc principia Thomistarum non admittit noster Scotus (sustinet enim in 3. dist. 14. quæst. 3. & alibi sæpè, & cum ipso Scotista omnes, non solum non dari species vniuersales in representando; quia species debent in hoc adæquari suis obiectis, & sic species, qua representatur essentia alicuius obiecti, non solum non posse representare eius accidentia; sed neque indiuidua prædictæ essentia; sed etiam sustinet, species imprefectas, quæ requiruntur ad cognitionem intellectiuam, seu experimētalem alicuius obiecti singularis, non solum in suo esse; sed etiam in sua conservatione essentialiter pendere à reali, & actuali præsentia suorum obiectorum, non secus, ac pendunt ipsæ intuitiua, & experimētales cognitiones; & idèò nõ potuisse huiusmodi species infundi Angelis in instanti suæ creationis; quia tunc eorũ obiecta non erant actu, & realiter præsentia; sed successu tēporis acquiri ab Angelis, nimirũ, quando prædicta obiecta singularia actu, & realiter præsentia sunt) aliter ex mente Scoti ad prædictam instantiam respondendum est, negando, scilicet, quòd in Angelis non sit intellectus agens; est enim in illis necessarius, licet non ad cognitionem abstractiuam essentiarum rerum naturalium; quia omnes species intentionales

nales ad istas cognitiones requisitæ illis infusæ fuerunt à Deo in instanti suæ creationis, saltem ad acquisitionem specierum intuituarum rerû materialium, quibus necessario indigent ad cognoscendum intuitiue, & experimentaliter res materiales singulares, quæ successu temporis sunt eorum intellectibus actu, & realiter presentes, quæ non potuerunt eis à Deo infundi in instanti suæ creationis propter essentialem dependentiam, quam habent in suo esse, & conservari ab actuali, & reali presentia suorum obiectorum.

18 Ad aliam instantiam sensuum externorum in quarta, & vltima ratione adductam, iam sæpè responsum est, ideò non requiri ad productionem specierum sensuum externorum sensum agentem, benè tamen requiri ad productionem specierum intelligibilium intellectum agentem; quia species sensibiles, cum materiales sint, non excedunt virtutem materialis obiecti, & sic possunt ab eo produci; secus verò species intelligibiles, cum istæ spirituales sint: neque obstat, quòd sint minus materiales, quàm earum obiecta; quia, vt libro 2. disp. 3. quæst. 3. num. 2. dicebamus, hæc minor immaterialitas, non provenit ex maiori perfectione ipsarû; sed quia esse materiale, quod habent, est valdè diminutum, & imperfe-

ctioris ordinis ab esse, quod habent obiecta, quorum sunt species; & ideò non appellantur entia physica, seu naturalia, sed intentionalia.

QVÆSTIO II.

Quo pacto intellectus agens à possibili discernatur?

1 **E**X dictis in quæstione præcedenti patet, in anima rationali præter intellectum possibilem, qui est quædam potentia eius, non solum receptiua specierum intelligibilium; sed etiam simul cum illis productiua intellectiōnis, dari etiã intellectum agentem ad producendas prædictas species requisitum, qui non consistit in aliqua virtute existenti extra animam; sed in quadam potentia eius, non secus, ac intellectus possibilis. Explicandum sequitur, quo pacto istæ duæ potentia ad inuicem comparatæ discernantur? Sunt enim in hac re aliqua certa, & aliquid, quod in dubium reuocatur.

2 Primum certum est, intellectum agentem non esse potentiam formaliter intellectiuam, sicut est intellectus possibilis; nam eius actio non est productiua intellectiōnis, sicut est actio intellectus possibilis; sed productiua specierum, quæ ad intellectiōnem sunt præviè requisitæ.

3; Secundum certum est, munus intellectus agentis solum esse agere; consistit enim in productione specierû; & ideò agens denominatur. At munus intellectus possibilis, non solum est agere; producit enim intellectiōnem, & propter hoc possibilis dicitur; sed etiam est pati; recipit enim in se, tam species intelligibiles, productas ab intellectu agente, quàm ipsam intellectiōnem, quam simul cum illis producit, & ideò passibilis appellatur.

4. Tertium certum est, quòd actio intellectus possibilis ex natura sua petit, quòd sit vitalis, & immanens; nam terminus eius est intellectio, quæ ex natura sua vitalis est, & similiter petit recipi in principio vitali, à quo producit, vt sic per ipsam vitaliter circa obiectum formaliter operetur. At actio intellectus agentis, licet de facto (propter identitatem realem, quam habet intellectus agens, tam cum intellectu possibili, quàm vterque cum anima) vitalis, & immanens sit; tamen, quantum est ex natura, seu genere suo, non petit, quòd sit vitalis, & immanens; productio enim speciei impressæ, quæ est eius terminus, ex genere suo nõ petit produci à principio intrinseco, & vitali, & in eo tãquam in subiecto recipi, vt in productione speciei impressæ sensibilis apparet, quæ non ab aliquo sensu, sed ab

obiecto producit, nec recipitur in obiecto, à quo producit, sed in sensu.

5. Quod in dubium reuocatur, est, an intellectus agens, & intellectus possibilis sint potentia animæ realiter inter se distincta? Hæc dubitatio solum potest habere locum in sententia D. Thomæ, & illorum auctorum, qui, vt vidimus 2. libr. huius operis, disp. 3. quæst. 1. loquentes de potentijs animæ non organicis, vt sunt intellectus, & voluntas, pro viribus sustinebant, prædictas potentias esse accidentia animæ, ad secundam speciẽ qualitatis spectantia, & consequenter distincta, & consequenter distincta realiter ab illa. Et quamuis aliqui ex his auctoribus, inter quos est Suarez libro 4. de anima, cap. 8. asserunt, intellectum agentem, & intellectum possibilem non esse potentias animæ realiter distinctas; tamẽ D. Thom. 1. parte, quæst. 79. art. 7. & 10. & 3. de anima, lectio. 10. & in 2. dist. 17. quæst. 2. art. 1. quem omnes alleckæ sequuntur, sustinet, realiter distinguere, & probare.

6. Primò ex Aristotele, qui in capite 4. & 5. de his potentijs loquitur, quasi de rebus distinctis. Secundò, quia actus istarum potentiarum sunt valdè diuersi. Tertio, quia cum intellectus agens producat species in intellectu possibili, si essent idem realiter, idem ageret in se ipsum, quod est impossibile;

bile; non secus, ac est impossibile, quod idem sit simul in potentia, & in actu respectu eiusdem. Quarto, quia idem affirmare possemus de voluntate, & intellectu, scilicet non esse potentias realiter distinctas.

7 Sed quamuis hæc dubitatio habere possit locum, ut dixi, inter Thomistas; non tamen potest habere locum inter nos, & alios auctores, qui cum Scoto disput. 3. citata statuimus, potentias animæ non organicas, ut sunt intellectus, & voluntas, non esse accidentia animæ spectantia ad secundam speciem qualitatis; sed esse idem realiter cum illa; & consequenter intente, spectareque ad prædicamentum substantiæ; non secus, ac spectat ipsa anima rationalis, cum qua identificantur; differre tamen, tam inter se, quam ab anima ex natura rei formaliter, quæ est illa distinctio media, quam ponit Scotus inter realem, & rationalem, de qua ex professo egimus in Logica cap. de universalibus, disp. 1. quæst. 2. sect. 1. si enim in ista doctrina Scoti, potentia animæ non organica, ut sunt intellectus, & voluntas, non distinguuntur realiter tam inter se, quam ad animam ex natura rei formaliter, sed solum ex natura rei formaliter; profecto neque intellectusagens (cum probatum sit esse potentiam animæ non organice) distinguetur rea-

liler, non solum ab intellectu possibili; sed neque à voluntate, & ab ipsa anima, sed solum ex natura rei formaliter.

8 Porro intellectum agentem non distingui realiter à possibili, sed solum ex natura rei formaliter, probari potest eadem ratione, qua usus est Scotus, & nos etiam vsi sumus in disput. 3. citata ad idem probandum de omnibus potentijs animæ, non organicis ad inuicem comparatis, quæ talis est; pluralitas non est admittenda, præcipue inter potentias animæ sine cogente ratione; sed nulla ratio cogit ponere intellectum agentem, distinctum realiter ab intellectu possibili cum solum sufficiat distinctio ex natura rei formalis: ergo non est affirmandum, realiter distinguui, sed solum ex natura rei formaliter: minor non melius probari potest, quam soluendo rationes adductas in contrarium.

9 Ad primam, quæ desumpta est ex modo loquendi Aristotelis, dum sermonem instituit de intellectu agenti, & de intellectu possibili, responderetur, ad saluandum prædictum modum loquendi, qui sanè indicat aliquam distinctionem inter illos, non esse requisitum ponere distinctionem realem inter intellectum agentem, & possibilem; sed sufficere, ponere distinctionem ex natura rei formalem, ut nos cum Scoto ponimus;

imus; sicuti ad saluandum, quod diuina essentia sit à parte rei actu, & formaliter communicabilis, & relatio diuina sit à parte rei actu, & formaliter incommunicabilis, quæ sunt duo contradictoria, non est requisitum, ponere distinctionem realem inter diuinam essentiam, & diuinam relationem; sed sufficit ponere distinctionem ex natura rei formalem. Imò aduersarij sustinent, sufficere distinctionem rationis ratiocinatæ; seu, ut alijs placet, ex natura rei virtualem, seu fundamentalem. Et eodè modo responderetur ad secundam rationem, quæ ex diuersitate actuum istarum potentiarum, colligere intendebat distinctionem realem inter illas. Respondetur enim, ad istam diuersitatem actuum sufficientissimum esse, quod istæ potentia sint ex natura rei tantum formaliter distinctæ, quæ distinctio optime compatitur cum identitate reali prædictarum potentiarum.

10 Ad tertiam patet ex dictis 7. libro Physicorum, disp. v. unica, quæst. 1. & alibi sæpè, illud affirmatum, nihil potest agere in se ipsum, seu nihil mouetur à se ipso primò, esse simpliciter, & absolute verum in agentibus, seu mouentibus vniuocis, qualia sunt, quæ producunt in subiecto formam eiusdem speciei cum illa, per quæ agunt, seu mouent: si enim aliquid ageret hoc pacto in se ipsum, vel moueret se ipsum, sequeretur absq; du-

bio implicatio, quæ ponitur in argumèto, scilicet, quod idem esset simul in actu formali, & in potentia formali respectu eiusdem, quod implicationem involuit; non tamè esse simpliciter, & absolute verum in agentibus, seu mouentibus equiuocis, qualia sunt, quæ producunt in subiecto formam diuersæ speciei ab illa, per quæ agunt, ut in præsentibus contingit; species enim intelligibiles, quæ producuntur ab intellectu agente, diuersæ sunt speciei à virtute, per quæ intellectus agens illas producit; quæ doctrinam, quæ pluribus instauris loco citato confirmauimus. Neque ex hoc sequitur aliqua implicatio; nam solū, quod inferitur, est, quod idem esset simul respectu eiusdem in actu virtuali, & in potentia formali; seu quod idem est, quod idem simul haberet actu virtutis producendi aliquam formam, & quod careret formaliter tali forma; quod nulla est implicatio; nam solū habet actu virtutis producendi calorem, & simul caret formaliter forma caloris; & corpus graue, dum detinetur sursum, habet actu virtutis producendi in se vbi deorsum, & simul caret formaliter vbi deorsum.

11 Ad quartam, & vltimam libenter fatemur, idem esse dicendum, seu affirmandum de intellectu, & voluntate, scilicet, non esse potentias animæ inter se realiter, sed solū ex natura rei formaliter distinctas, ut ex professo docuimus disput. 3. citata. Undè

ex distinctione reali intellectus, & voluntatis velle inferre distinctionem realem inter intellectum agentem, & possibile, est fallacia petitionis principij.

QVÆSTIO III.

Quæ sint munera intellectus agentis?

EX his, quæ docet Aristoteles cap. 4. & 5. huius libri, tria præcipua munera, seu officia attribuunt. Peripatetici intellectui agentis, primum est, simul cum phantasmatibus, producere species intelligibiles in intellectu possibili, de quo munere nullus dubitat, conuenire intellectui agentis, cum ab ipso nomen agentis sortiatur, & ab intellectu possibili, qui eas recipit, distinguatur, licet non realiter, saltem ex natura rei formaliter, vt ex dictis quaestione præcedenti constat.

2. Sed dubitant auctores, in quo genere causæ concurrant phantasmata, seu obiecta sensibilia, quæ relucet in phantasia, simul cum intellectu agente ad productionem prædictarum specierum; nam quod in aliquo genere causæ cum intellectu agente concurrere debeant, dubitari non potest; nam intellectus agens in producendis speciebus intelligibilibus est causa vniuersalis, quæ, vt hanc potius, quam illam speciem producat, eget causa particulari, à qua determinetur, hæc autem

est phantasma, seu obiectum sensibile, quod in phantasia (seu in sensu interno, quocumque nomine appelleretur) relucet.

3. Sunt, qui affirmant, phantasma, seu obiectum sensibile relucens in sensu interiori (qui in nostra sententia vnicus tantum est, & ex diuersis muneribus, quæ exercet, diuersis nominibus nuncupatur, scilicet, communis phantasia, imaginatiua, æstimatiua, & memoria) solum concurrere ad productionem specierum intelligibiliū sui, in genere causæ materialis, nimirum, disponendo intellectum possibilem ad hoc, vt sola virtute intellectus agentis recipiat speciem intelligibilem sui, & non alterius phantasmatis, seu obiecti sensibilis, quod in sensu interiori non relucet; quod declarari solet à simili perturbationum, quibus solet affici appetitus sensitivus, quæ dispositiones sunt ad hoc, vt intellectus hoc potius, quam illud iudicet, & voluntas illud prosequatur, vel fugiat. Fit enim sæpè teste Aristotele 3. *ethicorum*, cap. 4. vt pro vt quisque secundum appetitum sensitivum afficitur, ita iudicet de rebus, easque appetat, vel rejiciat; qui enim ira effervescit, facillè iudicat, sumendam sibi esse vindictam, illamque appetit: sic ergo habere se inquit, phantasma ad intellectum possibilem, quia si phantasma, v. gr. Socratem repræsentet, dif-

disponitur intellectus possibilis ad recipiendam virtute intellectus agentis speciem intelligibilem hominis, & sibiuephalum, speciem intelligibilem equi. Constat autem dispositiones subiecti, non ad causam efficientem, sed ad causam materiale spectare.

4. Totum fundamentum horum auctorum ad asserendum, phantasma ad productionem speciei intelligibilis sui, non effectiuè, sed solum materialiter concurrere, est, quia semper effectus sequitur deteriorè partem suæ causæ efficientis: ergo si intellectus agens, & phantasma speciem intelligibilem partiatim efficerent, cum phantasma sit quid materiale: necessariò species intelligibilis, ab ipso, & intellectu agenti producta, materiale quidpiam foret.

5. Sed vera, & communis sententia docet, phantasma, seu obiectum sensibile in sensu interiori relucens, simul cum intellectu agente efficienter concurrere ad productionem speciei intelligibilis sui; ita Scotus quodlibet 8. ar. 1. & in 1. dist. 3. quæst. 7. quem omnes discipuli sequuntur D. Tho. de *veritate* quæst. 10. art. 6. & 2. *contra gentes*, cap. 77. & 3. part. quæst. 9. ar. 4. & omnes eius discipuli. Conimbricenses cap. 5. quæst. 6. artic. 2. & probari potest.

6. Primò, quia etiam si intellectus agens habeat ex se virtu-

tutem actiuam ad producendas species intelligibiles; sed non determinatam ad producendam istam speciem magis, quam alteram; & ideo dicitur causa vniuersalis respectu productionum specierum intelligibilium: ergo ad hoc, vt istam speciem determinatam, & non aliam producat, indigebit aliquo alio cō principio effectiuo à quo determinetur ad productionem istius determinatæ speciei potius, quam alterius; hoc autem cō principium non est aliud, quam phantasma.

7. Secundo, quia id, quod causat assimilando sibi effectum, inter causas effectiuas numeratur; sed phantasma in productione speciei intelligibilis irase habet: ergo phantasma respectu productionis speciei intelligibilis inter causas effectiuas illius debet enumerari: minor patet, nam rationem representandi, seu esse representatiuum, quod habent species intelligibiles, accipiunt à phantasmatis; quæ representant: sicut esse spirituale ab vtroque intellectu, ab agente, vt à causa efficiente; ab intellectu passibili, vt à causa materiali; ex cuius potentia educitur. Id autem, quod respondet noster Cauellus in annotationibus quaest. 7. de anima cōclus. 3. (& desumpsit ex Suarez libr. 4. de anima cap. 2. num. 12.) nimirum; phantasma assimilare sibi speciem intelligibilem, nõ quia

quia procedat ab illo effectiue, sed quia procedit ab illo tanquam à causa exemplari, frivolum est; quia nihil potest influere in effectum, vt causa exemplaris, nisi ab efficiente talis effectus præcognoscatur: constat autem, intellectum agentem, qui est causa efficiens speciei intelligibilis, illam producere absque vlla præuia cognitione phantasmatis: ergo non potest species intelligibilis phantasmatis ab ipso phantasmate, tanquam à causa exemplari provenire.

8 Ad fundamentum oppositæ sententiæ respondetur, illud Philosophorum estatum, effectus sequitur deteriorem partem suæ causæ, esse verum, & intelligendum, quando deterior pars non eleuatur à perfectiori; secus verò si eleuetur, vt in præsentibus contingit; quod comprobari potest manifestis instans actuum supernaturalium, tam intellectus, quam voluntatis, qui etiam effectiue proueniant, tam ab habitibus supernaturalibus, quam ab intellectu, vel voluntate nostra, quæ sunt potentia naturales, non sequuntur deteriorem partem; aliàs non supernaturales, sed potius naturales, & essent, & denominarentur, quod minimè contingit.

9 Sed inquit aliquis, quo pacto istæ duæ causæ effectiue speciei intelligibilis, intellectus, scilicet, agens, & phantasma

adinuicem comparentur? Caietanus 3. part. quæst. 8. art. 1. ad 3. & 1. part. quæst. 55. art. 2. Ferrata hoc libro quæst. 3. Capreolus in 2. dist. 3. quæst. 2. art. 3. & omnes alij discipuli D. Thom. affirmant, phantasma solum concurrere tanquam instrumentum, quo medio intellectus agens operatur; & probant, quia causa particularis est instrumentum causæ vniuersalis, quam determinat, & cui subordinatur in agendo, & ex dictis patet, phantasma determinare intellectum agentem, & in agendo ipsi subordinari.

10 Sed licet hæc sententia sustineri possit, sumendo instrumentum improprie, & in illa latitudine, in qua omnes causæ secundæ (quæ proprie causæ principales sunt respectu suorum effectuum) appellari solent causæ instrumentales respectu primæ causæ, eo quod ipsam determinant ad speciales effectus, & ipsi in agendo essentialiter subordinantur; tamen sumendo causam effectiuam instrumentalem proprie, & in rigore, scilicet, pro illa causa, quæ etiã in se habeat aliquam virtutem efficiendi effectum (aliàs non posset inter causas efficietes numerari) illam tamen non habet ex se, & in esse quieto, & antequam moueri incipiat; sed illam recipit à principali agenti in ipsa actuali motione (vt contingit, cum manus mouet pilam medio baculo, baculus proprie, & in rigore

go.

gore est causa effectiua instrumentalis; quia etiam in se habeat impulsum, vi cuius mouet pilam; tamen illum impulsum non habet ex se, & in esse quieto, & antequam moueri incipiat; sed ipsum recipit à manu in ipsa actuali motione) supradicta sententia non est admittenda, quia phantasma virtutem, quam habet in suo genere ad producendum simul cum intellectu agente speciem intelligibilem sui, non recipit à concursu intellectus agentis; sed illam habet ex se, & in esse quieto, & antequam concurrere incipiat cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis sui; & ideo non inter causas efficietes instrumentales, sed inter causas principales inadæquatas, & partiales erit enumeranda.

11 Dicendum igitur nobis est, phantasma, & intellectum agentem eodem pacto concurrere ad productionem speciei intelligibilis, ac diximus 2. libro huius operis, disp. 5. q. 2. à nu. 10. & sequentibus, ex doctrina Scoti, speciem impressam concurrere cum potentia sensitua ad sensationem, & cum intellectu ad intellectionem, nimirum, vt duas causas partiales diuersæ rationis, essentialiter subordinatas, & quarum vna non recipit virtutem, quam habet agendi ab alia, vnam causam totalem, & adæquatam integrantes, quarum vnaquæque immediate effectum attingit; non se-

†

cus, ac Theologi communiter affirmant, habitus supernaturales concurrere cum intellectu, vel voluntate ad actus istarum potentiarum supernaturales, vt sunt actus fidei, & actus charitatis; ita Scotus locis citatis, & Scotista omnes, & probatur ex dictis contra Thomistas, & latius, & expressius ex dictis 2. libro disp. 5. q. 2. citatis; recolatur ibi dicta ex mente Scoti.

12 Secundum munus, quod à Peripateticis attribui solet intellectui agenti, est illustrare, seu illuminare phantasmata; quod satis expressè docuit Aristoteles cap. 5. text. 18. Verum quoniam modo hæc illustratio, seu illuminatio fiat, magna dissensio est inter interpretes: sunt, qui affirmant, hanc illustrationem consistere in productione facta ab intellectu agente certæ qualitatis in phantasma, vi cuius excitetur ad producendum simul cum intellectu agente speciem sui intelligibilem, cui modo philosophandi videtur fauere D. Tho. libro 2: contra gentes cap. 77. vbi sic ait, *est igitur in anima intellectiva virtus actiua in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu.*

13 Sed hic modus philosophandi non placet; quia vt bene arguunt Conimbricenses, & desumpserunt ex Durando, vel hæc qualitas, quæ producitur ab intellectu agente in phantasmata, vi cuius illustratur, seu excitatur ad produ-

Z

cen.

cendam speciem intelligibilem sui, est quid spirituale, vel quid materiale: si quid spirituale, non poterit in phantasma, quod quid materiale est, recipi: si quid materiale, cum adhuc intra limites materialis naturæ persistat, qua ratione poterit phantasmati impartiri vim ad producendam speciem intelligibilem sui, cum prædicta species sit quid spirituale.

14. Propter hæc Caietanus 1. part. quæst. 5. art. 1. alia via procedit; affirmat enim, intellectum agentem phantasma illustrare, non formaliter, sed obiectiue; id est, non imprimendo in ipsum aliquam qualitatem, sed illud, quod natura sua est obscurum, sua assistentia, & vicinate illustrando, non secus, ac solis lumen per suam assistentiam illuminat colores, reditque aptos, ut species sensibiles sui possint emittere in diaphanum, & in potentiam visiuam. Addit præterea Caietanus, per hanc actionem, seu illuminationem intellectus agentis apparere in phantasmate quidditatem rei materialis sine conditionibus individualibus, sicque ante productionem speciei intelligibilis factam esse abstractionem naturæ vniuersalis à singularibus.

15. Sed etiam hic modus philosophandi minimè placet; primo, quia non apparet, quo pacto intellectus agens possit phantasma illuminare sua assistentia,

seu præsentia, si nullum lumen, vel aliam similem qualitatem producit in illud, ut etiam nobiscum fatetur Caietanus; instantia autem solis, qua utitur Caietanus, potius ei nocet, quam fauet; sol enim, si sua præsentia illuminat diaphanum, & colores, hoc est, quia sua præsentia, tam in diaphanum, quam in colores lumen producit; nam si non produceret, neque diaphanum; neque colores illuminaret. Secundo, quia si phantasmata, ideo solum dicuntur illuminari, quia ipsis præsens est intellectus agens, profecto omnia hominum, siue vigilantium, siue dormientium phantasmata perpetuo illustrari dicenda erunt, cum semper habeant præsentem intellectum agentem; quod tamè de dormientium phantasmatis negat ipse Caietanus. Tertio, quia illuminatio ista phantasmatis proueniens ab intellectu agentis, actio realis est; ergo per illam aliquid reale producit, vel in phantasmate, vel in intellectu possibili; non primum, ut probatum est, & etiam fatetur Caietanus. Si autem dicatur secundum: ergo ipsa illuminatio solum consistit in productione speciei intelligibilis, ut infra dicam; nam intellectus agens in possibilem præter speciem intelligibilem, nihil agit, seu producit.

16. Hinc etiam patet, quam falsum sit id, quod addit Caietanus, scilicet, per hanc illustrationem intellectus agentis appa-

apparere in phantasmate quidditatem rei materialis sine conditionibus individualibus; nam si phantasma nullo modo est mutatum, neque intellectus agens habet actionem realem circa illud, planè non poterit eius representatio variari: quibus adde, representationem phantasmatis semper permanere materialem: ergo semper erit rei singularis. Item si phantasma representaret naturam vniuersalem sine conditionibus individualibus, phantasia cognosceret naturas vniuersales; quod est falsum: sequela patet, quia phantasia cognoscit quidquid per phantasma, quod est eius obiectum, relucet, & eo modo, quo relucet.

17. Dicendum igitur nobis est cum communi, & iam recepta inter recentiores sententia, munus illustrandi, seu illuminandi phantasmata, quod à Peripateticis attribuitur intellectui agentis, in nullo alio consistere, quam in actione, qua simul cum phantasmate speciei intelligibilis ipsius phantasmatis in intellectu possibili producit: ratio efficax est, quia munus illustrandi, seu illuminandi phantasmata aliquam actionem intellectus agentis importat; sed in intellectu agentis nulla alia actio assignari potest, præter illam, per quam simul cum phantasmate producit species intelligibiles phantasmatis in intelle-

ctu possibili, ut refutando primum modum philosophandi ostensum est; ergo in ista actione solum consistit munus illustrandi, seu illuminandi phantasmata; quod à Peripateticis intellectui agenti tribuitur.

18. Rursus huic vnicæ actioni intellectus agentis, qua simul cum phantasmate producit species intelligibiles illius, rectè accomodari munus illustrandi, seu illuminandi phantasmata, negari non potest, cum hæc loquutio metaphorica sit, desumpta ex vera, & materiali illustratione eorum, quæ sunt in aere tenebroso, v.g. colores, qui ex eo dicuntur illustrari, seu illuminari, quia illustrato, & illuminato aere incipiunt apparere visui, & ab illo percipi; sic ergo producta specie intelligibili per operationem intellectus agentis in intellectu possibili, rerum, quæ representantur in phantasia, incipiunt prædictæ res apparere intellectui possibili, & ab eo cognosci, cum prius, nec ei apparerent, nec ab eo cognosci possent; sed se haberent in ordine ad intellectum possibilem, sicut colores existentes in obscuro loco se habent ad visum; & ad hanc metaphoricam illustrationem, seu illuminationem declarandam vsus est Aristoteles cap. 5. text. 18. verbis illis, intellectus agens se habet ad intelligibilia, sicut lumen externum se habet ad colores.

19 Tertium munus, quod à Peripateticis attribui solet intellectui agenti, est, facere obiectum actu intelligibile ex intelligibili in potentia. Pro cuius intelligentia nota, quòd sicut aliquid dicitur visibile in actu, eo quod est actu immutatum visus secundum actualem dispositionem, quam habet, ut color lumine iam perfusus; visibile verò in potentia, eo quòd secundum actualem dispositionem, quã habet, non potest immutare visum; si tamen disponatur, poterit immutare, ut color, dum est in tenebris: ita obiecta materialia dicuntur intelligibilia in actu, dum sunt in tali dispositione, ut actu sint immutabilia intellectus possibilis; intelligibilia verò in potentia, dum sunt in tali dispositione, ut non possint immutare illum; poterunt autem, si disponantur: cum ergo res materiales, dum relucet in phantasia, seu sensu interiori non habeant dispositionem requisitam ad immutandum intellectum ad earum intellectiōnem, illam tamen accipiant ab operatione intellectus agentis; hinc est, ut optimè omnes Peripatetici cum Arist. affirmant, munus esse intellectus agentis facere obiectum actu intelligibile ex intelligibili in potentia.

20 Sed quamvis in hoc omnes Peripatetici conueniant; differunt tamen in explicãdo,

quonã modo intellectus præbeat obiectis materialibus, quæ relucet in sensu interiori, seu phantasia; hanc dispositionem requisitam ad hoc, ut ex intelligibili in potentia transeant ad esse intelligibilia in actu.

21 Auctores, qui affirmabant (ut num. 12. vidimus) intellectum agentem dici illustrare, seu illuminare phantasmata; quia in illa producebat quandã qualitatem, vi cuius excitabantur ad producendum simul cum ipso intellectu agente species intelligibiles ipsarũ; consequenter affirmant, per eandem productionem dictæ qualitatis præstare intellectum agentem, ut phantasmata ex potentia intelligibilia, qualia erant ante productionem prædictæ qualitatis, fiant actu intelligibilia. Item Caietanus, qui (ut num. 14. vidimus) sustinebat, intellectum agentem illustrare phantasmata, nõ formaliter, sed obiectiue, id est, non imprimendo in phantasmata aliquam qualitatem; sed illa, quæ natura sua sunt obscura, & involuta conditionibus individualibus, sua assistentia, & vicinitate illustrando, & à conditionibus individualibus ipsorum quidditates abstrahendo; consequenter sustinet, per eandem assistentiam, & vicinitatẽ reddere phantasmata, quæ natura sua solum sunt intelligibilia

in

in potentia, intelligibilia in actu.

22 Nos verò, qui reiectis his duabus sententijs num. 17. statuimus cum communi, & iam recepta inter recentiores sententia; munus illustrandi phantasmata, quod intellectui agenti tribuitur, in nullo alio consistere, quàm in actione, qua simul cũ phantasmatis species intelligibiles eorũ in intellectu possibili producit; consequẽ-

ter sustinemus, per hanc eandem actionem facere, ut phantasmata, quæ ante ipsam solum erant intelligibilia in potentia, fiant in actu intelligibilia; nam phantasmata solum mouere possunt intellectum possibilem ad ipsorum intellectiōnem medijs his speciebus intelligibilibus eorum, & sic ante ipsarum productionem solum sunt, sicuti, & quid materiale, ita intelligibilia in potentia.

DISPUTATIO QUARTA.

De natura, & obiecto intellectus possibilis.

DE natura, & obiecto intellectus possibilis quatuor explicanda sunt; primum, *Quid sit intellectus possibilis?* Secundum, *Quid sit eius obiectum adæquatum?* Tertium, *Quæ obiecta ex inadæquatis pro hoc statu cognoscere possit, & quo modo illa cognoscat?* Quartum, *an in parte intellectiua sit memoria, & an hæc distinguatur realiter ab intellectu possibili?*

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit intellectus possibilis?

IN nomine intellectus possibilis intelligimus quandã potentiam animæ rationalis, non materialem, & organice, sicut dictum est, esse potentias animæ sensitivas; sed spiritualem, & inextensam, sicut est ipsa anima rationalis, in

qua residet; imò in sententiã nostra, & Scoti, cum qua realiter identificatur, & solum ex natura rei formaliter ab ipsa distinguitur: cui potentiaë duo munera attribuit Aristoteles, ut ex dictis in disputatione præcedenti patet; primum est, recipere species intelligibiles,

†

Z 3

quæ

quæ à rebus sensibilibus in sensu interno, seu phantasia reluctantibus (quæ idèd phantasmata nuncupantur) ab intellectu agenti simul cum ipsis phantasmatis producuntur, seu, vt alij loquuntur, & in idem recidunt, abstrahuntur, qui idèd passibilis appellatur. Secundum est, simul cū speciebus intelligibilibus in se receptis effectiue producere intellectiōnē, quæ (vt ex dicendis disp. sequenti constabit) non est aliqua actio, sed quædā qualitas operatiua, in ipsomet intellectu possibili recepta, à qua ipse intellectus in genere causæ formalis operans, seu intelligens obiectum denominatur. De hac igitur potentia intellectiua inquirimus, quid sit? Quod non melius explicare possumus, quam proponendo, & soluendo aliquas dubitationes.

2 Primò dubitari potest, an intellectus cognoscens sit solū passibilis, & nullo modo possibilis? id est, an solūm patiatur recipiēdo, & nullo modo agat intelligendo? Cui dubitationi sub distinctione respondendū est. Potest enim intellectus cognoscens ad duo cōparari, scilicet, ad obiectū, & ad intellectiōnem. Si cōparetur ab obiectum, dicendū est, esse potentiā merè passiuam, cum nihil agat in obiectum (sicut agit potentia nutritiua in suum, videlicet, in alimentum) sed ab eo tantum patiatur recipiēdo. spe-

ciem intelligibilem eius, interuentu phantasmatum, & intellectus agentis.

3 Si verò ad intellectiōnem comparetur, Gotfredus quolibeto 6. quæst. 7. (relatus ab Scoto in 1. dist. 3. quæst. 7.) & Iandunus libro 2. huius operis, q. 16. & libro 3. quæst. 13. & 24. & Paulus Venetus in summa de anima cap. 3. affirmant, adhuc in ista comparatione intellectum cognoscentem merè passiuè se habere; existimant enim, intellectiōnem solūm recipi in intellectu; effici verò à phantasmatis, & ab intellectu agente; quorum fundamentum est, quia si intellectiō effectiue proueniret ab intellectu cognoscente, cū prædictus intellectus recipiat in se intellectiōnem, sitque causa materialis illius, inciderēt in vnā, eandemque rē causa efficiens, & materialis, quod negat Aristoteles 7. Physicorum cap. 1. text. 1. & libro 8. cap. 4. textu 28.

4 Sed vera, & recepta sententia tenet, intellectum cognoscentem comparatum ad intellectiōnem esse simul passiuū, & actiuum; passiuum, in quantum illam in se recipit; actiuum, in quantum simul cū speciebus intelligibilibus illam producit; ita Scotus in 1. dist. 3. q. 7. & in 2. dist. 3. q. 8. & alibi sæpè; & ratio est, quia intellectiō est terminus actionis immanētis; ergo ab eadem potentia, in qua

qua recipitur, debet produci; sed recipitur (etiā aduersarijs consentientibus) in intellectu cognoscente; ergo, quòd etiam ab ipso procedat, necessarium erit. Et confirmatur, quia intellectiō, neque à phantasmatis, neque ab intellectu agente potest effectiue prouenire; ergo ab intellectu possibili effectiue prouenit. Non à phantasmatis, quia phantasmata, nec sūt principium vitale, neque spirituale; intellectiō autē operatio vitalis, & spiritualis est. Neque ab intellectu agente, quia etiam si principium vitale, & spirituale sit, tamen eius munus (vt ex dictis in disp. præcedenti patet) solūm est simul cum phantasmatis producere species intelligibiles phantasmatum in intellectu possibili.

5 Neque loca Aristot. in contrarium adducta aduersarijs fauent; nam cum dicit, causam materialem, & efficientem nō posse in vnā, & eandem rem coincidere, solūm loquitur de causa materiali strictè sumpta, scilicet, de materia prima; hæc enim, cū sit pura potētia, & nullū actū formale includens, non potest esse causa efficiens; non verò de causa materiali latè sumpta, scilicet, pro quocūque subiecto; hoc enim si sit actus formalis, vt est intellectus possibilis, vel cōpositum ex materia, & forma, optimè potest esse causa materialis, & efficiens simul, si nō vniocè, sed æqui-

uocè operetur, vt sæpè dictum, & explicatum est.

6 Secundò dubitari potest, an intellectus, in quantum passibilis, id est, in quantum receptius est specierum intelligibilium, ex se sit in pura potentia, seu quod idem est, ex sua prima origine nullam obtineat sibi congenitam speciem intelligibilem, sed dumtaxat in potestate sit ad eas progressu temporis acquirendas.

7 Et omisso errore Platonis, qui in phædro, Menone. & 10. de republica, non solūm asseruit, animas nostras extra corpora fuisse creatas, ibique rerum omnium notitiā ex idearum influxu hausisse; sed etiam cum postea corporibus vnionitur, inditas rerum species, ac sciētias deferre secum, ita tamen, vt omnis ea cognitio ob crassā materiæ commertiū, tetrici carceris obliuione sopiretur; deindè accessu phantasmatum excitata reuiuifceret; vnde cōsequenter asserbat, dum aliquid discimus, non simpliciter discere, sed potius recordari; nec nouā acquirere scientiam, sed ante habitā reminisci; omisso, inquam, hoc errore, tanquam figmento, solūm inter Catholicos dubitari potest, an anima nostra, tanquam tabula rasa, & nullis infusis speciebus intelligibilibus corpori nostro infundatur, vel ei potius in ipso creationis, & vnionis ad corpus momento ab auctore, naturæ

species intelligibiles rerū col-
latæ sint?

8 Negatiua pars, scilicet, ani-
mam non infundi corpori no-
stro, tenquam tabulam rasam;
sed in momēto creationis eius,
& vnionis ad corpus Deum au-
ctorem naturæ illi cōferre spe-
cies intelligibiles ad cognitio-
nē rerum requisitas, his rationi-
bus suadetur; prima, Deus quā-
libet creaturam cōdidit instru-
ctam, & ornatam ijs affectioni-
bus, quæ ad eius munia neces-
sariæ sunt; sed vt intellectus pos-
sibilis operetur, indiget specie-
bus intelligibilibus; non ergo
sine ijs à Deo procreatur. Se-
cunda; Angeli intelligunt per
species intelligibiles sibi à prin-
cipio creationis inditas; ergo
& anima rationalis, præsertim
cum intelligere sit homini cō-
mune cum Angelis. Tertia;
anima intellectiua est multò
perfectior, quàm materia pri-
ma; sed materia prima non
est producta à Deo sine for-
ma: ergo neque anima intel-
lectiua sine speciebus intelli-
gibilibus. Et demum quarta;
quia animis nostris innati sunt
duo habitus, alter, quo primis
principijs speculatiuis assenti-
mur, qui dicitur habitus pri-
morum principiorum; alter,
quo assentimur primis princi-
pijs practicis, & dicitur synde-
resis; ergo cum eadem sit ratio
de speciebus intelligibilibus,
erunt quoque hæ nobis insitæ.
Antecedens probatur, quia hu-

iusmodi habitus dicuntur na-
turales, non alia ratione, nisi
quia nobis insit sunt à natura.
Vndè Hieronymus in Epistola
ad Demetrium loquens de syn-
dere si sic affatur, *est in animis no-
stris quadam sanctitas naturalis, à
Deo impressa, quæ veluti in arce ani-
mi residens prauis, & recti iudicium
exercet.*

9 Sed his non obstantibus, te-
nendum est cum Aristotele c.
4. huius libri text. 14. quæ om-
nes Peripatetici sequuntur, in-
tellectum nostrum à principio
sue creationis, & vnionis ad
corpus esse, sicut tabulam ra-
sam, in qua nihil est de pictum,
id est, nullam esse ei infusam
speciem intelligibilem, sed dif-
fusu temporis omnes species
acquiri ministerio intellectus
agentis simul cum phantasma-
tibus concurrentis ad ipsarum
productionem.

10 Et præter auctoritatē Ari-
stotelis, & omnium Peripate-
ticorum probari potest; pri-
mò, quia si ab instanti creatio-
nis, & vnionis animæ ad cor-
pus, prædictæ species fuissent
infusæ, intellectui eius, posset
statim intellectus animæ ipsis
vti, quod non contingit, alio-
qui ab ipso conceptu, antequam
in lucem essemus editi, iā quis-
que nostrum, præeunte rationis
luce, liberè ageret, & mereret-
ur, & demereretur, quod est
erroneum. Assumptum patet,
quia sicuti prædictæ species
absque phantasmatis, com-

pa-

paratæ essent; ita integrum eis
foret absque concursu phan-
tasmatum sua munia exercere.

11 Secundò, quia si nobis es-
sent innatæ species intelligibi-
les omnium rerum, essent etiã
nobis innati habitus omnium
scientiarum, cum non sit ma-
ior ratio vnus, quàm alterius;
& exemplificari potest in ani-
ma Christi, & etiam Adami,
quarum intellectibus, quia in-
fusæ fuerunt in instanti crea-
tionis earum, & vnionis ad
corpora species intelligibiles
omnium rerum naturalium,
etiam infusi fuerunt habitus
omnium scientiarum natura-
lium: constat autem experien-
tia, nos non habere habitus
scientiarum innatos, seu infu-
sos, sed magno labore compa-
rari.

12 Et demum tertio, quia
cum species intelligibiles pos-
sint à nobis per intellectum a-
gentem, interueniente opera
sensuum externorum, & sensus
interni comparari, vt disputa-
tione præcedenti ostensum est,
non fuit opus, vt miraculosè,
& præter naturam in intelle-
ctibus animarum nostrarum in
initio creationis earum, & v-
nionis ad corpora, à Deo infu-
derentur.

13 Ad primam rationem ex
adductis in contrarium respō-
demus, cū Deus non contule-
rit homini in suo initio spe-
cies intelligibiles, quibus ad
intelligendum indiget; non

ideò dicendum esse ei denegata
fuisse necessaria ad intel-
lectionem, cum tribuerit ei ab
initio intellectum agentem,
cuius opera, sensuumque mi-
nisterio, eas posset comparare:
sicuti etiam si Deus non dede-
rit homini à natura, arma, &
indumenta; non ideò censē-
dum est, ei denegasse ea, quæ
ad tuendam vitam requirun-
tur; nam dedit illi ingenium,
& manum, vt commune in-
strumentum ad omnia ea quæ-
renda, & fabricanda.

14 Ad secundam, dato an-
tecedenti, negamus conse-
quentiam. Nam cum animæ
nostræ sint actus corporis phy-
sici, & organici, ex ipso mo-
do essendi habent, vt per cor-
pora intelligibilem suam per-
fectionem consequantur, hoc
est, vt per sensus organici cor-
poris affixos species intelli-
gibiles comparent. At Ange-
li, cum sint substantiæ à cor-
poribus omnino absolutæ, &
in esse intelligibili indepen-
dentes à corporibus, oportet,
vt ab auctore naturæ, scilicet,
Deo species intelligibiles, licet
non intuitiue, quia hæ à præ-
sentia reali obiecti essentialiter
dependent; saltem abstractiue,
& quæ à reali præ-
sentia obiecti non dependent,
in instanti sue creationis, ipsis
infunderentur.

15 Ad tertiam cōcessa maiori, &
minori, negamus consequentiã:
est enim fallacia accidētis; nã

fi

si materia prima non est producta à Deo sine forma, hoc est, quia naturaliter non potest esse materia prima sine forma; intellectus verò humanus naturaliter esse potest sine intelligibilibus speciebus.

16 Ad quartam dicimus, plures satis probabiliter existimare, non dari habitus primorum principiorum, tam speculabilium, quam practicum; quia habitus solum admittuntur ad facile operandum, id est, ad superandas difficultates, quæ in operando esse solent, & ad assentiendum primis principijs, tam speculatiuis, quam practicis; & cum sint per se nota, nulla occurrit difficultas, quæ lumine naturali, quod non distinguitur à vi intellectiua, facile superari non possit. In sententiâ verò aliorum, qui admittunt habitus primorum principiorum, ipsi lumini naturali superadditos, quæ etiam est probabilis, respondendum est, hos habitus non esse nobis innatos, vt argumentum assumit, sed verè acquisitos per multiplicationem assensus cadentis supra prima principia speculabilia, vel operabilia; dici tamen nobis naturales, quatenus huiusmodi principia per se, & ex vi suorum terminorum ad eò conspicua sunt, vt eis necessario, quoad specificationem assentiatur. Diuus autem Hieronymus sequutus est primam sententiam, quæ non distinguit

habitus primorum principiorum à lumine naturali intellectus nostri, quod naturalè sanctitatem appellat, quia illo illustratur mens ad probanda prima principia, quibus sanctè, & rectè viuendi norma continetur.

17 Tertio dubitari potest, an intellectus possibilis in homine, vnus in specie sit, an plures? Rationes dubitandi sunt; prima, quia vis intelligendi, & vis ratiocinandi specie differunt; sed vtraque facultas intellectiua est; ergo intellectus possibilis in homine non est vnus, sed plures in specie. Probatur maior ex Boetio libro 5. de consolatione prossa 4. vbi ait, intellectum comparari ad rationem, vt æternitatem ad tempus; sed tempus, & æternitas plusquam specie differunt; ergo vis intelligendi, & vis ratiocinandi, saltem in specie differunt. Secunda; intellectus speculatiuus, & intellectus practicus specie differunt; ergo dantur in homine duo intellectus specie differentes: assumptum probatur, quia potentia specificantur per actus; cognitio autem speculatiua, & cognitio practica actus distincti in specie sunt, cum finis actus speculatiui sit veritas; practici verò opus. Tertia; appetitus superior, & inferior, omnium calculo differunt specie; ergo ratio superior, & inferior, etiam different specie; sed in homine est

est ratio superior, & inferior; ergo duæ potentia intellectiua specie differentes.

18 Sed tenendum est cum communis sententia, intellectum possibile in homine esse vnum in specie; ratio est, quia etiam si potentia distinguantur in specie per obiecta; sed non per obiecta in adæquata, vt distingui solent earum actus, qui ideo actus in adæquata dicuntur, sed per obiecta adæquata, & motiua; intellectus autem possibilis vnicum tantum habet obiectum adæquatum, seu motiuum, scilicet, ens, vt ex dicendis constabit; & ideo vnica tantum potentia, seu vnica tantum intellectus in specie dicendus est, nō obstante, quod elicere possit plures actus in adæquatos, distinctos in specie; imò & contrarios, vt sunt assensus, & dissensus.

19 Ad primam rationem ex adductis in contrarium negamus maiorem; eadem enim in specie, & numero potentia est, qua intelligimus, & ratiocinamur, licet ex diuersis numeribus, quæ exercet, intellectus, & ratio nominetur; nominatur intellectus, prout intelligibilem veritatem simpliciter apprehendit; ratio verò, prout ab vno ad aliud discurrendo ratiocinatur. Vnde Angeli, qui simplici intuitu res percipiunt, intelligentia dicuntur; homines verò, qui inquirendo à no-

tioribus ad ignota procedunt, rationales appellantur. Ideò autem à Boetio intellectus æternitati, ratio verò tempori comparantur, quia vt æternitas stabilis est, ita intellectus suo modo est stabilis, dum sine discursu rerum notitiam capit, & vt tempus in fluxu consistit, ita ratio, dum ab vno ad aliud discurret.

2 Ad secundam negamus antecedens, scilicet, intellectum speculatiuum, & practicum specie differre; oppositum enim docuit Aristoteles cap. 7. huius libri, vbi in fine capitis, postquam assignauit discrimen inter speculatiuum, & practicum, signatè subdit, hoc discrimen non arguere distinctionem potentiarum, sed distinctionem operationum eiusdem potentia. Et ad probationem dicimus, potentias non sumere distinctionem ex distinctione actuum, vel obiectorum in adæquatorum, vt sunt cognitio speculatiua, & cognitio practica; sed ex actu, seu obiecto adæquato, & motiuo, quod respectu intellectus vnicum tantum est, scilicet, ens in communi.

21 Ad tertiam, concesso antecedenti, negamus consequentiam (est enim fallacia tam figuræ dictionis, quam accidentis) nam si appetitus inferior, & superior specie differunt, hoc est, quia inferior appetitus est potentia materialis, & sequitur ad

ad sensationem; appetitus vero superior, scilicet, voluntas est potentia spiritalis, & sequitur ad intellectiōem; quod discrimen non reperitur inter rationem inferiorem, & superiorem; sed est vniuersalis potentia intellectiua, quæ secundum diuersa munera, quæ exercet, diuersis nominibus appellatur; superior, quatenus diuinam, & incommutabilem veritatem contempletur; inferior, prout inferiora considerat.

22 Quartò dubitari potest, an intellectus noster pro hoc statu pendeat in operatione sua ab operatione phantasia? licet enim ex supradictis certum sit, intellectum dependere à phantasmatibus in acquisitione specierum intelligibilium, dubitari tamen potest, an post acquisitionem prædictarum specierum possit pro hoc statu illi liberè vti absque vlla dependentia ab operatione phantasiae circa idem obiectum, an necessarium sit ad hoc, vt per ipsas eliciat intellectiōem obiecti, quòd simul phantasia illud speculetur.

23 Plures opinati sunt nostrum intellectum pro hoc statu, acquisitis speciebus, non habere dependentiam à sensibus, maximè in cognitione rerum spiritalium; ita Albertus 3. de anima, tract. 2. cap. 19. Philipponus textu 30. quibus cōsentiant in 3. de anima Auerroes,

Simplicius, Themistius, & Auicenna citatus ab Scoto quæst. 18. de anima; aiunt enim in cōmunibus operationibus pendere intellectum nostrum in sua actuali cognitione à simultanea speculatione phantasiae; in abstractissima verò cognitione Dei, & Angelorum minime.

24 Probari potest hæc sententia primò; intellectus per receptionem specierum intelligibilium habet in actu primo omnia essentialiter requisita ad intelligendum; ergo, vt prorumpat in actualem intellectiōem, non erit necessarium, quòd simul eius obiectum phantasia speculetur, præsertim cum phantasia non sit perfectior, & superior potentia, quàm intellectus, sed potius e contra. Vnde Aristoteles 3. de anima textu 8. ait, intellectum, acquisita iam scientia, posse operari, cū vult, neque indigere extrinseco motu. Secundò intellectus etiã pro hoc statu intelligit Angelos, & alia spiritalia, quæ in phantasia non cadunt; ergo non petit, saltem quoad hæc, conuerti ad phantasmata. Tertio; rapti in ecstasim intelligunt sine villo sensuum externorum, & internorum ministerio; ergo saltem ij intelligunt, nihil phantasia speculari. Antecedens probat experientia, qua expertum est, aliquos ex his nec ignem applicatum sentire. Quartò; phantasia potest exercere

mu.

munus suum sine operationibus sensuum externorum; ergo & intellectus, cum potètia excellentior sit, poterit etiã exercere munus suum sine operatione phantasiae.

25 His tamen non obstantibus, tenendum est, de potentia ordinaria intellectum nostrum pro hoc statu, nihil actu intelligere, nisi simul phantasia speculetur; ita expressè docuit Aristoteles hoc 3. lib. cap. 7. text. 30 & c. 8. text. 39. quem omnes Peripatetici sequuntur; Scotus noster, q. 18. de anima, & in 1. distinct. 3. q. 3. n. 24. & quæst. 6. num. 15 & in 2. dist. 3. quæst. 11. num. 9. & in 4. dist. 45. q. 3. ad 3. principale, & in 3. dist. 10. quæst. 3. ad vltimum, & 7. Metaph. quæst. 10. D. Thom. 1. part. q. 84. art. 7. & ibi Caietanus, & ex Patribus idem sentiunt D. Dionysius, cap. 7. de diuinis nominibus, & de cælesti hierarchia c. 10. D. Augustinus 4. super genesim ad literam, & Nazianzenus orat. 2. de Theologia.

26 Hanc veram, & receptam sententiam, probant tam Scotus, quàm D. Th. & communiter Doctores à posteriori duabus experientijs; prima, qua experimur, læsa phantasia per aliquam infirmitatem, vel ligatam per somnium, pariter intellectum impediri, & cessare ab omni sua intellectiōe, tam rerum materialium, quàm spiritalium, tam vniuersalium, quàm singularium; ergo signum euidens est, intel-

lectum pro hoc statu pendere in sua actuali intellectiōe à simultanea speculatione phantasiae eiusdem obiecti, quòd intelligi debet. Secunda, qua experimur, quãdo aliquid intelligere volumus, sensibilem imaginem illius intra nos formare; & similiter quando volumus aliquid dicere, sensibilia exemplaria quaerimus, quasi materiã phantasiae ipsius suppeditantes; quòd minime contingeret, si ad cognitionem actualem alicuius obiecti non esset necessarium pro hoc statu, quòd simul à phantasia actualiter percipiatur.

27 Sed quamuis experientia ista à posteriori optimè probet nostram Aristotelicam, & cōmunem sententiam; tamen in assignanda ratione à priori veritatis illius non omnes cōueniunt; D. Th. art. 7. citato hæc dependentiam intellectus nostri in intelligendo, à simultanea cooperatione phantasiae ad duo capita reducit; primum est, quòd obiectum adæquatū intellectus nostri pro hoc statu est tantum quidditas rei materialis, seu sensibilis. Secundum est, intellectum non cognoscere singularia, sicut cognoscuntur à sensu; sed solum vniuersalia; & ex his duobus capitibus, inquit, provenire, quòd intellectus non possit aliquid intelligere, quin simul cognoscatur à phantasia; ab intellectu in quantum vniuersale, & à phantasia in quantum singulare.

28 Sed ratio ista D. Thomæ, neque Scoto, neque pluribus alijs placuit; primò, quia non est verum primum, quod in ea præsupponitur, scilicet, obiectum adæquatum intellectus, pro hoc statu esse solam quidditatem rei materialis; probabimus enim quæst. sequenti obiectum adæquatum intellectus, in quocumque statu consideretur, esse ens in tota sua latitudine sumptum. Secundò, quia etiam non est verum, intellectum non cognoscere singularia; licet enim non solum intellectus, sed neque sensus cognoscant singulare, vt singulare est, directè, hoc est, per speciem impressam, singularitatè eius virtualiter repræsentantem, vt ex mente Scoti libro 1. Physicorum, disp. 1. quæst. 5. sect. 2. non solum asserui; sed etiam duplici ratione desumpta ex Scoto, vna à posteriori, & altera à priori demonstrari. Tamen (vt ibidem ex Scoto statuiimus) tam sensus, quam intellectus cognoscunt singulare, vt singulare est, cognitione indirecta, seu reflexa, hoc est, per species impressas, tam naturam eius specificam, quam naturas específicas accidentiū, quæ principium indiuiduationis eius consequuntur, repræsentantes, licet cum hoc discrimine, quòd in sensu, cum causa totalis productionis speciei sensibilis solum sit obiectum, & hoc sit concretum cum ac-

cidentibus, quæ principium suæ indiuiduationis consequuntur, semper, & necessariò producit, non solum speciem sensibilem, suæ naturæ specificæ repræsentatiuam; sed etiā species sensibiles repræsentatiuas naturarum specificarum accidentium, quæ principium suæ indiuiduationis consequuntur, & sic semper, & necessariò sensus percipit, seu versatur (vt Aristoteles docuit cap. 4. huiuslibri) circa singularia. At in intellectu, cum obiectum relucens in sensu cōmuni, seu phantasia, non sit causa totalis productionis speciei intelligibilis, sed ad hoc cōcurrat etiam, & principaliter intellectus agens; hinc est, vt licet semper abstrahat à prædicto obiecto speciem intelligibilem, naturam specificam illius repræsentantem, non tamen semper, & necessariò simul abstrahat species intelligibiles, naturas específicas accidentium, quæ principium indiuiduationis illius consequuntur, repræsentantes, licet hoc præstare possit, & sæpè contingat. Vndè Aristoteles loco citato dixit, intellectū versari posse, non solum circa vniuersalia, sed etiam circa singularia; sed cum hoc discrimine, quòd circa vniuersalia versatur directè, & circa singularia reflexè, & indirectè. Et deniq; tertio, quia dato, quòd intellectus solum cognosceret naturas vniuersales, & nullo

mo-

modo singulares, non indè infertur (semel habita specie intelligibili naturæ vniuersalis) quòd ad intellectionem prædictæ naturæ vniuersalis necessariò requiratur, quòd sensus actu percipiat illius singularia. 29 Suarez 4. de anima cap. 7. aliam assignat rationē: affirmat enim, ideò intellectū pro hoc statu pendere in sua actuali intellectione ab actuali cognitione phantasiæ eiusdem obiecti; quia intellectus non recipit species, nisi dum phantasia actualiter operatur; & ideò sēper in operando, & cognoscēdo ab actuali cognitione phantasiæ dependet. Sed non placet, quia etiam si verum sit, non produci species intentionales ab intellectu agente in intellectu possibili sine concursu phantasmatis, seu, quòd idem est, sine concursu obiecti, dum actualiter percipitur à phantasia; tamen semel productis his speciebus, & receptis in intellectu possibili, cum (ipso Suarez consentiente cap. 10.) non debeant in conseruari à phantasmatis, vndè infertur, quòd nō possit intellectus sensibilis ipse vti ad suam intellectionē, nisi actu phantasia circa idem obiectum operetur, & quòd læsa phantasia, intellectus sensibilis in sua operatione impediatur? Nisi velit recurrere Suarez ad subordinationem, quam pro isto statu habet intellectus in operando ad

operationem phantasiæ, quam ipse petitionem principij appellat.

30 Noster subtilis Doctor huius dependentiæ intellectus nostri in sua actuali intellectione à simultanea operatione phantasiæ, quam pro hoc statu naturæ lapsæ experimur, duas assignat causas, quæ si non separatum (vt aliqui ipsas assumunt) sed coniunctim, & cum subordinatione vnus ad aliam accipiantur, optimè demonstrat à priori necessitatem prædictæ dependentiæ.

31 Prima, seu proxima causa huius dependentiæ, quam assignat, est subordinatio, quam intellectus noster habet pro hoc statu naturæ lapsæ in sua intellectione ad actualem operationem phantasiæ; sed quia hæc subordinatio, etsi reuera causa sit prædictæ dependentiæ; non tamen est causa radicalis, quæ desideratur; possumus enim iterum inquirere, quænam sit causa istius subordinationis? Ideò Scotus assignat aliam causam huius subordinationis, seu dependentiam, quam habet anima nostra in intelligendo, ab operatione phantasiæ, non esse à natura, aliàs in statu separationis, vbi non est operatio phantasiæ, nō posset anima intelligere. Neque etiam prouenire potest ex vnione ad corpus absolute; quia anima vnita corpori glorio-

rio-

rioso post resurrectionem non posset intelligere sine subordinatione, seu dependentia ab operatione phantasie, quod est falsum. Nec demum potest provenire ratione status viatoris, seu in quantum vnita est corpori in via; quia Adamus in statu innocentie viator fuit, & tamen pro tunc eius intellectus non erat subordinatus, nec dependens in sua intellectione ab actuali operatione phantasie: & quamvis hoc neque à D. Thoma, neque ab aliquibus alijs admittatur; tamen ab omnibus esse admittendum, inde probat Scotus, quia anima Adami in statu innocentie per donum iustitie originalis, quoad suos actus in nullo fuit subiecta corpori, sed super ipsum, & sensus suos, tam quoad apprehensionem, quam quoad appetitum: & sic habuit plenum dominium, ita vt intelligere posset sine conuersione, vel cum conuersione ad phantasma; sicut sibi placuisset. Vnde optimè concludit, quasi à sufficenti partium enumeratione, hanc subordinationem, quam habemus homines degentes in statu nature lapsæ ad phantasia, & dependentiam in intelligendo à cognitione phantasmatum, solum provenire ex lege diuina, in pœnam præuaricationis, seu peccati Adami; & hoc iuste, inquit Scotus, quia ex eo, quod anima se deordinauit, dimittendo diuinum do-

minium, & se subtrahendo ab eius subiectione, rationabile fuit in pœnam hanc incidere; & hæc est sententia D. Augustini 15. de Trinitate, cap. ultimo, vbi sic ait, *quæ causa, cur ipsam lucem acie fixa* (id est, sine conuersione ad phantasma) *videre non possit, nisi utique infirmitas? & quis eam tibi fecit nisi iniquitas?* & pro eadem sententia citat Scotus quæst. 18. de anima, Hugonem *super antiquam hierarchiam*, Eustachium *super librum ethiopicorum*, & Lincolnium *super librum posteriorum*.

32 Ad primam probationem ex adductis pro prima sententia dicimus, militare posse contra eos, qui hanc subordinationem, seu dependentiam, quam de facto experimur, habere intellectum in sua actuali intellectione ab actuali operatione phantasie, attribuunt, vel nature potentie intellectiue, vel vnioni anime ad corpus; non verò militare posse contra nos, qui cum Scoto illam attribuimus legi diuinæ, quæ illam imposuit animabus nostris in pœnam præuaricationis, seu peccati Adami. Vnde in forma respondemus concedendo antecedens, & negando consequentiam; nam etiam si verum sit, intellectum nostrum per receptionem specierum intelligibilem habere in actu primo omnia essentialiter requisita ad intelligendum; & similiter phantasia non esse potentiam superio-

riorem, & perfectiorem, quam intellectum, sed potius è contra; neque ad hoc indigere, vt docet Aristot. aliquo alio extrinseco motiuo; nihilominus non potest intellectus noster pro hoc statu nature lapsæ actualiter intelligere, nisi simul circa idè obiectum phantasia operetur; quia hæc subordinatione, seu dependentia inflicta est nostris animabus in pœnam præuaricationis, seu peccati nostri primi parentis Adami, sicut & plures aliæ pœnæ, quas in hoc statu nature lapsæ patimur.

33 Ad secundam respondemus, non esse necessariū ad saluandum, de potentia, seu lege ordinaria intellectum nostrum nihil intelligere pro hoc statu nature lapsæ absque conuersione ad phantasma, vt semper phantasia apprehendat singulare eiusdem nature cum eo, quod ab intellectu percipitur; sed sufficit, quod apprehendat aliquod singulare ad placitum ei appropriatum: vnde cum intelligimus Angelos phantasmamur infantulos alatos, quia sic placuit illos depingere; & cum intelligimus Patrem æternum, phantasmamur virum gradæuū, &c. 34 Ad 3. dicimus, quod si ecstasis sit naturalis (vt contingere posse plures existimant, & exemplificat D. August. lib. 14. de ciuitate Dei c. 24. in quodam præbytero nomine *Resitutus*, & etiā exemplificari solet in Platone, Trimegisto, & Socrate, de quibus legitur aliquando ecsta-

sim passos fuisse) per talē ecstasim, etsi alienari possint homines pro hoc statu nature lapsæ assensationibus externorum sensuum, sed nullo modo assensatione phantasie; cuius ratio est, quia subordinatione, seu dependentia, quam habet intellectus noster pro hoc statu nature lapsæ in sua intellectione à consortio phantasie, non est opus nature (vt ex Scoto stabilitum est) sed pœna peccati Adami, omnibus descendentibus ab Adamo per seminalem propagationem lege ordinaria diuina inflicta, quæ solui non potest viribus nature, sed solo Dei priuilegio, quibus consonat illud D. Bernardi sermon. 32. in Cantica, *Corporum similitudinibus speculando non inuolui, Angelice puritatis est, & munus diuinum*; & illud Nazianzeni orat. 2. de Theologia, *Impossibile est, mentem, quantum vis se cum fece corporea ad sublimium contemplationem erigat, sensuum commercia desituere*. Vnde Diuus Augustinus de illo præbytero *Resituto*, qui naturalem ecstasim, quoties volebat, patiebatur, refert loco citato, quod post ecstasim narrabat, se in ecstasi in clamantium voces, quasi à longinquo audiuisse; quod signum est in prædicta ecstasi non omnino fuisse destitutū sensuum operationibus. 35 Si verò sermo sit de ecstasi supernaturali, quæ pati solet viri perfecti, dicendum est, optimè posse contingere cū alienatione, non solum iensationū sensuum

teriorum, sed etiam interioris, seu phantasia; quia etiam si hæc subordinatio, seu dependentia in cognoscendo, ab actuali speculatione phantasiae, quam experimur homines degentes in statu naturæ lapsæ, ortum habeat ex lege ordinaria diuina in poenam peccati, & prævaricationis Adami, potes est Deus ab actuali contractione huius poenæ, quæ voluerit, liberare speciali priuilegio: non secus, ac dicunt Theologi, quod etiam si Virgo Maria inclusa fuerit in illa lege generali diuina de contrahendo peccatum originale; & consequenter quod habuerit debitum remotum, illud contrahendi in instanti suæ Conceptionis; nihilominus speciali priuilegio Deum ex meritis mortis, & passionis sui vnigeniti Filij, & Redemptoris nostri Iesu Christi, ab actuali contractione ipsam præseruasse.

36 Ad quartam, & vltimam probationem, concessio antecedenti, negamus consequentiam, non solum, quia oppositum experimur (hæc est solutio communis) sed etiã (& est ratio à priori innitens fundamento Scoti) quia lege diuina non est inflatum in poenam peccati Adami, quod phantasia subdatur, seu dependeat in suis operationibus à sensibus exterioribus, sicut inflatum est, quod intellectus subdatur, seu dependeat in suis operationibus à simultanea operatione phantasiae, & idem ex lege ordi-

naria non potest intellectus non ster intelligere, nisi simul operetur phantasia; bene tamen phantasia operari potest, non operantibus sensibus exterioribus, non obstante, quod intellectus sit excellentior potentia, quam phantasia.

QUESTIO II.

Quid sit obiectum adæquatum intellectus possibilis?

1 PRO intelligētia sensus huius quæstionis nota, obiectum intellectus nostri possibilis esse in duplici differentia; nam aliud est adæquatum, & aliud *proportionatum*; obiectum adæquatum est illud, quod ita adæquat potentiam nostram intellectiuam, vt in nihil, quod rationem eius non participat, tendere possit; & nihil sit, quod eius rationem participet, in quod tendere non possit suis, vel alienis viribus adiuta: obiectum verò proportionatum est illud, in quod potest potentia sine eleuatione, vel alieno auxilio. In præsentī quæstione non est sermo de obiecto proportionato; certum est enim, pro hoc statu, in quo nostra cognitio pendet à sensibus, obiectum proportionatum nostri intellectus solum esse quidditatem rei sensibilis, intelligendo pro quidditate rei sensibilis, non solum puram quidditatem rei sensibilis, sed etiam quiddid includitur essentialiter, vel vir-

tualiter, seu causaliter in illa, vt latius quæstione sequenti declarabimus; & præter communem sententiam ita tenet Scotus in 1. dist. 3. quæst. 3. nu. 24. litera F. & quodlibeto 14. art. 2. *principali*, litera N. sed sermo est de obiecto adæquato, vt titulus quæstionis præfert.

2 Quædam sententia ponit, obiectum adæquatum intellectus nostri esse quidditatem rei materialis; huius sententiæ meminit Scotus tam quæstion. 19. de anima, quam in 1. dist. 3. quæst. 3. & quodlibeto 14. artic. 2. & tribuitur D. Thomæ 1. part. quæst. 12. art. 4. & quæst. 84. art. 7. & quæst. 35. art. 1. & ibidem Caietano, Capreolo in 1. dist. 2. quæst. 1. & aliquibus Thomistis.

3 Hanc sententiam probat D. Thom. hoc discursu; omnis potentia cognoscitiua ex natura sua habet solum posse cognoscere ea, quæ habent eundem modum essendi, ac habet ipsa potentia; quia obiectum, & potentia in essendo debent proportionari; modo sic, potentia cognoscitiua est in triplici differentia; nã quædam est omnino separata à materia, tã in essendo, quam in operando, vt intellectus Angelicus; & obiectum adæquatum, huic potentia correspondens, est quidditas omnino separata à materia, scilicet, quidditates substantiarum spiritualium, & accidentium ipsarum. Alia est coniuncta materiæ,

tam in essendo, quam in operando, vt sunt potentia sensitiva, quæ non solum sunt organice, sed etiam non operantur, nisi medio organo; & obiecta adæquata his potentijs correspondētia sunt singularia, omnino materialia. Alia denique est potentia coniuncta materiæ in essendo, sed non in operando; quia operatur independenter ab organo materiali, vt intellectus noster, & obiectum adæquatum huius potentia erit sola quidditas rei materialis, quæ etsi sit in materia; tamen cognoscitur sine materia, id est, sine singularitate.

4 Hanc sententiam D. Thomæ sic intellectam multis impugnat Scotus locis citatis; primo, quia si obiectum adæquatum intellectus nostri esset sola quidditas rei materialis, cum Deus quidditas materialis non sit, non posset ab intellectu percipi, cuius oppositum docet fides de intellectibus hominum beatorum. Quod si respondeat aliquis, intellectus beatorum eleuari ad videndum Deum per habitum luminis gloriæ, optimè insurgit Scotus, obiectum primum, id est, adæquatum, habitus alicuius potentia continetur sub obiecto adæquato potentia, vel saltem non excedit illud; nam si excederet, non esset habitus illius potentia, sed alterius; ergo si per habitum luminis gloriæ eleuatur intellectus noster ad videndum Deum,

hoc est, quia Deus continetur sub obiecto adæquato intellectus nostri. Et cōfirmatur, quia cum potentia in primo signo naturæ, in quo est potentia, habeat tale, vel tale obiectum adæquatum, per nihil posterius natura præsupponens rationē potentia, potest fieri aliud obiectum eius adæquatum; omnis autem habitus præsupponit prius naturā potentiam, cuius est habitus.

5. Secundò; intellectus noster, etiam in via, potest cognoscere ens sub ratione entis, quæ est vniuersalior, quā ratio quidditatis materialis, seu sensibilis; ergo quidditas rei materialis, seu sensibilis non est obiectum adæquatum intellectus nostri, adhuc in via. Antecedēs patet, quia aliqua scientia humana, scilicet Metaphysica, est de ente, secundum quod ens Cōsequentiā probatur, quia nulla potētia potest cognoscere aliquid vniuersalius suo obiecto adæquato; tū quia eo ipso obiectum, quod appellatur adæquatum, adæquatū non esset; tum etiam, quia hoc ostendunt instantiæ de visu, qui nō potest cognoscere aliquid vniuersalius colore, vel luce; & de auditu, qui non potest percipere aliquid vniuersalius sono, non alia ratione, nisi quia hæc sunt obiecta adæquata istarum potentiarum.

6. Tertio, quia desiderium innatum, seu naturale est in intel-

lectu cognoscente effectum ad cognoscendam eius causam, & in cognoscēte causam in vniuersali ad cognoscendam illā in particulari, & distinctē; desiderium autē innatum, seu naturale nō est ad impossibile ex natura desiderantis; quia tunc esset frustra: ergo nō est impossibile intellectui nostro ex parte intellectus cognoscere substantiam immaterialem in particulari, ex quo cognoscit obiectum materiale, quod est effectus eius, & ita obiectum adæquatum intellectus nostri nō excludit substantias immateriales.

7. Quartò probat Scotus, obiectum adæquatum intellectus nostri, nō esse solam quidditatem rei materialis, seu sensibilis, refellendo fundamentum, quo nititur discursus D. Thom. nu. 3. adductum ad oppositum probandum; nam falsum est, inquit Scotus, quod in eo assumitur, scilicet, ad cognoscendum esse necessariū, quod obiectum, & potentia cognoscitiua habeant eundem modum essendi; nam visus non solum percipit hæc inferiora, sed etiā percipit astra cæli, & tamē visus, & astra non habent eundē modum essendi, cum visus sit corruptibilis, astra verò cæli sint incorruptibilia.

8. Neque obstat, quod ad hanc instantiam responder Caietanus, scilicet, identitatem in modo essendi, quæ requiritur à

D.

D. Thoma inter potentiā cognoscitiuam, & obiectum eius, non debere esse specificam, sed genericam, & ideò visum posse percipere astra cæli, quia etiā si visus, & astra cæli nō habeant eundem modum essendi specificum; habent tamen eundem modum essendi genericū, scilicet, esse mista: nam cōtra hoc est, quod in ententia Caietani, quæ sustinet, intellectū nostrum esse accidēs, sequeretur, intellectum nostrum non posse cognoscere substantias, & in sententia Scoti, quæ sustinet, intellectum nostrum esse substantiam, sequeretur, nostrum intellectum non posse cognoscere accidentia, quorum vtrumque est falsum: sequelę patent, quia substantia, & accidens in nullo genere conueniunt.

9. Rursus ratio, quæ adducitur in discursu D. Thomæ ad probandum, ad cognoscendū obiectum requiri inter potētiam, & obiectum eundem modum essendi, nimirum, quod inter potentiam, & obiectum debet esse proportio, potius, inquit Scotus, oppositum conuincit; nā proportio, quæ requiritur in obiecto adæquato ad potētiam, est similis, etiam in via D. Thomæ proportioni, quæ versatur inter motiuum ad mobile, actus ad potentiam, causæ ad effectum, in quibus necessariò requiritur in modo essendi maxima differētia. Neque obstat, quod ex Aristotele, intelligēs,

†

debet fieri ipsum intelligibile; quia iam sæpè dictum est, hoc non esse intelligēdum de esse, seu modo essendi reali; sed de esse, seu modo essendi intētionali, seu repræsentatiuo, quod esse repræsentatiuū recipit intellectus ab specie impressa obiecti virtualiter, & ab specie expressa, seu cognitione formaliter.

10. Non me latet, inter discipulos D. Th. dissidium esse in explicāda mente Angelici Doctoris; nā Caietanus in articulū 4. q. 12. primæ partis D. Thomæ, etsi ita lubricus sit, vt vix capias eius mentem; tamen ad 4. *in corpore expositionis* admittit secundum D. Thomā, quidditatem rei materialis esse obiectum intellectus humani, nō qualecumque, sed ex natura potentia, & consequenter adæquatum, & idem sentiunt Capreolus loco supra citato, & alij alij Thomistæ; imò Scotus noster in hoc sensu intellexit sententiam D. Thomæ, & in eodem rationibus supra factis illam impugnavit. Et suaderi potest, quod hæc fuerit mens D. Thomæ, quia eodem modo loquitur de intellectu humano, assignando ei obiectum, ac loquitur de sensu, & de intellectu Angelico; sed de his loquitur 1. parte, quæst. 85. art. 1. secundum naturam suam; ergo & de intellectu humano. Item ratio D. Thomæ de proportione in

Aa3 mo-

modo effendi requisita inter potentiam cognoscitivam, & obiectū eius, qua vsus est ad probandum, obiectum intellectus nostri esse quidditatem rei materialis, si quid probaret, probaret vtrique, quidditatem rei materialis esse obiectum intellectus nostri, non solum pro hoc statu, sed etiam ex natura potentiae, seu adaequatum; quia anima nostra ex natura sua non solum pro hoc statu, sed etiam pro futuro est forma corporis, petens esse in materia.

11 E contrario verò Iauellus 3. de anima quaest. de obiecto possibili, quem communiter recētiōres Thomistae sequuntur, asserit, secundum D. Thomam intellectum nostrum ex natura sua se extendere ad omne ens, & consequenter obiectum adaequatum eius esse ens reale in tota sua latitudine sumptum; quidditatem verò sensibilem solum esse obiectum proportionatum intellectus nostri pro hoc statu, in quo omnis nostra cognitio dependet à sensibus: & iuxta hanc expositionē sententia D. Thomae non differt à sententia Scoti; nā etiam si Scotus sustineat, ens reale in tota sua latitudine sumptū, esse obiectum adaequatum intellectus nostri; non tamen negat, sed potius affirmat locis nu. 1. citatis solam quidditatem rei sensibilis pro hoc statu esse obiectū proportionatū intellectus nostri, intelligēdo nomine quid-

ditatis sensibilis, non solum ipsam quidditatem sensibilem, sed etiam quiddid includitur, vel essentialiter, vel virtualiter, seu causaliter in illa. Porro secundum D. Thomam intellectum nostrum ex natura sua se extendere ad omne ens, & consequenter ens in tota sua latitudine esse obiectum adaequatum intellectus nostri, patet ex verbis eius; nam 1. part. quaest. 79. art. 7. sic ait, *Intellectus recipit suum obiectum secundum communem rationem entis, eo quod intellectus possibilis est, quo est omnia fieri. Unde secundum nullam differentiam entium diversificatur intellectus possibilis*; quid clarius?

12 Sed quidquid sit de ista controuersia, quae, vt dixi, versatur inter Discipulos D. Thomae in explicando mentē eius; tenendum est cum Scoto nostro in 1. dist. 3. q. 3. num. 8. & in 4. dist. 49. quaest. 11. & de anima quaest. 19. obiectum adaequatum intellectus nostri esse ens reale in tota sua latitudine sumptum. Hæc sententia (quae iam est communis inter recētiōres, licet aliqui lubricē loquantur) probatur ratione à priori hoc discursu; illud est obiectum adaequatum motiū, & specificatiū alicuius potentiae hæc enim (synonyma sūt) quod ita adaequat potentiam, vt in nihil, quod rationē eius nō participat, tendere possit, & nihil sit, quod eius rationē partici-

pet,

pet, in quod tendere non possit suis, vel alienis viribus adiuta; sed intellectus noster in nihil tendere potest, quod rationem entis veri, vel apparentis non participat; & insuper nihil est, quod eius rationē non participet, in quod tendere nō possit, saltem alterius viribus adiutus; ergo ens reale in tota latitudine sumptum est obiectum adaequatum, motiū, & specificatiū intellectus nostri. Maior huius discursus est per se nota, & explicari potest inductione facta per omnes potētias, & eorū obiecta adaequata discurrendo. Minorē probant rationes Scoti supra adductæ ad probandū, quidditatē rei sensibilis, etsi sit obiectum proportionatū intellectus nostri pro hoc statu, non tamē esse obiectū illius adaequatū, & ex natura potentiae, vt sustinebat Caietanus ex mente D. Thomae, quas dissimulauit Caietanus, quia dissoluere nequiuit, sunt enim indissolubiles.

13 Sed contra discursum factum possunt aliqua obijci; primum, intellectus noster se extendit ad cognoscēda entia rationis, quibus eo ipso repugnat esse entia realia: ergo ens reale, etiā si sumatur in tota sua latitudine, non erit obiectum adaequatum intellectus nostri; sed aliquid superius, & commune, abstractum ab enti reali, & rationis, quae cum sint æquiuoca, non potest asig-

nari, neque est dabile.

14 Respondetur, quod sicut sub obiecto adaequato voluntatis, non solum continetur bonum, quod revera est tale; sed etiam bonū apparens, & quod revera nō est bonū; ita sub obiecto adaequato nostri intellectus, non solum continetur ens reale, quod revera tale est, sed etiā quod apparet ens reale, licet revera tale non sit: constat autē entia rationis, quae revera entia realia non sunt, à nobis semper concipi ad modū entis realis, imò in hoc consistere eorum esse. Unde hæc instantia potius confirmat, quàm impugnat sententiam nostram.

15 Secundū in sententia Scoti ens, etsi includatur quidditatiuē in omnibus generibus, & in omnibus speciebus, & indiuiduis, & in partibus eorum; non tamen includitur quidditatiuē in passionibus eius, & in suis modis intrinsecis, & in vltimis differentijs; sed passiones entis, modi intrinseci eius, & vltimæ differentiae sunt per se intelligibiles ab intellectu nostro: ergo ens, etiam in tota sua latitudine sumptum nō est obiectum adaequatum intellectus nostri, ex mente Scoti.

16 Respondetur ex doctrina Scoti in 1. dist. 3. quaest. 3. §. *Ad quaestionem* (quam ex professo expendimus in ante prædicamentis cap. 1. disp. 2. q. 1.) licet ens quid, id est, ens potentiale, & contrahibile ad sua in-

feriora non includatur quidditatiuè, neque in suis passionibus, neque in suis modis intrinsecis, neque in differentiis vltimis, sicuti includitur in generibus, speciebus, & indiuiduis, & partibus eorū; nihilominus passionis entis, modos eius intrinsecos, vltimas differentias, entia realia esse, licet non in *quid*, id est, potentialia, & contractibilia, saltē in *quale*, id est, qualificatiua, contractiua, & determinatiua. Vndē ex hac doctrina Scoti non rectē inferitur, ex eo quod passionis entis, modi intrinseci eius, & vltimæ differentię per se cognoscantur ab intellectu nostro, ens in tota sua latitudine sumptū, ex mente Scoti nō esse obiectū adæquatum intellectus nostri; nā etiā si ex doctrina Scoti, passionis entis, modi intrinseci eius, & vltimæ differentię non sint entia quidditatiua, id est, potentialia, & contractibilia; sunt tamē entia qualificatiua, id est, contractentia, & determinantia entia quidditatiua: sed quod debet inferri, est id, quod acutē loco citato intulit Scotus, nimirū, quod etiā si ens reale in tota sua latitudine sumptū, sit obiectū adæquatū, & primariū intellectus nostri; sed nō primitate cōmunitatis, & prædicationis quidditatiuæ; quia nullus datur conceptus entis, qui sit cōmunis, & quidditatiuè inclusus in omnibus per se intelligibilibus, sed primitate virtutis, quia omnia entia, tam

quidditatiua, quā qualificatiua virtutē habēt mouēdi per se intellectum nostrū ad ipsorū cognitionem: quæ doctrina, quia acuta est, declarari potest exemplo visus, qui per se non solū percipit colorē, sed etiam lucē; nihilominus, quia neque color includit quidditatiuè lucē, neque è contra, imò neque potest assignari aliquod visibile, quod sit cōmune colori, & luci, & in eis quidditatiuè inclusum; idē omnes admittere tenemur, etsi visus habeat vnū obiectum adæquatum, & primarium, aliās non esset vnica, & per se potentia; nihilominus hoc eius obiectum adæquatū non esse vnū, & primarium vnitate, & primitate cōmunitatis, & prædicationis quidditatiuæ; sed vnitate, & prioritate virtutis; quia tam color, quā lux habent ex se virtutem mouendi per se potentiam visiuam ad ipsorum perceptionē.

17 Sed dubitat Scotus locis citatis, an enti conueniat esse obiectum adæquatum, & primarium intellectus nostri, in quantum ens; an verò in quantum verū, quæ est propria passio entis, & ita transcendens, ac ipsum ens? Et pro parte asserēte, ens esse obiectū adæquatū, & primarium intellectus nostri, non in quantum ens, sed in quantum verum, adducit sequentes rationes.

18 Prima; distinctæ potentiæ habēt distincta obiecta formalia

lia ex Arist. 2. de anima; sed intellectus, & volūtas sunt distinctæ potentiæ (saltem ex natura rei formaliter) ergo habent distincta obiecta formalia; quod subsistere non posset, si ens, in quantum ens, & non in quantum verum, ponatur obiectum adæquatum, & primarium nostri intellectus.

19 Secunda; ens ex se est cōmune ad sensibile, & ad intelligibile; obiectum autem propriū alicuius potentiæ est obiectum eius sub aliqua propria, & determinata ratione: ergo ad hoc, vt ens sit proprium obiectum intellectus, oportet, quod determinetur, & contrahatur per aliquid ad esse intelligibile, & per quod excludatur ens sensibile; tale autem contrahēs non videtur esse aliud, quā *verum*; nam verum ex se dicit rationem manifestatiui, & intelligibilis.

20 Tertia; obiectum non est proprium alicuius potentiæ, nisi in quantum est proprium motiuum illius potentiæ; sed nihil est motiuum alicuius potentiæ, nisi secundum quod habet habitudinem ad eā; ens autē, in quantum ens non habet habitudinem ad intellectum, sed illam solū habet in quantum verum, iuxta illud Anselmi de *veritate* cap. 11. *Veritas est relictudo sola mente perceptibilis*; ergo ens, non in quantum ens, sed in quantum verum est proprium, primarium, & adæquatum ob-

iectum intellectus nostri.

21 Histamen non obstantibus, optimē resoluit Scotus locis citatis, enti cōpetere rationē obiecti adæquati, & primarij nostri intellectus non ratione veri, quod est propria eius passio, sed ratione sua essentiali entis; quod multis probat. Primò & est ratio fundamētalis; quia si *verū* esset ratio prima, & adæquata rerū intelligibilium, vel hoc esset, quia quidditatiuè includitur in omnibus per se intelligibilibus, non se cus, ac ratio *soni* includitur quidditatiuè in omnibus per se audibilibus, & ratio *odoris* in omnibus per se olfactibilibus; vel saltē quia virtus *veri* esset prima, & adæquata ratio mouendi intellectū ad cognitionē omnium per se intelligibilium, nō se cus, ac ostensum est de ente in tota sua latitudine sumpto; sed *verū* nō includitur quidditatiuè in omnibus per se intelligibilibus; quia cum sit passio entis, non potest quidditatiuè includi in ente, neque in aliquo per se inferiori ad ens, neque etiam est prima, & adæquata ratio mouendi intellectū ad cognitionē omnium per se intelligibilium; nam ens in quantum ens, & omnia per se inferiora eius, in quantum entia per se intelligibilia sunt, & prius natura, quā passionis eius intelligantur; ergo ratio veri non poterit esse virtus motiua intellectus nostri: ad prædictas intellectiones entis

patet consequentia, quia nihil potest essentialiter dependere à suo natura posteriori.

22 Secundò; *verum* est passio entis, & cuiuslibet inferioris ad ens; ergo intelligēdo ens, & quodcūque inferius ad ens præcisè sub ratione *veri*, non intelligitur sub ratione eius quidditatiua; sed cognitio cuiuscumque secundum rationem eius quidditatiuam est prima, & perfectior cognitio, quæ de eo haberi potest ex Aristotele 7. Metaph. tex. 4. ergo uulga cognitio de aliquo præcisè sub ratione *veri* est prima cognitio obiecti; & consequenter ratio *veri* in entibus non erit prima & adæquata ratio cognoscēdi omnia per se cognoscibilia ab intellectu nostro, sed potius ipsa ratio essentialis entis.

23 Tertiò; quod secundum propriam rationem, qua distinguitur ab alio, intelligi potest, non intelligitur sub ratione eius à quo distinguitur; sed bonum sub propria ratione boni, & qua distinguitur à vero, intelligi potest; ergo non intelligitur sub ratione *veri*; sed omne, quod intelligitur, intelligitur sub ratione formali, primaria, & adæquata obiecti intellectus nostri; ergo ratio *veri* in entibus per se intelligibilibus non est ratio formalis, primaria, & adæquata, obiecti intellectus nostri.

24. Quartò, & est confirmatio

rationis præcedentis; quidquid est volitum sub aliqua ratione, sub eadem debet esse intellectum, quia ex D. Augustino 10. de Trinitate, & ex communi omnium Philosophorum sententia, *nihil volitum, quin præcognitum*; sed voluntas potest velle bonum sub ratione boni, & nõ sub ratione *veri*; ergo & intellectus noster poterit intelligere rationem boni, non intellecta ratione *veri*; & consequenter ratio *veri* non erit in entibus ratio formalis, primaria, & adæquata obiecti intellectus nostri.

25 Ad primam rationem, quæ intendebat probare, quod intellectus, & voluntas non essent potentiæ distinctæ (adhuc ex natura rei formaliter) si ens in quantum ens, & non in quantum verum ponatur obiectum primarium, & adæquatum nostri intellectus, primò respōdet Scotus quæst. 20. de anima numer 5. magis concludere propositum, quàm oppositū; quia impossibile est, aliquid esse volitum sub aliqua ratione, quæ prius non sit cognita; ergo ad distinctionem potentiæ intellectiuae, & volitiuae non requiritur, quod habeant distincta obiecta.

26 Secundò, & directè respondet, quod potentiarū animæ quædā sunt disparatæ, quædam subordinatæ, & istarum quædam sunt in eodem genere, vt apprehensiuæ, quædam

in

in diuersis, vt apprehensiuæ comparatæ ad appetitiuas. Si potentiæ sint disparatæ, habent obiecta omnino diuersa, vt quinque sensus exteriores. Si autem sint subordinatæ, & in eodem genere, habent etiam obiecta subordinata; nam omnia obiecta sensuum exteriorum sunt etiam obiecta sensus interioris, licet sensus interior perfectiori modo illa attingat; nam distinguit inter illa, quod non præstant externi sensus; & similiter intellectus cognoscit omnia obiecta sensuum, licet perfectiori modo. Si demum potentiæ subordinatæ sint alterius generis, sicut sunt intellectus, & voluntas; nam vna est apprehensiuæ, & altera appetitiua, tunc dicendum est, quod si essent adæquatæ, id est, quod in tot posset vna, in quot posset alia, haberent idem obiectum formale, primarium, & adæquatum. At si adæquatæ non sint, vt contingit in voluntate, & intellectu; voluntas enim solùm versatur circa finem, & ea, quæ sunt ad finem; intellectus verò nõ solùm circa hæc, sed etiam circa necessaria, & impossibilia; tunc dici non potest, quod intellectus, & voluntas habent idem obiectum formale, primarium, & adæquatum, non obstante, quod obiecta voluntatis attingantur ab intellectu, & sub obiecto adæquato eius contineantur.

27 Sed obijcit sibi Scotus auctoritatem Aristotelis ex 2. de anima, *Potentia distinguuntur per actus, & actus per obiecta*; cui respondet, *Hoc non dixisse Philosophum, sed quod prius oportet considerare actus, quàm potentias, & obiecta, quàm actus; quia sunt priora quoad cognitionem nostram; tamē actus non sunt principium essendi potentia, vel prius perfectione; imo posteriores, quia sunt effectus potentiarum: bene igitur sequitur, si obiecta sunt diuersa, quod potentia sint diuersa, non tamen è contra, si obiecta sunt idem, vel non differunt, quod potentia non differant; nam est fallacia consequentis à destructione antecedentis; plura enim requiruntur ad entitatem aliquorum, quàm ad distinctionem eorum: exemplum sit in motu; motus enim distinguitur penes terminos, ita quod si termini sunt distincti, etiam & motus distincti sunt; sed non sequitur, si terminus sit idem, quod motus sit idem; diuersi enim in specie motus esse possunt ad eundem terminum, sicut circularis, & reclus, vt vult Philosophus 5. Physicorum textu 33. & 34. Ita est in proposito. Hæc Scotus; ex qua doctrina infertur, etiam hypotefi, quod potentiæ subordinatæ alterius generis, vt sunt intellectus, & voluntas, essent adæquatæ, id est, quod in tot posset vna, in quot posset alia, & consequenter habentes idem obiectum primarium, & adæquatum, adhuc essent saltem ex natura rei formaliter distinctæ ex diuerso modo tendendi in illud, nõ in-*

in-

intellectus tenderet in illud apprehendendo; voluntas verò appetendo.

28 Ad secundam, optimè respondet idem Scotus deducendo prædictam rationem ad oppositum; nam cum in potentijs subordinatis in eodem genere, vt sunt sensitiva, & intellectiua, obiectum proprium, & proportionatum potentie superiori, qualis est intellectus, debeat esse commune obiecto proportionato potentie inferiori, potius ex ista ratione sequitur, quòd obiectum proprium, & proportionatum nostro intellectui debeat esse ens in còmuni; nã solū ens in còmuni est còmune ad sensibile, & intelligibile. Vndè ista abstractio, quæ videtur esse non appropriatio, reuera est appropriatio, & determinatio obiecti respectu potentie superioris, qualis est intellectiua. In forma ergo respondet ad secundam rationem, communitatem entis ad sensibile, & insensibile esse rationem appropriandi ipsum potentie superiori, scilicet, intellectui, non verò rationem veri.

29 Ad tertiam respondet Scotus, deducendo etiam illam ad oppositū; nam si obiectum nō est proprium alicuius potentie, nisi in quantum est proprium motuum illius, vt assumitur in prædicta ratione, cum nullus respectus sit proprium motuum potentie, sed aliquid absolutū,

ad quod sequitur respectus; quod infertur, est, quòd si verū consistit in habitudine, seu respectu ad intellectum, vt ratio etiam assumit, verum non posse esse proprium motuum intellectus; & consequenter, neque proprium obiectum eius, sed potius ens, quod est absolutum, ad quod sequitur. In forma ergo respondet, quòd etiã si nihil moueat potentiam sine habitudine ad illam, hoc non esse, quia prædicta habitudine sit principium mouendi potentiam; sed quia necessariò sequitur ad illud absolutum, quod est principium mouendi, vt visibile ad colorem, audibile ad sonum, &c. & in præsentia intelligibile ad ens.

QVÆSTIO III.

Quæ obiecta est inadæquatis cognoscere possit intellectus noster pro hoc statu, & quomodo illa cognoscat?

1 **O** Biecta inadæquata alicuius potentie appellatur (vt disp. 2. huius libri quæst. 3. lect. 1. nu. 2. annotaui) omnia illa obiecta, quæ etiam si inter se comparata diuersa in specie sint; tamen ratione obiecti adæquati, quod includunt, possunt per se terminare diuersos actus in specie illius potentie, cuius dicuntur obiecta inadæquata. Et quia plura sunt obiecta inadæquata intellectus

no-

nostri, de quibus dubitari potest, an cognoscantur ab intellectu nostro pro hoc statu, in quo nostra cognitio pendet à sensibus, & dato, quòd cognoscantur, iterum dubitari potest, quomodo cognoscantur? merito nunc indagamus, quæ sint obiecta ex inadæquatis intellectus nostri, quæ pro hoc statu ab ipso cognosci possunt, & quomodo pro hoc statu illa cognoscat? quod per singula obiecta inadæquata discurrendo exactè declarabimus.

2 Et in primis, si sermo sit de quidditatibus rerum per se sensibilem, vt sunt omnes quidditates accidentium materialium, conueniunt omnes per se, & directè posse cognosci pro hoc statu ab intellectu nostro, id est, nō per alienas, sed per proprias eorum species impressas: & ratio est, quia quidditates rerum per se sensibilem per se, & directè, & per proprias earum species percipiuntur, tam à sensibus exterioribus, quàm à sensu interno; ergo etiam si intellectus noster pro hoc statu in sua cognitione pendeat à sensibus, nihil obstat ad hoc, vt prædictis quidditatibus, vt relucet in interiori sensu, ministerio intellectus agentis abstrahantur, seu producantur in intellectu possibili species intelligibiles earum, ipsas per se, & directè virtualiter repræsentantes, & consequenter; quòd per ipsas intellectus possibilis, ip-

sas per se, & directè intelligat.

3 Solū esse solet difficultas in explicando, an per eandem numero speciem impressam, per quam cognoscitur quidditas sensibilis speciei infimæ, puta albedinis, cognoscantur etiam quidditates superiores, quæ in ipsa albedine quidditatiuè includuntur, puta coloris, qualitatis, &c. & respondetur, absque dubio per eandem numero speciem cognosci; nam sicut in quidditate speciei infimæ, puta albedinis, prædicata quidditatiua, tam superiora, quàm inferiora, non obstante, quòd adinuicem comparata formaliter distinguantur, sunt idem realiter, & consequenter numero; ita in specie impressa quidditatis albedinis, formalitates, quæ correspondent prædicatis quidditatiuis illius, tam superioribus, quàm inferioribus, non obstante, quòd adinuicem comparata formaliter distinguantur, in prædicta specie realiter identificari debent; & consequenter esse eadem numero; nam species impressa cum obiecto, quod virtualiter repræsentat, in omnibus proportionari debet.

4 Primum, quod vertitur in dubium, est, an intellectus noster pro hoc statu cognoscat quidditates rerum sensibilem, vt determinatæ, & contractæ sunt ad esse singularem; & consequenter

quenter dicendum sit, intellectum nostrum pro hoc statu cognoscere quidditates rerum sensibilium singulares, in quantum singulares sunt, proprio, & distincto conceptu, & insuper dato, quod sic cognoscantur, quomodo cognoscantur?

5 Circa primum, sunt, qui existiment, intellectum nostrum pro hoc statu non cognoscere quidditates rerum sensibilium singulares, in quantum singulares sunt, proprio, & distincto conceptu; pro hac sententia citat Suarez 4. libro de anima c. 3. Philoponum, & Alexandrum 3. de anima cap. 8. Themistium cap. 20. Auerroem commento 9. Mirandulanum lib. 23. de euerfione singularis cernaminis sect. 4. Aureolum in 1. dist. 35. q. 4. art. 1. Capreolum ibidem quest. 2. Caietanum 1. p. q. 86. art. 1. Egidium, quodlibeto 1. quest. 9. Imò Scotus noster citat pro ea D. Thomam 1. part. quest. 86. art. 1. ad 3.

6 Probari potest hæc sententia primò ex Aristotele, qui non solum 2. de anima, cap. 5. sed etiam 1. posteriorum cap. 20. & 5. Metaph. cap. 6. constituit differetiam inter intellectum, & sensum, quod sensus sit singularium, intellectus vniuersalium. Secundò, & est ratio D. Thomæ, materia est principium indiuiduationis, seu singularitatis; sed intellectus omnia, quæ cognoscit, cognoscit abstracta à materia, & à conditio-

nibus materialibus; ergo intellectus noster nullum eorum, quæ cognoscit, poterit esse singulare, sed potius vniuersale. Tertiò, nulla datur species impressa repræsentatiua singularitatis: ergo intellectus noster non potest cognoscere singulare, in quantum singulare est: patet consequentia, quia intellectus noster non aliter, quam per species cognoscit.

7 Sed vera sententia docet, intellectum nostrum pro hoc statu quidditates rerum sensibilium, singulares, in quantum singulares sunt, proprio, & distincto conceptu illas percipere: & dico notanter, proprio, & distincto conceptu; nam de hoc conceptu procedit difficultas; nam cognosci conceptu confuso, aut aliquo alio modo, neque auctores citati pro prima sententia, neque vllus alius negauit: ita Scotus non solum in 4. dist. 45. quest. 3. sed etiam in 2. dist. 3. quest. 1. num. 4. & quest. 22 de anima num. 4. quem omnes discipuli sequuntur; & ex alijs Gregorius in 1. dist. 3. quest. 2. artic. 1. Ricardus in 2. dist. 24. questio. 4. circa 3. principale, Durandus in 2. dist. 3. q. 1. Landunus 3. de anima, q. 11. Fonseca q. 3. Conimbricenses cap. 8. quest. 5. Suarez lib. 4. de anima cap. 3. Toletus 3. de anima quest. 12. & inter Scottistas videri possunt Antonius Andreas 7. Metaph. quest. 13. & Antonius Trombeta ibidem q. 7. qui fusè hæc difficultatè attingunt.

8 Hanc

3 Hanc sententiam probat Scotus manifestis instatijs; prima, sicut conclusiones cognoscimus syllogismo; ita principia inductione, vt docet Aristoteles 2. priorum cap. 29. & 1. topicorum cap. 10. sed inductio est processus à singularibus, proprio, & distincto conceptu cognitis ad vniuersalia; ergo intellectus noster pro hoc statu, proprio, & distincto conceptu cognoscit singularia.

9 Secunda; intellectus noster discernit singulare ab vniuersali, Petrum, scilicet, ab homine; ergo vtrumque cognoscit proprio, & distincto conceptu. Hac enim ratione probauit Aristoteles in hoc 3. de anima, dari sensum internum communem, id est, cognoscentem omnia obiecta sensuum externorum; quia, scilicet, datur sensus distinguens inter prædicta obiecta; quod præstare non posset absque præuia ipsorum propria, & distincta perceptione.

10 Tertia; ignota non possumus diligere, quia nihil volitum, quin præcognitum; sed diligimus singulare, iuxta illud 1. canonicæ Ioannis, qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? ergo singulare cognoscitur ab intellectu nostro. Nec valet, si dicas (inquit Scotus) quod ad dilectionem singularis sufficit cognitio vniuersalis; nam sequeretur, quod diligeremus singulare, quod numquam fuit

cognitum à sensu.

11 Ratio à priori desumitur ab Scoto ex vniuersalitate, & superioritate potentie intellectiue; est enim superior, & omnia potens attingere, quæ attinguntur à sensibus exterioribus; imò dirigens illos, errores illorum corrigendo; sed sensus singularia percipiunt proprie, & distinctè; ergo melius, & perfectius poterit intellectus, id præstare.

12 Ad auctoritates Aristotelis in contrarium adductas respondetur, quod quando Aristoteles docet, sensum esse singularium; intellectum verò vniuersalium, solum intendere, sensum tantum singularia percipere, intellectum verò non tantum, sed vltra singularia, etiam ad vniuersalia se extendere.

13 Ad primam rationem, quæ erat D. Thomæ, respondet Scotus, in multis deficere; nam in primis deficit in maiori, quam assumit, scilicet, materiam esse principium indiuiduationis; nam principium indiuiduationis non desumi à materia, sed potius à tota intrinseca entitate rei, latè ostendimus cum Scoto 1. Physicorum, disp. 6. q. 1. tribus sectionibus. Deficit etiam in minori, nam cum in ea dicitur, intellectum omnia, quæ cognoscit, cognoscere abstracta à materia, & à conditionibus materialibus, æquiuocum est; nam si per hoc intelligatur, species impressas, per quas intelligit

in-

intellectus, debere esse in sua entitate spirituales, & non materiales, verum est; sed non ad res; siquidem species impressæ, per quas intellectus noster intelligit res materiales, in sua entitate spirituales sunt, non obstante quod obiectum, quod virtualiter repræsentant, quid materiale sit. Si verò intelligatur, obiectum nostri intellectus non esse aliquid constans ex materia, & forma, etiam in sententia D. Thomæ, quæ ponit, pro hoc statu obiectum nostri intellectus esse quidditatem rei materialis, falsum est. Si demum (& magis ad rem, & iuxta mentem D. Thomæ) nomine materiæ non intelligatur materia prima, & quæ est vna ex partibus essentialibus, ex quibus omne ens naturale coalescit, sed potius intelligantur principia indiuiduationis, quæ in phrasi Aristotelica materia appellari solent, eo quod non sint principia distinguendi formaliter, seu essentialiter, sed materialiter, & numericè; dicere intellectum omnia, quæ cognoscit, cognoscere abstracta à materia, id est, à differentiis indiuidualibus, seu singularibus, peritio principij est; hoc enim est, quod negamus, & quod sit falsum, optimè probat Scotus, ex eo quod abstractio naturæ vniuersalis à particularibus sit ab intellectu possibili, non autem ab agente, cuius tantum est abstrahere speciem intelligibilem

à phantasmate; ergo si intellectus possibilis est, qui per suam cognitionem abstrahit naturam vniuersalem à naturis particularibus, negari non potest, intellectum possibilem cognoscere, proprio, & distincto conceptu naturas particulares, in quantum particulares sunt; quia impossibile est, per cognitionem abstrahere vniuersalem naturam à particularibus, quin naturæ particulares, in quantum particulares, & consequenter proprio, & distincto conceptu, cognoscantur; aliter enim intellectus abstraheret ignorando, à quo abstraheret, quod in dictis includit contradictionem.

14 Ad secundam rationem, quæ tertio loco adducebatur, concessio antecedenti, negamus consequentiam, & ad probationem dicimus, non rectè inferri, ex eo quod non dentur species impressæ repræsentatiuæ singularitatum, intellectum nostrum non cognoscere proprio, & distincto conceptu res materiales, singulares; nam etiam si ad cognoscendum indigeat speciebus; tamen a cognoscendum singularia materialia, proprio, & distincto conceptu, licet non per se, & directè, sed per accidens, & reflexè, sufficiunt species repræsentatiuæ quidditatum, accidentium, quæ ad singularitatem, seu principium indiuiduationis consequuntur, vt sunt septem

tem illa, quæ enumerauit Porphyrius, *forma, figura, locus, &c.* quibus singulares naturæ à parte rei sunt concretæ, & ex mente Scoti docuimus lib. 1. Phisic. disp. 1. q. 5. sect. 2. & statim iterum expendemus.

15 Circa secundum, scilicet, quomodo intellectus noster pro hoc statu, proprio, & distincto conceptu cognoscat quidditates rerum sensibiliū singulares, in quantum singulares sunt? maior est difficultas. Sunt qui existimēt, intellectum nostrum pro hoc statu cognoscere quidditates rerum sensibiliū, singulares proprio, & distincto conceptu, per se, & directè, id est, non per accidens, & per alienas species, sed per species impressas singularitates, seu principia indiuiduationis, quibus ad esse huius sunt contractæ, per se, & directè repræsentantes; ita Suarez libro 4. de anima cap. 3. conclusione 2. num. 5. Auerſa tomo 2. quæst. 5. sectione 4. qui pro eadem sententia citat Ricardum in 2. dist. 24. quæst. 4. Durandum dist. 3. quæstio. 7. Gregoriū in 1. dist. 3. quæst. 1. & alios; imò pro ipsa citat Scotum in 4. dist. 45. quæst. 3. immeritò sanè; licet enim ibi Scotus affirmet, intellectum nostrum pro hoc statu, proprio, & distincto conceptu cognoscere singularia; tamen quod hoc præstet per se, & directè, id est, non per accidens, & per alienas species, nimirum, quiddi-

tatum accidentium, quæ principium indiuiduationis consequuntur, & quibus à parte rei sunt concretæ; sed potius per species proprias, singularitates, seu principia indiuiduationis, quibus quidditates rerum sensibiliū ad esse huius sunt contractæ, per se, & directè repræsentantes, vt auctores isti sustinent, non solum non affirmat Scotus, sed pro viribus impugnat, vt ex dicendis constabit.

16 Sed quidquid sit de ista falsa allegatione Scoti; probant auctores isti suam sententiam primò; sensus percipiunt sua obiecta singularia, in quantum singularia sunt, proprio, & distincto conceptu per se, & directè, id est, per speciem impressam repræsentantem virtualiter, non solum quidditatem sui obiecti, sed etiam singularitatem, seu principium indiuiduationis, per quod prædicta quidditas contracta est ad esse huius, seu ad esse singularis; ergo idem dicendum erit de intellectu nostro in sententia, quæ affirmat, intellectum nostrum proprio, & distincto conceptu cognoscere singularia, in quantum singularia sunt.

17 Secundò; species impressa solum virtualiter repræsentans quidditatem rei sensibilibis, seu vt alij loquuntur, & in idē incidit, naturam vniuersalem, non est sufficiens ad principium ad hoc, vt intellectus determinatè cognoscat aliquod sin-

gulare ex contentis sub prædicitate quidditate, seu natura vniuersali; quia intellectus noster non valet de re cognita amplius in actu secundo, quam datum sit ei in actu primo, seu per speciem; ergo vel negandum est cum Caietano, & alijs, pro hoc statu intellectum nostrum cognoscere proprio, & distincto conceptu singularia; vel si oppositum sustinere volumus, vt de facto cum Scoto, & alijs sustinemus, fatendum necessarium erit, intellectum nostrum pro hoc statu cognoscere singularia quidditatis sensibilis per se, & directè, id est, per species impressas, ipsas singularitates, seu principia indiuiduationis; quibus sunt contractæ ad esse huius, seu ad esse singularium representantes.

18 His non obstantibus, tenendum est, conceptum proprium, & determinatum, seu distinctum, quo pro hoc statu cognoscimus singularia quidditatum rerum sensibilium, in quantum singularia sunt, non esse per se, & directum, sed potius per accidens, & reflexum, vt docuit Aristoteles cap. 4. huius libri, id est, non haberi per species impressas, singularitates, seu principia indiuiduationis, quibus sunt contractæ ad esse huius, seu ad esse singularis, virtualiter representantes, sed per species virtualiter representatiuas, tam quidditatis singularis, quod cognoscitur,

quam accidentium, quæ principium indiuiduationis (quod nos latet) consequuntur, & cum quibus sunt concreta, quæ accidentia ad septem capita reducuntur, quæ his carminibus continentur, *forma, figura, locus, tempus, cum nomine, sanguis, patria sunt septem, quæ non habet vnus, & alter.* Hæc est sententia Scoti nostri pluribus in locis, in 2. dist. 11. *Soluendo fundamentum rationum Henrici, & in 4. dist. 45. quæst. 3. §. Ad 2. principale, & magis ex professo in 1. dist. 3. q. 6 §. Ad 1. principale, & in 3. dist. 24. quæst. 3. litera E. & in 2. dist. 3. quæst. 1. litera C. & 7. Metaph. quæst. 15. & in theorematibus, theoremate 3. imò ex hoc principio ostendimus libro 1. Physicorum, disput. 1. quæst. 5. sectione 2. illud Scoticum dictum, *primum cognitum pro hoc statu via generationis in cognitione actuali confusa est species specialissima illius singularis, quod fortius, & efficacius mouet sensum*, esse non solum intelligendum facta comparatione inter naturas, quæ denominantur vniuersales; sed etiã facta comparatione inter naturas vniuersales, & singulares. Recollantur ibi dicta.*

19 Fundamentum nostrum, & Scoti est, quia cognitio sensitua, qua proprio, & distincto conceptu percipimus quidditates sensibiles singulares, in quantum singulares sunt, non est per se, & directæ, id est, non fit per species impressas, singula-

laritates, seu principia indiuiduationis, quibus ad esse huius, seu ad esse singularium sunt contractæ, virtualiter representantes; sed potius est per accidens, & indirectæ, id est, facta per species impressas, tam quidditates eorum, quam quidditates accidentium, quæ principia indiuiduationum earum consequuntur, & quibus à parte rei sunt concreta, virtualiter representantes: ergo eodem modo philosophandum erit de cognitione intellectiua, qua intellectus noster pro hoc statu proprio, & distincto conceptu percipit quidditates sensibiles singulares, in quantum singulares sunt; siquidem pro hoc statu (vt aduersarij nobis obieiebant) omnis nostra cognitio à sensibus dependet. Antecedens nostri discursus, in quo consistit tota difficultas, duabus rationibus satis efficacibus probat Scotus, vna à posteriori, & altera à priori.

20 Ratio à posteriori talis est; cognoscens aliquod obiectum, in quantum singulare per se, & directè, id est, per speciem impressam, tam quidditatem eius, quam eius indiuiduationem, seu singularitatem representantem, potest, secluso quocumque alio extrinseco, ipsum ab alio singulari numero distinguere; sed sic est, quod sublata distinctione loci, situs, magnitudi-

nis, paruitatis, cæterorumque accidentium, quæ principium indiuiduationis consequuntur, & permanentibus in duobus indiuiduis sensibilibus eiusdem speciei, ipsorum singularitatibus, seu principijs indiuiduationis, non potest neque sensus, neque intellectus illa, vt distincta numero cognoscere: ergo signum euidens est, quod neque sensus, neque intellectus pro hoc statu cognoscunt per se, & directè, seu, quod idem est, per speciem impressam ipsam singularitatem, virtualiter representantem ipsas quidditates sensibiles singulares, quas in quantum singulares proprio, & distincto conceptu percipiunt.

21 Minor patet experientia duorum ouorum, omnino in quantitate, figura, & qualitate similia, quæ etiam si numero distincta sint per proprias singularitates, & principia indiuiduationis, si tamen aliquis videns vnum in aliquo loco, & discedente ab illo, interim, ipso incerto, aliud loco prioris substituat, postea rediens, nullo pacto potest cognoscere, illud ouum esse numero distinctum à priori. Vnde merito Porphyrius cap. de specte, volens naturam indiuidui materialiter sumpti (id est, sumpto pro re, quæ denominatur indiuidua, quæ est de cuius cognitione nunc

agimus) declarare, illam declaravit per accidentia, quæ ad principium individuationis intrinsecum consequuntur, dicens, *individuum est, cuius collectio proprietatum non potest in alio reperiri*, innuens manifestè, nos non posse pro hoc statu naturam individuum, in quantum individuum, per se, directè, & per speciem, quæ sit repræsentatiua gradus, seu principij individuationis, cognoscere; sed per accidens, & indirectè, nimirum, per species, quæ quidditates illorum accidentium, quæ ad singularitatem, seu principium individuationis (quod nos latet) consequuntur.

22 Ratio à priori, & qua utitur Scotus locis citatis, & similiter quæstione 22. de anima numero 6. est, quia etiam si obiectum agens, seu emittens speciem in sensum, & mediante sensu in intellectum, sit quid singulare; sed non agit, seu emittit speciem istam, in quantum singulare, sed in quantum est quædam natura specifica; ergo species ab eo producta, tam in sensu, quam in intellectu, solū erit virtualiter repræsentatiua naturæ specificæ obiecti; non verò illius singularitatis, seu principij individuationis: consequentia est necessaria, nā effectus solū potest assimilari suo efficienti secundum illam rationem, secundum quam est principium agen-

di; nam idem est principium agendi, & assimilandi; quia agens intendit assimilare patiens sibi, & hoc specialiter est verum in cognitione, quæ fit per assimilationem. Antecedens ostendi potest inductione facta per omnia agentia naturalia, quæ, etsi ad agendum necessariò requirant, quod singularia sint (nam requiritur, quod existant à parte rei, & nihil existere potest à parte rei, quod singulare non sit) tamen tota ratio agendi, & assimilandi sibi effectum, est in illis ipsorum natura specifica, non verò singularitas; aliàs producerent effectus sibi similes, non solū in natura specifica, sed etiam in singularitate; quod manifestè constat esse falsum, cum potius in singularitate, seu principio individuationis sint omnino dissimilia.

23 Ex dictis colliges, quæ falsū sit id, quod auctores oppositæ sententiæ in sua prima probatione assumebāt, scilicet, sensus percipere sua obiecta singularia, in quātū singularia sunt, per se, & directè, id est, per speciem impressam repræsentantē virtualiter non solū quidditatem sui obiecti, sed etiam singularitatem, seu principium individuationis, per quod prædicta quidditas contracta est ad esse huius, seu ad esse singularis: oppositum enim pro-

ba-

batum est, tam à posteriori, quā à priori duabus rationibus Scoti tam de sensibus, quā de intellectu.

24 Similiter colliges, secundam probationem in contrarium adductā non esse ad rem. Nos enim cum Scoto non sustinemus, intellectum nostrum pro hoc statu cognoscere proprio, & determinato, seu distincto conceptu quidditates rerū sensibilium singulares, in quātū singulares sunt, solū, & præcisè per speciem impressam illarum quidditarum sensibilium, quarum sunt singularia, seu individua; nam per hanc solam, & præcisam speciem, etsi cognoscamus, non solū proprio, & distincto conceptu, sed etiā per se, & directè quidditatem rei sensibilis, sed nō cognoscimus per eam præcisè supram aliquod individuum determinatū, seu proprio, & distincto conceptu illorum, in quibus prædicta quidditas existit; solū enim per ipsam cognoscimus indeterminate, & vagè illam quidditatē in aliquo individuo existere, quia est à parte rei, & nulla quidditas est à parte rei, nisi in aliquo individuo existat: & quoad hoc non recedimus à sententia Caietani, seu, ut proprius loquar, Caietanus nō recessit à doctrina Scoti, qui expressè tradidit hanc doctrinam quæst. 22. de anima citata numer. 8. & 9 sed quod sustinemus cum Scoto, est, in-

†

tellectum nostrum, per collectionem, tam speciei impressæ quidditatis sensibilis singularis, quā specierum quidditarum aliorum accidentiū, quæ principium individuationis consequuntur, cognoscere nō vagè, sed determinatè, & proprio, & distincto conceptu singularia sensibilia, licet non per se, & directè, saltē per accidēs, seu reflexè, & per hoc distingui-mur, tam à Caietano, quā ab omnibus alijs, qui sustinebant, intellectum nostrum pro hoc statu nullo modo cognoscere singularia, in quantum singularia sunt, determinatè, seu proprio, & distincto conceptu. Et quia ratio secunda in contrarium adducta, non solū non impugnat, sed neque attingit sententiam nostram, & Scoti, idèò meritò responsum est, non esse ad rem.

25 Secundum, quod vertitur in dubium est, an intellectus noster pro hoc statu cognoscat conceptu proprio, & distincto substantias materiales, & quomodo illas intelligat? Cui dubio respondendum est, cognoscere substantias materiales tam totales, quā partiales conceptu proprio, & distincto; sed nō per se, & directè, id est, per proprias earum species, sed per accidens, & reflexè, id est, per species suorum accidentium, seu effectuum.

26 Priorem partem huius asserti conuincit experientia,

Bb 3 qua

qua experimur, de substantijs tam completis, vt sunt omnia entia naturalia, quam in completis, vt sunt materia, & forma; nos cogitare, discurrere, & philosophari distinguendo vnā ab alijs; quod fieri non posset absque proprio, & distincto conceptu earum; imò per discursum nos deuenire in cognitionem, nō solum, *an sint*; sed etiam in cognitionem *quid sint*? vt quod homo sit animal rationale, quod materia sit pura potentia subiectiua, quod forma sit actus informans materiam, &c.

27 Posterior verò pars ostēditur, quia cum pro hoc statu cognitio nostra dependeat à sensibus, nō poterit intellectus cognoscere, nisi per species rerum sensibilium; constat autē experientia, substantias nō esse per se sensibiles, etiam si materiales sint; sed hoc solum competere accidentibus: semel autem receptis in intellectu speciebus intelligibilibus obiectorum sensibilium, scilicet, accidentium, intellectus, cum potentia discursiua sit, medijs illis discurret, & discurrendo attingit proprio, & distincto conceptu ipsas substantias, quę à sensibus non attingebantur, vt experientia manifestat.

28 Addit ad hęc Suarez lib. 4. de anima, cap. 4. num. 4. etsi ab initio intellectus noster ad cognoscendam substantiā materialem, vtatur speciebus im-

pressis accidentiū; tamen, cum discurrendo pervenit ad cognitionē substantiæ, elicere aliam speciem per se representatiuā substantiæ, per quā ipsam substantiam cognoscit; quod probare nititur à priori, & à posteriori: à priori, quia intellectus est capax talis speciei, & cū protunc ipsam non habeat, acquireret ipsam per actū ipsum cognitionis, quo illam cognoscit. À posteriori, quia postea facilius eam substantiā cognoscimus, quod signum, inquit, est, fuisse in intellectu propriam speciem substantiæ derelictam ex priori cognitione.

29 Sed hęc additio non placet; tum quia longē aliter cognoscimus obiectū, quando illud attingimus per propriam speciem, ac quando attingimus illud per species alias; nam cum illud attingimus per speciem propriam, illud cognoscimus absolutē, cum verò illud attingimus per speciem alienam, illud cognoscimus, non absolutē, sed per analogiam, seu similitudinem ad aliud, sed eodem modo, quo cognoscimus substantiam in prima cognitione illius, cognoscimus illam in secunda, tertia, &c. vt experientia constat: ergo per eandem speciem, qua cognita est in prima cognitione, cognoscitur etiam in secunda, tertia, &c. & non in prima per alienam, & in alijs subsequētib; per propriam.

Tum

Tum etiam, quia si per cognitionem, qua primò cognoscimus substantiā materialem per alias species, produceretur in nostro intellectu species impressa propria substantiæ materialis, consequenter idem esset dicendum de cognitione prima, qua per alias species cognoscimus substantias spirituales, Deum, scilicet, & Angelos, scilicet, per illam primam cognitionem produci in nostro intellectu speciem impressam propriam substantiæ spiritualis; quod falsum est, & contra manifestam experientiam. Sequela patet, nam nō est maior ratio in vno euentu, quàm in alio. Et ratio à priori est, quia pro hoc statu, in quo nostra cognitio à sensibus dependet, producere speciem impressam ad intelligendū requisitam, nō est opus intellectus possibilis, sed intellectus agētis, qui simul cum phantasmatis, vt duæ causæ partiales essentialiter subordinatæ ad illius productionē concurrunt, vt ex supradictis notum est. Munus autem intellectus possibilis solum est medijs speciebus intelligibilibus, quas in se recipit, quæ per se solum res sensibiles virtualiter representant, non solum intelligere, sed etiam discurrere, & per discursum ad cognitionem substantiarum pervenire, sed non posse directē, & per proprias illarum species; sed semper per accidens, & refle-

xē, per alias, scilicet, species, nimirum, per species, res sensibiles virtualiter representantes, quas ab initio recipit, quod experientia satis notum est intelligentibus.

30 Neque rationes, quas adducit Suarez intentum eius cōvincunt. Ad primam dicimus, etsi intellectus noster ex se capax sit recipiendi species per se, & directē representatiuas substantiæ materialis; tamen pro hoc statu, in quo omnis nostra cognitio dependet à sensibus, illas habere nō posse; quia omnes species, per quas intelligit, debent exhaustiri à phantasmatis ministerio intellectus agentis, quæ eo ipso non poterunt esse per se, & directē representatiuæ substantiæ; quia substantiæ, etiam materiales non sunt per se sensibiles. Neque verum reputamus, intellectum possibilem posse producere speciem aliquam impressam; quia hoc solum est munus intellectus agentis, & obiecti relucētis in phantasia, vt modo supradictū est. Ad secundam respondemus, ex eo quod post primam cognitionem substantiæ per actus repetitos experimur maiorem facilitatem in illius cognitione, non esse signum acquisitionis nouæ, & distinctæ speciei, quæ per se, & directē representet substantiā, cum eodem modo illam semper cognoscamus; sed esse signum intensiōis habitus, qui

per repetitionem cognitionū prædictæ substantiæ generatur.

31 Tertium, quod veritur in dubium, est, an pro hoc statu intellectus noster cognoscat proprio, & distincto conceptu substantias spirituales, vt sunt Deus, Angeli, & anima nostra rationalis, & quomodo illas cognoscat? Et omisis aliquibus sententijs, tenendum est, intellectum nostrum pro hoc statu, etsi propter earum perfectionem illas leuiter, & difficulter attingere possit; nihilominus illas posse cognoscere proprio, & distincto conceptu, sed non per se, & directè, id est, per proprias earum species; sed per accidens, & reflexè, id est, per species impressas rerum sensibilium; ita cōmuniter auctores, Scotus in 1. dist. 3. quæst. 2. & in alijs pluribus locis; D. Thom. libro 3. contra gentes, cap. 45. quos omnes discipuli sequuntur, estque expressa Aristotelis 1. libro de partibus animalium cap. 5. vbi non longè à principio ponit hæc verba, *Res namque illas superiores (substantias, scilicet, spirituales) tametsi leuiter attingere possimus; tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cum hæc nobis conueniant omnia tenemus;* quibus consonant verba illa Pauli in Epistola ad Romanos cap. 1. *Inuisibilis Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur, sem-*

piterna quoque eius virtus, & diuinitas.

32 Et in primis dari posse pro hoc statu cognitionem, quæ, etsi leuiter, & difficulter, nihilominus proprio, & distincto conceptu, tam naturam, quàm proprietates substantiarum spiritualium, vt sunt Deus, Angeli, & anima rationalis, attingere possimus, probant manifestè tot volumina, quæ à Theologis, quàm à Philosophis scripta sunt, non alio fine, nisi vt naturas, & proprietates tam Dei, quàm Angelorum, & animarum nostrarum rationalium proprio, & distincto conceptu agnoscamus, quæ utique superflua fuissent, si esset impossibile, nos posse pro hoc statu in aliqualem cognitionem naturarum, & proprietatum substantiarum spiritualium propriam, & distinctam pervenire.

34 Deinde hanc cognitionem propriam, & distinctam, quam de naturis, & proprietatibus substantiarum spiritualium pro hoc statu habere possumus, non esse per se, & directam, id est, per proprias earum species; sed per accidens, & reflexam, id est, per species rerum sensibilium, præter rationem à priori, quæ idem numer. 27 ostendimus de substantijs materialibus, quæ potiori ratione idem demonstrat de substantijs spiritualibus, probari potest à posteriori, seu ab

in-

inconuenienti, quod ex opposito sequeretur, nimirum, quod pro hoc statu possemus substantias spirituales, vt sunt Deus, Angeli, & anima rationalis, cognoscere absolute, & vt in se sunt, & non per analogiam, seu similitudinem ad res sensibiles, per quarum species cognoscuntur; quod quàm falsum sit, ostendit experientia, quæ experimur, numquam nos posse pro hoc statu cognoscere, neque Deum, neque Angelos, neque animam rationalē absolute, & vt in se sunt; sed semper ista cognoscimus analogicè, seu per similitudinem rerum sensibilium, per quarum species illa cognoscimus. Sequela patet, nam cum species impressa virtualiter representet obiectum, cuius est species impressa, absolute, & vt est in se; necessariò inferitur, vt id, quod cognoscimus per propriam speciem impressam, illud cognoscamus absolute, & vt est in se.

34 Sed circa modum, quo intellectus noster pro hoc statu perueniat per species rerum sensibilium ad cognitionem propriam, & distinctam Dei, aliqua discutit Scotus in 1. distinct. 3. quæst. 2. quæ hic annectere non grauabor, quia ex eis cum proportione debita, quomodo etiam perueniat ad cognitionem propriam, & distinctam aliarum substan-

tiarum spiritualium creaturarum, vt sunt Angeli, & anima rationalis, eorumque accidentia spiritualia, non erit difficile intelligere.

35 Primò rejicit sententiam, quæ affirmat, nos pro hoc statu solum posse peruenire in cognitionem Dei per negationes, quibus remouemus à Deo imperfectiones creaturarum, vt si dicamus, Deus non est quid materiale, non est quid finitum, &c. ostendens, nos posse peruenire pro hoc statu in cognitionem Dei, etiam per affirmationes attribuendo ei aliquid positium, vt si dicamus, Deus est quid spirituale, quid simpliciter infinitum, &c. quod probatur, quia negationes, quæ necessariò consequuntur ad aliquod positium, vt sunt negationes repugnantiae ex Aristotele 2. perihermeniarum textu 2. & 4. Metaphis. textu 16. non cognoscuntur, nisi per affirmationem illius positiui, ad quod necessariò sequuntur. De homine enim non negamus esse irrationalem, nisi quia de ipso affirmamus, esse intrinsecè rationalem. Tum etiam, quia negatio, aut percipitur præcisè, aut distincta de aliquo, vt cum dicitur, Deus est *non lapis*; si præcisè concipiatur, per hoc non magis intelligitur Deus, quàm chimæra, quia pura negatio, vt est *non lapis* æquè dicitur de

chi-

chimæra, ac de Deo. Si concipitur, vt dicta de aliquo, scilicet, vt dicta de Deo, tunc inquirō de illo substracto, de quo dicitur, scilicet, de Deo, an sit conceptus affirmatiuus, an negatiuus? si affirmatiuus, habeo intētum, scilicet, Deum non cognosci proprio, & determinato conceptu per puram negationem, sed etiam per aliquod positium ei attributum: si negatiuus, sequitur idē, quod prius, scilicet, per illam negationem, non posse cognosci Deum magis, quā chimæra; & cōsequenter, quod quantumque procedatur in negationibus, non cognoscatur Deus magis, quā chimæra, nisi fiat status in cognitione alicuius positiui.

36 Secundò statuit cōtra Hēricum, nos pro hoc statu posse peruenire, non solum ad cognitionem positiuam attributorum Dei; sed etiam ad cognitionem positiuam alicuius prædicati quidditatiui, & quod in quid de ipso Deo prædicetur; & probat, quia secundum Hēricum intellectus viatoris cognoscens de Deo esse sapientem, cognoscit sapiētiam, quæ est attributum Dei, in actu secundo perficientem naturam: ergo intelligendō sapientem, oportet, præintelligere aliquid, quasi subiectum, in quo intelligo illud attributum in esse, & conceptus istius, quasi subiecti necessariō erit quidditatiuus, quia in nullo alio po-

test esse status.

37 Tertio docet, solū ens esse prædicatū quidditatiuū, quod de Deo possumus cognoscere pro hoc statu; & probat; quia cum cognitio nostra pro hoc statu pendeat à sensibus, & solū cognoscamus per species abstractas ab obiectis per se sensibilibus, vt sunt sola accidentia, & insuper prædicata quidditatiua non contineantur, neque quoad esse, neque quoad cognosci in virtute alterius prioris, cum ipsa sit primum, quod vnicuique rei conuenit, solum peruenire poterimus pro hoc statu in cognitionem prædicatorum quidditatorum Dei, quæ vniocē, & quidditatiuē conueniunt tā Deo, quā accidentibus; & quia in sententia Scoti ex prædicatis quidditatiuis Dei solū ens vniocē, & in quid de Deo, & de accidentibus prædicatur, hinc optime infert Scotus, solū ens esse prædicatū quidditatiuū, quod de Deo pro hoc statu possumus cognoscere. Verū est, hanc rationē Scoti supponere, ens vniocē, & in quid prædicari de Deo, & creaturis etiā accidentalibus, quod communiter non admittitur; sed ideō Scotus, non tā id supponit, quā probat rationibus efficacibus, & soluēdo, quæ adducuntur in contrariū; quæ omnia ex professo expendimus in Logica cap. 1. Categoriarum, disp. 2. tribus quæstionibus; recolantur ibi dicta.

38 Quarto affirmat, posse nos pro hoc statu deuenire in cognitionem multorū conceptuū obiectiuorū, qui etiā si non sint de quidditate Dei; sunt tamen proprii Deo, & non conuenientes creaturis, & huiusmodi esse conceptus omnium perfectionū simpliciter in summo; & subdit, inter istos conceptus perfectiorem, & simpliciorē, nobis possibilē pro hoc statu esse conceptum entis simpliciter infiniti; quia hic est simplicior, quā conceptus entis boni, vel entis veri, & aliorum similium; quia infinitū non est quasi attributū, vel passio entis, siue eius, de quo dicitur, sed dicit modum intrinsecum illius entitatis: itaque cum dico *ens infinitum*, non habeo cōceptum quasi per accidens ex subiecto, & passione; sed conceptum per se subiecti in certo gradu perfectionis, scilicet, infinitatis; sicut albedo intensa non dicit conceptum per accidens, sicut dicit albedo visibilis; nam intensio non est passio, seu attributum albedinis, sed modus intrinsecus illius; & per hoc patet, inquit Scotus, cōceptū *em is infinitum* esse magis simplicem, quā alios cōceptus attributales, quos cognoscimus de Deo, vt sunt conceptus entis boni, entis veri, &c.

39 Rursus conceptum obiectiuum *entis infiniti* esse perfectiorem, seu intimiorem omnibus alijs attributalibus, quos

cognoscimus de Deo, probat Scotus primò, quia iste conceptus virtualiter cōtinet alios attributales; nam sicut ens virtualiter cōtinet, seu includit in se bonum, verū, &c. ita ens infinitum virtualiter includit bonum infinitum, verum infinitum, &c. Secundò probat, quia demonstratione *quia*, id est, ex effectibus creatis vltimum, quod concludimus de Deo, est, esse infinitum (sicuti è contra in demōstratione *propter quid*, id, quod primò assumimus, est esse infinitum) & manifestum est, illa esse perfectiora, seu intimiora, quæ vltimò cognoscuntur à nobis demonstratione *quia*, & ex creaturis de Deo; quia propter eorum remotionem à creaturis difficillimum à creaturis illa cognoscere possumus.

40 Demum ostendit Scotus, quo pacto per discursum metaphysicum ex creaturis in cognitionem perfectionum attributaliū Dei deueniamus, quodam discursu, qui etiam probat præter ens dari etiam alios conceptus communes vniocos Deo, & creaturis; discursus talis est, omnis inquisitio metaphysica de Deo sic procedit, considerando, scilicet, rationem aliquam formalem ex contentis in aliquo effectu creato, quæ ex se nullā imperfectionem, aut limitationē includat, & reueruando illam rationem formalem, & auferendo

do ab ea omnes imperfectiones, quas habet in creaturis, attribuendo illammet Deo in summo perfectionis gradu; exemplū sit in ratione formalis, vel sapientiae, vel intellectus, vel voluntatis: consideratur enim a Metaphysico aliqua ex his formalitatibus, quæ reperiuntur in homine, præcisè secundum se, ex eo quod præcisè, & secundum se considerata nullam imperfectionē, aut limitationem includit, referuādo eam excludit ab ea omnes imperfectiones, seu limitationes, quæ ipsam concomitantur in creaturis, & ipsammet attribuit Deo in summo gradu perfectionis. Ecce, quàm clarè nos doceat Scotus modū, quo pro hoc statu discurrendo metaphysicè, ex cognitione eorū, quæ sunt in creaturis, devenimus in cognitionem propriā, & distinctam attributorū Dei. Ex quo etiam optimè conuincit Scotus, Metaphysicum sic discurrentem habere conceptum rationis formalis, tam sapientiae, quàm intellectus, vel voluntatis uniuocum (in quarto, & imperfecto uniuocationis gradu) tã Deo, quàm creaturis; siquidem eandem rationem formalem, vel sapientiae, vel intellectus, vel voluntatis, quam concipit in homine, ipsammet abstractam, & præcisam ab imperfectionibus, quas habet in creaturis, attribuit Deo in summo gradu perfectionis.

QVÆSTIO IV.

*An in parte intellectiua sit memoria,
& an hæc distinguatur realiter
ab intellectu possibili?*

Egimus disp. 2. huius libri, quæst. 3. sect. 2. à nu. 29. de memoria sensitua; agendum est modò de memoria intellectiua. Sed quia memoria intellectiua, tam apud Scotū, quàm apud alios Theologos Latinos dupliciter solet accipi; primò latè, scilicet, pro potentia animæ, quæ non solum est receptiua specierum qualiumcumque rerum intelligibiliū; sed etiam est conseruatiua ipsarum. Secūdo strictè, scilicet, pro potentia rememoratiua actuum nostrorum præteritorū, in quantum præteritorū. Suppono, in præsenti quæstione nō esse sermonem de memoria latè, & in priori sensu sumpta, quia de hac memoria ita certū est dari in parte intellectiua, ac certum est dari intellectum passibilem, non solum receptiuum specierum intelligibiliū, quæ ad intellectiōnē requiruntur, sed etiam conseruatiuum earum, post transactam actualem intellectiōnem; & de hac memoria latè sumpta loquitur Scotus in 1. distinct. 3. post quæstionem 6. dum contra opinionem, quæ attribui solet Auicenzæ 6. naturalium, parte 5. capit. 6. vel 7. sci-

scilicet, nullam speciem manere in parte intellectiua post actum intelligendi, & consequenter non dari memoriam intellectiua, adhuc latè, & in priori sensu sumpta, multis rationibus oppositum conuincit. Sed sermo est de memoria strictè, & in posteriori sensu sumpta, de qua memoria latè disputat Scotus 4. sententiarum, distinct. 45. quæst. 3. ubi actum eius, qui dicitur recordatio sic describit, *recordatio est cognitio alicuius actus præteriti, in quantum præteriti*, quam descriptionem disput. 2. citata loquendo de memoria sensitua num. 30. ex doctrina ipsius Scoti latè expendimus. Recolantur ibi dicta.

2 Loquendo ergo de memoria strictè sumpta circa primum, quod quærit præsens quæstio, aliquorum sententia est, in parte intellectiua nō dari memoriam propriè, & strictè sumptam; sed ut sic solum dari in potentia sensitua; ita docet D. Thom. 1. parte artic. 6. his verbis, *Si verò de ratione memoriae sit, quod eius obiectum sit præteritum, ut præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitua tantum, quæ est apprehensio particularium*; idem docet in solutione ad 2. & de veritate quæst. 10. artic. 2. & 2. contra gentes cap. 74. & ibi Ferrariensis, alijque Thomistæ communiter, & Albertus in summa de homi-

ne, tractatu de memoria.

3 Probari solet primò auctoritate Aristotelis, qui libro de memoria, & remissentia, cap. 1. videtur soli sensui attribuere memoriam propriè, & strictè sumptam primò, & per se; intellectui verò solum per accidens; verba Aristotelis sunt, *Manifestum est, quod primum sensitui horum cognitio est; memoria autem ea, quæ est intelligibilem, non sine phantasmate est; quare intellectus secundum accidens utique erit, per se autem primi sensitui*. Item eodem loco docet, quosdam esse benè rememoratiuos, quosdam malè propter diuersitatem organorum; ergo sentit, memoriam solum esse in parte sensitua, quia sola sensitua est organica.

4 Secūdo, & est fundamentum D. Thomæ; ad memoriam strictè sumptam non sufficit, quod sit potentia conseruatiua specierum; neque etiam sufficit, quod cognoscat actum præteritum; sed etiam est requisitum, & omnino necessarium, quod cognoscat actum præteritum, in quantum præteritum; sed potentia intellectiua, etiam si sit conseruatiua specierum intelligibiliū, & similiter etiam si cognoscat actum suum præteritum; non tamen cognoscit illum, in quantum præteritum; ergo in parte intellectiua non datur memoria strictè sumptam.

sumpta. Vltimam partem minoris propositionis, in qua est tota difficultas, probat, quia præteritum, in quantum præteritum, cum nō abstrahat, sed potius includat determinatam temporis differentiam, erit utique singulare; sed intellectus non percipit singularia, ut singularia sunt; sed solum vniuersalia abstrahentia à conditionibus, & circumstantijs particularibus: ergo vera est illa pars minoris propositionis, scilicet, potentiam intellectiuam, etiam si cognoscat actum suum præteritum; non tamen cognoscere illum in quantum præteritum.

5 Sed nobis tenendum est cū Scoto nostro (qui falso citatur à Rubio pro opposita sententia) in 4. dist. 45. quæstio. 3. in parte intellectiua dari memoriam propriè, & strictè sumptam. Scotum sequitur omnes eius discipuli, & inter ipsos Filippus Faber theoremate 80. & ex alijs Suarez libro 4. de anima cap. 10. conclusionem 3. Auerſa 2. tomo quæst. 5. sect. 1. Rubius tractatu de intellectu possibili quæst. 5. dubio 2. num. 232. & plures alij. Et supposita doctrina, quam quæstio. præcedenti num. 7. cum Scoto, & pluribus alijs statuimus, scilicet, intellectum nostrum pro hoc statu cognoscere quidditates rerum sensibiliū singulares, in quantum singulares, proprio, & distincto con-

ceptu, licet non per proprias species, singularitates, seu principia individuacionis intrinseca, quibus sunt contractæ, virtualiter repræsentantes (hoc enim pacto, neque à sensibus percipiuntur, ut ibidem per rationes Scoti manifestè ostēdimus) saltē per collectionē specierum, tam earū quidditates, quam quidditates accidentiū, quæ principium individuacionis intrinsecum consequuntur, & quibus sunt concretæ, virtualiter repræsentantium, existimo nullam posse habere difficultatem, ut multis vijs eam comprobatur Scotus loco citato.

6 Primò ex Aristotele, qui libro de memoria, & reminiscētia supra citato quædam dicit, ex quibus cōcluditur, dari memoriam strictè sumptam in parte intellectiua. Dicit enim, quòd intellectus, quorundam intelligibilium, quæ aliquando didicit, & fuit speculatus, habet memoriā, ut quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Neque obstat, quòd subdit Scotus, quòd ibidem dicit Aristoteles, hanc memoriam intelligibiliū non esse sine phantasmate; nam per hoc non negat, dari memoriā intellectiuam; sed solū intēdit, pro hoc statu actum memoriæ intellectiue semper cōcomitari actum memoriæ sensitiue: & quòd hoc intendat Arist. patet; nā ibidem etiam affirmat, nos

non

non intelligere sine phantasmate, & tamen per hoc nō negat, dari intellectiōnem, sed solum intendit intellectiōnem nostram pro hoc statu semper concomitari actum phantasiæ circa idem obiectum.

7 Item ibidem docet, reminiscētiā, quæ absque dubio est memoria strictè sumpta, solum esse in hominibus, & non in brutis, eo quòd reminiscens discurrit ex quibusdam notis ad illud, quod aliquando didicit, cuius vult recuperare recordationem: ergo sentit Aristoteles, in parte intellectiua dari memoriam strictè sumptam, multò perfectiorem, ac datur in parte sensitiua.

8 Secūdo probat rationibus; prima, in potentijs cognoscitiuis subordinatis, quidquid attingitur à potentia inferiori, attingitur etiam, & perfectiori modo, à potentia superiori; sed sensus internus, & intellectus sunt potentiæ cognoscitiue subordinatæ; ergo quod attingitur à sensu interno, qui est potentia inferior, attingitur etiā, & perfectiori modo ab intellectu, qui est potentia superior: sed sensus interior (ipsis aduersarijs consentientibus) attingit obiectum cum omnibus ad actum memoriæ strictè sumptæ requisitis; ergo idem, & perfectiori modo concedendum erit intellectui. Et confirmatur, quia nihil deficit intellectui ex his, quæ ad rationem

memoriæ strictè sumptæ requiruntur; nam est potentia, nō solum receptiua; sed etiam cōseruatiua specierum intelligibilium, & insuper cognoscit actum suum præteritum, in quantum præteritum, ut experientia testatur.

9 Secunda ratio, qua idē probat Scotus, talis est; in intellectu potest recordari aliquorū obiectorū proximorum, quorum non potest potētia sensitiua recordari, ut sunt omnes intellectiōnes, & volitiones præteritæ, quæ nō cadūt sub obiecto adæquato alicuius sensus; ergo necessariò faciendū est, dari memoriā strictè sumptā in parte intellectiua: antecedens patet, quia aliās non posset homo poenitere de malis volitionibus, neque præteritam intellectiōnem, ut præteritam conferre ad futuram, & per consequens, neque ex eo, quòd ista speculatus est, ordinare se ad speculandum alia sequentia, quæ omnia sunt absurda.

10 Tertia ratio; anima separata perfectè recordatur singularium præteritorum, & quæ cognouit pro hoc statu coniūctionis ad corpus. Et sic diues ille Lucæ 16. recogitabat suos fratres, & dicebat ad Abrahā, Rogate, ut mittas eum in domum patris mei; habuicnim quinque fratres; imò Abraham illi dixit, Recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarum mala. Nec negari potest, quòd animæ separata-

rata recognoscunt, & recordantur opera, quæ fecerant in corpore cum suis circumstantijs loci, & temporis; sed anima separata non habet memoriam sensitivam, quia hæc affixa est organo corporeo; ergo datur in parte intellectiva memoria propriè, & strictè sumpta.

11 Ad primam auctoritatem Aristotelis ex duabus, quæ adducebantur in cōtrarium, responderetur, Aristotelem in prædictis verbis non negare, dari veram memoriam in parte intellectiva; aliàs sibi esset cōtrarius, cum in eodem libro illam admittat, vt ex dictis numero 6. & 7. manifestè constat; sed quia nostra cognitio pendet à sensibus, ita vt nihil sit in intellectu, quin prius fuerit in sensu; ideo ad significandam istam dependentiam dixit Aristoteles, memoriam primò, & per se competere sensui; intellectui verò non primò, sed per accidens, id est, dependenter à sensibus, seu à memoria sensitiva; & propter istam dependentiam, quam habet pro hoc statu memoria intellectiva à memoria sensitiva, attribuit in secunda auctoritate adducta in cōtrarium diuersitati organorum, quòd aliqui sint benè, aliqui verò male rememoratui.

12 Ad fundamētum D. Thomæ, concessa maiori, nega-

mus minorem, quo ad illam vltimam partem, scilicet, potentiam intellectivam nō cognoscere actum suum præteritum, in quantum præteritum; nam si id conceditur sensui interiori, cur denegandum erit potentia intellectiva? Et ad probationem eius dicimus, falsum esse, intellectum non cognoscere singularia, in quantum singularia; oppositum enim ostendimus quæstion. præcedenti, numer. 7. & sequentibus. Recolantur ibi dicta.

13 Circa secundum quod quærit quæstio, an, scilicet, memoria intellectiva sit potentia realiter distincta à potentia intellectiva? In sententia nostra, & Scoti, quæ tenet, potentias animæ non organicas, vt sunt intellectus, & voluntas, neque inter se, neque ab anima realiter distinguuntur, sed solum formaliter, multò potiori ratione dicendum erit, potentiam intellectivam non distinguere realiter à memoria intellectiva: imò addo; neque etiam esse potentias formaliter distinctas, sicut sunt intellectus, & voluntas; nam non solum habent idem obiectum adæquatum, scilicet, ens, in quantum ens, in tota sua latitudine sumptum; sed etiam eodem modo respiciunt, & attingunt illud, nimirum, attrahendo illud ad se, non quidem realiter, sed intentionaliter, re-

ci-

ciendo, inquam, speciem, seu similitudinem illius, tam impressam, quam expressam; in quo sensu dixit Aristoteles, intelligetem fieri omnia, quæ intelligit; quæ rationes non conueniunt voluntati, si ad intellectum comparatur, cum eius obiectum adæquatum non sit ens, in quantum ens, sed in quantum bonum; bonitas autem transcendentalis, etsi identificetur cum ente; non tamen est idem formaliter cum illo, sed potius formaliter distincta; sicut & sunt propriæ passiones ab essentia, cuius sunt passiones propriæ; & insuper modus respiciendi, seu attingendi suum obiectum non sit attrahendo ad se obiectum intentionaliter, sed potius oppositus; voluntas enim attrahitur ab obiecto, & fertur in illud. Et propter hæc memoria intellectiva non est potentia, adhuc formaliter distincta ab intellectu, secus verò voluntas.

14 Solum ergo circa propositam difficultatem esse poterit cōtrouersia inter Thomistas, qui potentias animæ non organicas, vt sunt intellectus, & voluntas, defendunt esse accidentia ad prædicamentum qualitatis spectantia, tam ab anima, quam inter se realiter distinctas; sed adhuc inter istos non est cōtrouersia; nam cōueniunt omnes, memoriam intellectivam non esse potentiam realiter, imò neque for-

†

maliter ab intellectu distinctam. Et merito, adhuc stando in istorum principijs; nam pluralitas potentiarum (vt sæpè tactum est) non est admittenda, nisi vrgenti ratione comprobetur; in præsentem autem non est vrgens ratio, quæ probet, memoriam esse potentiam realiter, aut formaliter ab intellectu possibili distinctam; sed potius sunt plures, quæ oppositum conuincant.

15 Nam in primis, quòd memoria sit cōseruatiua specierum intentionalium, tantum abest, vt probet, esse potentiam realiter distinctam ab intellectu possibili, qui est potentia receptiua prædictarum specierum, quòd potius probat oppositum; nam potentia receptiua specierum intentionalium, & potentia cōseruatiua earum necessariò debet esse eadem numero potentia, aliàs accidens migraret à subiecto in subiectum. Item quòd actus memoriæ sit cognitio tantum actus præteriti, in quantum præteriti, etsi benè arguat, hunc actum esse distinctum ab actu, quo intellectus possibilis cognoscit præsentia, aut futura; non tamen arguit potentias distinctas realiter, aut formaliter à quibus proueniât; nam sunt actus inadæquati potentia intellectiva, cum vterque sit intellectio, & potentia, etiam si distinguantur, tam realiter, quam formaliter per actus; sed non per actus inadæ-

Cc qua;

quatos, sed per actus adæquatos; quibus adde id, quod num. 13. dicebamus, scilicet, intellectum possibilem, & memoriam intellectiuam habere idem obiectum adæquatum, nimirum, ens, in quantum ens, & similiter eundem modum respiciendi, seu attingendi illud, videlicet, illud ad se attrahendo; ergo sine fundamento distinguerentur potentia ista, vel realiter, vel formaliter.

16. Sed contra prædicta aliqua solent obijci; primū, quod D. Augustinus libro. 10. de Trinitate. cap. 11. tria distinguit in anima, scilicet, memoriam, intelligentiam, & voluntatem, & de intelligentia docet, oriri ex memoria; quod esse nō posset, si intelligentia, id est, intellectus, non esset potentia realiter à memoria distincta. Secundū, quod homo dicitur conditus ad imaginem, & similitudinē sanctissimæ Trinitatis, non aliaratione, nisi quia sicuti in Deo est vna essentia in tribus diuinis personis; ita in anima hominis, vna cum sit, habet tres potētias realiter inter se distinctas, scilicet, memoriam, intellectum, & voluntatem. Quibus accedit communis modus loquēdi, qui admittit potētias animæ esse tres, qui sine distinctione realiter inter ipsas saluari non potest.

17. Sed ad primum respondeamus, Augustinum nomine memoriæ intelligere intellectum foecundatum speciebus intelli-

gibilibus, qui, in quantum illas conservat, dici solet (vt num. 1. diximus.) licet latè, à Theologis memoria foecunda; per intelligentiam autem non intellexisse intellectum, vt arguētum assumit; hic enim planum est non oriri ex memoria foecunda; sed intelligere actualem intellectionem; hæc enim est, quæ ex memoria foecunda, id est, ex intellectu foecundato speciebus intelligibilibus procedit, & originatur.

18. Ad secundum, hominē dici conditum ad imaginem, & similitudinē sanctissimæ Trinitatis, non quia in nostra anima sint tres potētias realiter distinctæ; sicuti in essentia diuina sunt tres Personæ distinctæ realiter; sed quia in sanctissima Trinitate, sicut datur in Patre, qui est prima persona Trinitatis, diuinus intellectus foecundatus diuina essentia, qui, vt sic dicitur à Theologis (licet latè) memoria foecunda Patris, ex qua per actum notionale prædicti intellectus, qui dicitur dictio, procedit intellectio notionalis, & per se personaliter subsistens, quæ dicitur Verbū, estque secunda Persona Trinitatis, appellaturque Filius; & insuper Pater, & Filius per actum notionalem voluntatis, sed vtrique communem, qui dicitur spiratio actiua, spirant diuinā dilectionem notionalē, & per se personaliter subsistentē, quæ dicitur Spiritus Sanctus, estque

ter-

tertia Persona Trinitatis, de quibus latius in materia de Trinitate egimus: sic in anima nostra datur cum debita proportionē intellectus possibilis foecundatus speciebus intelligibilibus, qui, in quantum illas conservat, dicitur (licet latè) memoria foecunda, ex qua per actum intellectus, qui dicitur dictio, producit intellectio, quæ etiam dicitur verbum (vt ex dicendis disputatione sequenti cōstabit) & insuper anima nostra per actum voluntatis, qui dicitur spiratio, producit dilectionem, per quam formaliter diligimus ea, quæ per intellectum nobis repræsentantur. Verum est, inter hæc esselatum discrimen; nam Pater æternus, etsi per dictionem producat intellectionem notionalem, quæ dicitur Verbum; non tamen intelligit per eam, sed per intellectionem improductam essentialē, & communē omnibus tribus personis. Et similiter etsi Pater, & Filius per

spirationem spirant dilectionē notionalem, quæ dicitur Spiritus Sanctus; non tamen diligunt per illam, sed per dilectionem improductam essentialē, & communē tribus diuinis Personis. At anima nostra formaliter intelligit per intellectionem productam per dictionē, quæ dicitur verbum; & formaliter diligit per dilectionē productam per spirationē; & ideo si anima nostra dicatur imago sanctissimæ Trinitatis, sed non propriè, sed adumbratè.

19. Ad vltimū dicimus, quod cum nos pro hoc statu non deueniamus in cognitionem potentiarum animæ, nisi per operationes earum, & insuper operationes memoriæ, intellectus, & voluntatis realiter distinctæ sint; ideo communis modus loquēdi affirmat, esse tres potētias animæ, non quia prædictæ potētias realiter distinctæ sint, sed quia operationes earum, quas experimur, realiter distinguuntur.

DISPUTATIO QUINTA.

De intellectu.

Nomine intellectiois intelligunt omnes formam illam, à qua intellectus noster actu, formaliter, & vitaliter intelligēs denominatur, de qua quatuor examinari oportet, primum, in quo formaliter consistat? Secundum, an intellectio sit verbum mentis? Tertium, vtrum potentia Dei absoluta possit produci à Deo in nostro intellectu sine concursu effectiuo illius? Quartum, in quo differant cognitio intuitiua, & abstractiua?

Cc 2

QVÆ.

QVÆSTIO PRIMA.

In quo formaliter consistat intellectio nostra?

Quod inquit quæstio præfens, idem inquiri posset de sensationibus, tam externorum, quam interni sensus, & de actibus appetitus, tam sensitiui, quam intellectiui; quia de omnibus eadē est ratio. Quidquid ergo determinatum fuerit de intellectu, quæ, ut dixi, est forma, à qua actu, formaliter, & vitaliter intellectus noster intelligens denominatur, idem cum proportione debita sentiendum est de actibus sensitiuis, qui sunt formæ, à quibus sensus actu, & formaliter, & vitaliter sentientes denominantur; & similiter de actibus appetitus, tam sensitiui, quam intellectiui, qui sunt formæ, à quibus appetitus isti actu formaliter, & vitaliter denominantur appetentes.

2 Ratio dubitandi est, quia ad intellectiōnem plura concurrunt, de quibus dubitari potest, in quonam ipsorum nostra actualis intellectio formaliter consistat? Nam in primis ad productionem specierum impressarum intelligibilium (quæ in veriori sententia, & quam sequimur, necessariæ sunt ad omnem intellectiōnem, tam abstractiuam, quam intuiti-

uam) concurrunt, ut duæ causæ partiales diuersæ rationis, essentialiter subordinatæ, tam intellectus agens, quam obiectum reuocens in phantasia, quod ideo phantasma nuncupatur, ut disputatione 3. huius libri, quæstione 3. numero 5. statuimus, quas species impressas in se recipiens intellectus possibilis, quasi in actu primo constituitur completè potēs producere intellectuōnem. Deindè ab intellectu possibili, & ab speciebus intelligibilibus impressis, in ipso residentibus, tanquam à duabus causis partialibus diuersæ rationis, essentialiter subordinatis (ut latè ostēdimus cum Scotto 2. libro huius operis disp. 5. quæsti. 2. num. 10. & sequentibus) producitur per veram actionē (sumpta actione, siue pro respectu producētis ad productū, quæ est relatio intrinsecus adueniens, spectans ad tertium prædicamētū, siue pro respectu transmutantis ad transmutatum, quæ est relatio extrinsecus adueniens, constituens prædicamētū actionis, siue pro re acta in fieri, quæ est actio de qua loquitur Aristoteles 3. libro Physicorum, cum docet, actionē, & passionem esse idem realiter in motu,

motu, & solum differre formaliter, & non constituitur per se in aliquo ex decem prædicamentis, sed reducitur ad prædicamentum sui termini) species expressa, sic dicta, quia intentionaliter expressè representat obiectum, quod cognoscitur, & est quoddam accidens spectans ad prædicamentum qualitatis, & solum grammaticaliter dicitur actio, eo quod est quædam qualitas operatiua, & consequenter per suum effectū formalem, quem tribuit intellectui, in quo recipitur, reddit illum actu, & formaliter operantem, seu intentionaliter tendentem, & respicientem obiectum, quod representat.

3 His prælibatis; prima sententia esse potest, quam attribuit Rubius tractatu de actu intellectus possibilis, quæst. 1. multis auctoribus, nimirum, intellectuōnem formaliter consistere in receptione specierum intelligibilium impressarum in intellectu possibili. Verum est, commentatorem Scoti in 1. dist. 3. quæsti. 6. solum attribuerè hanc sententiam Gotfredo quodlibeto 4. Egidio quodlibeto 3. & Suesiano libro 5. de intellectu cap. 9. fortassis, quia reliqui auctores, quos citat Rubius, non loquuntur de receptione speciei impressæ, sed de receptione speciei expressæ; quod longè diuersum est.

4 Sed cuiuscumque sit ista sententia, falsa omnino est.

Nam si, ut supponimus, species impressa simul cum intellectu effectiue concurrat ad intellectuōnem, nō poterit intellectuō formaliter consistere in receptione speciei impressæ, seu in ipsa specie impressa, recepta in intellectu possibili; aliàs idem esset concausa efficiens sui ipsius; quod implicationem inuoluit.

5 Nec refert, quod aliqui obijciunt, scilicet, intellectū formaliter intelligere, quando fit similis obiecto; sed fit similis obiecto per receptionem speciei impressæ; ergo intellectuō formaliter consistit in receptione speciei impressæ. Nam maior solū est vera, & intelligēda de similitudine formali, & expressa; non verò de similitudine virtuali, seu causatiua similitudinis formalis, & expressæ, qualis est species impressa. Hæc enim (ut sæpè dictum est) solum dicitur similitudo, seu expressio obiecti, in quantum simul cum intellectu producit speciem impressam, quæ est similitudo, seu expressio obiecti formalis, & expressa.

6 Secunda sententia affirmat, intellectuōnem formaliter sumptam non consistere in specie expressa, quæ producitur ab intellectu possibili informato speciebus intelligibilibus impressis, & dicitur verbum mentis; sed in productione, seu actione illa media, qua producitur species expressa, seu verbum

mentis. Hæc est communis, & recepta sententia inter Thomistas, quam attribuunt Diuo Thomæ varijs in locis, quæ infra referemus.

7. Sed quamuis omnes Thomistæ, cum D. Thoma in hoc asserto conueniant; valde tamen differunt in explicando, ad quodnam prædicamentum spectet hæc productio, seu actio media, qua producitur ab intellectu possibili, informato speciebus intelligibilibus impressis, species expressa, seu verbum mentis, in qua ipsi intellectioem formaliter constituunt.

8. Quidam ex eis affirmant spectare ad prædicamentum actionis; ita Conimbricenses in hoc 3. libro cap. 8. quæst. 3. artic. 3. Montefinos 1. 2. disput. 3. quæst. 5. Fonseca 5. Metaph. cap. 15. quæst. 10. sect. 2. Pater Ioannes Gonçales 1. p. quæst. 12. art. 2. disput. 25. sect. 4. num. 49. & alij plures. Et quo ad hoc probari potest, quia actio ista, per quam, intellectus informatus speciebus intelligibilibus impressis producit speciem expressam, seu verbum mentis, est verè, & propriè transmutatio, cum intellectus per ipsam, ex non intelligente transeat ad esse intelligentis; sed habitudo transmutantis ad transmutatum, quæ est, à qua intellectus denominatur formaliter transmutans. (quæ in sententia Scoti est relatio ex-

trinsecus adueniens) spectat ad prædicamentum actionis; sicuti & habitudo transmutati ad transmutans, ei opposita spectat ad prædicamentum passionis; ergo actio, per quæ intellectus possibilis producit speciem expressam, seu verbum mentis, quæ est, in qua secundum Thomistas consistit formaliter intellectio, ad prædicamentum actionis formaliter spectat. Neque obstat, quod hæc transmutatio, qua intellectus ex non intelligente transit ad esse intelligentis, non sit à contrario in contrarium, & consequenter, neque corruptiua, neque motus successiuus, sed à contradictorio in contradictorium, & consequenter solù perfectiua, & instantanea. Nam de ratione actionis, quæ est genus generalissimū huius prædicamenti, solū est habitudo, seu relatio transmutantis ad transmutatum: quod autem hæc transmutatio fiat à contrario in contrarium, & consequenter sit corruptiua, & successiua, vel quod fiat à contradictorio in contradictorium, & consequenter, quod non sit corruptiua, nec successiua, sed solù perfectiua, & instantanea, solū sunt differentie specierum, seu generum subalternorum huius prædicamenti; aliàs actio, per quæ diaphanum ex non lucido transmutatur in lucidum, nõ spectaret ad prædicamentum actionis; quod plane est falsum.

9. Alij verò per oppositū affirmant,

mant, spectare ad prædicamentum qualitatis; & pro hac sententia citant Patres Carmelitani D. Thomam opusculo 47. cap. 7. & in 1. dist. 8. quæst. 4. & 1. part. quæst. 18. art. 1. Caietanum 1. part. quæst. 79. art. 2. & quæst. 34. art. 1. ad 2. Capreolum in 1. dist. 35. quæst. 1. artic. 3. & in 2. dist. 1. quæst. 2. Ferraram 2. contra gentes capite 9. & quàm plures alios; & eam vt Diui Thomæ defendit Ioannes à Sancto Thoma quæstione 11. artic. 1. & etiam tueretur Auerfa quæst. 75. de anima, sect. 3. & quo ad hoc discrimen, quod inter Thomistas versatur, probari potest hæc sententia, quia actio, sumpta pro re acta in fieri, ad nullum prædicamentum per se spectat; sed reductiuè collocatur in prædicamento sui termini, vt Aristoteles 5. Physicorum docet, & recipitur ab omnibus; sed terminus huius actionis est species expressa, siue verbum mentis, quod in omnium sententia est qualitas: ergo prædicta actio, sumpta pro re acta in fieri ad prædicamentum qualitatis, saltem reductiuè spectabit.

10. Sed adhuc inter istos vltimos Thomistas aliud discrimen reperio; nam aliqui ipsorum, inter quos sunt Ioannes à Sancto Thoma, Auerfa, Caietanus, & Ferrara, illam qualitatem, in qua dicunt, formaliter consistere intellectioem, distinguunt à qualitate, in qua

formaliter consistit species expressa, seu verbum mentis, tanquam duas qualitates realiter inter se distinctas; quod alij Thomistæ non admittunt, & merito; quia duæ qualitates realiter distinctæ duas actiones realiter distinctas necessariò requirunt, sumpta actione, pro re acta in fieri; quia actiones in hac acceptione sumptæ, identificantur cum terminis earum, licet modaliter distinguantur: dari autem duas actiones realiter distinctas, vnam, per quam producat intellectionem, & aliã, per quam producatur species expressa, seu verbum mentis, ipsis etiam aduersarijs consentientibus, falsum est.

11. Alij verò dicunt, qualitatem, in qua intellectio formaliter consistit, non esse distinctam à qualitate, quæ dicitur species expressa, seu verbum mentis, sicut duas res, seu duas qualitates; sed esse eandem rem, seu qualitatem, modaliter distinctam; quæ doctrina, quantum attinet ad distinctionem harum qualitatum, vera est, & communiter recepta; communiter enim receptum est id, quod ex professo docuimus 3. libro Physicorum disputat. 1. quæstione 3. scilicet, motum sumptum pro forma fluente, & similiter actionem sumptam pro re acta in fieri, etsi realiter distinguantur à suis terminis, sed non tanquam duæ res; sed tanquam

eadem res sub diuersis modis existendi; eadem enim res, quæ dum est in fieri, seu in esse imperfecto, & viali, dicitur motus, seu actio; dum est in facto esse, & in esse perfecto, dicitur terminus motus, seu actionis, sumpto motu pro forma fluente, & sumpta actione pro fieri rei, seu forma facta in fieri, sicut hic sumitur ab his Thomistis. Sed quantum attinet ad præcipuam assertionem, scilicet, intellectionem formaliter consistere in ista actione, non minores difficultates involvit, quas infra, dum probemus sententiam Scoti, adducemus.

12 Sed quidquid sit de his diuersis Thomistarum placitis, id, in quo omnes conueniunt, scilicet, intellectionem non consistere formaliter in specie expressa, seu verbo mentis, sed potius in productione, seu actione media, qua producitur; probare intendunt, licet non ex eodem, sed ex diuersis capitibus.

13 Conimbricenses, & alij, qui, vt diximus, sustinent, intellectionem formaliter non consistere in aliqua qualitate; sed formaliter spectare ad prædicamentum actionis, id probare nituntur ex Aristotele: nam in primis 10. Ethicorum capite 3. de operationibus immanentibus, & in quibus consistit nostra felicitas, vt sunt operationes intellectus, & vo-

luntatis, expressè affirmat, non esse qualitates; verba Aristotelis sunt, *Neque enim virtutis, & felicitatis operationes qualitates sunt.* Deinde 9. Metaphys. cap. 9. actionem verè, & propriè dictam diuidit in transeuntem, & immanètem, tanquam genus in species; sed intellectione est actio immanens; ergo formaliter consistit secundum Aristotelem in aliqua actione verè, & propriè dicta, & non in aliqua qualitate.

14 Alij verò Thomistæ, qui etiam admittant, intellectionem non esse de prædicamento actionis, sed de prædicamento qualitatis; sustinent tamen, non consistere formaliter in qualitate, quæ est species expressa, seu verbum mentis, sed in actione, sumpta pro re acta in fieri, media qua producitur species expressa, seu verbum mentis; ex alio capite suam sententiam deducunt, nimirum, quia illa actio, qua media producitur species expressa, seu verbum mentis, non solum est dictio, sed etiam formaliter est *intellectio*; nam, vt terminatur ad speciem expressam, seu verbum, quod per ipsam producitur, dicitur dictio, & vt terminatur ad obiectum, quod representatur per verbum, dicitur intellectio. Porro prædictam actionem esse formaliter intellectionem, probare conantur, tam auctoritatibus, quam rationibus.

15 Auctoritates desumptæ sunt, tam ex Scriptura, quam ex Diuo Augustino; ex Scriptura, quia in ea actio, per quam producitur verbum mentis sæpe appellatur cogitatio, seu intellectio, Sapientiæ 2. *Dixerunt apud se cogitantes.* Matthæi 19. *Dixerunt intra se, hic blasphemat;* quibus Christus respondit, *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* ex Augustino, quia 3. de Trinitate dicit, *verbum esse visionem de visione,* id est, productum per visionem, seu intellectionem; & libro 15. cap. 7. expressè ait, *verbum procedere ex cognitione.*

16 Rationes desumunt à posteriori, id est, ex inconuenientibus, quæ sequerentur, si dictio, seu actio, per quam producitur species expressa, seu verbum, non esset formaliter intellectio; nam in primis sequeretur, verbum diuinum non posse appellari sapientiam genitam, vt passim appellatur à sanctis Patribus. Secundò sequeretur, Patrem æternū formaliter non intelligere, quod absurdum est. Sequela patet, quia cum formaliter non intelligat per Verbum à se productum, si etiam formaliter non intelligeret per dicere, quo producit Verbum, nullo modo esset formaliter intelligēs. Et denique tertio sequeretur, quod saltem diuina potentia posset in creatis separari dicere ab intelligere, ita vt aliquis dice-

ret, & non intelligeret, quod capi non potest.

17 Sed nostra, & Scotica sententia tria docet; primum, productionem, qua intellectus noster informatus speciebus intelligibilibus impressis, producit speciem expressam, esse verè, & propriè actionem, non solum sumpta actione pro re acta in fieri, qua ratione actio non collocatur per se in aliquo prædicamento, sed reductiue ponitur in prædicamento sui termini; sed etiam sumpta actione pro respectu transmutantis ad transmutatum, qui est relatio extrinsecus adueniens, constituens prædicamentum actionis. Secundum est, intellectionem, quæ est, forma, à qua formaliter, & actu intelligentes de nominamur, non consistere formaliter in supra dictis actionibus; sed solum in illis consistere causaliter, & tanquam in fieri intellectionis formalis. Tertium est, intellectionem, quæ est actus, à quo formaliter intelligentes de nominamur, formaliter consistere in effectu formali, quem species intentionalis expressa tribuit intellectui possibili, in quo recipitur, quæ species ideò denominatur expressa, quia est expressa similitudo intentionalis obiecti, quod intelligitur, & est quoddam accidens spectans ad prædicamentum qualitatis, & solum grammaticaliter dicitur actio.

eo quod est quaedam qualitas operatiua, & consequenter per suum effectum formalem, quæ tribuit intellectui, in quo recipitur, reddit illum actu, & formaliter operantem, seu intentionaliter tendentem, & respicientem obiectum, quod representat.

18 Hæc est genuina doctrina Scoti pluribus in locis; legatur in 1. dist. 27. quæst. 3. num. 19. ubi respondendo ad 3. argumentum sic ait, *Ad tertium dico, quod nutrita proles est, verè gemtas; sed productio illa non est actualis intellectio, quia (vt dictum est supra) actualis intellectio, non est actio de genere actionis, sed est qualitas nata terminare talem actionem, quæ significatur per hoc, quod est, dicere, vel in communi per hoc quod est, elicere; non igitur verbum est aliquid productum actione, quæ est intellectio; quia ipsa intellectio non est productiva alicuius; sed ipsa est producta actione, quæ est de genere actionis, sicut dictum est supra; hæc Scotus; legatur etiam in eodẽ 1. dist. 3. quæst. 6. & 9. ad 3. & 4. & dist. 10. quæst. 5. & dist. 11. quæst. 2. & latissimè quodlibeto 13. & quodlibeto 15. quem omnes discipuli sequuntur, Faber in 1. sententiarum Scoti, disput. 21. Rada 1. part. controu. 7. & ex alijs Rubius tractatu de actu intellectus possibilis quæst. 3. Vazquez 1. 2. disp. 9. cap. 4. & 1. part. disput. 141. num. 17. qui plures alios citat; imò videtur esse D. Tho-*

ma 1. part. quæst. 34. art. 1. ad 3. ubi ponit hæc verba, *intelligere importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla actio originis importatur; sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ.*

19 Probari potest hæc nostra sententia per singulas eius partes discurrendo, & in primis productionem, qua intellectus noster informatus speciebus intelligibilibus producit speciem expressam esse verè, & propriè actionẽ, sumpta actione pro re acta in fieri, & quæ spectat ad prædicamentum sui termini, dubitari non potest, cum species expressa sit verè, & propriè effectus intellectus, & omnis effectus dependeat à sua causa efficiente in suo fieri; & consequenter media actione, seu productione; quibus si addas id, quod dicebamus, & probauimus num. 8. scilicet, productionem istam non solũ esse actionem, sumpta actione pro fieri rei, seu pro re acta in fieri, sed etiam esse mutationẽ; reperies huic productioni nihil deficere ad hoc, vt considerata sub ratione mutationis, etiam verè, & propriè sit actio de prædicamento actionis; quod, vt sæpè dictum est, in relatione extrinsecus adueniente transmutantis ad transmutatum formaliter consistit; sicut è contrario, prædicamentum passionis,

tionis, ei correspondens in relatione extrinsecus adueniente transmutati ad transmutans. 20 Deinde intellectio nem, à qua formaliter intelligentes nominamur, non consistere formaliter in aliqua ex supra dictis actionibus, probari potest contra Thomistas, qui, vt supra vidimus, oppositum affirmabant; nam non potest consistere in actione spectante ad prædicamentum actionis; (vt Thomistæ num. 8. relati sustinebant) quia cum actio ista solum formaliter consistat in relatione transmutantis ad transmutatum, non poterit ab illa intellectus noster formaliter denominari intelligens; sed potius se ipsum transmutans ex non intelligente ad esse intelligentis ab illa denominari poterit.

21 Neque etiam consistere potest in actione sumpta pro fieri rei, seu, quod idem est, pro re acta in fieri, quæ ratione actio non spectat ad prædicamentum actionis; imò, vt sæpè dictum est, per se ad nullum prædicamentum spectat, sed reductiuè collocatur in prædicamento sui termini, (qui est sensus, in quo Thomistæ num. 9. citati sumebant actionem, cum in ea formaliter constituebant intellectio nem; & ideo dicebant spectare ad prædicamentum qualitatis; quia eius terminus est qualitas, nimirum, species expressa, seu verbum mentis)

vt multis probari potest.

22 Primò, quæ operationes immanentes, vt sunt intellectio in intelligente, visio in vidente, & vita in anima, ex Aristotel. 9. Metaph. textu 16. & 1. ethicorum cap. 9. non habent terminum productum; sed actiones sumptæ pro fieri rei habent terminum per ipsas productum, cum in fieri ipsius termini essentialiter consistant; ergo ex mente Aristotelis intellectio, cæteræque operationes immanentes non poterunt in actione sumpta pro fieri rei formaliter consistere.

23 Secundò, intellectio formaliter sumpta est vltimus actus intellectus, & natura sua solum ordinata ad illũ perficiendum; sed actio sumpta pro fieri rei non est vltimus actus intellectus nostri, cum natura sua ordinetur ad vltiorem actũ, scilicet, ad terminum eius; neque natura sua est perfectio intellectus, cum natura sua potius ordinetur ad perficiendum terminum, qui per ipsam producitur; ergo intellectio nostra formaliter considerata nõ potest consistere in actione, sumpta actione pro fieri rei, seu pro re acta in fieri.

24 Tertiò, & est ratio à priori, quia per illam formam redditur intellectus noster actu, & formaliter intelligens; per quã intellectus noster fit ipsum intelligibile, non in esse rei, sed in esse representatiuo. (vt ex-

doctrina Aristotelis sæpè inculcatum est) sed ab actione, per quam intellectus noster producit speciem expressam obiecti, seu verbum mentis, nõ habet intellectus noster actum, & formaliter representare obiectum, sed solum causaliter; ergo in prædicta actione non poterit intellectio nostra adu, & formaliter consistere, sed solum causaliter.

25 Demum intellectio nem, quæ est actus à quo formaliter intelligentes denominamur, formaliter consistere in effectu formali, quem species intentionalis expressa tribuit intellectui possibili, in quo recipitur, quæ est vltima, & præcipua pars nostræ sententiæ. Probari potest ex eo, quod huic effectui formali attribui possunt omnes, & singulæ conditiones, quæ ad rationem formalem intellectio nis requiruntur, vt inductione demonstro.

26 Nam in primis negari nõ potest, quod hic effectus formalis sit actus vitalis intellectus possibilis, cum per ipsam intellectus possibilis vitaliter operetur circa obiectum, ipsam vitaliter intuendo; deinde non est productiuus alicuius termini, quæ est altera conditio in operationibus immanentibus, vt sunt intelligere, videre, &c. ab Aristotele locis num. 22. citatis, per se, & necessariò requisita; & ideo, etsi assimilentur actionibus, reuera actiones nõ

sunt cum de ratione actionis sit, habere terminum per ipsam productum; sed solum grammaticaliter, & verbaliter actiones appellantur. Et hinc etiam oriuntur aliæ duæ conditiones, quæ ad formalem intellectio nem requiruntur, scilicet, quod sit actus vltimus intellectus, & natura sua solum ad perficiendum intellectum ordinatus; & demum cum sit actus intentionalis formaliter, & expressè representans obiectum per ipsam, intellectus possibilis, in quo recipitur, sit ipsum intelligibile in esse representatiuo, quæ est etiam conditio ab Aristotele ad rationem formalem intellectio nis requisita. Cum ergo nulla sit conditio ad rationem formalem intellectio nis nostræ requisita, quæ non reperitur in effectu formali, quem species expressa tribuit intellectui possibili, in quo recipitur, dubitari non debet, quod in prædicto effectu formali nostra intellectio formaliter consistat.

27 Ad primam auctoritatem Aristotelis ex duabus, quibus Conimabrices, & alij probare nitentur, intellectio nem formaliter non consistere in aliqua qualitate, sed in actione de prædicamento actionis, respondemus, dicto loco solum negasse Aristotelem operationes virtutis, & felicitatis esse qualitates permanentes, sicuti sunt habitus, non vero negasse esse

esse qualitates transeuntes, sicuti sunt dispositiones; imò potius id affirmasse constabit legentibus contextum; solvit enim ibi argumentum Platonicorum, qui ex eo probabant, delectationes non esse de genere bonorum, quia non erant qualitates permanentes, cui argumento respondet Aristoteles admitendo, operationes virtutis, & felicitatis non esse qualitates permanentes; sed negando prædictas operationes non esse de genere bonorum, quia ad hoc sufficit, quod sint qualitates transeuntes, quod conuenit operationibus virtutis, & felicitatis, vt sunt operationes intellectus, & voluntatis.

28 Ad secundam auctoritatem ex 9. Metaph. vbi Aristoteles actionem verè, & propriè dictam diuidit in transeuntem, & immanentem, optimè respondet Scotus in 1. distinct. 3. quæst. 6. §. Ad tertium sub distinctione; actio enim immanens dupliciter sumi potest; primò pro ipsa operatione, quæ est intelligere, velle, & videre, &c. Secundò pro actione productiuâ, seu elicitiua istarum operationum, quæ merito immanens appellatur, cum tam ipsa, quam eius terminus manent, seu recipiantur in ipso producente, seu elicente, à distinctione transeuntis, quæ neque ipsa, neque eius terminus manent, seu recipiuntur in ipso producente, sed in externa ma-

teria, seu subiecto. Hac distinctione supposita, respondet Scotus, quod si actio immanens primo modo sumatur, dicta diuisio non est vniuoci in vniuocata, nec generis in species; sed æquiuoci, seu analogi in sua æquiuoca, seu analogata; & rectè quidem, quia cum de ratione intrinseca actionis verè, & propriè sumptæ sit habere terminum, per ipsam productum, & actio immanens primo modo sumpta nullum habeat terminum per ipsam productum, in prædicta diuisione, etsi nomen vtrique membro diuidenti sit commune; tamen ratio substantiæ, nomine communi significata, in membris diuidentibus non est eadem, sed diuersa. At si actio immanens sumatur secundo modo, vt desumpta fuit ab Aristotele in prædicta diuisione, prædicta diuisio non solum est vniuoci in vniuocata, sed etiam generis in species (inquit Scotus) tamen ex hoc non sequitur, quod intellectio formaliter sumpta sit actio; sumpta actione verè, & propriè, sed quod productio, seu elicitio intellectio nis, quæ dicitur dictio in actione verè, & propriè sumpta consistat, quod nos cum Scoto libentissimè fatemur.

29 Ad argumenta, quibus alij Thomistæ probare conabantur, dictionem, per quam producit species expressa,

seu verbum mentis (quæ etiam in ipsorum sententia non est de prædicamento actionis, sed reductivè ponitur in prædicamento qualitatis) esse formaliter intellectiōnem, suo ordine responderemus.

30 Ad auctoritates scripturæ dicimus, in locis scripturæ adductis dictionem, quæ est actio, per quam producitur verbum mentis, appellari intellectiōnem, seu cognitionem, nō in sensu formali, sed in sensu causali, eō, scilicet, quod in nobis, de quibus ibi fit sermo, dicitio est actio, per quam producitur verbum, seu species expressa, in cuius effectu formali, ut dictum est, formaliter consistit nostra intellectiō. Ad auctoritates Augustini responderemus, Verbum dici ab Augustino esse visionem de visione, nō quia per visionem, seu intellectiōnem producatur; sed quia procedit ex memoriā fecunda, quæ memoriā fecunda est visio, seu intellectiō in actu primo; & idem intelligit per cognitionem, cum in secundo loco ait, Verbum procedere ex cognitione.

31 Ad primum ex inconuenientibus, quæ adducta sunt in contrarium, dicimus, falli, qui putant, Verbum diuinum appellari à Patribus sapientiam genitam, eō quod dictio, per quam procedit à Patre, sit formaliter intellectiō; aliàs intelligere solum conueniret Patri,

non secus, ac solum illi competit dicere, seu generare Verbum, quod est absurdum. Dicitur ergo à sanctis Patribus Verbum diuinum sapientia genita propter easdem rationes, ob quas ab eisdem sanctis Patribus appellatur Verbum Patris, nimirum, quia est expressio eorum, quæ sunt in memoriā fecunda Patris, ab ipso Patre genita, seu producta.

32 Ad secundum iterum dicimus falli, qui existimant, ex nostra sententia, quæ sustinet Patrem æternum formaliter non intelligere per dicere, quo producit diuinum Verbum, necessariò inferri, Patrē æternum nullo modo formaliter intelligere; nam etiam si Pater æternus formaliter non intelligat, neque per Verbum diuinum à se productum, neque per dictionem, per quam ipsum producit; intelligit tamen verè, & formaliter per intellectiōnem improductam, essentialē, & communem tribus diuinis Personis, quæ essentia diuina in illo priori naturæ, in quo essentialia præcedunt notionalia, concipitur actu intelligens.

33 Ad tertium negamus sequi, ex eo quod dicere non sit formaliter intelligere, posse Deum potentia sua absoluta separare saltem in nobis dicere ab intelligere; cuius ratio est, quia ut ex dictis constat, dicere in creatis est via, & fieri intel-

lectionis, & consequenter modus illius; & inter Philosophos receptum est, implicatiōnem involuere, modum existere posse sine re, cuius est modus.

QVÆSTIO II.

Utrum intellectio nostra sit verbum mentis?

1. **V**T explicemus, an intellectiō nostra sit verbum mentis, prius statuendum erit, quid, & quotuplex sit verbum in communi sumptum?

2. Circa primum, conueniunt omnes, verbum in communi sumptum sic optimè definiri, *Verbum est signum à dicente prolatum, manifestatiuum eius, quod est in mente*, in qua definitione præter rationem signi, quæ ponitur in eā loco generis, ponuntur loco differentiarum duæ conditiones, quæ simpliciter necessariæ sunt ad rationem verbi; prima, quod sit prolatum, siue productum, & non ab alio, quam à dicente, id est, ab eo, qui propriam mentem manifestare intendit; nam verbum relatiuè dicitur ad locutionē, & loqui solus ille dicitur, qui propriam mentem sibi, vel alijs manifestat, secunda, quod sit manifestatiuum, non cuiuscunque; sed illius, quod est in mente, quod intelligēdū est de signo per se, & immediatè manifestatiuo, & per hoc excluduntur

à ratione verbi scripturæ; quia per se, & immediatè non manifestant ea, quæ sunt in mente; sed sunt signa verborum vocalium, quibus ea, quæ sunt in mente, per se, & immediatè manifestantur. Et eadem est ratio de alijs signis similibus, ut quando manu, aut alijs nutibus voces significamus, & ijs medijs, quæ in mente latent.

3. Circa secundum (omissa quadam impropria, & valde metaphorica acceptione verbi, secundum quam verbum appellari solet res ipsa, quæ verbo manifestatur, ut cum dicimus, hoc est verbum, quod mandauit Rex) D. Thomas 1. par. quæst. 34. ar. 1. diuidit verbum in communi in tria membra, scilicet, in verbum vocis, in verbum imaginationis, & in verbum mentis, quam diuisionem desumpsit ex D. Damasceno 1. de fide orthodoxa, cap. 18. & ex Augustino lib. de cognitione veræ vitæ cap. 24. & communiter ab Scholasticis recipitur, & solum est dubium apud ipsos in explicando, quid sint hæc verba, & qualiter in ipsis ratio verbi reperitur?

4. Nam in primis de verbo vocis sunt, qui dicant, vocem non esse verè, & propriè verbum, sed metaphoricè; & fundamentum esse potest, quia de ratione verbi est esse signum, quod vocibus non competit

formaliter, & Intrinsicè, cum sint signa ad placitum, sed extrinseca denominatione; nimirum, ex institutione hominum, quæ nihil reale ponit in vocibus.

5 Sed tenendum est cum communi, & vera sententia, verbum vocis esse verè, & propriè verbum, cum sit verè, & propriè signum à dicente prolatum, manifestatiuum eius, quod est in mente proferentis seu dicentis. Neque obstat, quod voces significant ad placitum, & consequenter denominatione extrinseca ad hoc, vt sint verè, & propriè signa, & non solum impropriè, & per metaphoram (vt opposita sententia contendebat) nam paries, qui videtur, dicitur visus, non metaphoricè, sed verè, & propriè, & nihilominus esse visum est denominatio extrinseca in pariete, sicut esse signum in vocibus, quæ ad placitum significant.

6 De verbo Imaginationis non nihil est difficultatis. Est autem aduertendum, in imaginatione duo nos posse considerare, de quibus dubitari potest, an sint verbum? Primum est similitudo expressa obiecti, quod per imaginationem cognoscitur, quæ similitudo, seu species expressa producitur à potentia imaginatiua informata specie obiecti impressa, & in ipsa potentia imaginatiua recipitur, &, vt ex dictis

quæst. præcedenti constat, in effectu formali huius speciei expressæ imaginatio actualis formaliter consistit. Secundum est formatio verborum vocalium, quæ imaginatione fit; nã voces ore exprimere non possumus, nisi prius illas imaginatione formemus.

7 Si de primo sermo sit, Vazquez in commento articuli primi, quæst. 34. primæ partis sancti Thomæ affirmat, speciem expressam formatam, seu productam ab imaginatione esse verè, & propriè verbum. Quod si huic auctori obijcias, sequi ex hoc, etiam esse verè, & propriè verbum species expressas, quas producunt, & in se recipiunt sensus externi suorum obiectorum, quando illa cognoscunt, seu sentiunt; imò & species expressas productas per imaginationem brutorum; quod nullus vnquam concessit; respondet nihilominus, & eius disparitatè dicit esse, quia imaginatio hominis aliquid rationis participat, ratione cuius species expressa per ipsam producta possit appellari verbum, quod non participat sensus externi, vel brutorum imaginationes.

8 Verum ego nō capio, quid esse possit hæc participatio rationis, quæ imaginationi hominis conceditur, præter directionem aliquam extrinsecam, qua actus imaginationis, imò & sensum externorum à ratione

ne dirigi, & ordinari possunt. Neque video, quid hæc ordinatio, vel quæcūque alia participatio rationis, quæcūque fingatur, præstare possit ad hoc, quod species expressa imaginationis dicatur verbum; siquidem de ratione verbi est, quod sit expressivum primò, & per se eius, quod est in mente; species autem hæc imaginationis, etsi sit expressiua, & manifestatiua; sed non primò, & per se eius, quod est in mente, sed eius, quod est in imaginatione. Quare dicendum sentio, species expressas productas per imaginationem, vel per quemcumque ex sensibus exterioribus, etsi in multis verbo similes sint; nihilominus non esse verè, & propriè verba; quia non exprimunt primò, & per se, neque manifestant ea, quæ sunt in mente.

9 Si verò sermo sit de secundo, Lorca in disputat. 6. de persona Filij, quæstione 1. membro 1. sustinet, quod sicut scripturæ non dicuntur verè, & propriè verbum, etiam si explicent, quæ sunt in mente, non alia ratione, nisi quia hoc non præstant primò, & per se, sed medijs vocibus, quarum sunt signa; ita etiam formationes verborum vocalium, quæ fiunt per imaginationem, non dici verè, & propriè verbum, eo quod non explicent, seu manifestant ea, quæ sunt in mente primò, & per se; sed me-

dio verbo vocali, cuius sunt efformationes.

10 Sed huius auctoris sententia non solum est cōtra Dium Thomam, qui loco supra citato expressè docet, hæc tria verba ab ipso enumerata esse verè, & propriè verba, & solum esse metaphoricè verbum, rem per verbum significatam; sed etiam est cōtra Damascenum, & Augustinum, qui idem docuerunt, & ex quibus D. Thomas desumpsit prædictam diuisionem.

11 Dicendum est cum communi, & recepta sententia, Verbum imaginationis, sumptum pro efformatione verborum vocalium facta ab imaginatione verè, & propriè esse verbum. Nam sicut verba vocalia sunt quædam exemplaria, quæ nobis primò, & per se manifestant ea, quæ sunt in mente latentia; ita & verba imaginationis, nec re vera se habent, vt scripturæ, vt contendebat Lorca, cuius signum est, quia scripturis non possumus nobis, vel alijs manifestare, quæ in mente latent, nisi ipsis mediantibus deueniamus in efformationem verborum vocalium, vel imaginationis, quæ sunt, quæ primò, & per se ea, quæ latent in mente, manifestant; at verbis imaginationis, de quibus loquimur, possumus deuenire primò, & per se in cognitionem eorū, quæ sunt in mente; imò de facto sæpè deuenimus,

immediate; & antequam efformemus verba vocis, aut aliud quod aliud verbum.

12 De verbo mentis affirmant omnes Catholici, verè, & propriè esse verbum, quod ad eò verum est, vt oppositum affirmari non possit sine temeritate, & nota erroris. Nam dicentes, verbum mentis non esse verè, & propriè verbum; consequenter tenentur affirmare, Filium Dei non esse verè, & propriè Verbum; quia in Deo non possumus collocare aliud Verbum, quam Verbum mentis: dicere autem, quòd Filius Dei, non est verè, & propriè Verbum, non solum est contra omnes Patres, & Scholasticos, sed etiam expressè còtra Scripturam, quæ illum absolutè verbum appellat, Ioannis 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, &c.*

13 Sunt autem tria in intellectu nostro, de quibus dubitari potest, in quonam ipsorum consistat verbum mentis? Primum est species impressa, quæ solum virtualiter representat obiectum, & per quam intellectus possibilis foecundatur, & quasi in actu primo constituitur potens elicere, seu producere intellectionem. Secundum est habitus, qui per receptionem cognitionis eiusdem obiecti comparatur. Tertium est species expressa obiecti, quæ per intellectum foecundatum

specie impressa, producitur, & recipitur in eodem intellectu, in cuius effectu formali, in nostra, & Scoti sententia (vt ex dictis in quaestione præcedenti constat) còsistit formaliter actualis intellectio.

14 Et cum manifestum sit, non posse verbum mentis còsistere in specie impressa, quia hæc non producitur à dicente, seu intelligente; sed ab obiecto relucente in phantasia ministerio intellectus agentis, cuius munus non est intelligere, vel dicere; & insuper non est manifestatiua eius, quod est in mente; sed potius est id, per quod obiectum est in mente; & similiter manifestum sit, non posse verbum mentis consistere in habitu; quia etiamsi habitus producat à dicente, seu intelligente; non tamè est manifestativus eius, quod est in mente, quia non est signum, sed principium facilioris, seu perfectioris cognitionis; conueniunt omnes, neque quoad hoc est aliquod disidium, verbum mentis in nobis consistere in specie expressa; nam species expressa, non solum est signum expressè manifestans intellectui obiectum, quod virtute speciei impressæ erat in mente, seu memoria (sic enim ab Augustino, & ab Scoto appellatur sæpiusimè intellectus, quando per speciem impressam est foecundatus, & quasi in actu primo potens intelligere) sed

sed etiam est à dicente prolata, seu producta, quæ sunt conditiones ad verbum mentis requisitæ.

15 Sed quamuis in hoc omnes conueniant; valde tamen differunt in explicando id, quod directè inquiri hæc secunda quæstio, *verum, scilicet, intellectio nostra sit verbum mentis?* Thomistæ, qui, vt quaestione præcedenti vidimus, affirmabant, intellectionem formaliter non consistere, neque in specie expressa, neque in effectu formali, quem tribuit intellectui, in quo recipitur; sed potius formaliter consistere in actione media, qua producitur species expressa, seu verbum mentis; consequenter affirmant, intellectionem nostram non esse verbum mentis; sed potius esse actionem, qua media producitur verbum mentis. Et solum est discrimen inter ipsos in explicando, ad quod prædicamentum spectet hæc actio, media qua producitur verbum mentis, in qua ipsi formaliter constituunt intellectionem; nam, vt quaestione præcedenti latius expendimus, quidam dicebant spectare ad prædicamentum actionis; quidam verò ad prædicamentum qualitatis, vel tanquam qualitas realiter distincta à qualitate, quæ est verbum mentis, vel solum distincta modaliter ab illa.

16 Sed hæc sententia nobis placere non potest; tum, quia

nititur falso fundamento, & à nobis ex Scoto quaestione præcedenti refutato, scilicet, intellectionem formaliter consistere in actione, qua media producitur species expressa, seu verbum mentis; oppositum enim ostendimus à numero 22. tam ex Aristotele, quam rationibus: tum etiam, quia semel admissio, quòd intellectio formaliter còsistat in aliquo prævio ad ipsam speciem expressam, seu ad ipsum verbum mentis, quidquid illud sit; difficile sane apparet, ex quo capite in nobis necessarium sit ad intelligendum verbū mentis. Nam sicut calor, (& idem est iudicium de quacumque alia forma) eo ipso, quòd informat subiectum, in quo inhæret, denominat illud formaliter calidum, secluso alio quocumque posteriori; ita etiam intellectio, quæ est forma, à qua intelligentes denominamur, si consisteret formaliter in aliquo prævio ad speciem expressam, seu verbum mentis (sicut affirmant Thomistæ) eo ipso, quòd informaret intellectum, in quo recipitur, denominaretur intellectus formaliter intelligens, secluso quocumque alio posteriori, qualis est species expressa, seu verbum mentis secundum ipsos.

17 Non melatet, ad hanc difficultatē variè respōdere Thomistas, qui tenent illud prævium ad speciem expressam,

seu verbum mentis, in quo formaliter consistit intellectio, esse actionem, per quam producitur species expressa, seu verbum mentis; respondit, in nobis necessarium esse ad actualiter intelligendum verbum mentis, eo quod verbum mentis est terminus intrinsecus illius actionis, in qua formaliter consistit intellectio nostra, & implicationem involvit dari actionem (sumpta actione pro re acta in fieri) sine termino illi intrinseco: ita philosophatur præter auctores citatos quæstione præcedenti numero 8. Suarez in Metaphys. disputat. 8. sect. 2. à numero 7. & libro 2. de attributis negativis cap. 12. & 13. & libro 3. de anima cap. 5.

18. Sed hæc responsio alijs Thomistis, quos quæstione præcedenti numero 9. citavimus, non placet, & merito, quia cum intellectio ex se non sit actio productiva, nec respiciat terminum, vt productum, sed vt cognitum, vt latè ostendimus quæstione præcedenti à num. 2. ad salvandam necessitatem ponendi in nostris intellectionibus verbum mentis, falsò adducitur pro ratione, quod verbum mentis est terminus productus per nostram intellectionem.

19. Propter hæc alijs Thomistæ, qui hoc prævium ad speciem expressam, seu verbum mentis, in quo constituunt for-

maliter intellectionem, nolunt admittere esse actionem, per quam producitur species expressa, seu verbum mentis; sed potius esse quandam qualitatem respicientem obiectum, non solùm modaliter, sed etiam realiter, seu rãquam rem à re distinctam à qualitate, in qua consistit species expressa, seu verbum mentis, ex alio capite conantur difficultati supra positæ respondere. Quidam ex eis dicunt, in nobis ad actualiter intelligendum solùm requiri speciem expressam, seu verbum mentis, quando obiectum non est realiter præsens, sed absens. Undè consequenter affirmant, solùm requiri speciem expressam, seu verbum mentis in cognitionibus nostris abstractivis; secus verò in intuitivis, cuius discriminis rationem assignant, quia per actum cognoscitivum solùm producitur species expressa ex indigentia; cum nimirum obiectum præsens nõ habetur, vt contingit in omnibus, & solis cognitionibus abstractivis. Alij verò dicunt, & magis Peripateticè, non solùm in cognitionibus nostris abstractivis; sed etiam intuitivis requiri speciem expressam, seu verbum; quia præsentia obiecti, qua indiget intellectus ad intelligendum, non est præsentia realis, sed intentionalis, & spiritalis, qualis est, quam habet obiectum,

in

in specie expressa, seu verbo mentis, & non in se ipso. Hunc modum philosophandi inter alios sequitur Ioannes à Sancto Thoma quæst. 11. artic. 2. vbi affirmat, esse sine dubio sententiam D. Thomæ 1. part. quæst. 27. art. 1. & quæst. 9. de potentia artic. 5. & quæst. 4. de veritate art. 2. & 4. contra gentes cap. 11.

20. Sed hæc responsio, neque Suarez, neque alijs auctoribus pro sententia eius citatis placet, & merito; tum quia supponit, in cognitione interuenire duas qualitates realiter, & tãquam rem à re inter se distinctas, vnam, in qua formaliter cõsistat intellectio, & aliam, in qua consistat verbum mentis; quod quàm falsum sit, à posteriori ostendimus, quæstione præcedenti numero 10. Tum etiam, & præcipuè, quia cum per intellectionem formalem, & actualem obiectum fiat præsens intentionaliter, & spiritaliter ipsi intellectui, imò (vt phrasi Aristotelica vtar) intellectus fiat ipsum intelligibile, non in esse rei, sed in esse intentionali, & repræsentatiuo, vanum, & superfluum erit, præter intellectionem, ponere verbum mentis distinctum realiter ab intellectione, ob rationem, quam isti Thomistæ assignant, scilicet, vt obiectum sit præsens intentionaliter, & spiritaliter ipsi intellectui, cum

†

hoc exactissimè habeat per ipsam formalem, & actualem intellectionem. En quantis difficultatibus oprimumur, qui intellectionem nostram nolunt admittere, formaliter consistere in effectu formali, quam species intentionalis expressa tribuit intellectui possibili, in quo recipitur, sed potius in aliquo prævio.

21. Nos autem, qui cum Scotto, & alijs, quæstione præcedenti statuimus, intellectionem nostram formaliter consistere in effectu formali, quem species intentionalis expressa tribuit intellectui possibili, in quo recipitur, facillimè ad quæstionem propositam respondemus; etsi de ratione intrinseca intellectionis non sit, esse verbum mentis, vt patet in diuina intellectione essentiali, quæ verè, & propriè intellectio est; & tamen non est verbum, cum sit improducta; & similiter de ratione intrinseca verbi mentis non sit, quod sit formalis intellectio, vt patet in diuino Verbo, quod verè, & propriè est Verbum mentis, & tamen non est intellectio, qua formaliter intelligunt tres diuinæ personæ; tamen loquendo de omni intellectione creata (quæ eo ipso debet esse quid productum) tenendum esse, realiter esse verbum mētis; eadem numero species intentionalis expressa, quæ, in quantum est sig-

Ad 4

num

num à dicente, seu intelligenti prolatum, seu productum, & manifestativum, & expressivum eius, quod est in mente, ab omnibus appellatur verbum mentis absque vlla controuersia; in quantum informat intellectum possibilem; in quo recipitur, & per eius effectum formalem reddit illum vitaliter operantem, seu intentionaliter tendentem, & respicientem obiectum, quod representat, dicitur, & est formaliter intellectio, vt ex Scoto, & alijs quæstione præcedenti statuimus.

22. Neque solius Scoti, & aliorum, quos quæstione præcedenti numero 18. citauimus, est præfata sententia; sed etiam est satis communis inter sanctos Patres, qui verbum mentis ab actuali cognitione realiter non distinguunt; legatur Diuus Augustinus libro 12. de Ciuitate cap. 7. & 15. de Trinitate cap. 10. vbi ait, *Firmatam cognitionem à re, quam scimus, verbum esse.* Et libro 9. cap. 17. *Conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus.* Anselmus quoque in monologio cap. 33. dicit, *Actum ipsum intelligendi habentem in se imaginem notam, verbum nostrum esse.* Et Damascenus libro 1. fidei cap. 18. *Verbum nostrum, inquit, est naturalis animæ nostræ motio, secundum quam mouetur, intelligit, aut cogitat.*

23. Sed ne quis offendatur, si

legerit, Augustinum libro 9. de Trinit. citato, aduertere oportet, ibi Augustinum tres conditiones requirere ad hoc, vt aliqua notitia verbum sit; prima, quod sit vera; secunda, vt sit notitia amata; tertia, vt fiat per discursum, & ratiocinationem, qua inquirendo, & inuestigando perueniamus ad cognitionem veritatis. Sed hæc conditiones solum requirit Augustinus ad quandam rationem perfectissimam verbi, quã ibi voluit abstrahere, vt sic maiorem similitudinem ostenderet inter verbum creatum, & diuinum; non tamen per hoc negare intendit notitias, quibus hæc conditiones deficiunt; verbum esse: nam quem admodum quælibet vox à dicente prolata, siue verum, siue falsum significet, siue amata, siue non amata sit, propriè est verbum vocale; ita quælibet intellectio nostra, seu conceptus mentis, siue vera, siue falsa sit, siue complexa, siue incomplexa, siue amata, siue non amata sit, verbum mentale propriè, & formaliter erit.

24. Est præterea aduertendum, quod sicuti in mente est propriè verbum; ita est verè, & propriè dictio; nam dictio, & verbum relatiua sunt, neque vnum sine altero reperiri potest: quid autem sit hæc dictio, facile ex dictis reperiri potest. Dicimus enim, esse prolationem, seu productionem ver-

verbi, seu quod idem est, intellectionis, seu speciei expressæ, per quam formaliter intelligimus, quæ productio in creatis est verè, & propriè actio; & in hoc omnes scholastici conueniunt.

25. Tamè Gabriel Vazquez 1. part. disputat. 141. cap. 4. à communi sententia discessit, affirmans, dictionem non esse productionem verbi; sed ipsum verbum productum; & probat, quia verbum non est, quod dicitur, sed res sunt, quæ verbo dicuntur. Nam cum Iudæi loquebantur interiùs malè de Christo Domino, & Christus eos reprehendit, si aliquis interrogaret à Christo, quid isti dicunt, in quo eos reprehendis, non responderet Christus (inquit hic auctor) dicunt hanc qualitatem, seu hoc verbum mentis, sed dicunt hanc, vel istam blasphemiam.

26. Sed hic auctor videtur oblitus communis modi loquendi, non solum scripturæ, in qua sæpè reperitur hoc, quod est, *verbum dici* Matthæi 12. *Siquis dixerit verbum blasphemie; & Actorum 4. Loquebantur cum fiducia verbum Dei; & de verbo mentis specialiter illud Psalmi 44. Eructauit cor meum verbum bonum; eructare enim ibi idem est, ac dicere; sed etiam omnium hominum; quid enim frequentius apud homines, quàm verbum dicere? & vt verum fatear,*

dictio ad duo refertur, scilicet, ad verbum ipsum, quod dicitur, dum profertur, & ad rem verbo expressam, quæ dicitur, dum verbo declaratur; sed dictio non refertur ad rem sine medio verbo, neque est alia dictio rei, & alia verbi, sed res, & verbum vna dictione dicuntur; nam proferendo verbum, res dicitur. Et quidem si aliquis interrogaret Christum, vel quempiam alium, quid aliquis diceret, respondendum esset iuxta intentionem interrogantis; nam si eius intentio esset scire verba, & non res, respondendum esset per verba, verbi gratia, in casu à Vazquez assignato, quæ verba dicerent Iudæi? Responderet Christus, quod mentalia, & non vocalia: etsi intentio eius esset, scire res, respondendum esset per res, vt si quis interrogaret Christum, quid dicerent Iudæi, id est, quas res? Responderet, hæc, vel illam blasphemiam.

27. Ex dictis facile resolui possunt duo dubia, quæ ad perfectam intelligentiam verbi solent excogitari; primum, quæ ratione verbum in communi dicatur de verbo mentis, vocis, & imaginationis? Respondetur enim, quod vniuocè, cum non solum nomen verbi sit commune ipsis; sed etiam ratio substantiæ, seu essentia, per illud significata, sit eadem in omnibus. Neque obstat, quod verbum vocis sit

quid materiale, & verbum mentis sit quid spirituale; nam hoc discrimen non est formale, sed materiale, considerato verbo, in quantum verbum, seu signum est; non secus, ac est discrimen materiale in imagine, considerata imagine, in quantum imago, seu signum est, quod sit aurea, vel argentea.

28 Secundum, cui perfectiori modo conveniat esse verbum, an mentali, an vocali? Respondetur enim, quod etiam si impositio nominis per prius conveniat verbo vocali; nam verbum dictum est à *verberando*, quod solum reperitur in verbo vocali; tamen perfectius esse verbum mentale, quia vocale, & hoc non solum materialiter, & in quantum verbum mentale est entitas spiritualis; vocale verò materialis; sed etiam formaliter, & in ratione signi, cum mentale sit signum naturale, & vocale ad placitum.

QVÆSTIO III.

Utrum intellectio, qua formaliter intelligimus, possit produci à Deo in nostro intellectu sine concursu effectivo illius?

1. Qvæstio præsens solum potest habere locum in nostra Scoti, & aliorum sententia, quæ sustinet, intellectio-

nem, qua formaliter intelligimus, formaliter consistere solum in effectu formali, quæ species expressa, quæ producitur ab intellectu, informato specie impressa, tribuit ipsi intellectui, in quo recipitur. Nam in sententia Thomistarum, & aliorum, qui sustinebant, intellectioem nostram formaliter consistere in actione, qua media intellectus noster effectivè producit speciem expressam, seu verbum mentis, manifestum est, non posse produci à Deo intellectioem, qua formaliter intelligimus, sine concursu effectivo nostri intellectus. Nam si formaliter intelligimus, in istorum sententia producendo effectivè per intellectum speciem expressam, seu verbum mentis, implicationem involvet, nos per intellectum formaliter intelligere, & quod intellectus effectivè non producat speciem expressam, seu verbum mentis. Et idem est dicendum in sententia illorum Thomistarum, qui etiam si intellectioem nostram formaliter non constituebant in actione, qua media intellectus noster producit speciem expressam, seu verbum mentis; sed in quadam qualitate distincta realiter, & tanquam re à re, ab specie expressa, seu verbo mentis, affirmabant, hanc qualitatem non produci ab intellectu media aliqua actione, sed se ipsa fluere

ab

ab intellectu, ad modum, quo fluunt actiones. Tamen quam falsæ sint istæ duæ sententiæ, ex dictis in duabus quæstionibus præcedentibus constare potest, ubi ex professo ipsas reieci- mus.

2. Gabriel Vazquez 1.2. disputat. 9. cap. 5. & Rubius tractatu de actu intellectus possibilis, quæstione 4. etsi nobiscum fateantur, intellectioem, qua formaliter intelligimus, solum formaliter consistere in effectu formali, quem species expressa, quæ producitur ab intellectu informato specie impressa, tribuit ipsi intellectui, in quo recipitur; nihilominus sustinent, implicationem involvere, quod intellectio, à qua formaliter intelligentes denominamur, à solo Deo, & sine aliquo concursu effectivo nostri intellectus producatur; & consequenter hoc non posse Deum præstare, adhuc potentia absoluta; & probare nituntur.

3. Primò, quia de ratione intrinseca intellectioem nostræ est, quod sit actus vitalis; sed implicationem involvit, quod actus vitalis sit à principio extrinseco; ergo implicationem involvit, quod actus, quo formaliter intelligimus, sit solum à Deo, & absque aliquo concursu effectivo intellectus nostri. Et confirmatur à Vazquez, quia de intrinseca ratione intellectioem est, ut per ipsam in-

telligens feratur, & tendat in obiectum; ergo intellectio necessariò postulat procedere ab ipso intelligente; nam asserere attentionem aliquam esse posse sine conatu attendentis, est manifestè abuti (inquit Vazquez) significatione ipsa vocis.

4. Secundò (& est prima ratio, qua utitur Vazquez) impossibile est, amorem, quo nos aliquid diligimus, à nobis non produci; ergo impossibile etiam erit, cognitionem, qua aliquid cognoscimus, à nobis efficientibus non procedere. Consequentia est legitima à paritate rationis, nam ut animadvertimus in initio primæ quæstionis, in his quæstionibus eadem est ratio de operationibus appetitivis, ac de cognoscitivis, tam intellectualibus, quam sensitivis. Antecedens probat, quia etiam si de ratione amoris, non sit, quod sit actus liber; est tamen de intrinseca eius ratione, quod sit actus voluntarius; & consequenter quod sit à principio intrinseco cognocente singula, in quibus est actio; quod actui amoris non compereret, si à solo Deo produceretur, & sine aliquo concursu voluntatis.

5. Tertio (& est ratio à posteriori, qua usus est idem Vazquez) quia ex opposita sententia sequeretur, intellectum separatum ab anima (quod in-

scia-

sententia Thomistarum, quæ ponit, intellectum, & voluntatem esse accidentia realiter distincta ab anima; potest Deus præstare potentia absoluta absque vlla contradictione) intelligere, & beari posse, quod absurdum est. Sequelam probat, quia sicut quantitas est proximum subiectum albedinis, ita & intellectus est proximum subiectum intellectio- nis: ergo sicuti in quantitate separata à substantia potest manere, & nouiter produci albedo; ita in intellectu ab animæ substantia separato poterit manere intellectio, & nouiter à solo Deo produci: & quemadmodum albedo manens in quantitate facit albam quantitatem; ita intellectio in intellectu separato à solo Deo producta reddet ipsum intellectum intelligentem, ac proinde beatum etiam efficere posset, si intellectio producta in eo à solo Deo, esset visio ipsius Dei summi boni.

6 Quartò probat Rubius, quia de intrinseca ratione speciei expressæ, quæ est forma, à qua formaliter intelligentes denominamur, est, quod sit conceptus mentis, & similiter, quod sit verbum, & imago expressa obiecti representati; sed non potest esse conceptus mentis, nisi in quantum ex congressu obiecti, aut speciei impressæ eius cum intellectu ipsa concipitur intra intellectum,

non secus, ac ex congressu matris, & foeminae concipitur intra vterum foetus. Neque etiam potest esse verbum, aut imago expressa obiecti, nisi sit ab intelligente producta, cum tam de ratione verbi, quam imaginis sit, quod sit similitudo expressa ad representandum producta, ac instituta: ergo contra intrinsecam rationem speciei expressæ, quæ est forma, à qua formaliter intelligentes denominamur, erit, quod à solo Deo, & sine concursu effectiuo intellectus nostri producat; & consequenter implicabit contradictionem.

7 Sed his non obstantibus, tenendum est in nostra, Scoti, & aliorum sententia, quæ tenet intellectio- nem nostram formaliter consistere in effectu formali, quem species expressa tribuit intellectui, in quo recipitur, nullam implicationem involuere, quod forma, à qua formaliter intelligentes denominamur, à solo Deo, & sine aliquo concursu effectiuo nostri intellectus producat; & consequenter hoc posse à Deo sua potentia absoluta præstari; ita Scotus in 1. distinctione 3. quæstione 7. numero 37. & in 3. distinctione 13. quæstione 4. §. *Ad tertiam quæstionem*, numero 18. & distinctione 14. quæstione 2. numero 2. & in 4. distinctione 49. quæstione 11. & omnes eius discipuli; & ex alijs Suarez in *Metaphys.* dif-

disp. 48. sect. 2. num. 12. Molina 1. par. disp. 12. art. 2. Hurtado disput. 6. de intellectu, sect. 3. §. 30. & ferè innumeris alij, qui sustinent de facto beatitudinem creatam à solo Deo produci; quos refert Vazquez loco supra citato cap. 1.

8 Ratio efficax est, quia Deus potest facere se solo; quidquid efficit medijs causis secundis (quod adeo certum est, vt non dubitet D. Thomas 1. part. quæstion. 105. artic. 2. oppositum erroneum appellare) sed qualitas, seu species expressa, quæ est forma per cuius effectum formalem actualiter intelligentes nominamur, de facto producitur à Deo, medio intellectu nostro, informato specie impressa, tanquam per causam secundam; ergo poterit Deus se solo eandem qualitatem, seu speciem expressam in intellectu nostro producere, quæ eo ipso tribuet prædicto intellectui suum effectum formalem; & consequenter reddet ipsum actualiter intelligentem; non secus, ac reddit illum qualitas, seu species expressa, quando medio intellectu nostro informato specie impressa est producta; quæ ratio magis confirmabitur, & declarabitur soluendo; quæ in contrarium adducta sunt.

9 Sed pro tollenda æquiuocatione, qua laborant ea, quæ nobis, tam à Vazquez,

quàm à Rubio obijciebantur, adnotare oportet, ex potentijs vitalibus quasdam esse solum productiuas sui effectus, vt sunt generatiuæ, nutritiuæ, & augmentatiuæ, locoque motiuæ, quasdam verò non solum productiuas sui effectus; sed etiam operatiuas; eo quod per effectus ab ipsis productos, & in ipsis receptos intentionaliter operatur circa aliquod obiectum, ipsum, scilicet; in tuendo, vel amando; tales sunt solum potentia vitales, tam cognoscitiuæ, quàm appetitiuæ; intellectus enim (& idem est iudicium de sensibus; tam internis, quàm externis) non solum producit speciem expressam per veram actionem, qua ratione dicitur potentia vitalis productiuas; sed etiam per speciem expressam in se receptam; intentionaliter, & absque vlla physica productione operatur circa illius obiectum; ipsum actualiter intuyendo; qua ratione dicitur potentia vitalis operatiua; & similiter voluntas (& idem est iudicium de appetitu sensitiuo) non solum per veram actionem producit amorem, qua ratione dicitur potentia vitalis productiuas; sed etiam per amorem in se receptum; intentionaliter; & absque vlla physica productione operatur circa illius obiectum; ipsum actualiter amando; qua ratione dicitur potentia operatiua.

10. Est autem notandum discrimen, quoad vitalitatem inter actus potentiarum productiuarum, & inter actus potentiarum operatiuarum; nam actio potentiarum vitalium productiuarum, ut sint vitales, & ut tales ipsis potentijs attribui possint, necessario, & intrinsecè requirunt, quod ab ipsis potentijs producantur; nam si producerentur ab aliquo agente extrinsecò sine villo concursu effectiuo prædictarum potentiarum, ut contingeret in casu, quo Deus (exempli gratia) in aliquo viuente se solo, & absque villo concursu potentiae nutritivae ipsius viuentis disponderet alimentum, & illud conuerteret in substantiam viuentis, prædictus actus nutritionis respectu ipsius viuentis neque esset vitalis, neque ab ipso viuens denominari posset se nutriens, sed potius à solo Deo. At verò actus potentiarum vitalium operatiuarum, ut sint vitales, & ut tales ipsis potentijs, quæ per ipsos operantur, attribuantur, non est necessarium, & intrinsecè requisitum, quod ab ipsis producantur; sed fat est, quod recipiantur in ipsis, & quod ipsæ potentiae per ipsos operentur, ut patet in diuinis, vbi actus intellectiōnis essentialis, quo tres diuinæ Personæ sunt, & denominantur actu, & vitaliter intelligentes, non est productus, sed solum est actus,

quo diuinus intellectus operatur, seu intelligit.

11. Similiter est notandum discrimen in actibus voluntatis, quoad rationem liberi, & quoad rationem voluntarij; nam ut actus voluntatis sint liberi, & ab eis voluntas liberè amare dicatur, intrinsecè requisitum est, quod ab ipsa voluntate sint producti; imò quod producti sint à voluntate existente in actu primo indifferenti ad ipsos producendos, vel non producendos. At verò, ut solum dicantur voluntarij, non est necessarium, & intrinsecè requisitum, quod à voluntate producantur; alias actus amoris, quo diuinæ Personæ diligunt diuinam essentiam, cum improductus sit, non posset ipsis esse voluntarius, quod est absurdum; sed fat est, quod receptis in voluntate, ipsa voluntas per ipsos vitaliter circa obiecta ipsorum operetur, ipsa amando, & diligendo. Vnde in casu, quo Deus se solo, & sine concursu effectiuo voluntatis produceret in voluntate nostra actum amoris, & similiter actum cognitionis in nostro intellectu eius obiecti (quia nihil volitum, quin præcognitum) etsi voluntas nostra operans per prædictum actum, non posset denominari liberè amans; denominaretur tamen voluntariè amans, & diligens; quia talis actus amoris, etsi non esset à prin-

principio intrinsecò productiuo; esset tamè à principio operatiuo cum cognitione eorum, in quibus sit operatio, seu actio grammaticalis.

12. Ex his prænotatis facilè respondemus ad rationes Vazquez, seu ut proprius loquar, ad eius æquiuationes. Ad primam libenter fatemur, de intrinseca ratione intellectiōnis nostræ esse, quod sit actus vitalis; sed quia intellectiōnum nostrarum duplex est principium, vnum productiuum, & alterum operatiuum; nullam implicationem involvere in hoc, quod intellectio nostra sit, & dicatur verè actus vitalis, quod principium eius productiuum sit extrinsecum, dummodo eius principium operatiuum sit intrinsecum, ut contingeret in casu, quo Deus se solo produceret speciem expressam, quæ est forma, à qua formaliter intelligentes denominamur in intellectu nostro.

13. Ad confirmationem eiusdem Vazquez distinguendum est; imò inquirendum à Vazquez, quid intelligat per tendentiam, attentionem, seu conatum, cum affirmat, hæc esse de intrinseca ratione nostræ intellectiōnis, an aliquam productionem, seu veram actionem; an solam qualitatem talis naturæ, ut per ipsam intellectus ipsam recipiens, formaliter denominetur operans, attendens, respiciens, & intuens obiectum?

Si primum intelligat, fateor (si verum esset) non posse intellectiōnem nostram à solo Deo produci; sed contra se loquitur, cum nobiscum teneat, nullam productionem, seu veram actionem esse de conceptu intrinsecò, & formali nostræ intellectiōnis. Si intelligat secundum, etiam fateor de intrinseca ratione intellectiōnis nostræ esse, ut sit qualitas, non qualificumque, sed talis naturæ, ut per eius effectum formalem habeat intellectus ipsam recipiens, quod operetur circa obiectum ipsum, attendendo, respiciendo, & intuendo; tamen ex his vnde sequitur, quod hæc qualitas non possit produci à solo Deo in nostro intellectu, præcipue cum noster intellectus potentia intellectiua sit, & consequenter natura sua petat talibus qualitatibus informari.

14. Ad secundam rationem, quæ erat prima, qua vsus est Vazquez, negamus antecedens, quod assumit, scilicet, impossibile esse dari amorem, quo nos aliquid diligamus, & quod prædictus amor à nobis non produceretur; sufficit enim, quod prædictus amor in nostra voluntate recipiatur, & quod per ipsum operetur, & tendat in obiectum, ipsum formaliter amando, & diligendo; & ad probationem patet ex dictis numero 11. etsi ad hoc, ut actus voluntatis sit liber,

intrinsecè requiratur, quòd productus sit à voluntate, imò à voluntate in actu primo indifferente ad producendum, vel non producendum actum amoris; tamen ad hoc, ut dicatur verè, & propriè voluntarius, non esse extrinsecè requisitum, quòd sit productus à principio intrinsecò, qualis est voluntas, sed sat esse, quòd receptus in voluntate, ipsa voluntas, quæ est principium intrinsecum, per ipsum formaliter operetur; quòd contingeret in casu, quòd actus amoris solum à Deo esset productus in voluntate. Undè ex eo, quòd actus voluntatis non sit ab intrinsecò principio productus, inferre non esse voluntarium, est fallacia consequentis; cum ex negatione antecedentis, seu inferioris inferatur negatio consequentis, seu superioris; non secus, ac ista, non est homo; ergo non est animal: voluntarium enim consequens, & superius est ad id, quòd provenit à principio intrinsecò productivo, & ad id, quòd provenit à principio intrinsecò operatio.

15 Tertia ratio Vazquez, in nostra, & Scoti sententia, quæ ponit, intellectum, & voluntatem non distingui realiter ab anima (ipsomet Vazquez consentiente) nihil valet, cum supponat, posse Deum intellectum ab anima realiter separare, quòd in prædicta no-

stra, & Scoti sententia implicationem involvit. In sententia Thomistarum, quæ ponit, intellectum, & voluntatem esse accidentia animæ, ab ea realiter distincta, etiam nihil præstat; nam cum intellectus, & voluntas solum habeant, quòd sint potentia vitales ex coniunctione ad animam, eo ipso, quòd separarentur ab anima, desinerent esse vitales, & essent mortuæ; & consequenter omninò incapaces recipiendi effectum formalem intellectio- nis, vel amoris, quæ sunt operationes extrinsecæ natura sua vitales. Neque exemplum de quantitate separata à substantia respectu effectus formalis albedinis est ad rem; nam cum effectus formalis albedinis non sit operatio vitalis, æquè pariter poterit albedo illum tribuere quantitati separatæ à substantia, ac coniunctæ cum substantia.

16 Ad quartam, & ultimam rationem, quæ erat Rubij, dicimus, etsi de facto species expressa, quæ est forma, à qua formaliter intelligentes denominamur, habeat, quòd sit *conceptus*, *verbum mentis*, & *imago*; tamen respectus istos, *conceptus*, *verbi mentis*, & *imaginis* non esse intrinsecos, & de ratione formali intellectio- nis, ut intellectio est considerata, ut peperam supponit Rubius; aliàs (ut sæpè dictum est) intellectio essentialis, qua intelligunt tres di-

vinæ

vinæ Personæ; non esset verè, & propriè intellectio, cum nec sit *conceptus*, neque *verbum*, neque *imago*. Undè nullam implicationem involvit, quòd species expressa, per cuius effectum formalem, formaliter intelligentes denominamur, à solo Deo, & absque concursu effectivo nostri intellectus producat; quia etiam si in dicto casu prædicta species expressa, neque esset *conceptus* noster, neque *verbum*, neque *imago*; esset nihilominus expressa similitudo intentionalis obiecti, & consequenter per eius effectum formalem redderet intellectum formaliter, & actu intelligentem, seu quòd idem est, actu, & formaliter vitaliter operantem intentionaliter circa obiectum, illud respiciendo, & intuendo.

17 Ex dictis facile resolvi potest quoddam dubium, quòd ab aliquibus satis prolixè discutitur, utrum, scilicet, possit Deus producere speciem expressam, quæ est forma, à qua intelligentes denominamur, extra subiectum? Item, an possit Deus, speciem expressam productam extra subiectum unire alij subiecto, quàm intellectui? Respondetur enim, posse Deum sua potentia absoluta producere prædictam speciem expressam extra subiectum, non secus, ac omnes admittunt, posse Deum sua potentia absoluta producere extra subie-

ctum, quamcumque aliam qualitatem; cuius ratio à priori est, quia etiam si omnes qualitates petant naturaliter inhaerere in aliquo subiecto; tamen actualis inhaerentia, neque est de essentia, neque propria passio accidentis absoluti; sed quidam effectus formalis illius, etsi naturaliter debitus; posterior tamen ipsis qualitibus; & sic nulla est implicatio, quòd qualitates reperiantur sine actuali inhaerentia; & consequenter quòd possint produci à Deo sine illa, potentia sua absoluta; cum hoc tamen stat, non posse Deum prædictam speciem expressam unire alij subiecto, quàm intellectui, cuius ratio à priori est, quia forma accidentalis solum potest uniri subiecto, tribuendo illi suum effectum formalem, & implicationem involvit, quòd species expressa, à qua formaliter intelligentes denominamur, tribuat suum effectum formalem alij subiecto, quàm potentia intellectivæ, cuius tantum est intellectualiter operari circa suum obiectum, illud vitaliter attendendo, respiciendo, & intuendo. Neque audiendi sunt, qui dicunt, posse divina potentia speciem expressam, quæ est forma, à qua formaliter intelligentes denominamur, uniri, seu informare aliud subiectum ab intellectu secundum rationem qualitatis, & non se-

cun-

cundum rationem specialem speciei expressæ, seu intellectio- nis; nā cū in specie expressa ratio qualitatī, & ratio specia- lis speciei expressæ, seu intelle- ctio- nis, et si formaliter sint di- stinctæ; sunt tamen idem reali- ter, implicationem involuit, quod ratio qualitatī realiter separatur a ratione speciei ex- pressæ, seu intellectio- nis, vt de facto contingeret, si vniretur subiecto in ratione qualitatī, & non in ratione speciei ex- pressæ, seu intellectio- nis.

QVÆSTIO IV.

*In quo differant cognitio intuitiua,
& abstractiua?*

VT clariùs, & dilucidius more nostro explicemus, in quo differant cognitio intuitiua, & abstractiua, priùs explicare oportet, quid sit cognitio intuitiua, & quid abstractiua?

2 Scotus pluribus in locis, & præcipuè in 1. dist. 2. quæst. 2. artic. 3. & in 2. dist. 3. quæst. 9. §. *Ad quæstionem*, & quæst. 11. §. *Respondeo*, & dist. 9. quæst. 2. ad 3. & in 3. dist. 14. quæst. 3. §. *Ad quæstionem*, & in 4. dist. 10. quæst. 8. §. *Respondeo*, & dist. 43. quæst. 2. §. *Ad quæstionem*, & dist. 49. quæstion. 11. §. *Respondeo*, & quæst. 12. §. *Respondeo*, & quodlibeto 13. §. *Circa secundum*, docet, cognitionem intuitiuam in hoc essentialiter consistere,

quod sit cognitio obiecti præ- sentis, & realiter existentis, vt præsens, & realiter existens est. Vnde in nostra, & eiusdem Scoti sententia, quæ docet (vt quæstionibus præcedentibus stabilitum est) actualem cog- nitionem formaliter, & in- trinsecè consistere in effectu formali speciei intentionalis expressæ representantis obiectum; sic cognitio intuitiua magis clarè definiri potest, *Est representatio intentionalis expressæ obiecti realiter existentis, & præ- sentis, vt realiter existens, & præ- sens est.*

3 Neque obstat, quod Sco- tus loco tertij ententiarum ci- tato distinguat duplicem cog- nitionem intuitiuam, vnam, quæ terminatur, seu repræsen- tat obiectum, vt præsentialiter existens; alteram, quæ termi- natur, seu repræsentat obiectum, vt existens pro præteri- to, vel futuro; nam vt ibidem idem Scotus addit, cognitio præteriti, vel futuri non est verè, & propriè intuitiua; sed solum secundum quid, seu ex parte attingens, & repræsentās obiectum intuitiuè, & ideo alijs in locis illam simpliciter vocat abstractiuam.

4 Cognitio verò abstracti- ua secundum eundem Scotum locis citatis est illa, cui deficit aliqua ex conditionibus ad cognitionem intuitiuam as- signatis; vnde non solum cog- nitiones, quibus cognosci- mus

entia rationis, entia realia possibilis, entia realia præte- rita, vel futura, sunt secundum Scotum cognitiones abstracti- uæ; sed etiam quibus cognos- cimus entia realia realiter exi- stentia, & præsentia, quando cognitiones istæ non repræ- sentant ipsa, vt realiter existen- tia, & præsentia, vt patet in cognitione, qua pro hoc sta- tu cognoscimus Deum; nam etiam si sit cognitio obiecti realiter existentis, & vbique præsentis; nihilominus non intuitiua, sed abstractiua est, eo quod illum non repræsen- tat, vt realiter existentem, & præsentem. Imò addit Sco- tus, ipsammet existentiam, & præsentiam posse nos, tam in- tuitiuè, quàm abstractiuè cog- noscere; intuitiuè quando il- las cognitio nostra, vt realiter existentes, & præsentis repræ- sentat; abstractiuè quando etiā si illas cognoscat, seu repræ- sentet, vt rationes existendi, & essendi præsentialiter; non ta- men illas cognoscit, seu repræ- sentat, vt realiter existentes, & præsentis.

5 His prælibatis circa id, quod inquirat præsens quæstio; dico primò; cognitio intuiti- ua non differt ab abstractiua, eo quod ad intuitiuam moueat obiectum, potentiam cognos- citiuam secundum suum esse reale; ad abstractiuam verò se- cundum suum esse intentiona- le, id est, mediante aliqua spe-

cie sui impressa; est contra ali- quos auctores oppositum asse- rentes; & probari potest instā- tia visus, & aliorum sensuum exteriorum, quorum cognitio- nes, seu sensationes intuitiuæ sunt, & tamen eorum obiecta non mouent prædictas poten- tias sensitiuas secundum suum esse reale, sed secundum suum esse intentionale, id est, mediā- te specie aliqua intentionali impressa ipsorum obiecto- rum, quod saltem de visu, & de au- ditu nullus est ausus denega- re; & idem esse asserendum de omnibus alijs sensibus, tam ex- ternis, quàm internis, ex Ari- stotele, Scoto, Diu. Thoma, & alijs ex professo statuimus libro 2. huius operis disput. 5. quæst. 1.

6 Dico secundo; cognitio intuitiua non differt ab abstra- ctiva ex diuersitate obiecto- rum; in hac conclusione om- nes cōueniunt, & ratio est, quia de eodem obiecto dari potest, tam cognitio intuitiua, quàm abstractiua; Deus enim, qui a nobis existentibus in via cog- noscitur abstractiuè, a beatis in patria cognoscitur intuiti- uè; item idem obiectum, quod a sensu interno, qui dicitur communis, cognoscitur intuiti- uè, ab eodem sensu interno, vt dicitur phantasia, cognosci- tur abstractiuè.

7 Dico tertio; cognitio intuiti- ua, neque etiam differt ab abstractiua, eo quod intuitiua

versetur circa obiectum, quod realiter existit, & realiter est præsens; nam vt num. 4. dicebamus, cognitio, qua pro hoc statu cognoscimus Deum, non intuitiua, sed abstractiua est, & nihilominus per eam cognoscimus obiectum, quod non solum realiter existit, sed etiã vbi que realiter est præsens.

8. Dico vltimò, cognitio intuitiua differt intrinsecè, & essentialiter à cognitione abstractiua, eo quod intuitiua, nō solum versatur circa obiectum, quod realiter existit, & realiter est præsens; sed etiam quia ipsum, vt realiter existens, & realiter est præsens, repræsenta: at abstractiua, etiam si aliquando versetur circa obiectum, quod realiter existit, & realiter est præsens; non tamen ipsum, vt realiter existens, & vt realiter est præsens, repræsenta. Hæc est præcipua conclusio, quam intendit suadere Scotus locis in principio huius quæstionis citatis, & recipitur ab omnibus, qui ideo cognitionem intuitiuam facialem appellant; abstractiuam verò specularem, & in enigmate, iuxta illud Pauli 1. ad Corinthios cap. 13. *Videmus nunc per speculum in enigmate; tunc autem facie ad faciem*, nimirum quia per cognitionem intuitiuam nobis repræsenta: obiectum, quod realiter existit, & est realiter præsens, non vt cumque, sed vt realiter existens, & præsens est; at per

cognitionem abstractiuam, etiam si aliquando repræsenta: obiectum, quod realiter existens, & præsens est, sed non repræsenta: vt realiter existens, & præsens est.

9. Ex dictis infero primò id, quod expressè docuit Scotus quodlibeto 13. citato, art. 2. §. *Circa secundum*, cognitionem intuitiuam, in ratione cognitionis, seu repræsenta: obiecti differre specie à cognitione abstractiua, etiam quando versantur circa idem obiectum; siquidem repræsenta: obiectum, vt realiter existens & præsens, quod est de intrinseca ratione cognitionis intuitiue, & repræsenta: obiectum, non vt realiter existens, & præsens est, quod est de intrinseca ratione cognitionis abstractiue, diuersæ, & essentielles differentie sunt cognitionis, seu repræsenta: obiecti, & diuersas essentialiter species impressas requirunt, per quas potètia cognoscitiua moueatur, & determinetur ad eliciendum potius cognitionem intuitiuam, quàm abstractiuam, & è contra.

10. Infero secundò, quod etiam si Deus possit sua potentia absoluta in præsentia reali obiecti producere se solo, & absque cōcursu effectiuo, tam intellectus, quàm obiecti, seu speciei illius impressæ intellectionem intuitiuam in nostro intellectu; non tamen posse illã producere in absentia reali ob-

obiecti. Hoc corollarium non solum est contra Molinã, Vazquez, & Rubium, quos 2. libro huius operis disp. 6. q. 2. citauimus pro sententia, quæ affirmabat, nullam implicationem involvere, quod potentia sensitua exterior sentiat obiectum, quod sibi non est realiter præsens; sed etiam est contra Smissing de Deo vno tractatu 2. disput. 6. q. 1. num. 10. imò contra Cauellum disp. 3. de anima sect. 1. num. 4. in quantum oppositam, vt satis probabilem defendit.

11. Ratio huius secundi corollarij est, quia etiam si dependentia effectiua, quam naturaliter perit quæcumque intellectio nostra, tam ab intellectu

nostro, quàm ab obiecto, non sit de intrinseca, & essentiali ratione intellectionis, & iã intuitiue; & consequenter possit à Deo suppleri potentia sua absoluta, vt quæst. præcedenti de omni intellectione nostra statutum est; tamè intellectioni nostræ intuitiue, in quantum intuitiua est, vt modò ex Scoto dicebamus, intrinsecum, & essentialiter est, esse repræsenta: obiecti, nō qualemcumque, sed vt realiter præsens, & existens, & implicationem manifestam involvit, quod obiectum in nostra cognitione sit realiter præsens, & existens, & quod simul in prædicta cognitione non sit realiter præsens, & existens.

DISPUTATIO SEXTA.

De potentia appetitiua tam in communi, quàm in speciali, & de potentia locomotiva.

EX quinque generibus potentiarum animæ, quæ Aristot. assignauit in principio secundi libri, tria huc vsque explicata manent, scilicet, genus potentiarum vegetatiuarum, genus sensitiuarum, & genus intellectiuarum: restat pro complemento huius operis, vt de potentijs appetitiuis differamus; atque idè de potentia motiua secundum locum, quæ cū appetitiuis magnam afinitatem habet. De quibus disputat Aristoteles à cap. 9. vsque ad vltimum. Vnde disputationem in quatuor quæstiones quasi capitales diuidam; prima erit de appetitu in communi; secunda, de appetitu sensitiuo; tertia de appetitu rationali; quarta de potentia locomotiva.

QVÆSTIO PRIMA.

De appetitu in communi.

I DE appetitu in communi duo examinari possunt; primum, an in qualibet re cognoscente detur potentia appetitiua? Secundum quomplex sit hæc potentia appetitiua? Circa primum reuocanda est in memoriam communis, & recepta diuisio appetitus in naturalem, & elicitedum: appetitus naturalis dicitur inclinatio naturalis, quæ habet vnaquæque res ad suam perfectionem recipendam, ab auctore naturæ indita, & nullo modo acquisita, vt in materia prima inclinatio ad recipiendas formas substantiales; in grauibus ad recipiendum motum deorsum, in leuibus ad recipiendum motum sursum, &c. & ideò hic appetitus non inter potentias actiuas, sed inter potentias passiuas enumeratur, vt 1. Physicorum explicando definitionem naturæ statuimus. Appetitus elicitedus dicitur actus ille vitalis, quo medio viuens sensibile appetit bonum sibi per intellectum, aut per aliquam cognitionem sensitiuam propositum, qui eo ipso supponit in viuente potentiam appetitiuam

actiuam, à qua eliciatur, & cognitionem, per quam prædictæ potentia appetitiuæ obiectum appetendum proponatur: & de hæc potentia appetitiua, quæ verè actiua, & vitalis est, inquiritur, an in qualibet re, seu supposito viuente, & cognoscente detur?

2 Huic dubitationi, respondendum est cum communi, & recepta sententia, in omni re, seu supposito viuente, & cognoscente, siue sit rationale, siue irrationale, dari potentiam appetitiuam, actiuam, & vitalem, quæ inter potentias animæ enumeranda sit: quæ sententia præter experientiam, quæ id ostendit, rationibus comprobatur: prima desumitur ex differentia, quæ versatur inter res cognoscentes, & non cognoscentes, quòd hæc nō se mouēt propriè, sed potius mouentur, vel saltē feruntur pondere quodā naturali ad perfectiones suas, quando illis carent; at illæ se mouent, non solūm ex pōdere naturali, sed etiam cognitione, ex qua oritur in eis pondus aliquod, seu appetitus, ratione cuius ad perfectiones non habitas, & per cognitionem sibi ostensas spontè moueātur.

Et

Et confirmatur, quia in animali cognoscente diuersæ sunt potentia, & instrumenta operationum: erit ergo in eis necessaria aliqua potentia sequens cognitionem, applicans reliquas potentias ad suas operationes, & hæc est potentia appetitiua.

3 Secunda, quia agens per cognitionem prius intendit finem, quàm quærat, & exequatur media, quibus finis est consequendus; ergo præter cognitionem finis, & mediorum, necessaria erit potentia appetitiua, per quam intendat finem, & applicetur ad executionem mediorum; parum enim esset, finem, & media cognoscere, nisi etiam appeterentur; nam si non daretur appetitus, consequutio non daretur; appetitus enim causa est executionis; mediat siquidem inter cognitionem, & executionem, cum illam sequatur, & hanc præcedat. Et confirmatur, quia res cognoscentes, apprehendant, quid sit nocuum toti animali, & singulis eius partibus: ergo præter appetitum naturalem, qui nullam cognitionem præsupponit, ponenda erit aliqua potentia specialis animæ, quæ hanc cognitionem sequatur, ordineturque ad consequendum bonum, & fugiendum malum totius, & singularium partium; quod per prædictam cognitionem apprehenditur.

†

4 Circa secundum tenendum est cum Aristotele cap. 10. huiuslibri text. 17. & communi sententia, potentiam appetitiuam esse in duplici differentia; nam alia est rationalis, illa, scilicet, quæ sequitur cognitionem intellectiuam, & dicitur voluntas: alia verò sensitua, illa, scilicet, quæ sequitur cognitionem sensitiuam, & dicitur appetitus sensitiuus. Prima reperitur in Angelis, secunda reperitur in brutis, & vtraque simul in homine; nam in solo homine inuenitur cognitio sensitua simul, atque intellectiua; quod non solum probat experientia, sed etiam docet scriptura, ad Romanos 7. *Video aliam legem in membris meis; repugnantem legi mentis meæ;* ad Galatas 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum;* spiritus autem aduersus carnem; Matthæi 26. *Spiritus quidem promptus est, caro verò infirma;* & quàm plura alia.

5 Porro potentiam appetitiuam rationalem, & potentiam appetitiuam sensitiuam, quæ secundum scripturam simul sunt in homine, esse potentias realiter distinctas dubitari non potest, cum vna sit spiritualis, altera corporalis, vna residens in anima, imò in nostra, & Scoti sententia idem realiter cum illa; altera in organo corporeo animato, vna comitetur animam separatam; altera, separata anima à

Et 3 cor-

corpore, non remaneat, quæ omnia signa manifesta sunt distinctionis realis inter illas.

6 Imò addo, prædictas potentias appetitivas, non solum realiter, sed etiam specie in homine differre, non secus, ac specie differunt potentia intellectualia, & potentia sensitiva, ad quas naturaliter consequuntur, & à quarum operationibus prædictæ potentia appetitivæ in suis operationibus necessario pendent; quod probari potest, tum quia spirituale, & corporale plusquam specie differunt; sed potentia appetitiva rationalis spiritualis est; sensitiva verò corporalis; ergo non solum specie, sed plusquam specie differunt. Tum etiam, quia obiectum adæquatum potentia appetitivæ sensitivæ solum est bonum singulare sensibile, & materiale; potentia verò appetitiva rationalis, etiam se extendit ad bonum in communi, tam sensibile, quam intelligibile, tam materiale, quam spirituale; ergo obiectum motivum adæquatum, & consequenter specificatum potentia appetitivæ rationalis erit bonum in communi, & vt abstrahit à communi, & particulari, à sensibili, & intelligibili, à materiali, & spirituali; obiectum verò motivum adæquatum, & consequenter specificatum potentia appetitivæ sensitivæ, erit solum bonum sensibile, & ma-

teriale in singulari; quod sufficiens est ad diuersificandas potentias, quæ alias sunt subordinatæ, & vna respectu alterius se habet, vt superior, vel inferior, vt in simili diximus de sensu interiori comparato ad sensus exteriores disputat. 2. huius libri quæstione 3. sectione 1.

QUESTIO II.

De appetitu sensitivo in speciali,

1 **E**X dictis in quæst præcedenti constat dari tam in nobis, quam in brutis appetitum sensitivum, realiter, & specificè distinctum ab appetitu rationali, & similiter constat, huius potentia appetitivæ obiectum motivum adæquatum, quod est à quo suam specificationem desumit, esse bonum sensibile, & materiale, non in communi, sed in singulari propositum; cum enim cognitio, quæ huic appetitui præsupponitur, & ad quæ necessariò consequitur, cognitio sensitiva sit, quæ eo ipso solum potest respicere singularia sensibilia, & materialia; quod etiam appetitus sensitivus solum habeat pro obiecto motivo adæquato bonum sensibile, & materiale in singulari propositum, simpliciter necessarium erit.

2 Sed adhuc restant duo examinanda de isto appetitu sen-

sensitivo; primum est, *an distinctio, qua ab omnibus distinguitur in concupiscibilem, & in irascibilem, sit distinctio in duas potentias appetitivas realiter, & specificè distinctas; an solum in duo munera, realiter, & specificè distincta, eiusdem realiter, & specificè potentia appetitivæ? Secundum, in quam parte corporis animalis appetitus sensitivus, tanquam in organo resideat?*

3 Circa primum conveniunt omnes, actum, seu munus potentia appetitivæ sensibilis, quæ dicitur concupiscibilis, distingui realiter, & specificè ab actu, seu munere potentia appetitivæ sensibilis, quæ dicitur irascibilis; cuius ratio est, quia actus cuiuscumque potentia sumunt distinctionem specificam ex distinctione specifica suorum obiectorum formalium; & manifestum est, obiectum formale actus potentia appetitivæ sensibilis, quæ dicitur concupiscibilis, esse distinctum in specie ab obiecto formali actus potentia appetitivæ sensibilis, quæ dicitur irascibilis.

4 Quæ distinctio obiectorum, vt clarè patefieret; pulchrè, & subtiliter annotavit Scotus in 3. distinction. 34. quæstion. vnica, numero 9. & 10. appetibilia, & fugibilia, quæ sunt obiecta formalia actuum potentia appetitivæ sensibilis, esse in duplici differentia; nam quædam sunt

primò appetibilia, vel fugibilia, illa, scilicet, quæ talis naturæ sunt, vt ad hoc, quod actualiter appetantur, vel fugiantur, solum requiruntur, quod per sensum appetitivum proponantur; talia sunt respectu canis cibus, vel flagellum; & hæc appetibilia, & fugibilia (inquit Scotus) sunt obiecta formalia actuum potentia appetitivæ sensitivæ, quæ dicitur concupiscibilis. Quædam verò sunt appetibilia, vel fugibilia, non primò, sed secundariò, propter illa, scilicet, quæ primò appetibilia, vel fugibilia sunt (ad modum, quo media dicuntur secundariò appetibilia, vel fugibilia respectu finis) talia sunt respectu canis prohibentia cibus; offendit enim sic prohibens canem concupiscentem cibus, & huiusmodi offendens (inquit Scotus) est solum obiectum formale iræ, seu actuum potentia appetibilis, quæ dicitur irascibilis. Circa quod offendens (subdit Scotus) irascibilis habet quoddam *nolle*, non quidem propriè refugientis, sicut & *nolle* concupiscibilis, sed magis respicientis, siue repellentis; quia irascibilis nolle repellit; non enim concupiscit tantum amovere illud impediens; sed etiam ultra punire, vindicare, vlcisci. Ex hac doctrina Scoti clarè apparet, obiectum formale actus concupiscibilis esse specie distin-

ctum ab obiecto formali actus irascibilis; & consequenter prædictos actus, non solum realiter, sed etiam specificè distinguui.

5 Sed quamuis circa hoc omnes conueniant; differunt tamen auctores in explicando, an etiam potentia appetitiua, quæ dicitur concupiscibilis, differat numero, & specie à potentia appetitiua, quæ dicitur irascibilis, an non? Prima sententia affirmat, potentiam appetitiuam sensitiuam, quæ dicitur concupiscibilis, esse numero, & specie distinctam à potentia appetitiua sensitiuam, quæ dicitur irascibilis; ita Diu. Thomas 1. part. quæst. 81. articul. 2. quem omnes discipuli sequuntur; & ex antiquis Philosophis eandem secuti sunt sententiam Pitarchoras, & Plato, ut refert Plutarchus libro 4. de placitis Philosophorum cap. 4. & Galenus 6. de usu partium cap. 18.

6 Eandem sententiam sequuti sunt ex nostris Pater Ioannes Pontius in commento loci Scoti 3. sententiarum supra citati, & Pater Hugo Cauellus de potentijs corporeis anime disput. 2. sect. 7. nullo alio fundamento nixi, quam existimasse, hanc esse expressam sententiam Scoti, loco 3. citato; vbi postquam docuit, non solum dolorem, seu tristitiam causatam in irascibili, esse distinctam à dolore, seu tri-

stitia causata in concupiscibili; sed etiam fieri diuersis mutationibus in parte sensitua; nam dolor concupiscibilis fit cum restrictione organi; sicuti è contrario delectatio opposita fit cum dilatatione; dolor autem irascibilis fit cum calefactione, quæ est ascensus sanguinis circa cor, ponit hæc verba, *Et ex hoc sequitur, quod irascibilis, & concupiscibilis in parte sensitua habent diuersa organa; quia idem non possent moueri simul talibus diuersis motibus;* ex quibus verbis inferunt isti Scotistæ, in sententia Scoti non posse sustineri, potentiam sensibilem concupiscibilem, & potentiam sensibilem irascibilem esse eandem numero potentiam; sed potius esse potentias realiter, & numero distinctas; nam implicationem involvit, quod eadem numero potentia sit in diuersis, & distinctis organis, præsertim in Scoti sententia, qui potentias animæ organicas non distinguit realiter ab ipsis organis animatis.

7 Fundamentum Thomistarum est, quia in potentijs materialibus, distinctio formalium obiectorum, quæ sufficit ad distinguendos actus in specie, sufficiens etiam est ad distinguendas etiam in specie ipsas potentias; sed distinctio formalium obiectorum concupiscibilis, & irascibilis sufficiens est ad distinguendum

in

in specie actus istarum potentiarum, ut ostensum est; ergo etiam erit sufficiens ad distinguendum in specie ipsas potentias.

8 Confirmatur amplius hæc sententia; primò, quia in potentijs exterioribus sensituis cognoscitiuis datur multitudo; ergo & in potentijs appetitiuis sensituis admittenda etiam erit multitudo. Secundò sæpè irascibilis appetit contra inclinationem concupiscibilis; ergo potentia distincta sunt omnino: Antecedens patet, quia cum irascibilis appetat punire, vindicare, vlcisci (ut numer. 4. ex Scoto dicebamus) semper appetit cum tristitia; appetere autem cum tristitia inclinationi concupiscibilis aduersatur. Tertiò, quia passiones harum potentiarum sunt contrariæ; ergo arguunt distinctionem realem, & specificam inter illas: antecedens patet, nam ardens ira minuit concupiscentiam.

9 Secunda sententia per oppositum affirmat, potentiam appetitiuam sensitiuam, quæ dicitur concupiscibilis, non esse realiter, & specificè distinctam à potentia appetitiua sensitiuam, quæ dicitur irascibilis; sed esse in vnoquoque animali eandem numero, & specie potentiam, quæ secundum diuersos actus, seu munera, quæ exercet concu-

piscibilis, & irascibilis appellatur; concupiscibilis, ut operatur circa primò appetibilia, vel fugibilia; irascibilis vero, ut operatur circa appetibilia, vel fugibilia, non primò, sed secundariò, propter illa, scilicet, quæ primò appetibilia, vel fugibilia sunt iuxta doctrinam Scoti num. 4. relatum.

10 In hac sententia conuenire debent omnes auctores, qui, ut vidimus disputatio. 2. quæst. 2. huius libri nobiscum affirmarunt, sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatoriam, & memoriam non esse potentias sensitivas realiter, & specificè distinctas; sed eadem numero, & specie potentiam, quæ secundum diuersa munera, quæ exercet, prædictis nominibus insignitur; & similiter auctores, qui, ut vidimus 2. libro huius operis disputat. 4. quæstio. 2. eodem pacto nobiscum philosophari sunt de potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua; nam istorum omnium eadem est ratio. Expressè autem illam defendunt Suarez libro 5. de anima capit. 4. qui pro ea citat Scotum, & eius asseclas, & Aristotelem in hoc 3. libro textu 29. Auersa quæstione 56. de appetitu sensitivo section. 1. & quam plures alij. Imò noster Cauellus, qui propter verba Scoti numero 6.

ci-

citata oppositam sententiam amplexus est, ingenuè fatetur, hanc secundam sententiam esse æquè probabilem, ac primam, & quod ipsam libentius sequeretur, nisi auctoritas Scoti sibi obstarer.

11 Hæc secunda sententia non solum mihi videtur probabilior, sed adeo principijs Scoti consentanea, vt mirari non desinam, Cauellum in doctrina Scoti benemeritum, Suarium reprehendisse, eo quod ipsam, tam Scoto, quam eius alleclis attribuerit. Quare firmiter tenendum est ab Scotistis, hanc secundam sententiam non solum esse probabiliorē; sed etiam principijs Scoti magis consentaneam; quod manifestum fiet, tam ex his, quæ ad ipsam comprobandam, quam ex his, quæ ad soluendum ea, quæ in contrarium adducta sunt, adducemus.

12 Et in primis probari potest hæc secunda sententia ex Aristotele, qui in hoc 3. de anima textu 52. postquam distinguit partes (id est potentias) animæ, subdit, *Hæc enim plus differunt adinuicem, quam concupiscituum, & irascituum*, nimirum, quia aliæ potentia verè, & realiter distinguuntur; sed non concupiscitua, & irascitua in appetitu.

13 Deinde probari potest rationibus, prima, & à priori est, quia ex Scoto, & recepta sententia, etiam si potentia animæ

distinguantur (à posteriori, & quoad nos) per actus, sed non per actus inadæquatos, sed per adæquatos; nam si actus inadæquati sint, potius est signum euidentis, quod potentia, à qua prouenit, siue spiritualis, siue materialis sit, in vnoquoque viuente sit vnica, tam numero, quam specie; sed in appetitu sensitiuo actus concupiscentiæ, & actus iræ sunt inadæquati; ergo signum euidentis est, quod potentia appetitiua concupiscibilis, & potètia appetitiua irascibilis in vnoquoque animali sit eadem numero, & specie, non obstante, quod prædicti actus adinuicem comparati, distincti, & numero, & specie sint. Minor, in qua esse poterat difficultas, probatur, quia ex Scoto, & recepta doctrina actus adæquati diuersarum potentiarum, & actus inadæquati eiusdem potentiæ in hoc differunt, quod obiecta formalia actuum adæquatorum, ita sunt distincta, vt in nulla ratione communi motiua, & specificatiua potentiæ adunentur, vt patet in obiectis formalibus actuum visionis, & auditionis adinuicem comparatis; obiecta verò formalia actuum inadæquatorum, etsi aliquando specie differant; nihilominus in aliqua ratione communi motiua, & specificatiua potentiæ adunantur, vt patet in obiectis formalibus visionis nigri, & visionis albi; adunantur enim in ratio-

ne

ne communi coloris, quæ est motiua, & specificatiua visus; sed obiectum formale actus concupiscibilis sensitua, & obiectum formale actus irascibilis sensitua, etiam si specie differant, adunantur tamen in ratione communi appetibilis, vel fugibilis sensitua, quæ sunt rationes motiua, & specificatiua appetitus sensitui: ergo in appetitu sensitiuo actus concupiscentiæ, & actus iræ actus inadæquati sunt. Ista vltima minor probatur ex doctrina Scoti num. 4. adducta, in qua expressè affirmat obiectum formale actus concupiscentiæ in sensu esse appetibile, vel fugibile primò; obiectum verò formale actus iræ esse appetibile, vel fugibile, non primò, sed secundariò, propter illa, scilicet, quæ primò appetibilia, vel fugibilia sunt, vbi ita distinguit obiectum formale actus concupiscentiæ ab obiecto formali actus iræ, vt simul fateatur, huiusmodi obiecta adunari in ratione communi appetibilis, vel fugibilis, quæ sunt rationes motiua, & specificatiua potentiæ appetitiua.

14 Secunda ratio desumitur ex eadem doctrina Scoti: nam secundum Scotum (& secundum veritatem) actus concupiscentiæ, & actus iræ subordinantur, sicut actus, quo appetimus finem, & actus, quo appetimus media; nam iuxta Scotum obiectum actus potentiæ

concupiscibilis est appetibile primò, & propter se, quod est proprium finis; obiectum verò actus potètiæ irascibilis est appetibile, non primò, & propter se; sed secundariò, & propter illud, quod est primò appetibile, quod est proprium mediorum: sed actus, quibus appetuntur finis, & media, non proueniunt, neque in nobis, neque in brutis à potentijs appetitiuis realiter, & specificè distinctis; sed potius à potentia appetitiua, in vnoquoque animali, eadem numero, & specie, vt perspicuum est: ergo similiter actus, quibus concupiscimus, & irascimur, neque in nobis, neque in brutis proueniunt à diuersis in numero, & specie potentijs appetitiuis; sed potius in vnoquoque animali à potentia appetitiua eadem numero, & specie.

15 Tertia ratio desumitur ex eodem Scoto, qui loco supra citato num. 13. non solum docet, in parte rationali posse dari actum concupiscentiæ, & actum iræ, sicut dantur in parte sensitua; sed etiam expressè affirmat, hos actus prouenire ab eadem numero potentia, scilicet, à voluntate; ergo idem affirmandum erit quoad hoc de actibus concupiscentiæ, & iræ, qui reperiuntur in parte sensitua, nimirum, prouenire non à diuersis, sed ab eadem numero potentia, scilicet, ab appetitu sensitiuo: & solum po-

te.

terit versari inter eas discrimē, quod ibi assignat Scotus, ratione cuius affirmat, non esse tantam distinctionem horum actuum in voluntate, ac est in appetitu sensitivo, videlicet, quod appetitus sensitivus, cum sit materialis, & residens in organo corporeo, habet partes extensionis, etsi continuas, & constituentes vnam numero potentiam; extensas tamen ad extensionem organi corporei, quibus partibus extensionis caret voluntas, cum sit potentia spiritualis, & non residens in organo corporeo, sed in ipsa anima rationali.

16 Quarta, & vltima ratio desumitur ex alio principio Scoti, quod desumpsit ex Aristotele, & ab omnibus recipitur, scilicet, non esse multiplicandas entitates, quanto magis potentias animæ absque cogenti auctoritate, vel ratione: sed nulla auctoritas, vel ratio cogit, ponere potentiam appetitivam sensibilem, quæ dicitur concupiscibilis, distam numero, & specie in eodem animali à potentia appetitiva sensibili, quæ dicitur irascibilis: ergo talis distinctio inter prædictas potentias non est admittenda. Minor probari potest solvendo ea, quæ adducta sunt in contrarium.

17 Ad auctoritatem Scoti, qua nitentur Cauellus, & Pontius ad suadendum, ex mente Scoti concupiscibilem, &

irascibilem in sensu esse potētias appetitivas realiter distinctas, respondemus admittendo libenter totam doctrinam Scoti num. 6. adductam, nimirum, diversas dispositiones requiri in illa parte organi, per quam potentia appetitiva sensibilis (quæ ut num. 15. dicebamus ex eodem Scoto, etsi vnica sit potentia; non tamen in indivisibili consistit, sicut consistit voluntas, sed habet partes extensionis realiter distinctas, sicut & ipsum organum corporeum, in quo residet) exercet actum concupiscentiæ, ac requiruntur in alia parte organi, per quam exercet actum iræ; & consequenter optimè intulisse Scotum, irascibilem, & concupiscibilem ad operandum requirere diversa, & distincta organa partialia; tamen ex doctrina ista Scoti, vnde, quæso, inferitur, quod concupiscibilis, & irascibilis sint potentiæ appetitivæ numero distinctæ? Nā sicut benè compatitur, quod organum potentiæ appetitivæ sensibilis habeat partes extensionis realiter distinctas, & nihilominus vnum numero organum, eo quod prædictæ partes non sunt discretæ, sed potius termino communi continuatæ; ita optimè compatitur, quod potentia appetitiva sensibilis habeat plures, & distinctas partes extensionis, partibus extensionis organi correspondentes, & nihilominus sit eadē nu-

numero potētia, eo quod prædictæ partes non sint discretæ, sed potius termino communi copulatæ.

18 Ad fundamentum Thomistarum negamus assumptū, scilicet in potentijs materialibus distinctionem formalium obiectorum, quæ sufficit ad distinguendos actus in specie, sufficere etiam ad distinguendas in specie ipsas potentias; nam visus potentia materialis est, & nihilominus ratio albi, & ratio nigri, quæ sunt rationes formales obiectivæ sufficientes ad distinguendos actus visionis in specie, non sufficientiunt ad distinguendas in specie duas potentias visivas, ut perspicuum est, cuius rationē à priori adduximus nu. 13.

19 Ad primam confirmationem dicimus, adhuc si admittamus, distinctionem appetitivam sensitivorum, vel eorum vnitatem, venandā esse ex multitudine, vel vnitatem potentiarum per sensum cognoscitivarum (quod non est certum, sed in opinione positum) prædictā confirmationem potius deducere ad oppositum, quod intendit; nam in dicta hypothesi solū esset attendendū ad multitudinem, vel vnitatem illius potentie cognoscitivæ, quæ immediate proponit appetitui obiectū, ut conveniēs, vel disconveniēns, & consequenter ut appetendum, vel fugiendum; hæc autem, etiam in sententia

Thomistarum vnica tantum est, scilicet, æstimativa.

20 Ad secundam confirmationem respondemus, quod cū irascibilis sit tota propter concupiscibilem, non secus, ac appetitio medijs est tota propter appetitionem finis, numquam posse illi totaliter contrariari: quod si irascibilis appetit punire, vindicare, vlcisci, & consequenter cum tristitia hoc præstat, ut consequi possit delectabilia, quæ magis appetit, quod non aduersatur inclinationi ipsius concupiscibilis, sed potius stat pro illa, cum pro concupitis laboret.

21 Ad tertiam negamus, passiones intrinsecas irascibilis, & concupiscibilis esse contrarias; neque oppositum inferitur ex eo, quod ardens ira minuat concupiscentiam; quia hoc non provenit ex diversitate potentiarum, sed ex diversitate actuum; eadem enim potentia per vnum actum potest actum alium eiusdem potentiæ minuere, imò destruere, si actus sint oppositi; sic amor destruit odium, non obstante, quod sint actus eiusdem potentiæ, imò ipsamet concupiscentia vehemens circa rem vnam, dimittit concupiscentiā circa rem aliam.

22 Circa sequadum dubium Hurtado disputat. 17. de anima sect. 12. & noster Cauellus disp. 2. sect. 7. sustinent (contra communem sententiā) appetitū sen-

sensitivum solum residere in cerebro, tanquam in organo; non secus, ac sensus internus; & probat Cavellus, quia ex Aristotele in hoc 3. de anima sensus internus, & appetitus sensitivus sunt idem; quod saltem (inquit Cavellus) intelligendum est de identitate subiecti, seu organi. Suadetur etiam ratione; nam cum sensus internus debeat representare appetitui sensitivo obiectum conveniens, vel disconveniens, ut illud prosequatur, vel fugiat; necessarium erit, ut appetitus resideat in eadem parte corporis, ubi residet sensus internus; nam si residet in parte remota, quomodo poterit sensus internus obiectum conveniens, vel disconveniens appetitui representare?

23 Sed neque auctoritas Aristotelis, neque ratio adducta auctoribus istis fauent; nam quod Aristoteles docet de identitate sensus interni, & appetitus sensitivi, non est intelligendum de identitate subiecti, seu organi; sed de identitate suppositi, seu animalis: ad hoc enim, ut aliquod animal appetat, vel fugiat aliquod obiectum, etsi simpliciter necessarium sit, quod tam sensus internus, per quem animal representat obiectum; quam appetitus, per quem animal prosequitur, vel fugit obiectum, sint in eodem supposito, seu animali; sed nihil refert, quod sint in diversis

partibus, seu organo eiusdem animalis: & per hoc etiam patet debilitas rationis, nam supponit falsum, scilicet, id, cui per se primo representatur obiectum conveniens, vel disconveniens, esse ipsum appetitum, cum revera non sit appetitus, sed ipsum animal, quod per appetitum appetit, vel fugit obiectum; ac per consequens superfluum est requirere, quod sensus, & appetitus sint in eadem parte, seu organo; sed solum necessaria erit unitas suppositi, id est, quod tam sensus, quam appetitus sint in eodem animali, quod est, quod per se primo tam per sensum, quam per appetitum operatur.

24 Placet ergo in hac re communis, & recepta sententia, quam tradidit Aristoteles 3. de partibus animalium cap. 4. nimirum, appetitum sensitivum residere in corde, & in his, quæ sunt circa illud, tanquam in organo, quod Scotus noster loco supra citato, ut certum præsupponit: & comprobatur experientia, qua experimur in ipso corde, & in his, quæ sunt circa cor, affectus sensitivos, præsertim quando vehementes sunt; imò per diversos affectus sensibiliter apparet, diversis modis affici ipsum cor, & ea, quæ sunt circa illud; nam per affectum lætitiæ dilatantur; per affectum tristitiæ restringuntur; per iram effervescent; per iram palpitant ve-

10-

lociter, & sic de singulis variis affectibus.

QVÆSTIO III.

De appetitu rationali, scilicet, de voluntate in speciali.

DE appetitu rationali, qui dicitur voluntas, multa exagitaui in materia Theologica de actibus humanis, ex quibus plurima moralia sunt. Nunc ergo solum ex agitari oportet, quæ sunt naturalia voluntati; quæ, quia graves, & distinctas difficultates involvunt, quæstionem istam quinque sectionibus distribuam: in prima aperiam, *Quid sit eius obiectum motivum, & formale?* In secunda, *Quo pacto in suis operationibus dependeat à cognitione intellectiva?* In tertia, *An, & quomodo potentia libera sit?* In quarta, *An, & quomodo moveat alias potentias animæ?* In quinta, & ultima, *An sit perfectior potentia, quam intellectus?*

SECTIO I.
Explicatur, quid sit obiectum motivum, seu formale voluntatis?

Contrahitur hæc difficultas ad obiectum motivum, seu formale voluntatis; quia de hoc solum esse potest controversia; nam de obiecto terminatio, & materiali eius, nulla est controversia inter auctores; fatentur enim omnes,

ipsa experientia ducti, voluntatem terminari posse per suos actus ad omne ens, non secus, ac intellectus; siue illud ens sit materiale, siue spirituale, siue positivum, siue negativum, siue universale, siue particulare, siue reale, siue per rationem fixum: & solum inter ipsos controuertitur, an ad hoc, ut voluntas per actus prosequatur, & amoris feratur in aliquod ex supra dictis obiectis, sit simpliciter necessarium, quod proponatur tale obiectum per intellectum sub aliqua ratione boni veri, vel apparentis, quæ sit motiva voluntatis ad tales actus; & per oppositum ad hoc, ut voluntas per actus fugat, & displicentiæ feratur in aliquod ex supra dictis obiectis, sit simpliciter necessarium, quod tale obiectum proponatur per intellectum sub aliqua ratione mali veri, vel apparentis, quæ sit motiva voluntatis ad tales actus eliciendos?

Difficultatem istam (quæ celebris est) attigit Scotus in 1. dist. 1. q. 4. §. *Ad argumenta*, & verfic. *Ad tertium*, & §. *Ad auctoritatem Augustini*. & in 2. dist. 6. q. 2. §. *In ista questione*, & verfic. *Sed hic est vnum dubium*, & in dist. 43. q. 1. §. *Respondeo*, & quæst. 2. & in 4. dist. 49. quæst. 5. §. *Ad questionem*, & q. 10. §. *Quantum ad secundum*. Sed circa mentem Scoti explicandam diuisi sunt auctores.

3 Sunt, qui absolutè dicant, Sco-

Sco-

Scotum existimasse, ad hoc ut voluntas feratur in obiectum per actum prosecutionis seu amoris, non esse necessarium, quod illud sibi proponatur sub aliqua ratione boni: & e contra, ut feratur in obiectum, per actum fugæ, seu displicentiæ, non esse requisitum, quod illud sibi proponatur sub aliqua ratione mali; & consequenter obiectum motiuum, & formale voluntatis in actibus prosecutionis, & amoris non esse rationem boni; & e contra in actibus fugæ, & displicentiæ obiectum motiuum, & formale voluntatis non esse rationem mali. Alij verò, inter quos sunt Vazquez 1. 2. disput. 31. cap. 1. & Lorca ibidem disput. 8. affirmant, Scotum super primum, & secundum sententiarum in locis citatis solum ad ostendendum ingenium, & dubitando tenuisse, non esse necessarium, quod voluntati proponatur obiectum sub ratione boni, ad hoc ut voluntas feratur in illud per actum prosecutionis, & amoris; neque e contra, quod voluntati proponatur obiectum sub ratione mali, ad hoc, ut in illud feratur per actum fugæ, & displicentiæ: tamen super quartum locis citatis meliora sapientem mutasse sententiam, seu dereliquisse dubitationem de hac re, & cum communi sententia constanter substinuisse, voluntatem per actum prosecutionis,

& amoris non posse ferri in obiectum, quod non sit illi propositum sub ratione boni, neque per actum fugæ, & displicentiæ in obiectum, quod non sit illi propositum sub ratione mali; & consequenter obiectum motiuum, & formale voluntatis in actibus prosecutionis, & amoris esse rationem boni; & e contra in actibus fugæ, & displicentiæ rationem mali.

4 Sed quæ fuerit mens nostri Scoti in locis supra citatis, postea dicam; nunc sufficiat scire, plures Nominales firmiter statuisse posse voluntatem per actum prosecutionis, & amoris ferri in obiectum, in quo nulla appareat ratio boni, & per actum fugæ, & displicentiæ in obiectum, in quo nulla appareat ratio mali; & consequenter obiectum motiuum, & formale voluntatis in actibus prosecutionis, & amoris non esse rationem boni; neque in actibus fugæ, & displicentiæ rationem mali, sed quid superius, scilicet, rationem entis veri, vel apparentis, non fecus, ac supra dictum est de intellectu; neque ex hoc inferri, quod voluntas, & intellectus non sint potentiæ distinctæ in specie; quia potentiæ non solum differunt specie per obiecta formalia, & motiua; sed etiam ex diuerso modo tendendi in alia obiecta; ita Ockhamus in 3. quæst. 13. ad 3. dubium. Maior in 2. dist. 28. quæst. 1. ad primum,

num, & in 4. dist. 49. quæst. 7. concl. 2. Angelus in moral. cap. 2. in 2. parte textus, notatione 2. & Almainus 3. moral. cap. 4.

5 Probant Nominales hanc sententiam; primò, quia propositum per intellectum summo bono, & summa miseria, potest voluntas mereri, aut demereri circa quodlibet istorum; ergo liberè potest velle, vel odisse quodlibet istorum; nam tam meritum, quam demeritum requirunt libertatem. Secundò; multi appetunt non viuere, sicut qui desperant; aut annihilari, & non esse, sicut damnati; sed in his obiectis nihil relucet boni, cum consistant in mera carentia vitæ, seu esse; ergo potest voluntas prosequi, & appetere obiectum, in quo nulla appareat ratio boni. Tertiò, quia qui odit alterum odio inimicitæ, vult illi malum, ut malum illi est; ergo saltem in odio inimicitæ potest voluntas affectu prosecutionis ferri in obiectum malum, & in quo nulla appareat ratio boni; idem argumentum fieri potest ad probandum, posse voluntatem fugere, & odisse bonum, in quo nulla appareat ratio mali, instantia actus inuidiæ; nam qui inuidet alteri, dolet, & tristatur de bono alterius, ut bonum illius est.

6 Ex altera parte multi, & graues Scholastici, ut ridicu-

lum iudicant, posse voluntatem per actum prosecutionis, & amoris ferri in obiectum, in quo nulla appareat ratio boni, sub qua feratur; & e contrario per actum fugæ, & odij ferri in obiectum, in quo nulla appareat ratio mali, sub qua feratur: vnde consequenter asserunt, obiectum motiuum, & formale voluntatis in actibus prosecutionis esse rationem boni; in actibus verò fugæ esse rationem mali; ita Angelic. Doctor 1. 2. quæstio. 8. articul. 1. & ibi omnes Expositores eius, Caietanus, Conradus, & Medina; Diuus Bonauentura in 2. dist. 34. artic. 1. ad 3. Ricard. dist. 25. artic. 3. quæst. 2. ad 1. Durand. quæst. 1. Gabriel quæst. vnica artic. 3. dubio 1. Vazquez 1. 2. disputat. 31. cap. 2. Lorca disputat. 7. Salas tract. 1. disputat. 6. sect. 1. Montesinos disputat. 1. 2. quæstio. 1. & quam plures alij, quos isti recentiores citant.

7 Probari solet hæc sententia primò ex Aristot. 1. ethic. cap. 2. vbi ait, *Omnis ars, omnisque doctrina actus, & quia electio bonum quoddam appetere videntur; & ideo dixerunt antiqui, bonum est, quod omnia appetunt*; idem docuit 8. ethic. cap. 5. & 1. Magnorum moral. cap. 1. & 2. eth. ad Eudemum in fine.

8 Secundò probatur ex Patribus, qui expressissimis verbis hoc affirmant; nam in Diuo

Dionys. 4. capit. de diuinis nominibus habetur illud vulgare axioma Theologorum, *Nemo respiciens ad malum operatur*; vel vt alia versio habet, *Nemo proposito sibi malo facit*, & eodem capite idem Dionysius, *Bonum est, quod omnia concupiscunt*, & in quod omnia conuertuntur. Et D. Ansel. de concordia prædestinationis, & liberi arbitrij, *Omnis voluntas, quæ aliquid vult, rectitudinem vult, aut commoditatem, aut si aliquid aliud vult, non nisi quantum illud ordinatur ad rectitudinem, vel commoditatem*; vbi per rectitudinem intelligit D. Anselm. bonum honestum. & per commoditatem bonum delectabile, & per id, quod ordinatur ad rectitudinem, vel commoditatem, intelligit bonum vtile: ergo ex mente Anselmi solum potest velle voluntas obiectum, in quo apparet aliqua ratio boni, vel honesti, vel delectabilis, vel vtilis. Legite D. Augustinum 2. confessionum à cap. 4. vsque ad 10. & 13. de Trinitate cap. 30. vbi plura, & præclara habet ad hoc intentum; & in Enchyridio capit. 36. ponit hæc verba, *Omnes beati esse volumus, miseri autem esse, non solum non volumus, sed neque velle possumus.*

9 Tertiò probatur ratione à priori desumpta ex D. Thom. appetitus voluntatis nihil aliud est, quàm inclinatio quædam actualis ipsius appetentis; sed nihil inclinatur, nisi in sibi si-

mile, aut conueniens: ergo voluntas non appetit malum, in quo nulla apparet ratio boni; siquidem malum non est simile, aut conueniens appetenti. Minor præterquam, quod ex se satis nota est, probatur à simili de appetitu innato, seu naturali, qui nūquam inclinatur, nisi in simile, aut conueniens appetenti, & etiam ex illo vulgari dicto Aristotelis 8. ethic. capit. 2. & 5. *amabile bonum, unicuique autem proprium*; quod satis indicat, non qualecumque bonum esse alicui amabile, seu non ad quodcumque bonum dicere aliquem appetitum, seu inclinationem; sed ad illud, quod est unicuique proprium, seu conueniens; & solum est diuersitas inter appetitum innatum, & elicited, quod innatus, cum sequatur formam naturalem, & existentem, solum potest ferri in id, quod vera simile, aut conueniens est, & appetitus elicited, cum sequatur formam apprehensam, fertur in id, quod simile, aut conueniens apprehenditur, etiam si in re simile, aut conueniens non sit.

10 Quartò denique probatur experientia; nam si fiat inductio, experimur, nullum intendendo ad malum operari; sed omnes appetere, quidquid appetunt, ob aliquam rationem boni, quam in eo, quod appetunt, respiciunt, vel honesti, vel delectabilis, vel vtilis, vt magis

gis clarè patebit, dum soluamus argumenta adducta pro prima sententia.

11 Inter has oppositas, & extremas sententias, media quasi via procedit noster Philippus Faber in 1. Scoti dist. 13. cap. 7. distinguit enim, inter actus voluntatis, actus concupiscentiæ ab actibus amicitia, & de actibus concupiscentiæ affirmat cum secunda sententia non posse voluntatem prosequi aliquod obiectum actu concupiscentiæ, in quo non apparet aliqua ratio boni; neque per oppositum actum fugere obiectum, in quo non apparet aliqua ratio mali. De actibus vero amicitia docet cum prima sententia, posse voluntatem per actum amicitia prosequi obiectum, in quo nulla apparet ratio boni; & per actum contrarium fugere obiectum, in quo nulla apparet ratio mali; & per istam distinctionem conciliat, & concordat id, quod dicit Scotus in 1. & 2. sentent. scilicet, non esse certum, neque huc vsque probarum, voluntatem non posse velle obiectum, in quo nulla apparet ratio boni; & è contra non posse nolle obiectum, in quo nulla apparet ratio mali, cū his, quæ idem Scotus docet in 4. scilicet, esse rem certissimam, & manifestam, non posse voluntatem appetere miseriam, & nolle beatitudinem; conciliat, inquã, & concordat dicens, Scotum in locis 4. lo-

quutum fuisse de actibus concupiscentiæ; in locis vero primi, & secundi de actibus amicitia. Imò loquendo de actibus concupiscentiæ, idem, quod docuit in 4. docuisse etiam in 1. & 2. sentent. quod legentibus Scotum manifestum erit. Unde reprehendit, vt ignaros in doctrina Scoti recetiores Thomistas supra relatos, qui dicebant, Scotum in 4. meliora sapientem mutasse sententiam, quam saltem, vt probabilem docuerat in 1. & in 2. sentent. Nam Scotus, inquit, non mutauit sententiam; sed idem, quod de actu concupiscentiæ docuit in 4. scilicet, per istum actum non posse prosequi voluntatem obiectum, in quo non apparet aliqua ratio boni, & conuenientis, docuerat etiam prius in 1. & 2. sentent.

12 Sed quamuis hæc distinctio actuum voluntatis in actus concupiscentiæ, & amicitia, qua vsus est Faber in solutione huius difficultatis, optimè, & necessaria sit ad solutionem difficultatis propositæ; imò ipsa vsus est Scotus in 1. dist. 1. q. 4. §. *Ad auctoritatem Augustini*, in 2. responsione; nihilominus ad faciliorem intelligentiam Scoti, & clariorem resolutionem difficultatis propositæ opus etiam erit, supponere aliam distinctionem boni in communi, cuius meminit Scotus quodlibeto 18. §. *De primo*, & late eam explicat Philippus

Faber in additionibus ad 4. d. 9. cap. 5.

13 Bonum, inquit, Scotus aliud est bonum essenziale, & primum; aliud accidentale, & secundarium. Bonum essenziale, & primum (quod ab alijs appellatur bonum in se) consistit formaliter in integritate, & perfectione intrinseca rei; itaque illud ens, quod est integrum, & perfectum ex omnibus, quæ secundum suam esse intrinsecum exposcit, dicitur bonum essenziale, & primum. Bonum autem accidentale, & secundarium (quod ab alijs dicitur bonum alteri) dicitur illud, quod alteri est conueniens; itaque bonitas hæc pro formali consistit in relatione, & habitudine conuenientie vnus ad aliud. Per oppositum est philosophandum de malo, scilicet, esse in duplici differentia; nam aliud est essenziale, & primum (quod ab alijs dicitur malum in se) & consistit in negatione integritatis, & perfectionis intrinsecæ entis; aliud accidentale, & secundarium (quod ab alijs dicitur malum alteri) & consistit, non in aliqua negatione, sed in positua relatione disconuenientie vnus ad aliud. His ergo distinctionibus boni, & mali præsuppositis, & similiter diuisione actuum voluntatis in actus concupiscentie, & amicitie, propositæ difficultati (sanè lu-

brica) duobus assertis respondemus.

14 *Primum assertum*; si sermo sit de bono accidentali, & secundario, & de malo huic bono opposito, voluntas per actus concupiscentie nō potest velle, seu amare obiectum, in quo non relucet aliqua ratio huius boni, neque nolle, seu odio habere obiectum, in quo non relucet aliqua ratio mali. At per actus amicitie potest velle, seu amare obiectum, in quo nulla appareat ratio huius boni; & è contra nolle, & odio habere obiectum, in quo nulla apparet ratio oppositi mali.

15 Prior pars huius asserti recipitur ab omnibus Theologis, & Philosophis, exceptis Nominalibus citatis pro prima sententia; & ipsam manifestè probant auctoritates, & rationes adductæ pro secunda sententia; nam procedunt de actibus concupiscentie, qui sunt, qui respiciunt obiectum, vt bonū alteri, quæ est bonitas accidentalis, & secundaria, de qua loquimur in hoc asserto. Secunda verò pars est ferè contra omnes recentiores Thomistas citatos pro secunda sententia, qui dum explicant illud bonū, quod dicitur esse necessarium, vt reluceat in obiecto ad hoc, vt volūtas, quocūque actu prosequutionis illud velit, dicunt consistere in hoc, quod prædictū obiectū sit conueniens appetiti, quæ est bonitas accidentalis, & extrin-

trinseca, de qua in hoc asserto loquimur; vtramque partem huius asserti sustinet noster Scotus locis citatis; legatur in 1. dist. 1. quæst. 4. §. *Ad auctoritatem Augustini*, vbi respondens ad auctoritatem Augustini, quæ adducebatur ad probandum, voluntatem nostram necessitari ad volendum vltimū finem in communi, obscure ostensum, in secunda responsione ait, prædictam auctoritatem non esse ad rem; quia *fruitio vltimi finis est amor amicitie, & non concupiscentie, qui est de quo ibi loquutus est Augustinus. Et licet verum sit, inquit Scotus, amore concupiscentie omnes velle beatitudinem, sed non amore amicitie; non enim est certum; voluntates inordinatas habere dilectionem ordinatam primi obiecti, vt est in se, licet sit certissimum, omnes voluntates tam ordinatas, quam inordinatas velle sibi bonum amore concupiscentie.* Hæc Scotus.

16 Sed vt vtramque partem huius primi asserti ratione à priori comprobemus, prius explicare oportet, quid appellamus amorē amicitie, & quid amorem concupiscentie, & similiter quid sit odiū, quod opponitur amori amicitie, & quid sit odium, quod opponitur amori concupiscentie; Dicimus enim cum communi, & recepta sententia, amorē amicitie appellari illum, qui tendit in obiectū, vt est in se; amorem verò concupiscentie, qui ten-

dit in obiectum, vt conueniens alicui; & per oppositum odiū, quod opponitur amori amicitie, esse actum fugæ, qui tendit in obiectum, vt est in se; odium verò, quod opponitur amori concupiscentie, & communiter appellatur odium abominationis, esse illud, quo fugimus obiectum, quando apprehenditur, vt conueniens inimico.

17 Ex hac doctrina, quæ, vt dixi communis, & recepta est, optimè intulit D. Thomas 1. 2. quæst. 27. artic. 4. inter amorem amicitie, & amorem concupiscentie hoc esse discrimen inter alia, quod id, quod amatur amore amicitie, simpliciter, & per se amatur; at id, quod amatur amore concupiscentie, non simpliciter, & per se amatur; sed amatur alteri; & in quantum illi est conueniens; imò in hoc discrimine fundatur altera doctrina, quam tradidit Scotus in 2. dist. 6. quæst. 2. §. *In ista questione loquendo de ordine, quem seruant isti amores inter se, videlicet, amorem amicitie semper præsupponi ad amorem concupiscentie; cum enim id, quod concupisco, non amem propter se, sed propter illum, cui obiectum concupitū conueniens est; necesse est, vt persona, cui obiectum conueniens concupisco, habeat se tanquam finis respectu obiecti conuenientis concupiti; & cū finis prius appetatur,*

quàm media, hinc est, vt actus amoris amicitiae, qualis est, quo amo personam, cui bonum concupisco, prae-supponatur ad ipsum actum concupiscentiae, ad modum, quo intentio finis prae-supponitur ad electionem mediorum.

18 Hinc etiam intelligetis, quàm verum sit id, quod communiter circumfertur, videlicet, in actu amoris, qualis est ille, quo bonum alicui volumus, nos posse distinguere duplicem habitudinem, vna ad bonum, quod volumus, & alteram ad personam, cui bonum volumus; inter quas est hoc discrimen, quod per habitudinem ad bonum, quod volumus, actus dicitur amor concupiscentiae, & per habitum ad personam, quae dicit ad personam, actus dicitur amor amicitiae, cuius ratio est, quia per priorem habitudinem respicitur obiectum, non vt in se est, sed vt est bonum, seu conueniens alteri, in quo dictum est consistere amorem concupiscentiae; per posteriores vero respicitur obiectum, seu persona, vt in se est, in quo dictum est consistere amorem amicitiae.

19 Item in actu odij, vt est v. g. quo mihi displicet mors amici, vel quo inimico appeto malum, possumus similiter distinguere duplicem habitudinem, vna ad obiectum, quae quoties est per modum fugae, vt cum mihi displicet mors amici, dicitur odium abominationis; & alteram

ad personam, quae quoties est per modum fugae, vt cum inimico appeto malum, dicitur odium inimicitiae, cuius etiam ratio est, quia per priorem displicet obiectum, vt disconueniens alteri, in quo dictum est consistere odium abominationis; per posteriores vero displicet obiectum, vt est in se, in quo dictum est consistere odium inimicitiae.

20 Est etiam aduertendum pulchrum discrimen inter actum amoris, & actum odij, quod in actu amoris, tam habitudo ad personam, quàm habitudo ad bonum concupitum est per modum prosecutionis, & sic in eodem actu reperitur vterque amor, concupiscentiae, scilicet, & amicitiae. At in actu odij, vt in plurimum, si ordo ad personam est per modum fugae; ordo ad obiectum est per modum prosecutionis, vt patet in odio inimicitiae, quo inimico appeto malum: e contra vero si ordo ad obiectum est per modum fugae, ordo ad personam, est per modum prosecutionis, vt patet in odio abominationis, quo mihi displicet mors amici: vnde, vt in plurimum, non reperiuntur in eodem actu simul odium inimicitiae, & odium abominationis, sicut dictum est inueniri in eodem actu simul amorem amicitiae, & concupiscentiae. Et dixi notanter, vt in plurimum; nam aliquando contingere potest, vt in eodem actu odij, tam ordo ad obiectum,

atum, quàm ad personam sit per modum fugae, & consequenter quod in eodem actu simul reperiantur odium abominationis, & inimicitiae, vt cum mihi displicet bonum inimici.

21 Ex his praenotatis facile deducitur ratio efficax, & a priori vtriusque partis nostri primi asserti: prioris partis, quia si, vt visum est, obiectum per se motiuum, & formale voluntatis in actibus concupiscentiae solum est in actibus prosecutionis bonum accidentale, seu ratio conuenientis, & in actibus fugae malum accidentale, seu ratio disconuenientis; ita implicabit, quod voluntas per actus concupiscentiae prosecutionis obiectum, in quo nulla apparet ratio boni accidentalis, seu conuenientis, & quod fugiat obiectum, in quo nulla apparet ratio mali accidentalis, seu disconuenientis, ac implicat, quod visus percipiat sonum, aut quod quaecunque alia potentia percipiat obiectum, quod non participat rationem formalem sui per se obiecti motiui.

22 Posterioris partis, quia si, vt visum est, per actus amicitiae solum respicit voluntas obiectum, vt in se est, abstrahendo a ratione conuenientis, vel disconuenientis ad hoc vt voluntas prosecutionis, vel fugae aliquod obiectum per actum amicitiae, vel inimicitiae; ita per accidens erit, quod in eo

appareat ratio conuenientis, vel disconuenientis, ac est per accidens ad actum videndi, quod color, qui videtur, sit dulcis, vel amarus; vel ad actum odoratus, quod odor sit albus, vel sit niger. Et confirmatur, quia si ad actum prosecutionis in actibus amicitiae esset per se necessarium, quod in obiecto appareret ratio conuenientis, & ad actum fugae ratio disconuenientis, non posset assignari ratio, ob quam actus amoris amicitiae, vel odij illi oppositus, deberet praecedere actum amoris concupiscentiae, vel odij illi oppositum; quod esse necessarium, vt praecedat, ex Scoto, & per rationem num. 17. ostensum est.

23 Secundum assertum; si sermo sit de bono essentiali, & primario, & de malo huic bono opposito, voluntas per actus concupiscentiae potest velle, seu amare obiectum, in quo nulla apparet ratio huius boni, & nolle, seu odio habere obiectum, in quo nulla apparet ratio huius mali: per actus vero amicitiae, sicut nulla est auctoritas, vel ratio, quae cogat, non posse voluntatem velle obiectum, in quo non reluceat aliqua ratio huius boni, aut nolle, seu odio habere obiectum, in quo non reluceat aliqua ratio huius mali; ita nulla est auctoritas, vel ratio, quae cogat posse voluntatem velle obiectum, in quo nulla

appareat ratio huius boni, & nolle, seu odio habere obiectum, in quo nulla appareat ratio huius mali: vnde quoad hanc partem quæstionem hæc dubiam, & problematicam relinquo; sicut reliquit Scotus loco primi, numero 15, citato; & in 2. dist. 6. q. 2. §. In ista quæstione, vers. Sed hæc est vnum dubium.

24 Priorem partem huius secundi asserti (licet apud nullum auctorem expressam viderim, sicuti neque oppositam) existimo à nullo inficiari posse; nam ipsam probant instantiæ damnatorum, qui appetunt saltem simplici affectu non esse; & illorum, qui peccant peccato desperationis, quorum primi prosequuntur actu concupiscentiæ suam nõ esse, in quo licet sit bonum extrinsecum, & secundarium, scilicet, conuenientia, quæ reperiretur in non esse ad fugiendas poenas inferni; nihil tamen est boni intrinseci, & primarij, cum consistat in carentia, & priuatione totali integritatis, & perfectionis intrinsecæ sui esse: posteriores verò per odium abominationis, quod est oppositum amori concupiscentiæ, fugiunt beatitudinem, in qua, etsi ipsis appareat aliqua ratio disconuenientiæ, impossibilitas, scilicet, ipsam assequendi, nullam tamen rationem mali intrinseci, & primarij in ipsa respiciunt,

cum intueantur illam eñ omni integritate, & perfectione, ad intrinsecam rationem beatitudinis requisita.

25 E ratio à priori est, quia in actibus concupiscentiæ obiectum per se motiuum, & formale, quando sunt prosequutionis, solum est bonum accidentale, & secundarium, ratio, scilicet, conuenientis, quam vnum obiectum dicit ad aliud; & quando sunt fugæ malum accidentale, & secundarium, ratio, scilicet, disconuenientiæ: sed potest contingere, quòd malum intrinsecum, & primarium, quale est, non esse, appareat aliquibus conueniens; & bonum intrinsecum, & primarium, quale est esse beatitudinis, appareat aliquibus disconueniens (vt instantiæ allate ostendunt) ergo poterit optimè contingere, quòd aliquis per actum concupiscentiæ prosequatur obiectum, in quo nulla apparet ratio boni intrinseci, & primarij, & fugiat obiectum, in quo nulla apparet ratio mali intrinseci, & primarij, quæ est prima pars huius nostri secundi asserti.

26 Secunda verò pars huius nostri secundi asserti ostendi potest; quia si aliquæ essent auctoritates, & rationes, quæ conuincerent, non posse voluntatem actu amicitiae tendere in obiectum, in quo non appareat aliqua ratio boni essentialis, & primarij; neque

sentialis, & primarij; neque fugere per actum oppositum obiectum, in quo non apparet, aliqua ratio mali essentialis & primarij, maxime, quæ adductæ sunt pro secunda sententia. Constat autem, prædictas auctoritates, & rationes non esse ad rem, cum solum procedant de actibus voluntatis, respicientibus obiectum, non vt est bonum in se, qualiter respicitur ab actibus amicitiae; bonum enim in se, id est, essentialis, & primarium, non est, quod omnia appetunt, & ad quod naturaliter inclinantur; sed bonum accidentale, & conueniens appetenti, qualiter solum respicitur à voluntate per actus concupiscentiæ; nam istud bonum solum est, quod omnia appetunt, & ad quod naturaliter inclinantur.

27 Quod etiam non sit auctoritas, vci ratio conuincens oppositum, scilicet, posse voluntatem per actum amicitiae prosequi obiectum, in quo nulla appareat ratio boni essentialis, & primarij, & per odium actui amicitiae oppositum fugere obiectum, in quo nulla appareat ratio mali essentialis, & primarij; & consequenter quoad hanc partem quæstionem hæc esse relinquendam sub dubio, & problematicè defendendam, sicut reliquit Scotus, patet, nam si aliqua esset auctoritas, maxime Scoti, sed hæc

non; quia etiam si sæpè dicat, voluntatem posse amare obiectum, in quo nulla appareat ratio boni, & odio habere obiectum, in quo nulla appareat ratio mali, etsi loquatur de actibus amicitiae, sed non de bono essentiali, & primario; sed de bono accidentali, & secundario, & de malo illi opposito. Etsi aliqua esset ratio, maxime, quia, vt in principio huius quæstionis, vt certum supponimus, voluntas, saltem per actus amicitiae potest versari circa omne ens, & sic non respicit pro obiecto adæquato istud, vel illud ens, sed ens in tota sua latitudine sumptum; nam huic doctrinae non erit contrarius, qui sustinere velit, per actus amicitiae voluntatem non posse prosequi nisi obiectum, in quo appareat aliqua ratio boni essentialis, & primarij; nam bonum istud essentialis, & primarium est bonum transcendens, & consequenter adæquans ens in tota sua latitudine sumptum.

28 Solum animaduertendum est, quòd si quis voluerit defendere, voluntatem per actus amicitiae posse prosequi obiectum, in quo nulla appareat ratio boni essentialis, & primarij; & è cõtra fugere, & odio habere obiectum, in quo nulla appareat ratio mali essentialis, & primarij, consequenter debet dicere, posse aliquem odisse Deum odio inimicitiae abiq; errore in.

in intellectu; & consequenter primum peccatum tam in Angelo, quam in Adamo potuisse esse odiū Dei, oppositū actui charitatis. At si aliquis e cōtrario vulerit defendere, voluntatem per actus amicitiae non posse prosequi obiectum, nisi in ipso appareat ratio boni essentialis, & primarij; & e cōtra fugere, & odio habere obiectū, nisi in eo appareat aliqua ratio mali essentialis, & primarij; consequenter debet dicere, nō posse aliquem odisse Deum odio inimicitiae absque errore in intellectu, & consequenter primum peccatum, neque in Angelo, neque in Adamo potuisse esse odium Dei.

29 Sed restat argumentis adductis pro prima sententia, in quantum possunt militare cōtra primam partem nostri primi asserti, satisfacere. Ad primum dicimus, quod cum ad meritum non sit simpliciter requisita libertas quoad specificationem; sed sufficiat libertas quoad exercitium; ideo non esse necessarium simpliciter ad hoc, vt proposito per intellectum summo bono commodi, aut summa miseria, illi opposita, possit quis mereri, aut demereri circa illa, quod possit liberè per actus concupiscentiae velle, vel odisse quodlibet ipsorum; sed sat esse, quod possit velle summum bonum, & suspendere actū circa illud, & quod possit odisse summam miseriā, &

suspendere actum circa illam. 30 Ad secundum respondemus, probare optimè primam partē nostri secundi asserti, scilicet, voluntatem per actus concupiscentiae posse prosequi obiectum, in quo nulla appareat ratio boni essentialis, & primarij, vt sunt non viuere, & annihilari; non verò militare contra primam partem nostri primi asserti, in qua statuimus, voluntatē per actus concupiscentiae non posse prosequi obiectum, in quo nō relucet aliqua ratio boni accidentalis, & secundarij, nam dicimus, desperantes, & damnatos in illo non viuere, seu in illa sui annihilatione, quam appetunt, considerare aliquam rationem commodi, seu boni accidentalis, & secundarij, sub qua illas negationes appetunt, scilicet effugere per illa media labores, & poenas quas patiuntur.

31 Ad tertium, omissis aliorum solutionibus, respondetur, quod si is, qui odit alterum odio inimicitiae, vult illi amore concupiscentiae malum, in quantum illi malum est, hoc velle sub aliqua ratione boni accidentalis, & secundarij: qui enim odit inimicum, malū illius, vt malum illi est, reputat, vt sibi conueniēs, & vt bonum accidentale, & secundarium respectu sui; & propter hanc conuenientiam, & bonitatem accidentalem, & secundariam, quam respicit in malo inimici,

vt

vt malum illi est, prosequitur amore concupiscentiae malū inimici, vt malum inimico est. Itaque in hoc affectu concupiscentiae totum hoc, *malum inimici, vt malum illi est*, habet rationem obiecti materialis, & rei volitæ; conuenientia verò, seu bonitas accidentalis, & secundaria, quam nos apprehendimus in hoc, quod est, inimicum habere malum, habet rationem obiecti formalis, & motiui. Idem dicimus de inuidia, videlicet, quod qui inuidet alteri, dolet, & tristatur de bono illius, vt bonum illi est, in quantum bonum alterius apprehendit, vt disconueniens, & malum extrinsecum, & secundarium respectu sui. Vnde benè animaduertit Vazquez 1. 2. disput. 31. cap. 4. has rationes boni, & mali extrinseci, & secundarij, ita se habere, vt vna possit alteri accidere, seu esse ratio, ob quam altera ametur, vel odio habeatur proportionabiliter loquendo.

SECTIO II.

Explicatur, quo pacto voluntas in suis operationibus pendeat ab operatione intellectus?

32 **S**ectio ista vnū supponit, & aliud inquit; supponit, vt certū, & experientia cōpertum, voluntatē in suis operationibus pendere, tanquam

ab aliquo praviè requisito, à cognitione sui obiecti, iuxta illud receptum axioma, *nihil volitum, quin præcognitum*. Inquit autem qualis, & quanta sit ista dependentia.

33 Et in primis dubitari potest, an voluntas pendeat in suis operationibus à cognitione suorum obiectorum in aliquo genere causæ? Sed ad hanc dubitationem patet ex dictis 2. libro Physicorum disputat. 5. de causa finali, quæst. 5. voluntatem non pendere in suis operationibus à cognitione suorum obiectorum in aliquo genere causæ; sed tanquam à cognitione requisita ad hoc, vt obiectum voluntatis habeat statum requisitum, vt mouere possit voluntatem; & consequenter voluntas possit illud appetere, vel fugere iuxta exigentiam ipsius obiecti. Recolantur ibi dicta.

34 Maior difficultas esse solet in explicando, an hæc conditio ira sit necessariò requisita, vt implicationem involvat, voluntatem operari circa obiectum absque illius prævia cognitione? Nam Diuus Bonauent. 2. tomo opusculi tractat. de mystica Theologia, quæstione vnica, & in itinerario mentis ad Deum capit. 7. videtur sustinere partem negatiuā; distinguit enim duplicem amorem erga Deū, vnum, quem vocat Scholasticum, & de hoc affirmat sem-

semper supponere cognitio-
nem ipsius Dei, & alium, quem
vocat mysticum, seu secretum,
& de isto, qui est perfectissi-
mus, & vnitius, docet esse abs-
que cognitione ipsius Dei; &
pro eadem sententia citantur
Abbas Berceles in paraphra-
si super secundum caput D. Dio-
nyisij de mystica Theologia, &
Henricus de Balliuis, & Hugo
de Balma, & alij.

35 Probari potest hæc sen-
tentia; primò auctoritate Diui
Dionysij; Nam epistol. 3. quæ
est ad Dorothæum, loquens de
ecstasi, & raptu sic ait; *Ad hanc
qui pertingit, neque videt, neque cog-
noscit; quia omnem visionem, &
cognitionem transcendit;* & 7. capi-
te de diuinis nominibus ait,
*quod qui præfato modo (scilicet
per ecstasim, seu raptum) Deo
uniuntur, habent ignorantiam, & in-
cognitionem Dei;* & de mystica
Theologia cap. 1. monet Thi-
moteum, *ut derelinquat sensuum
cognitiones, & intellectus operatio-
nes, ut uniatur ei, qui est supra om-
nem scientiam, & supra omnem ef-
sentiam;* & in fine capituli ait, *Per-
fectissimum modum unionis ad Deum
esse per vacationem omnis scien-
tiæ.*

36 Secundò probari po-
test, quia Deus sua potentia ab-
soluta supplere potest omnem
conditionem præuiam ad ope-
randum requisitam, vt patet
in approximatione agentis ad
passum, quæ etiam si sit condi-
tio, ad agendum præuisè requi-

sita à Deo suppleri potest; sed ad
hoc, vt voluntas operetur circa
aliquod obiectum, cognitio ta-
lis obiecti solum est (vt modò
dicebamus) conditio præuiè
requisita; ergo à Deo suppleri
potest. Et confirmatur, quia nõ
repugnat, Deum conseruare in
nostra voluntate amorè geni-
tum, non conseruata cognitione
illius obiecti: ergo neque
etiam repugnabit, voluntatem
producere in se actum amoris,
nulla præcedente cognitione
illius obiecti.

37 Sed vera, & recepta sen-
tentia, tam inter Theologos,
quàm Philosophos affirmat,
voluntatem nec ferri posse in
incognitum obiectum; sed sim-
pliciter indigere ad omnes
suas operationes, tam natura-
les, quàm supernaturales, tam
imperfectas, quàm perfectissi-
mas, quales sunt, quas habet in
ecstasi, seu raptu, quòd obie-
ctum per intellectum illi propo-
natur, seu repræsentetur; ita
Scotus noster in 2. d. 42. q. 4. §.
Quantum ad primum, Gabr. d. 25.
quæst. vnica, art. 2. conclusio-
ne 2. & 3. dubio 3. Durandus
distinct. 39. quæst. 3. Henricus
quodlibeto 1. quæst. 15. Car-
thusianus super Dionysium lib.
de mystica Theologia artic. 9.
Angel. Doctor 1. 2. quæst. 3. ar-
tic. 4. ad 4. & quæst. 9. art. 1. &
ibi Expositores eius, Caieta-
nus, Medina, atque Contra-
dus, Valentia disput. 2. quæ-
stion. 4. puncto 1. Vazquez
disp.

disp. 35. cap. 2. & 3. Lorca dis-
put. 9. Montefinos disp. 13. q.
2. Salastratu 1. disp. 5. sect.
1. Suarez tomo 1. Metaph. dis-
put. 23. sect. 7.

38 Probatum 1. auctoritate
plurimorum Patrum; nam Au-
gustinus 10. de Trinitate cap.
1. & 2. sic ait, *Rem prorsus ig-
noratam nemo diligere potest;* & li-
bro 15. cap. 26. docet, *Amo-
rem procedere ex notitia intellectus;*
& Diuus Anselmus in mono-
logio cap. 48. affirmat, *nullam
rem amari sine sui memoria, vel in-
telligentia;* & Sanctus Bernar-
dus in principio libri de gra-
tia, & libero arbitrio ponit
hæc verba, *Habet voluntas, quo-
cumque se verterit, semper comi-
tem rationem; non quòd semper ex
ratione mouetur; sed quòd nunquam absque
ratione mouetur;* omitto plures
alias auctoritates.

39 Secundò probatur ratio-
ne desumpta ex natura ipsius
appetitus eliciti: est enim ap-
petitus elicitus ex intrinseca
natura sua inclinatio tendens
in rem apprehensam, tanquam
in obiectum, vt docuit Aristo-
teles in hoc libro cap. 10. di-
cens, quòd appetibile cogni-
tum mouet appetitum; ergo
sicut implicat dari appetitum
eliciturum, qui non versetur cir-
ca aliquod obiectum; ita im-
plicabit dari talem appeti-
tum, qui non versetur circa a-
liquod obiectum apprehen-
sum, vel per sensum, si appeti-
tus sit sensitius; vel per intel-

lectum, si appetitus sit rationa-
lis, qualis est voluntas.

40 Confirmatur, & declara-
tur ampliùs ratio facta; primò,
quia apprehensio appetibilis
ad hoc, vt mouere possit appe-
titum (vt mouet) intentiona-
liter, seu in genere causæ fina-
lis eodem pacto requiritur, ac
requiritur existentia realis in
causa reali efficiente ad hoc, vt
realiter influat in suum effe-
ctum; sed implicatione invol-
uit, quòd causa efficiens influat
realiter in suum effectum, &
quòd realiter ipsa non existat:
ergo eodem pacto implicabit,
quòd appetibile moueat intè-
tionaliter, seu in genere causæ
finalis appetitum, & quòd non
sit apprehensum. Secundò, quia
de intrinseca ratione actus vo-
luntatis est, quòd sit voluntari-
us; ergo etiam erit, quòd obie-
ctum, in quod tendit, sit cog-
nitum: patet consequentia,
quia sicut voluntarium intrin-
secè petit, quòd sit à principio
intrinseco; ita & quòd sit cum
cognitione præuia corum, in qui-
bus est actio.

41 Et quamuis ratio facta cū
suis confirmationibus absolu-
tè probet, ad omnem actum
voluntatis simpliciter esse re-
quisitum, quòd obiectum, in
quod tendit, sit præcognitum,
siue actus sit naturalis, & im-
perfectus, siue supernaturalis,
& perfectissimus, vt sunt, qui
habentur in ecstasi, seu raptu,
possumus speciatim hoc ipsum
osten-

ostendere in actu amoris erga Deum, quem habent, qui patiuntur extasim, & raptum. Nam D. Paulus fuit raptus, & passus extasim, & nihilominus in prædicta extasi, & amore feruentissimo Dei habuit cognitionem multorum mysteriorum, ipsomet attestante, dum ait, *Audiui arcana Dei, quæ non licet homini loqui*; quæ auditio non fuit corporalis, cum esset alienus à sensibus, sed spiritalis, & per intellectum.

42 Idem confirmatur ad hominem; nam aduersarij contendunt nobis suadere, eos, qui patiuntur extasim, experiri se amare Deum absque cognitione; nam hoc supposito, sic argumentor; aut isti experiantur, se amare Deum sine cognitione, dum sunt in extasi, aut postea; si primum dicant, ergo habent pro tunc cognitionem; nã experientia, cognitio quædam est: si dicant secundum, ergo habent memoriam eorum, quæ sibi contingunt in extasi; & consequenter habuerunt cognitionem ipsorum in extasi; siquidem memoria nihil aliud est, quàm recordatio præteritæ cognitionis. Verum est, cognitionem, quam extatici habent in raptu, non esse discursiuam, ne laboriosam, sicut est, quam nos habemus; sed esse simplicem quandam penetrationem Dei, & rerum supernaturalium, procedentem à dono Spiritus Sancti,

quod dicitur intellectus; & hanc esse causam, ob quam isti, qui patiuntur extasim, existiment, se non intelligere, quia sine discursu, & labore intelligunt.

43 Ad auctoritates D. Dionysij in contrarium adductas respondemus, D. Dionysium affirmare, illum, qui per amorem in extasi vnitur Deo, non cognoscere, neque videre, & insuper omnem amorem esse nescientiam, & ignorantiam loquendo respectu rerum creaturarum; non verò respectu Dei, atque mysteriorum eius; & ideo monere Timotheum, ut, cum caliginem intrat, id est, ad amorem extaticum, derelinquat cognitiones sensuum, & operationes intellectus, videlicet, quæ versantur circa res creatas; & similiter tantum de cognitione, & scientia horum obiectorum loqui, cum in fine capitis primi de mystica Theologia docet, perfectissimum modum vnionis ad Deum esse per vacationem omniscientiæ.

44 Ad rationem negamus maiorem, scilicet, Deum sua potentia absoluta posse supplere omnem conditionem præuiam ad operandum requisitam: licet enim hoc verum sit de conditione extrinseca, qualis est secundum veriore sententiam approximatio agentis ad passum; sed non de conditione intrinsecè requisita, qualis est

in-

in obiecto appetibili, esse cognitum per intellectum, ad mouendam voluntatem, & terminandum actum eius; quod manifestè ostendit instantia existentiae realis, quæ etiam solum sit conditio requisita in causa efficienti ad realiter operandum; nihilominus à Deo suppleri non potest, eo quòd sit conditio intrinsecè requisita in causa efficienti ad realiter operandum. Et ex his etiam patet ad confirmationem; assumit enim etiam falsum, scilicet, non esse repugnantiam in hoc quod est, Deum conseruare in nostra voluntate amorem genitum, non conseruata cognitione obiecti illius; nam sicut res se habent ad esse, ita ad conseruari.

45 Demum dubitari potest, (& est celebre dubium) an sola ipsa voluntas sit causa effectiua suæ operationis; an etiam obiectum cognitum simul cum illa effectiue concurrat ad ipsam, non secus, ac concurrat cum intellectu ad productionem intellectus obiecti, quod cognoscitur, vel per se, vel quod verius est, per speciem suam intentionalem?

46 Prima sententia docet, ex voluntate, & obiecto eius (non secundum esse physicum, quod habet in se, sed secundum esse intentionale, quod habet in cognitione) constari vnum principium effectiuum totale, & completum operationis volunta-

tis; non secus, ac constat ex intellectu, & specie intelligibili impressa obiecti respectu operationis intellectus. Vnde consequenter affirmat, obiectum cognitum concurrere simul cum voluntate in genere causæ efficientis ad actum voluntatis; non secus, ac species intelligibilis impressa concurrat efficienter simul cum intellectu ad actum intellectus; ita Gregorius in 2. distinct. 25. quæstio. vnica, conclus. 2. Gabriel ibidem artic. 3. dubio 3. Paludanus in 4. dist. 44. quæst. 3. artic. 1. Caiet. 1. part. quæst. 27. artic. 3. & quæst. 80. artic. 2. & 1. 2. quæst. 82. artic. 2. & alij.

47 Probari solet hæc sententia auctoritatibus, & rationibus. Auctoritatibus, quia Aristot. 3. de anima cap. 10. ait, *Appetibile esse mouens immotum; appetitum verò esse mouens motum*; hic enim mouet cæteras potentias, sed motus prius ab appetibili cognito. Et ponderant auctores istius sententiæ, quòd appetitus est mouens in genere causæ efficientis; ut inde inferant, etiam appetibile ex mente Aristotelis esse mouens in genere causæ efficientis; alias Aristoteles in prædictis verbis magnam æquiocationem induxisset. Et D. Augustinus in libris de Trinitate, præsertim libro 15. cap. 23. & 26. docet, *Amorem ex noticia gigni, & esse prolem illius*; quo etiam

pa-

paſto loquuntur Damasc. 2. fidei cap. 12. Bernard. libro de interiori domo cap. 88. & Ricard. de ſancto Victore libro de contemptu mundi cap. 10. 48. Ratioſibus probatur; primo, quia obiectum cognitum neceſſario concurret ad actum, voluntatis, & voluntas in ſuis operationibus ab eo pendet; & non apparet, quo alio genere, quam efficientis. Secundo à ſimili de Verbo æternò: nam Verbum æternum productum per intellectum Patris eſt principium amoris diuini, ſcilicet, Spiritus ſancti, principium, inquam, actiuum, & ad modum efficientis: ergo idem dicendum eſt de verbo, ſeu cognitione creata reſpectu amoris, ſeu cuiuſcumque alterius actus voluntatis. Tertio, quia ſpecificatio actus voluntatis eſt quid creatum: ergo habet cauſam efficientem; talis cauſa non eſt ſola voluntas, tum quia voluntas non mouet ſe quoad ſpecificationem: tum etiam, quia omnes actus illius eſſent eiſdem ſpeciei: ergo dicendum eſt, talem cauſam eſſe obiectum voluntatis, vt habet eſſe cognitum. Quarto voluntas eſt in actu primo ad volendum per obiectum cognitum: ergo obiectum cognitum concurret effectiue ad actum ſecundum voluntatis.

49 Sed multò probabilior, & communior eſt ſententia, quæ oppoſitum docet, ſcilicet,

eſſi volūtas moueatur ad operandum ab obiecto propoſito per intellectum, ſeu cognitum; ſed nullo modo in genere cauſæ efficientis (quo autem pacto obiectum cognitum moueat voluntatem, ſeu concurrat ad actum voluntatis, dicemus in ſolutione primæ rationis adductæ pro prima ſententia) ita Scotus noſter in 2. diſt. 25. quæſt. 1. quem omnes diſcipuli ſequuntur; Capreolus eadem diſtinctione, quæſt. 1. ar. 3. Henricus quodlibetò 9. q. 5. eſt que ferè omnium recentiorum, Suarez tom. 1. Metaph. diſput. 23. ſect. 7. Vazquez 1. 2. diſp. 36. cap. 3. Valentia diſput. 2. quæſt. 4. puncto 1. Lorca diſput. 11. Montefinos diſp. 13. quæſt. 4. qui citant pro ea D. Thomam 1. 2. quæſt. 9. artic. 1. & 1. part. quæſt. 82. artic. 4. vbi ait, intellectum mouere voluntatem, tanquam finem; voluntatem autem mouere intellectum, tanquam agentem.

50 Ratio efficax eſt, quia cauſa efficiens debet actualiter exiſtere, quando cauſa; quod adeo verum eſt, vt oppoſitum implicationem involuat; ſed contingere ſolet, quòd voluntas velit obiectum cognitum, quando actualiter non exiſtit, vt cum eſt præteritum, vel futurum; imò quando reuera eſt impoſſibile, licet vt poſſibile apprehendatur; ergo ſignum euidens eſt, quòd

quòd obiectum cognitum nõ mouet voluntatem; neque in actu eius inſluit in genere cauſæ efficientis; & ad modum, quo obiectum intellectus, mediante ſpecieiui impreſſa, mouet intellectum, & inſluit in actu eius. Et confirmatur, quia efficiens aſſimilat ſibi effectum, quem producit; ſed actus voluntatis non aſſimilatur obiecto cognitum, ſed ſolum voluntati; ergo etiam eſt ſignum, quòd non ab obiecto, ſed ſolum à volūate effectiue proueniat.

51 Ad auctoritates in contrarium adductas reſpondemus; ad primam, quæ erat Ariſtoteſis, dicimus, Ariſtotelem aſſimilare appetibile eſſe mouens immotum, non quia moueat voluntatem efficienter; ſed quia (vt modò dicam) mouet illam metaphoricè, & tanquam finis. Neque ex eo quòd appetitus moueat efficienter, in verbis Ariſtoteſis eſt aliqua æquiocatio; tum quia ex natura appetibilis, & appetitus prouenit iſte diuerſus modus operandi; tum etiam, quia vt optimè vidit Scotus loco citato §. Ad primum principale. Ariſtoteles ibi enumerat ordinata in ratione cauſandi, & non oportet, quòd ordinata ſecundum rationem cauſandi ſint ordinata in eodem genere cauſæ; nam finis, & efficiens ſunt ordinata ſecundum rationem cauſandi;

cum finis moueat efficiens ad agendum; & tamen diuerſo modo cauſat finis, ac cauſat efficiens. Ad auctoritates alias Auguſtini, & aliorum Patrum reſpondetur, in ipſis ſolum aſſimilare prædictos Patres amorem oriri ex cognitione; quo autem pacto ipſa oriatur, Patres non explicuiſſe.

52 Ad primam rationem fatemur libenter, obiectum cognitum concurrere ad actum voluntatis, & voluntatem in elicitione ſui actus ab illo pendere; ſed negamus, non apparere, in quo alio genere cauſæ, quam efficientis; nam reſpondemus, duplex munus nos poſſe excogitare in obiecto cognitum reſpectu voluntatis, ſcilicet, mouentis ipſam ad elicendam ſuam operationem, & terminantis prædictam operationem: in primo munere dicimus obiectum cognitum exercere cauſalitateſ finaleſ, vel propriam, & formaliter ſumptam, ſi ſit appetitus, quem mouet, rationalis; vel impropriam, & materialiter ſumptam, ſi ſit appetitus, quem mouet, ſenſitiuus, iuxta dicta 2. libro Phyſicorum, diſputat. 5. quæſtione 6. In ſecundo verò munere aliqui aſſimilant, exercere cauſalitateſ formaleſ; nam dat ſpeciem actui, & quidquid dat ſpeciem, habet rationem formæ; addunt tamen, obiectum reſpectu actus, quem terminat,

SECTIO III.

Explicatur, an, & quomodo voluntas potentia libera sit?

57 **N**omine potentiae, liberæ non intelligimus potentiam, quæ potest elicere actus contrarios; aliàs intellectus esset potentia libera, quia potest quandoque assensum, quandoque dissensum elicere; nec similiter potentiam, quæ est agere, & nō agere, aliàs ignis esset potentia libera; potest enim calefacere, cum applicatur debite, & non calefacere, cum debite non applicatur: sed intelligimus potentiam productivam vitalem, ita dominam suarum actionum, ut positis omnibus ad agendum requisitis, possit ad suum libitum agere, vel non agere.

58 Et præsuppono, potentiam liberam, in hac propria acceptione sumptam posse dupliciter liberam denominari: primò sumpto libero, prout opponitur necessario, in quo sensu agens liberè idem est, ac agens contingenter; nam solum contingens est, quod opponitur necessario. Unde sicut agens necessarium subdividitur in necessarium quoad specificationem, quate est illud, quod est determinatum ad actus eiusdem speciei, & in necessarium quoad exercitium, qua-

le est illud, quod ita est determinatum ad exercitium alicuius actus, ut non sit in sua potestate illum suspendere; ita agens liberum, quod opponitur necessario, subdividitur in liberum quoad specificationem, quale est illud, quod est indifferens ad eliciendos diversos, & contrarios actus, ut sunt amoris, & odij, ideòque dicitur liberum libertate contrarietatis; & in liberum quoad exercitium, quale est illud, quod est indifferens, sicut ad eliciendum actum, ita ad illum omitendum, ut est amare, & non amare; ideòque appellari solet liberum libertate contradictionis.

59 Secundò potest potentia libera denominari, sumpto libero, prout opponitur naturali, in quo sensu sumpsit Aristoteles potentiam liberam, cum 2. Physicorum textu 48. agens in communi diuisit, tanquam per differentias per se, & immediate oppositas in agens naturale, & in agens a proposito, seu quod idem est, in agens liberum; & 9. Metaph. cap. 5. in agens rationale, & irrationale, intelligens per agens rationale (ut constat ex contextu) agens liberum, & per irrationale agens naturale; & in hoc sensu potentia libera solū dicitur illa, quæ ex intrinseca, & quidditatiua ratione sua habet, quod sit indifferens ad operandum, & non operandū; sicut è contrario

po-

potentia naturalis ipsi opposita illa dicitur, quæ ex intrinseca, & quidditatiua ratione sua habet, quod sit determinata ad operandum.

60 Est tamen maximè aduertendum ex Scoto in 1. dist. 2. quæst. 7. & dist. 10. quæstione vnica, & quodlibeto 16. quem omnes discipuli sequuntur; Rada 1. part. controu. 13. Herrera, disputat. 11. quæst. 5. Philippus Faber disputat. 37. & plures alij, liberum in posteriori acceptione sumptum, scilicet, pro libero essentiali, & quod conuenit potentiae, quæ dicitur libera ex intrinseca, & quidditatiua ratione eius, etsi opponatur naturaliter agentis, nullo tamē modo opponi agenti necessario, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium; nam optimè stat, quod aliqua potentia actiua sit, quantum est ex natura sua intrinseca, & essentiali, indeterminata ad vnum, & consequenter libera essentialiter, & quod ratione alicuius adiuncti sit, tam quoad speciem, quam quoad exercitium ad vnum determinata, & necessitata. Ex quibus patet, decipi plures Thomistas, quando, ex eo quod Spiritus Sanctus procedit necessario, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, inferunt Spiritum Sanctum non procedere liberè, sed naturaliter; nam necessarium quoad specificationem, & quoad exerci-

fium, neque est idem cum naturali, neque opponitur libero essentiali; sed solum opponitur contingenti, & consequenter libero libertate contrarietatis, & contradictionis, quæ inferiora sunt ad contingens, & sub illo continentur. Unde optimè animaduertit Scotus quodlib. 16. citato, ex quatuor modis operandi, quales sunt, *liberè, naturaliter, contingenter, & necessario*, liberè, & naturaliter esse oppositos, & similiter contingenter, & necessario, non verò liberè, & necessario; neque contingenter, & naturaliter, cum possint simul reperiri, ut patet in amore, quo Deus amat suam essentiam, qui summè necessarius, & liber libertate essentiali est, & in monstris, quæ naturaliter, & contingenter producuntur; & idem exemplificari potest in actibus intellectus imperatis, qui naturales, & contingenter liberi sunt; naturales, in quantum eliciuntur ab intellectu, qui est potentia ex intrinseca, & quidditatiua ratione sua determinata ad vnum, & consequenter naturalis; & contingenter liberi, in quantum eliciuntur ex imperio libero voluntatis.

61 His prælibatis, dico primò; si sermo sit de libero essentiali, & quod opponitur agenti naturali, sola voluntas est potentia libera: ratio a priori est, quia soli voluntati competit ex intrinseca, & essentiali ratione sua, quod sit potentia

Gg 3 acti-

actiua vitalis, indifferens ad operandum, & non operandum; nam cæteris potentijs vitalibus, ut sunt in parte superiori intellectus, vel memoria, & in parte inferiori, tam sensitiua, quam appetitiua, nutritiua, generatiua, &c. potius ex intrinseca ratione sua, & essentiali competit oppositum, scilicet, non esse indifferentes ad agendum, & non agendum, sed esse determinatas ad vnum; ita Scotus, & Scotista locis supra citatis; imo est expressa sententia Augustini, qui in Enchyridio cap. 105. docet, hanc libertatem essentialem ita intrinsecam esse voluntati, ut implicet, voluntatem esse absque illa, ex quibus colligit, voluntatem, qua beati necessario diligunt Deum, aut non esse voluntatem, aut includere libertatem istam simul cum dicta necessitate; verba Augustini sunt, *Oportebat prius hominem sic fieri, ut bene velle posset, & male; postea vero (intellige in beatitudine) sic erit, ut male velle non possit: neque ideo libero carebit arbitrio, multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino seruire non poterit peccato, neque enim culpanda est voluntas; aut voluntas non est, si libera dicenda non est, qua beati esse sic volumus, ut esse miseri, non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus;* idem docet Anselmus libro de libero arbitrio cap. 7.

62 Dico secundo; si sermo

sit de libero, quod opponitur necessario, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, etsi voluntas formaliter libera sit; tam quoad specificationem, quam quoad exercitium; sed dependenter à iudicio intellectus, quo sibi perfecte proponatur obiectum: in hoc asserto omnes conuenire debent, licet in explicatio, quo pacto hæc libertas voluntatis dependeat à iudicio intellectus, quo voluntati proponitur obiectum, varij, & diueri sint modi philosophandi, ut ex dicendis constabit.

63 Et in primis in hominibus dari liberum arbitrium, id est, potentiam, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium liberè operantem, inter Catholicos dubitari non potest; nam est definitum in Tridentino sess. 6. cap. 4. & can. 14. & expressum in Scriptura, Iosue 24. *Optio vobis datur, eligitis hodie, quod placuerit;* Ecclesiastici 15. *Reliquit eum in manu consilij sui;* & 1. ad Corinth. 2. *Potestatem habens suæ voluntatis, &c.* Imò huius nostræ libertatis tot sunt testes, quot sunt actus virtuosus, vel peccaminosus; nam sine hac libertate, quæ opponitur necessario, neque actus virtuosus, vel peccaminosus possunt existere.

64. Deinde solum voluntati formaliter competere hanc libertatem, probatur; quia libertas quoad specificationem, & quoad exercitium, quæ est,

quæ opponitur necessario, solum potest formaliter competere potentia, quæ ex intrinseca, & essentiali ratione sua non est determinata ad vnum, sed potius indifferens ad plura, seu ad agendum, & non agendum; sed inter potentias vitales actiuas sola voluntas (ut ex dictis in primo asserto constat) habet, quod sit ex intrinseca; & essentiali ratione sua indifferens ad plura, seu ad agendum, & non agendum; nam reliquæ potius ex intrinseca, & essentiali ratione sua sunt determinatæ ad vnum; ergo libertas, quoad specificationem, & exercitium, quæ est, quæ opponitur necessario, solum voluntati poterit formaliter conuenire; alijs vero potentijs, seu actibus earum solum denominatione extrinseca, ab imperio libero voluntatis proueniente.

65 Demum libertatem istam, quoad specificationem, & quoad exercitium, quæ formaliter conuenit voluntati, conuenire ei non absolute, sed dependenter à iudicio intellectus, quo sibi perfecte proponatur obiectum; probari potest à posteriori, & à priori: à posteriori, quia in actibus voluntatis, qui appellantur primo primi, voluntas, nec libertatem, quoad specificationem, neque quoad exercitium exercet, non alia ratione, nisi quia iudicium, quod præcedit, non est perfectum, cum non procedat ex perfecta deli-

beratione; & idem exemplificari potest in actibus voluntatis amentium, puerorum, & dormientium.

66 A priori, quia sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis; sed omnis operatio voluntatis (ut ex dictis sect. 2. constat) dependet à cognitione sui obiecti, ut à conditione simpliciter requisita, & ab obiecto cognito, ut à causa finali motiua, & specificatiua talis operationis: ergo perfectior operatio voluntatis, ut est operatio libera, pendeat à perfectiori cognitione intellectus, qualis est iudicium, quod perfectam consultationem, seu deliberationem consequitur, ut conditione simpliciter requisita, & ab obiecto eius, ut à causa finali, motiua, & specificatiua operationis libera.

67 Sed dubitant auctores primo, an ad libertatem quoad specificationem, seu contrarietatis, necessarium simpliciter sit, ut obiectum, quod proponitur voluntati per iudicium perfectum, proponatur illi sub ratione boni, & mali accidentalis, id est, sub ratione conuenientis, & disconuenientis, an sufficiat, quod proponatur, ut est in se, abstrahendo à conuenientia, & disconuenientia? Huic dubitationi (quæ in se expectata satis lubrica est) ex dictis, & discussis sect. 1. huius questionis facile sub distinctione ibi data respondemus, nimirum, in

actibus concupiscentiæ ad libertatem quoad specificationem, seu contrarietatis simpliciter necessarium esse, ut obiectum proponatur voluntati sub differentia boni, & mali accidentalis, seu quod idem est, sub differentia conuenientis, & disconuenientis: at verò in actibus amicitiae non esse necessarium ad libertatem quoad specificationem, seu contrarietatis, ut obiectum proponatur per iudicium perfectum sub prædicta differentia; sed sat esse, quòd proponatur per iudicium perfectum, ut est in se, & abstrahendo à ratione conuenientis, aut disconuenientis.

68. Prioris partis huius asserti ratio est, quia ut loco citato n. 14. cum cõmuni sententia statuimus, voluntas per actus concupiscentiæ non potest prosequi, seu amare obiectum, in quo non relucet ratio conuenientis, seu boni accidentalis, nec fugere, seu odio habere obiectum, in quo non relucet ratio disconuenientis, seu mali accidentalis; ergo ad hoc, ut voluntas in actibus concupiscentiæ sit libera libertate quoad specificationem, seu contrarietatis, necessarium simpliciter erit, quòd obiectum illi proponatur sub vtraque ratione conuenientis, & disconuenientis; nam si solum illi proponitur sub ratione conuenientis, non poterit illud fugere, seu odio habere; etsi solum illi proponatur sub ratio-

ne disconuenientis, non poterit illud prosequi, seu amare.

69. Partis verò posterioris ratio est, quia ut eodem loco cum Scoto statuimus, ad hoc, ut voluntas actibus amicitiae prosequatur, vel fugiat aliquod obiectum, seu personam, non requiritur, quòd obiectum, seu persona ipsi proponatur sub aliqua ratione conuenientis, vel disconuenientis, alias actus non essent amicitiae, sed concupiscentiæ; sed quòd proponatur obiectum, seu persona, ut in se sunt, & abstrahendo à conuenientia, vel disconuenientia: ergo iuxta istam doctrinam ad hoc, ut voluntas sit libera in actibus amicitiae libertate quoad specificationem, seu contrarietatis, nullo modo erit requisitum, quòd obiectum, seu persona, quæ diligimus, seu odio habemus, proponatur per iudicium voluntati, ut conueniens, & disconueniens; sed potius, ut sunt in se, & abstrahendo à ratione conuenientis, & disconuenientis.

70. Sed quæres, an saltem necessarium erit ad libertatem quoad specificationem, seu contrarietatis in actibus amicitiae, quòd proponatur voluntati obiectum sub differentia boni, & mali essentialis, & primarij? Respondeo, in sententia probabiliori, quæ sustinet (ut vidimus sect. 1. huius quæst. num. 23.) voluntatem, per actus amicitiae non posse prosequi, seu amare obiectum, in quo non apparet

ali-

aliqua ratio boni essentialis, & primarij; neque fugere, seu odio habere obiectum, in quo non apparet aliqua ratio mali, bono essentiali, & primario oppositi, consequenter esse sustinendum, ad libertatem quoad specificationem, seu contrarietatis in actibus amicitiae simpliciter requiri, quòd voluntati proponatur obiectum sub differentia boni, & mali essentialis, & primarij: secus verò in sententia non minus probabili, quæ sustinet (ut etiã loco citato vidimus) voluntatem per actus amicitiae posse prosequi, seu amare obiectum, in quo nulla apparet ratio boni essentialis, & primarij; & fugere, seu odio habere obiectum, seu personam, in qua nulla apparet ratio mali, bono essentiali, & primario oppositi.

71. Secundum, quòd dubitant auctores, est, an stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponitur voluntati obiectum sub differentia boni, & mali, possit Deus sua potentia absoluta necessitare voluntatem quoad specificationem, seu contrarietatem, ita ut necessario amet, vel odio habeat obiectum?

72. Partem affirmatiuam tenent Suarez tomo 1. de gratia prolog. 1. cap. 4. & 5. Sorus de natura, & gratia cap. 16. Medina 1. 2. quæst. 6. art. 4. ad 1. Valentia disp. 2. quæst. 1. puncto 3. ad 2. & quæst. 5. puncto 4. Bellarm. libro 4. de gratia,

& libero arbitrio cap. 11. §. Tercio est obseruandum. Zumel. in opusc. tomo 3. discursu 2. assertionem 4. Cabrera 3. part. quæst. 18. artic. 4. disputat. 1. & alij.

73. Probat Suarez hanc sententiam primò, quia si stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponitur nostræ voluntati obiectum sub differentia boni, & mali, non posset Deus suis præmotionibus necessitare voluntates nostras, quoad specificationem, facillimum esset Patribus, & Concilijs destruere dogma hæreticorum Manichæi, Albailardi, Lutheri, Calvini, &c. sustinentium, Deum de facto suis præmotionibus necessitare quoad specificationem nostras voluntates, adhuc stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponitur voluntati obiectum sub differentia boni, & mali, nimirum, deducendo ipsos ad istud impossibile; sed neque Patres, neque Concilia vsa sunt hoc argumento contra Hæreticos; ergo ratio fuit, quia supponebant, ut certum, posse Deum suis præmotionibus necessitare quoad specificationem nostras voluntates, adhuc stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponitur voluntati obiectum sub differentia boni, & mali.

74. Secundò probat ex omnipotentia Dei, quæ tanta est respectu nostrarum voluntatum, ut teste D. Augustinus in

Eu-

Enchiridio cap. 98. omnipotens est Deus mutare voluntatem hominis, quando voluerit, & ubi voluerit: ergo non solum servando eius libertatem; sed etiam necessitando illam, quoad specificationem, adhuc stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponatur voluntati obiectum sub differentia boni, & mali. Consequentiam probat, quia non est maior repugnantia in posteriori modo, quam in priori: imò difficilius videtur mutare hominis voluntatem efficaciter, salva eius libertate, quam eam necessitando; quia in priori modo oportet in eadem actione coniungere potentiam non agendi cum infallibilitate actionis; quod videtur difficile; in modo autem posteriori cessat ista difficultas, quia si præmotio inducit necessitatem, consequenter habebit infallibilem effectum.

75 Tertio, & ultimo probat, quia diuinæ omnipotentiae solum est denegandum, quod implicationem involvit; sed quod stante perfecto, & deliberato iudicio, quo voluntati proponitur obiectum sub differentia boni, & mali, Deus suis præmotionibus necessitet nostras voluntates, nullam implicationem involvit: ergo hoc non est diuinæ omnipotentiae denegandum: quibus accedit (inquit Suarez) præmotionem illam physicam (qua in senten-

tia Thomistarum, stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponitur voluntati obiectum sub differentia boni, & mali, prædeterminatur voluntas ad unam partem) illam necessitare quoad specificationem; nam illa posita, non potest voluntas velle oppositum; & quod ponatur, non est in nostra potestate.

76 His tamen non obstantibus, tenendum est cum Scoto nostro in 4. dist. 49. quæst. 6. & in 1. dist. 1. quæst. 4. art. 3. & in 3. dist. 18. loquendo de merito Christi, & de libertate eius ad peccandum agere liberè ita esse differentiam intrinsecam, & essentialem voluntatis, ut positis omnibus requisitis ex parte intellectus ad agendum liberè, ut sunt respectu libertatis quoad exercitium, quod obiectum proponatur voluntati perfecto, & deliberato iudicio, & respectu libertatis quoad specificationem (saltem in actibus concupiscentiæ) quod non solum proponatur obiectum voluntati perfecto, & deliberato iudicio; sed etiam sub differentia boni, & mali, seu quod idem est, sub differentia convenientis, & disconvenientis, etsi possit Deus suis prædefinitionibus ita efficaciter voluntatem attrahere, ut licet liberè, infallibiliter tamen, & sine defectu operetur; non tamen posse sua potentia absoluta illam necessitare, neque quoad exercitium, neque

quoad specificationem: Scotum sequuntur omnes discipuli, Licherus 1. dist. 1. quæst. 4. & ibidem Bargius; Tartareus eadem dist. & in 4. dist. 49. quæst. 6. & ibidem Antonius Hiquæus, & Olvadus propositione 14. Mayronius in 1. dist. 1. quæst. 7. Horbellus, Nise, Petrus de Aquila, & alij in præfata loca Scoti.

77 Nec solius Scoti, & discipulorum eius est hæc sententia; sed ipsam etiam tuerentur recentiores Thomistæ; Ioannes à Sãcto Thoma hic quæst. 12. art. 2. Banez 1. part. quæst. 19. art. 10. dubio 1. Alvarez in libr. de auxilijs; disput. 26. conclusio 5. Vazquez 1. part. quæst. 99. cap. 8. & ex antiquis Theologis illam amplectuntur Nominales, Gabriel in 2. dist. 25. artic. 3. propositione 3. Ochamus quæst. 19. ad 2. in quantum solum admittunt; posse Deum necessitare voluntatem, formaliter producendo; scilicet, se solo in illa volitionem, & illam conservando; secus verò efficienter necessitando, scilicet, illam ad elicitionem suorum actuum. Ricardus à Medavilla in 2. dist. 25. quam appellat communem inter Doctores, & subdit, posse quidem Deum annihilare liberum arbitrium; tamen manente libero arbitrio; non posse cogi à Deo, ut aliquod necessario velit movendo se ipsum; & D. Bonau ibidem in 2. part. distinctionis

art. 1. quæst. 5. afferens, liberum arbitrium induci posse à creatura; immutari à creatore; cogi tamen, seu necessitari non posse, neque à creatura, neque à creatore; quia implicationem involvit; idem innuit Alensis 2. part. quæst. 72. arti. 5. membro 4. & 5.

78 Ut autem sententiam istam efficaciter demonstremus, supponendum est, ad hoc, ut voluntas nostra dicatur necessitari à Deo, quoad specificationem, stante perfecto, & deliberato iudicio, quo sibi proponitur obiectum sub differentia boni, & mali, non sufficere, quod à Deo ita præmoueat, ut de facto unum operetur, & non aliud; hoc enim semper quod voluntas de facto operatur, intervenire debet; non enim voluntas libera est ad utrumque oppositum simul operari, sed ad alterum tantum; neque etiam sufficere, quod Deus sua excitatione, seu præmotione ita efficaciter attrahat voluntatem, ut illam partem contrarietatis, ad quam excitat infallibiliter, & cum effectu, volens operetur; aliis homo à Deo præmotus, & excitatus auxilio efficaci ad aliquod bonum opus, necessario, & non liberè illud exequeretur; quod damnatum est contra Calvinum in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 5. & can. 4. & in Concilio Senonense decreto 15; sed simpliciter requiritur

stum esse, quod à Deo præmoueat, ita determinatè ad vnā partem, vt non maneat in voluntate, neque libertas, neque potestas ad oppositam exequendam, etiam si ab indifferente iudicio moueatur.

79 Hoc prælibato (ad æquiuocationem, quæ esse solet, auferendam) probatur nostra sententia hoc discursu; Deus adhuc sua potentia absoluta non præstare potest id, quod implicationem involuit, sed quod Deus auferat à voluntate libertatem, & indifferentiā, quam habet ad prosequendū, vel fugiendum obiectum sibi propositum per perfectum, & deliberatum iudicium sub ratione boni, & mali implicationē involuit: ergo Deus, adhuc sua potentia absoluta non poterit in casu assignato necessitare quoad specificationē voluntatem.

80 Minor, in qua esse poterat difficultas, constat ex dictis num. 16. ex mente D. Augustini, videlicet, ita esse de intrinseca, & essentiali ratione voluntatis libertatem, & potestatem ad agendum, & non agendum, stante perfecto iudicio proponente sibi obiectum sub indifferentia boni, & mali, vt nō possit auferri ab ipsa, nisi eum destructione ipsius voluntatis: & idem expressè docuit D. Bernardus (quem sequuti sunt omnes antiqui Theologi pro nostra sententia citati) libro de gra-

ria, & libero arbitrio, vbi ostendens ea, quæ carent libertate, carere etiam merito subdit, *Ipsam vero (supple voluntatem) quia impossibile de se ipsa sibi non obedire, etiam impossibile est sua priuari libertate. Potest quidem mutari voluntas, sed non, nisi in aliam voluntatem, vt numquam amittat libertatem; iam ergo non potest priuari illa, quia nec se ipsa; quid clarius?*

81. Confirmatur, & roboratur amplius ratio facta; Deus, adhuc sua potentia absoluta, non potest præmouere, seu eleuare potentiam naturalem ad hoc, vt liberè, & cum indifferentia agat, & non alia ratione, nisi quia de intrinseca, & essentiali ratione potentie naturalis est agere (positis omnibus requisitis ad agendum) necessario, & cum determinatione ad vnū; sed etiam de intrinseca, & essentiali ratione voluntatis est agere (positis omnibus requisitis ad agendum, qualia sunt ex parte intellectus, vt supra dictū est num. 63. & 66. propositio obiecti per iudicium perfectum, & deliberatum cum indifferentia boni, & mali) liberè, & cum indifferentia ad agendum; ergo propter eandem rationem non poterit Deus sua potentia absoluta (positis omnibus requisitis ad agendum liberè) illam determinare ad agendum necessariò, & absque vlla indifferentia.

82. His accedit, non apparere, quo pacto, stante perfecto,

&

& deliberato iudicio, quo voluntati proponitur obiectum sub indifferentia boni, & mali, seu conuenientis, & disconuenientis, possit Deus, voluntatem in actu primo, & prius natura, quam operari incipiat, ita illam determinare ad vnā partem, vt nullo modo possit oppositam operari. Assumptū probō, quia duobus tantū modis fingi potest, Deum posse hoc præstare, vel immediatè per suum efficax decretum, vel mediante aliqua causa secunda, sed neutro modo; ergo nullo; minorem quoad vtramque partem probō.

83. Et in primis, quod Deus non possit hoc præstare immediatè per suum efficax decretum, patet, quia Deus de facto per suum efficax decretū prædefinit nostras bonas operationes, exempli gratia, quod Petrus à sua iniquitate conuertatur (vt cum communi, & veriori sententia tenent Scotus in 1. distinct. 39. §. Viso de contingentia, & c. Diuus Thomas 1. part. quæstione 19. artic. 8. & quæst. 23. artic. 7. & quæst. 6. de veritate, artic. 3. estque sententia Diui Augustini libro de gratia, & libero arbitrio cap. 16. & de correctione, & gratia cap. 14. & in Enchyridio cap. 96. & 102.) & nihilominus, etiam si ex hac efficaci prædefinitione optimè inferatur, quod Petrus infallibiliter, & cum effectu sit conuertendus;

non tamen inferri potest, quod sit conuertendus non liberè, sed necessariò; aliàs talis conuersio non esset dispositio requisita ad remissionem peccati; ergo signum manifestum est, non posse Deum immediatè per suum efficax decretum necessitare nostras voluntates, stante perfecto, & deliberato iudicio, quo ipsis proponitur obiectum sub indifferentia boni, & mali.

84. Respondent aduersarij, per hæc decreta efficacia, quibus Deus de facto prædefinit nostras bonas operationes, nō necessitare nostras voluntates; sed potius stabilire earum in operando libertatem, quia per ipsa non solū efficaciter prædefinit, quod Petrus (exempli gratia) conuertatur ab iniquitate sua; sed etiam quod hoc præstet liberè, & cum indifferentia sita voluntatis: decretum verò efficax, quo ipsi dicunt, Deum sua potentia absoluta posse necessitare nostras voluntates, adhuc stantibus omnibus requisitis ex parte intellectus ad liberè operandum, esse diuerse rationis, nimirum, decretū efficax, quo ita velit, quod Petrus conuertatur per actum elicivum à sua voluntate, vt simul etiā decernat, quod voluntas illum eliciat necessariò, & absque libertate, & indifferentia, quam habet, positis omnibus requisitis ad similes actus eliciendos.

85. Sed præter quā, quod hæc

sci-

responsio principium petit (assumit enim, ut certum, quod positum est in controuersia, & nos negamus, nimirum, non implicare, stante perfecto, & deliberato iudicio, quo proponitur uoluntati obiectum sub indifferentia boni, & mali, quod Deus auferat a uoluntate indifferentiam, seu libertatem ad agendum, quæ, ut ostensum est ex Augustino, Bernardo, & alijs, est illi intrinseca, & essentialis, & consequenter quod possit Deus habere decretum efficax, quo hoc decernat) ego non capio, quo pacto fieri possit hæc mutatio uoluntatis in modo agendi immediate a Deo per se, scilicet, decretum, nihil in uoluntate producendo; nam hæc mutatio uoluntatis humane in modo agendi est aliquis effectus ad extra; ergo non potest intelligi, quod per diuinam uoluntatem fiat, quin aliquid operetur ad extra in ipsamet uoluntate.

86 Dices; potentia loco motiua in nobis ita sunt subdita uoluntati, ut ad imperium eius (absque receptione alicuius qualitatis) despoticè, & absque ulla resistentia operentur necessario, uel non operentur, iuxta exigentiam imperij; ergo negandum non erit, nostram liberam uoluntatem, quæ multo magis subdita est Deo, quam potentia loco motiua subdita sunt uoluntati, ita subdi imperio diuinæ uoluntatis, ut ad im-

perium eius (absque receptione alicuius qualitatis) despoticè, & absque ulla resistentia necessario operetur, uel non operetur, iuxta exigentiam diuini imperij.

87 Respondetur negando paritatem; licet enim efficacia uoluntatis diuinæ longè maior sit, quam humane, & subordinatio, ac subiectio nostræ uoluntatis ad diuinam maior sit, quàm subiectio potentia motiua ad nostram uoluntatem creatam, nihilominus modus subiectionis, & naturalis proprietates potentiarum, quæ subiectioni, sunt longè diuersæ, & inde prouenit, ut modus etiam inuoluntatis, seu determinandi potentias subiectas sit etiam diuersus.

88 Quod probari, & declarari potest primò, quia potentia motiua non habent internam uim suspendendi actum suum, positis requisitis ad agendum; sed habent quandam impotentiam naturalem inchoandi, seu exercendi suum actum, nisi per appetitum, seu uoluntatem applicentur; & ideo cum applicantur, non priuantur aliqua uia, seu facultate interna, sed potius ueluti complentur in conditione, quam naturaliter præquirunt, ut operentur, & ideo ex hac parte non indigent aliqua immutatione in conaturali modo agendi: at uoluntas nostra habet innatam potestatem ad suspendendum suum actum, nec potest necessitari, nisi im-

pe-

pediatur, ne illa potestate uti valeat; & ideo positis omnibus ex parte intellectus ad liberè agendum requisitis, ad hoc ut per diuinam uoluntatem necessitetur ad agendum; simpliciter necessaria est aliqua immutatio physica in ipsa uoluntate per quam modus conaturalis operandi liberè, quem habet in modum oppositum operandi necessario commutetur.

89 Secundo probari, & declarari potest ex alio capite, nimirum, quod subordinatio potentia loco motiua ad uoluntatem non prouenit per se ex uirtute agendi unius potentia in aliam; sed ex radicatione talium potentiarum in eadem anima cum tali consensione earum inter se; non secus, ac excitatur uoluntas ad uolendum per cognitionem intellectus sine aliqua efficientia physica ipsius intellectus in ipsam uoluntatem; sed per sympathiam; at uerò subordinatio uoluntatis creatæ ad diuinam fundatur in uirtute per se actiua uoluntatis diuinæ, quia ibi non interuenit radicatio in eadem essentia, & consequenter nec modus ille consensionis inter uoluntatem diuinam, & humanam inuenitur sine propria efficientia physica: sicut enim in Christo Domino uoluntas humana non potest excitari ad uolendum per scientiam increatam diuinæ nature;

per illum modum sympathia, quo excitatur per scientiam creatam, non obstante, quod scientia increata Christi, & uoluntas creata eius sint in eodem numero supposito, non alia ratione, nisi quia non radicanter in eadem essentia: ita uoluntas creata non poterit esse subordinata diuino imperio, seu decreto Dei, illique obediens per consensionem, & sympathiam; quia non sunt radicatae in eadem essentia, sed per efficientiam, ac per consequens sine efficientia aliqua uoluntatis diuinæ in humanam intelligi non potest, quod uoluntas creata innatum modum operandi liberè, quem habet, positis omnibus ex parte intellectus requisitis, derelinquat, & oppositum operandi necessario, & absque ulla indifferentia recipiat.

90 Deinde quod neque etiã possit Deus (stante perfecto, & deliberato iudicio, quo uoluntati proponitur obiectum sub indifferentia boni, & mali) per aliquam causam secundam uoluntatem in actu primo, & prius natura, quam operari incipiat, ita determinare ad unam partem, uilo modo possit oppositum operari, ostendi potest, inquirendo, quæ sit ista causa secunda; nam in primis non potest esse specialis cõcurtus Dei, quo simul cum nostra uoluntate concurrat ad uolendum (ut contendit Suarez loco citato,

cap.

cap. 5.) nam concursus iste posterior natura est libertate, quā habet voluntas nostra in actu primo, & antequam operari incipiat, non secus, ac est concursus actualis nostræ voluntatis, cum quo identificatur, & implicationem involuit, quod prius natura dependeat in suo esse à suo posteriori.

91. Neque etiam esse potest aliqua qualitas à Deo producta, & impressa in ipsa voluntate, dum est in actu primo, & prius natura, quam operari incipiat; quia, ut bene vidit Scotus loco 4. citato, etiam si voluntas nostra potentia finita, & limitata sit; tamen libertas, & indifferentia ad operandū (positis ex parte intellectus omnibus ad liberè operandum requisitis) ita intrinseca, & essentialis est illi, ut ipsa permanente, implicationem involuat prædicta libertate, & indifferentia privari per aliquam qualitatem, quæcumque illa fingatur, ut videre est in habitibus, qui etiam si supernaturales, & perfectissimi sint, nihilominus relinquunt in voluntate libertatem, & indifferentiam in agendo. Poterit quidem Deus voluntatem nostram annihilare, seu destruere, & similiter, ipsa persistente, talibus qualitatibus afficere, ut licet liberè, efficaciter tamen, & cum effectu in vnam partem inclinetur; tollere autem ab ipsa libertatem, & indifferentiam ad operandum

(positis ex parte intellectus ad agendum liberè omnibus prærequisitis) siue immediate per suum decretum, siue medijs causis secundis, implicationem involuit; quia, ut supra ex Augustino, Bernardo, & alijs dicebamus, *aut voluntas non est, aut libera dicenda est.*

92. Ad probationes factas à Suarez respondemus; ad primam falli, qui existimant, Patres ad destruendum dogma hæreticorū sustinentium, Deū suis præmotionibus necessitate nostras voluntates, non fuisse aliquando vsos argumentum deducente illos ad impossibile; nam ut ex suprædictis patet, D. Augustinus, & D. Bernardus ex eo probant, voluntatem non posse necessitari præmotionibus diuinis (positis ex parte intellectus ad agendum liberè omnibus requisitis) quia libertas ita intrinseca, & essentialis voluntati est; ut repugnet, esse voluntatem, & non esse liberam; & eodem argumento vsi sunt omnes Scholastici antiqui pro nostra sententia num. 77. citati. Imò Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 5. & can. 4. & Senonense decreto 15. fidei videtur supponere istam repugnantiam, dum non de istis, vel illis præmotionibus diuinis in speciali, sed in vniuersum de omnibus decernunt, non auferre nostrum liberum consentum. Si enim supponerent, posse Deum aliqua præ-

mo-

motione necessitare nostram voluntatem; profectò non ita absolutè, & in vniuersum decernerent, Deum suis præmotionibus non auferre nostrum liberum consentum.

93. Ad secundam dicimus, ex eo quod omnipotentia Dei respectu nostrarum voluntatum tanta sit, ut possit Deus mutare voluntatem hominis, quando voluerit, & vbi voluerit, non rectè inferri, quod sicut hoc præstare potest, salva hominis libertate, ita necessitando voluntatem; nam primum implicationem non involvit, sicut visum est, illam involvere secundum, stante perfectò, & delibato iudicio, quo proponitur voluntati obiectum sub indifferentia boni, & mali. Et cū in eadem probatione additur, difficillimum esse mutare efficaciter voluntatem hominis, salva eius libertate, respondetur, ex hac difficultate maximè commendari à D. Augustino loco ibi citato Dei omnipotentiam, quæ tanta est, ut efficaciter, & sine læsione libertatis possit mutare hominis voluntatem, quando voluerit, & vbi voluerit. Vndè auctoritas Augustini in contrarium adducta pro nobis est, non pro Suarez.

94. Ad tertiam, & vltimam, concessa maiori, negamus minorem; nam sicut implicationem involvit, quod sit homo, & non sit animal rationale, eo

quod animal rationale est de intrinseca, & essentiali ratione hominis; ita implicationem involvit, quod sit voluntas, & quod non sit potentia libera, positis ex parte intellectus (qui est, à quo voluntas in omni sua operatione pendet) omnibus ad operandum liberè requisitis, eo quod hæc libertas est ita intrinseca, & essentialis voluntati, ut voluntas non sit, aut libera dicenda sit, ut cum Augustino, Bernardo, Scoto, & alijs Scholasticis antiquis supra dicebamus.

95. Ad id autem, quod in dicta probatione tetigit Suarez de præmotionibus physicis, quibus in sententia Thomistarum applicat Deus omnes causas secundas, tam liberas, quam necessarias ad operandum, patet ex dictis 2. libro Physicorum, disput. 4. quæst. 8. sect. 3. prædictas præmotiones physicas non esse admittendas, non ex eo, quod earum positio lædat libertatem; sed quia superfluum est illas ponere, & quia ex ipsarum positione sequeretur aliqua inconuenientia, quæ ibi ponderauimus.

96. Vltimum, quod dubitant auctores, est, an sicut ex propositione obiecti, quæ sit per intellectum, potest necessitari voluntas, quoad specificationem; ita etiam possit in via necessitari quoad exercitium? Aliqui auctores affirmant, voluntates nostras in via non solum posse

Hh nq

necessitari quoad exercitium ex propositione alicuius obiecti; sed etiam de facto ex propositione alicuius obiecti necessitari quoad exercitium; in assignando autem hoc obiecto non omnes conveniunt.

97 Paludanus in 4. dist. 49. quæst. 7. art. 2. conclusione 1. Durandus ibidem quæst. 8. a num. 17. affirmant, hoc obiectum esse beatitudinem in communi. Ferrara 3. contragentes, cap. 26. etiam hoc extendit ad beatitudinē in particulari, cui sententiæ favere videtur Divus Augustinus 13. de Trinit. cap. 3; ubi refert, quod eum quidā Comicus in publico theatrototi Populo promississet, se die sequenti dicturum, quid omnes vellent, & cū die craftino, confluenti Populo, frigidè dixisset, *Omnes vultis vili emere, & caro vendere*, subdit Augustinus, quod si illis Comicus dixisset, *Omnes beati esse vultis, & miseri esse non vultis*, dixisset aliquid, quod nullus in sua nō agnosceret voluntate. Hæc enim verba Augustini videntur nō posse esse vera, nisi supponendo, voluntates nostras necessariò quoad exercitium amare beatitudinem; nam aliàs multi protunc non agnoscerent in sua voluntate amorem beatitudinis. Suaderi etiam potest hæc sententia hac ratione; in beatitudine, præcipuè si in communi sumatur, & in quantum est aggregatio omnium bonorum, nulla apparet ratio

mali, & nullus est defectus boni; ergo voluntas non solum, nō poterit illam odisse, sed neque cessare ab amore illius.

98 Caietanus verò 1. 2. q. 101. art. 2. affirmat, hoc obiectum esse finem respectu actus voluntatis, quo primò intenditur; docet enim primum actum voluntatis circa finem (primum, inquam, non solum in vita, sed in quocumque negotio), esse necessarium, etiam quoad exercitium; & probat primò ex Aristotele 2. Physicorum, cap. 9. tex. 89. ubi ait, finem in operatione esse, sicut prima principia in speculatione: sed assensus primorum principiorū est necessarius quoad exercitium, supposita apprehensione ipsorum; ergo & primus actus voluntatis circa finē, supposita illius cognitione. Secundò, quia ad quemcūque actum liberam requiritur intellectus cōsultatio; sed omnis cōsultatio præsupponit intentionem finis; ergo vel dandus est processus in infinitum, vel deveniendum ad unam primam intentionem finis, quæ non præsupponat cōsultationem; & consequenter quæ nullo pacto sit libera. Tertiò, quia omne variabile, & quod est tale per accidens, præsupponit aliquod firmum, & quod est tale per se; sed voluntas per accidens, & variabiliter se habet circa ea, quæ vult liberè; ergo aliquid vult necessariò.

99 Com-

99 Communistamē, & vera sententia tenet; nostras voluntates in via à nullo obiecto ipsis per cognitionem perfectā, & deliberatam proposito posse quoad exercitium necessitari, siue obiectum sit beatitudo in communi, vel in particulari; siue sit finis respectu primæ intentionis; ita Scotus noster in 4. dist. 49. quæst. 10. §. *Quantum ad secundum articulum*, & alibi sæpè; Scotus eadem dist. quæst. 2. art. 1. Capreolus in 1. dist. 1. quæst. 3; Vazquez 1. 2. disput. 39. cap. 3. Montefinos disput. 14. quæst. 3. Lorca disput. 15. membro 3. Salas tractatu 5. disput. 4. sect. 3. Valentia disp. 2. quæst. 5. puncto 2. & plures alij).

100 Hanc communem sententiam Capreolus, & alij Thomistæ probant à priori hac ratione; ad hoc, ut voluntas amet liberè quoad exercitium aliquod obiectum, quod necessariò requiritur, est; quod in exercitio operationis circa tale obiectum appareat aliqua ratio disconvenientis, aut in omissione illius aliqua ratio convenientis; sed nulla potest assignari operatio voluntatis in via, siue circa beatitudinem in particulari, siue circa beatitudinem in communi, in cuius exercitio non possit apparere aliqua ratio disconvenientis, seu in eius omissione aliqua ratio convenientis, vel quia molesta, vel quia impedit ali-

quam aliam operationem iucundiorē; ergo nulla datur operatio voluntatis in via, etiā circa beatitudinem in particulari, seu in communi, quæ non possit esse libera quoad exercitium; quæ ratio (inquit Thomistæ) non solum à priori probat omnem actum voluntatis in via posse esse liberum quoad exercitium; sed etiam convincit, actum, quo beati diligunt Deum in patria, esse quoad exercitium necessariū; quia in beatis, qui clarè vident Deū, ut est in se, nulla ratio disconvenientis apparere potest in exercitio talis dilectionis, neque convenientis in omissione talis actus.

101 Sed hæc probatio Thomistarum ad intentum non est efficax; nam requirit ex parte obiecti ad libertatem quoad exercitium plus, quàm necesse est, nimirum, quod in exercitio non actus voluntatis appareat aliqua ratio disconvenientis, seu in omissione talis actus aliqua ratio convenientis, quod non solum in doctrina Scoti; sed etiam in rei veritate falsum est: licet enim in actibus concupiscentiæ (ut sectione 1. nuius quæstionis dictū est) ut prosequamur aliquod obiectum, simpliciter necessarium sit, ut proponatur per intellectum, ut convenientis; & e contrario, ut illud odio habeamus, ut proponatur per intellectum, ut disconueniens; tamen ut voluntas

suspendat actum circa illud, non est necessarium, quod in exercitio illius actus appareat aliqua ratio discoueniens, aut in cessatione ab illo aliqua ratio conuenientis, cuius ratio a priori est, quia ut docent, non solum Scotus in 2. distinct. 23. quæst. vnica, & in 4. dist. 49. quæst. 4. §. *Iuxta hoc, &c.* sed etiam D. Thom. 1. 2. quæst. 9. art. 1. quos omnes discipuli sequuntur, voluntas, etsi quoad specificationem moueatur ab obiecto proposito per intellectum; tamē quoad exercitium se ipsam mouet, cæterasque potentias sibi subditas; ergo etiam si ad libertatem quoad specificationem in actibus concupiscentiæ simpliciter necessarium sit, quod obiectum per intellectum illi proponatur sub indifferentia conuenientis, & disconuenientis; tamen ad libertatem quoad exercitium, etiam in actibus concupiscentiæ omnino impertinens, & superfluum erit, quod exercitiū suorum actuum proponatur illi, ut disconueniens, aut cessatio a tali exercitio, ut quid conueniens.

102. Imò ex hac doctrina percipietis, quàm firmo nixus fuerit fundamento Scotus in 1. distinct. 1. quæst. 4. & in 4. distinct. 49. quæst. 6. lit. D. & lit. F. ad asserendum contra Thomistas, Deum clarè visum, licet ita efficaciter moueat voluntates beatorum ad

exercitium dilectionis ipsius Dei, ut ab illo (stante ipsa visione clara Dei) numquam cessaturi sint; non tamen illas quoad exercitium necessitare; quia etiam si per ipsam non solum cognoscatur Deus; ut summè diligibilis; sed etiam exercitium amoris beatifici nõ proponatur, ut disconueniens, sed etiam, ut maximè conueniens, adhuc est liberum voluntati elicere, vel suspendere talem actum, cum ipsa sit, quæ se determinat ad exercitium, & non determinetur ad exercitium a propositione obiecti facta per intellectum.

103. Aliundè igitur a nobis probanda est hæc nostra, & communis sententia. Et quidem si semel admittantur duo principia Scoti, duæ rationes adduci possunt meo videri efficaces; primum principium est illud, quod docuit Scotus in 4. dist. 49. quæst. 4. & nos ex professo ostēdemus vltima sectione huius quæstionis, nimirum, voluntatem esse potentiam præstantiorem, & superiorem intellectu: ex hoc enim principio sic argumentatur Scotus loco quarti citato quæst. 10. inferior causa non potest determinare superiorē (intellige, quoad exercitium) sed intellectus est potentia inferior voluntate; ergo non potest, quoad exercitium determinare voluntatem.

104. Respondet Durandus vbi

su:

supra negando maiorem; nam sensus, inquit, est potentia, seu causa inferior, quàm intellectus, & nihilominus aliquando sensus determinat intellectum ad hoc, ut non possit non cogitare de aliqua re. Sed certè propter instantiam satis friuolā negauit Durandus rem ex ipsis terminis manifestam. Vnde ad illam respondemus, quod cum intellectus sit potentia naturalis, & consequenter ex sua intrinseca natura determinata ad agendum, falsò dicitur a Durando determinari a sensu ad agendum, cum determinari supponat fuisse indifferentes illud, quod determinatur. Quod si aliquando ad operationem sensus, sequitur necessariò operatio in intellectu, non est, quia sensus determinet intellectum quoad exercitium; sed hoc prouenit ex sympathia, & colligatione, quam naturaliter habent istæ potentia in operando.

105. Secundum principium Scoti est id, quod docuit in 1. dist. 10. quæst. vnica, nimirum, ex duobus simul capitibus prouenire, quod Deus amet necessariò suam diuinam essentiam quoad exercitium; primum, quod in visione clara, & amore illius consistit summa felicitas. Secundum, quod cum Deus sit simpliciter infinitus, implicationem involvit, quod carere possit ista summa felicitate: ex hoc ergo principio sic formo secundam rationē pronõ

+

stra, & communi sententiā: idē volūtas Dei, etiam si ex intrinseca ratione sua sit principium liberū, amat necessariò quoad exercitium suam essentiā, quia est infinite perfecta, & ideo a summa perfectione, qualis est amor Dei clarè visi cessare non potest; sed creatæ voluntates non sunt infinite perfectæ: ergo deficit eis vnum ex principijs requisitis ad amandum necessariò quoad exercitium ipsum Deum clarè visum, quanto magis ad appetendum beatitudinem in hac via obsecrè cogitantur?

106. Possumus præterea terriò confirmare hanc nostram, & communem sententiam ex principijs omnibus communibus, videlicet, obiectum cognitum per intellectū, etsi moueat voluntatem quoad specificationē; non tamen quoad exercitium; hoc enim docent, tam Scotus, quàm D. Thomas loco citatis, & sequuntur omnes eius affectæ. Ex hoc ergo principio sic conficio argumentum; obiectum propositum per intellectum, quidquid illud sit, & quomodocumque proponatur, non mouet nostras voluntates quoad exercitium; ergo neque illas quoad exercitium necessitare poterit: tenet consequentia, nam est a superiori ad inferius negatiuè; quia si non mouet quoad exercitium: ergo nõ mouet quoad exercitium necessariò,

Hh3

quod

quod argumētum adeò vrget, vt non solum probet, voluntatem nō necessitari quoad exercitium ex vi obiecti cogniti in via, sed neque in patria, etiam si obiectum propositum sit summum bonum, & ipsa propositio visio clara.

107 Ad auctoritatem Augustini pro sententia Paludani, Durandi, & Ferraræ adductam respondemus, prædictis verbis solum intendisse Augustinum, nostras voluntates circa beatitudinem ipsis propositam necessitari quoad specificationem; non verò quoad exercitium. Non enim dixit, omnes habere in corde velle esse beatos, & nolle esse miseros; quia existimauerit, omni tempore esse voluntatem in exercitio horum actuum (constat enim per experientiam oppositum) sed quia quotiescumque voluntas elicit actum circa beatitudinem, ille actus necessario est volitio, & quoties elicit actum circa miseriam, ille actus necessario est nolitio.

108 Ad rationem pro eisdem factam dicimus, ex eo, quod in beatitudine, tam in communi, quam in particulari considerata, nulla appareat ratio mali, & nullus sit defectus boni, sequi quidem ex vi talis obiecti necessitari voluntatem quoad specificationem, id est, ad illam appetendam, & amandam in hypothese, quod eliciat actum circa illam; non

verò necessitari quoad exercitium; nam, vt dictum est, ad suspendendum actum voluntatis circa aliquod obiectum, & consequenter ad libertatem quoad exercitium non est necessarium, quod in illo obiecto appareat aliqua ratio mali, seu aliquis defectus boni; nam in via Thomistarū sufficit, quod ista ratio mali, seu iste defectus boni appareat in exercitio actus circa tale obiectum; & in nostra, & Scoti via, neque hoc requiritur, cum possit voluntas pro sua libertate cessare ab elicitioe actus circa aliquod obiectum, etiam si nulla ratio mali, seu defectus boni reperitur, non solum in ipso obiecto, sed neque in ipsa elicitioe actus.

109 Ad auctoritatem Aristotelis adductam pro sententia Caietani respondetur, similitudinem, seu analogiam finis, in operatione cū primis principijs in speculatione, quam tradidit Aristoteles, in hoc consistere, quod sicut primis principijs propter se assentimur, & conclusionibus propter principia: ita finem propter se amamus, & media propter finem; non verò in hoc, quod sicut necessarius est assensus circa prima principia, supposita apprehensione terminorum; ita necessarium sit intentio finis, supposita illius cognitione.

110 Ad primam rationē negamus, ad quemcumque actū

li-

liberum requiri, quod præcedat in intellectu consultatio; aliàs voluntas solum esset libera circa media, cum solum de medijs sit consultatio; sed sufficere, si actus est liber solum quoad exercitium, quod præcedat cognitio perfecta, seu deliberata obiecti, & si non tantum est libera quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem, & aliàs actus est concupiscentiæ, vltius requiri, quod proponatur obiectum sub indifferentia conuenientis, & disconuenientis, quod absque consultatione fieri potest.

111 Ad secundam falsum esse, imò impossibile, quod principium agendi variabiliter, & contingenter, vt est principium liberum, reducatur ad aliquod principium agens firmiter, & invariabiliter, vt est principium naturale; nam hæc duo principia, *liberum, & naturale*, vt docuit Scotus in 1. distinct. 10. quæst. vnica, sunt primò diuersa; & ideò non solum vnum non potest reduci ad aliud, sed neque vtrumque ad vnum tertium illis commune. Quando autē communi axiomate circumfertur, *omne per accidens reducitur ad aliquod per se*, ibi *per accidens* non significat principium agendi liberè, & *per se* principium agendi naturaliter, seu necessariò; sed *ly per accidens* significat denominationē accidentalem, quæ necessariò debet habere formam cui ta-

lis denominatio, saltem vt quoper se conueniat, vt inductione constabit discurrēti per omnes denominationes accidentales.

SECTIO IV.

Explicatur, an, & quomodo voluntas moueat alias potentias animæ?

112 **V**oluntatem nostrā per suum imperium alias potentias animæ sibi subditas, quoad exercitiū mouere, omnes, duce experientia, affirmant cum Aristotele hoc libro in vltimis capitibus. Quæ autem sint hæc potentie animæ, quæ subduntur imperio voluntatis, & quomodo ab ipsa voluntate quoad exercitium moueantur, in hac sectione explicandum est. Quæ autem vi, seu influentia voluntas illas moueat, explicabimus quæstione sequenti, dum de potētia loco motiua sermo fiat.

113 Plures sunt potentie vitales animæ, de quibus dubitari potest, an subdantur imperio voluntatis, & quomodo ab ipsa, mediante imperio, moueantur quoad exercitium suorum actuum? scilicet, intellectiua, sensitiua, appetitiua, loco motiua, & vegetatiua, de quibus omnibus sigillatim est agendum.

114 Si sermo sit de potentijs intellectiuis, fatētur omnes, intellectum subdi imperio, & cō-

sequēter motiōni quoad exercitium voluntatis; ita Scotus in 2. dist. 42. quæst. 4. estque expressa sententia Aristotelis, & plurimorum Sanctorum locis citatis à Salas tractatu 5. disp. 1. sect. 1. idque conuincitur experientia, qua experimur, nos intelligere, & diuerſi etiam ab intellectu, quādo volumus. 115 Est autē intelligenda hæc sententia, non de omni operatione intellectus, sed de aliquibus; nam cum voluntas non possit velle (& consequenter neque imperare, seu mouere quoad exercitium alias potentias) nisi proposito sibi obiecto per intellectum, manifestum est, quoad primam cognitionem nō posse intellectum subdi imperio, seu motiōni quoad exercitium voluntatis: & loquor, non solum de prima cognitione, quæ est in toto discursu vitæ, sed etiam de quacunque prima cognitione, quam habet intellectus, postquā cessauit ab omni operatione, vt cum suscitatur à somno: imò etiam de prima cognitione, quam habet in quolibet negotio, antequam, non præcessit alia, neque distincta, neque cōfusa eiusdem obiecti. 116 De potētis sensituius internis eodem modo philosophandum est, ac de potētis intellectuius, subdi quidem imperio, & motiōni quoad exercitium volūtatis; in hoc etiam asserto omnes conueniant, id-

que etiam ostendit experientia, & intelligendum est cum eiusdem limitationibus, quibus loquuti sumus de intellectu; nam sicut voluntas in suis operationibus pendet ab intellectu; ita pro hoc statu intellectus in suis operationibus pendet à sensu, seu sensibus internis.

117 De potētis appetitiuis etiam dicendum est cum Scoto loco citato, & cōmuni omnium sententia, appetitum sensitium subdi imperio, & motiōni quoad exercitium voluntatis, id (præter experientiam, qua experimur, sæpè nos motus illius, cum volumus, excitare, & cohibere) probat ille locus Genesis 4. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaueris illius.* Est autem hæc sententia, sicut, & præcedentes, intelligenda, non de omni actu appetitus sensitui; nam sunt aliqui actus illius, qui præcedunt omnem cognitionem intellectus, & consequenter omnem actum voluntatis circa ipsos, qui ideò non sunt peccata, etiam si sint circa rem prohibitam.

118 Est autem aduertendum, appetitum sensitium subdi imperio, seu motiōni voluntatis, non despoticè, id est, non ad instar seruorum, qui statim, & absque mora aliqua (si aliàs non sint impediti), efficiunt voluntatem domini (qua ratione subduntur imperio, & motiōni voluntatis intellectus, & internus sensus) sed politicè, id

id est, ad instar ciuium, qui non statim exequuntur mandatum principis, donec eis proponatur aliqua ratio conuenientis, & quæ postulet exequi mandatum Regis. Vnde ad hoc, quòd voluntas moueat quoad exercitium appetitum sensitium per imperium suum, necesse est, vt efficiat, quòd ei proponatur obiectum per sensum internum, vt conueniens ipsi appetitui sensitiuo, quod vult voluntas prosequi, ab ipso appetitu sensitiuo; nam sicut voluntas non appetit nisi obiectum sibi per intellectum, vt conueniens propositum; ita appetitus sensitivus non prosequitur obiectum, nisi per sensum internum ipsi, vt conueniens proponatur.

119 De potētis loco motiuis, etiam docet Scotus loco citato, estque communis, & recepta sententia, & experientia confirmata, potētias loco motiuas, quæ resident in membris corporalibus subdi imperio, & motiōni quoad exercitium voluntatis, non quomodocumque, sed despoticè, id est; ad instar seruorum, & absque vlla mora; & repugnantia, nisi fortè membra, in quibus resident, aliquo impediuntur morbo, vt in paralyſi laborantibus contingit. Cur autem potētias loco motiuas obediunt voluntati despoticè, & absque vlla mora, secus verò appetitus sensitivus, ratio est, quia ad hoc

vt, voluntas moueat quoad exercitium potētias loco motiuas, nō est necessarium, quòd hoc eis proponatur per aliquam cognitionem, vt eis conueniens; at ad hoc, vt moueat, quoad exercitium appetitum sensitivum (vt dictum est) opus est, vt ei proponatur obiectum per sensum internum, vt quid cōueniens; & aliquando contingit, vt obiectum, quod apprehendi debet, vt conueniens appetitui, sit prius ita apprehensum, vt disconueniens, vt vix à voluntate possit sensus internus cohiberi à tali apprehensione.

120 Sed cum in homine sint duo appetitus, vnus rationalis, qui dicitur voluntas, & alius sensitivus; dubitāt auctores primò, an possint potētias loco motiuas moueri quoad exercitium à voluntate absque interuētū, & motiōne appetitu sensitui? Partem negatiuam tenent Conimbricenses disp. 4. Ethic. quæst. 3. art. 4. quorum fundamentum est, quia in homine volūtatis ad motum localem concurrunt, vt agens supremum; appetitus verò sensitivus, vt agens medium; potētias loco motiuas residentes in membris, vt agens infimum, & extremum; & hic ordo, seu armonia mouentium petit, vt supremum moueat infimum, & extremum.

121 Sed nobis tenendum est cum pluribus auctoribus, quos

citatur Salas tractatus, disput. 1. sect. 3. inter quos sunt Diuus Thomas 1. 2. quæst. 10. artic. 3. ad 3. & Caietanus 1. part. quæstione 80. artic. 2. ad 3. quod etiam si communiter voluntas moueat quoad exercitium potentias loco motiuas, medio appetitu sensitivo; non tamen esse hanc subordinationem simpliciter necessariam, ut Conimbricenses existimant; sed posse voluntatem mouere potentias loco motiuas, non solum sine interuentu, & motione appetitus sensitivi; sed etiam ipso renitente; quod manifestè conuincit experientia Martyrum, qui ex motione, & imperio voluntatis membra acerbissimis cruciatibus offerebant; renuente maximè appetitu sensitivo. Neque verum existimo, voluntatem, & appetitum sensitivum respectu motus localis esse causas per se subordinatas ad modum, quo subordinantur causa prima, & secunda ad efficiendum aliquem effectum; non enim ita se habent, sed ut duo agētia, quorum quodlibet per se est sufficiens ad efficiendum talem motum.

122. Secundo dubitant auctores, an è contrariò possit in homine appetitus sensitivus mouere potentias loco motiuas absque interuentu, & motione voluntatis; & dubitatio procedit in causa, quo proposita est voluntati per intellectum motio localis, sicut & appetitui

sensitivo per sensum internum; nam si tantum sit proposita motio localis appetitui sensitivo per sensum internum, non est dubium, quod possit prædictus appetitus absque motione voluntatis mouere potentias loco motiuas ad exercitium motus localis membrorum exteriorum; cum hoc contingat in brutis, & appetitus sensitivus in homine non sit deterioris conditionis, quam in brutis. Cui dubitationi respondendum est cum D. Thoma 1. part. quæst. 81. art. 3. Caietano, Conimb. & Salas locis citatis, in dicto casu appetitum sensitivum nunquam mouere potentias loco motiuas ad exercitium suorum actuum, absque interuentu, & motione voluntatis.

123. Et ratio non est, quam assignat Conimbricenses, scilicet, quod in causis per se subordinatis secundum mouens non potest mouere, nisi mouente primo, quia iam dixi, voluntatem, & appetitum sensitivum respectu motionis potentialium loco motiuarum non esse causas per se subordinatas: sed ratio est, quia nunquam expedit, ut in præsentia principalis appetitus, & respicientis bonum totius, ut est voluntas, appetitus inferior, & minus principalis, ut est sensitivus, moueat membra ipso appetitu principali suspendente imperium, seu motionem, imò renuente, ut moueantur localiter prædicta membra.

124. Ve;

124. Verum est, Conimbricenses limitare hanc doctrinam: dicunt enim solum esse intelligendam, & veram, quoad voluntati proponitur motio localis cum indifferentia; & perfecta aduertentia rationis. Sed ut bene vidit Salas, hac limitatione non est opus; quia etiam quando voluntati proponitur motio localis, ut conueniens absque indifferentia; appetitus sensitivus non mouet potentiam loco motiuam ad exercitium motus localis absque confortio motionis voluntatis; cuius ratio est, quia cum in actibus necessariis voluntas, & appetitus sensitivus se vicissim trahant; semper in huiusmodi actibus voluntas concordat cum appetitu sensitivo, & e contra, ac per consequens semper quod appetitus sensitivus mouet potentias loco motiuas ad exercitium motus localis, illas etiam mouet voluntas, si simul proposita fuerit ei talis motio per intellectum, ut conueniens.

125. Demum si de sensibus externis, & similiter de potentijs anima vegetatiuis sermo sit, etiam affirmat Scotus loco citato; estque communis consensus, & experientia firmatus, has omnes potentias subdi imperio, & motioni, quoad exercitium voluntatis, saltem mediatè, & per accidens, nimirum, quatenus voluntas medio motu locali applicare potest eis, vel ab eis remouere obiecta, vel con-

ditiones, à quibus in suis operationibus pendent. Vtrum autem aliquo alio speciali modo sensus externi subdantur motioni voluntatis, ex dicendis quæst. sequenti constabit.

SECTIO V.

Explicatur, an voluntas sit perfectior potentia, quam intellectus?

126. **S**uppono in nostra, & Scoti sententia, quæ sustinet intellectum, & voluntatem neque inter se, neque ab anima realiter distingui, sed solum formaliter, præsentem difficultatem non posse procedere de excessu reali, sed solum de excessu in suis rationibus formalibus, & essentialibus consideratis; secus verò contingere in sententia Thomistarum, qui distinctionem non solum formalem, sed etiam realem, seu tanquam rem à re inter potentias intellectus, & voluntatis, tam inter se, quam ad animam comparatas, recipiunt, & admittunt.

127. Conimbricenses hic capit. 13. quæst. 2. art. 1. refert (suppresso nomine) aliquorum fuisse sententiam, intellectum, & voluntatem esse potentias æquales in perfectione. Sed horum sententiam refellit Aristoteles, & aliorum Philosophorum commune placitum, aientium species esse, sicut numeros, quia videlicet, sicut duo

duo numeri unitatibus pares esse nequeunt, sed quilibet cæteris maior, minorvè est; ita duæ species inueniri non possunt, quarum vna in dignitate, & perfectione intrinseca, & naturali alteri par sit. Neque contrariatur Augustinus libro de Trinitate, cap. 11. dum ait, memoriam, intelligentiam, & voluntatem inuicè sibi æquales esse; nam non loquitur de æqualitate perfectionis, quam quælibet harum potentiarum in se habet, sed de ea, quam ex parte subiecti omnes sortiuntur, quæ sine dubio par est, cū omnes in eadem anima resident.

128 Supponendo ergo, vt certum, voluntatem, & intellectum non posse esse potentias animæ rationalis æquales in perfectione; sed necessariò in perfectione vnam alteram antecellere, procedit præfens difficultas, an voluntas sit perfectior potentia, quàm intellectus; an è contra? Circa quam difficultatem duæ sunt celebres sententiæ.

129 Prima sententia affirmat, intellectum esse potentiam perfectiorem, & excellentiorem voluntate; ita D. Thomas pluribus in locis; sed præcipuè 1. part. quæst. 83. art. 3. quem omnes discipuli sequuntur, Caietanus, & Bañez ibidem, Paladanus in 4. dist. 49. quæst. 3. Heræus quodlibet. 8. quæstion. 9. Capreo-

lus in 1. distinct. 1. quæst. 2. & dist. 3. quæst. 3. Cursus Carmelitanus disput. vltima de voluntate, quæst. 4. §. 2. & ex alijs Durandus in 4. dist. 49. quæst. 4. Abulensis ad caput 5. Mathæi, quæstion. 30 Paulus Venetus hic textu 58. Conimbrienses loco supra citato art. 2. Suarez libro 5. de anima, cap. 9. Vazquez 1. 2. disput. 11. capit. 8. & alij plures.

130 Probari solet hæc D. Thomæ sententia multis vijs; primò ex parte obiectorum; nam illa est perfectior potentia, quæ perfectiori, & subtiliori, & immaterialiori modo attingit suum obiectum; sed intellectus perfectiori, subtiliori, & immaterialiori modo attingit suum obiectum, quàm voluntas; ergo ex hac parte intellectus perfectior potentia erit, quàm voluntas. Minorem probat, quia intellectus attingit suum obiectum abstractum ab existentia, considerando, scilicet, nudam rei quidditatem; voluntas verò non nisi rem, prout habet ordinem ad actualem existentiam terminatum.

131 Secundò ex parte habituum; nam illa est perfectior potentia, quæ recipit perfectiorem habitum; sed aliquis habitus intellectus est perfectior, & nobilior quocumque habitu voluntatis; ergo ex hac parte potentia intellectus perfectior est, quàm potentia vo-

lun-

luntatis. Minor probatur ex Philosopho, qui 1. Metaph. cap. 8. docet, sapientiam esse nobilissimum habitum, & idem docet 6. Ethicorum cap. 4. & capite 10. affirmat, nullum habitum voluntatis esse nobiliorem iustitia, aut amicitia, de quibus videtur constare, esse imperfectiores sapientia.

132 Tertiò ex parte actuum, quia illa est perfectior potentia, quæ elicit perfectiorem actum; sed actus intellectus est perfectior, quàm voluntatis; ergo, &c. minorem probant, tum quia voluntatis actus dependet ab actibus intellectus, quibus proponitur voluntati, quid ab ipsa amplectendum, vel fugiendum sit: tum etiam, quia ille actus est perfectior, in quo hominis felicitas consistit, vt affirmat Aristoteles libro 10. Ethicorum cap. 7. hæc autem consistit, teste eodem Aristotele ibidem cap. 8. in contemplatione substantiarum separatarum.

133 Quartò probant, quia inter potètiæ animæ illa dicitur perfectior, quæ immediatius sequitur ad animam; sed intellectus immediatius sequitur ad animam, quàm voluntas; ergo inter potètiæ animæ perfectior erit intellectus, quàm voluntas. Minorem probant, quia sicut in anima actus intellectus presupponitur ad actum voluntatis; ita & potentia intellectiua ad potentiam volitiuam.

134. Secunda sententia, quæ nobis videtur probabilior, & sequenda, oppositum affirmat, scilicet, voluntatem esse potentiam perfectiorem, & excellentiorem intellectu; ita ex professo Scotus noster in 4. distinct. 49. quæstione laterali ad 4. quæstionem, quem omnes discipuli sequuntur, & inter ipsos Pater Antonius Hiquæus satis fuscè in commento prædicti loci, & Pater Hugo Cauellus, disputat. 3. de anima, sect. 1. & ex alijs Alexander Aletis 3. part. quæst. 80. membro 3. artic. 4. Albertus magnus in 1. dist. 1. quæst. 14. Henricus quodlibeto 1. quæst. 14. D. Bonauentura, Ægidius, Gabriel, Maior, Argentina in 4. distinct. 49. Aureolus apud Capreolum in 1. distinct. 1. quæst. 1. Ochamus ibidem q. 2. ad 2. principale, & plures alij.

135. Et omiſſa probatione, que pro vtraque parte deduci solet ex obiectis, supponendo, quod obiectum adæquatum intellectus sit verum, & obiectum adæquatum voluntatis sit bonum, & faciendo comparationem inter verum, & bonum, quod nã ipsorum perfectius, & excellentius sit; quia, vt benè, & acutè vidit Scotus in initio quæstionis lateralis citatæ, ex isto capite nulla ratio efficaciæ deduci potest, neque pro vna, neque pro altera sententia; tum quia pri-

primum, quod supponitur, scilicet, verum esse obiectum adæquatum intellectus, & non ens, falsum omnino est & secundum, scilicet, bonum esse obiectum adæquatum voluntatis, saltem dubium est, & ex dubio, quâto magis ex falso, nullum argumentum efficax deduci potest. Tum etiam, quia verum, & bonum transcendentia sunt, & cū omnia transcendentia cōuertibilia sint, & denominēt se mutuo, idē nō apparet locus, facta cōparatione inter ipsa, vnde conuincī possit, quod vnum sit perfectius alio, aut ecōtra; nam sicut bonum est bonum per essentiam, & verum solū est bonū per participationem; ita ecōtrario verum est verum per essentiam, & bonum solū est verum per participationem. Probanda igitur est nostra, & Scoti sententia ex alijs duobus capitibus, scilicet, ex parte habitus, & ex parte actus.

136 Ex parte habitus probat Scotus, voluntatem esse perfectiorem, & nobiliorem potentiam, quā intellectum; quia sicut actus est nobilior, ad quē disponit nobilior habitus; ita potentia est nobilior, quæ est capax nobilioris habitus; sed voluntas est capax recipiendi habitum charitatis, qui habitus est nobilior, & perfectior omnibus alijs, etiam per se infusus, tam intellectus, quā voluntatis; ergo voluntas erit perfectior, & nobilior potentia, quā in-

tellectus. Minorem probat, tum ex auctoritate illa Pauli 1. ad Corinth. 13. *Nunc manent tria hæc, fides, spes, charitas; maior autem horum est charitas*: tum etiam ex illa auctoritate D. Augustini 3. de Trinitate cap. 19. *In donis Dei nullum est maius donum charitate, nec æquale.*

137 Quod si ad Apostolum, & Augustinum respondeatur, quod loquuntur pro hoc statu viæ, & nō pro statu patriæ, vbi lumen gloriæ est habitus nobilior, & excellentior, quā habitus charitatis; contra hoc est (inquit Scotus) primò auctoritas Hugonis, qui hanc semper eminentiam charitatis intelligit, etiam in patria, super illum locum Diui Dionysij de Angelica Hierarchya cap. 7. *Super acutum, super feruidum, & dilectio supereminet scientiæ.* Vnde in patria suprema Angelorum Hierarchya ab ardore dicitur Seraphim, & inferior illi propinquior à scientia dicitur Cherubim, nō alia ratione, nisi quia, vt modo ex Hugone, & Diuo Dionysio referebamus, etiam in patria, *dilectio supereminet scientiæ.* Secundò militat ratio, nam perfectissimus habitus voluntatis in via perficit eam secundum capacitatem, quam habet pro tunc; ergo si ille est habitus nobilior, quā intellectus, capacitas voluntatis pro via maior erit, quā capacitas intellectus; ergo & pro patria; quia eadem est capacitas hic, & ibi

loquendo de capacitate remota, quæ est secundum gradum naturæ capacis: ergo eodem modo, erit philosophandum loquendo de capacitate propinqua, quæ est, quā tam voluntas, quā intellectus recipiunt per habitus per se infusos; patet ista vltima consequentia; quia capacitas remota, & naturalis non potest satiari, nisi per aliquid proportionabiliter perficiens eam, & consequenter non nisi per nobilium, si ipsa est aliquid nobilium.

138 Ex parte actus, idem probat Scotus varijs vijs; primò, quia etiam si intellectus, & voluntas mutuo se moueant, & in suis operationibus ad inuicem dependeant, sed diuersimodè, nam voluntas in suis operationibus mouetur, & dependet ab intellectu, tanquam à seruo administrante ei obiectum in dispositione requisita ad hoc, vt ab ipsa possit prosequi. Et ideo sanctus Bernardus libro de libero arbitrio: rationem pedisse quam voluntatis appellat. At intellectus in suis operationibus liberis mouetur, & dependet à voluntate, tanquam à Domina, & Regina, vt docet D. Anselmus libro de conceptu Virginis, cap. 4. quæ per suum imperium (vt sect. precedenti ostendimus) tam intellectum, quā cæteras potentias animæ in hanc, atque illam partem, quoad exercitium pro arbitrio suo flectit, & reflectit;

solaque de se pronunciat, *Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.* Constat ergo manifestè, tã ex dependentia, quā habet voluntas in suis operationibus ab intellectu, tanquam à seruo, quā ex dependentia, quā habet intellectus in suis operationibus liberis à voluntate; tãquam à Domina, & Regina, voluntatem esse potentiã perfectiorem, & excellentiorem ipso intellectu.

139 Secundò, quia ex Philosopho. 9. Metaph. textu 15. *Posterius generatione est prius perfectione*; sed volitio est posterior generatione ipsa intellectione; ergo volitio est perfectior ipsa intellectione. Item finis est perfectior medijs; sed volitio est finis intellectionis; ergo est perfectior illa. Minorem (etsi manifesta sit) probat Scotus, tum ex Anselmo libro 2. *Cur Deus homo* cap. 1. tum etiam ex D. Augustino 19. de *Ciuitate Dei* cap. 14. vbi sic ait, *Homini rationalis anima inest, vt mente aliquid contempletur, & secundum hoc aliquid agat, & post, vt aliquid vtile cognoscat, & secundum eam cognitionem vitam, noresque componat.*

140 Tertiò, quia id, quod possidentem simpliciter bonum reddit, perfectius, & optabilius est eo, quod non reddit simpliciter bonū; sed amore, qui est actus voluntatis, redditur homo simpliciter bonus, non autem cognitione, quæ est actus intellectus; ergo actus amoris quid

perfectius, & optabilius est, quā actus cognitionis. Minor est August 11. de Civitate Dei c. 28. ubi sic ait, *Vir bonus nō dicitur, qui scit id, quod bonū est, sed qui diligit.* Unde cōcludit, in hominibus, qui rectē amant, magis amari amorē ipsum. Et confirmatur, quia in his, quorum vñū in alio non continetur, id habetur præstantius, cuius oppositū peius est, ex regula illa 7. Ethicorū c. 10. *illa sunt meliora, quorū opposita sunt deteriora: oppositum verō amoris peius est, magisque detestabilius, quā oppositū cognitionis, vt patet in odio Dei, & eius ignoratio- ne; multo quippe detestabilius, & peius est, Deum odisse, quā Deum ignorare.*

141 Respondēt Conimbricē- ses, supradicta esse vera loquē- do moraliter, seu in esse moris; non verō loquēdo naturaliter, & in esse entis, in quo sensu pro- cedit disputatio præsens, sed contra hoc est, quod actus hu- mani, seu liberi, siue sint actus voluntatis, siue intellectus, aut cuiuscumque alterius potentia subditæ imperio voluntatis, in tantum sunt moraliter boni, in quantum secundū suam entita- tem physicam, & naturalē cō- formātur ordini suæ naturæ de- bito, & in tantū sunt mali mo- raliter in quantum deuiant ab ordine suæ naturæ debito (lo- quor non de actibus humanis, qui solū sunt mali, quia pro- hibiti; sed de actibus humanis,

qui ideo sunt prohibiti, quia mali); ergo si actus humanus amoris (etiam per aduersarios) est in genere amoris magis bo- nus, & perfectus, quā humanus, & liber actus cognitionis eiusdem obiecti, hoc erit, quia etiā actus amoris in sua natu- rali, & physica entitate magis conformatur ordini suæ natu- ræ debito, quā actus cog- nitionis eiusdem obiecti; & ecō- tra, si oppositū actus amoris in genere moris peius est, quā oppositum actus cognitionis eiusdem obiecti, hoc erit, quia etiā oppositū actus amoris in sua naturali, & physica entitate magis deuiat ab ordine suæ natu- ræ debito, & cōsequenter di- stinctio data à Conimbricēsi- bus de esse morali, & esse natu- rali vim argumenti Scoti non infringit, sed potius corrobora- rat; cum ex maiori perfectio- ne, & ex maiori defectu mora- li (in his actibus humanis, qui sunt prohibiti, quia mali) opti- mē colligatur maior etiā per- fectio, vel maior defectus in- esse naturali prædictorū actū.

142 Possumus præterea con- firmare actum amoris, nō so- lum in esse morali, sed etiā in suo esse physico, & naturali esse perfectiorem actu cognitionis, cæteris paribus (id est, quando non solū versantur circa idē obiectum, sed etiam sunt eius- dem ordinis; quia vterque est naturalis, vel vterque est super- naturalis, vterque viæ, vel

vter-

vterque patriæ) ex eo quod actus amoris, quo diligimus (exempli gratia) Deum, magis vnit amantem Deo, quā vnit actus cognitionis, quo cognos- cimus Deum, ipsa cognoscē- tē; ergo adhuc in suo esse phy- sico, & naturali actus amoris perfectior est, quā actus cog- nitionis. Antecedēs patet, quia auersio à Deo repugnat amori Dei: secus verō Dei cognitio- ni; vnde D. Dionysius libro de *causis Hierarchia* cap. 7. nō cog- nitioni, sed amori attribuit vim vnientem, & transformantem amantem in rem amatam.

143 Sed iam ad argumenta in fauorem primæ sententiæ adducta respondeamus; ad pri- mū negamus minorē, scilicet, intellectum perfectiori, subti- liori, seu immaterialiori modo attingere suum obiectū, quā voluntatem; & ad probationē dicimus, ex eo quod intelle- ctus attingat obiectū abstractā ab existentia, voluntas verō, vt dicit ordinē ad actualem exi- stentiam, nō rectē inferri, intel- lectum attingere suum obiectū perfectiūs, ubiliūs, seu immate- rialius, quā voluntatem; quod cum Scoto triplici via ostendo.

144 Primò, quia immateria- litatem, seu subtilitatem, tam in essendo, quā in operando, & consequēter perfectionem, quæ ex hoc capite provenire potest, non recipiunt intelle- ctus, & voluntas ex obiectis

circa quæ versantur; aliās cum tam intellectus, quā volun- tas versentur, non solū circa obiecta spiritualia; sed etiam circa materialia; si intellectus, & voluntas immaterialitatem, seu subtilitatem, tam in essen- do, quā in operando recipe- rent ex obiectis partim essent, spirituales, & partim materia- les; quod est absurdum: sed im- materialitatem, seu subtilitē, tam in essendo, quā in ope- rando solū recipiunt ex sub- iecto, cuius sunt potentia, & cū quo (in sententia nostra, & Sco- ti) realiter identificantur; quod cū in præsentī sit anima ratio- nalis respectu vtriusque poten- tiæ, non poterit intellectus, ne- que quoad esse, neque quoad operari esse immaterialior, quā voluntas, neque ecōtra; & consequenter ex immateriali- tate, seu subtilitate, tā in essen- do, quā in operando harum potentiarum nullum argumē- tum potest desumi ad proban- dum, intellectum esse perfe- ctio-rem voluntate; aut ecōtra voluntatem esse perfectio- rem intellectu; cum istæ po- tentiæ in immaterialitate, seu subtilitate omnino æquales sint, neque vna exuperet al- teram.

145 Secundò, quia falsum est id, quod in prædicto argu- mento assumitur, scilicet, intel- lectum solū attingere ob- iectum abstractum ab actua- li existentia; voluntatem verō

†

li so;

solum attingere obiectum, vt dicit ordinem ad actualē existentiam: licet enim intellectus per intellectionem, quæ dicitur abstractiua, attingat obiectū abstrahendo ab actuali existentia, & reali præsentia; tamen per cognitionem, quæ dicitur intuitiua, obiectum attingit, vt actualiter existens, & realiter præsens est, & similiter licet voluntas per actum, qui dicitur desiderium, attingat obiectum cum ordine ad futuram actualem existentiam; tamen per actum, qui dicitur simplex complacentia attingere potest obiectum absque vilo ordine ad actualem existentiam, vt videre est in delectationibus, quæ morosæ nuncupantur. Neque obstat, quod simplex complacentia sit actus minus perfectus respectu desiderij; nam etiam in intellectu cognitio abstractiua est actus minus perfectus respectu intuitiua.

146. Tertiò, quia data hypothesis, quod intellectus (vt argumentum assumit) solum cognosceret obiectum abstractum ab existentia actuali, & quod voluntas solum posset tendere in obiectum cum ordine ad actualem existentiam; potius ex hoc discrimine colligendum erat oppositum eius, quod intendit argumentum, nimirum, actum voluntatis natura sua esse perfectiorem, quam actum intellectus; assumptū pa-

ret, nam sicut obiectum, dum actualiter existit, perfectius est se ipso, dum actualiter non existit; ita actus, quo attingitur obiectum ab aliqua potentia, vt actualiter est existens, perfectior esse debet, quam illa, quo attingitur idem obiectum abstractum ab actuali existentia. Vnde omnes affirmant, intellectionem intuitiuam esse perfectiorem, quam abstractiuam eiusdem obiecti, & actum desiderij esse perfectiorem, quam simplicem complacentiam eiusdem obiecti, sanè non alia ratione, nisi quia intellectio intuitiua, & actus desiderij terminantur ad obiectum actualiter existens, seu cum ordine ad actualem existentiam; cognitio verò abstractiua, & actus simplicis complacentiæ terminantur ab obiectū abstractum ab actuali existentia, aut in ordine ad actualem existentiam.

147. Ad secundum concessa maiori, negamus minorem, scilicet, aliquem habitum intellectus esse natura sua perfectiorem, & nobiliorem quocumque habitu voluntatis: & ad probationem eius, desumptam ex auctoritate Philosophi, qui locis ibi citatis docet, sapientiam esse nobilissimū habitum, optimè respondet Scotus, Philosophum nomine sapientiæ vtrumque mentis actū, seu habitum comprehendisse: Philosophus enim in ethicis, in

in 9. Metaph. in 3. de anima, & 2. Physicorum pro eodem sumit potentiam rationalem, mentem, propositum, artem, electionem, intellectum, appetitum, quæ est etiam doctrina D. Thomæ in 3. d. 27. q. 1. art. 4. ad 1. & de veritate q. 22. artic. 11. ad 12.

148. Ad tertium, concessa etiam maiori, negamus minorem, scilicet, actum intellectus esse perfectiorem actu voluntatis: Et ad primam probationem patet ex dictis nu. 138. intellectum, & voluntatem, etsi muruò se moueant, & in suis operationibus adinuicem dependeant; sed cum hoc discrimine (quod satis manifestè ostendit excellentiam voluntatis supra intellectum) quod voluntas in suis operationibus mouetur, & dependet ab intellectu, tanquam à seruo ministrante ei obiectum in dispositione requisita ad hoc, vt ab ipsa possit proficere: at intellectus in suis operationibus liberis mouetur, & dependet à voluntate, tanquam à Domina, & Regina, quæ per suum imperium, tam intellectum, quam cæteras potentias animæ in hanc, atque illam partem pro arbitrio suo flectit, atque reflectit. Ad secundam probationem fatemur, illum actum esse perfectiorem alijs, in quo hominis felicitas consistit, & cum obijcitur ex Aristotele, felicitatem hominis consistere in

contemplatione substantiarū separatarū, patet ex dictis nu. 147. Aristotelem nomine contemplationis vtrumque mentis actum comprehendisse.

149. Ad quartam, & vltimam benè respondet Scotus, admissio, quod intellectus prius causetur ab anima, quam voluntas; argumentum conuincere oppositum illius, quod intendit, scilicet, voluntatem esse perfectiorem intellectu, quia vt nu. 139. dicebamus ex Philosopho 9. Metaph. tex. 15. *posterius generatione est prius perfectione; & dicitur notanter, admissio, quod intellectus prius causetur ab anima, quam voluntas; nam in sententia eiusdem Scoti, & quam nos sequimur de identitate reali intellectus, & voluntatis, tam inter se, quam ad animam, etsi admitti debeat, animam esse priorem, quam intellectum, & voluntatem; & similiter intellectum esse priorem voluntate in subsistendi consequentia, & ad modum, quo in diuinis dicunt Theologi, essentialia esse priora notionalibus; nullo tamen modo admitti debet, quod voluntas ab intellectu, & vtrumque ab anima realiter causentur, seu dependeant; quia implicationem involvit, quod idem realiter causetur, & realiter dependeat à se ipso.*

QVÆSTIO IV.

De potentia loco motiua.

I Pro intelligentia quæstionis notandum est ex Diu. Thomæ opuscul. 35. de motu cordis, in animantibus duplicem esse potentiam motiuam, vnam naturalem, & alteram animalem. Naturalis dicitur illa, quæ in sua operatione non pendet à cognitione, vel appetitione; sed ex solo impetu nature operatur; talis est potentia motiua, qua mouetur cor motu dilatationis, & constrictionis; atque etiam illa, qua mouentur imperfectissima animalia, saxis affixa, propria membra dilatando, vel contrahendo. Animalis verò illa dicitur, quæ non mouet, nisi præcedente cognitione, & appetitu, cuius actus proprius est motus progressiuus, & localis. In præsentibus ergo solum est sermo de hac potentia animali, progressiua, seu loco motiua; nam prior potentia, et si sit vitalis, non est propria animalium, cum suo modo etiam in plantis reperitur.

2 Et in primis dubitari potest, quæ facultates animantium ad motum localem, seu progressum ipsorum concurrant? Cui respondendum est, tres facultates concurrere, nimirum, *directiuam*, quæ in brutis

est æstimatiua; in hominibus autem, non solum æstimatiua, sed etiam, & præcipue intellectiua. Concurrit *impulsiva*, quæ in brutis est; appetitus sensitivus; in hominibus verò, non solum appetitus sensitivus, sed etiam, & præcipue appetitus rationalis, seu voluntas. Concurrit *executiua*, quæ est quædam facultas inhærens in membris, quæ motum proximè exequitur; ita Aristoteles hoc in libro cap. 4. textu 16. & cap. 10. textu 48. & 52. & ab omnibus recepta.

3 Ratio huius doctrinæ est, quia animalia mouentur motu progressiuo, seu locali ad quærenda sibi conuenientia, vel fugienda sibi noxia: ergo ex appetitu, quo ea appetant, vel fugiant; sed appetitus non operatur, nisi prævia cognitione, per quam proponitur ei obiectum conueniens, vel disconueniens; ergo vtraque hæc potentia per proprium actum concurrat ad talem motum; intellectus, aut æstimatiua per modum dirigentis; appetitus verò per modum impellentis, si sit voluntas, vel impellentis, si sit sensitivus appetitus.

4 Quòd etiam facultas executiua in membris residens concurrat ad prædictum motum progressiuum, seu localem, ex eo patet, quia cognitione, & appetitione præsuppositis, restat difficultas ex

par,

partem membrorum, quæ cum grauiora sint, & per grauitatem non inclinentur in talem motum, sed potius impediuntur, indigent virtute motiua intrinseca, per quam talis difficultas superetur, & ita moueantur.

5 Secundò dubitari potest, cuiusnam ex tribus prædictis facultatibus ratio formalis potentie loco motiue conueniat? Prima sententia affirmat rationem formalem potentie loco motiue solum competere facultati appetitiue, vt directæ à potentia cognoscitiua; & fundamentum huius sententie est, quia auctores illius sustinent, in membris exterioribus non dari respectu motus localis aliquam virtutem actiuam; sed solum dispositiuam ad recipiendum motum localem, physicè, & realiter causatum à potentia appetitiua directæ à potentia cognoscitiua; ita Salas 1. 2. disputat. 1. quæst. 3. qui pro eadem sententia citat Diu. Thomam 1. part. quæstio. 75. artic. 3. ad 3. & quæst. 78. artic. 1. ad 4. & Caietan. 3. de anima cap. 6. Fonseca 9. Metaph. cap. 2. quæst. 6. section. 2. 3. & 5. Capreolum in 2. dist. 1. quæst. 2. ad 3. Ferrarensem 2. contra gentes cap. 82. Medinam 1. 2. quæst. 9. artic. 1.

6 Fundamentum prædictæ sententie probat Salas, primò, quia non sunt multiplicandæ potentie actiue sine urgente

necessitate; sed nulla vrget necessitas ponendi in membris exterioribus aliquam potentiam physicè actiuam motus localis, distinctam à potentia appetitiua directæ à cognitione; ergo in sola potentia appetitiua directæ à potentia cognoscitiua ponenda est actu, & formaliter ratio potentie loco motiue. Minor probatur ex Aristotel. qui cap. 10. huius libri textu 54. vim localiter mouendi, solum appetitui directo per cognitionem attribuit, verba Aristotelis sunt, *Imaginatio quoque cum moueat, non mouet sine appetitu vnum quid; igitur mouens ipsum appetitum; & textu 54. appetitum ait, esse principium mouens; potentiam verò executiuam instrumentum.*

7 Secundò probat, quia nulla pars agit in se ipsam actione transeunte; ergo nervi, musculi, & lacerti non se mouent localiter per virtutem actiuam, in ipsis residentem, sed à potentia appetitiua directæ à cognoscitiua, nullo organo affixa, vel in alio corporis membro collocata. Et confirmatur, quia neque in Deo, neque in Angelis potentia loco motiua distinguitur ab intellectu, & voluntate; ergo idem dicendum erit in hominibus.

8 Sed hæc sententia non placet; fundatur enim in principio falso, scilicet, in membris corporeis animalium non dari

†

li 3

vir-

virtutem physicè effectiuam motuum localium; oppositum enim tenet communis, & vera sententia, quam vt certam supponit Scotus in 2. dist. 42. quæst. 4. §. *Ad quæstionem tertiam.* Et expressè defendunt recentiores, & inter ipsos Suarez tomò 1. *Metaph. disputat.* 18. sect. 7. numer. 31. & Vazquez 1. 2. *disputat.* 34. cap. 2. estque expressa Aristotelis in hoc 3. de anima capit. 10. vbi postquam docuisset, quòd imaginatiua in brutis dirigit, & appetitus sensitivus mouet, subdit, in ipso corpore esse instrumentum ad huiusmodi motum; constat autem, instrumentum motus non se habere passiuè ad motum, sed actiuè.

9 Et probari potest; primò, quia si solus appetitus directus à cognitione esset causa effectiua motus localis, sequeretur, non distingui in animalibus loco motuum ab appetituo, sensitiuo, & intellectuuo; & consequenter non essent tot gradus vitæ, aut tot potentia vitales, quot enumeravit Aristoteles 3. huius operis capit. 3. Secundò, quia in animalibus imperfectis est sensitivum, & appetituum, & non loco motuum. Rursus in animalibus perfectis potest esse læsum organum ad motum localem, & non ad cognoscendum, & appetendum; ergo potentia loco mo-

tiuà distincta est in animalibus à cognoscitiua, & appetitiua. Et denique tertio, quia si corpora nostra nullam actiuitatem haberent ad motum localem, sed solum passiuè illum reciperent à voluntate, & intellectu, sequeretur perseverante eadem intellectuone, & volitione motus, nos eadem velocitate, moueri posse, cum vires corporales deficiunt, ac si integræ essent.

10 Neque obstat, quòd aduersarij respondent, ad motum localem animantium, licet nõ requiratur virtus effectiua in corporibus; requiri tamen aliquas dispositiones ad recipiendum motum, & ita ex defectu istarum dispositionum nõ posse nos ita velociter moueri, cù ægotamus, & debiles sumus, ac cum valemus, & robusti sumus. Nam contra hoc est, quòd ad motum localem ex parte passi nulla alia dispositio est requisita, quàm quantitas corporis, etsi aliquid amplius, quàm quantitas requiritur, solum est, quòd grauitas passi sit accomodata virtuti motiua; quia nõ potest quælibet virtus motiua mouere quamlibet grauitatem; ergo corpus eiusdè grauitatis, siue languidum, siue robustum sit, potest moueri eadè velocitate, si voluntas, & intellectus solù essent principiù actiui motus localis, & non aliqua virtus actiua, residens in membris corporeis.

11 Ne-

11 Neque secundò obstat, quòd anima sit forma corporis & ideo indigeat debitis dispositionibus, vt suas eliciat operationes; nam si virtus cognoscitiua, & appetitiua solù essent principium motus localis, dispositiones, quæ sufficerent ad eodem modo intelligendù, & appetendum, sufficerent etiã, ad mouendum eodem modo localiter; & sic impertinenter se haberet ad hoc, quòd corpus esset languidum, vel robustum; sicut impertinens est ad hoc, vt eodem modo intelligat, & appetat.

12 Rationes, quas in contrarium adducebat Salas, friuolæ sunt; ad primam, concessa maiori, negamus minorem, scilicet, potentias cognoscitiuas, & appetitiuas sufficere ad motum localem; nam etiam si respectu motus localis potentia cognoscitiua sit principium directiuum, & appetitiua impulsiuum, seu imperatiuum (& hoc est quod docuit Aristoteles loco in argumento citato, in quo ordine mouendi optimè appellauit potentiam executiuam motus instrumentum appetitus) nulla tamen ex his potentijs est executiua, seu elicitua motus localis; sed hoc prouenit tantummodo à virtute quadã existente in corporeis membris.

13 Ad secundum, in sententia nostra, & Scoti, quæ sustinet, idem posse mouere se ipsum,

licet non actione vniuoca, saltem actione æquiuoca, respondetur facillè, negando antecedens; nam actio, qua quælibet pars animalis mouet se ipsam motu locali, non est vniuoca, sed æquiuoca. In sententia aliquorum Thomistarum, quæ sustinet, saltem in actione immanente, idem posse mouere se ipsum, respondet Montefinos, concessio antecedenti, negando consequentiam; nam motus progressiuus, seu localis, quo animalia, vel quælibet pars eorum, se ipsa mouent, non est transiens, sed immanens; aliàs, inquit, non esset vitalis. In sententia denique aliorum, qui nullo genere actionis affirmant, idem posse mouere se ipsum, potest etiam responderi, in animali esse partes heterogenias, & diuersæ rationis, quarum vna est executiua motus progressiui, seu localis, & non altera; & consequenter vna per se mouens, & altera per se mota; quod si etiã pars per se mouens, & executiua motus mouetur, hoc esse per accidens, nimirum, quia continua est cum parte per se mota.

14 Ad confirmationem fate-mur, in Deo, & in Angelis potentia executiuam motus localis, non distingui ab intellectu, & voluntate; quia cù sint purè spirituales, non apparet, quid aliud esse possit in eis potentia executiua prædicti motus; se-

custamen in animalibus, cum corporea sint.

15. Secunda sententia est aliorum, qui etiam si non negent, sed potius affirmēt, dari in membris corporeis animalium virtutem actiuē, & physicē executiuam motus localis; dicunt tamen, appetitum directū à cognitione simul cum illa physicē concurrere ad productionem prædicti motus; & consequenter potentiam loco motiuam, seu physicē productiuam motus localis, actu, & formaliter consistere in vtraque ista facultate; ita Conimbricenses hic cap. 13. q. 5. art. 3. & alij.

16. Sed in explicādo, quo pacto istæ duæ facultates subordinentur, seu coniungantur ad physicē producendū motū localem, non est vnanimis consensus inter istos auctores; nam Conimbricenses affirmāt, appetitū directū à cognitione concurrere, vt causam vniuersalē; vim autem executiuā motus, quæ in membris residet, vt causam particularem. Alij verò dicunt, istas duas facultates concurrere, vt duas causas partiales, vnam totalem, & adæquatam constituentes ad modum, quo ex intellectu, & voluntate constituitur vna causa totalis, & adæquata volitionis, in sententia eorum, qui affirmant, intellectum simul cum voluntate physicē concurrere ad volitionem.

17. Sed nobis tenendum est

cum Aristotele, Scoto, alijsque auctoribus numer. 8. citatis, in membris animalium, quæ loco mouentur, non solum dari virtutem physicē effectiuam motuum localium; sed etiam ab ipsa sola prædictos motus physicē provenire; potentias verò cognoscitiuam, & appetitiuā solum moraliter in prædictos motus influere; cognoscitiuā dirigendo appetitum; appetitiuā verò, mouēdo per impulsū, seu imperiū potentiā executiuam, quæ residet in membris ad ipsum motum physicē eliciendum; & consequenter in sola facultate executiua, quæ residet in membris animalium, quæ loco mouentur, consistere actu, & formaliter potentiā loco motiuam; & ideò merito Aristotelem illam distinxisse à sensitiua, intellectuā, & appetitiua.

18. Prior pars nostræ sententiæ, scilicet, in membris animalium, quæ loco mouentur, dari virtutem physicē effectiuam motuum localium, satis probata manet, ex refutatione primæ sententiæ: secunda verò pars, videlicet, ab ista sola virtute physicē prædictos motus provenire; & consequenter ipsam solum esse actu, & formaliter potentiam loco motiuam appellandam, non melius probari potest, quam refellendo illos duos modos, quos excogitati sunt ab auctoribus secundæ sententiæ ad sustinendum,

dum, etiam potentiam appetitiuam directam à cognoscitiua physicē influere in motus locales.

19. Prior modus refelli potest, quia aliquid assumit, non solum probatu, sed etiam creditu difficillimum, scilicet, appetitum, seu voluntatem esse causam physicam vniuersalem respectu motuum localium, qui à potentia loco motiua in membris residēti dimanant: sequeretur enim ex hoc, à prædicta potentia loco motiua nullum motum localem dimanare posse absque interuentione influxus actualis voluntatis; sicut neque influere possunt causæ secundæ, & particulares in suas operationes absque interuentione influxus actualis causæ vniuersalis: consequens autem falsum est, & contra experientiam, qua experimur, multos motus locales dimanare à potentia loco motiua, quæ residet in membris, absque interuentione actualis influxus voluntatis, imò omnes, qui de facto sunt cum interuentione actualis influxus voluntatis, potuisse eodem numero fieri sine talis voluntatis interuentione.

20. Posterior modus refellitur hac ratione; quotiescumque aliqua causa secunda secundum virtutem, quam in se habet, est sufficiens, & adæquatam principium alicuius effe-

ctus secundum totam rationē illius, non potest noua causa secunda, seu particularis ad illū effectum producendum simul accedere (aliàs idem numero effectus pēderet à duabus causis totalibus, & adæquatis; quod non solum de facto non contingit, sed etiam probabilior sententia fert, implicationem involvere) sed in sententia, quæ sustinet, in membris corporalibus animantium dari virtutem physicē effectiuam motus localis, distinctam ab intellectu, & voluntate, seu à cognitione sensitiua, & appetitu, membra corporalia per istam virtutem sunt integrum, & adæquatam principium motus localis secundum totam rationem realem, & physicam, quæ in ipsis reperitur; ergo quamuis accedere possit potentia cognoscitiua ad dirigendum appetitum, seu voluntatem; & similiter appetitus, seu voluntas ad imperandum potentiæ loco motiue, seu illam impellendum, quæ est in membris corporalibus animalium, vt motus locales physicē producat, non verò ad simul cum ipsa motum localem physicē eliciendum, seu producendum.

21. Nec valet, quod aduersarij respondent, scilicet, falsum esse, membra exteriora per virtutem physicē effectiuam motus localis, quæ est in ipsis, esse integrum, & adæquatam prin-

principium motus localis secundum omnem rationem physicam, & realem, quæ in motu reperitur; nam in motibus localibus, quando sunt imperati à voluntate, reperitur (inquiunt) ratio liberi, respectu cuius membra exteriora per virtutem loco motiuam, quæ est in ipsis, non habent, quod sint principia, cum ratio liberi in motu membrorum exteriorum solum proveniat à voluntate.

22 Hoc, inquam, non valet; nam contra hoc est in primis, non esse certum, sed in opinione positum, an ratio liberi in actibus imperatis à voluntate aliarum potentiarum sit aliquid reale, & physicum in ipsis existens? Communior enim, & mihi probabilior est sententia, quæ sustinet, rationem liberi non esse aliquid reale, & physicum, intrinsicè existens in prædictis actibus imperatis; sed quid morale, & denominationem quandam extrinsecam, ab actibus voluntatis convenientem; sicut est in obiecto esse volitum, esse cognitum, esse visum, &c. Deinde dato, quod ratio liberi esset, quid physicum, & realiter existens in actibus imperatis aliarum potentiarum, non ideò dicendum esset in motu locali provenire à voluntate physicè, sed provenire ab intellectu, ut à potentia dirigente, & à voluntate, ut à potentia imperante, physica

verò à potentia loco motiva existente in membris corporis hominis; non secus, ac provenit ipsa substantia motus localis; quod declarari, & comprobari potest in eodem motu locali, in quo, quod sit circularis, vel quod sit rectus, omnes fatentur esse rationes modales physicas, & reales; & tamen nullus dicet, has rationes modales provenire ab intellectu, & voluntate, tanquam à principio physicè influente, licet révera ab intellectu, & voluntate provengant; sed omnes dicunt, ab intellectu provenire, ut à principio dirigente, & à voluntate, ut à principio imperante; à potentia verò loco motiva, ut à principio physicè influente, non secus, ac influit in ipsam substantiam talium motuum.

23 Vltimò dubitari potest, quænam sit causa, ob quæ potentia loco motiva residens in membris animalium, ita despoticè obediat tam voluntati, quam appetitui sensitivo, ut stante actu efficaci voluntatis, quo membris imperat, ut localiter moveantur, vel stante actu appetitus sensitivi, quo illa impellit ad localem motum, statim prædicta membra, & sine vlla resistètia (nisi aliàs sint impedita) per virtutem loco motiuam in ipsis residentem, prædictum motum localem exequantur, supposito (ut probatum est) quod neque voluntas,

neque appetitus ad prædictos motus locales physicè concurrant?

24 Huic dubitationi respondendum est, causam huius esse naturalem sympathiam, & cōsensionem, ac subordinationem, quam habent istæ potentia ex eo, quod radicantur in eadem anima; ita Greg. de Arimino in 2. d. 11. quæst. unica, & est magis recepta inter recentiores; nam eam defendunt Vazquez 1. 2. disput. 34. cap. 3. Valentia quæst. 4. puncto 1. Montefinos disput. 13. quæst. 4. & videtur mihi esse mentem Scoti in 2. dist. 42. quæst. 4. s. *Ad quæstionem secundam*; licet enim ibi expresse non declaret, quo pacto potentia motiva moveantur à voluntate, tamen affirmando, ut affirmat, potentiam loco motiuam esse in obedientia servili, & despotica voluntatis, & in tantum illi obedire, ut nullum membrum habile ad motum, nisi sit aridum, illi resistat, satis manifestè insinuavit hoc nostrum assertum. Nam supposito, quod voluntas, vel appetitus non moveant potentias loco motivas influendo physicè in earum operationes, seu motus, ut ex Scoto, & alijs stabilitum est, nulla alia potest assignari ratio, vel causa, ob quam potentia loco motiva despoticè, & absque vlla resistètia à voluntate, seu appetitu moveatur, præter istam sympathiam; & hæc est fundamen-

talis ratio nostri asserti.

25 Idem, quod dictum est de potentia loco motiva, dicendum est etiam de potentia intellectiva, & sensitiva interiori, nimirum, rationem, seu causam, ob quam despoticè, & sine mora (quando adsunt, tam in intellectu, quàm in sensu interiori omnia requisita ad suas functiones exercendas) obediunt imperio voluntatis, non esse aliquem influxum physicum, per quem voluntas influat in ipsarum operationem, sed esse naturalem sympathiam, & cōsensionem, ac subordinationem, quam habent istæ potentia ex eo, quod radicantur in eadem anima. Et dixi notanter (quando adsunt tam in intellectu, quàm in sensu interiori omnia requisita ad suas functiones exercendas) quia ad producendam intellectiōnem, vel sensationem internam non sufficit sola potentia intellectiva, vel sensitiva, sed etiam requiruntur species intentionales, & cōtingere potest, imò multoties contingit, quod quando voluntas imperat intellectui, vel sensibus internis, ut circa aliquod obiectum operentur, neque in intellectu, neque in sensu interiori sint species intentionales illius, & cōsequenter, quod neque intellectus, neque sensus internus despoticè, & sine mora voluntati obediant, quousque voluntas imperet potentia loco motiva,

uæ, vt applicet prædictum obiectum alicui sensui ex exterioribus; aut e contra aliquem ex sensibus exterioribus prædicto obiecto, vt ipso sensato, emittat speciem inrationalem sui in sensum internum, & inde ministerio intellectus agentis in intellectum passibilem, vt sic tam intellectus, quam sensus internus habeant omnia requisita ad functiones suas exercendas, & consequenter apta sint imperio voluntatis obedire.

26 His addit Scotus loco secundi citato §. *Ad questionem tertiam*, & §. *Respondeo*, propositione 3. & §. *Ad argumenta*, in solutione 3. alium modum, secundum quem potentia, tam sensitiva, quam intellectiva dici possunt esse subiectas motioni voluntatis, nimirum, quoad intensiorem, seu remissionem suorum actuum, quod non dicit provenire ex sympathia harum potentiarum, neque ex applicatione obiectorum, & aliarum conditionum in prædictis potentijs ad agendum requisitarum; sed ex eo, quod complacente voluntate in obiecta operationum istarum potentiarum, prædictæ potentia in suis operationibus firmatur, & ipsæ operationes intenduntur; e contra vero displicente voluntate circa obiecta operationum istarum potentiarum, prædictæ potentia in suis operationibus in firmantur, & ipsæ

operationes remittuntur.

27 Et præter experientiam, qua unusquisque in se experitur, existente aliqua cognitione, vel sensatione alicuius obiecti, prædictam cognitionem, vel sensationem intendi, & perfici per hoc solum, quod voluntas complacat in tali cognitione, vel sensatione, & in obiectis earum; & e contra remitti, & quasi attenuari per hoc solum, quod talis cognitio, vel sensatio, earumque obiecta sibi displiceant; probat Scotus ex illo recepto axioma, *virtus unita fortior est se ipsa dispersa*. Nam cum voluntas sibi complacet in operatione, & obiecto sensus, vel intellectus, virtus, quam habet anima, tam ad volendum, quam ad intelligendum, vel sentiendum, magis unita est, ac quando versatur voluntas circa diversum obiectum: ac per consequens non mirum, quod potentia intellectiva, vel sensitiva fortius, & intensius operentur, quando voluntas complacet in earum operationibus, & obiectis, ac quando non habet talem complacentiam, sed potius divertitur ad oppositum.

28 Sed contra istam additionem Scoti insurgit Vazquez loco supra citato cap. 1. intendens probare, falsum esse id, quod in ipsa assumit Scotus, nimirum, potentias eiusdem agentis firmari, seu fortius, & intensius operari, ex eo quod

ver;

versentur simul circa idem obiectum; primo, quia cum intellectus, & voluntas nimis attendunt ad opus nutritionis, potentia nutritiva, tantum abest, vt in sua operatione firmetur, & intensius operetur, quod potius infirmatur; & remissius suam operationem exercet, vt testatur experientia. Secundo, quia stante ista doctrina Scoti, asserendum esset, quod, sicut intellectus, & sensus firmantur in suis operationibus, ex eo quod voluntas simul cum illis operetur circa idem obiectum; ita e contrario voluntatem firmari in sua operatione, ex eo quod intellectus, vel sensus simul cum illa circa idem obiectum operentur; & consequenter sicut propter primum affirmat Scotus, sensus, & intellectum moveri a voluntate quoad intensiorem, vel remissionem operationem; ita propter secundum substinere cogitur, voluntatem moveri a sensibus, vel intellectu quoad intensiorem, vel remissionem actum; quod nullus admittit.

29 Sed hæc ad infringendam doctrinam Scoti, desumptam ex illo recepto principio, *virtus unita fortior est se ipsa dispersa*, levia sunt. Ad primum desumptum ex instantia nutritionis respondemus, ex nimia attentione intellectus, & voluntatis circa opus nutritionis, non infirmari potentiam

nutritivam in sua operatione per se, & quantum est ex nimia attentione intellectus, & complacentia voluntatis; sed potius firmari, sicut & firmantur cetera potentia, quæ necessario, seu naturaliter operantur; sed infirmitatem, quam in prædicto casu, experimus, provenire per accidens; nimirum, quia dum nimis intellectus attendit ad nutritionem, astringitur, & cogitur etiam potentia sensitiva ad attendendum circa idem obiectum, & cum potentia ista sit corporea, & pendens ab organo, & spiritibus vitalibus, fit, vt per nimiam eius attentionem attrahantur spiritus vitales, necessarii ad hoc, vt ipsa operetur, ex alijs partibus; & consequenter ex partibus, vbi necessarii erant ad nutritionem; & hinc provenire potentiam nutritivam infirmari ex defectu, scilicet, spirituum vitalium, a quibus in sua operatione dependet.

30 Ad secundum dicimus, quod etiam si ex confortio voluntatis cum intellectu, vel sensibus in operando circa idem obiectum, non solum virtus intellectiva, vel sensitiva, sed etiam volitiva sit magis unita, & consequenter fortior ad operandum; nihilominus non dici voluntatem moveri ad intensius operandum ab intellectu, vel sensibus; sicut e contra intellectus, vel sensus di-

cun-

cuntur moueri à voluntate, duplici causa; prima, quia adhuc posita in virtute voluntatis ista maiori fortitudine ad operandum, proveniente ex consortio operationum aliarum potentiarum circa idem obiectum, sicut relinquitur in potestate voluntatis, quod actualiter operetur, vel non operetur circa prædictum obiectum; ita & quod totam suam virtutem, vel partem illius solum applicet; ac per consequens exercitium operationis intensioris, vel remissioris reduci-

tur immediatè in ipsam, tanquam in causam, & non in alias potentias, quæ simul cum illa operantur. Secunda, quia in potestate voluntatis positum est ob eius libertatem, quod intellectus, & sensus operentur simul cum ipsa circa idem obiectum, & non è contra; & consequenter quod tam ipsa ex consortio aliarum potentiarum, quam aliæ potentia ex consortio cum voluntate in operando circa idem obiectum in suis operationibus firmantur, & perficiantur.

DISPUTATIO SEPTIMA.

Et vltima de anima rationali in statu separationis à corpore.

Absolutis tribus libris, in quibus cum Aristotele disputauimus de his, quæ ad essentiam animæ, illiusque proprietates pertinent; disputandum solum superest de statu, quem anima nostra rationalis habebit post recessum à corpore: quæ disputatio in illa sola locum habet, quia sola immortalis est; de qua re Aristoteles nihil scripsit; non tamen idè res hæc aliena censenda est ab hoc tractatu, quia verè pertinet ad perfectam notitiam habendam de anima nostra rationali. Sunt autem sex scitu digna, quæ de anima rationali in statu separationis desiderari possunt: primum, *An prædictus status sit animæ rationali naturalis, an violentus?* Secundum, *An species, atque habitus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ residentes, eandem à corpore separatam comitentur?* Tertium, *An anima in statu separationis recipiat nouas species?* Quartum, *De modo actualiter cognoscendi animæ separatæ.* Quintum, *De obiectis cognitionis animæ separatæ.* Sextum, *De loco, & motu locali ipsius.*

QVÆSTIO PRIMA.

An status separationis sit animæ rationali naturalis, an violentus?

Pro intelligentia quæstionis primò supponendum est, vt certum (non obstante, quòd ab aliquibus in dubium reuocetur) ex vi separationis animæ rationalis à corpore, quæ fit, quando moritur homo, nihil absolutum acquirere, vel dimittere animam rationalem; sed solum dimittere informationem, seu vnionem, quam habebat cum corpore, quæ informatio, seu vnio in nostra, & Scoti sententia non consistit formaliter in aliquo absoluto; sed in duplici respectu ex extrinsecis aduenientibus, nimirum, transmutantis formaliter ad transmutatum, quem dicit anima ad corpus, & transmutati ad transmutans formaliter, quam dicit corpus ad animam; ad quas relationes posse dari per se motum, seu mutationem, non obstante, quòd ex Aristotele ad relationes intrinsecas aduenientes non detur per se motus, sæpè cum Scoto in his commentarijs statuimus.

2. Secundò supponendum est ex Scoto in 4. dist. 43. quæst. 4. §. *Intelligendum est*, tripliciter

posse aliquid appellari naturale; primò, sumpto naturali, vt distinguitur contra supernaturale, & hoc pacto naturale dicitur tale per ordinem ad efficiens, non secus, ac supernaturale: quod enim venit à causa naturali naturale dicitur; sicut è contra, quod venit à causa supernaturali dicitur supernaturale.

3. Secundò, sumpto naturali, vt distinguitur contra liberum; & hoc etiam pacto, naturale dicitur tale per ordinem ad efficiens, non secus, ac liberum; quod enim venit à causa natura sua ad agendum determinata, naturale dicitur, sicut è contra, quod venit à causa natura sua ad agendum libera, & indeterminata, liberum appellatur. Et in hoc sensu, inquit Scotus, sumpsit Aristoteles naturale 2. libro Physicorum textu 49. diuidens naturam contra agens à proposito, & 9. Metaph. cap. 2. & 4. diuidens potentiam actiuam immediatè in liberam, & naturalem.

4. Tertiò, sumpto naturali, vt distinguitur contra violentum; quo pacto naturale non dicitur

tur

tur tale per ordinē ad efficiens, à quo producitur, sicut neque violentum; sed in ordine ad passum, seu subiectum, in quo recipiuntur (vt ex professo cum Scoto docuimus 2. libro Physicorum disp. 1. quæst. 4. explicando definitionem naturæ traditā ab Aristotele) quando enim id, quod recipitur in aliquo subiecto, est secundum propriam, & internam inclinationem, seu propensionem subiecti, in quo recipitur, dicitur tali subiecto naturale, vt calor respectu ignis, frigiditas respectu aquæ, motus deorsum respectu grauis, motus sursum respectu leuis, &c. Quando verò est contrarium eius, ad quod subiectum dicit internam, & innatam inclinationem, seu propensionem, dicitur esse tali subiecto violentum, vt frigiditas respectu ignis, calor respectu aquæ, motus deorsum respectu leuis, motus sursum respectu grauis, &c. Et quia contingere solet, passum non dicere inclinationem, seu propensionem naturalem ad formā, quam in se recipit, neque ad oppositam illius, vt contingit in superficie respectu albedinis; hinc colligit Scoto, inter naturale, & violentum dari medium, id est, aliquid, quod sit neutrum eorum, quia neque naturale, neque violentum sed neutrum. Et hinc etiam colligit, materiam primam ex se sub nulla forma substantiali

posse pati violentiam; quia etiam si dicat inclinationem, & propensionem naturalem ad recipiendas formas substantiales; sed non determinate magis ad istam, quam ad illam.

5 Ad rem ergo; cum in hac quæstione inquirimus, an status separationis sit animæ rationali naturalis, an violentus? non sumitur naturale, vt opponitur supernaturali, neque etiā, vt opponitur libero; sed vt naturale opponitur violento; & in hoc sensu conueniunt omnes, vt saluetur integritas, & pulchritudo vniuersi, naturale esse, quod animæ vniantur suis corporibus, saltem temporaliter, quia id postulat natura vniuersi, quæ ex hominibus, tanquam ex principaliori parte coalescit. Vnde quæstio solum est de peculiari inclinatione ipsius animæ; quia particularis inclinatio sæpè est contraria inclinationi vniuersi, vt patet in ascensu aquæ, ne detur vacuum, qui teste Scoto in 3. dist. 27. num. 13. est aquæ violentus, licet respectu boni vniuersi cuius aqua est pars, sit aquæ talis ascensus naturalis.

6 Circa propositam quæstionem plures reperio sententias; prima fuit Platonis, qui voluit, animas nostras fuisse ante corpora procreatas, & ad supplicium fuisse in corpora detrusas, & consequenter, statum separationis esse animabus nostris

stris naturale; coniunctionis verò ad corpus violentum. Secunda est Diu. Thomæ, qui 1. part. quæst. 118. artic. 3. & libro 4. contra gentes, cap. 79. supponens, statum coniunctionis esse simpliciter connaturalem animæ, de statu separationis docet esse contra naturalem inclinationem animæ, & consequenter animæ violentum, vt explicat, & defendit Ferrara 2. contra gentes. Tertia sententia est, quæ tribuitur Auicennæ 9. Metaphis. cap. 1. qui etiam si supponat contra Platonem, animam ab initio infundi corpori; nihilominus sustinet, statum eius connaturalem esse statum separationis; coniunctionis verò statum conuenire animæ, sicut ordinatum ad statum separationis, admodum, quo ordinatur in ipso homine status pueritiæ ad statum solidiorem, & perfectiorem. Quarta sententia est, quæ communiter tribuitur Scoto in 4. distinct. 43. quæstio. 2. hæc affirmat, vtrumque statum esse animæ connaturalem, & consequenter in nullo quiescere violentum, quam etiam amplectitur Suarez libro 6. de anima cap. 9. addens, magis connaturalem esse statum coniunctionis, atque adeò minus contentaneum illi esse statum separationis. Quinta sententia sustinet, statum separationis neque esse naturalem, neque violentum.

tum animæ, sed neutrum; quia nec iuxta, nec contra eius inclinationem naturalem; ita explicat Conimbricenses tractatu de anima separata disput. 2. artic. 2. & in eundem sensum trahunt modum loquendi Diu. Thomæ. Sexta demum sententia est Auerisæ quæstio. 59. de statu separationis animæ, sect. 1. qui distinctione vtitur; affirmat enim, animam rationalem tripliciter considerari posse; primò, quatenus ex natura sua est independens à materia, & apta separata existere, & vt sic statum separationis posse dici ei naturalem. Secundò, quatenus est vera forma corporis, apta cum illo substantiam completam, scilicet, hominem, componere, & vt sic statum separationis esse illi violentum. Tertio simpliciter, & absolute, in quantum, scilicet, est quædam substantia intellectiua, & vt sic habere se indifferenter tam ad statum coniunctionis, quam separationis; quia in vtroque est apta intelligere, neque secundum eam præcisè rationem vnum, aut alium statum sibi determinare.

7 Sed in hac multiplici opinionum varietate dico primò; statum coniunctionis animæ rationalis ad corpus corruptibile toto tempore, quo durat, est illi naturalis, & nullo modo violentus; in hac conclusione conueniunt omnes auctores

res citati, vno excepto Platone, qui deceptus errore de productione animarum ante corpora, erroneè etiam oppositum affirmavit: ratio efficax, & fundamentalis est; quia intrinsecum est animæ esse actû, seu formam corporis physici, & organici, & consequenter corruptibilis; ergo informare, seu vniri corpori corruptibili; erit ei connaturale, & secundum propensionem, & inclinationem suæ naturæ.

8. Dices; per vnionem animæ rationalis ad corpus materiale, & corruptibile priuatur anima cognitione perfecta substantiarum, tam materialium, quam spiritualium, & aliorum plurimorum; ad quorum cognitionem recipiendam inest animæ rationali propensio, & inclinatio naturalis; ergo status iste coniunctionis, seu vnionis animæ rationalis ad corpus materiale, & corruptibile erit animæ rationali violentus.

9. Respondetur, ad violentum non sufficere, quòd aliquid sit contra propensionem, & inclinationem naturalem passî; sed etiam requiri ab Aristotele 3. ethicozum c. 3. quòd à principio extrinsecò proveniat: constat autem, priuationem cognitionis perfectæ substantiarum, tam materialium, quam spiritualium, &c. quam habet anima rationalis in statu coniunctionis, seu

vnionis ad corpus materiale, & corruptibile, etiam sit contra propensionem, & inclinationem naturalem animæ rationalis; non tamen provenire à principio extrinsecò, sed potius à principio intrinsecò, cū proveniat à coniunctione, & vnione animæ rationalis ad corpus materiale, & corruptibile, ad quam anima rationalis extrinseca natura sua dicit propensionem, & inclinationem naturalem, saltem pro tempore, quo durat; quod declarari, & confirmari potest instantia paruulorum, qui vsu rationis carent, quæ carentia, etiam sit contra propensionem, & inclinationem naturalem, quam habent animæ rationales ipsorum ad ratiocinandum; non tamen dicuntur animæ ipsorum pro tunc pati violentiam, quia illa carentia non provenit ab extrinsecò, sed potius ab intrinsecò, & connaturali ratione illius status paruulorum.

10. Dico secundo; status separationis à corpore corruptibili est animæ rationali connaturalis secundariò; est contra secundam, & quintam sententiam: colligitur ex Scoto loco supra citato, §. De tertia, num. 15. & præter Suarez, tenent etiam hanc sententiam Hugo Cauellus disput. 4. de anima separata, sect. 7. num. 3. & Auicena pro tertia sententia citatus; ratio est, quia anima

ra.

rationalis, etiam primò condita sit à Deo ad informandum, & viuificandum corpus hominis, quod ex limo terræ formauerat, iuxta illud Genesis 2. *Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem;* & idè supra num. 7. dicebamus, statum cõiunctionis animæ rationalis ad corpus materiale, & corruptibile, esse ipsi animæ primariò connaturalem, & nullo modo violentum; tamen cum natura sua incorruptibilis, & immortalis sit; corpus autem, quod informat, corruptibile, & mortale, idè què non petat illud in amissibiliter, sed potius amissibiliter informare, secundariò naturaliter petit, vt cum ab isto corpore separatur, in statu separationis permaneat. Et confirmatur, quia animæ rationali debetur ex natura sua perpetua duratio, sed non in corpore, quod de se est mortale, & corruptibile; ergo extra illud.

11. Dico tertio; status separationis animæ rationalis à corpore corruptibili non est illi violentus; ita Scotus, & alij auctores numero præcedenti citati; & quò ad hoc conueniunt etiam nobiscum Conimbricenses pro quinta sententia adducti; est tamen contra auctores secundæ sententiæ, & etiam ex parte contra Auersam citatam pro sexta sententia. Colligitur

ex præcedenti asserto, nam si, vt ibi statuimus, status separationis est animæ rationali connaturalis, consequenter non poterit esse violentus; nam connaturale, & violentum opposita sunt.

12. Obijcies primò; Anima est pars hominis; sed pars separata à toto est imperfecta, ergo & violenta. Respondet Scotus, minorem esse veram, quando pars recipit in suo esse perfectionem à toto; sed si perfectionem à toto non recipiat, sed potius tribuat perfectionem ipsi toto, & hoc cõtingere in anima rationali, quæ sicut in suo esse non dependet à toto, sed potius totum in suo esse dependet ab illa; ita in suo esse non recipit à toto perfectionem, sed potius totum illam recipit ab ipsa.

13. Obijcies secundo; status cõiunctionis cum corpore materiali, & corruptibili est animæ rationali connaturalis, vt dictum est in primo asserto; ergo status separationis à prædicto corpore, cum consistat in priuatione illius, erit animæ rationali violentus. Respondetur, quòd si status coniunctionis animæ rationalis cum corpore corruptibili (quem ponimus in primo asserto animæ rationali connaturalem) foret natura sua inamissibilis, & incorruptibilis, concluderetur argumentum; sed quia natura sua potius exposcit, esse

amissibilem, & corruptibilem, & ex alia parte anima rationalis natura sua est incorruptibilis, & immortalis, potius argumentum oppositum convincere, nimirum, statum separationis animæ rationalis à corpore corruptibili, & perseverantiam in illo esse animæ rationali, licet secundario, conaturaliter debitum.

14 Sed quid dicendum est de appetitu, tam innato, quam elicito animæ separatae respectu reunionis ad corpus? Dico quarto; licet status coniunctionis ad corpus corruptibile sit animæ rationali à principio suæ conditionis connaturalis eo modo, quo in primo asserto dictum est, nihilominus in statu separationis à corpore corruptibili non dicit ad reunionem cum illo, neque appetitum innatum, neque appetitum elicatum ordinatum; colligitur ex Scoti loco citato, §. De verio, vbi ait, animam rationalem proprie non inclinari naturaliter ad unionem cum corpore corruptibili, vel si sic inclinatur, eius appetitum fuisse satiatum per hoc, quod semel illud informavit: sentit ergo, in anima separata non manere appetitum innatum ad reunionem cum corpore corruptibili, quod semel informavit.

15 Ratio à priori est, quia nulla res appetit, neque appetitu innato, neque appetitu elicito (nisi forte appetitus elicitus

inordinatus sit) maius bonum, derelinquendo maius bonum; sed respectu animæ rationalis status separationis à corpore corruptibili est maius bonum, quàm status coniunctionis cum illo; ergo in statu separationis animæ rationalis à corpore corruptibili, non poterit esse in illa neque appetitus innatus, neque elicitus ordinatus ad reunionem cum corpore corruptibili. Minor probatur, nam ille status respectu animæ rationalis reputatur maius bonum illius, in quo anima rationalis reperitur aptior, & expeditior, tam ad intelligendum, quàm ad perseverandum in actibus intellectus; statum verò separationis animæ à corpore corruptibili esse magis aptam, & expeditam, tam ad intelligendum, quàm ad perseverandum in actibus intellectus; non solum admittitur ab omnibus, sed etiam colligitur ex illo Sapientie 9. *Corpus, quod corrumpitur aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum, multa cogitantem.*

16 Dico quinto; anima separata à corpore corruptibili dicit inclinationem naturalem, seu appetitum innatum ad statum reunionis cum corpore immortali, & incorruptibili; ita Scotus in 4. dist. 43. quæst. 4. ratio efficax est, quia, ut in primo asserto dicebamus, cum intrinsicum sit animæ rationali esse actum corporis physici, & organici, negari non

potest, quod informare, seu uniri corpori sit illi connaturale, & secundum inclinationem passivam suam naturam; ergo dum est separata à corpore dicit inclinationem passivam naturalem, seu appetitum innatum ad reunionem cum corpore; sed non cum corpore mortali, & corruptibili, ut in quarto asserto præcedenti ostensum est; ergo cum corpore immortali, & incorruptibili.

17 Confirmatur, & declaratur amplius; ideo in asserto quarto præcedenti negabamus cum Scoto, animam separata dicit inclinationem naturalem, seu appetitum innatum ad reunionem cum corpore mortali, & corruptibili, non obstante, quod status coniunctionis cum corpore mortali, & corruptibili, quem habet anima, à prima sua conditione, & toto tempore, quo durat, sit ipsi animæ connaturalis, quia status separationis, qui est etiam connaturalis animæ, est ipsi animæ maius bonum, quàm status coniunctionis cum corpore mortali, & corruptibili, & nulla res appetit appetitu innato minus bonum derelinquendo maius bonum, quod possidet; sed unio animæ rationalis cum corpore immortali, & incorruptibili est maius bonum animæ rationalis, quàm status separationis à corpore, cum non solum non aggravet animam, neque illam impe-

diat, quod perfectissimè elicere possit omnium intelligentiones, quas elicere potest in statu separationis; sed etiam tribuat animæ, quod elicere possit sensationes, aliasque operationes dependentes ab organo corporeo, quas in statu separationis elicere non poterat; ergo è contrario fatendum erit, in anima separata inesse inclinationem passivam naturalem, seu appetitum innatum ad unionem, seu coniunctionem cum corpore incorruptibili, & immortali.

18 Sed obijciunt aliqui Thomistæ, quibus hoc quintum assertum minimè placet, sequi ex eo resurrectionem esse animæ rationali naturalem. Sed huic objectioni facillimè respondet Scotus sub hac distinctione; sequitur resurrectionem esse animæ rationali naturalem, sumpto naturali, ut distinguitur contra violentum, verum est, imò hoc est nostrum assertum; sumpto naturali, ut distinguitur contra supernaturale falsum est; nam optimè stat, quod aliqua forma sit naturalis alicui subiecto, ut naturale distinguitur contra violentum; & nihilominus quod sit supernaturalis quoad executionem, & in ordine ad efficiens, ut docet Scotus, non solum loco citato, sed etiam quæstio. 1. prologi, vbi etiam ad primum principale, num. 25. docet, Deum clarè visum esse finem

nostrum naturalem, ut naturale sumitur contra violentum; sed non naturaliter attingibilem, sed potius supernaturaliter. Unde inferre, ut inferunt Thomista, resurrectionem esse animæ naturalem, sumpto naturali, ut distinguitur contra supernaturalem, & in ordine ad efficiens, ex eo, quod nos cum Scoto affirmamus, esse naturalem animæ, sumpto naturali, ut distinguitur contra violentum, & in ordine ad subiectum, paralogismus, & fallacia accidentis est.

19 Dico ultimo; animæ separatæ appetitu elicitu appetunt reunionem ad sua corpora in statu immortali, & incorruptibili, ut erunt post resurrectionem; sed cum hoc discrimine, quod si talem unionem non agnoscant esse possibilem, ut non agnoscent solo lumine naturali, actus elicitus, quo illam appetunt, solum erit inefficax, seu conditionatus, ut docet Scotus in 2. dist. 6. quæst. 1. §. Ad argumenta: at si illam agnoscant, ut de facto illam agnoscent beatæ animæ lumine supernaturali, non solum, ut possibilem, sed etiam, ut aliquando futuram, actus elicitus, quo illam appetunt, erit efficax, & absolutus, iuxta illud Apocalypsis. cap. 6. *Vidi sub throno altare animas intersectorum, & clamabant, usque quo Domine non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum?* Et ratio in promp-

tu est, quia cognoscunt fore, ut reuniantur corporibus, in quibus omnem perfectionem assequuntur, & nulla priuantur. Neque ideo nunc violentiam patiuntur eo, quod illis unio ad prædicta corpora dilateretur, quia cognoscunt, hoc pendere ex libera voluntate Dei, cui libenter se submitunt.

20 Ex dictis, & discussis in hac quæstione facile colligi potest, quem ordinem perfectionis obseruent inter se hi tres status animæ rationalis, scilicet, coniunctionis cum corpore corruptibili, separationis à corpore corruptibili, & reunionis ad corpus incorruptibile, supposito, ut probatum est, quod omnes sint animæ rationali naturales, sumpto naturali, ut opponitur violento. Dicendum est enim, animam in eis procedere, quasi ab imperfecto ad perfectum: nam in primo statu coniunctionis cum corpore corruptibili, et si utatur ratione, sed imperfecte, & quasi in via ad statum perfectiorem; in secundo statu separationis à corpore corruptibili subire naturalem conditionem, maioremque intelligendi perfectionem acquirere, & demum in tertio, & ultimo statu reunionis, ad corpus incorruptibile nancisci omnem

suam perfectionem.

QVÆ.

QVÆSTIO II.

An species, atque habitus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ residentes, eandem à corpore separatam comitentur?

NON inquirimus de potentijs animæ, an ipsam animam separatam concomitentur? quia in sententia nostra, & Scoti, quæ sustinet, potentias animæ non organicas, ut sunt intellectus, & voluntas, esse idem realiter cum illa; potentias verò animæ organicas, ut sunt sensitiuæ, appetitiuæ, sensum consequentes, & vegetatiuæ, esse idem realiter, non cum anima, sed cum illo organo substantiali corporeo, & animato, in quo resident; ita certum esse debet, potentias non organicas concomitari animam separatam, ac certum, & indubitatum est, animam separatam concomitari se ipsam; & è contra potentias organicas non concomitari animam separatam, ac certum est, animam separatam à corpore organico, ipsam corpus organicum, à quo separatur, illam non concomitari.

2 Neque etiam inquirimus, an species intentionales sensitiuæ, quæ erant in potentijs sensitiuis animæ coniunctæ residentes, & similiter habitus ipsarum, ipsam animam in statu separationis concomitentur;

nam cum prædictæ species intentionales, & prædicti habitus sint in potentijs sensitiuis, tãquam in subiecto, si potentiæ sensitiuæ, ut dictum est, animam separatam non concomitantur, neque etiã prædictæ species intentionales, & prædicti habitus animam ipsam separatam concomitari poterunt; nã manifestum est, accidere sine subiecto persistere non posse. Solum ergo procedit quæstio de speciebus intentionalibus intelligibilibus, & de habitibus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ residentibus, tanquã in subiecto, an istæ species, & habitus concomitentur animam in statu separationis, non secus, ac intellectus & voluntas, quæ sunt eorum subiecta, dictum est, illam concomitari.

3 Si sermo sit de speciebus intentionalibus impressis, distinguendum est, nam sicut inter actuales intellectiones, quæ appellantur species expressæ, aliæ sunt intuitiuæ, illæ, scilicet, quæ terminantur ad obiectum, ut obiectiuè realiter præfens, & existens est, & aliæ abstractiuæ, illæ, scilicet, quæ terminantur ad obiectum, abstrahendo à reali præfentia, & existentia obiectiua; ita inter species intentionales impressas aliæ sunt intuitiuæ, illæ, scilicet, quæ simul cum intellectu concurrunt ad intellectiõnem intuitiuam; aliæ verò abstractiuæ, illæ nimirum,

quæ cum intellectu simul concurrunt ad intellectionem abstractiuam.

4. Hac distinctione supposita, dico primò; species intentionales impressæ intuitiuæ, quæ sunt in intellectu animæ coniunctæ, non concomitantur animam separatam; ratio à priori est, quia species intentionales impressæ intuitiuæ, quas ministerio intellectus agentis acquirit anima in statu coniunctionis ad corpus, essentialiter dependent, non solum in suo fieri, sed etiam in sua conseruatione à reali præsentia, & existentia suorum obiectorum in sensu interiori relucendum, non secus, ac dependent intellectiones intuitiuæ, ad quas dantur; sed in anima separata nullum obiectum relucet in aliquo sensu interiori; quia, vt numer. 1. dicebamus, nulla potentia sensitua concomitatur animam separatam; ergo nulla species impressa intellectiua ex intuitiuis, quas anima in statu coniunctionis ministerio intellectus agentis acquisiuit, poterit in intellectu animæ separatæ permanere, seu ipsam concomitari.

5. Dico secundo; species impressæ abstractiuæ, quas anima in statu coniunctionis, ministerio intellectus agentis acquisiuit, permanent in intellectu animæ separatæ, ipsamque concomitantur; ita Scotus in

4. dist. 45. quæst. 1. numer. 3. Diu. Thomas 1. part. quæstio. 89. artic. 5. estque communis sententiæ; ratio à priori est; quia etiam si huiusmodi species pēdeant in suo fieri, seu in sua acquisitione ab obiectis in sensu interiori relucendum, quæ communiter phantasmata appellantur; sed nullo modo pēdent ab eis in sua conseruatione; ergo cum nullum habeant contrarium, & insuper subiectentur in solo intellectu, qui est potentia animam separatam concomitans, nullum apparet caput, ex quo provenire possit, quòd in statu separationis animæ in intellectu eius non permaneant, ipsamque separatam concomitentur.

6. Si sermo sit de habitibus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ residentibus, dicendum est cum Scoto, & D. Thoma locis num. præcedenti citatis, & cum cōmuni sententiæ, quantum est ex natura sua, manere in anima separata, ipsamque concomitari; ratio à priori est, quia etiam si habitus acquisiti intellectus, & consequenter voluntatis pendeant in sua acquisitione à phantasmatibus, sicuti & pendent actus intellectus, & consequenter voluntatis, quibus medijs acquiruntur; tamen in sua conseruatione à phantasmatibus nō dependent, sicuti neque ab actibus, quibus acquiruntur, & cū

sub.

subiectentur in intellectu, & voluntate, quæ sunt potentie animam separatam concomitantes, non apparet ratio, ob quam, denegari possit, prædictos habitus, quantum est ex natura sua, manere in intellectu, vel voluntate animæ separatæ, ipsamque concomitari.

7. Dixi autem notanter, quantum est ex natura sua; quia cum anima separata non maneat in puris naturalibus, sed vel præmio gloriæ, vel pœna inferni afficiatur, de facto non manent in illa multi habitus ex his, quos in statu coniunctionis, seu viæ acquisiuit, seu ei infusi fuerunt: nam in anima beata non manebunt habitus imperfecti, quia illum statum non decent: damnatæ verò animæ ex infusis nullum habitum supernaturalem retinebunt, etiam si maneat in illis habitus naturales in pœnam. An autem in animis beatis maneat habitus Theologiæ, & fidei? non est huius loci discutere: puto tamen, scientias omnes evidentes manere in patria, alios verò habitus obscuros non manere, quia cum in illo statu nequeat actus imperfecti, seu obscuri elici, superflue ibi habitus obscuri admitterentur: & hæc est communior doctrina inter Theologos.

8. Sed contra obijcies 1. auctoritatem Pauli 1. ad Corinthios 13. vbi dicitur, post mortem scientiam esse destruendam,

Respondent aliqui ex D. Th. prædictam auctoritatē esse intelligendam, non quoad substantiam, sed quoad modum; quia non elicitur cum cōuersione ad phantasma, sicut modo elicitur. Alij respondent, nō loqui D. Paulum de scientia naturaliter acquisita; sed de dono scientiæ, quod comitatur fidē, & est obscurum, sicut & illa; quæ expositio magis quadrat contextui; ibi enim comparat charitatem donis, & illam excellentiorem esse ostendit his verbis, *sive prophetia euacuabitur, sive lingua cessabit, sive scientia destruetur, &c.*

9. Obijcies secundo, sequi ex præfata doctrina, impios doctos futuros maioris scientiæ naturalis post mortem, quam pios ignorantes. Respondet D. Thomas loco supra citato ad 2. admittendo sequelam, quæ responsio optima est, attendis naturis rerum: possumus nos addere, Deum infundere maiorem scientiam ei, qui sanctioris vitæ fuit.

QVÆSTIO III.

An anima in statu separationis nouas species recipiat?

1. IN hac quæstione vnū est certum, & aliud in cōtroversiam auctores reuocarunt. Certum est, animam separatam non tantum habere species hic acquisitas, sed etiam plures alias in statu separationis

ac,

accipere de nouo; cuius ratio est, quia, si anima separata solum haberet species hic acquisitas; nimis imperfecta foret eius cognitio, præsertim cum plures animæ, nimirum, paruulorum decedant ex hac vita nullis speciebus intelligibilibus acquisitis; esset autem absurdum ex defectu specierum animabus separatis rã imperfectam cognitionem tribuere, cum in illo statu, qui connaturalis est animæ, diu seruantur, semperque seruarentur, si solam vim naturæ consideremus.

2. Quod in controuersiam auctores reuocarunt, est, quo pacto animæ separatae istas species de nouo in statu separationis recipiant, an ab obiectis, an per infusionem à Deo? Nam ab intellectu non dimanare ad modum, quo passionem dimanant ab essentia seu intellectu, & voluntas profluunt ab anima (vt alii, qui sibi suaserunt) iã ab auctoribus receptum est, & ex professo probant Conimbricenses tract. de anima separata disput. 3. ar. 4.

3. D. Thomàs 1. part. q. 89. art. 1. ad. 3. eodem modo philosophatur de animabus separatis, ac philosophatus fuerat de Angelis, quæst. 53. art. 2. & 2. contra gentes cap. 96. nimirum, animas separatas, species, quas de nouo accipiunt in statu separationis, nullo modo posse illas recipere ab obiectis, sed solum illas recipere per

infusionem à Deo in instanti separationis, sicuti in eius sententia illas recipiunt Angeli in instanti suæ creationis, & loquitur absolute de speciebus, tam obiectorum materialium, quam spiritualium; & in hoc sensu sui ipsum sequuntur, Caietanus ad citata loca primæ partis, & præterea quæst. 57. art. 2. Ferrara libro illo 2. contra gentes cap. 96. Capreolus in 2. dist. 3. quæst. 2. & alij.

4. Et in primis illas non posse recipere ab obiectis materialibus probari solet; primò, quia ex opposito sequeretur, frustra animam vniri corpori materiali; sequela probatur, quia anima non vnitur corpori materiali propter perfectionem corporis; quia forma ex Aristotel. 2. Physic. cap. 2. text. 23. non est propter materiam; sed è contra: ergo vnitur illi propter ipsius animæ perfectionem acquirendam, nimirum, vt per vsum sensuum corporalium acquirat species ad cognitionem obiectorum materialium requisitas; quod sanè superfluum esset, si separata, & sine vso sensuum corporalium posset illas acquirere.

5. Secundò; non potest esse transitus ab extremo in extremum, nisi per medium; sed res materialis extra animam est omnino materialiter; in intellectu verò est omnino immaterialiter; ergo vt ab statu ma-

materialitatis, quem habet extra animam, transeat ad statum immaterialitatis, quem habet in intellectu, necessarium erit, quòd transeat per medium, in quo sit aliquo modo materialiter, & aliquo modo immaterialiter; sic autem est in sensu, materialiter, quia secundum conditiones individuales; immaterialiter, quia secundum Philosophum 2. de anima, *sensus est receptiuus specierum sine materia*, sine materia, inquam, tali, qualem requirit forma realiter existens extra animam.

6. Tertio, quia si anima separata posset acquirere cognitionem vnusignoti in via per speciem ab illo receptam, ita & cuiuslibet, quia non est maior ratio vnus, quàm alterius; & consequenter distantia localis quantacumque obiecti non impediret animæ separationem cognitionem illius; quod videtur esse contra Augustinum in libro de cura pro mortuis agenda, vbi vult, *animas separatas non agnoscere ea, quæ hic aguntur, nisi eis exprimentur ab Angelis, vel ab animalibus ad eas venientibus, quæ illa hic mouerunt.*

7. Deinde neque etiam illas posse recipere ab obiectis spiritualibus, probari solet; primò, quia obiecta spiritualia, omnis exterioris motionis, præterquam localis, vel præuicæ locali, qualis est impressio impulsus, expertia sunt. Secun-

dò, quia cum inter obiecta spiritualia, & intellectum animæ separatae mediet aliquod spatium, non poterunt obiecta spiritualia producere species intentionales sui in intellectu animæ, quin prius illas producant in spatio intermedio; quia nihil agit actione naturali in remotum, quin prius agat in propinquum; constat autem obiecta spiritualia, non posse producere species intentionales sui in spatio materiali, & extenso, cum prædictæ species spirituales, & inextensæ sint, & nullum accidens spirituale, & inextensum recipi possit in subiecto materiali, & extenso.

8. Nobis tenendum est cum nostro Scoto in 4. dist. 45. quæst. 2. species, quas de nouo accipiunt animæ separatae, tam abstractiuas, quàm intuitiuas, non solum posse illas accipere ab obiectis, tam spiritualibus, quàm materialibus; sed etiam de facto plures ex illis accipere, cum hoc discrimine, quòd species obiectorum spiritualium recipiunt immediate ab obiectis, non secus, ac illas recipiunt sensus nostri exteriores à suis obiectis; species verò obiectorum materialium recipiunt ab obiectis, media abstractione intellectus agentis, non secus, ac in statu coniunctionis recipiunt species intelligibiles ab obiectis materialibus relucens in phan-

phantasia: & loquutus est Scotus consequenter ad ea, quæ in simili controuersia de Angelis docuerat in 2. dist. 3. q. 11. Scotum sequuntur omnes discipuli, & ex alijs eandem sententiam secuti sunt Alensis 2. part. quæst. 26. membro 1. Diuus Bonauentura in 2. distinct. 2. artic. 2. quæst. 1. Ricard. artic. 6. quæst. 2. Ocha. in 4. quæst. 12. artic. 2. Gabriel in canon. lection. 31. Gregorius in 2. distinction. 7. quæst. 1. artic. 1. Maior distinct. 3. quæst. 4. Molina 1. part. quæstion. 55. art. 2. & problematicè eam defendunt Conimbricenses tractat de anima separata disput. 3. artic. 5. & quantum attinet ad species obiectorum spiritualium idem docent Suarez libro 6. de anima capit. 6. & Auerfa de statu anime separata quæstion. 59. sect. 5.

9 Et in primis animam separatam posse accipere species, tam abstractiuas, quàm intuitiuas (intuitiuas, inquam, in casu, quòd obiectum, sit realiter præsens, & existens) non solum ab obiectis spiritualibus, sed etiam à materialibus, de quibus maior existit difficultas, optimè probat Scotus loco citato, §. Ad quæstionem ergo, numer. 12. & 13. hoc discursu, actiuo sufficienti, & passiuo sufficienti debitè, seu sufficienter approximatis, potest sequi effectus; imò si actiuum sit naturaliter agens, necessariò sequitur effectus; sed in ani-

ma separata habente lapidem, seu quodcumque aliud materiale obiectum, proportionatè, & debitè sibi præsens, concurrunt hæc omnia respectu productionis speciei intelligibilis prædictorum obiectorum; ergo anima separata potest ab obiectis, etiam materialibus accipere species intelligibiles. Probat minor, quia intellectus agens, qui est in anima, simul cum obiecto est sufficiens causa actiua speciei intelligibilis, nec minus cum obiecto extra animam, quàm cum obiecto relucente in phantasia; nam nihil est in phantasmate, propter quod sufficiat ad causandum simul cum intellectu agente speciem intelligibilem, quod eminentius non fit in re, cuius est phantasia; & similiter est in anima separata intellectus passibilis, qui est sufficienter passiuus, seu receptiuus talis speciei.

10 Idem confirmat Scotus loco citato, §. Oppositum, numero 2. hac efficaci ratione: natura, seu forma ex Aristotel. 2. de cælo, & mundo, & Damasceno capit. 64. non est sine propria operatione specifica; nam sicut esse est propter operari; ita esse specificum est propter operationem specificam: anima autem rationalis est forma perfectissima, & eius propria, & specifica operatio secundum in-

intellectum agentem est abstracte species intelligibiles; secundum possibilem intelligere; secundum voluntatem velle; ergo nullus modus essendi potest conuenire anime rationali, debitus naturæ suæ, in quo non possit præstare omnes istas operationes: modò sic, anime rationali, cum natura sua sit immortalis, debitum est, vt in statu separationis à corpore corruptibili perseueret; ergo in prædicto statu poterit supra dictas operationes præstare, seu exercere; sed possibile est in statu coniunctionis ipsam non acquisisse species obiectorum, sicut patet in anima paruuli defuncti; ergo poterit, imò debitum erit ei in prædicto statu separationis illas acquirere posse.

11 Deinde animas separatas, species, quas recipiant ab obiectis spiritualibus, non recipere ministerio intellectus agentis, sicut recipient ab obiectis materialibus; sed solum immediatè ab ipsis obiectis spiritualibus admodum, quo sensus exteriores, illas recipiunt ab obiectis sensibilibus, conuinci potest ex eo, quòd tota ratio, ob quam eas non recipiunt ab obiectis materialibus immediatè, sed ministerio intellectus agentis, est, quia species intelligibiles in sua entitate spirituales sunt, & nullum spirituale potest effectiuè provenire ab aliquo materiali,

tanquam à causa effectiua totali, & adæquata: ergo cū obiecta spiritualia immaterialia sint, nihil obstare poterit ad hoc, vt species intelligibiles eorum ab eis effectiuè producantur immediatè, & tanquam à causa totali, & adæquata; & consequenter absque interuentione, seu consortio intellectus agentis.

12 Confirmatur amplius alia via; species sensibiles, etiam si habeant esse intentionale, ideòque dicantur ab Aristot. formæ sine materia; nihilominus producuntur ab obiectis materialibus immediatè, & tanquam à causa totali, & adæquata, & absque interuentione alicuius sensus agentis, & non alia causa, nisi quia in sua entitate, quæ etiam materialis est, non exuperant entitatem realem suorum obiectorum, sed potius ab illa superantur; non secus, ac esse naturale exuperat esse intentionale, quòd esse diminutum, & valdè imperfectum est: ergo similiter species intellectuales obiectorum spiritualium poterunt produci in intellectu anime separatae à prædictis obiectis, tanquam à causa totali, & adæquata immediatè, & absque interuentione intellectus agentis, nam etiã si habeant esse intentionale, ideòque dicantur formæ sine materia; nihilominus in sua entitate, et si spiritualis sit, non

non exuperant entitatem suorum obiectorum, cum etiam spiritualis sit, sed potius superantur ab eis; nam ut modo dicebamus, ens naturale exuperat ens intentionale, quod solum est quoddam ens diminutum, & valde imperfectum.

13 Denuum plures species, saltem ex intuitiuis, discursu temporis animas separatas de facto recipere ab obiectis, probat Scotus impugnando sententiam D. Thomæ, in quantum asserit, species, quas de nouo accipit anima in statu suæ separationis, illas simul accipere per infusionem à Deo in instanti separationis; sicuti in eius sententia illas acceperunt Angeli in instanti suæ creationis. Et dico notanter *plures species, saltem ex intuitiuis*; nam non negat Scotus, plures species abstractiuas, & solum virtualiter representantes essentias, & quidditates, tam rerum materialium, quam spiritualium infundi à Deo animabus separatis ad ipsarum instructionem in instanti suæ separationis à corpore; sicuti infusa etiam fuerunt Angelis in instanti suæ creationis; sed solum intendit probare, plures species ex intuitiuis non infundi à Deo animabus separatis in instanti separationis, ut contendit D. Thomas; sed potius discursu temporis ex obiectis ipsis realiter presentibus, & existentibus illas exhaurire; quod sic demonstrat.

14 Animæ separatae in principio suæ separationis plura obiecta futura, præsertim si libera, & contingentia sunt, non agnoscunt, quæ tamen successu temporis, quando, scilicet, actu existentia sunt, & realiter presentia, optimè callent: ergo signum euidens est, animas separatas non habere ab initio suæ separationis, prædictorum obiectorum species à Deo infusas; sed potius successu temporis, quando, scilicet, prædicta obiecta actu existentia, & realiter presentia sunt, ab ipsis obiectis illas recipere. Quis enim sibi persuadere potest, potentiam intellectuam, quæ naturaliter agit, specie impressa alicuius obiecti informatam, & sine ullo extrinseco impedimento in actum prodire non posse?

15 Tollit valde hoc argumentum rigidos sectatores Diui Thomæ, & post multam controuersiam responderi tandem solet, speciem futuri contingentis, quam Deus infundit animæ separatae in instanti suæ separationis, non representare actu obiectum contingens, antequam sit existens; quia eius productio est conditio, sine qua talis representatio non completur, ad eum ferè modum, quo aliquod extremum actum referendi non exercet, nisi aliud extremum ex aduerso proponatur.

16 Sed

16 Sed, ut notarunt Conimbricenses loco citato artic. 6. *Hæc responsio numquam satis plana visa est*; & merito quidem, nam in dictis implicationem involvit; cum enim totum esse intrinsecum speciei impressæ consistat in representatione virtuali obiecti, implicationem involvit dicere, dari actu speciem impressam futuri contingentis; & non dari actu representationem virtualem illius; vel è contra non dari actu representationem virtualem futuri contingentis, & dari actu speciem impressam illius. Exemplum autem relatiuorum adductum in prædicta responsione oppositum conuincit illius, quod intendit; nimirum, species intuitiuas, quibus animæ separatae intelligunt futura contingentia, quando actu, & realiter presentia, & existentia sunt, non infundi à Deo, antequam prædicta futura sint actu, & realiter presentia; & existentia; sed potius illas recipere animas separatas ab obiectis futuris contingentibus; quando actu, & realiter sunt presentia, & existentia; nam sicut posito vno extremo, non datur exercitium referendi seu quod idem est, non datur relatio, quovisque ponatur in re aliud extremum, quia relatio, tam in suo fieri, quam in suo conseruari pendet ab illo; ita, posita ani-

ma in statu separationis, non ponitur in eius intellectu species impressa, seu forma virtualiter representans futurum contingens, à Deo infusa, sed potius illam recipit ab obiecto futuro contingenter, quando actu, & realiter est presentia, & existens; quia, ut ex Scoto sæpè dictum est, species impressæ intuitiuæ, tam in suo fieri, quam in suo conseruari pendet ab actuali, & reali presentia, & existentia sui obiecti; non secus, ac pendet species expressæ, seu actuales cognitiones intuitiuæ.

17 Propter hæc alij auctores, etiam studiosi D. Thomæ, eius sententiam de infusione specierum in animas separatas ita aggressi sunt interpretari, ut dicant, species quidem abstractiuè representatrices ipso separationis initio à Deo omnes infundi; representatrices verò intuitiuè successu temporis infundi à Deo; scilicet, quando obiecta sunt actu, & realiter presentia, & existentia, & ideo non mirum, quod animæ separatae futura liberè contingentia non agnoscant, antequam actu, & realiter sint presentia, & existentia; qui modus philosophandi non displicet Conimbricensibus articulo 6. citato.

18 Sed hæc successiua infusio nouarum specierum naturalium, quam commētati sunt aucto-

auctores isti, præter quã quod à mente D. Thomæ, quem explicare conantur, aliena prorsus sit; imò parùm ad naturas rerũ accommodata, optimè reijcitur ab Scoto loco citato, §. *Contra istam positionem*, nu. 5. ex duobus receptis principijs; primum est, *Plura non sunt ponenda sine necessitate*, ex Aristot. 1. Physic. text. 50. cui principio contrauenire videntur auctores isti, cum ponant species infusas à Deo in anima separata, & sine necessitate; quia anima separata habet in se sufficienter, vnde possit tales species ex obiectis exhaurire, vt à priori num. 9. & 10. ex Scoto ostensum est.

9. Secundum principium est, *In nulla natura ponendum est id, quod derogat eius dignitati, nisi sit euidenter ex aliquo inconuenienti tali nature*; hoc enim principium, inquit Scotus, colligitur ex Arist. 2. de generat. vbi sic ait, *Semper, inquitimus, naturam desiderare id, quod melius est; & sicut in toto vniuerso, ita in qualibet parte magis ponendum est id, quod melius est sibi, si non euidenter appareat sibi illud nõ conuenire*, cui etiam principio contrauenire videntur supradicti auctores, cum ex sua positione sine firmo fundamento valdè vilificent naturam animæ rationalis. Sicut enim (inquit Scotus) simpliciter vilior est natura; quæ in nullam operationem, vel non nisi in viliozem potest: ita pro-

portionaliter est illa natura vilior, quæ in operationem sibi conuenientem non potest, quàm quæ potest: anima autem separata, per aduersarios, ex intrinsicis sibi, etiã cum obiectis extrinsecis concurrentibus, non potest in operationem sibi conuenientem, nisi Deus, vel Angelus infundant ipsi species ad operandum requisitas; lapis autem ex intrinsicis sibi sine aliquo influxu mendicato potest in operationem sibi conuenientem, vt est descendere in centrum, & ibi quiescere: ergo magis vilificatur anima secundum proportionem ad suam nobilitatem ex positione aduersariorum, quàm natura lapidis. Et quod hoc præstent sine firmo fundamento, patebit soluendo, quæ adducta sunt in contrarium.

20. Ad primum ex adductis ad probandum, animam separatam non posse accipere nouas species ab obiectis materialibus, optimè respondet Scotus negando, ex nostra sententia, quæ sustinet animam separatam posse recipere species ex obiectis materialibus, sequi, frustra animam vniri corpori materiali. Et ad probationem respondet primo, dato, quòd anima vniretur corpori propter ipsius animæ perfectionem, nimirum, vt per vsum sensuũ acquireret species ad

ad cognitionem obiectorum materialium requisitas, non re-
 Æ inferri, ex eo, quòd nos ponamus, posse animam alia via prædictas species acquirere, frustra vniri corpori corruptibili: si enim aliquid ordinatur ad aliquem finem, non frustra fit, si alio modo possit finis acquiri, exempli gratia, si sanitas acquiri potest per lotionem, & potionem, non frustra fit lotio, etsi per potionem possit sanitas haberi. Secundo, & magis directè respondet, vnionem animæ ad corpus nõ esse finaliter propter perfectionem corporis, nec solũ propter perfectionem animæ; sed propter perfectionem totius, ex corpore, & anima coalescētis; & idè licet nulla perfectio posset accrescere huic parti, vel illi, quæ nõ posset haberi sine tali vnione, non idè foret frustra talis vnio, quia perfectio totius, quæ principaliter intenditur à natura, non potest haberi sine tali vnione.

21. Ad secundum etiam optimè respondet Scotus duabus vijs; primò respondet, aliquid esse medium necessarium respectu virtutis imperfectioris, quod non est medium necessarium respectu perfectioris virtutis, v. gr. virtus motiua creata nequit trāsferre corpus ab vno vbi ad aliud vbi distans, nisi per medium vbi; virtus tamen diuina potest: ita in proposito; virtuti imperfectæ abstractiue, vt est animæ in statu coniun-

ctonis, medium est imaginabile, à quo proxime potest abstrahere, & non à re ipsa extra, quamuis abstractiua perfectæ, vt est animæ separate, possit abstrahere immediatè ab ipsa re extra, vt est in se. Secundo respondet esse imaginabile, non esse medium inter sensibile, & intelligibile; sed comprehendit sub esse sensibili in tota sua latitudine sumpto: virtus autem imperfectior, qualis est intellectus coniuncti, licet possit abstrahere species à sensibili imaginabili, & non à sensibili, vt est extra, & in se; bene tamen virtus perfectior, qualis est intellectus separati. Nec mirum, quòd inter agentia eiusdem rationis, agens maioris virtutis possit agere in remotius, quàm agens minoris virtutis.

22. Ad tertium idem Scotus respondet, animam separatam, sicut potest ab vno obiecto (ceteris paribus) speciẽ recipere, ita à quolibet, si nihil impediat. Et cum obijcitur, distantiam localem obiecti à potentia non impedire; negat assumptũ, quia sicut inter obiectũ, & potentiam requiritur determinata sphaera actiuitatis; ita & determinatam præsentiam impedit improporcionata distantia.

23. Ad alia argumenta adducta ad probandum, animam separatam non posse accipere nouas species ab obiectis spiritualibus, respondetur; ad primum

num nihil obſtare ad hoc, vt obiecta ſpiritualia actione intentionali emittant ſpeciẽ impreſſam ſui, quod omnis. externæ motionis, ſeu. phyſicæ alterationis ſint. expertes; nam etiã obiecta aliqua materialia, vt ſunt colores, imò & omnes ſecundæ qualitates, omnis. externæ motionis, ſeu. phyſicæ alterationis. expertes ſunt, & nihilominus. actione. intentionali emittunt. in proprias potentias ſpecies impreſſas ſui.

24. Ad ſecundum. negamus. non poſſe. obiecta. ſpiritualia. emittere. ſpecies intentionales ſui in intellectum animæ ſeparatæ, quin priùs illas producant in ſpatio intermedio: & cum obijcitur, nihil agere in remotum, quin priùs agat in propinquum, patet ex dictis 7. libro. Phyſic. diſput. vnica, quæſt. 3. ſect. 2. in noſtra, & Scoti doctrina, adhuc in actionibus materialibus prædictum proloquium non eſſe verum abſolute, & vniuerſaliter loquendo. In ſententia verò D. Thomæ, eſſi abſolute, & vniuerſaliter ſit verum in actionibus materialibus; tamen in actionibus ſpiritualibus, vt eſt. de qua in præſenti eſt fermo; prædictum proloquium falſum eſt: ſuſtinet enim quæſt. vnica. de anima. artic. 5. Angelos influere ſcientiam in animas ſeparatas, influẽdo ſpecies intelligibiles. in intellectu ipſarum, nihil influendo in ſpatium medium, quod repetit art.

20. ad 11. & reddit pro ratione, quia cum hæc actio non ſit ſituallis, non oportet quærere. medium deferens.

QVÆSTIO IV.

De modo actualiter cognoscendi animæ ſeparatæ.

Solum examinabimus in hac quæſtione modum, quo anima ſeparata actualiter cognoscit; nam in ſtatu ſeparationis actualiter cognoscere, non quidẽ cognitione ſenſitiua, ſed purè intellectuã nullus ex Catholicis. negauit, nec negare potuit, cum hoc frequentiſſimè in ſcriptura contineatur; cuius ratio eſt, quia ſicut anima rationalis in ſuo. eſſe. non pendet à corpore, ita neque in ſuis proprijs operationibus, quales ſunt intellectus; & voluntatis; vnde ſicut ſeparata à corpore in ſuo eſſe, & virtute, ſeu potentia intelligẽdi. integra perſeuerat; ita in elicitione ſuarum intellectio-num integra perſeuerare debet, præſertim cum ſpecies impreſſæ intelligibiles obiectorum, quæ ad ipſorum actualẽ intellectio-nem ſimul cum potentia intellectuã neceſſario requiruntur, in intellectu animæ ſeparatæ nõ deficiant, vt ex dictis quæſt. præcedenti perſpicuum eſt. Neque obſtat, quod in ſtatu coniunctionis anima nõ intelligat ſine ministerio corporis, & dependenter à ſenſibus, ad eò, vt impedito ſenſu nihil intellige-
re

re valeat, vt docuit Ariſt. 1. de anima. tex. 66. nam hoc prouenit ex eo, quod in hoc ſtatu operatur, tanquam forma corporis, cum quo optimè ſtat, vt ſeparata à corpore, & vinculis eius exoluta, ſit per ſe expedita ad intelligendum abſque villo corporis ministerio, & ſenſuum ſubſidio; quia exercitium intelligendi ex natura ſua abſtrahit à corpore, & à ſenſibus.

2. Loquendo ergo de modo cognoscendi animæ ſeparatæ primò dubitari poteſt, an ſit perfectior, quàm modus cognoscendi, quem habuit eadem anima in ſtatu coniunctionis? D. Thom. 1. part. q. 79. art. 1. huic dubitationi reſpondet, quod etiã ſi modus cognoscendi abſque conuerſione ad phantasmata, qualis eſt animæ ſeparatæ, ſecundum ſe ſit perfectior, quàm modus cognoscendi cū conuerſione ad phantasmata, qualis eſt animæ cōiunctæ; ſed non eſſe perfectiorem reſpectu animæ, quia talis modus cognoscendi, non eſt animæ debitus, nec proportionatus: itaque videtur ſentire, animam cōiunctam perfectius intelligere, quàm ſeparatam; pro eadem ſententia citat Suarez libro 6. de ſtatu animæ ſeparatæ cap. 8. Scotum noſtrum in 4. diſt. 43. quæſt. 2. ſed neſcio. quo iure, vt legenti totam illam quæſtionem erit manifeſtum.

3. Dicendum tamen nobis eſt cum communi, & iam recepta

inter recentiores ſententia; modum cognoscendi abſque conuerſione ad phantasmata, qualis eſt animæ ſeparatæ, non ſolum ſecundum ſe, ſed etiam reſpectu animæ eſſe perfectiorem, & excellentiorem, quàm modum cognoscendi cum conuerſione ad phantasmata, qualis eſt animæ cōiunctæ; & probari poteſt primò, quia cum anima ſeparata ſit libera à corpore corruptibili, aptior eſt ad intelligendum, & ad perſeuerandum in actibus intellectus, vt ipſemet D. Thom. docet loco citato art. 2. ad 1. & colligitur ex illo Sapientiæ 9. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.

4. Secundo probari poteſt pluribus inſtantijs; nam anima, dū in ſtatu coniunctionis, & per conuerſionem ad phantasmata intelligit, ſæpè impeditur, & ſuſpenditur ab intelligẽdo per ligamentum ſenſus interni, vt patet in ſomno; ſæpè perturbatur, & confunditur, vt in morbis, alijsvè accidẽtibus; ſæpè debilitatur, & languescit, vt in fatigatione, ac laſſitudine capitis, & alia incommoda paritur, à quibus eſt vtique immunis anima ſeparata, & intelligens ſine conuerſione ad phantasmata. Et inſuper in ſtatu ſeparationis eius cognitio (vt ex dicendis quæſtione ſequenti conſtabit) ad plura obiecta ſe extendit, quàm in ſtatu cōiunctionis; quæ

omnia manifestè ostendunt, modum cognoscendi animæ separatae, non solum secundum se, sed etiā respectu animæ esse perfectiorem, quā modum cognoscendi animæ cōiunctæ.

5. Ad fundamentum D. Thomæ respondetur, modum cognoscendi sine conuersione ad phantasmata ita debitū, & proportionatum esse animæ separatae, ac debitū, & proportionatus est animæ cōiunctæ modus cognoscendi cum conuersione ad phantasmata; & sicut anima rationalis, dum separatur à corpore corruptibili, non trahitur ad esse superius, quā ei debeat, ita intellectus eius, dum à phantasmatibus absoluitur, non trahitur ad modum intelligēdi superiorem, quā ei debeat; quinimo ducitur ad modum intelligēdi pro illo statu animæ separatae adæquatum, proportionatū, & debitū.

6. Secundò dubitari potest, an modus cognoscēdi animæ separatae sit discursivus, an non? D. Thom. 3. contra gētes cap. 48. & de veritate quæst. 24. art. 11. absolutè docet, animam separatam intelligere modo Angelico. Et hinc ansam sumpsit Caiet. 1. par. quæst. 89. art. 5. ad asserēdum, animam separatam intelligere simplici intuitu absque discursu, & absque cōpositione. Egidius verò quodlib. 4. quæst. 6. vult intelligere quidem absque discursu, sed non absque cōpositione. Conim-

bricenses disp. 4. de anima separata art. 2. opinātur, animam separatam posse vtroque modo intelligere, tam absque discursu, quā cum discursu.

7. Sed in hac dubitatione dico primo; conclusiones, quæ à priori ex aliquo principio, vel à posteriori ex aliquo effectu, seu inconuenienti deducūt, intelligit anima separata per discursum. Et dico notāter, cōclusiones, &c. nam de his potest procedere difficultas; nam prima principia, etiā in statu coniunctionis, non posse cognosci per discursum, sed simplici intuitu, docuit Arist. 1. posteriorū; ita Ochamus in 4. q. 12. art. 2. Abulēsis in cap. 25. Matthæi q. 180. & Auerſa q. 59. sect. 3. & ratio à priori est, quod intellectus animæ rationalis ex intrinseca ratione sua discursivus est, & per hoc distinguitur ab intellectu Angelico, qui ex intrinseca natura sua non est discursivus; sed potius simplici intuitu cognoscit quācūque cōclusionē; & idēd Angelus non natura rationalis, sicut natura humana, sed intellectualis appellatur; ergo in quocumque statu fuerit anima, siue coniunctionis, siue separationis à corpore, cognoscet conclusiones componendo, & discurrendo.

8. Dico secundò; etiā si anima separata in cognitionibus cōclusionū non sit penitus exclusa à discursu, & cōpositione; non tamen indiget tā laborioso

laborioso discursu, tātaque multiplicitate actuum, ac tanta cōpositione conceptuum ad illas exactè contemplandas, & comprehendendas, ac indiget in statu coniunctionis. Hoc asserit manifestè colligitur ex dictis primo dubio. Et declarari amplius potest, nam si apud nos alij sunt alijs expeditiores, velociores, & promptiores ad discurrendum, paucioribusque actibus, ac breuiori discursu plura assequuntur; multò magis hoc discrimen inueniri debet inter animam separatam, & coniunctam, cum modus intelligēdi animæ separatae, vt ex dictis in primo dubio cōstat, sublimior, & perfectior sit, quā animæ coniunctæ; sed adhuc erit inferior modo intelligēdi Angelorum, qui absolute natura sua dicūtur intelligere sine discursu, & cōpositione, & fortasè nihil amplius intendit D. Thomas locis supra citatis.

QVÆSTIO V.

De obiectis cognitionis animæ separatae.

1. **N**on est sermo de obiecto formali, seu moriuo; nā certum est, obiectum formale, seu motiuum intellectus animæ separatae esse ens reale in communi verum, vel apparēs; sed de obiectis materialibus, seu terminatiuis, ad quæ se extendere potest cognitio animæ separatae, attendendo solum ad

id, quod ipsis in tali statu conaturaliter est debitum, & secundum communem Dei prouidentiam.

2. Et in primis certum esse debet, animam separatam, nō solum conseruare omnē scientiā abstractiuam habitualem, quā in statu coniunctionis acquisiuit; sed etiā illam actualiter exercere perfectiori, & excellentiori modo, quā illam exercebat in statu coniunctionis. Primum ex his patet ex dictis quæst. 2. huius disputationis. Secundum ex dictis quæst. præcedenti.

3. Item in sententia nostra, & Scoti, quæ sustinet, non solum dari in nobis memoriam sensitiuam, sed etiā intellectiuā, etiam debet esse certum, animam separatam posse recordari eorum, quæ facit in statu cōiunctionis, iuxta illud Lucæ 16. *Fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua, &c.* cuius ratio est, quia etiam si per separationem animæ à corpore pereant omnes sensus, & consequenter memoria sensitua; non tamen perijt intellectus, sed remanet in anima separata; & conequenter memoria intellectiuā, eiusque exercitium.

4. Præterea certum esse debet, animas separatas beatorum habere scientiam abstractiuam omnium rerum naturalium, quoad earum essentias, & proprietates, quarum in hac vita non acquisierunt, non solum

in verbo, seu per visionē beatam; sed etiam in proprio genere, & per proprias species, ipsi à Deo per accidens infusas: hoc enim spectat ad perfectionem status beatifici; & concessum fuit adhuc in statu cōiunctionis, non solum animæ Christi; sed etiā primi parentis. 5. Primum ex ijs, quæ in dubiū reuocantur, est, an animæ separata, seclusa beatitudine, omnique supernaturali prouidentia, & solum attendendo ad id, quod natura sua, & ex communi Dei prouidentia postulat earum status (in quo sensu, ut dictum est, ex agitur solum præsens quæstio) habeant scientiam abstractiuam omnium rerum naturalium quoad earum essentias, & proprietates, quarum in hac vita non acquisierunt? 6. Angelicus Doctor: 1. part. quæst. 89, art. 4. docet, animas separatas habere in instāti suæ separationis scientiam omnium rerum naturalium quoad suas essentias, & proprietates, quarum scientiam in hac vita non acquisierunt, per species à Deo infusas ex cōnaturali, & debita tali statui prouidentia: quibus addit, hanc scientiam rerum naturalium, quam habet animæ separata in instāti suæ separationis per species à Deo infusas, esse confusam, & imperfectam; scientiam verò, quæ in hac vita per studium acquiritur, & in statu separationis perseverat, esse distinctam

& perfectam, ideoque non esse inutile nostrum studium ad discendi, etiam pro futuro statu separationis: quam doctrinam quoad primum assertum sequuntur etiā Egidius quodlib. 5. quæst. vltima, Conimbricenses dist. 5. de anima separata art. 1. Suarez libro 6. de anima, cap. 7. licet quoad secundum ipsis non placeat; affirmant enim, prædictam scientiam, non solum esse distinctam, sed etiam magis perfectam, quam in hac vita habeamus.

7. Fundamentum prioris partis huius asserti defumitur ex alia doctrina D. Thomæ; cuius mentionem fecimus quæstione 3. huius disput. num. 3. videlicet, animas separatas in statu separationis nullas species recipere posse ex obiectis. Ex hac ergo doctrina sic argumentari licet; anima ex natura sua habet lumen intellectuale, sufficiens ad cognoscendum omnes res naturales quoad suas essentias, & proprietates; ergo si in statu separationis non potest recipere ab obiectis species, ad ipsas cognoscendas requisitas, ad prouidentiam naturalem Dei spectabit ipsi illas in instāti separationis infundere, ne lumen intellectuale animæ separatae perpetuo sit otiosum.

8. Eadem doctrina nititur ratio; qua usus est D. Thomas ad posteriorem partem sui asserti comprobendam. Pro cuius intel-

telligētia nota, species infusas esse in duplici differentia (loquor in doctrina Thomistarum) quædam dicuntur per se infusæ, videlicet, quæ nullo modo acquiri possunt ex obiectis; quædam verò infusæ per accidens, nimirum, quæ etiam si defacto infundantur; tamen natura sua possunt ab obiectis abstrahi; inter quas hoc versatur discrimen, quod species per accidens infusæ sunt eiusdem rationis cū acquisitis; secus verò per se infusæ; nam hæ necessariò debēt esse altioris, & eminentioris ordinis, ac sunt acquire. 9. Ad rem ergo, cū in doctrina allata D. Thomæ species, quas recipit anima in statu separationis, non possit illas recipere, seu acquirere ab obiectis, adhuc ministerio intellectus agentis, & consequēter sint per se infusæ, supponit D. Thomas, ut certum, prædictas species non esse eiusdem rationis cū speciebus acquisitis, seu per accidens infusis; sed potius altioris, & eminentioris ordinis, & hac suppositione facta, probat posteriorem partē sui asserti hac ratione: vnaquæque natura intellectiua distinctè intelligit per species capacitati suæ adæquatas; nam si species, quibus intelligit, sunt superioris ordinis, & excedentes eius capacitatem, non poterit distinctè, & perfectè intelligere; quia non habet virtutem sufficientem ad videndum illis, ergo cum anima nostra in

infimo sit gradu intellectuali, & cōnaturale sit illi cognoscere per species imperfectas, utpotè per sensus acquisibiles, si extra hunc statum constituantur, illique infundantur species superioris rationis, capacitati quæ illius excedentes, non poterit sanè per illas distinctè, & perfectè intelligere, sed potius intelliget cōfusè, & imperfectè. Hoc Angelici Doctoris assertum, si doctrina, qua nititur, esset certa, & vera, difficile impugnari posset; tamen cum neque certa, neque vera sit, ut latè ostendimus quæst. 3. huius disput. (ostendimus ibi cum Scoto, animas separatas recipere posse species impressas ab obiectis, tam spiritualibus, quam materialibus) ideo prædicta Scoti doctrina nixi aliter ad dubium propositum respondendum est, nimirum, etsi cōnaturaliter sit debitum animis separatis pro illo statu habere scientiam abstractiuam, & quoad essentias, & proprietates omnium rerum naturalium, quarum scientiam non acquisierunt in statu coniunctionis huius vitæ; nihilominus hæc scientiam non habere in instāti suæ separationis per species à Deo per se infusas, sed per acquisitas ex obiectis discursu temporis, vel si ad breuiorem instructionē earum aliqua species rerum naturalium ipsis infundantur à Deo, vel ab Angelis, prædictas species esse solum per accidens

infusas, eiusdemque rationis cum acquisitis: & consequenter prædictam scientiam, cum sit per species capacitati animarum separatarum adæquatas, non solum esse distinctam, sed etiam esse perfectiorem illa, quæ habetur in statu coniunctionis, ut ex professo quæst. præcedenti ostensum est. Neque ea, quæ adducta sunt pro assertis D. Thomæ, militant contra nos; nam procedunt ex suppositione doctrinæ, quam non admittimus; sed potius, ut falsam, quæst. 3. citata refutauimus.

11. Secundum, quod vertitur in dubium, est, an, & quomodo animæ separatæ cognoscant indiuidua materialia? D. Thomas 1. part. quæst. 89. art. 4. & quæst. disputata de anima art. 20. supponens doctrinam, quæ alibi tradiderat, scilicet, animam in statu coniunctionis non cognoscere indiuidua materialia per proprias species, sed per species rerum vniuersalium ope phantasmatum, explicare conatus est, quo pacto, ea in statu separationis cognoscat, quando iam est omnibus phantasmatis destituta, docetque, indiuidua materialia, quæ in hac vita cognouit, non cognoscere, seu illorum recordari in statu separationis per species, quibus illa cognouit in hac vita; sed per alias ei nouiter à Deo infusas; & eodem modo philosophatur de aliquibus indiuiduis materialibus, quæ de

nouo in illo statu cognoscit: D. Thomam sequuntur Caietanus, & alij Thomistæ super loca citata.

12. Sed hic modus philosophandi D. Thomæ, neque Suariorum, neque Aueris, neque aliorum placet, & merito, quia cum hæc species de nouo infusæ non representent ex mente D. Thomæ singularia, sed naturas vniuersales, æquæ insufficientes erunt ad hoc, ut per ipsas anima separata cognoscat singularia, ac sunt secundum eundem D. Thomam sine ope phantasmatum species, quibus in hac vita ope phantasmatum singularia cognoscebat. Nec satisfacit responsio D. Thomæ scilicet, has species nouiter à Deo infusas determinari ad hæc, vel ad illa singularia representanda, vel per præcedentem cognitionem, vel per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem: tum quia isti modi determinandi species infusas, quæ natura sua solum representant naturas vniuersales, ad representandum naturas singulares, sicut ægrè intelliguntur, ita ægrè satisfaciunt. Tum etiam, quia eiusdem modis fingi posset determinari ad representanda singularia species acquisitas, & consequenter vitari nouarum specierum infusionem.

13. Suarez lib. 6. de anima separata cap. 7. Aueris quæst. 39. sect. 4. supponendo id, quod ipsi alibi docuerant, scilicet, animam

animam in hac vita cognoscere singularia materialia per species per se, & directe singularitates eorum representantes, consequenter dicunt, animam separatam in statu separationis cognoscere, seu recordari rerum singularium materialium, quas in hac vita cognouit, per easdem species rerum singularium materialium, quas in hac vita acquisiuit, & in memoria, etiam in statu separationis conseruat. De alijs verò obiectis singularibus materialibus, quæ in hac vita non cognouit (supponendo etiam doctrinam, quæ ipsi alibi docuerant, scilicet, animam in statu separationis non posse recipere species impressas ab obiectis; sed solum per infusionem factam à Deo, vel ab Angelis) consequenter docent, & speciatim Suarez loco citato; *conclusionem* 2. animam separatam ex natura rei, seu status nullum cognoscere; quia cognosci non possunt, nisi per species à Deo infusas, & non videtur necessarium, neque ad naturalem Dei prouidentiam spectare talium specierum infusio, cum rerum singularium cognitio per se sumpta minime necessaria sit ad perfectionem intellectus, sed ad praximum, quæ in separatis animis locum non habet, cum in eo statu (attentis puris naturalibus) nec deberent animæ cum alijs hominibus conuersari, nec alijs rebus materialibus uti: qua etiam de causa anima corpori coniun-

cta cognitionem non possidet rerum singularium alterius vitæ. Subdit tamen Suarez, de facto, & speciali Dei prouidentia animas separatas beatorum cognitionem participare multorum singularium obiectorum, non solum per diuinam essentiam, quam vident; sed etiam per proprias species eorum, quas Deus illis infundit, idque, vel ratione status beatifici ad plenam gaudium animarum; vel propter bonum hominum viatorum, ut iuari possint modo aliquo ab animabus illis: animas quoque damnatorum recipere cognitionem singularium, quæ inservire poterit ad debitum earum supplicium: & denique animas parvulorum decedentium in originali peccato nullam obtinere cognitionem singularium materialium; quia illis necessaria non est, nec naturaliter debita. Hæc Suarez, & Aueris sententia, si duo principia, quæ supponit, & quibus nititur, vera essent, optimè posset à nobis amplecti; sed quia in nostra, & Scoti doctrina falsa sunt, à nobis amplecti non debent.

14. In nostra ergo, & Scoti doctrina, quæ duo sustinet; primum, animam nostram in statu coniunctionis, etsi proprio, & distincto conceptu cognoscat obiecta singularia materialia; non tamen per species per se; & directe singularitates, seu principia indiuiduationis eorum representantes; quia istæ non sunt dabiles; sed

per species representantes naturas specificas, tam ipsorum, quam accidentium principia indiuiduationis consequentiū, quibus sunt concreta. Ita ex professo statuimus cum Scoto, non solum disp. 4. huius tertij libri, sed etiam 1. Physicorum disputat. 1. quæst. 5. sect. 2. Secundū, & quod etiam cū Scoto statuimus q. 3. huius disput. Species, quas de nouo accipiūt animæ in statu separationis, posse, quantum est ex natura sua, illas accipere ab obiectis, tam spiritualibus, quam materialibus, facile dubitationi propositæ duobus assertis fiet satis.

15 Primum assertum; omnia indiuidua materialia, quæ cognoscit anima nostra in statu coniunctionis, potest cognoscere, seu eorum recordari in statu separationis ex natura rei, nō per species per se, & directè singularitates, seu principia indiuiduationis ipsorum representantes, sed per species representantes naturas specificas, tam ipsorum, quam accidentium principia indiuiduationis consequentium, quibus sunt concreta: ratio est, quia omnes species intellectuales acquisitæ, quibus anima in statu coniunctionis cognoscit obiecta materialia, comitantur animam in statu separationis, vt cum communi sententia quæst. 2. huius disputationis statuimus; sed species acquisitæ, quibus anima in statu

coniunctionis cognoscit indiuidua materialia in nostra, & Scoti doctrina non sunt species per se, & directè singularitates, seu principia indiuiduationis eorum representantes, sed species representantes naturas specificas, tam eorum, quam accidentium principia indiuiduationis consequentium, quibus sunt concreta: ergo per istas, & non per illas potens erit anima in nostris, & Scoti principijs, in statu separationis illa cognoscere, seu eorum recordari, quantum est ex natura rei.

16 Secundum assertum: omnes animæ separatae, siue sint beatorum, siue damnatorum, siue infantium decedentium in originali peccato, ex natura rei cognoscere valent de nouo indiuidua omnia materialia, quæ eis in debita distantia, & intra spheram suæ actiuitatis proponuntur: ratio est, quia in nostra, & Scoti doctrina animæ separatae ex natura sua possunt accipere ab obiectis materialibus ministerio intellectus agentis species intelligibiles, si prædicta obiecta in debita distantia, & intra spheram actiuitatis proponantur: ergo si animabus separatis (qualescūque illæ sint) proponantur obiecta materialia singularia, concreta accidentibus, quæ principia indiuiduationis eorum consequuntur, in debita distantia, & intra spheram actiuitatis earum, poterunt ex natura rei, & attenda lo. um

gc-

generali prouidentia, abstrahere ab ipsis species, naturas specificas, tam ipsorum, quam accidentium, eorum principia indiuiduationis consequentium virtualiter representantes, quæ sunt species ad cognoscenda indiuidua, seu singularia materialia proprio, & distincto conceptu, in omni statu, in nostra, & Scoti doctrina requisitæ.

17 Tertium, quod vertitur in dubium, est, ad animæ separatae cognoscant ea, quæ post separationem earum à corporibus fiunt discursu temporis in hoc mundo? & communis, & vera resolutio est, ex natura rei, & ex generali, seu naturali prouidentia ea non cognoscere: ita tenent, non solum Scholastici, Scotus in 4. dist. 45. quæst. 2. D. Thomas 1. part. quæst. 89. art. 8. sed etiam Patres, præsertim Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13. & Gregorius lib. 12. moral. cap. 13. imò colligitur ex scriptura Iob 14. *Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, non intelliget.*

18 Ratio est: in doctrina nostra, & Scoti, quæ sustinet animas separatas accipere species intelligibiles ab obiectis, quæ de nouo cognoscunt, quia ad hoc, vt intellectus agens animarum separatarum abstrahat species intelligibiles ab obiectis materialibus, necessarium est, quod prædicta obiecta sint intra spheram actiuitatis eius; constat autem ea, quæ in hoc

mundo aguntur, ob nimiam distantiam localem, quam habent ab animabus separatis, intra spheram actiuitatis intellectus agentis earum non contineri: quod si animæ separatae à loco remoto, in quo sunt, à Deo in hunc mundum mitterentur, cognoscere vtique ea, quæ aguntur in hoc mundo, ex natura rei, sicuti & Angeli, quando à Deo mittuntur in hunc mundum, illa cognoscunt. In doctrina vero D. Thomæ, & aliorum, qui negant animas separatas posse accipere medio intellectu agente species intelligibiles ab obiectis materialibus, quæ de nouo cognoscunt; sed illa cognoscere per species à Deo per se infusas, ratio est, quia ex natura rei non est debitum, vt Deus infundat animabus separatis species intelligibiles eorum, quæ post illarum separationem aguntur in hoc mundo, cum istorum cognitio sit animabus separatis extranea, nec pertineat ad illum statum nosse, quæ hic geruntur.

19 Possunt tamen animæ separatae cognoscere, imò de facto cognoscunt (vt ex D. Augustino notauit D. Thomas artic. 8. citato ad primum) quædam ex his, quæ in hoc mundo geruntur, non solum manifestatione diuina, quo pacto animæ beatæ plurima sanè cognoscunt; sed etiam naturali communicatione, & commu-

mer-

merito ex relatione aliarum animarum, hinc abeuntium, & Angelorum, & dæmonum.

20 Quartum, quod vertitur in dubium, est, quomodo anima separata cognoscat, tam se ipsam, quam Angelos, aliasque animas; & dico notanter, quomodo, nam aliquo modo prædicta cognoscere dubitari non potest, cum adhuc in statu conjunctionis aliquo modo illa cognoscat, vt disput. 4. huius libri loquendo de obiectis materialibus, seu terminatiuis, ad quæ se extendit intellectus noster possibilis, ostensum est; & ex supradictis patet, ea, quæ anima cognoscit in statu conjunctionis, perfectioni modo posse cognoscere in statu separationis.

21 Hæc dubitatio in nostris, & Scoti principijs facile solui potest: dicendum est enim, animam separata ex natura rei, & secundum communem, & naturalem prouidentiam, non solum se ipsam, sed etiam Angelos, aliasque animas, quæ intra spheram actiuitatis intellectus præsentialiter, & realiter existunt, cognitione, tam quidditativa, quam intuitiua cognoscere: ratio est, quia essentiam animarum, quam Angelorum sub obiecto, non solum adæquato, sed etiam proportionato intellectus animæ separata continentur; & insuper in nostra, & Scoti sententia anima separata potest recipere

nouas species intelligibiles ab obiectis spiritualibus: ergo si Angeli, & aliæ animæ sint intra spheram intellectus animæ separata, præsentialiter, & realiter existentes, nihil ob stare poterit ex natura rei, & secundum communem, & naturalem prouidentiam ad hoc, vt ab illa quidditatiuè, & intuitiue cognoscantur.

22 Solum esse potest controuersia in explicando, per quid anima separata quidditatiuè, & intuitiue se cognoscat, an per speciem intentionalem sui, an per substantiam suam immediatè? nam D. Thomas 1. part. quæst. 87. (quem discipuli sequuntur, inter quos est Caiet. 1. p. q. 89. art. 2.) docet, animam separata cognoscere se ipsam, non per speciem intentionalem sui, sed immediatè per suam substantiam; & fundamentum esse potest, quia species intentionalis obiecti solum requiritur ad illius cognitionem, quando obiectum ob suam materialitatem non potest mouere, aduare, & determinare potentiam cognoscitiuam ad sui cognitionem; quod non contingit in anima separata respectu sui intellectus, cum æquè immaterialis sit, ac est eius intellectus: quod confirmari solet, non solum instantia Angeli, qui se ipsum quidditatiuè, & intuitiue cognouit, & non per speciem intentionalem sui; sed immediatè per

per suam essentiam: sed etiam instantia beatorum, qui quidditatiuè, & intuitiue cognoscunt diuinam essentiam, & non per speciem intentionalem impressam illius, quia ista non est possibilis, sed immediatè per ipsam diuinam essentiam.

23 Tamen hæc D. Thomæ sententia non immeritò difficilis visa est Patri Suarez lib. 6. de anima separata cap. 5. est enim facilius, & magis cõformis principijs tam Aristotelis, quam Scoti, sententia, quæ per oppositum affirmat, animam separata quidditatiuè, & intuitiue cognoscere se ipsam media specie intentionali sui, non secus, ac intelligit quidditatiuè, & intuitiue Angelos, & alias animas, intra spheram sue actiuitatis realiter, & præsentialiter existentes, medijs speciebus intentionalibus ipsorum, & non immediatè per ipsorum substantias; quod non leuiter potest suaderi.

24 Primò, quia ex Aristot. ad nullam cognitionem intellectus noster ex natura sua est in actu primo, sed in pura potentia, & tanquam tabula rasa: ergo indiget etiam in statu separationis aliquibus formis, per quas in actu primo, & antequam actualiter intelligat, potens intelligere constituarur; Rursus formæ, per quas debet constitui in actu primo potens intelligere sua obiecta, non sunt ipsa obiecta. secundum suum esse reale,

& naturale, sed secundum suum esse intentionale, quia secundum eundem Aristotelè. debent esse formæ sine materia; vbi per formas sine materia (vt sæpè aduertit Scotus) non intelligit Arist. formas spirituales; aliàs species intentionales sensibiles perperam appellasset Aristotel. sicut appellat formas sine materia, cum non spirituales, sed potius materiales sint; sed intelligit species intentionales, quæ formæ sine materia ab Aristot. nuncupantur relatè ad formas reales, seu naturales, quæ etiã contingat esse spirituales, vt sunt animæ nostræ, & Angeli; non possunt in sensu Aristotelico formæ sine materia appellari, cū non sint formæ intentionales, sed potius reales, seu naturales: sentit ergo Arist. esse necessarium, etiã in anima separata, ad se intelligendã, quòd prius intellectus eius cõstituat in actu primo potens intelligere suam animã per speciem intentionalem illius. Quibus accedit id, quod etiam docet Arist. nimirum, ad intelligendum, simpliciter necessarium esse, quòd intelligens fiat prius ipsum intelligibile; quod non de esse reali, sed de esse intentionali, & virtualiter representatiuo omnes intelligunt. Fauet etiam instantia coloris existentis secundum suum esse reale in pupilla, oculi, qui à potentia visiva talis pupillæ non videtur, etiam si sit ei intime-

penetratus, & vnitus, non alia ratione, nisi quia cum sit materiale obiectum ex defectu medij requisiti ad mittendam speciem sui in potentia visiva, de facto illam non emittit; & ad sentiendum, sicuti, & ad intelligendum simpliciter necessarium est, quod potentia cognoscitiua, siue sensitiua, siue intellectiua sit prius natura constituat in actu primo per speciem intentionalem sui obiecti, potens illud sentire, vel intelligere, nec villo modo sufficere, quod prædictum obiectum secundum suam esse reale sit intimè præsens per vnionem, aut per identitatem ipsi potentia cognoscitiua.

25. Secundò suaderi potest ex inconuenienti, quod ex opposita sententia sequeretur, nimirum, quod anima etiam in statu coniunctionis quidditatiuè, & intuitiue se ipsam cognosceret; quod non solum est falsum, sed pugnant cum experientia. Sequela patet; nam si constituta esset ex se, & per suam substantiam in actu primo potens cognoscere se ipsam, non dependeret à sensibus, neque à conuersione ad phantasma, etiam in statu coniunctionis in prædicta cognitione; nam intellectus noster pro hoc statu in tantum pendet à sensibus, & à conuersione ad phantasma in sua actuali cognitione rerum sensibilibus, in quantum id, per quod constituitur in actu pri-

mo potens cognoscere res sensibiles (scilicet species impressæ) tam id suo esse, quam in sua cooperatione cum intellectu à sensibus, & à conuersione ad phantasma dependet. Quod confirmari, & declarari potest instantia cognitionis per se infusæ, qua anima Christi in statu coniunctionis cognoscebat se ipsam, & alias substantias spirituales in proprio genere, cognitione quidditatiua, & intuitiua independentè à sensibus, & à conuersione ad phantasma, & non alia ratione, nisi quia id, per quod constituta fuit in actu primo potens illa cognoscere, neque in suo esse, neque in sua cooperatione cum intellectu pendebat à sensibus, & à conuersione ad phantasma; nam fuerunt species impressæ à Deo per se infusæ.

26. Ad fundamentum adductum pro sententia D. Thomæ patet ex dictis in prima probatione nostræ sententiæ num. 24. nullum creatum obiectum, etiã si sit spirituale, posse mouere, actuare, & determinare potestiam cognoscitiua ad sui cognitionem per suum esse reale, & naturale, etiã si sit ei intimè præsens, & vnitus, imò cum illa realiter identificatum; sed hæc solum posse præstare per suum esse intentionale, & virtualiter representatiuum ipsius obiecti, vt sunt species intentionales impressæ; nec mirum, cum actualis cognitio, ad cuius produ-

ductionem simul cum potentia cognoscitiua effectiue concurrat, solum habeat esse intentionale, & inexpressa, & formaliter representatione obiecti consistens. Imò si potentia cognoscitiua sensitiua sit, vnio, seu cōtiguatio obiecti secundum suum esse reale cum illa, impedit sensationem; quia cum obiectum eius materiale sit, ad producendam speciem intentionalem sui, ad sensationem requisitam, indiget aliquo medio, quo prædicta species deferatur, & depuretur, vt ex professo docuimus cum Aristotele, & Scoto 2. libro huius operis, disp. 12. quæst. 1.

27. Ad instantias Angelorum, & beatorum, ad contrarium suadendum adductas respondemus, prædictas instantias nihil amplius quam petitionem principij continere. Sicut enim de anima separata affirmamus non cognoscere se ipsam quidditatiua, & intuitiua cognitione immediatè per suam essentiam, sed per speciem intentionalem impressam illius; idem pariformiter, & propter easdem rationes sustinemus de cognitione, qua Angelus quidditatiue, & intuitiue se cognoscit. Et quamuis D. Thomas, & eius affectus sustineant, speciem intentionalem impressam diuinæ essentia esse impossibilem; nos tamen cum Scoto in 2. dist. 3. quæst. 9. & cum ferè iam communi inter recentiores sententi-

am oppositum sustinemus: semel autem admittà possibilitate speciei impressæ diuinæ essentia, non apparet, cur de facto non sit admittendum, beatos quidditatiue, & intuitiue cognoscere diuinam essentiam per prædictam speciem: nam licet Deus sua absoluta potentia possit speciali concursu supplere cōcursum, quem præstat prædicta species diuinæ essentia impressa; non secus, ac supplere potest concursum effectivum cuiuscumque alterius causæ secundæ; tamen de facto id non contingit, quia conaturalius est sinere causas secundas, effectus, ad quos sunt destinatæ, operari præstando solum concursum generalem, quo indigent, vt actualiter operentur.

28. Quintum, quod vertitur in dubium, est, quomodo anima separata cognoscat Deum? & primum certum est, animam separatam ex cognitione, tam sui, quam aliorum effectuum Dei, quos naturali lumine cognoscit, posse arguitiue, & abstractiue in cognitionem certam deuenire, non solum aliorum attributorum Dei, vt quod sit intelligens, volens, bonus, iustus, &c. sed etiam aliorum prædicatorum quidditatorum vniuersalium, in quibus vniocè cum aliquibus creaturis conuenit, vt quod sit ens, substantia, spiritus, &c. imò aliquorum modorum intrinsecorum.

corum Dei, vt quoddam sit independens ab alio, infinitus, actus purus, &c. Ratio est, quia si hæc præstare potest anima in statu coniunctionis, vt ex professo statuiamus disput. 4. huius libri quæst. 3. quanto magis in statu separationis, in quo modus cognoscendi ipsius perfectior, & purior est.

29 Secundum certum, imò de fide est, animam separatam non posse solo lumine naturali sui intellectus videre, seu clarè, & intuitiue cognoscere ipsum Deum: ita definitum est in Concilio Vienensi, & refertur in clementina *Ad nostrum de hereticis contra Begardos, & Beginas*, oppositum asserentes; & colligitur ex scripturis, in quibus vita æterna, seu beatitudo nostra, quæ in visione clara, & intuitiua Dei, eiusque fruitione consistit, appellatur donum gratuitum Dei, ad Romanos 6. *Gratia Dei vita æterna; & Psalmo 83. Gratiâ, & gloriam dabit Dominus; & ex alijs scripturis, in quibus retributio vitæ æternæ specialiter Deo attribuitur, quibus denotatur, viribus naturæ eam obtineri non posse; ita Psalmo 138. Isaia cap. 64. Lucæ 12. Ioannis 1. & 10. & primæ ad Corinthios cap. 2. & alibi sæpè.*

30 Sed quamuis omnes Catholici præfatum asserunt, tamen in assignanda ratione anxij sunt; est enim difficile assignare

rationem; quæ positius conuincat, animam separatam non posse ex viribus sui intellectus Deum videre, seu clarè, & intuitiue cognoscere, cum ex vna parte anima separata ad cognoscenda sua obiecta conuersione ad phantasma non indigeat, ideoque potens sit substantias spirituales, quæ intra sphaeram suæ actiuitatis realiter representantes, & existentes sunt, clarè, & intuitiue cognoscere; & ex alia parte substantia spiritualis simpliciter infinita, vt est diuina essentia, non solum sub obiecto adæquato nostri intellectus contineatur; sed etiam intellectui animæ separatæ sit intimè realiter præsens, & existens; & demum ex eo, quod diuina essentia terminet cognitionem intuitiuam animæ separatæ, nulla imperfectio argui possit in diuina essentia: quod enim res aliqua ab alia imperfecta videatur, seu clarè, & intuitiue cognoscatur, nullum argumentum est, ipsam, quæ videtur, esse imperfectam; potest enim res inferior superiorem clarè, & intuitiue cognoscere, licet non comprehendere, vt Angelus inferior superiorem, & anima separata omnes Angelos.

31 D. Thomas 1. part. quæst. 12. art. 4. & 1.2. quæst. 5. art. 5. & 3. contra gentes cap. 52. hæc asserit rationem; quando modus essendi rei cognitæ excedit modum essendi naturæ

cog-

cognoscentis, necessarium est, quod cognitio illius rei sit supra naturam cognoscentis; sed modus essendi diuinæ naturæ excedit modum essendi naturæ intellectualis creatæ: ergo cognitio diuinæ naturæ erit supra naturam creaturæ intellectualis, qualis est anima separata.

32 Maiorem sic probat Diuus Thomas; cognitio contingit secundum quod cognitum est in cognoscente; sed cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis; ergo cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundum modum suæ naturæ, ac proinde si alicuius cogniti modus essendi est supra modum essendi naturæ cognoscentis, etiam cognitio talis cogniti erit supra naturam cognoscentis.

33 Vt autem probet minorem, supponit, modum essendi rerum, ad cognitionem requisitum, & in quo esse debet similitudo inter cognoscentem, & cognitum, esse in triplici differentia; quædam enim res sunt in materia individuali, vt omnia corporalia; quædam verò per se subsistunt extra materiam, vt substantiæ separatæ, quæ tamen non sunt suum esse, sed habent esse ab alio receptum, vt Angeli; & animæ separatæ; & demum vnica tantum est substantia per se subsistens extra materiam, quæ etiam est suum esse, & illud non recipit ab alio, nêpè substantia diuina:

†

hoc supposito, sic probat minorem; omnis natura intellectualis creata est composita ex esse, & essentia; Dei autem natura est incomposita, & purus actus, ac suum esse: ergo modus essendi naturæ diuinæ est supra modum essendi cuiuscumque creaturæ intellectualis, illumque excedens.

34 Rursus ad cognitionem requirit, quod cognitum, & cognoscentem habeant eundem modum essendi ex tribus supradictis, confirmat D. Thomas inductione; nam sensus, cum sit potentia vitalis, altiorisque ordinis, quam sensibilia per se, non mouetur ab illis secundum esse reale ipsorum, sed secundum esse intentionale, quod habent in specie sensibili; & quia potentia sensitua subiectatur in organo materiali, & corporeo; ideo non cognoscit, nisi materialia, & ea quidè solum, vt singularia sunt, quia singularitas à materia desumitur: intellectus autem humanus, quia est corpori vnitus, non cognoscit etiã naturaliter, nisi materialia; & corporalia, vel saltem spiritualia per modum corporalium; sed quia non est potentia organica, cognoscit materialia in vniuersali. Rursus Angelicus intellectus, cum nullo modo sit corpori vnitus, naturaliter cognoscit incorporea, tam in singulari, quam in vniuersali; ergo quia est compositus ex esse, & essentia; non poterit naturaliter cognoscere diuinam

Mm

lub

substantiam, cum hæc non sit composita ex esse, & essentia, sed purus actus.

35. Hic est discursus D. Thomæ ad probandum, neque animam separatam, neque Angelos solo lumine naturali posse Deum clarè, & intuitiue cognoscere, ab ipso quidem minus syllogisticè propositus, vt nouit Scotus in 4. dist. 49. quæst. 11. & ideò est discursus satis obscurus, tam in textu D. Thomæ, quam, pro vt ab alijs passim refertur; satis tamen clarus, pro vt à nobis positus est, & quoad formam benè concludit; quoad ad materiā verò impugnatur, & reprobatur, non solum ab Scoto in 1. dist. 3. quæst. 3. §. *Cōgruentia*, & in 4. dist. 49. q. 11. §. *Respondeo*, & in quodl. 14. artic. 2. §. *Sed contra*, sed etiam ab Sminsig de Deo yno tractatu 2. disp. 6. quæst. 2. & à Molina 1. par. quæst. 12. art. 4. & communiter ab Scotistis.

36. Impugnat autem Scotus principium illud in maiori discursus D. Thomæ assumptum, *quòdo modus essendi rei cogniti excedit modum essendi nature cognoscentis, necessarium est, quòd cognitio illius rei sit supra naturam cognoscentis*; primò, quia inter motiuum, & mobile, etsi requiratur aliqua proportio, sed non similitudo, sed potius dissimilitudo in modo essendi; sed obiectum, & potentia habent se sicut motus, & mobile; ergo quāuis inter illa requiratur aliqua pro-

portio; non tamen requiritur similitudo in modo essendi, vt assumit discursus D. Thomæ, sed potius dissimilitudo. Minor constat; maior probatur, quia mouens, & mobile se habent, vt actus, & potentia, quæ, etsi aliquam proportionem requirant, sed nullo modo requirunt similitudinem in modo essendi; sed potius dissimilitudinem, vt inductione patet.

37. Secundò impugnat, quia etiam si ad naturalem cognitionem requiratur proportio inter potentiam cognoscentem, & obiectum cognitū; hæc autem non aufertur inter intellectū animæ separatæ, & ipsum Deum, ex eo quòd modus essendi ipsius Dei excedat modum essendi animæ separatæ; aliàs anima separata non posset naturaliter Angelum cognoscere, cum modus essendi Angeli excedat modum essendi animæ separatæ; & idem esset iudicium de Angelo inferioris speciei respectu Angeli speciei superioris; quæ manifestè falsa sunt; neque admittuntur à D. Thoma.

38. Respondent Thomistæ ex mente D. Thomæ non qualemcumque excessum obiecti in modo essendi respectu potètiæ intellectiue impedire proportionem requisitam ad naturalem intellectiōem; sed solum excessum in aliquo modo essendi ex tribus assignatis à D. Tho. quorū num. 33. mentionem fecimus. Et quia tam animæ separatæ, quam

quàm Angeli participant secundum modum essendi ex tribus ibi à D. Tho. numeratis; nam tam animæ separatæ, quam Angeli sunt substantiæ per se subsistentes extra materiā, quæ non sunt suum esse, sed illud à Deo recipiunt; ideò animam separatam habere proportionem requisitam ad naturaliter cognoscendum Angelum, & Angelum inferiorē ad cognoscendum superiorē; secus verò ad cognoscendum naturaliter Deū, quia Deus habet diuersum modum essendi, ac habent Angeli, & animæ separatæ ex tribus enumeratis à D. Thoma; nam non solum est substantia per se subsistens extra materiā, sed etiam habet, quòd sit suum esse, & purus actus.

39. Sed sanè responsio ista petitio principij est; supponit enim, vt certū, quod negamus, scilicet, causam, ob quā intellectus creatus (vt est animæ rationalis separatæ) non potest viribus suis clarè, & intuitiue Deū cognoscere, non esse aliam, nisi quia modus essendi intellectus creatus, est valde inferior modo essendi ipsius Dei, cū intellectus creatus non sit tuū esse, nec actus purus; Deus autem sit suū esse, & purus actus. Licet enim omnes Catholici fateamur, intellectū creatum non posse viribus suis Deū clarè, & intuitiue cognoscere; tamē ratio huius impotentiæ non est, quia intellectus creatus, & Deus habent diuersos predictos modos essendi; aliàs, vt

benè obijcit Scotus, sequeretur, quòd cōiūctum ex intellectu creato, & lumine gloriæ non posset viribus suis, clarè, & intuitiue Deū cognoscere; siquidē totum hoc coniunctū inferiorē modum essendi habet à modo essendi ipsius Dei, cum non sit suum esse, & purus actus, sicuti est ipse Deus; & ratio à priori est, quia sicuti quòd anima separata non sit suum esse, & purus actus, non tollit ab illa potentiam ad clarè, & intuitiue cognoscendas substantias spirituales, quæ intra spheram suæ actiuitatis sunt realiter presentes, & existentes; ita quòd Deus sit suum esse, & actus purus, non tollit ab illo, quòd sub obiecto adæquato intellectus animæ separatæ cōtineatur; ergo ex hac diuersitate essendi intellectus creatus, & Dei, non rectè conuincitur impotentia, quā de facto habet intellectus creatus clarè, & intuitiue cognoscendi Deū; ex alio ergo capite venanda erit hæc impotentia.

40. Neque ratio, quā assumit D. Tho. ad probandam maiorem sui discursus, intèrum probat; nam, vt benè vidit Scotus, cum cognitū non sit in cognoscente secundum suum esse reale (hic enim modus essendi potius impedit, quā iubat ad cognitionem naturalem) sed secundum suum esse intentionale, seu representatiuū ex eo, quòd cognitio contingat, secundum quòd cognitum est in cognoscente, non rectè infertur,

ad cognitionem requiri, quod cognoscens, & cognitū debeāt proportionari quoad modū essendi realē vt cōtēdit D. Thom. sed quoadmodum essendi intentionālē, seu reprāsentatiuū.

41 Item inductio facta à D. Tho. (quam num. 34. retulimus) non solum non cōuincit, ad cognitionem naturalem necessariō requiri, (saltem, quod cognoscens, & cognitum in actualitate, & abstractione à materia debeant assimilari (vt contendit discursus D. Thom. iuxta expositionē Caietani 1. part. q. 12. art. 4. Capreoli in 4. dist. 49. q. 4. Soti ibidem q. 2. art. 2. Ferratæ 3. contra gentes cap. 52.) sed potius conuincit oppositum; nam intellectus animæ separatæ singularis est, & tamen cognoscit vniuersalia, & in sentētia D. Thomæ est accidens, & tamen naturaliter cognoscit substantias; item est immaterialis, & tamen res materiales cognoscit, & idem est iudicium de intellectu Angelico. Quod enim conuincit prædicta inductio, si benè perpendatur, solum est assignari posse alias rationes, ob quas potentia cognoscitiua, siue sensitua, siue intellectiua sit, non possit naturaliter se extendere ad aliqua obiecta percipiēda; quod discurrendo per prædictam inductionem facile ostendi potest.

42 Nam in primis, quod sensus nō moueatur à sensibilibus per se secundum suum esse rea-

le, sed secundū suum esse intentionale, quod habent in specie impressa ipsorū, non prouenit præcisē ex eo, quod sensibilia per se habeant esse materiale; tum quia etiā potētiæ sensitivæ materiales sunt, & consequēter quoad hoc eiusdē rationis cum suis obiectis per se; tum etiam quia anima separata ad cognitionem, quā habet aliarum animarū separatarum nō mouetur secundū intellectū ab alijs animabus separatis, secundum esse reale ipsarū, sed secundum esse intentionale, quod habēt in speciebus impressis ipsarū; & tamē omnes animæ separatæ æquales sunt, tam in immaterialitate ipsarū, quā in specifica perfectione; sed prouenit (vt n. 26. dicebamus) quia cum actualis cognitio, siue sensitua, siue intellectiua sit, solū habeat esse intentionale, in expressa, & formaliter reprāsentatione obiecti cōsistēs, necessariū est, vt obiectum, quod simul cū potētia cognoscitiua ad productionē illius efficienter cōcurrat, de facto cōcurrat, non secundū suum esse naturale, sed secundū suum esse intentionale, & virtualiter reprāsentatiuū sui ipsius, quale est, quod habēt in specie impressa.

43 Deinde, quod potētiæ sensitivæ nō cognoscant, nisi materialia obiecta, & ea solū attingant in singulari, non prouenit à priori, & tanquam à causa ex eo, quod subiectentur in organo materiali, & corporeo; nam acci-

accidentia (vt sunt in sententia D. Thomæ potētiæ sensitivæ) neque specificationem, neque indiuiduationem desumunt à subiectis, vt ex professo cū Scoto, & cōmuniōri sententia docuimus 1. lib. Physicorū, disp. 6. q. 1. sect. 3. sed prouenit ex eo, quod obiectū earum adæquatū solum est ens sensibile, & consequēter quid materiale; & insuper cum potētiæ abstractiue non sint, sicut est potētia intellectiua, semper tendunt in sua obiecta, vt existunt à partec rei, & nihil existit à partec rei, quod singulare non sit.

44 Demum, quod intellectus humanus in statu coniunctionis non cognoscat naturaliter nisi materialia, & corporalia, vel saltem spiritualia per modum corporalium, non prouenit ex eo, quod in dicto statu sit minus spiritualis, ac est in statu separationis; sed quia species impressas, quibus ad suas intellectiones indiget, in statu coniunctionis naturaliter solum accipit ministerio sensuum, quæ eo ipso solum esse possunt reprāsentatiuæ obiectorum sensibilibus, & consequēter materialium. Et quamuis nō sit potētia organica, tamen ratio à priori, ob quam potēs est cognoscere materialia in vniuersali, non est hæc; sed quia est potētia abstractiua, & consequēter potens cognoscere naturas communes à cōditionibus singularibus abstractas, & præci-

tas, & quoad hoc idem est iudicium de intellectu Angelico cum proportione debita.

45 Propter hæc Scotus notat locis num. 35. citatis alia via magis efficaciter probat, non posse animam separatam, neque aliquem ex Angelis naturaliter, & ex viribus proprijs videre, seu clarē, & intuitiue cognoscere ipsum Deum; ratio Scoti in virtute talis est; ad cognitionem clarā, & intuitiuā alicuius obiecti (vt ex dictis cum Scoto disp. 5. huius libri quæst. 4. præsuppono) simpliciter necessariū est, quod obiectum sit potētiæ cognoscitiuæ, vel in se, vel in aliquo eminentiori realiter præsens; & existens obiectiue, id est, quod per suum esse reale præsens; & existens moueat, & determinet potētiā ad sui cognitionem, vel immediatē, vt placet aliquibus, vel media specie intentionali impressa, vt nobis magis placet; sed neque anima separata, neque Angelus, neque quæcumque alia imaginabilis creatura potest viribus suis naturalibus præstare, quod Deus in se, vel in aliquo eminentiori (nihil enim est eminentius Deo) sit eorum intellectui realiter præsens, & existens obiectiue, id est, quod per suum esse reale præsens; & existens moueat, & determinet ipsorum intellectum ad cognitionē ipsius Dei, neque immediatē, neq; media specie impressa

Dei; quia cum talis motio, & determinatio sit effectus ad extra, solum pendet ex libera voluntate Dei: ergo ex hoc capite manifeste concluditur, neque animam separatam, neque Angelum posse naturaliter, & ex viribus suis proprijs videre, seu clarè, & intuitivè cognoscere ipsum Deum.

46. Dices cum Suario, & alijs, hoc Scotico discursu solū probari cognitionem clarā, & intuitivam Dei esse supernaturalē in modo suæ productionis, non verò in sua entitate, quod nō est sufficiens, nam etiam hoc pacto affirmari potest, productionem anime rationalis, resurrectionē mortui, & restitutionem visus in homine cæco esse supernaturalēs, quatenus hæc à nulla causa naturali fieri possunt.

47. Respondeo, diversam difficultatem esse, an cognitio clara, & intuitiva Dei sit supernaturalis quoad substantiam, ab ea, quam in presenti examinamus, scilicet an animæ separatæ, vel Angelus possint naturaliter, & ex viribus suis Deum clarè, & intuitivè cognoscere? Quis hoc dubitabit? ergo si Scoti discursus ipsis aduersarijs consentientibus, optime conuincit id, quod in presenti probare intendimus, scilicet neque animam separatā, neque Angelum, neque quamcumque aliam imaginabilem creaturam posse naturaliter, & ex viribus suis Deum clarè, & intuitivè cognoscere; quod

prædictus discursus non probet, cognitionem clarā, & intuitivam Dei esse supernaturalē quoad substantiam, quid ad rem? Nunquid necessarium est, quod diuersæ conclusiones vnico, & eodem discursu comprobentur?

48. Etsi petas, quid senserit Scotus circa priorem difficultatem? Respondeo, Scotum in 2. dist. 3. quæst. 9. §. *Ad quæstionem*, non solum docuisse, sed etiam probasse, dari posse in intellectu creato duplicē cognitionem clarā, & distinctā ipsius Dei, vnā abstractiuā, quæ etiam clarè, & distinctè repræsentet diuinam naturam; sed non vt realiter præsens, & existens est; alteram intuitiuā, & quæ non solum illam clarè, & distinctè repræsentet, sed etiam, vt realiter præsens, & existens est, quæ distinctione supposita, docet, quod etiam si cognitio abstractiua, clara, & distincta Dei possit dici supernaturalis quoad modum, & in quantum nullus intellectus creatus potens est, viribus suis acquirere speciem impressam requisitam ad prædictam cognitionem eliciendam; nihilominus in sua entitate esse naturalem, sumpto naturali, prout distinguitur contra simpliciter supernaturale, qualia sunt dona gratiæ, & gloriæ; quia talis cognitio debita erat Angelis ex dono suæ creationis; & ideò de facto, & ex naturali prouidentia

infusa fuisse Angelis in instanti suarum creationis species impressas, ad eliciendas prædictas cognitiones requisitas. De cognitione autem non solum clara, & distincta Dei, sed etiam intuitiua, & facili, in qua simul cum fruitione consistit nostra beatitudo; non solum docet esse supernaturalem quoad modum, sicut de cognitione abstractiua dixerat; sed etiam in 4. dist. 49. q. 1. affirmat esse simpliciter supernaturalem, qualia sunt dona gratiæ, & gloriæ; ideòque intellectum creatū præter speciem, indigere aliquo supernaturali comprincipio, quod communiter appellatur lumen gloriæ, quod simul cum intellectu beatorum concurrat ad illius elicitionem, vel aliquo speciali concursu Dei supplere vices luminis gloriæ. Neque obstat, si dicas, Scotum loco quarti citato negasse necessitatē luminis gloriæ ad visionem beatificam; nam Scotus solum negat necessitatē luminis gloriæ ad hoc, vt intellectus disponatur ad recipiendam visionē beatificā, & similiter ad illuminandū obiectū; tamen ad eliciendam visionē beatificam semper requirit aliquod comprincipiū supernaturale, quod communiter appellatur lumen gloriæ, quod simul cum intellectu effectivè concurrat.

49. Sextum, quod vertitur in dubium, est, an anima separata

possit naturaliter ex viribus sui intellectus cognoscere clarè, & intuitivè accidentia supernaturalia, realiter præsentia, & existentia intra spheram actiuitatis sui intellectus? Cui dubitationi in principijs Scoti sub distinctione respondendum est, nam accidentia supernaturalia sunt in duplici differentia, quædam enim sunt, quæ in suo esse intrinsecè non includunt, neque involvunt aliquid increatū, vt habitus fidei, spei, & charitatis, existentia corporis Christi in Eucharistia, &c. alia verò sunt, quæ in suo esse intrinsecè includunt, vel involvunt, vt quid connotatum, sine quo clarè, & intuitivè cognosci non possunt, aliquid increatum, vt vnio hypostatica, visio beatifica, &c.

50. Si sermo sit de accidentibus supernaturalibus prioris classis, dicendum est cum Scotto in 4. dist. 10. quæst. 8. §. *Respondeo*, prædicta accidentia supernaturalia, si intra spheram actiuitatis intellectus anime separatæ realiter præsentia, & existentia sint, posse à prædicta anima naturaliter, & ex viribus sui intellectus clarè, & intuitivè cognosci: ratio est, quia cū anima separata ex vna parte non dependeat in sua cognitione à phantasmatibus potens est ad cognoscenda omnia entia spiritalia, quæ sub eius obiecto adæquato continentur; & ex alia entia spiritalia, quæ

tumvis supernaturalia sint, sub obiecto adæquato intellectus animæ separatae contineantur, & insuper ad productionem suarum specierum intelligibilibus, non liberè, sed naturaliter concurrant, nullum caput apparet, ex quo prouenire possit, animam separatam non posse naturaliter, & ex viribus sui intellectus, clarè, & intuitiue cognoscere accidentia supernaturalia prioris classis, quæ intra spheram actiuitatis sui intellectus sunt realiter præsentia, & existentia.

5.1 Si verò sit sermo de accidentibus supernaturalibus posterioris classis, dicendum est, non solum cum Scoto, sed etiam cum communi sententia, prædicta accidentia supernaturalia non posse clarè, & intuitiue cognosci naturaliter, & ex viribus proprijs, neque ab intellectu animæ separatae, neque ab aliquo intellectu creato, etiam si intra spheram actiuitatis illius realiter præsentia, & existentia sint: ratio est, quia cum accidentia supernaturalia posterioris classis in suo esse intrinsecè includant, seu involvant, ut quid connotatum, aliquid increatum, nimirum unionem hypostaticam, diuinum Verbum, visionem beatificam, diuinam essentiam, non poterunt clarè, & intuitiue cognosci, nisi etiam simul cognoscatur illud connotatum, à quo in suo esse intrinsecè depen-

dent; nam sicut res se habent ad esse, ita ad cognosci; sed ens increatum, scilicet, Deus, neque ab intellectu animæ separatae, neque ab aliquo intellectu creato potest naturaliter, & ex viribus proprijs clarè, & intuitiue cognosci, ut discursu Scotico num. 45. ostensum est: ergo neque accidentia supernaturalia posterioris classis poterunt clarè, & intuitiue cognosci, neque ab intellectu animæ separatae, neque ab alio creato, naturaliter, & ex proprijs viribus.

5.2 Septimum, & vltimum, quod vertitur in dubium est, an animæ separatae. (& idem est iudicium de Angelis) cognoscere valeant naturaliter, & ex viribus suis clarè, & intuitiue secreta cordium aliorum, quæ realiter præsentia, & existentia sunt intra spheram actiuitatis sui intellectus, intelligendo (ne in æquiuoco laboremus) nomine secretorum cordium operationes internas, tam volutate, quam intellectus, non qualescumque, sed tantum liberæ?

5.3. Partè negatiuam amplexus est D. Tho. 1. p. q. 57. art. 4. quæ omnes discipuli sequuntur, Caietanus, & recitiores super hunc locum, Ferrara 3. contra gentes cap. 154. Capreolus in 2. dist. 8. q. 1. artic. 1. D. Bonau. eadem dist. parte 2. art. 1. q. 6. Ricard. art. 2. q. 4. Durand. q. 5. Alensis 2. par. q. 26. membro 3. Gregor. in 2. dist. 9. q. 1. Mar-

Marfil. ibidem quæst. 6. art. 2. Henric. quodlib. 3. quæst. 13. 54. Præcipuum fundamentum huius tam communis sententiæ, sunt plures auctoritates, tam scripturæ, quam Patrum, in quibus cognoscere clarè, & intuitiue secreta cordium soli Deo attribuitur; Psal. 7. *Scrutans corda, & renes Deus*; & Psal. 43. *Ipse nouit abscondita cordi suo*; Ierem. 17. *Præcolum est cor hominis, & inscrutabile; quis cognosceret illud? ego Dominus, scrutans cor*; & 2. Paralipomenon. cap. 6. *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum*: eodem modo loquuntur sancti Patres: legantur Chrysostomus homilia 23. & 30. in Matth. ubi sic ait, *Humanorum cordium cognitio solius Dei est, qui ea formauit*; & Hieronymus epistola 40. ubi ponit hæc verba, *Deus est enim in conspectu peccatorum omnium solus, à quo, neque in corde meditata peccata abscondi possunt*; & circa illud Matthæi 9. *Ecce quidam de scriuis, & c.* sic ait, *Sed Dominus videns cogitationes eorum ostendit se Deum*.

5.5 His accedit ratio, qua ad idè probandū vsi sunt D. Tho. Caietanus, Ferrariensis, & Capreolus locis citatis, quæ talis est, volutās creata soli Deo subiacet; ergo ea, quæ ex volutate creata pēdēt, soli Deo, cui subditur ipsa volutās, nota esse poterūt: tales sunt actus volutatis, & intellectus liberi, qui dicuntur secreta cordium; ergo soli Deo nota esse poterunt secreta cordium.

5.6 Nobis autem tenendum est cum Scoto in 2. dist. 9. quæst. 2. ad 1. & in 4. dist. 10. quæst. 8. ad 3. & dist. 45. quæst. 4. ad 2. tam animas separatas, quā Angelos valere naturaliter, & ex viribus suis ad cognoscendum cognitione clara, & intuitiua, omnia secreta cordium aliorum, quæ intra spheram actiuitatis suorum intellectuum realiter, & præsentialiter existunt: de facto tamen ab ipsis non cognosci, sed solum à Deo, quia Deus sua speciali prouidentia hoc impedit: Scoti sequuntur omnes discipuli, Licherus, Tartaretus, Maitonis, & Maior in 2. dist. 9. citata, & etiā dist. 7. Pater Antonius Hiquæus in commentarijs ad 4. dist. 45. q. 4. Caueillus disp. 4. de anima separata. sect. 5. Rada 2. part. controuersiarum, controuersia 8. art. 3. cōclusi 4. & ex alijs in terminis tenent eandem sententiam: Ockhamus in 2. dist. 9. q. 20. Gabriel in Canonem Missæ lect. 31. & in 2. dist. 9. q. 2. art. 2.

5.7 Probatum primò hæc nostrā, & Scoti sententia, & est ratio à priori, quia, ut supra dicebamus, tam Angeli, quā animæ separatae, cū in sua cognitione non pendeant à phantasmatibus, possunt naturaliter, & ex viribus suis clarè, & intuitiue cognoscere omne ens creatū, quod sub obiecto adæquato suorum intellectuum continetur, etiā si sit spirituale, dum modo intra spheram actiuitatis suorum

Intellectuum realiter præsens, & existens sit: sed secreta cordium, ut sunt actus voluntatis, & intellectus liberi, entia creata sunt, & sub obiecto adæquato intellectus, tam Angelorum, quam animarum separatatum continentur; ergo si realiter præsenta, & existentia sint intra sphaeram actiuitatis predicti intellectus, poterunt, tam ab Angelis, quam ab animis separatis clarè, & intuitiue cognosci naturaliter, & ex viribus suis, nisi impediuntur à Deo speciali sua prouidentia.

58 Huic efficaci rationi respondent aliqui Thomistæ, inter quos sunt Caiet. & Capreol. locis supra citatis, non omnia entia creata naturaliter cadere posse sub obiecto adæquato intellectus animarum separatatum, & Angelorum, sed tantum entia creata, quæ habent esse necessarium; nam si esse, quod habent, liberum sit, ut est esse actuum, in quibus dictum est consistere secreta cordium, etiam si actu realiter præsenta, & existentia sint intra sphaeram intellectus animarum separatatum, & Angelorum, non posse naturaliter cadere sub obiecto adæquato intellectus ipsorum.

59 Sed quis non videt, responsionem istam petitionem principij continere? Assumit enim, ut certum id, de quo est præsens controuersia, scilicet, actus liberos, in quibus consistunt secreta cordium, ab animabus se-

paratis, & ab Angelis cognosci non posse, neque sub obiecto intellectus eorum adæquato naturaliter posse cadere, quod non erat assumendum, sed probandum. Ratio autem à nobis facta oppositum demonstrat ex illo principio, ens creatum in tota sua latitudine est obiectum, non solum adæquatum, sed etiã proportionatum tam intellectus animarum separatatum, quam Angelorum; quod frustra ab aduersarijs restringitur ad sola entia creata necessaria; nã ex eo, quod aliqua entia creata sint operationes liberæ, et si optimè deducatur potius se esse, vel non esse, & consequenter, antequam sint, non posse, neque ab animabus separatis, neque ab Angelis naturaliter certò, & intuitiue cognosci; tamen supposito, quod iam extra causas sint actu, & realiter præsenta, & existentia intra sphaeram actiuitatis intellectus animarum separatatum, & Angelorum, quod non possint naturaliter ab ipsis clarè, & intuitiue cognosci, sicut cognoscuntur alia entia creata necessaria, vnde sequitur? Supposito, quod ad sui cognitionem (non obstante, quod sint operationes liberæ) non moueant predictos intellectus liberè, sicut supra dictum est, mouere ipsam Deum ad cognitionem sui, sed potius naturaliter, & necessariò, sicut mouent reliqua entia creata?

60 Propter hæc ijdem Caietanus,

ranus, & Capreolus secundo respondent, operationes liberas, in quibus secreta cordium consistunt, et si entia creata sint, nihilominus non cadere naturaliter sub obiecto adæquato intellectus Angelorum, & animarum separatatum, adhuc quando sunt extra suas causas actu, & realiter præsenta, & existentia (in hoc enim solo casu procedit præsens controuersia) quia Angeli, & animæ separatæ species intentionales, quibus indigent ad cognitionem suorum obiectorum, accipere non possunt ab obiectis, sed illas solum possunt habere per se infusas à Deo; Deum autem ex naturali, & communi prouidentia solum infundere Angelis, & animabus separatis species intentionales representantes res naturales; sumpto naturali, ut distinguitur contra liberum, non verò representantes operationes liberas. Verum hæc responsio, & assumit falsum, & adhuc falso admissio, etiam principium petit, sicut & prior. Assumit falsum, nam falsum est, non posse Angelos, & animas separatatas accipere species intentionales ab obiectis; præsertim si obiecta sint entia spiritualia, qualia sunt secreta cordium, ut quæst. 3; huius disp. cum Scoto ostendimus. Deinde dato, & non concessio, quod Angeli, & animæ separatæ non possint cognoscere aliquod obiectum per

species intentionales, ab illo acceptas, sed per species intentionales à Deo per se infusas, eorum responsio petitio principij est; nam sine probatione assumunt id, quod probandum erat, & in quo in ipsorum principij sita est tota controuersia, Deum, scilicet, ex naturali, & communi prouidentia solum infundere Angelis, & animabus separatatis species intentionales representantes res naturales, sumpto naturali, ut distinguitur contra liberum; non verò representantes operationes liberas. Ut enim in simili numero 59 dicebamus, ex eo, quod obiecta creata sint operationes liberæ, et si optimè deducatur, prædicta obiecta potuisse esse, vel non esse, & consequenter solum habebant esse in sua causa libera, & antequam naturaliter existerent, non esse neque Angelis, neque animabus separatatis naturaliter, & ex communi prouidentia debitas species per se infusas ad illa cognoscenda; tamen supponendo, ut supponimus, prædictas operationes liberas habere iã esse extra causas, & per illud esse realiter præsenta, & existentia intra sphaeram actiuitatis intellectus Angelorum, & animarum separatatum, quod non sint eis debitas species per se infusæ, naturaliter, & ex communi Dei prouidentia ad ipsas clarè, & intuitiue cognoscendas; sicut sunt debitas (ipsis consentien-

tientibus) species per se infusa, ad cognoscendum operationes necessarias, unde infertur, seu probatur? ergo responsio ista principium petit, sicut, & prior.

62. Secundò probatur nostra, & Scoti sententia, quia non est magis in proportionatus actus voluntatis intellectui separato, tam Angelico, quam humano, quam ipsa voluntas; sed intellectus separatus, tam Angelicus, quam humanus potens est naturaliter, & ex viribus suis cognoscere clarè, & intuituè aliorum voluntates, quæ actu, & realiter existunt intra spheram suæ actiuitatis; ergo & earum actus, si etiam actu, & realiter existant intra spheram suæ actiuitatis. Item intellectus separatus, tam Angelicus, quam humanus clarè, & intuituè cognoscit actus liberos proprios suæ voluntatis; ergo alius intellectus separatus, siue angelicus, siue humanus, saltem equalis, vel maioris perfectionis poterit etiam illos clarè, & intuituè cognoscere, dummodo realiter præsentis, & existentes sint intra spheram suæ actiuitatis; quia causæ æquæ perfectæ possunt in effectus æquæ perfectos eiusdem rationis, v. g. si hoc coloratum videri potest ab hoc oculo, poterit & ab omni alio, æquæ perfecto, vel perfectiori.

63. Respondent aliqui ex aduersarijs, actus liberos volun-

tates, etiam quando sunt proprijs, cognoscantur clarè, & intuituè naturaliter ab intellectu separato; non tamen quando sunt alieni, seu alterius, quia cum sint actus liberi, possunt à voluntate eius, cuius suat proprijs, alijs celari, vel manifestari, sicut ei placuerit.

64. Sed effugium istud optimè occludit Scotus loco quartè citato, ex eo quòd semel admisso id, quod contra Caietanum, Capreolum, & D. Thomam ostensum est, nimirum, operationes liberas, tam voluntaris, quam intellectus, in quibus secreta cordium consistunt, quando actualiter, & realiter existunt, sub obiecto intellectus separati, non solum adæquato, sed etiam proportionato cadere; nulla post ratio sufficiens assignari, obquam dicamus ab vnò quoque homine, vel Angelo posse celari secreta cordis sui, ne ab aliquo alio intellectu separato videantur, & eadem sola voluntate sua fieri manifesta. Nam quòd actus isti sint liberi, iam sæpè dictum est, solum concludere potuisse esse, vel non esse; non verò, postquam iam actu, & realiter existunt, posse celari, seu impediri eorum cognitionem à voluntate, à qua fuerunt elicit. Et confirmatur, quia si actus liber voluntatis, semel elicitus posset celari à voluntate; hoc fieret per alium actum voluntatis; ergo

gò saltem iste secundus actus posset naturaliter cognosci ab intellectu separato, nisi alio actu voluntatis celaretur, & sic in infinitum.

65. Ad auctoritatem scripturæ, quam Patrum adductas pro prima sententia respondetur, probare optimè vltimam partem nostræ, & Scoti sententiæ, scilicet, de facto secreta cordium ab Angelis, & animabus separatis non cognosci; sed solum à Deo scrutari, quia Deus ob bonū commune rerū intellectualium sua speciali prouidentia hoc impedit denegando Angelis, & animabus separatis generalē concursum, quo ad cognoscendū actualiter secreta cordium aliorū simpliciter indigent, & sine quo dici nō possunt habere potentiam proximā ad secreta cordiū cognoscenda, sed tantū remotam; non secus, ac certū est, multa posse Angelos malos facere circa nos ex viribus naturæ, quæ ob bonū cōmune facere non permittuntur à Deo, vt docent Magister sentent. in 2. dist. 7. cap. vlt. & Scotus in 4. dist. 10. q. 8. ad 3. qua ratione magi, qui opera Dæmonum fecerunt ranas, Sciniphes facere non poterunt, quia potentia naturalis Dæmonum ad hunc effectum præstandū impedita est à Deo, subtrahendo generalem suum concursum, quo Dæmones ad efficiendos actus Sciniphes simpliciter indigebant.

66. Neque contra istam expositionem vrgent ea, quæ obijcit Vazquez in 1. part. D. Thomæ tomo 2. disput. 2. 19. cap. 2. primum de facto Angelos custodes, & animas separatas Sanctorum cognoscere orationes nostras, quas ipsis offerimus, & bona desideria; ergo falsum assumit Scotus, dum affirmat, Angelos, & animas separatas de facto non cognoscere secreta cordium, quia Deus speciali prouidentia hoc impedit, denegando eis generalem concursum simpliciter necessarium ad eliciendā prædictam cognitionē. Secundum, quòd denegatio generalis cōcursus, ad actum cognoscenda secreta cordium simpliciter requisiti, esset tam Angelis, quam animabus separatis violenta, si naturaliter, & ex viribus suis valerent illa cognoscere.

67. Nam ad primum respondemus, ex eo quòd Angeli custodes, & animæ separatæ Sanctorum cognoscant de facto orationes, quas eis offerimus, & bona nostra desideria, non rectè inferri, Deum non ordinasse sua speciali prouidentia impedire, ne Angeli, & animæ separatæ cognoscerent secreta cordium, quæ aliàs naturaliter cognoscerent, si non impedirentur; sed quòd infertur, est Deum cum Angelis custodibus, & animabus Sāctorum separatis in casibus supradictis speciali priuilegio, ob causas sibi.

sibi notis in prædicta generali lege dispensasse: sicut ex eo, quod Beata Virgo de facto non contraxerit peccatum originale, non rectè inferitur, Deum speciali sua providentia non ordinasse, quod omnes descendentes ex Adamo per feminalem propagationem, Adamo peccante, contraherent in instanti suæ conceptionis peccatum originale; sed quod inferitur, est, Deum cum Beata Virgine speciali privilegio ob causas sibi notas in prædicta communi lege dispensasse, illam ab actuali contractione peccati originalis præferendo, quod actualiter ex vi legis contraheret, si non præservaretur.

68 Ad secundum dicimus, in sententia Scoti, & nostra, quæ sustinet (vt latè ostendimus 2. libro Physic. disp. 1. quæst. 4.) ad violentum per accidens se habere, quod sit contra principium innatum activum, & solum simpliciter requiri, quod sit contra principium innatum passivum, denegationem generalis concursus Dei, quo simpliciter indigent, tam Angeli, quam animæ separatae ad actualiter cognoscenda secreta cordium, etsi appellari debeat præternaturalis; non tamè violentam esse appellandam; quia etiamsi sit contra principium innatum, quod habent ad cognoscenda secreta cordium; tamen hoc principium non est passivum, sed activum. In sen-

tentia verò aliorum, qui admittunt, dari posse violentiam contra principium innatum activum, respondendum est, quod sicut ascensus aquæ ad replendum vacuum, non dicitur aquæ violentus, etiamsi sit contra eius innatam inclinationem tendendi deorsum, eo quod talis ascensus ordinatur ad replendum vacuum, quod est bonum commune totius universi; ita denegationem generalis concursus Dei, ad intelligendum actualiter secreta cordium simpliciter requisiti, non esse Angelis, & animabus separatis violentiam, etiamsi sit contra virtutem innatam, quam habent ad illa cognoscenda, eo quod talis denegatio ordinatur à Deo ad occultanda secreta cordium, quod est bonum commune omnium intelligentium.

69 Ad rationem principalem, quæ erat Divi Thomæ, respondetur, ex eo quod voluntas creata soli Deo subiaceat, non rectè inferri ea, quæ ex voluntate creata pendent, vt sunt secreta cordium, soli Deo, cui subditur ipsa voluntas, nota esse posse; aliàs, vt benè obijcit Durandus, sequeretur, neque substantiam animæ, vel Angeli; cum à sola voluntate Dei penderent, ab alio, quàm à Deo naturaliter posse cognosci, quod est falsum, etiam in sententia Divi Thomæ: sequela patet, nam si ea, quæ pendent ex arbitrio creato, à solo Deo cog-

nosci

nosci possunt, multò maiori ratione ea, quæ solum pendent ex libero arbitrio Dei. Ratio ergo Divi Thomæ, etsi optimè probet, operationes liberæ, tam voluntatis, quam intellectus, in quibus secreta cordis consistunt, à Deo cognosci, quia ab eo dependent; tamen quod neque ab Angelo, neque ab anima separata naturaliter cognosci valeant, supposito, quod sint extra suas causas actus, & realiter existentia, minimè probat, sed principium petit, vt supra contra Caietanum, & Capreolum ostendimus.

QUESTIO VI.

Et: ultima de loco, & motu localium animæ separatae.

DE modo, quo tam animæ separatae, quam Angeli sunt in loco, & similiter de modo, quo localiter moventur, ex professo disputavimus libro 4. Physicorum disputatione 1. quæst. 3. vbi aliqua scitu digna contra Vazquez, & Martinium statuimus; videantur ibi; nam semel discussa, iterum discutere superfluum est. Solum enim in hac ultima quæstione examinabimus aliqua, quæ ibi prætermisimus, & ad completam intelligentiam, tam loci, quam motus localis animæ separatae necessaria sunt.

2. Primum est, an *vbi*, seu præsentia definitiva, quæ est forma, à qua anima separata formaliter denominatur esse in loco, & quæ est terminus per se motus localis eius (vt loco citato statuimus) conveniat animæ separatae (idem est iudicium de Angelis) immediatè, & ratione suæ substantiæ; an mediatè, & ratione suæ operationes transeuntis?

3. Divus Thomas 1. part. quæst. 52. art. 1. & in 1. dist. 37. quæst. 3. & quodlib. 1. artic. 4. quem omnes Thomistæ sequuntur; affirmat, prædictum *vbi*, seu præsentiam localem non cõpetere Angelis, neque animabus separatis immediatè, & ratione suarum substantiarum, sed mediatè, & ratione suarum operationum; quorum fundamentum est, quia substantijs materialibus non competit *vbi*, seu præsentia localis immediatè, & ratione ipsarum, sed mediatè, & ratione alicuius accidentis superadditi, scilicet, quantitatis: ergo similiter substantijs spiritualibus, vt sunt Angeli, & animæ separatae *vbi*, seu præsentia localis non conveniet eis immediatè, & ratione sui, sed mediatè, & ratione alicuius accidentis superadditi; nimirum, operationem ipsorum transeuntium circa externam materiam.

4. Sed tenendum est cum Scotto in 2. dist. 2. quæst. 6. §. *Ad primam quæstionem*, & *Ad propositum*, tam

tam Angelis, quam animabus separatis cōpetere supradictū ubi, seu præsentiam localem immediatē, & ratione suæ substantiæ, & non mediatē, & ratione alicuius accidentis superadditi, nimirum, ratione suarum operationum; Scotum sequuntur omnes eius discipuli, Licherus quæst. 5. ar. 2. Cavelius de anima separata dispu. 6. section. 6. & ex alijs eandem sententiam tenent in 2. distinct. 2. D. Bonaventura part. 2. art. 2. quæst. 1. Gabriel & Gregorius quæst. 2. art. 2. Marsilius quæst. 2. art. 1. & plures alij; imò est vnus ex articulis Parisiensibus, qui oppositū dānat.

5. Probat Scotus hanc suam sententiam primò ad hominē; quia D. Thomas 1. part. quæst. 8. art. 1. probat, Deum ubique esse præsentem localiter, quia ubique operatur transeunter, quæ ratio, inquit Scotus, aut est nugatoria, seu petitio principij, aut si est legitima, probat oppositum sententiæ D. Thomæ; quod sic demonstrat, aut in ista ratione supponit D. Thomas, Deum ubique operari transeunter, & Deum ubique esse præsentem localiter, esse idem & sic prædicta ratio esset nugatoria, & petitio principij; nam in ea idem in re esset præmissa, & cōclusio; faceret enim hūc sensum Deus ubique operatur transeunter; ergo ubique operatur transeunter. Aut nō supponit esse idem; sed esse præ-

sens ubique, esse quid prius requisitum ad operandum ubique, & sic prædicta ratio legitima consequentia est, & à posteriori benè probat intentum; sed supponit oppositum sententiæ D. Thomæ, & nostram confirmat, scilicet, Deum non per suas operationes transeuntes, sed potius per suam substantiam esse præsentem ubique, & consequenter cum proportionem debitam eodem modo esse philosophandum, tam de Angelis, quam de animabus separatis.

6. Secundò probat Scotus, quia illud, quod est ratio essendi in loco, debet esse formaliter in illo, quod dicitur esse in loco; sed operationes transeuntes; quibus tam Angeli, quam animæ separatae operantur in externam materiam, non sunt formaliter in illis, cum inhæreant in externa materia, circa quam operantur; ergo prædictæ operationes transeuntes nō poterunt esse, neq; in Angelis, neque in animabus separatis rationes essendi in loco. Et confirmatur, quia neque Angeli, neque animæ separatae beatæ aliquid transeunter operantur in cælum empyreum, quia illud non est mutabile, neque mobile, & tandem dicuntur esse in illo, tanquam in loco; ergo ad hoc, quòd tã Angeli, quam animæ separatae sint in loco, impertinens est, quòd transeunter operentur, sed sufficit eorum

eorum substantia.

7. Tertiò probat ex inconuenienti, quod ex opposita sententia sequeretur, nimirum, quòd posset Angelus, & similiter anima separata pro suo arbitrio nullibi esse præseates localiter: sequela patet, quia cum operationes transeuntes, quas tam Angeli, quam animæ separatae exercent circa externam materiam, sint in libera eorum potestate, possunt pro suo arbitrio ab omnibus cessare; & consequenter nullibi esse localiter præseates, si ratio essendi præseates in loco, esset operatio eorum transiens in materiam externam; quæ sequela, etsi ab aliquibus deuoratur; sed rem crudam deuorant, vt in simili ostendimus contra Vazquez lib. 4. Physic. disp. 1. quæst. 3. num. 3 1. Reco- lantur ibi dicta.

8. Sed obijcit sibi Scotus Damascenum, qui varijs in locis videtur sustinere, res incorporeas, vt sunt Angeli, & animæ separatae, esse in loco per operationem: nam cap. 13. ait, *Incorporea natura ubi adest, & operatur, non corporaliter, sed spiritualiter continetur*: & infra in eodem capite, *Intelligentia dicitur circumscribi, ubi adest intellectualiter, & operatur*: & capit. 16. loquès de Angelis ait, *Intellectualiter ad esse, & operari, ubi utique misi fuerint*.

9. Ad has auctoritates Damasceni, quibus (vt aduertit Sco-

tus) maximè innituntur aduersarij, optimè respondet ipsemet Scotus, Damascenum non esse pro aduersarijs, sed pro nobis; tum quia supralatae auctoritates semper copulant *esse, & operari*, quod esset superfluitas, nisi supponeret Damascenus, aliud esse, Angelum esse in loco, & aliud esse, Angelum operari in loco. Tum etiam, quia cap. 20. expressè docet, *quòd cælū est continentia visibilium, & invisibilium creaturarum, & infra ipsum Angelorum virtutes includuntur*; ergo sentit Damascenus Angelos modò secundum suam substantiam ita esse in cælo, quòd includantur in illo, tanquam in loco, qui non includebantur secundum Damascenum (inquit Scotus) in principio suæ creationis; quia ipse capit. 17. videtur assentire Gregorio Theologo in hoc, quòd conditi fuere antecreationem corporalium creaturarum, & tunc non erant in loco, sicut modò sunt; & nihilominus potuerunt intelligere creaturam corporalem secundum D. Augustinum super *Genesim*; quia prius habuerunt cognitionem matutinam, quam vespertinam, & per talem intellectiōnem, seu operationem non ponit Damascenus illos præseates obiecto, tãquam in loco.

10. Ad fundamentum oppositæ sententiæ, concessio anteceden-

denti, negamus consequentiam; nam est fallacia accidentis, ex modo essendi in loco substantiarum materialium velle colligere modum essendi in loco substantiarum spiritualium, vt sunt Angeli, & animæ separatae; nam si substantia materialis est in loco, non ratione sui, sed ratione quantitatis, hoc est, quia est in loco circumscriptiue, id est, tota in toto loco, & pars in parte loci, quod conuenire non potest substantiæ materiali absque actuali extensione in ordine ad locum, & consequenter ministerio quantitatis; at substantia spiritualis, vt sunt Angeli, & animæ separatae, cū non sit in loco circumscriptiue, sed definitiue, id est, tota in toto loco, & tota in qualibet parte loci, nullo modo indigent ad essendum hoc pacto in loco, vel quantitate, vel operatione, vel aliquo alio accidenti superaddito, cum hoc potius eis conueniat immediatè, & ratione suæ substantialis entitatis.

11 Secundum examinandum est, an anima separata (idem est iudicium de Angelis) habeat locum determinatum, tam versus magnitudinem, quàm paruitatem? Cui dubitationi respondet Scotus loco citato, §. *Ad propositum*, num. 11, tam Angelum, quàm animam separatam habere locum determinatum versus

magnitudinem, ita vt intanto loco esse possint, sub maiori verò esse non possint, & hæc esse communem sententiam; & ratio est, quia quantitas virtutis, qua pollent, tam animæ separatae, quàm Angeli se collocandi in loco, est determinata; ergo etiam debet esse determinatus locus, in quo se collocare possunt, aliàs possent esse vbique, quod est attributum Dei.

12 Subdit Scotus, ex supra dicto asserto sequi videri quòd etiam Angeli, & animæ separatae habeant locum determinatum versus paruitatem; ita, vt non possint esse in minori, & minori loco vsque infinitum: & omisso argumento mathematico, quo primo id probat ex 35. primi Euclidis, quia mathematicum est, & longa expositione indiget, quæ in ipso Scoto videri potest; probat secundò, quia quãtitas virtutis, qua pollent, tam animæ separatae, quàm Angeli essendi in loco, vt numero præcedenti dicebamus, finita, & determinata est: ergo non poterant per illam, neque animæ separatae, neque Angeli in acquisitione loci progredi in infinitum; siue hæc progressio fiat versus magnitudinè, siue versus paruitatem; quia progressio in infinitum essendi in loco, qualiscumque illa sit, quantitatem virtutis ad essendum in loco infinitam ex postulare videtur.

13 Quod

13 Quod si aliquis inquirat; ito, quòd animæ separatae, & Angeli petant locum determinatum, tam versus magnitudinem, quàm paruitatem, numquid sunt in illo determinatè? id est, ita quòd habens tantam virtutem essendi in loco de necessitate sit in tanto loco, quantum petit virtus eius, neque in potestate sua sit, esse præsens maiori, vel minori loco, non secus ac contingit in corporibus; quodlibet enim corpus eo ipso, quòd est in loco, necessariò est in tãto loco, quãtum petit eius quantitas molis?

14 Huic interrogationi optimè respondet Scotus loco citato, num. 14. vtramque partem esse dubiam, quia neutra videtur faciliter posse probari. Non affirmatiua, quia nullum inconueniēs sequitur ex eo, quòd aliquis affirmaret, quantitatem virtutis, qua pollent tam animæ separatae, quàm Angeli essendi in loco definitiue, non esse rationem essendi in tãto loco determinatè liberam, sed naturalem; non secus, ac est quantitas corporea, qua nos sumus in loco: licet enim in potestate nostra sit esse in hoc loco, vel in illo; non tamen esse in tanto, vel tanto loco, quia iste est effectus consequens naturaliter quantitatem corpoream; ergo idem absque inconuenienti dici posset proportionabiliter de quantitate virtutis, qua, tam Angeli, quàm

animæ separatae sunt in loco.

15 Non negatiua; nam inquirero, quòd inconueniens sequeretur ex eo, quòd aliquis affirmaret, virtutem essendi in loco definitiue, qua pollent, tam animæ separatae, quàm Angeli, etsi habeat determinatū locū, tam versus magnitudinem, quàm paruitatem; non tamen naturaliter, seu necessariò esse determinatam ad tantum, vel tantum locum determinatè, sicut est quantitas corporea respectu nostri; sed potius quoad hoc subijci liberæ voluntati, tam animæ separatae, quàm Angeli; & consequenter intra spheram sui loci determinati posse tam animam separatam, quàm Angelum pro suo arbitrio esse præsentem maiori, vel minori loco? Profecto nullū, nam quoad hoc non est necessarium, quòd esse in loco definitiue cum esse in loco circumscriptiue debeat proportionari: ergo optimè asserit Scotus, vtramque partem propositæ difficultatis esse dubiam, quia neutra videtur facile reprobare, vel approbare posse.

16 Sed quid dicendum est de alia difficultate, quam mouet Scotus loco citato numer. 13. vtrum, scilicet, Angelus, vel anima separata possint esse in loco omnino indiuisibili, qualis est punctus mathematicus? Dicendum enim est cum eodem Scoto, rem esse dubiã, & à sensu valdè remotam; neque

assignari posse rationem, quæ vnum, vel alterum conuincat; nam quod Angelus, vel anima separata sint indiuisibiles, non infert necessariò, quod possint esse in puncto, tanquam in loco; nam, vt benè aduertit Scotus, non habent indiuisibilitatem, ita limitatam, sicut punctus: & è contra ex eo, quod ponantur esse in puncto, tanquam in loco, nullum sequitur inconueniens, tum quia ad essendum in loco definitiue non requiritur, quod locatum à loco ambiatur, sicut requiritur ad essendum in loco circumscripiuè; tum etiam, quia ex eo, quod ponerentur esse in puncto, tanquam in loco, non infertur, quod non possent moueri localiter, nisi spatium esset in punctis; possent enim immediatè ex loco punctuali se ferre in spatium continuum, cuius punctus est terminus, vt adhuc loquendo de indiuisibili mathematico, qualis est punctus, si daretur separatum, posse moueri motu locali continuo successiue, ex professò ostendimus lib. 6. Physic. disp. 1. q. 4.

17. Tertium examinandum est, qua vi anima separata moueatur localiter, an intrinseca, an solum extrinseca? Et superponit hæc dubitatio, vt certum, animas separatas non esse immobiles, sed posse localiter moueri, cuius oppositum insinuasse videntur Durand. in

3. dist. 22. quæst. 3. & Ioannes Pico Mirandulanus quæst. 1. apologetici, dum nõ sine graui errore verisimile putant, animam Christi Domini ad inferos non descendisse reali suæ substantiæ præsentia; sed solum per effectus animas Sanctorum Patrum noua gloria, luce, lætitiæque perfundendo; neque enim fidei articulum tã alieno sensu interpretarentur, si putarent, animas separatas localiter moueri posse; & ratio philosophica est, quia ad hoc, vt aliquid possit moueri localiter, duo tantum requiruntur; primum, quod verè sit in loco; secundum, quod non sit in omni loco, sed in aliquo determinato; constat autem, animam separata verè esse in loco, aliàs nullibi esset; & in super non esse in omni loco, sed in aliquo determinato, aliàs esset vbique, quod solum conuenit Deo. Vnde sicut optimè probant Theologi, ex eo, quod Deus sit vbique, esse immobile localiter; ita optimè conuincunt Philosophi, ex eo, quod anima separata non sit vbique, non esse immobilem localiter, ex illa regula Arist. 1. poster. cap. 10. *Sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis, & è contra.*

18. Conimbricenses tractatu de anima separata disput. 6. artic. 2. attribuunt aliquibus Thomistis, suppresso nomine, sententiam, quæ affirmat, animam

sc.

separatam, à Deo, vel ab Angelis moueri posse localiter; à se verò, & virtute propria minime: & probari potest, primò ex illo Lucæ 16. vbi de illo mendico, nomine Lazaro dicitur, *Factum est autem moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ:* ergo anima separata Lazari non a se ipsa, sed ab Angelis localiter mota est in sinum Abrahæ.

19. Secundò, quia si anima haberet virtutem intrinsecam se mouendi localiter, posset ad nutum suæ voluntatis à corpore, quod informat, se se expedire absque vlla ipsius corporis offensione, sicque instar colubri depositis exuijs posset abire nuda; quod est inauditum. Et confirmatur, quia animæ pro hoc statu nulla signa præbentalis potètiæ morticis, sicut præbent intellectus, & voluntatis, ergo sine fundamento adstruitur, animabus inesse.

20. Sed tenendum est cū vera, & communi sententia, quæ tenet Scotus in 4. dist. 10. q. 7. §. *Respondeo*, & dist. 49. quæst. 14. animam separatam se posse mouere localiter, virtute propria, & intrinseca, non se, ac Angeli se localiter mouere possunt: ratio est, quia sicut ex eo, quod aliqua substantia sit in loco definito, optimè infertur, prædictam substantiã posse localiter moueri; ita ex eo, quod sit viuens, optimè concluditur, esse mobilem à se, ac

†

per consequens, si per cognitionem, & appetitum viuat, localem mobilitatem obtinebit; quod ad eò stabile reperimus, si per omnia genera viuētium inductio fiat, vt nullo cōtrario exemplo refelli queat.

Quod enim conchyliã loco immobilia dicantur, non prouenit ex eo, quod vim aliquã se se deducēdi, adducendique non habeāt; habere enim planè fateretur Aristoteles hoc 3. libro de anima cap. 11. textu 56. & experientia docet ex varijs accidentibus in eodem loco se dilatare, vel constringere; sed quia cum eorum, quæ sunt in locis distantibus, neque cognitione, neque appetitu polleant, locum ex toto non permutant; sicuti permutant omnia viuētia, quæ circa ea, quæ sunt in locis distantibus, cognitionem, & appetitū habent. Cur ergo in animam rationalem, tam nobili cognitione, & appetitu præditã erimus iniurijs, ipsi denegantes, quod omnibus animalibus etiam imperfectissimis concedimus?

21. Confirmatur, & declaratur ampliùs: nulla potest assignari ratio, cur substantia, quæ per se, & seorsum existit in vniuerso in loco definito, & ad varia loca indifferens, si aliàs sit viuens, cognoscens, & appetens, non possit à se, & per virtutem propriam, & innatã localiter moueri; sed animæ ratio.

Nn 3

tio.

tionales, postquam in morte hominum à corporibus separantur, remanent substantiæ per se, & seorsum existentes in aliquo loco definito vniuersi, & ad varia loca indifferetes, quia nullus locus est illis naturalis; aliàs alicubi essent violenter, & locus esset cõseruatiuus, vel corruptiuus eius: & insuper sunt viuentes, intelligentes, & volentes; ergo nulla assignabilis est ratio ad negandum posse à se, & per virtutem propriam, & innatã localiter moueri, nõ secus, ac mouentur Angeli.

22 Ad auctoritatem Lucæ in contrarium adductam, respõdetur, omnes animas, cum descendunt ex hac vita, siue in cælum, siue in purgatoriũ, siue in infernum propria virtute localiter moueri; tamen deportari dicuntur, quia si in cælum ascendunt, vel ante mortẽ Christi Domini in sinum Abrahamæ, honorantur Angelorũ comitatu; si in infernum descendunt, ceterua Dæmonum, tamquam captiuæ circumdãtur, vt in vitis Sanctorum passim legitur.

23 Ad rationem in secundo loco adductã dicimus, ex eo, quòd in anima rationali constituiamus virtutem innatam se localiter mouendi, non rectè inferri, posse ad nutum suæ voluntatis à corpore, quòd informat, se se expedire, & instar colubri depositis exuuijs abire nudam; quia hæc præstare non

potest absque solutione vniuersi, quã habet ad corpus, quòd informat; & licet motus localis sit liber animæ; tamen vniuersi ad corpus, quòd informat non est illi libera, sed naturalis, & ideò non potest ad nutum suæ voluntatis illam soluere, sicut nec facere.

24 Ad confirmationem in primis dicimus, dato, quòd animæ rationales pro hoc statu nulla signa præberent talis virtutis morricis, non inde rectè inferri, talem virtutem nõ habere; sicuti ex eo, quòd animæ rationales pro hoc statu nullũ signum præbeant suæ immortalitatis, non rectè inferitur, illas non esse immortales. Deinde, & magis directè negamus, animam rationalem pro hoc statu nullum signum præbere, ex quo deduci possit sua virtus loco motiua; nam cum pro hoc statu ex ipsa, & corpore, quòd informat, resulet totum, quòd est homo, quòd virtutem innatam habet se mouendi localiter, & insuper hæc virtutem non veniat illi ratione corporis, sed animæ; euidens signum est, animam rationalem pollere natiuã virtute localiter mouendi, nam nemo præstare potest in genere causæ formalis id, quòd formaliter non habet; & consequenter quòd si à corpore separetur, ita vt per se solitaria existat, quòd illam in se exercere possit, cum nullam cõiunctio cū corpore existat,

stat, à qua impediatur; non secus, ac Angeli illam exercent in se ipsos.

25 Quartum examinandum est, an anima separata possit virtute innata, non solum se ipsam, sed etiam alia extrinseca sibi substantialiter non vnita, localiter mouere? Diu. Thomas 1. part. quæst. 117. artic. 4. & de malo quæst. 16. artic. 10. ad 2. sustinet, nihil aliud à se posse animam nostram mouere localiter præter corpus, quòd informat, & cui est substantialiter vnita, quem sequuntur Caietan. in locum primæ partis, Capreolus in 4. distinct. vltima, quæstio. 2. Sotus distinct. 45. quæstio. 1. artic. 3. Suarez libro 6. de anima capit. 2. & in Metaphysica disputat. 35. sectio. 4. Fundamentum eorum est, quia anima natura sua est forma corporis; ergo non potest aliquid corporeum localiter mouere, nisi medio corpore, quòd informat, & consequenter non in statu separationis à corpore.

26 Sed tenendum est cum Scoti in 4. dist. 49. quæst. 14. & distinct. 10. quæstio. 7. animam separatam virtute sua innata non solum se ipsam, sed etiam (iuxta exigentiam virtutis suæ) alia extrinseca, sibi localiter coniuncta, localiter mouere posse; non secus, ac possunt Angeli: Scotum sequuntur omnes discipuli, Bas-

solius in 4. dist. 49. quæst. 1. artic. 1. Cauellus de anima separata, disput. 4. sect. 6. & ex alijs tenent eandem sententiam Abulensis in 9. Matth. quæstio. 124. Maior in 4. dist. 49. quæstio. 8. Ægid. quodlib. 4. quæstio. 17. Aureol. apud Capreolum loco citato, Conimbricenses de anima separata, disp. 6. art. 2. qui pro eadem sententia citant Galenum, & Clementem Alexandrinum.

27 Probari potest primò; omne, quòd se mouet localiter, siue animatum, siue inanimatum sit, vt experiẽtia, & inductione constat, potest secum aliqua extrinseca localiter mouere; sed anima separata (vt probatum est) se ipsam mouet; ergo & alia extrinseca, etiam si non sint substantialiter ei coniuncta, sed solum localiter, poterit optimè localiter mouere.

28 Secundò, quia si anima separata non posset virtute innata alia sibi extrinseca localiter mouere, hoc proveniret, vel ob perfectionem, vel ob imperfectionem; non ob perfectionem, cum hoc conueniat Angelis, qui longè perfectiores sunt; neque ob imperfectionem, cū hoc cõueniat formicis, & alijs animantibus, etiã imperfectissimis; imò & corporibus inanimatis grauib, & leuib, cū se deorsum, vel sursum mouet. Et cõfirmatur, quia non est assignabilis ratio, cur hoc Angelis cõuenire possit (vt

omnes fatentur conuenire) & non animabus separatis, cū animæ separatae per se existentes sint, & non solum intellectu, & voluntate polleant, sed etiam virtute innata se ipsas localiter mouendi.

29 Tertio, quia negari non potest, aliquando animas defunctorum cum corporibus assumptis, & ex aere, aut simili materia concinnatis (quod praestare non possent, si virtute mouēdi localiter corpora extrinseca non pollerent) hominibus apparere, & cum eis loqui. Assumptum probo, quia etiam si non rarò huiusmodi animarum apparitiones somniantium sunt deliramenta, aut mali daemōnis, praestigiatorūque ludi, vt docet Augustinus libro de cura pro mortuis, & saepe alibi; nihilominus, aliquando à Deo permitti ob aliquem bonum finem, quòd in corporibus assumptis hominibus reuera appareant sententia est grauissimorum Patrum Augustini, Gregorij, Eusebij, Theodoretij, & aliorum, quos citat Bellarminus libro 2. de purgatorio, & cum Chrysostomo late disputat Abulensis in caput 8. Matthæi, & de anima Samuelis, de qua dicitur 1. Regum cap. 28. defuncto Samuele, ad videndum, & colloquendum cum Saule aduētasse: etsi antiquitas magna fuerit controuersia inter interpretes sacrae Scripturae, an talis appari-

tio fuerit vera, an imaginaria tantum, vel alicuius Angeli pro Samuelis anima subrogatio; tamen nunc, postquā Ecclesiastici liber inter canonicas scripturas habetur, multò verior est, talem apparitionem fuisse veram, & obseruauit D. Thomas 1. part. quaest. 89. art. 8. ad 2. quandoquidem capit. vltimo praefati libri inter Samuelis laudes commemoratur, ipsum prophetafse post mortē; quod neque intelligi cōmodè valet de alio prophetādi actu, quàm cum Sauli apparuit, neque ita propriè laudaretur, si Dæmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem venisset.

30 Dices cum D. Thoma 1. part. quaest. 89. articulo 8. has apparitiones animarū in corporibus assumptis fuisse miraculosas. Respondetur ita esse, sed non contra nos; nam etiam si animæ separatae ex viribus suis possint in corporibus sibi assumptis ad nos aduentare; tamen statutum est à Deo, ne fiant isti regressus animarum ad nos, nisi à Deo permittantur, & hæc permissio, praeter communem, & regularem modum facta, non in congruè miraculosa appellatur, sicut appellari potest miraculosa Christi transfiguratio, non obstante, quòd sit connaturale animæ beatae, vt erat Christi, diffundere in corpus, cui est vnita, dotes gloriae, eo quòd speciali Dei prouidentia do-

dotes istae erant repressae in anima Christi sine communicatione ad corpus pro toto tempore huius vitæ. Et in praedicto sensu etiam sunt intelligentiae plures auctoritates, tam scripturae, quàm Patrum, in quibus dicitur, animas defunctorum non reverti ad nos; intelligendae sunt, inquam, ratione statuti communis, quod Deus hoc ordinauit; nō verò de eo, quod eis conuenire potest ex viribus suis.

31 Ad fundamentum oppositae sententiae respondemus, quòd sicut anima rationalis natura sua est forma corporis, ita etiam natura sua esse spiritum, & consequenter valentem extra corpus per se existere, & operari. Vnde, etsi dum actualiter informat corpus, vnum totum per se cum illo constituens, nihil possit, vt principium quod localiter mouere; hoc enim solum competit toti per se quod ex anima, & corpore coalescit; animae verò solum competit pro tunc esse principium quo mouendi localiter, vt in secunda definitione animae tradita ab Aristotele continetur; tamen dum actualiter non informat corpus, hoc posse illi, non solum vt quo, sed etiam, vt principium quod competere, cum sit spiritus per se, & solitarie existens, praeditus potentia locomotiuā, non secus, ac sunt Angeli.

32 Quintum, & vltimum examinandum est, an, quando anima separata (eadem est difficultas de Angelis) mouet localiter alia extrinseca, illa moueat per aliquem impulsum in eis ab ipsa anima causatum? Quid autem nomine impulsus intelligatur, & quae sit eius natura, & quomodo incipiat, & desinat esse, & alia plura de impulsu, late, & ex professo expendimus libro 8. Physicor. disput. 2. per varias quaestiones. Recolantur ibi dicta.

33 Suarez in Metaphysica disputat. 35. sectio. 6. partem negatiuam tenet; admittit tamen, quòd si anima, vel Angelus moueat vnum corpus, mediante alio, in corpore mediatè moto causari impulsus, sed ab altero corpore, quod immediatè ab anima, vel ab Angelo mouetur sine impulsu: fundamentum eius est, quia impulsus est quaedam qualitas ex potentia subiecti educta; spiritus autem creatus, vt sunt animae separatae, & Angeli, inquit Suarez, nullam qualitatem producere possunt educendo illam ex potentia sui subiecti.

34 Confirmari potest primò, quia, vt res aliqua localiter moueatur, sat est, si ipsum lationis motum subeat; cur ergo illam alterari prius oportebit? Alias dicere possemus,

mus, neque Deum sine impulsu mouere posse, quod est absurdum. Secundò; potentia motiua admodum naturalis est; non ergo impulsu, nunc corporalem, nunc spiritualem valet producere, quod tamen concedendum esset, si anima separata, nunc rem spirituale, nunc rem corpoream medio aliquo impulsu moueret.

35 Sed verior, & communior sententia docet, animas separatas (idem est iudicium de Angelis) extrinseca, quæ localiter mouent, siue spiritualia, siue corporea sint, medio impulsu, tanquam instrumento in ipsâ impresso, mouere: ita noster Cauellus de *anima separata* disput. 4. sect. 7. & Conimbrienses ibidem disput. 6. art. 4.

36 Ducor ad hoc asserendū, quia si semel admittamus, posse exerceri motum localem ab aliquo per se motore absque vilius impulsus impressione in rem extrinsecam per se motam, proum erit negare similem impressionem, etiam dum corpus primò per se motum alia corpora per se mouet, cuius oppositum affirmat Suarez, & nos ex professo ostēdimus contra Pererium libro 8. *Physic. disput. 2. quæst. 1.* sequela patet, nam qua ratione primum corpus motum excipit sine impulsu à primo mouente, eadem, & secundum à corpore primo moto, & sic deinceps.

37 Quibus adde instantiam Angeli detinentis in aere corpus graue, ne descendat, cuius detentionis nulla potest assignari causa, quàm impulsus impressus ab Angelo, ita sanè moderatus, vt nec superet grauitatem, & sursum corpus moueat, nec ab ea superetur, & corpus deorsum moueatur, sed suspensum quiescat: ergo sicut hoc præstat Angelus per impulsu impressu in corpus graue, etiam poterit per impulsu impressu (& idem est iudicium de anima separata) in res extrinsecas, illas mouere localiter (iuxta exigentiam virtutis motricis suæ) versus omnes loci differentias, scilicet, sursum, deorsum, ante, retrò, ad latera, & in gyrum; quia vt ex dictis libro 8. *Physic. disput. 2. quæst. 1. num. 8.* constat, omnes impulsus eiusdem sunt speciei, & quantum ex se apti mouere versus omnes loci differentias, & solum determinatur ad mouendum versus vnā potius, quàm versus alias ex directione impellentis, aut aliquo obice, motui eius interiecto, vt cum pila proiecta in parietem in contrarium resilit.

38 Ad fundamentum oppositæ sententiæ respondemus, etsi spiritibus creatis, vt sunt Angeli, & animæ separatæ meritò denegemus posse producere qualitates, quæ ad generationem, vel corruptionem ordinantur, aut etiam consequuntur;

tur; non tamen ita infæcundos esse iudicandos, vt eam saltem qualitatem, quæ lationis instrumentum sit, nequeant corporibus ingenerare; aliàs cum ipsa etiam latio quoddam accidens sit eductum ex potentia materiali sui obiecti, ab eisdem spiritibus, etiam edi non posset, quod est absurdum.

39 Ad primam confirmationem dicimus, ad hoc vt aliquares ipsum motum lationis subeat, necessarium esse, vt priùs alteretur recipiendo in se qualitatem impulsuam, quia potentia loco motiua non habet immediatum ordinem ad motum, sed medio impulsu, tanquam instrumento ad mouendum requisito: neque ex hoc inferitur, Deum non posse aliquid localiter mouere, nisi medio impulsu; quia sine controuersia certum est, Deum facere posse, se solo, quidquid efficit mediante causa efficiente secunda, siue principalis, siue

instrumentalis sit, vt est impulsus.

40 Ad secundam confirmationem dicito, potentiam loco motiuam corpoream, cum solum possit mouere subiecta corporea, ad producendū solum impulsu corporeum determinatam esse, at potentiam loco motiuam spiritualem, vt est tam animæ separatæ, quàm Angelorum, cum possit mouere tam subiecta corporea, quàm spiritualia, indifferentem esse ad producendum, tam impulsu corporeum, quàm spiritualem, iuxta exigentiam subiecti, quod mouetur. Et hæc de anima separata dixisse sufficiat: quibus toti nostro cursui philosophico finem imponimus ad laudem Omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, intemeratæque semper Virginis Mariæ, ac Seraphici Parentis nostri Francisci.

(?)

E I N I S.